

Jerónimo Pla
Comentariorum
in Aristotelis
Logicam

II

HIERONYMI PLA
BONARVM ARTIVM MAGIS-
TRI, EARVNDemQVE IN INCLY-
TA VALENTINA ACADEMIA

PRIMARIJ PROFESSORIS,
COMMENTARIORVM IN ARISTOTELIS LOGICAM
*Tomus secundus, librum de Interpretatione, & reliquos
posteriores continens.*

Ad D. Petrum Maçam, Carroziũ, & Ladron, Marchionem
Ciuitatis de Terranova, &c.

51298

CVM PRIVILEGIO.
Valentiæ, apud Petrum Patricium, iuxta templum D. Martini 1598;
Expensis Auctoris, apud quem & extant exemplaria.

INDEX CAP. QVÆ-
STIONVM, ET DVBITA-
TIONVM HVIVS SECVNDI
TOMI.

Numerus paginam denotat.

Liber de Enunciatione.

PRÆFATIO, & prolegomena.	Pagina 1. & 2.
Cap. 1. Quod est præfatio libri.	3.
Dubitaciones in caput.	4.

DISPUTATIONES IN I. CAP.

Disputatio prima de signis.

Quæst. 1. An voces significant conceptus, & scripta voces.	6.
Quæst. 2. An voces significant a natura, vel ex hominum im- positione.	11.
Quæst. 3. An conceptus intellectus significant naturaliter.	16.

Disputatio secunda de verbo mentis.

Quæst. 1. An sit verbum mentis.	18.
Quæst. 2. Quid sit verbum mentis.	21.
Quæst. 3. An per omnem intellectionem producat verbum.	25.
Quæst. 4. An eadem cognitione cognoscantur res & verbum.	27.

Disputatio tertia de veritate.

Quæst. 1. An veritas formaliter sit in rebus, vel in intellectu.	31.
Quæst. 2. In qua operatione intellectus reperiatur veritas for- maliter.	40.
Quæst. 3. In qua aliquæ dubitationes pertractantur.	47.

INDEX.

Dubitatio 1. per ordinem ad quem intellectum dicantur res veræ veritate rei.	47
Dubitatio 2. An eadem res sit vera & falsa veritate rei.	49
Dubitatio 3. An in triplici operatione intellectus reperitur veritas cognita.	51
Dubitatio 4. Qua ratione sit vera species intelligibilis.	52
Dubitatio 5. An voces sint veræ vel falsæ.	52
Cap. 2. de nomine.	53
Cap. 3. De verbo.	54
Observationes circa hæc duo capita.	56

DISPUTATIO DE NOMINE ET VERBO.

Quæst. 1. An vox sit genus nominis & verbi.	57
Quæst. 2. An voces infinitæ possint esse nomina aut verba	61
Quæst. 3. In qua agitur de terminis.	67
Quæst. 4. An nomen infinitum dicatur de his quæ sunt, & de his quæ non sunt.	73
Quæst. 5. An nomina transcendentia possint fieri infinita.	76
Quæst. 6. An casus nominis sint vere nomina.	80
Quæst. 7. An nomina adiectiva sint simpliciter nomina	83
Quæst. 8. Quid & quotuplex sit verbum.	84
Quæst. 9. An verbum infinitum sit proprie verbum.	86
Quæst. 10. An verba habeant duplicem significationem.	88
Cap. 4. De Oratione.	93
Observationes in hoc caput.	95

DISPUTATIONES CIRCA CAPUT DE ORATIONE.

Disputatio prima de oratione in communi.

Quæst. 1. In qua explicatur definitio orationis.	96
Quæst. 2. Quotuplex sit oratio.	97
Quæst. 3. Quidnam sit definitum in definitione	101

Disputatio secunda de oratione enunciante.

Quæst. 1. An definitio enunciationis sit recta.	104
Quæst. 2. Quotuplex sit enunciatio.	107
Quæst. 3.	

INDEX.

Quæst. 3. Quæ divisio enunciationis sit generis in species.	111
Quæst. 4. An enunciatio sit en rei, vel ens rationis.	115
Quæst. 5. De partibus enunciationis.	116
Quæst. 6. An copula sit pars enunciationis.	120
Quæst. 7. De affectionibus vocum simplicium in enunciatio- nibus.	121
De suppositione.	122
De statu nominum.	126
De Ampliatione.	126
De Distractione.	127
De restrictione.	127
De Appellatione.	127
Caput 5. De generibus, veritate, & falsitate oppositarum enu- ciationum.	128

Disputatio de affectionibus enunciationum simplicium.

De oppositione enunciationum.	130
De veritate enunciationis.	131
De differentia & convenientia oppositarum enunciationum.	132
De veritate & falsitate simplicium enunciationum opposita- rum.	134
De usu contrariarum enunciationum.	136
De æquipolentia contrariarum enunciationum.	137
De Reciprocatione simplicium enunciationum.	138
Cap. 6. de futuris contingentibus.	139

Disputatio de futuris contingentibus.

Quæst. unica. An propositio futuri contingentis sit determina- re vera vel falsa.	141
Cap. 7. De enunciationibus infinitis.	147
Observationes in hoc cap.	149
Cap. 8. Quando liceat argumentari a coniunctis ad diuisa.	150
Cap. 9. De modificariis enunciationibus.	151
Cap. 10. & vltimum. An affirmationi opponatur negatio ex- tremi contrarii.	158
Observationes circa hæc duo capita.	159
	Libet

INDEX.

Liber primus de Syllogismo.

Prolegomena libri.	161
Cap. 1. In quo proponuntur definitiones & diuisiones propositionis, termini, & dici de omni, & de nullo.	162
Cap. 2. de Reciprocatione propositionum simplicium.	163
Cap. 3. de conuersione modificatarum propositionum.	164
Observationes in hæc tria capita.	166

DISPUTATIONES CIRCA HÆC TRIA CAPITA.

Disputatio prima de argumentatione in communi.

Quæst. 1. Quod sit genus argumentationis.	168
Quæst. 2. De speciebus orationis discursiue.	170
Quæst. 3. Quid sit argumentatio.	174
Quæst. 4. An argumentatio vitiosa sit simpliciter argumentatio.	177
Quæst. 5. In quas species diuidatur argumentatio.	179

Disputatio secunda de syllogismo.

Quæst. 1. An sit syllogismus.	183
Quæst. 2. In qua explicatur 1. pars definitionis syllogismi.	185
Quæst. 3. In qua reliquæ definitionis partes explicantur.	188
Quæst. 4. An definitio syllogismi sit recta & essentialis.	190
Quæst. 5. An præmissæ debeant disponi, vel etiam concedi, ut conclusio sequatur ex illis.	195
Quæst. 6. De diuisione syllogismi ratione materiæ.	198
Quæst. 7. An essentia syllogismi consistat in præmissis, vel etiam in conclusione.	201
Quæst. 8. An syllogismus sit instrumentum questionis compositæ.	208
Quæst. 9. De diuisione syllogismi ratione formæ.	211
Quæst. 10. De duobus principiis quibus syllogismi innituntur.	212

Disputatio tertia de reciprocatione propositionum simplicium.

Quæst.

INDEX.

Quæst. 1. An reciprocatio sit argumentatio.	216
Quæst. 2. De diuisionibus reciprocationum, & de quibusdam illarum conditionibus.	217
Quæst. 3. De reciprocatione propositionum simplicium.	219

Disputatio quarta de reciprocatione modificatarum propositionum.

Quæst. 1. Quid sit propositio modalis, & quotuplex.	226
Quæst. 2. De conuersione propositionum de modo necesse.	228
Quæst. 3. De reciprocatione propositionum de modo impossibile.	232
Quæst. 4. De reciprocatione propositionum de modo contingens.	235
Cap. 4. de prima figura.	244
Observationes circa hoc caput.	247
Cap. 5. de secunda figura.	249
Observationes in hoc caput.	250
Caput. 6. de tertia figura.	251
Observationes in hoc caput.	252

DISPUTATIONES CIRCA CAPITA DE FIGURIS.

Disputatio prima de figuris.

Quæst. 1. De partibus minoribus syllogismi.	255
Quæst. 2. De partibus maioribus syllogismi.	257
Quæst. 3. Quid sit figura syllogismorum.	263
Quæst. 4. Quot sint figure syllogismorum.	266
Quæst. 5. An prima figura sufficiat ad inferendum quoduis genus conclusionis.	270
Quæst. 6. In qua examinantur multe diuisiones syllogismi.	273
Quæst. 7. ex tribus figuris sit præstantior.	276
Quæst. 8. De principiis quibus immediate innituntur secundæ & tertiæ figura.	278

Disputatio secunda de modis vtilibus figurarum.

Quæst. 1. De modis vtilibus iuxta sententiam Arist.	281
Quæst. 2.	

INDEX.

Quæst. 1. De modis vtilibus iuxta communem sententiam.	283
Quæst. 3. De modis primæ figuræ.	285
Quæst. 4. De modis secundæ & tertiæ figuræ.	291
Quæst. 5. Quot modis possint disponi præmissæ in qualibet figura.	296
Quæst. 6. In qua nonnulla pertractantur de modis vtilibus figurarum.	298

Disputatio tertia de modis inutilibus figurarum.

Quæst. 1. An modus inutilis sit simpliciter modus.	301
Quæst. 2. Modi inutiles cuiusvis figuræ qua ratione sint inutilis.	303
Quæst. 3. An in quavis figura sint plures modi inutiles quam fecerint connumerati ab Aristotele.	305
Quæst. 4. De incommotis, quæ docet Aristot sequi ex modis inutilibus figurarum.	307
Capite 7. usque ad decimum nonum disputat de permixtione pronunciatorum.	309

Disputatio de permixtione pronunciatorum in tribus figuris.

Quæst. 1. De permixtione propositionum de necesse cum absolutis.	315
Quæst. 2. De permixtione de contingens cum simplicibus & de necesse.	316
Cap. 20. Omnes syllogismos debere reuocari ad tres figuras.	319
Cap. 21. Argumentationem ex hypothese & ex transumptione sub his figuris contineri.	320
Cap. 22. In quo proponuntur quatuor theoremata.	320
Cap. 23. Omne syllogismum constare ex tribus terminis.	321
Cap. 24. Omnem syllogismum constare ex distributionibus.	322
Cap. 25. Quæst. quæst. facilius probetur, aut improbetur.	323
Cap. 26. De paranda copia pronunciatorum.	324
Cap. 27. De inuentione medii.	326
Cap. 28. Rationem inueniendi medium deferuire enunciationibus hypotheticis.	328
Cap. 29.	

INDEX.

Cap. 29. Ad inueniendū medium non posse aliam methodum excogitari.	329
Cap. 30. Quo methodum diuisionis impugnat.	330
Cap. 31. De syllogismorum resolutione.	331
Cap. 32. In quo quidam error proponitur.	333
Cap. 33. In quo proponuntur duo theoremata.	333
Cap. 34. In quo proponuntur alia dua theoremata.	333
Cap. 35. In quo proponuntur tria theoremata.	334
Cap. 36. Syllogismos hypotheticos difficile reuocari.	334
Cap. 37. Qua ratione debeant mutuo resolui syllogismi confecti in tribus figuris.	335
Cap. Vltimum. De propositionibus indefinitis in argumentatione.	336

Disputatio de ratione inueniendi medium.

Quæst. 1. De paranda copia pronunciatorum.	337
Quæst. 2. De ratione inueniendi medium.	339

Liber secundus de syllogismo.

Cap. 1. Vnum syllogismum varias posse inferre conclusiones.	345
Caput 2. Qua ratione ex falsis sequatur verum in prima figura.	346
Caput 3. Qua ratione ex falso sequatur verum in secunda figura.	347
Caput 4. Qua ratione ex falso sequatur verum in tertia figura.	347
Cap. 5. De probatione in orbem.	348
Cap. 6. 7. & 8. De reciprocatione syllogismorum in tribus figuris.	349
Cap. 9. 10. & 11. De syllogismo ducente ad incommotum in tribus figuris.	350
Cap. 12. De comparatione inter syllogismum directum & ducentem ad eundem.	350
Cap. 13. De ratione ratione ex contrariis.	350
Cap. 14. De petitione principii.	351
Cap. 15. De alio argumentationis vitio.	351
Cap. 16. De ratiocinatione falsa.	352
Cap. 17. De errore secundum opinionem.	352
Cap. 18.	

INDEX.

Cap. 18. De reciprocatione terminorum in prima figura.	353
Cap. 19. De inductione.	354
Cap. 20. De exemplo.	354
Cap. 21. De abductione.	354
Cap. 22. De instantia.	355
Cap. 23. De consentaneo & signo.	355
Cap. 24. De enthymemate.	355
Cap. 25. De syllogismo physionomico.	355

Disputatio prima de regulis veri & falsi in tribus figuris.

Quaestio unica de regulis veri & falsi.	356
---	-----

Disputatio secunda de inductione, enthymemate, & exemplo.

Quaest. 1. Quid sit inductio, & quatuorplex.	363
Quaest. 2. Quid sit enthymema.	365
Quaest. 3. Quid sit exemplum.	368
Quaest. 4. An enthymema, inductio, & exemplum sint consequentia.	369
Quaest. 5. Sub quibus speciebus consequentia formalis continentur inductio, & enthymema.	376
Quaestio. 6. In qua aliqua pertractantur dubia de enthymemate.	388
Quaest. 7. In qua nonnulla dubia pertractantur de inductione.	394
Quaest. 8. In qua nonnullae pertractantur dubitationes de exemplo.	397

Liber primus de Demonstratione.

Prolegomena libri.	401
Caput 1. De his quae ante demonstrationem debent praecognosci.	402
Disputatio	

INDEX.

Disputatio, in qua explicantur ea quae docuit Arist. in hoc capite.

Quaest. 1. Quae ratione sit intelligenda propositio in principio capitis proposita.	405
Quaest. 2. Quae sint praecognitiones, & quae praecognoscantur.	414
Quaest. 3. Quid praecognoscendum sit de subiecto.	417
Quaest. 4. Quid praecognoscendum sit de principiis.	421
Quaest. 5. Quid praecognoscendum sit de affectione.	423
Quaest. 6. An conclusio cognoscatur in praemissis, & an simul cum illis cognoscatur.	425
Cap. 2. Quid sit scientia, & quid demonstratio.	431
Cap. 3. In quo impugnat Arist. duas sententias veterum Philosophorum.	434
Cap. 4. Ex quibus propositionibus debeat constare demonstratio.	436
Cap. 5. De tribus erroribus, qui contingunt in demonstrando attributum vniuersum.	438
Cap. 6. Principia demonstrationis debere esse necessaria.	439
Cap. 7. Demonstrationem debere constare ex propriis.	441
Cap. 8. In quo aliqua tractat de principiis.	443
Cap. 9. In qualibet scientia dari proprias interrogationes.	445
Cap. 10. De demonstratione quia & propter quid.	446

DISPUTATIONES CIRCA SUPERIORA CAPITA.

Disputatio prima, in qua agitur de demonstratione.

Quaest. 1. An sit recta prima definitio demonstrationis tractata ab Aristotele.	448
Quaest. 2. An sit recta secunda definitio demonstrationis tractata ab Aristotele.	451
Quaest. 3. Quatuorplex sit demonstratio.	453
Quaest. 4. An diuisio demonstrationis in quia & propter quid sit generis in species.	455
Quaest. 5. In qua aliqua dubitationes pertractantur.	461
Disputatio	

INDEX.

Disputatio secunda de partibus demonstrationis.

Quæst. 1. In qua nonnulla pertractantur de partibus demonstrationis.	468
Quæst. 2. Vtrum definitio de omni recta sit.	470
Quæst. 3. An primus modus dicendi per se sit recte assignatus ab Aristotele.	472
Quæst. 4. An recte assignentur alii tres modi dicendi per se.	475
Quæst. 5. An modi dicendi per se sint plures, vel pauciores quatuor.	478
Quæst. 6. In qua aliquæ pertractantur dubitationes de modis dicendi per se.	479
Quæst. 7. In qua nonnulla pertractantur de attributo vniuerso.	483

Disputatio tertia, in qua agitur de scientia.

Quæst. 1. An definitiones scientiæ ab Aristotele traditæ rectæ sint.	485
Quæst. 2. An veritas certitudo & euidencia sint de ratione scientiæ.	488
Quæst. 3. In qua aliqua pertractantur de diuisione scientiarum.	497
Quæst. 4. An scientia propter quid sit cognitio per causam realem tantum, vel etiam per causam rationis.	499

Disputatio quarta, in qua agitur de obiecto scientiæ

Quæst. 1. An de infinito possit esse scientia.	503
Quæst. 2. An de ente incompleto possit dari scientia.	505
Quæst. 3. An de non ente, & de ente rationis possit esse scientia.	507
Quæst. 4. An de ente per accidens possit esse scientia.	510
Quæst. 5. An de his, quæ continentur per se in categoriis entium rei, possit dari scientia.	512
Quæst. 6. An essentiæ possint demonstrari.	515
Quæst. 7. In qua aliquæ dubitationes pertractantur.	517

Disputatio quinta, de scientiarum subalternatione.

Quæstio vnica de scientiarum subalternatione.	522
Disputatio	

INDEX.

Disputatio sexta, de habitu primorum principiorum.

Quæst. 1. An habitus primorum principiorum sit naturalis, vel acquisitus.	528
Quæst. 2. An intelligentia distinguatur ab aliis cognitionibus intellectus.	534
Quæst. 3. Quoniam habitu cognoscantur prima principia.	535
Quæst. 4. In qua aliquæ dubitationes pertractantur.	536
Cap. 11. Primam figuram esse accommodatam ad conficiendas demonstrationes.	543
Cap. 12. De ignorantia prauæ affectionis propositionis immediatæ.	546
Cap. 13. De ignorantia prauæ affectionis propositionis mediatæ.	547
Cap. 14. Deiciente sensu deficit in nobis scientia.	547
Cap. 15. In quo proponit tres quæstiones.	547
Cap. 16. In quo respondet tertiæ quæstioni.	548
Cap. 17. Quod in negationibus non sit processus in infinitum.	549
Cap. 18. In quo soluit duas priores quæstiones.	549
Cap. 19. In quo quædam proponuntur conclusaria.	550
Cap. 20. An demonstratio vniuersa sit præstatio particulari.	550
Cap. 21. An demonstratio affirmans nobilior sit negante.	552
Cap. 22. Demonstrationem directam perfectiorē esse ducente ad incommodum.	552
Cap. 23. De vnitæte, & distinctione scientiarum.	553

Disputatio de vnitæte scientiarum.

Quæst. 1. In quo consistat habitus scientiæ.	554
Quæst. 2. De vnitæte scientiarum.	556
Cap. 24. Quarum rerum sit scientia.	562
Cap. 25. Non esse eadem principia omnium scientiarum.	562
Cap. 26. Quia ratione differant scientia & opinio.	563
Cap. vltim. de solertia.	563

Disputatio, in qua agitur de opinione.

Quæst. 1. An scientia distinguatur ab opinione.	564
Quæst. 2. An opinio sit habitus intellectus.	565
Disputatio	565

INDEX.

Quæst. 3. An fides & opinio differant essentialiter.	567
Quæst. 4. Vtrum incertitudo & formido sint de ratione opinionis.	569
Quæst. 5. An pia affectio sit necessaria ad opinionem & fidem humanam.	571
Quæst. 6. An scientia & opinio possint esse simul.	575

Liber secundus de Demonstratione.

Cap. 1. De numero quæstionum.	579
Cap. 2. Omnem quæstionem esse medii.	579
Cap. 3. In quo proponuntur quædam quæstiones.	580
Cap. 4. Vnam definitionem non concludi per aliam de re definita.	581
Cap. 5. Definitionem non posse demonstrari de re definita per diuisionem.	581
Cap. 6. Definitionem nec posse demonstrari de re definita per definitionem definitionis, nec per definitionem contrarii.	582
Cap. 7. Per inductionem non posse demonstrari definitionem de re definita.	582
Cap. 8. Qua ratione definitio per aliam concludatur.	583
Cap. 9. Ex demonstratione qua ratione possit effici definitio.	583
Cap. 10. Quid & quoruplex sit definitio.	584
Cap. 11. An per omne genus causæ possint esse demonstrationes.	585
Cap. 12. Quo pacto liceat argumentari a causis ad effectus, si non reciprocentur.	585
Cap. 13. In rebus naturalibus dari circulum.	586
Cap. 14. De modo inuestigandi definitionem.	586
Cap. 15. In quo quædam proponit theoremata.	587
Cap. 16. De quodam diuisionis usu.	587
Cap. 17. De consecutione causarum & effectuum.	587
Caput. Vltimum de habitu primorum principiorum.	588

Liber primus Topicorum.

Prolegomena libri.	589
Cap. 10.	

INDEX.

Cap. 2. In quo proponit Arist. suum institutum.	590
Cap. 1. De vtilitatibus Dialecticæ.	590
Cap. 3. De quæstionibus & propositionibus.	591
Cap. 4. Quid sint definitio genus proprium & accidens.	592
Cap. 5. Quæstiones dialecticas aliquo modo conuenire, & distinguui.	592
Cap. 6. Quot modis aliqua dicantur esse eadem.	592
Cap. 7. In quo probat Aristoteles numerum quæstionum dialecticarum.	593
Cap. 8. Quid sit propositio dialectica.	594
Cap. 9. Quid sit quæst. dialectica.	594
Cap. 10. Quid sit Inductio.	595
Caput 11. De instrumentis parandi copiam rationum probabilem.	595
Caput 12. De distinctione ambigui.	596
Cap. 13. De similitudine.	596
Liber 2. Topicorum.	598
Liber 3. Topicorum.	601
Liber 4.	601
Liber 5.	604
Liber 6.	606
Liber 7.	609
Liber 8.	611

Liber Elenchorum.

Præfatio libri.	612
Cap. 1.	613
Cap. 2. de generibus argumentorum.	613
Cap. 3. De locis fallaciarum quæ positæ sunt inductione.	614
Cap. 4. De locis positis extra diuisionem.	616
Cap. 5. Omnes fallacias reuocari posse ad ignorantiam elenchi.	617
Cap. 6. De causis fallaciarum.	618
Cap. 7. Quomodo fallaciæ pertineant ad aliquem ex terdecim locis assignatis.	619
Caput 8. In quo occurrit Aristoteles cuidam tacitæ objectioni.	619
Caput 9. In quo repræhenditur diuio sophismatum a veteribus tradita.	620
Cap. 10.	

INDEX.

Cap. 10. In quo explicat Arist. quotuplex sit syllogismus contentiosus.	620
Cap. 11. Quod Dialectica & Pyrastica disputent de omnibus rebus.	621
Cap. 12. De falso & inopinabili.	621
Cap. 13. De nugatione, & solecismo.	622
Cap. 14. De modis proponendi interrogationes.	622
Cap. 15. De utilitate huius tractationis.	623
Cap. 16. In quo proponuntur generalia praecepta dissoluendi sophismata.	624
Cap. 17. De ratione soluendi sophismata posita indictione.	625
Cap. 18. Qua ratione solvatur fallacia accidentis.	625
Cap. 19. Qua ratione solvantur reliqua sophismata posita extra dictionem.	626
Cap. 20. Qua ratione solvatur fallacia nugationis, & solecismi.	627
Cap. 21. Quod aliae fallaciae facilius quam aliae dissolvantur.	627
Cap. Ultimum in quo proponitur epilogus.	627.

Disputatio unica de syllogismo dialectico, & sophistico.

Quaest. 1. In qua aliquae dubitationes pertractantur de syllogismo dialectico.	628
Quaest. 2. An syllogismus sophisticus sit simpliciter syllogismus.	631

INDEX

Finis.

INDEX RERVM

PRÆCIPVARVM, QUAE
in utroque Tomo huius operis
Logici continentur.

A. primum Tomum significat, B. indicat secundum,
numerus vero paginam denotat.

Abstractio, abstracta.

ABSTRACTIO quid sit, & quotuplex.	83. 113. a
Abstractio in scientiis non distinguitur a ratione quæ.	557. b
Abstracta quid dicant præcise.	363. a
Abstracta realia cum præcissione non prædicantur de abstractis, prædicantur uero absque illa.	366. a
Abstracta rationis nec prædicantur de cõcretis rei, nec de abstractis.	368. a

Accidens.

Accidentis communis definitiones, & diuisiones ex Porphyrio.	117. a
Accidentis alia significationes, & diuisiones.	171. a
Accidens prædicabile & prædicamentale qua ratione differant.	171. a
Accidenti accidit inferiora illius differre specie, uel numero.	329. a
Accidentis definitio tradita a Porphyrio qua ratione intelligatur.	331. a
Accidentis definitio tradita a Porphyrio non est recta.	334. a
Accidentis diuisio qua ratione sit recta.	336. a
Accidentia possunt definiri & cognosci absque substantia.	454. a
Accidens est analogum proportionalitatis ad nouem prædicamenta comparatum.	455. a

Actio.

Actio & effectio qua ratione distinguantur.	34. a
Actio & effectio qua ratione sint idem.	34. a
Actio immanens & transiens quid sint.	669. a
Actio immanens pertinet ad categoriam actionis.	670. a
Actio immanens est in agente, transiens in passio.	670. a

¶¶

Aduer-

INDEX RERV.

Aduersa.

Aduersa quid sint.

682. a

Aquipollentia.

Aquipollentia est species consequentiae formalis.

172. b

Aquipollentiae differentia essentialis.

173. b

Aquipollentiae definitio.

370. b

Affectio.

Affectio qua ratione debeat praecognosci.

424. b

Ampliatio.

Ampliatio quid sit.

126. b

Analoga, Angelus, Anima.

Analoga mediant inter homonyma et synonyma.

416. a

Analoga qua ratione definiuntur.

418. a

Analoga inaequalitatis quid sint.

420. a

Analoga proportionis siue attributionis quid sint.

420. a

Analogorum proportionis quatuor conditiones.

421. a

Analogorum proportionalitatis definitio, differentia, et conditiones.

423. a

Analoga proportionalitatis et proportionis non semper sunt idem.

426. a

Analoga in communi sunt natura synonyma.

428. a

Analoga tot habent conceptus, quot sunt analogata.

430. a

Analoga non habent conceptum formalem distinctum a propriis conceptibus inferiorum.

435. a

Analoga qua ratione diuidantur, et illorum diuisio quomodo differat a diuisione synonymorum.

437. a

Angelus qua ratione sit uniuersus formaliter.

255. a

Angeli collocantur per se in categoria substantiae.

511. a

Angeli qua ratione discurrant.

411. b

Anima qua ratione sit genus.

201. a

Anima intelligendo se format uerbum.

26. b

Appellatio.

Appellatio quid sit, et quotuplex.

127. b

Argumentatio, argumentum, ars.

Argumentatio dicitur uera uel falsa etiam ratione forma,

403. b

Argu-

INDEX RERV.

Argumentatio unde dicatur.

175. b

Argumentationis partes maiores et minores.

176. b

Argumentatio non recte definitur, oratio ex antecedente et consequente tamquam ex suis partibus constituta.

176. b

Argumentatio definitur, consequentia constans argumento.

176. b

Argumentatio uitiosa non est simpliciter argumentatio.

177. b

Argumentatio et syllogismus sunt unum et idem.

180. b

Argumentatio sumitur dupliciter.

383. b

Argumentatio necessaria est genus demonstrationis.

458. b

Argumentatio a coniunctis et diuisa quando sit recta.

150. b

Argumenti significationes.

175. b

Argumentum non ingreditur conclusionem.

175. b

Argumentum quid sit.

338. b

Ars sumitur dupliciter.

25. a

Artis duplex definitio.

26. a

Ars qua ratione sit habitus uerus.

26. a

Artis opus quando censeatur perfectum.

26. a

Arti Logicae accidit esse docentem, uel utentem.

26. a

Ars actionis, cognitionis, et effectiōis.

33. a

Ars proprie uel est actionis, uel effectiōis.

36. a

Arte constantia quaedam pendent a solo Deo, quaedam etiam a nobis.

47. b

Attributum.

Attributi uniuersi recta definitio.

483. b

Baralipon, Baroco, & Bocardo.

Baralipon est modus indirectus.

288. b

Baralipon non reducitur per reciprocationem conclusionis illius.

284. b

Baroco, et Bocardo communiter non recte probantur.

285. b

Carentia, casus, categoria, causa.

Carentia diuiditur in priuationem, negationem, et naturam mediam.

78. a

Carentia a parte rei non est ens rationis.

78. a

Carentia a parte rei non est ens posituum.

129. a

Casus non sunt nomina iuxta definitionem Aristotelis.

81. b

Casus ne nimis non sunt nomina, si nomen proprie sumatur.

82. b

Categoria sex ultimae primo significant rem absolutam.

666. a

Categoriae sex ultimae quid sint.

667. a

Categoria sex ultimae dicunt formam intrinsecam, licet necessario egeant aliquo extrinseco.

668. a

+++ 2

Cate-

INDEX RERVM

- Categoria quid sit. 675. a
Categorie decem tantum sunt. 676. a
Categorie entium rationis tres sunt. 678. a
Causa remota demonstrationis triplex est. 455. b
Causa demonstrationis in cognoscendo tantum, & in cognoscendo & essen-
do simul. 500. b
Causa essendi & cognoscendi, alia realis, alia secundum rationem. 500. b

Certitudo.

- Certitudo quid sit. 43. a 491. b
Certitudo triplex est. 43. a 491. 569. b
Certitudo est de ratione scientie. 43. a
Certitudo est de ratione scientie actualis. 492. b
Certitudo triplex est de ratione scientie. 492. b

Christus.

- Christus ratione humana natura per se collocatur in recta serie categoriæ
substantie. 510. a
Christi quantitas in coelo habet positionem. 538. a
Christi quantitas in Eucharistia positione caret. 538. a

Circulus.

- Circularis demonstratio quid sit. 463. b
Circulus in demonstrando semper est vitiosus. 465. b

Cælum.

- Cælum ex se diuisibile est. 524. 2

Cognitio, Compositio, Conceptus.

- Cognitiones genere distincte possunt esse de eodem obiecto. 18. a
Cognitio actualis in scientiis est formaliter cognitio. 40. a
Cognitionis triplex gradus. 406. b
Cognitio discursiva fit ex præexistente cognitione in genere ca. Te efficien-
tis. 408. b
Compositio quid sit, & quoduplex. 302. a
Compositio conceptus formalis speciei est realis. 304. a
Conceptus formalis & obiectiuus. 302. a
Conceptus intellectus sunt signa. 16. b
Conceptus intellectus significant a natura. 17. b
Conclu=

INDEX RERVM.

Conclusio, Concretum.

- Conclusio directa quid sit. 291. b
Conclusionem esse directam, & esse prædicationem directam, maxime di-
stinguuntur inter se. 299. b
Conclusio qua ratione sequatur debiliorem partem. 359. b
Conclusio cognoscitur uirtute in præmissis, non uero actu & clare. 427. b
Conclusio cognoscitur in instanti terminatæ cognitione præmissarum. 427. b
Concretorum definitio duplex habet definitum. 207. a
Concretum quid sit, & quoduplex. 362. a
Concreta realia prædicantur de concretis. 363. a
Concretum reale non prædicatur de abstracto, nec e contra. 365. a
Concreta rationis prædicantur de concretis realibus, & de concretis ra-
tionis. 367. a
Concretum rationis potest prædicari de concreto rationis, abstractum tamen
non potest. 369. a

Consequentia, Corpus, Continentia, Con- tingens, Continuum.

- Consequentia formalis est genus argumentationis. 169. b
Consequentia quid sit. 170. b
Consequentia ad quam operationem spectet. 369. b
Consequentia recta, & uitiosa: recta materialis, & formalis. 170. b
Consequentia formalis diuiditur in causalem, conditionalem, & rationa-
lem. 171. b
Consequentia formalis definitio per 4. illius causas. 172. b
Consequentia in communi est uox homonyma. 172. b
Consequentia quatuor species: reciprocatio, equipollentia, subalternatio &
argumentatio. 172. b
Consequentia species per quas differentias constituuntur. 173. b
Consequentia tria significat. 176. b
Corpus idem potest esse naturaliter in multis locis numero. 563. a
Continentia per modum inclusionis & coniunctioni. 293. a
Contingere quid sit. 141. b
Contingere futurum uicatur dupliciter. 144. b
Contingentis futuri propositiones nec sunt determinate ueræ, nec determi-
nate falsæ. 144. b
Contingens tria significat. 233. b
Continui & discreti diuisio qua ratione differant. 576. a

INDEX RERVM.

Contradicentia, Contradictio, Contra-
ria, Contrarietas.

Contradicentia quid sint.	683. a
Contradictionis definitio.	94. a
Contrariorum genera quatuor sunt.	679. a
Contrariorum in communi definitio.	682. a
Contrarietas in differentiis unde sumatur.	315. a

Conuenientia.

Conuenientia & differentia accidentaria quinque uocum.	397. a
Conuenientia & differentia omnium predicabilium & subicibilium.	401. a

Definitio.

Definitio, diuisio & argumentatio sunt entia rei adhuc pro formali.	9. a
Definitio diuisio & argumentatio pro formali qua ratione sint entia rei, & entia rationis.	12. a
Definitio diuisio & argumentatio sunt res perpetue.	22. a
Definitio nominis & rei.	417. b
Definitio potest per aliam demonstrari.	465. b
Definitionem alicuius esse illius definitionem possumus demonstrare.	466. b

Demonstratio, Denominatio, Descensus.

Demonstrationis definitiones ex Aristotele.	431. b
Demonstrationis prima definitio recta est, sed non essentialis.	449. b
Demonstrationis secunda definitio recta est.	451. b
Demonstratio quia & propter quid.	453. b
Demonstratio quia & propter quid differunt specie.	458. b
Demonstratio quia est syllogismus necessarius.	462. b
Demonstrationis partes maiores & minores.	469. b
Demonstrationis medium nunquam est contingens.	469. b
Denominatio intransitiva respectu unius, est extrinseca respectu alterius.	125. a
Denominatio a forma reali non semper est realis.	127. a
Descensus quid sit, & quotuplex.	134. b

Deus.

Deus qua ratione possit esse uniuersus secundum rationem tantum.	135. a
Deus ratione nature diuine nec per se nec reductiu collocatur in categoriis.	138. a

Dici

INDEX RERVM.

Dici, Differentia, Discursus.

Dici de subiecto, & esse in subiecto quid sint apud Aristotelem.	473. a
Dici de omni & de nullo.	163. b
Dici de omni positue & negatiue.	470. b
Dici de omni definitio recta est.	471. b
Differentie definitiones & diuisiones ex Porphyrio.	164. 165. a
Differentie diuisio in communem, propriam & maxime propriam non est rei in res.	166. a
Differentia recte diuiditur in comunem, propriam & maxime propriam.	271. a
Differentie diuisio est generis in species.	274. a
Differentia recte diuiditur in separabilem & inseparabilem.	279. a
Differentie predicabilis recta definitio nam adducta a Porphyrio nihil ualet.	285. a
Differentie pro naturis nunquam differunt specie.	290. a
Differentia in sima & interiecta pro notioribus tam in concreto quam in abstracto sunt eiusdem speciei.	291. a
Differentie qua ratione contineantur in genere.	294. a
Differentie inferiores non continent essentialiter superiores, nec habent predicantur de illis mediate, aut immediate.	298. a
Differentie qua ratione diuidant genus.	311. a
Differentie diuidentes qua ratione sint contrarie.	314. a
Differentie non dicunt compositionem ex ente & modo.	463. a
Differentie cur collocentur in recta serie.	497. a
Differentie qua ratione collocentur in categoriis.	506. a
Discursus successione & causalitatis.	411. b

Distinctio, Distractio, Diuisibilitas, Diuisio.

Distinctio realis & rationis.	243. a
Distinctio inter attributa essentialia eiusdem categoriæ est rationis rationem nate.	243. a
Distinctio que uplex sit.	359. a
Distinctio rei non est admittenda.	360. a
Distractio quid sit.	127. b
Diuisibilitas formaliter & fundamentaliter.	623. a
Diuisio duplex, numerico scilicet & formalis.	68. a
Diuisio formalis habet latitudinem.	69. a
Diuisio meditata & immediata quid sint.	185. a

Docens

INDEX RERVM.

Docens, doctrina.

Docens sumitur dupliciter.	30. a
Doctrina & disciplina idem sunt.	405. b
Doctrina & cognitio docens distinguuntur.	407. b
Doctrina & disciplina nomine idē intellexit Arist. primo capite primi libri de Demonstratione.	409. b

Ens.

Ens rationis quid sit, & quotuplex.	6. a
Ens rationis logicum quid sit.	7. a
Entia rationis consurgunt ex triplici operatione intellectus.	8. a
Ens rationis non fit directe a causa reali.	10. a
Entia rationis qua ratione habeant causam per se.	23. a
Ens rationis qua ratione habeat causam directam efficientem.	24. a
Ens qua ratione dicatur uniuersum ab Arist.	59. a
Entis proprietates nihil addunt enti.	68. a
Entis rationis significationes.	120. a
Ens rationis quomodo resultat.	125. a
Ens rationis fundamento carens non est purum nihil.	126. a
Ens rationis in tota latitudine quid sit.	127. a
Ens rationis in communi non est synonymum.	129. a
Ens rationis diuiditur in tria genera suprema.	131. a
Ens rationis non est a parte rei, sed per intellectum tantum.	134. 135. a
Ens rationis semper concipitur per modum entis.	135. a
Ens rationis non fit per intellectum agentem.	136. a
Entia rationis, quae sunt genera suprema, qua ratione diuidantur.	138. a
Entia rationis nasci ex quavis operatione intellectus, quae nascantur, & quo modo.	139. a
Ens rationis habet essentiam & existentiam.	141. a
Ens rationis nulli subiecto inheret.	142. a
Ens rationis non habet propriam speciem impressam, habet tamen expressam.	143. a
Ens sumitur ut nomen, & ut participium.	439. a
Ens ut participium non praedicatur secundum essentiam, sed secundum esse.	440. a
Ens pro essentia praedicatur essentialiter de omnibus, de ultimis differentis, & de modis.	440. a
Ens non est synonymum ad ens rei, & ad ens rationis.	446. a
Ens respectu Dei, & creaturarum, nec est homonymum, nec synonymum.	447. a

Ens

INDEX RERVM.

Ens respectu substantiae & accidentis est analogum.	449. a
Ens creati significat id quod est, & tertia id quod est, & id quo aliud est.	452. a
Ens qua Analogia sit analogum respectu substantiae & accidentium.	453. a
Ens quod est, dupliciter sumitur.	454. a
Ens pro essentia non praedicatur formaliter.	456. a
Entis proprietates nec inter se nec ab ente distinguuntur realiter.	457. a
Ens per se & per accidens.	570. a
Ens in tota sua latitudine non potest fieri infinitum.	77. b
Ens rei non potest fieri infinitum.	78. b

Enthymema.

Enthymema quid sit & quotuplex.	365. b
Enthymema est consequentia formalis.	374. b
Enthymema semper constat tribus terminis.	378. b
Enthymema contingit dupliciter.	379. b
Enthymema affirmans & negans.	379. b
Enthymema contingit in tribus figuris.	379. b
Enthymema aliquod esse subalternationem.	380. b
Enthymema quoduis est subalternatio.	383. b
Enthymema ex antecedente falso non est consequentia formalis.	388. b
Enthymema duabus tantum constare debet enunciationibus.	389. b
Enthymemate quibus de causis utamur.	391. b
Enthymema reuocari posse ad syllogismum octo regulis ostenditur.	391. b

Enunciatio.

Enunciationis definitio.	93. b
Enunciationis uaria nomina.	105. b
Enunciatio uocalis, mentalis, & scripta.	105. b
Enunciationis definitio recta est.	105. b
Enunciatio uera & falsa, una, & multiplex.	107. b
Enunciatio absoluta, & modalis: secundi adiacentis, tertii adiacentis: affirmans, negans: uniuersa, singularis, particularis, indefinita.	108. b
Enunciatio is forma in quo consistat.	111. b
Enunciatio is species sunt enunciatio affirmans & negans.	113. b
Enunciatio is materia diuiditur in ueram & falsam.	114. b
Enunciatio uocalis scripta pro formali sunt entia rationis, mentalis uero est ens rei.	115. b
Enunciationum oppositio.	130. b
Enunciationum oppositarum species.	131. b
Enunciationum regula ueritatis.	131. b

+++

Enunciatio

INDEX RERVM.

Enunciationum oppositarum differentia & conuenientia.	132. b
Enunciationum simplicium oppositarum regula ueritatis & falsitatis.	134. b
Enunciationum contrariarum usus.	136. b
Enunciationum contrariarum equipollentia.	137. b
Enunciationum simplicium reciprocatio.	138. b
Enunciationum simplicium leges reciprocationis.	164. b
Enunciationum modalium leges reciprocationis.	165. b
Enunciationis diuisiones ratione materie.	369. b

Essentia, Euidentia.

Essentia increata potest demonstrari demonstratione quia, & demonstratione propter quid.	515. b
Essentiam quamuis posse demonstrari, & qua ratione.	516. b
Euidentia quid sit, & quotuplex.	493. b

Ex, Exemplum, Existentia.

Ex triplicem dicit habitudinem.	406. b
Exemplum quid sit.	369. b
Exemplum interdum est consequentia materialis, nunquam formalis.	375. b
Exemplum quando sit consequentia materialis.	399. b
Exemplum quomodo fiat syllogismus.	400. b
Existentia predicatur secundum accidens de creaturis.	455. a

Fidei, Figura, Finis, Forma, Formido.

Fidei quatuor significationes.	567. b
Fidei diuina ascensus requirit piam affectionem.	572. b
Figura prima quid sit, & qui eius modi.	244. b
Figura secunda quid sit, & qui eius modi.	249. b
Figura tertia quid, & qui eius modi.	251. b
Figure syllogismi definitiones.	263. b
Figure syllogismorum tres tantum sunt.	266. b
Figura quarta, quam Galenus constituebat, reicitur.	267. b
Figura prima potest quoduis genus conclusionis concludere.	270. b
Figura prima non potest inferre omnes conclusiones que inferuntur in secundam.	271. b
Figura prima perfectior est secunda, & hac tertia.	277. b
Figura secunda & tertia quibus principiis immediate antecipiuntur.	278. b
Finis artium semper est ultimum, tamen non semper eundem quid post actionem relictum.	38. a
Finis Logice non est actio, sed opus.	39. a

Finis Lo

INDEX RERVM.

Finis Logice non est cognitio formaliter.	40. a
Forma & figura non differunt specie.	663. a
Formido duplex.	570. b

Genus.

Genus & species non sunt a parte rei, ut multi uolunt.	92. a
Generis significationes, & definitio ex Porphyrio.	154. a
Generis definitio tradita a Porphyrio recta est, sed non essentialis.	199. a
Generis definitio essentialis.	205. a
Generis notio ut quod nec est formale, nec naturale definitum in definitione generis, ut quod uero est formale.	208. a
Genus pro nozione & natura definitur in definitione generis.	209. a
Genus in communi non habet unum significatum materiale synonymum.	213. a
Genus logicum refertur ad species & indiuidua.	217. a
Generis sunt terminus immediatus tam indiuidua, quam species.	219. a
Genus immediate refertur ad indiuidua.	221. a
Genera suprema & interiecta sunt indiuidua eiusdem speciei.	224. a
Genus in tota sua latitudine constituit unam speciem infimam.	225. a
Genus pro natura sumitur cum precisione & absque illa.	228. a
Genus sumitur ut totum & ut pars tam actu quam potentia.	228. a
Genus ut pars componens speciem, uel ut pars definitionis illius non predicatur directe de specie.	229. a
Genus ut totum actuale non predicatur de speciebus, sed ut totum potentiale.	229. 230. a
Genus & species possunt sumi quadrupliciter.	242. a
Genus potest conseruari in una specie, species uero nequit conseruari in unico indiuiduo.	250. a
Genus logicum non continet in potentia differentias specificas.	251. a
Genera suprema habent duplicem habitudinem predicabilis.	261. a
Genus & differentia unde sumantur.	308. a
Genus non predicatur per se de differentiis.	312. a
Genera suprema non dicunt compositionem ex ente & modo.	462. a

Habere, Habitus, Homonyma.

Habere qui sit.	672. a
Habitus dicitur de se habere opus, habet obiectum proximum & remotum.	8. a
Habitus quilibet intellectus semper inclinatur in uerum, tamen non semper efficit opus uerum.	32. a
Habitus intellectus practici & speculatiui.	35. a
Habitus practici & speculatiui qua ratione sint semper ueri.	35. a
Habitus practici semper inclinant in uerum practicum.	36. a

tttt 2

Habitus

INDEX RERVVM.

Habitus & affectio quid sint.	656. a
Habitus & affectio secundum rem, & secundum modum.	658. a
Habitus & affectio qua ratione differant.	659. a
Habitus scientie consistit in facilitate potentie.	554. b
Homonyma, synonyma, & paronyma quid sint.	408. a
Homonyma logica in quadruplici sunt differentia.	417. a
Homonyma differunt a synonymis.	429. a

Identitas, illustratio, indiuiduum, inductio.

Identitas clara, & confusa.	363. a
Identitas omnimoda, & aliquoties, similiter diuersitas.	220. b
Illustratio phantasmatis quid sit.	98. a
Indiuiduum physicum, metaphysicum, & logicum.	338. a
Indiuidui definitio.	339. a
Indiuiduum posse defini, & scientie cognosci.	340. a
Indiuidui definitione: quid sit definitum.	342. a
Indiuiduum substantie, & accidentis.	346. a
Indiuiduorum, siue predicabilium directe de uno numerus colligitur.	347. a
Indiuiduum in communi est genus, & habet tres species.	348. a
Indiuidui notio conuenit secundum accedens naturis indiuiduis.	349. a
Indiuiduum directe predicatur.	352. a
Indiuiduum uerbum datur secundum uocem, non uero secundum naturam significatam.	356. a
Inductio quid sit, & quotuplex.	363. b
Inductio est consequentia formalis.	372. b
Inductio est essentialiter equipollentia.	375. b

Inherentia, instans, intellectus, intelligentia, intelligibile.

Inherentia est de essentia accidentis.	674. a
Instans non est terminus communis temporis.	553. a
Intellectus iuxta Arist. diuiditur in agentem, & patibilem.	96. a
Intellectus agens quid sit.	97. a
Intellectu omni habitu destituto possunt cognosci prima principia sed facilius medio habitu.	535. b
Intellectus magis assentitur premis quam conclusioni ubi explicatur propositio, omne propter quod unumquodque est tale, &c.	541. b
Intellectus noster quomodo differat ab angelico.	168. b
Intelligentia multis nominibus donatur.	529. b
Intelligentia distinguitur realiter a facultate naturali intelligendi.	530. b
Intel-	

INDEX RERVVM.

Intelligentie habitus non est a natura.	531. b
Intelligentie habitus quomodo sit naturalis, & quomodo adquisitus.	531. b
Intelligentie habitus essentialiter differt ab aliis cognitionib. intellectus.	534. b
Intelligentie habitus & metaphysice diuersimode feruntur circa prima principia.	537. b
Intelligibilium specierum productio quid sit.	100. a

Linea, Logica.

Linea, superficies, & corpus constituunt species distinctas.	555. a
Linea & corpus sunt species infimae.	558. a
Logica naturalis & artificialis.	5. a
Logica constituit unum habitum factiuum, & alterum contemplatiuum.	9. a
Logica quae est scientia, nec est docens, nec utens.	17. a
Logica quidam habitus est scientia.	18. a
Logica absolute sumpta non recte diuiditur in docentem, & utentem.	21. a
Logica quidam habitus est ars proprie.	27. a
Logica quae est ars efficit opus externum.	29. a
Logica docens aut utens non est scientia.	29. a
Logica utens efficit demonstrationes & non est scientia.	31. a
Logica utens sola nequit conficere demonstrationes.	31. a
Logica est ars effectiouis.	37. a
Logica naturalis necessaria est homini ratione formae.	42. a
Logica est multiplex qualitas.	48. a
Logica non est una scientia specie.	49. a
Logica quae est ars est habitus practicus.	49. a
Logica quae est scientia est habitus speculatiuus.	49. a
Logica cuius habitus est pars Philosophiae: habitus uero qui est ars, etiam est instrumentum illius.	50. a
Logica non est una specie, sed genere.	561. b

Medium, mensura, methodus.

Medii inueniendi precepta proponuntur.	339. b
Medii inueniendi quaedam faciles regulae proponuntur.	343. b
Medii inueniendi 3. preceptum ab Aristot. difficile traditum explicatur.	341. b
Medium uerbum formaliter & materialiter.	392. b
Mensura perfectioni debet esse perfectior.	530. a
Methodus in syllogismo triplex est.	258. b

Modus.

Modi prioris, modi simul, genera motus, & modi habendi.	684. a
Modo	1111 3

INDEX RERVVM.

Modo contingens opponuntur contradictorie modus necesse & modus im-	
possibile.	237. b
Modi inutiles primæ figuræ quibusdam uocibus explicantur.	247. b
Modi inutiles secundæ figuræ quibusdam uocibus explicantur.	250. b
Modi inutiles tertiæ figuræ quibusdam uocibus explicantur.	253. b
Modi utiles primæ, secundæ, & tertiæ figuræ iuxta Arist.	282. b
Modi figurarum explicantur per uoces barbara, celarent, &c.	283. b
Modi perfecti primæ figuræ tantum sunt quatuor.	286. b
Modi imperfecti 1. figuræ plures sunt, quam communiter constituuntur.	288. b
Modi directi primo & per se inferentes in 2. figuræ quatuor sunt.	291. b
Modi directi per se concludentes in tertiæ figuræ sex sunt.	292. b
Modi 2. & 3. figuræ plures sunt quam communiter constituuntur.	293. b
Modi utiles cuiusvis figuræ quæ ratione differant.	298. b
Modi cuiusvis figuræ quas possint inferre conclusiones.	299. b
Modi inutiles non sunt simpliciter modi.	301. b
Modi inutiles ad nullam pertinent figuram.	302. b
Modus appellatur inutilis simpliciter, uel secundum quid.	303. b
Modi quinam sint utiles, & quinam inutiles.	303. b
Modi inutiles plures sunt, quam communiter connumerantur.	305. b
Modus primus dicendi per se recte fuit assignatus.	473. b
Modus secundus, tertius, & quartus dicendi per se recte assignati sunt ab Ari-	
stotele.	475. b
Modi dicendi per se tantum sunt quatuor.	478. b
Modorum dicendi per se quedam dubitationes.	479. b

Motus, Mundus, Mutatio.

Motus quid sit, & quod habeat extensiones.	597. a
Motus est quantitas per se.	567. a
Motus nec per se nec reductiue pertinet ad aliquam ex 10. Categor.	568. a
Mundi opificium est a Deo tanquam ab artifice.	26. a
Mutatio mediate est causa mutationis.	409. b

Natura, Necessarium, Necesse

Natura potest sumi in triplici statu.	81. a
Naturam communem esse unam & omnino indiuisam partem ab inferio-	
ribus, & non esse diuisam in illis, maxime distinguuntur.	83. a
Natura diuina sola est indiuisa in se, & etiā in multis scilicet in tribus per-	
sonis, ac proinde non est uniuersa.	83. a
Natura secundum se est uniuersa negatiue, in singularibus multiplex positiue,	
in uno singulari una positiue.	84. a

Natura

INDEX RERVVM.

Natura in singularibus est uniuersa fundamētaliter, nō uero negatiue.	85. a
Naturæ spirituales per alienam speciem cognite possunt esse uniuersæ.	255. a
Necessarium in essendo & causando,	41. a
Necessarium in causando quadruplex est.	41. a
Necessarium, simpliciter, & secundum quid.	42. a
Necesse & impossibile sunt modi contradicentes.	232. b
Necesse dicitur esse rei, impossibile non esse, siue defectum.	236. b

Nomen.

Nominis definitio.	53. b
Nomen infinitum habet significatum quod negatur, & a quo negatur.	62. b
Nomen est signum instrumentale proprium.	62. b
Nomen infinitum qua ratione sit nomen.	64. b
Nomen finitum & infinitum conueniunt synonyme.	65. b
Nomina infinita nequeunt dici de iis quæ non sunt.	74. b
Nomen Nihil non potest fieri infinitum.	79. b
Nomen tripliciter sumitur.	80. b
Nomina adiectiua sumpta adiectiue sunt nomina sumpta ut attributa.	83. b
Nomina adiectiua sumpta adiectiue non possunt esse subiectum; possunt ta-	
men substantiue sumpta.	83. b
Nominis accurata definitio.	86. b

Non, Notio, Numerus.

Non sumitur dupliciter.	62. b
Notio obiectiua & formalis, & quæuis ex istis duplex est.	III. 145. a
Notio subiectiua semper est ens rei, secunda obiectiua ens rationis, prima ob-	
iectiua interdum ens rei, interdum rationis.	112. a
Notiones secundæ obiectiue ortum habent ex quauis operatione.	148. a
Notiones primæ subiectiue sūt ab obiectiuis in genere causæ efficiētis.	150. a
Notio potest prædicari ut quo, & ut quod.	192. a
Notio uniuersi est uniuersa denominatiue & essentialiter: indiuidui uero de-	
nominatiue tantum.	341. a
Numerus est ens per se, componitur ex genere & differentia & ex essentia	
& existentiæ.	571. a
Numerus in communi quid sit.	571. a
Numerus numerans & numeratus.	573. a
Numerus quantitativus realiter componitur ex unitatibus.	573. a
Numerus transcendens non efficit distinctam speciem a rebus numeratis, effi-	
cit tamen quantitativus.	574. a
Numerus distinguitur sola ratione a rebus numeratis.	575. a

Numerus

INDEX RERVVM.

Numerus nequit componi ex unitatibus discretis. 575. a
Numerus non pendet ab intellectu. 582. a

Obiectum, Operatio, Opinio, Oratio.

Obiectum subiectum & materia idem sunt in artibus. 6. a
Obiectum materiale & formale. 7. a
Obiectum materiale adequatum, & inadequatum. 7. a
Obiectum formale quo, & quod. 7. a
Obiectum Logice sunt definitio diuisio & argumentatio. 9. a
Obiectum remotum Logice est omne ens rei, & rationis. 10. a
Obiectum formale quod Logice sunt forma definitionis, diuisionis & argumentationis. 10. a
Obiectum formale quo Logice est ens rationis logicum. 11. a
Obiectum libri Porphyrii est omnis natura predicabilis, & subiicibilis. 175. a
Operatio intellectus triplex est. 7. a
Operatio intellectus patibilis triplex est. 111. a
Operationes intellectus sunt tres, notiones uero cur sint due tantum. 150. a
Operationes intellectus qua ratione sint ueræ ueritate rei, & non ueritate intellectus. 42. b
Opinio qua ratione distinguatur a scientia. 565. b
Opinio est habitus secundum modum, & affectio secundum rem. 566. b
Opinio qua ratione differat a dubio, suspitione, & solertia. 566. b
Opinionis principia pertinent ad habitum opinionis. 567. b
Opinio, & fides humana non differunt essentialiter. 568. b
Opinio qua ratione includat formidinem, & incertitudinem. 570. b
Opinionis habitus requirit piam affectionem: in fide uero humana non est necessaria semper. 573. b
Opinio secundum quid & scientia possunt esse simul. 576. b
Opinio simpliciter & scientia nequeunt esse simul. 576. b
Oratio quid significet, & in quo consistat. 587. a
Oratio est species quantitatis per se. 588. a
Oratio est quantitas discreta consistens in multitudine temporum siue morularum. 588. a
Oratio distinguitur ab aliis speciebus quantitatis. 589. a
Oratio & numerus in quibus conueniant. 589. a
Oratio ex morulis longis, & breuibus est eiusdem speciei. 590. a
Orationem solum consistere in syllabis, ridiculum est. 591. a
Orationis definitio. 93. a
Orationis definitio explicatur. 96. b
Orationis diuisiones proponuntur. 98. b
Oratio-

INDEX RERVVM.

Orationes d. finite in definitione orationis que sint. 102. b

Patibile, Persona, Phantasma, Pia affectio.

Patibilis qualitas & perturbatio non differunt specie. 663. a
Persona suppositum singulare & indiuiduum qua ratione differant. 493. a
Persona prima & secunda cur non explicentur nisi discretionis aut emphasis causa. 92. b
Phantasma producit speciem intelligibilem. 36. a
pia affectio quid sit. 571. b

Porphyrius, positio, potentia.

Porphyrius assignans communitates & differentias errauit. 385. a
Positio in quo ordine quantitati, consistat. 538. a
Potentia logica, physica, metaphysica, & absoluta. 248. a

Prædicabile, prædicatio, præmissa, præcognitio, præcognitum.

Prædicabile pertinet ad primam operationem intellectus, prædicatum uero ad secundam. 179. a
Prædicabile de multis pro radice est uniuersum. 180. 203. a
Prædicatio triplex, disparata, identica, & media. 352. a
Præmissæ quot modis possint disponi in quauis figura. 229. b
Præcognitio an sit, & præcognitio quid sit. 414. b
Præcognita in demonstratione propter quid sunt tria, in demonstratione quia quatuor sunt. 415. b

Principium, priuantia, pronunciatum.

Principia debent præcognosci esse uera. 422. b
Priuantia quid sint. 683. a
Pronunciatorum copia qua ratione paretur. 338. b

Proprietas, proprium, proportio, propositio.

Proprietates en is rationis sunt entia rationis. 14. a
Proprietates n. ali sequela fluunt ab essentia. 22. a
Proprietates predicabiles quibus conueniant, & quibus primo. 327. a
Proprietates omnes dicuntur per se de essentia. 484. b
Proprii significationes ex Porphyrio. 168. a
Proprii alie acceptiones. 169. a
Proprium quarto modo constituit quartam uocem. 316. a
Proprium & accidens per quem ordinem constituentur. 318. a
TTTTT
Proprium

INDEX RERV.

Propositio in ordine ad speciem ex qua fuit non est vox communis.	322. a
Proprium quid sit.	324. a
Propria expectantia ad quantam uocem	325. a
Proportio & proportionalitas differunt inter se.	422. a
Propositio quid sit, & quotuplex.	162. b
Propositio modalis quid sit, & quotuplex.	226. b
Propositio modalis proprie cur solum sit de modo necesse, de modo contingens, uel de modo impossibile.	226. b
Propositio modalis potest reddere sensum compositum, & diuisum.	227. b
Propositiones modales ex parte unius, & ex parte utriusque extremi.	227. b
Propositio modalis tribus modis potest conuertere.	228. b
Propositiones de necesse ex parte utriusque extremi recipiuntur ut simplices.	229. b
Propositiones de necesse & de impossibile qua ratione equipolleant.	232. b
Propositiones de modo impossibile qua ratione recipiuntur.	233. b
Propositiones de modo contingens excludunt necessitatem & impossibilitatem & includunt contingentiam ad utramque.	236. b
Propositioni ueræ de modo contingens opponuntur sex contradictorio nomine, si sit falsa tres.	237. b
Propositiones de modo contingens qua ratione recipiuntur.	240. b
Propositio maior & minor secundum situm & secundum naturam.	258. b
Propositio maior & minor quæ sit in tribus figuris.	259. b
Propositio simplex permixta cum propositione de necesse quid inferat in tribus figuris.	315. b
Propositiones de modo contingens inter se & permixta cum simplicibus quas inferant conclusiones.	317. b
Propositiones de contingens cum propositionibus de necesse quas inferant conclusiones.	317. b
Propositio particularis & singularis respectu quarum rerum habeant eandem quantitatem.	370. b
Propositio in qua prædicatur prima proprietas de subiecto immediata est, est tamen demonstrabilis quoad nos.	467. b
Propositiones per se nequeunt recipi in alias per se.	474. b
Propositio scibilis quoad nos, uel ex natura rei.	501. b
Propositiones necessariae desumi possunt ex Topicis.	630. b
Propositio extra syllogismum posita nunquam est sophistica.	633. b

Qualitas, quantitas, quæcumque.

Qualitas quid sit, & quatuor eius species.	648. a
Qualitas	

INDEX RERV.

Qualitatis proprietates.	650. a
Qualitatis significationes.	651. a
Qualitatis definitio recta est.	652. a
Qualitatis quatuor tantum sunt species.	654. a
Qualitatis quatuor species differunt specie.	661. a
Quantitatis proprietates.	518. a
Quantitas molis & perfectionis.	521. a
Quantitas molis habet multas rationes.	521. a
Quantitatis essentia est extensio.	525. a
Quantitas corporis Christi quam extensionem habeat in Eucharistia.	526. a
Quantitas quas habeat proprietates.	526. a
Quantitatis triplex reperitur concretum.	532. a
Quantitatis disputat Arist. in Logica sub ratione extensionis.	539. a
Quantitas quæ est genus supremum diuiditur in continuam & discretam: discreta in successiuam & permanentem continua similiter.	542. a
Quantitas ut distinguatur are quanta.	544. a
Quantitatis continue uariæ definitiones.	548. a
Quantitas continua non constituitur per indiuisibile.	551. a
Quantitatis continue quæuis species constituitur per unam dimensionem.	556. a
Quantorum tres diuisiones.	557. a
Quanta concreta quæ collocantur in categoria quantitatis.	532. a
Quanti diuisio in per se & per accidens est analogi attributionis.	536. a
Quanti diuisio in continuum & discretum est generis in species.	537. a
Quanti diuisio in illud quod habet positionem, & in illud quod positione caret est subiecti in accidentia.	538. a

Ratiocinatio, reciprocatio.

Ratiocinatio quid sit.	163. b
Reciprocatio definitio.	216. b
Reciprocatio est consequentia, non tamen argumentatio.	216. b
Reciprocatio diuisiones.	217. b
Reciprocatio conditiones.	218. b
Reciprocatio ut de habeat uim.	220. b
Reciprocatio propositionum simplicium explicatur.	220. b
Reciprocatio propositionum singularium qua ratione fiat.	223. b

Relatio, Relatum, Restrictio.

Relationes quedam sunt. alæ, sed non omnes.	602. a
Relatio realis quas requirat conditiones.	605. a
Relatio in actu exercito & in actu signato.	614. a
Relatio	

INDEX RERVM.

Relatio in unum est genus supremum in actu signato, & carens termino.	615. a
Relationes primi generis in quo fundentur.	618. a
Relatio realis secundum esse potest immediate fundari in substantia primi predicamenti.	620. a
Relatio cur non possit esse inter relationes.	622. a
Relatio equalitatis quam requirat unitatem in quantitate.	623. a
Relatio equalitatis & similitudinis cur non possint fundari in substantia.	624. a
Relationis secundi generis fundamentum non est actio & passio, sed potentia actiua & passiua.	627. a
Relatio distinguitur ratione ratiocinata a fundamento remoto.	632. a
Relatio secundi generis distinguitur realiter a modo fundandi.	632. a
Relatio primi generis non distinguitur realiter a modo fundandi.	633. a
Relationis esse ad, & esse in nequeunt prescindere.	635. a
Relatio ut dicit ad, ponit aliquid reale subiecto, ratione distinctum.	635. a
Relatio non habet realitatem a termino.	637. a
Relatio a quo habeat entitatem & rationem formalem.	637. a
Relatio sumit unitatem specificam a termino.	640. a
Relatio an multiplicetur multiplicatis terminis.	642. a
Relationis non mutue terminus terminat sub ratione absoluta.	644. a
Relationis mutue terminus terminat ut quid relatum.	645. a
Relatorum definitio ex sententia antiquorum.	595. a
Relatorum proprietates.	595. a
Relatorum definitio ex sententia Aristotelis.	597. a
Relatorum diuisiones.	599. 617. a
Relata rationis formaliter sunt per intellectum, fundamentaliter a parte rei.	609. a
Relata realia secundum dici non sunt predicamentalia.	612. a
Relata realia secundum esse sunt predicamentalia.	613. a
Relata secundi generis sunt predicamentalia.	627. a
Relata tertii generis non sunt predicamentalia.	630. a
Relatum definitur per alterum tanquam per quid relatum.	645. a
Relata rationis quae sint secundum esse, & quae secundum dici.	647. a
Restrictio quid sit.	127. b

Scientia, sensus, significare, signum.

Scientia quinque significat.	15. a
Scientia actualis & habitualis.	16. a
Scientiae definitiones ex Aristotele.	431. b
Scientiae definitiones ab Aristotele tradite recte sunt.	486. b
Scientia naturalis & theologica.	493. b
Scientia	

INDEX RERVM.

Scientia naturalis est evidens.	493. b
Scientia theologica duplex.	493. b
Scientia in communi non est evidens.	494. b
Scientiae naturalis definitio.	497. b
Scientiae uariae diuisiones.	497. b
Scientia potest esse de infinito secundum essentiam & extensionem.	503. b
Scientia potest esse de ente incompleto.	505. b
Scientia non potest esse de nouente absolute sumpto, potest tamen esse de nouente formaliter, de priuatione, & de ente rationis.	508. b
Scientia nequit esse de ente per accidens.	511. b
Scientia potest esse de indiuiduis.	513. b
Scientia qua ratione deficiat.	518. b
Scientiae subalternatae tres condiciones.	523. b
Scientia subalternatae obiectum est ens per se.	524. b
Scientia subalternans probat principia scientiae inferioris.	525. b
Scientia subalternata quia potest comparari absque subalternante, si sit a priori nequit.	526. b
Scientiae unde sumant unitatem.	538. b
Sensus, & quae ad ipsos pertinent.	93. b
Sensus compositus in enunciationibus modificatis duplex est.	231. b
Significare quid sit.	7. b
Signum quid sit, & quotuplex.	7. b
Signum instrumentale quid sit, & quotuplex.	8. b
Signum naturale, & ex instituto.	8. b
Signum naturale, artificiale, & ex consuetudine.	12. b

Singulare, Simplex, Situs.

Singulare fundamentaliter, & formaliter.	102. a
Simplex apprehensio uel est absoluta, uel comparatiua.	112. a
Situs sumitur tripliciter, & differt realiter a loco.	672. a

Species.

Speciei significationes & definitiones ex Porphyrio.	557. a
Species infima & interiecta quid sint.	223. a
Speciei definitio tradita a Porphyrio recta est, sed non est essentialis.	235. a
Speciei predicabilis definitio essentialis.	237. a
Speciei definitio tradita a Porphyrio nec est essentialis, nec accidentaria.	239. a
Species sumitur logicè, physice, & metaphysice.	242. a
Species omnes, & genera a suprema sunt indiuidua speciei predicabilis.	244. a
Species infimae quamplures habent habitudines.	260. a

++++ 3

Species

INDEX RERVM.

Species analogice de subiectibili & predicabili. 265. a
Species iunctibilis qua ratione possit esse uniuersa. 267. a
Species infima nequit esse genus. 269. a
Species compositio non est realis a parte rei, sed rationis, & per intellectum. 302. a
Species immediata eiusdem generis solū differunt per unā differentiam. 393. a

Subalternatio, Subiectum, Subiicibile.

Subalternatio in quo consistat. 379. b
Subalternatio mediatā, & immediata ratione subiecti & attributi. 380. b
Subiectum inhesionis & denominationis. 318. a
Subiectum demonstrationis qua ratione debeat recognosci. 418. b
Subiicibilis significationes. 372. a
Subiicibile quid sit. 373. a
Subiicibile in communi est genus, tum etiam subiicibile uniuersi & subiicibile indiuidui. 375. a
Subiicibilia uniuersi & indiuidui que sint. 377. a

Substantia, Superficies, Suppositio.

Substantia primæ & secundæ definitiones. 481. a
Substantia comparantur inter se. 482. a
Substantia sex proprietates. 483. a
Substantia significationis. 485. a
Substantia qua ratione sit prior accidentibus. 485. a
Substantia ratio & essentia est per se coherere. 487. a
Substantia modus est quid positium. 487. a
Substantia diuisio in primam & secundā est analogi in sua analogata. 490. a
Substantia primæ modus intrinsecus est unus analogice. 494. a
Substantia primæ recte definitur ab Arist. 495. a
Substantia secundæ recte definiuntur ab Arist. 496. a
Substantia primæ perfectiores sunt essentialiter secundis substantiis. 499. a
Substantia prima addit speciei differentiam essentialē. 501. a
Substantia omnes partes collocantur reductiue in categoria substantiæ. 504. a
Substantiis primis destructis destruuntur secundæ. 513. a
Superficies est genus loci & superficiei terminantis. 539. a
Superficies & locus sunt species formaliter distinctæ. 560. a
Suppositio quid sit & quotuplex. 122. b

Status, Syllogismus, Syncrismus.

Status nominum quid sit. 126. b
Syllogismus tria apud Arist. significat. 183. 201. b
Syllogismi

INDEX RERVM.

Syllogismi definitio explicatur. 188. b
Syllogismi definitio conuenit uocali, mentali & scripto. 191. b
Syllogismi definitio recta est & essentialis. 191. b
Syllogismus nequit definiri per argumentationem. 191. b
Syllogismus dupliciter sumitur. 196. b
Syllogismus ut concludat non eget ut præmissæ concedantur. 196. b
Syllogismi forma in quo consistat. 198. b
Syllogismi diuisio ratione materie in necessarium, probabilem, & sophisticum non est recta. 198. b
Syllogismus ratione materie quomodo diuidatur. 199. b
Syllogismi simpliciter quævis propositio est uera uel falsa. 200. b
Syllogismi quatuor cognitiones. 201. b
Syllogismi ratio in quo consistat. 202. b
Syllogismi essentia etiam consistit in conclusione. 203. b
Syllogismi præmissæ non sunt instrumentum quæst. compositæ. 208. b
Syllogismus qua ratione sit instrumentum. 209. b
Syllogismi diuisiones ratione forme. 211. b
Syllogismus perfectus quid sit. 213. b
Syllogismi primæ figuræ fundantur immediate in dicti de omni, & dicti de nullo. 213. b
Syllogismi secundæ, & tertiæ figuræ mediate fundantur in dicti de omni & dicti de nullo. 214. b
Syllogismi partes maiores, & minores, & hæc quid sint. 255. b
Syllogismi diuisio in tres figuras est generis in species. 273. b
Syllogismi aliæ diuisiones, quæ examinantur. 274. b
Syllogismus necessarius duplex est. 461. b
Syllogismus dialecticus est simpliciter syllogismus. 628. b
Syllogismus simpliciter debet constare ex tribus terminis. 632. b
Syllogismus sophisticus non est simpliciter syllogismus. 633. b
Syllogismi diuisio in necessarium, probabilem & sophisticum est enumeratio uocis homonymæ. 635. b
Synonyma alia physica, alia logica. 417. a
Synonymia siue uniuocatio summa inter quæ reperiatur. 418. a
Synonyma habent unum conceptum, analogæ non habent. 429. a

Tempus, Terminus.

Tempus est quantitas continua, & per se. 565. a
Tempus quid sit. 564. 587. a
Terminus communis quid sit. 449. a
Terminus unde dicatur, & quid sit. 68. a
ttttt 4 Terminus

INDEX RERVM.

Terminus enunciationis simplicis, & composita.	68. b
Terminus mentalis, uocalis, scriptus, synonymus, homonymus, analogus.	69. b
Terminus quadruplex est categorematicus, syncategorematicus, absolutus, & connotatiuus.	70. b
Terminus denominatiuus, & connotatiuus differunt.	71. b
Terminus prima & secunde impositionis, singularis & uniuersus.	72. b
Termini transcendentis, non transcendentis, repugnantes, non repugnantes, consequentes, inconsequentes, positiui, priuatiui, negatiui, significantes, non significantes.	73. b
Terminus quid sit.	163. b
Termini de omni inesse, & de nulli inesse quid sint.	307. b

Vbi, Verbum.

Vbi differt realiter a loco, Quando sola ratione a tempore.	671. a
Verbum multa significat.	18. b
Verbi mentis nomina.	19. b
Verbum mentis datur in natura rerum.	19. b
Verbum mentis est proprie uerbum.	20. b
Verbum uocale est proprie uerbum.	20. b
Verbum mentis existit in intellectu.	22. b
Verbum mentis non est species intelligibilis, aut actio intelligendi.	22. b
Verbum mentis est conceptus, & terminus intellectionis.	23. b
Verbum mentis formaliter differt ab intellectione.	24. b
Verbum mentis ad quid constituatur.	25. b
Verbum producit in nobis per omnem intellectionem.	26. b
Verbum cognoscitur ut quo per cognitionem qua efformatur.	28. b
Verbum potest cognosci ut quod ab intellectu.	30. b
Verbi definitio & diuisiones.	85. b
Verbo infinito dupliciter preponitur negatio.	86. b
Verba infinita adiectiua qua ratione sint proprie uerba, & qua ratione sint improprie uerba.	87. b
Verbum omne significat cum tempore.	88. b
Verbum non solum significat rem uerbi, sed etiam durationem, & est uel fit.	90. b
Verba sunt simplicia uoce & composita significatione.	91. b
Verba ut resoluntur in nomina significantia rem uerbi & gerundium gerendi casus possunt esse partes enunciationis.	118. b
Verbi definitio.	154. b
Verbum semper est pars in enunciationibus secundis.	120. b
Verbum non est pars enunciationis tertii adiacentis.	131. b

Veritas

INDEX RERVM.

Veritas, Verum, Vis, Vox.

Veritas practica, & speculatiua quid sint, & unde sumantur.	35. a
Veritas rei, intellectus, & uoluntatis.	31. b
Veritas formaliter, & fundamentaliter.	32. b
Veritas in quo consistat.	32. b
Veritas formaliter non est relatio secundum esse.	33. b
Veritas formalis duplex est rei scilicet, & intellectus.	35. b
Veritas formaliter reperitur in intellectu.	36. b
Veritas formalis non conuenit rebus per ordinem ad intellectum speculatiuum.	37. b
Veritas formalis intellectus alia est cognitio, alia cognita.	40. b
Veritas formaliter qua ratione reperitur in triplici operatione intellectus.	42. b
Veritas cognita solum reperitur in operatione reflexa.	42. b
Veritas formalis conuenit extrinsece rebus cognitis.	44. b
Veritas in creaturis sumitur ab ordine ad intellectum diuinum.	48. b
Veritas rei artificiosa desumitur per ordinem ad nostrum intellectum & ad diuinum.	48. b
Veritas & falsitas rei qua ratione eidem possint conuenire.	50. b
Veritas cognita reperitur in triplici operatione intellectus.	51. b
Veritas in speciebus, & uocibus quomodo reperitur.	52. b
Veritas actualis non est de ratione scientie in habitu.	488. b
Veritas habitualis est de essentia scientie habitualis.	489. b
Veritas actualis est de essentia scientie actualis.	489. b
Veritas sunt omnes res formaliter per ordinem ad intellectum practicum.	37. b
Veri, & falsi regula ex Aristotele.	356. b
Veri, & falsi alie regulae.	358. b
Vis naturalis & imbecillitas non differunt specie.	662. a
Voces communes qua ratione sint necessariae ad categorias.	53. a
Voces communes tantum sunt quinque.	181. a
Vocis communis definitio recte explicatur.	185. a
Vox communis non est necesse quod sit simplex dictione aut significatione, sed debet esse simplex ex modo significandi.	186. a
Voces communes solum habent unam conuenientiam essentialem, & quauis habet unam differentiam tantum.	394. a
Vox homonyma quod sit.	411. a
Vox simplex tribus modis sumitur.	472. a
Voces sunt signa conceptuum.	472. b
Voces quid significant, & qua ratione.	9. b

Vox

INDEX RERVM.

Voces <i>simpliciter</i> et non significans quid sit et quotuplex.	12. b
Voces impositae materialiter sumptae sunt naturales, et signa impropriaproferentis.	13. b
Voces significantes formaliter significant ex impositione.	13. b
Voces significantes ex impositione aliquando ex arbitrio, aliquando iuxta naturas significatas.	14. b
Voces adsignificantes qua ratione significant ex impositione.	14. b
Vox in genere rei, et in genere signi.	57. b
Vox est materia significationis nominis et uerbi.	58. b
Vox significans est genus nominis, et uerbi.	59. b
Vox infinita quid sit.	61. b

Vnitas, vnum.

Vnitas formalis minor est numerica.	70. a
Vnitas numerica est simpliciter unitas, alie non.	70. a
Vnitas formalis generica, numerica, et specifica.	71. a
Vnitas positiua et negatiua.	71. a
Vnitas formalis reperitur in rebus a parte rei.	72. a
Vnitas formalis quae constituitur praeter numericam a parte rei, non est positiua.	74. a
Vnitates formales qua ratione sequantur entitates.	79. a
Vnitates omnes sunt analogatae unitatis in communi.	460. a
Vnitates applicatae interdum sunt synonymae.	461. a
Vnitas quantitativa est transcendens.	572. a
Vnitas ultima non est forma partialis numeri.	579. a
Vnitas habet propriam rationem, et aliam per quam est principium numeri quantitativi.	584. a
Vnitates quantitativae addunt aliquid positivum quantitativis continuis sola ratione distinctum.	584. a
Vnitas substantiae quid sit.	619. a
Vnum quid sit et quotuplex.	48. 68. a
Vnum positivum aliud commune, aliud numericum.	72. a
Vnum formale et unum formaliter maxime distinguuntur.	80. 584. a
Vnum sub se complectitur omne ens, si ens sumatur pro essentia.	459. a
Vnum non dicitur formaliter de omni ente, si ens suatur in tota sua latitudine.	459. a

Vniuersalitas, Vniuersum.

Vniuersalitas non conuenit naturae diuinae.	82. a
Vniuersum quid sit, et quotuplex.	56. a
Vni-	

INDEX RERVM.

Vniuersalia sunt constituenda in rerum natura.	60. a
Vniuersalia non solum sunt uoces et conceptus, sed etiam res.	63. a
Vniuersale aut nihil est aut quid posterius est, qua ratione intelligatur.	64. a
Vniuersa non est separata a singularibus probatur cum Aristotele.	66. a
Vniuersum fundamentale, materiale, formale quod, et formale quo inter se distinguuntur et quid sint.	81. a
Vniuersum positivum et negativum.	82. a
Vniuersum formale quo non esse a parte rei, probatur quinque rationibus.	85. a
Vniuersum materiale non datur a parte rei nec uniuersum formale quod.	89. a
Vniuersum cur dicatur perpetuum.	91. a
Vniuersi effectio ratio qua ratione fiat.	101. 118. a
Vniuersum formale non fit per intellectum agentem.	103. a
Vniuersum negativum fit per intellectum agentem, et uniuersum formaliter, si logicum per patibilem.	104. a
Vniuersum formaliter non fit per intellectum agentem in opinione D. Thomae ut multi falso existimant.	105. a
Vniuersum formaliter fit per simplicem notiam comparatiuam intellectus patibilis.	114. a
Vniuersum formaliter iuxta D. Thomae fit per abstractionem intellectus patibilis.	115. a
Vniuersum immediate diuiditur in quinque uoces.	187. a
Vniuersum pro aggregato ex natura et notione est genus ad quinque uoces communes.	193. a
Vniuersum aliud est secundum rem et rationem simul, et aliud secundum rationem tantum.	247. a
Errata	

ERRATA SIC CORRIGE.

Pagina 3. linea 35. legitur capitis, lege capitis. Pag. 5. lin. 14. intel ligando, intelligendo. Pag. 10. lin. 10. obiectiuis, subiectiuis. Pag. 12. lin. 17. obfernatio, obferuatio. Pag. 13. lin. 12. vaces, voces. Pag. 14. lin. 1. signigcant, significant. Pag. 15. lin. 7. quarta, tertia. Pag. 15. lin. 27. vltima, septima. Pag. 17. lin. 26. attribus, artibus. Pag. 25. lin. 33. adhuc, ad hoc. Pag. 30. lin. 1. colcitur, cognoscitur. Pag. 30. lin. 7. interna, externa. Pag. 35. lin. 24. sedeat, ambulet. Pag. 52. lin. 2. illum, illam. Pag. 52. lin. 40. offertio, assertio. Pag. 54. lin. 4. posita, positæ. Pag. 56. lin. 14. compositum, simplex. Pag. 59. lin. 23. signi ficata, significante. Pag. 63. lin. 2. formalis, materialis. Pag. 63. lin. 10. infinitū significare, infinitum non significare. Pag. 67. lin. 34. proinde, pro in. Pag. 81. 23. in prima, in secūda. Pag. 120. lin. 1. ea rum, canem. Pag. 132. lin. 23. singularis, particularis. Pag. 135. lin. 15. veræ, falsæ. Pag. 137. lin. 12. probauimus, probabimus. Pag. 166. lin. 26. singularibu, singularibus. Pag. 166. lin. 28. singularibos, sin gularibus. Pag. 169. lin. 30. collegimus, colligimus. Pag. 172. lin. 34. ex vi terminorum, ex vi dispositionis terminorum. Pag. 176. lin. 1. verbo, medio. Pag. 177. lin. 6. quarta, tertia. Pag. 179. lin. 4. ad duceamus, adducemus. Pag. 214. lin. 33. secundo, secundæ. Pag. 215. lin. 2. syllofigmo, syllogismo. Pag. 226. lin. 31. recessarii, necessarii. Pag. 227. lin. 39. contingantia, contingentia. Pag. 238. lin. 11. vel, &. Pag. 238. lin. 34. disiuncta, disiunctim. Pag. 243. lin. 26. præter missi, prætermisimus. Pag. 247. li. 27. nulla qualiras, nullus homo. Pag. 258. lin. 36. omne animal est substantia; sed omnis homo est animal: omnis homo est animal; sed omne animal est substantia. Pag. 261. lin. 12. coniungitur cum maiori, coniungitur cum medio in maiori. Pag. 261. lin. 13. reperitur in minori, reperitur cum me dio in minori. Pag. 272. lin. 8. secundum, tertium. Pag. 272. lin. 33. non potest, potest. Pag. 276. lin. 27. resolutioni, resolutionis. Pag. 280. lin. 18. entitatem, identitatem. Pag. 525. lin. 22. Arithmetica, Medicina. Pag. 554. lin. 12. patione, ratione. Pag. 557. lin. 23. me dium, medicum.

COMMEN-

COMMENTARIO RVM IN VNIVERSAM Arist. Logicam.

TOMVS SECVNDVS.

AVCTORE HIERONYMO PLA BO-
narum artium magistro, earundemque in inclyta
Valentinorum Academia primario
professore.

PRAEFATIO

UNIVERSAM differendi artem, tri-
plicem intellectus operationē corrigere,
idest definiendi, diuidendi, & argumen-
tandi rationem docere, quæst. prima pri-
mi tomi horum commentariorum non
nullis rationibus cum communi Philoso-
phorum consensu aperte satis demonstra-
uimus. Obseruauimus etiam eadem quæst.
fundamento vltimo, Logicā non fuisse traditam ab Arist. in tota
sua latitudine: solum enim ea proposuit Arist. præcepta in libris
logicis (in his scilicet in quibus modo extant) quæ pro exacta artis ar-
gumentandi cogni- tione desiderari videbantur. Ita vero se gessit,
vt i. lib. quem de categoriis inscripsit, rerum simplicium coor-
dinationes proponeret, vt disponderet in illis ea, quæ ad primam
intellectus operationē spectant. Deinde vero statim suscepit dis-

A

puta-

Prolegomena.

putationem de his, quæ ad secundam operationem intellectus, ad compositionem scilicet, & divisionem, spectant. Subinde suscepit illico disputationem de syllogismo in communi; qua disputatione absoluta, egit denique singulatim de syllogismi speciebus, seruâs inter specierum syllogismi tractationes eum ordinem, quæ quævis ex syllogismi speciebus pro sua dignitate postulabat. Vnde demonstrandi artem primo singulari doctrina refertam conscriptam reliquit: mox de syllogismo probabili seu dialectico commutatissime egit: ac denique ad finem logicæ accedens, saluberrima adhibuit remedia, quibus sophistarum nocuum venenum per omnes sciëntias ita disseminatum facillimo negotio fugere valeamus. Egimus igitur in primo tomo nostrorum commentariorum de categoriis: restat ergo, vt in hoc secundo de reliquis ab Aristot. in Logica traditis, initium ducentes ab enuntiatione, differamus.

SEQUUNTUR QUÆ DAM prolegomena.

QUÆ DAM ex dictis quæst. de obiecto Logicæ facillimum sit initio cuiusvis libri Logicæ illius prolegomena in medium adferre, proinde nunc compendiarie ratione de huius lib. prolegomenis agemus: præsertim cum similia prolegomena adducta sint a nobis initio lib. categoriarum. Dicemus ergo succinta oratione, quis sit auctor huius libri, quæ eius materia subiecta, quem ordinem seruet cum aliis libris Logicæ, qua ratione inscribatur, ac denique in quas diuidatur partes.

AUCTOR LIBRI.

Communis est Philosophorum consensus, Aristotelem librum hunc edidisse.

MATERIA SVBIECTA.

DISPUTAT Aristoteles in hoc libro de enuntiatione, & partibus illius, vt omnes concedunt. Est tamē dubium, an disputer solum de enuntiatione simplici & categorica, vel etiā de composita, siue hypothetica. Existimamus tamen de vtraque disputare Arist. egisse: enim de oratione in communi, quæ genus est ad enuntiationem simplicem, & compositā. Insuper definitio enuntiationis, quā Arist. assignauit, conuenit tam enuntiationi compositæ, quam simplici:

nam

Libri de Enuntiatione.

nam tam simplex, quam composita significat verum, vel falsum.

ORDO LIBRI.

ORDO huius libri cum aliis libris Logicæ est, vt tradatur immediate post librum categoriarum, & ante libros de syllogismo. Huius rei ratio est: quia enuntiatio, de qua hoc libro disputamus, constat ex vocibus & rebus simplicibus, de quibus egimus in categoriis; & syllogismus, de quo disputat Aristoteles in libris de syllogismo, componitur immediate & proxime ex enuntiationibus.

INSCRIPTIO LIBRI.

INSCRIBITVR liber hic periermenias, idest de interpretatione: non vt aliqui existimant, quia Arist. in hoc libro multa nomina interpretetur, sed potius quia tam enuntiatio, quā enuntiationis partes, scilicet nomen & verbum interpretes sunt animi nostri: mediis enim nominibus & verbis conceptus formales siue subiectiuos primæ operationis intellectus explicamus, & mediis enuntiationibus apperimus etiam conceptus secundæ operationis intellectus: quid enim mente concipimus, enuntiatione explicamus.

DIVISIO LIBRI.

LATINIS Interpretibus disputatio hæc in duos diuiditur libros. Nos vero omnia, quæ ad enuntiationem pertinent, quæadmodū & græci Interpretes, vnicuique libro pertractabimus: pars enim refert, vno vel duobus libris pertractatur.

CAPVT PRIMVM QVOD EST præfatio huius libri.

ARGVMENTVM.

IN capitis principio proponit Aristoteles suum institutum: deinde tria theorematæ, quibus explicat, quæ ratione inter se affecta sint ea, quæ ad disputationem concurrunt, scilicet voces, conceptus, scripturæ, & res.

PRIMVM institutum est, &c. Aristoteles, titio huius capitis reddit statim sui instituti rationem: postea vero explicat, ad quæ in medijs tribus theorematibus, ea, quæ ad reliquā capitis partem spectant. Docet initio capitis

A 2

expli-

Comment. in cap. 7.

4 explicandum esse quid sit nomen, quid uerbum, quid negatio, & affirmatio, quid etiam enunciatio, & oratio.

1. Theor.

Mentis quidem interpres, &c. Primum theorema. Voces sunt signa conceptuum animi scripta sunt signa uocum: id est conceptus intellectus significantur uocibus, & uoces significantur scriptis.

2. Theor.

Atque ut non iisdem, &c. Littere, & uoces non sunt eadem apud omnes: res uero eadem sunt apud omnes: tum etiam & conceptus animi iidem sunt apud omnes. Sed de his, inquit, diximus in lib. de anima. Ad institutum enim fere sermonem nihil attinent.

3. Theor.

Ut autem in animo, &c. Tertium theorema. Quemadmodum notitia & conceptus intellectus aliquando neque significant uerum, neque falsum; aliquando uero significant uerum, aut falsum. ita uox. Veritas enim, & falsitas consistit in compositione, & diuisione. Quo circa, conceptibus intellectus, qui neque uerum, neque falsum significant, id est primæ apprehensioni, correspondent nomina, ac uerba. nomen enim & uerbum, ut homo, & album non significant uerum, uel falsum, nisi illis uerbum adiungatur.

Id quod hinc, &c. Quod dixit in fine tertii theorematum, probat: quia hoc nomen tragellafus, quod est compositum, & uidetur significare uerum, uel falsum, nihil significat uerum, aut falsum, nisi illi adiungatur uerbum est simpliciter, aut pro tempore: id est, nisi illi adiungatur uerbum est, erit, uel fuit.

DUBITATIONES IN
caput.

1. Dubitat.

PRIMA dubitatio est, cur Arist. proposuerit tot signa, cum homo possit omnia intelligere per conceptus intellectus. Respondet huic dubitationi D. Thom. hominem esse animal politicum & sociabile, ac proinde egere uocibus, & scriptis: uocibus, ut mediis illis tanquam signis explicet presentibus ea, quæ mente concipit: scriptis uero, ut mediis illis tanquam signis significet absentibus, quæ uult.

2. Dubitat.

Est secunda dubitatio. Egit Arist. superiori libro de uocibus simplicibus; ergo non est cur modo iterum de illis sermonem instituat. Respondemus negando consequentiam: tum in lib. categoriarum egit Arist. de uocibus simplicibus; ut in nomina primæ impositionis, id est ut significant res, quæ primo ab intellectu percipiuntur, & in categoriis collocantur. Modo uero disputat de uocibus significantibus, ut sunt nomina secundæ impositionis.

Sed

Libri de Enuntiatione.

5

Sed dices: cur ergo Aristoteles non agit in hoc libro de omnibus partibus orationis, cum omnes sint uoces simplices. Respond. solum disputare de nomine, & uerbo; quia enuntiationi, de qua in hoc libro disputat, deferunt solum nomen, & uerbum: sub nomine tamen, & uerbo pronomen, & participium continentur, ut in sequentibus dicemus.

Tertia dubitatio. Cum sint alia multa signa, præter connumerata ab Aristotele, cur modo tantum disputat de conceptibus, uocibus, & scriptis. Respondemus, quia solum hæc signa ab ipso connumerata scientiis deferuntur.

Dixit Aristoteles, uoces significant affectus animi, siue ut alii legunt, passionibus animi: est ergo quarta dubitatio, quid Aristoteles intelligat per animi passionibus. Respondemus, intelligere Aristot. conceptus formales intellectus. Intellectus enim intelligendo & formando conceptus, non solum agit, uerum etiam patitur ab obiecto, & proinde a philosophis intellectus, qui cognoscit, paucis appellatur; patitur enim passione eius naturam perficiente: id enim quod patitur, ut philosophi docent, uel patitur passione perficiente, uel passione destruyente naturam subiecti. Id patitur passione destruyente, quod recipit aliquid in se, quod non est illi connaturalis, sed potius medio ipso priuatur aliqua re connaturali: ut qui egrotat, patitur passione destruyente, quia recipit morbum, & morbus non est connaturalis homini, & medio morbo separatur ab homine sanitas, quæ illi est connaturalis. Illud patitur passione perficiente, quod recipit in se aliquid, quo perficitur, & a quo non abicitur a subiecto connaturale aliquid: ut intellectus intelligendo patitur passione perficiente, quia intelligendo perficitur, & per intellectionem nihil naturale ab intellectu abicitur. Ex his patet, falsam esse sententiam Andronii Rodii, qui ex eo affirmabat, librum de Enuntiatione non esse Aristotelis, quia in hoc capite docet autor huius libri, egisse in libris de anima de passionibus animi; at in libris Aristotelis de Anima qui modo extant, non disputant Aristoteles de passionibus animi: hæc enim sententia falsa est, quia ut dictum est, per passionibus animi intelligit Aristoteles conceptus intellectus, de quibus disputat in libris de anima.

Pernota alii sunt obseruatione dignissima circa hoc caput; quia tamen suboriuntur egent explicatione, proinde illa questionibus examinabimur.

3. Dubitatio.

4. Dubitatio.

A 3

DISPV.

DISPUTATIONES CIRCA HOC CAP.

VT maneat numeris omnibus absoluta cognitio eorum, quæ hoc capite docuit Arist. tres sequentes pertractabimus disputationes: quarum prima sermo erit de signis: in secunda agemus de verbo mentis, ea breuitate, quam præsens institutū videtur postulare: in tertia denique disputatione dicemus nonnulla de veritate.

DISPUTATIO PRIMA, IN QUA AGITUR DE SIGNIS.

QVÆST. I.

An voces significant conceptus intellectus, & an scripta significant voces.

Diuisio. q.

ID quod quæstio inquit, ex professo docuit Arist. in primo theoremate capitis superioris: tamē quæstione exagitur, quia licet certum sit, tamen nō est satis manifestum. Diuiditur quæstio in quatuor partes. In prima parte quæst. proponemus rationes dubitandi, & nonnullas observationes. In secunda parte quæst. adducemus fundamenta. In tertia parte statuemus rationes. In quarta deniq. parte soluemus rationes dubitandi, alias nonnullas.

r. Ratio dubitandi.

IN PRIMAPARTE quæst. est prima ratio dubitandi. Illud dicitur res significare, quod sua manifestat significatione; sed

sed voces sua significatione non manifestant conceptus, sed res; ergo voces non significant conceptus intellectus, sed res. Maior est certa. Minor probatur. Illud manifestat res sua significatione, quod cognoscimus per significationem: sed per significationem vocis non cognoscimus conceptus intellectus, sed potius res conceptas; ergo voces non significant, neque manifestant conceptus intellectus, sed res.

Secunda ratio. Voces significant conceptus intellectus; ergo hæc vox homo significat, conceptum, quem intellectus efformat de homine; ergo hæc est falsa enuntiatio, homo est substantia. Probatur consequenti: quia significatum huius vocis, homo, est conceptus intellectus, sed conceptus intellectus non est substantia, sed accidens; ergo vox homo non significat substantiam, sed accidens; ergo hæc non est vera, homo est substantia.

Tertia ratio dubitandi. Multæ sunt voces significantes res, de quibus non possumus habere conceptum intellectus, ut sunt istæ voces, Deus, Angelus; ergo voces non significant conceptus intellectus. Alias dubitandi rationes proponemus in fine quæst.

Sit prima observatio. Quæstio procedit de conceptu intellectus subiectiuo siue formali: ut enim docuimus in secunda parte disputationis de vniuersis quæst. sexta, conceptus est duplex, formalis scilicet, & obiectiuus.

Secunda observatio. Significare est signum facere, siue esse signū: id enim quod est signum alicuius rei, dicitur illam rem significare. Est ergo sensus quæst. an voces sint signum conceptuum formalium intellectus. Secundam partem tituli quæst. non explicamus, quia de illa in fine quæst. agemus.

IN SECUNDA parte quæst. sit primum fundamentū. Signum dicitur id, quod significat: significare autem est representare aliquid potentiæ cognoscenti: representare vero est, facere rem præsentem: quare signum erit id, quod facit rem præsentem potentiæ cognoscenti. Signum duplex est, aliud formale, & aliud instrumentale. Signum formale est ratio cognoscendi aliud, ipsa prius non cognita: ut conceptus intellectus, vel species intelligibilibus: mediis enim conceptibus, & speciebus intelligibilibus cognoscimus rem; antequam conceptus, & species intelligibiles cognoscamus. Signum instrumentale est id, quod nos ducit in cognitionem alterius rei, ipso prius cognito: ut sunt omnia signa externa. v. g. figura representans Socratem, nam cognita figura Socratis, media ipsa statim Socratem cognoscimus.

Signum

2. Ratio.

3. Ratio.

Quæst. est de conceptu subiectiuo.

Quid sit significare.

Quid sit signum, & quod duplex.

Quest. i. disput. de signis

Signum hoc instrumentale, ut colligitur ex D. Augustino 11. lib. de doctrina Christiana cap. 2. & ex libro de principiis dialecticæ, definitur ita. Res quæ præter speciem quam ingerit sentibus, aliquid aliud representat; siue res quæ facit nos devenire in alterius rei cognitionem. Sed observandum est, tribus modis posse aliquid facere rem cognoscere: primo effectiue, causando scilicet cognitionem rei significatæ per cognitionem, qua ratione intellectus facit nos cognoscere res, per cognitiones ab intellectu efformatas, res ipsas cognitæ representantes: & hoc non est proprie significare. Secundo facit aliquid cognoscere rem obiectiue tantum: qua ratione vestigium animalis ducit nos in cognitionem illius: & hoc etiam non est proprie significare. Tertio facit aliquid rem cognoscere tanquam signum formale rei significatæ, ita ut prorsus per se ordinetur ad illam significandam: & hoc est proprie significare, competitque conceptibus intellectus, vocibus, & scriptis.

Secundum fundamentum. Signum instrumentale duplex est, scilicet proprium, & improprium. Signum instrumentale proprium est illud, quod nos ducit in cognitionem alicuius rei, ad quam significandam est institutum: verbi gratia hæc vox homo, quæ ducit nos in cognitionem hominis, ad quem significandum instituta est ab hominibus. Signum improprium est illud, quod nos ducit in cognitionem alicuius rei, ad quam significandam minime est institutum: ut fumus, qui nos ducit in cognitionem ignis, & tamen non est institutus ad significandum ignem.

Tertium fundamentum. Vox dupliciter potest summi (loquor de voce significante ex hominum instituto, de qua est quæstio) scilicet respectu hominis proferentis, & respectu rei significatæ. Si sumatur 1. modo, non est signum instrumentale proprium, sed potius continetur sub signo in proprio, quemadmodum & voces non significantes: nam voces significantes efficiunt, ut cognoscamus proferentem, & tamen non sunt institutæ ad hoc, ut mediis illis proferentem cognoscamus. Si vero voces sumantur secundo modo, est dubium, an sint signa propria conceptuum intellectus: & hoc est quod quæstio inquirat.

Signum naturale, & ex instituto

Quartum fundamentum. Signum duplex est, aliud naturale, & aliud ex instituto. Signa naturalia sunt illa, quæ a natura vim habent aliquid significandi, siue quæ apud omnes homines idem significant: verbi gratia gemitus, voces plorantium, & iulantium, quæ omnia ex natura sua significant tristitiam, & animi dolorem. Signa

lig=

Quest. i. disput. de signis.

significantiæ ex instituto sunt illa, quorum significatio pendet ex libera hominum voluntate, siue impositione: ut hæc vox homo, hæc vox animal, & alia huiusmodi. Rursus signa ex instituto in duplici sunt differentia: nam quædam significant ex mera hominum impositione: verbi gratia voces, quibus homines inter se colloquuntur, tunc etiam & scripta, quibus absentes de multis rebus certiores redduntur. Alia vero ex consuetudine, & ex communi hominum usurpatione: qua ratione significant res venales, ea quæ pro foribus appenduntur, ut rami pendentes ante tabernas. Deinde ea quæ significant ex hominum instituto, in duplici etiam sunt differentia: nam vox homo, verbi gratia, proprie significat hominem vivum, & vox leo proprie significat leonem vivum: at vero vox homo improprie significat hominem pictum: vox etiam leo improprie, & per metaphoram significat homines robustos.

IN TERTIA parte quæstionis sit prima assertio. Voces significant, ut signa propria conceptus intellectus.

Secunda assertio. Voces significant proxime & minus præcipue conceptus intellectus, secundo vero & magis præcipue significant res.

Tertia assertio. Scripta aliquando significant immediate voces, semper tamen significant conceptus intellectus, & res. Dixi aliquando, quia non est necesse semper, ut antequam scriptis mandemus conceptus intellectus, illos voce explicemus. Assertionem istam ita probatur a definitione. Significare est signum facere; sed scripta sunt signa vocum, conceptus intellectus, & rerum; & voces sunt signa immediate conceptuum, & mediate rerum; ergo. &c. Minor probatur: quia illud est signum, quod nos ducit in cognitionem alicuius rei; sed scripta nos ducunt aliquando in cognitionem vocum, & semper in cognitionem conceptuum, & rerum, & voces nos ducunt immediate, & minus præcipue in cognitionem conceptuum, & remote, & magis præcipue in cognitionem rerum; ergo scripta sunt signa vocum, & voces conceptuum, & rerum.

IN QUARTA parte quæst. antequam rationes dubitandi solvamus, sit prima observatio. Duobus modis aliquid significatur ab alio: primo ut quo, secundo ut quod. Illud significatur ut quo, quod significatur proxime, & est ratio activa cognoscendi alterum. Illud significatur ut quod, & significatur remote, & magis præcipue: ut per hanc vocem homo significatur ut quo conceptus, quæ intellectus efformat de homine: & significatur ut quod natura humana.

Secunda observatio. Vox semper supponit in enunciatione pro

B

signi-

1. Assertio

2. Assertio

3. Assertio

Quest. 3. disputat. de signis

significatio remota, & magis præcipuo.

Tertia observatio. Conceptus intellectus, ut Caietanus docet prima parte quaestione 85. articulo secundo in solutione tertii dubii, dupliciter potest sumi. Primo ut res quædam est & sic cognoscitur cognitione reflexa. Secundo sumi potest ut est via & ratio representans rem cognitā, & hoc modo cognoscitur cognitione directa nam eadem cognitione fertur potentia cognoscens in imaginem ut representas est, & in rem representatam, idē iudiciū est in speciebus intelligibilibus, ac proinde in hac quaestione eodem modo philosophandum est de illis, ac de conceptibus obiectivis.

Solutio. 1. rationis dubitandi.

Primæ rationi dubitandi, Respon. negando minorem. Probationi similiter: nam vox primo, & minus præcipue manifestat conceptum intellectus, secundario vero, & magis præcipue rem: similiter per vocem immediate, & minus præcipue cognoscimus conceptum: mediate vero, & magis præcipue rem.

Solutio. 2. rat.

Secundæ rationi dubitandi, Respondemus negando secundam consequentiam: nam licet vox homo immediate significet conceptum, in enuntiatione tamen supponit pro homine: nam vox semper supponit pro significato remoto in enuntiatione.

Solutio. 3. rat.

Tertiæ rationi dubitandi, respondemus, negando antecedens nam de Deo, & de Angelis possumus habere conceptum in intellectu, non proprium & clarum, quia non representat Deum per propriam speciem, sed potius per speciem rerum materialium: ut enim divinus Paulus inquit, invisibilia Dei per ea quæ facta sunt a creatura mundi intellecta conspiciuntur: ac proinde nomina quæ significant Deum, quæ imponuntur ab hominibus, non significant Deum prout in se est, quia non concipimus Deum prout in se est, sed potius per speciem rerum materialium.

1. Argum.

Dices etiam aduersus assertionem. Qui mentitur, profert voces significantes; sed illæ voces significantes non significant conceptum intellectus; ergo non omnes voces significant conceptus intellectus. Probatur minor. Mentire est contra mentem ire; ergo qui mentitur, profert aliud voce, & aliud mente concipit: ergo voces illius qui mentitur, non significant conceptus intellectus. Respondemus negando minorem. Probationi distinguimus antecedens ita: mentiri est ire contra verum conceptum mentis, concedo antecedens: contra conceptum mentis, impliciter, negamus antecedens: unde voces illius, qui mentitur, significant conceptum intellectus, non verum, sed falsum. Quando enim intellectus concipit aliquam rem ita se habere, nihilominus ex imperio vo-

luntatis

Quest. 2. disputat. de signis

luntatis contrarium percipit, et si tanquam falsum, si huiusmodi conceptus falsus intellectus voce exprimitur, fit mendacium.

Dices secundo. Illud significant voces, ad quod significantum sunt institutæ; sed sunt institutæ ut significant res, & non ut significant conceptus; ergo voces significant res, & non conceptus. Respondemus negando minorem: voces enim sunt institutæ, ut significant immediate, & minus præcipue conceptus, secundario vero, & mediate res, & magis præcipue.

2. Argum.

Dices tertio. Voces significant conceptus, & res; ergo voces omnes sunt homonymæ. Probatur consequentia. Illa est vox homonyma, quæ significat multa; sed omnis vox significat multa: ergo omnis vox est homonyma. Respondemus negando consequentiam. Probationi distinguimus maiorem ita. Vox quæ significat multa præcipue, & ut quod, est homonyma, concedo, si vero significat unum præcipue, & ut quod, & aliud vel alia minus præcipue & ut quo, negamus maiorem: voces vero significant res ut quod, & præcipue: conceptus vero ut quo, & minus præcipue. Vox enim homo verbi gratia non significat conceptum intellectus, ut res quædam est, sed potius ut est via quædam, qua naturam hominis cognoscimus.

3. Argum.

Dices ultimo. Voces compositæ, ut sunt enuntiationes, significant verum, vel falsum formaliter; sed verum, & falsum formaliter non reperiuntur in rebus, sed solum in conceptibus intellectus, ut in sequentibus dicemus; ergo voces compositæ non significant res. Respondemus negando consequentiam: nam sufficit, ut res sint veræ aut falsæ fundamentaliter, ad hoc ut possint significari per voces compositas, quæ formaliter significant verum, vel falsum.

4. Argum.

QVAESTIO II.

An voces significant a natura, vel potius ex hominum impositione.

DIVIDITUR quæstio in tres partes. In prima parte proponemus observationes. In secunda lucemus assertiones. In tertia solvemus contrarias rationes.

Divisio. q.

1. Observatio.

B.

uatio,

Quæstio hæc quæstio duplicem reddit sensum: primus est, an voces significant a natura, id est, an voces sint signa imposita a natura, vel potius ex hominum impositione. Secundus sensus est. An voces sint impositæ rebus ab hominibus iuxta rerum naturas, vel potius ex libera hominum impositione.

Voces significantes & non significantes.

3. Obser.

Secunda observatio. Voces aliæ sunt significantes, & aliæ non significantes. Significantes sunt illæ, quibus auditis aliquid possumus cognoscere: ut homo, leo; non significantes sunt illæ, quibus nihil concipimus, ut bas, blitiri, &c.

Tertia observatio. Voces significantes aliæ significant a natura; ut voces plorantium, & ridentium, tumetiam & per multæ voces, quibus animalia rationis expertia solent futura prædicere. Aliæ vero significant rem ex hominum impositione: ut leo, Petrus, &c. Et de huiusmodi vocibus significantibus ex hominum impositione inquirimus in primo quæst. sensu, an sint impositæ rebus iuxta illarum naturas.

Vox significans duplex.

Quarta observatio. Vox significans duplex est: alia per se significans (quæ ab aliis appellatur categorema, siue per se significans) & est illa, quæ ab ipso quod alteri adiungatur, aliquid significat, ut hæc vox homo. Vox ad significans siue syncategorema, est illa, quæ sola nihil significat: ut omnis, & nullus &c.

5. Obser.

Quinta observatio. Quæstio non procedit de voce respectu proferentis, sed de voce respectu rei significatæ.

Secundus terminus quæstionis est significare. Præter divisiones quas adduximus superiori quæstione signi, modo aliæ sunt proponendæ.

6. Obser.

Sit ergo sexta observatio. Signum triplex est scilicet naturale, artificiale, & ex consuetudine. Signum naturale est, quod a natura significat: ut fumus: tumetiam omnes voces respectu proferentis. Signum artificiale est, quod significat ex hominum impositione: ut hæc vox homo. Signum ex consuetudine est, quod ex longo usu aliquid significat: ut mapæ supra mensam posita significant prandium. Præterea signum duplex est: aliud quod consistit in vocibus: & aliud, quod consistit in rebus. Omnia enim novæ legis sacramenta sunt signa gratiæ, quæ per illa confertur, & consistunt in vocibus, & rebus: ut patet in sacramento baptismi, in quo tamen aqua, quæ est materia; quæ verba, quæ sunt forma, signum sunt gratiæ, quæ per baptismum confertur. Tandem signum quod est v. dicitur proprium, & metaphoricum. Signum proprium est illud, quod proprie aliquam rem significat: ut hæc vox leo, ut significat quoddam animal

mal

mal irrationale: signum metaphoricum est, quod per metaphoram rem aliquam significat: ut eadem vox leo, ut significat hominem fortem est signum metaphoricum: sed de his supra diximus initio quæstionis.

Septima observatio. A natura siue naturaliter dupliciter sumitur: primo enim idem est aliquid esse naturaliter tale, & esse essentialiter tale: ut homo naturaliter est corpus, & essentialiter est sentiens. Secundo idem est naturaliter, quod a natura: id est, illud dicitur naturale, cuius principium est natura: ut homo naturaliter est risibilis, id est risibilitas in homine promanat a principio, quod est natura. Ex his ergo patet sensus quæstionis. In hac quæstione certum est, multas voces significare a natura, & esse voces naturales, ut constat ex secunda divisione vocis. Remanet tamen dubitatio, an voces, quæ impositæ sunt ab hominibus rebus, sint naturales, & an impositæ sint, ita ut significant iuxta naturam rerum, vel potius ita ut significant ex libera hominum impositione.

Ultima observatio. Voces significantes ex hominum impositione sumi possunt dupliciter: primo naturaliter: secundo formaliter. Vox naturaliter sumpta nihil aliud est quam sonus, qui formatur ex ore animalis quibusdam naturalibus instrumentis. Formaliter vero sumpta vox nihil aliud est, quam sonus, qui est relatio rationis, quam dicit ille sonus ad rem significatam beneficio intellectus.

IN SECVNDA parte quæstionis sit prima assertio. Voces ab hominibus impositæ materialiter sumptæ sunt naturales, & significant ut signa in propria proferentem. Prima pars assertionis ita probatur. Illud est naturale, cuius principium est natura; sed principium vocis, si vox sumatur materialiter, est natura; ergo vox materialiter sumpta est naturalis. Secunda pars assertionis ita probatur. Illud quod significat aliquam rem, ad quam significandam non est institutum, est signum improprie; sed voces impositæ ab hominibus materialiter sumptæ significant hominem proferentem, ad quæ significandum non sunt inventæ; ergo voces impositæ ab hominibus sunt signa impropria, si materialiter sumantur.

Secunda assertio. Voces significantes formaliter sumptæ significant ex hominum impositione, & non a natura. Probatur assertio. Significatio formaliter est relatio rationis; sed relatio rationis non est a natura, sed potius confurgit indirecte ex operatione intellectus; ergo voces significantes formaliter sumptæ sunt

B 3

cx

7. Obser.

Vlt. Obs.

1. Assert.

2. Assert.

Quest. 2. disputat. de signis.

ex hominum impositione, & non significant a natura.

Tertia assertio. Voces significantes ex hominum impositione alia significant res iuxta illarum naturas; alia vero significant res ex libera hominum impositione. Prima pars probatur ex primo capite geneseos, & ita habet. Adduxit Deus ad Adam omnia animalia terre, ut videret, qui vocaret ea: omne enim quod vocavit Adam animæ vivens, ipsum est nomen eius: appellavitque Adam nominibus suis cuncta animalia, & universa volatilia, cœli, & omnes bestias terre. Statimque in eodē capite leguntur verba hæc. Vocabitur virago, quoniam deusro desumptus est. Ex quibus testimoniis apertum est, multa fuisse nomina imposita rebus iuxta illarum naturas.

Secunda assertionis pars manifestissima est: nam plerumque homines solent, pro arbitrio rebus nomina imponere.

Ultima assertio. Voces adsignificantes sicum aliis per se significantibus sumantur, significant ex hominum impositione: hæc enim assertio manifesta est: nam voces adsignificantes, verbi gratia omnis, & nullus, per se nihil significant actu, sed potius per se dicunt potentiam quandam, ad hoc, ut adiunctæ vocibus significantibus, faciant illas alio modo significare: ut hæc vox adsignificans, omnis, per se nihil significat (si logice sumatur) si tamen adiungatur alteri, ut in hac propositione, omnis homo est animal, adsignificat: nam simul cum aliis, quæ sunt in propositione, efficit, ut animal ita significet hominem, ut distribuatur per omnia individua speciei humanæ, sed si logice sumatur: nam si non sumatur logice, non est vox adsignificans, sed potius per se significans: nam quemadmodum hæc vox, homo, significat hominem; ita hæc vox, omnis, per se id quod Hispanicè dicitur, todo, eodem modo hæc vox, totus, est vox per se significans, & adsignificans. In hac enim enuntiatione, totum distinguitur realiter a suis partibus, hæc vox totum est vox per se significans; est enim subiectum huius enuntiationis: in hac enim enuntiatione, totus Petrus movetur, hæc vox, totus, est adsignificans: determinat enim modum, quo attributum convenit subiecto. Enuntiationis enim hæc sine illa voce, totus, hunc reddit sensum; in Petro est motus: cum illa hunc: motus est in Petro secundum omnes partes. Ut hæc facilius intelligantur, sit observatio. Terminus in enuntiatione triplex est, scilicet per se significans, & adsignificans, & mixtus. Per se significans est pars enuntiationis, quæ absque eo quod alteri adiungatur, aliquid significat: ut hæc vox, homo. Terminus adsignificans est ille, qui si alteri adiungatur, aliquid

Quest. 1. disputat. de signis.

aliquid significat, ut omnis, aut nullus. Terminus mixtus est ille qui si, resoluatur, resolvitur inter minum per se significantem, & adsignificantem: ut hæc vox, semper, siue hæc vox, celeriter, semper enim resolvitur in has duas voces, scilicet in omne, & tempus: idem enim est, semper, quod in omni tempore: & idem est, velociter siue celeriter, ac motus cum celeritate.

IN QVARTA parte questionis dices primo. Voces materialiter sumptæ sunt naturales; ergo non recte docuit Aristoteles, voces non esse easdem apud omnes. Respondemus negando consequentiam: nā Aristotelis verba hūc sensum reddunt: non omnes eisdem vocibus easdē res significant; nā voces significantes, cum sint ex hominum impositione, apud diversos diversæ sunt.

Dices secundo. Ut Aristoteles docuit in categoriis capite de substantia, ex eo quod res est, vel non est, dicitur oratio vera, vel falsa; ergo voces non significant ex hominum impositione, sed potius a natura. Respondemus negando consequentiam: tantū enim sequitur ex antecedente, illam orationem veram esse, quæ significat rem, ut in se est: & illam orationem esse falsam, quæ non significat rem, ut res se habet: non tamen sequitur, orationem, & voces significare a natura? aliud enim est, significare a natura, & aliud significare rem naturalem.

Dices tertio. Omne id, cui est essenziale significare, naturaliter significat; sed cuicumque voci ab hominibus impositæ ad significandum essenziale est significare; ergo quævis vox ab hominibus imposita ad significandum naturaliter significat. Resp. negando maiorem, si naturale sumatur, ut idem est, ac id quod est a natura: nam ut constat ex ultima observatione naturale significat, quod est essenziale, & quod est a natura.

Dices quarto. Instrumentum virtutis naturalis, est naturale; sed voces significantes ex hominum impositione sunt instrumenta virtutis naturalis, scilicet virtutis interpretatiuæ siue prolative; ergo voces significantes ex hominum impositione sunt naturales. Respondemus negando minorem: quia voces non sunt instrumenta illius virtutis, sed potius effectus. Sed dices. Effectus virtutis naturalis debet esse naturalis; ergo effectus virtutis prolative siue interpretatiuæ, quæ est naturalis, debet esse naturalis. Respondemus antecedens esse verum, quando sola virtus naturalis est causa effectus: quando vero ars etiam est causa illius effectus, talis effectus partim est naturalis, & partim artificialis: ut saltatio verbi gratia, quæ partim est ab arte, & par-

Terminus est triplex.

1. Argum.

2. Argum.

3. Argum.

4. Argum.

Quæst. 3 disput. de signis.

& partim a virtute motrice, est naturalis quoad substantiam ipsius, quia hoc modo est a potentia motrice, & est artificiosa quoad modum, quia quoad modum pendet ab arte, & ita voces significantes materialiter sumptæ sunt a natura: formaliter vero, & ut sunt in genere signi, sunt ex hominum impositione.

Dices quinto. Significatio accedit voci, imo est accidens rationis; ergo, non est essentialis voci, significare. Respon. distinguendo antecedens ita. Si vox sumatur materialiter, concedo: si vero sumatur, ut est in genere signi, nego antecedens. Quemadmodum ferro accedit forma gladii, gladio tamen essentialis est forma gladii; similiter homini accedit accidens rationis, quod est species pro formali, homini vero, ut species est, essentialis est ratio formalis speciei.

QVAESTIO III.

An conceptus intellectus significant naturaliter.

Obser.

VI A quæst. hæc facilis est, & brevis, proinde non est cur in partes diuidatur. Sit igitur prima observatio. Quæst. proædit de conceptibus subiectivis, siue formalibus.

Obser.

Secunda observatio. Quæstio vnum supponit, & alterum inquit. Supponit enim, conceptus intellectus significare: inquit tamen, qua ratione significant.

Contra id quod quæstio supponit, dicit aliquis. Ut se habet conceptus ad res, ita se habent res ad conceptus; sed res non significant conceptus; ergo conceptus non significant res. Minor est certa. Maior probatur. Quemadmodum per conceptus cognoscimus res, ita per res cognoscimus conceptus, ut patet in domo: quemadmodum enim per conceptum, quem habet architectus in intellectu, cognoscit domum, ita per domum cognoscimus nos conceptum, quem architectus habuit in intellectu de domo; ergo quemadmodum se habent conceptus ad res, ita se habent res ad conceptus.

His non obstantibus sit assertio. Verum, quod quæstio supponit, scilicet conceptus intellectus significant. Probatur assertio. Illud significat, quod nos ducit in cognitionem alterius rei; sed conceptus intellectus ducunt nos in cognitionem rerum, quas repræ-

sentant.

Quæst. 3 disput. de signis.

17

sentant; ergo conceptus intellectus significant.

Secunda assertio. Conceptus intellectus significant a natura. Probatur assertio. Omne quod significat, vel significat a natura, vel ex hominum impositione; sed conceptus intellectus significant, ut patet ex superiori assertionem, & non significant ex hominum impositione; ergo a natura.

Conceptus significant a natura.

Pro solutione rationis superius adductæ sit observatio. Conceptus intellectus duplex est, scilicet speculativus, & practicus. Conceptus speculativus est ille, quo medio aliquam rem cognoscimus, & non dirigit nos ad operationem: ut conceptus, quo Philosophus naturalis res naturales contemplatur. Conceptus practicus est ille, quo intellectus ita cognoscit obiectum, ut sit principium illius operationis, qua obiectum producit: verbi gratia conceptus, quæ habet architectus de domo, est practicus; quia artifex medio illo, & cognoscit domum, & domum construit. Differt conceptus practicus ab speculativo, quia hic mensuratur ab obiecto, cuius est conceptus, & est effectus illius: ille vero est mensura & causa illius rei, cuius est conceptus: ut patet in idea domus existente in mente architecti, ad cuius similitudinem ædificat architectus domum. Rem hanc aliquantulum diffuse explicauimus in primo tomo quæstione quarta proæmiali, in qua nonnulla pertractauimus de veritate practica & speculativa, observauimusque, intelligenda esse de veritate speculativa verba illa Aristotelis capite de substantia, quæ ita habent. Nam quia res est, idcirco vera aut falsa oratio, non quia possit ea, &c. Insuper observauimus, veritatem practicam, præsertim in attributis, desumendam esse in ordine ad exemplar existens in mente artificis: consulatur quæstio illa.

Conceptus practicus.

Conceptus speculativus.

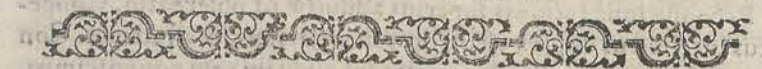
Hæc posita observatione respondemus superiori argumento, negando maiorem. Probationi dicimus, antecedens solum esse verum in conceptu practico, non autem in speculativo: quia, ut dictum est, conceptus practicus est causa rei cuius est conceptus; ac proinde res illa significat conceptum practicum, cum per effectum deveniamus in cognitionem causæ: & eodem modo conceptus illæ significat rem, cuius est conceptus; nam conceptus practicus etiam est effectus illius rei cuius est conceptus: eadem namque res, ut futura est, & concipitur ab intellectu, est causa conceptus, quem intellectus efformat de illa ut vero est in executione, & extra causas, est effectus conceptus intellectus: producit enim talis res medio conceptu intellectus tanquam principio quo.

Solutio superioris rationis.

Dices in secundâ assertionem. Multi conceptus intellectus significant

in assertio.

nificant res arte factas, ut patet in conceptu intellectus representante domum; ergo conceptus intellectus non significant a natura, sed potius ex hominum impositione. Resp. negando consequentiam: nam aliud est significare a natura, & aliud significare res naturales: conceptus ergo intellectus licet non semper significant res naturales, semper tamen significant naturaliter.

DISPUTATIO SE- CVNDA DE VERBO mentis.

IN hoc capite multoties fecit mentionem Aristoteles conceptus intellectus, qui verbum mentis appellatur: proinde merito modo aliqua sunt pertractanda de verbo mentis. Existimant enim quamplurimi, nunc omnino abstinendum esse ab hac disputatione: existimamus tamen, disputationem hanc omnino esse necessariam Logicæ studiosis, dum modo non sit nimis diffusa: nam sæpe in Logica fit mentio verbi mentis. Modo ergo rem hanc breui disputatione absolue-
uemus: nam accurata verbi mentis tractatio spectat ad 4. cap. tertii libri de Anima.

QVAESTIO PRIMA.

An sit verbum mentis.

Divisio q.
Verbi signi-
ficatio-
nes.

IVIDITVR quæst. in tres partes. In prima proponemus observationes. In secunda adducemus assertiones. In tertia soluemus contrarias rationes.

IN PRIMA p. quæst. sit prima obser. Verbum multa significat: primo enim significat tertiam partem orationis,

tionis: in hac significatione sumitur verbum ab Arist. in hoc capite, quando distinguitur ab ipso contra nomen. Secundo significat vocem exterius prolatam, & in hac significatione sumitur multis in locis in hoc libro verbum ab Aristotel. Tertio significat id, quod cognoscitur ab intellectu. Quarto verbum significat conceptum, quem intellectus efformat de re cognita. Hæc quarta significatio ad nostrum attinet institutum.

Secunda observatio. Verbum mentis multis nominibus appellatur: primo enim appellatur intellectio in ordine ad rem intellectam, ad differentiam speciei intelligibilis: per verbum enim mentis tendit intellectus in obiectum illud cognoscendo: at per speciem intelligibilem potius tendit obiectum in intellectum. Secundo appellatur conceptus mentis: quia quemadmodum mulier ex permixtione cum viro medio semine concipit in utero filium, qui filius conceptus vtrius appellatur: ita ex permixtione intellectus cum obiecto, in qua intellectus se habet ut mulier, & obiectum ut vir, media specie intelligibili, quæ se habet veluti semen, concipit, & parit intellectus notitiam quandam, quæ notitia conceptus mentis appellatur, estque terminus intellectionis, ac proinde verbum. Hæc doctrina colligitur ex D. Augustino. Tertio appellatur species expressa, ad differentiam speciei intelligibilis, quæ non est species expressa, sed impressa: imprimitur enim intellectui ab obiecto mediis sensibus, & media illustratione intellectus agentis, ut diximus quæst. 7. de vniuersis. Quarto appellatur notio, siue notitia genita, ad differentiam etiam speciei intelligibilis, quæ licet sit notio obiectiua, cum se teneat ex parte obiecti, non est genita ab intellectu patibili, sed potius est generans, cum concurrat in productione verbi mentis veluti semen. Solet etiam verbum mentis aliis nominibus appellari, sed non est cur modo de omnibus rationem reddamus.

IN SECUNDA parte quæst. sit prima assertio. Datur verbum mentis in rerum natura. Hanc proficitur Arist. 3. de Anima cap. 4. & cum eo omnes Peripatetici, & D. Tho. 1. par. quæst. 27. art. 1. in corpore, & in 2. distinct. 27. & cum eo omnes Theologi scholastici in his locis, tum etiam D. Augustinus in lib. de Trinitate, & alii per multi. Probatur primo ratione. Verbum mentis significat conceptum, quem intellectus efformat de re cognita; sed datur huiusmodi conceptus intellectus; ergo datur verbum mentis. Probatur secundo. Verbum significat terminum dictionis, siue locutionis; sed datur locutio, & dictio in intellectu; ergo datur

1.

2.

3.

4.

Verbi men-
tis nomi-
na.

Datur ver-
bum men-
tis.

verbum in intellectu. Maior est certa. Minor probatur, ex illo Sapientiae cap. 2. in principio: *Dixerunt enim impii apud se cogitantes, non recte exiguam. Et cum tedio, etc.* Ex quo testimonio ita probatur minor. Dixerunt impii cogitantes apud se; ergo datur dictio interna, & in intellectu, & ex consequenti datur verbum mentis, quod est terminus dictionis intellectus.

Secunda assertio Verbum mentis est proprie, & vere verbum. Probatur assertio. Quod est terminus dictionis, vere & proprie est verbum; sed verbum mentis est terminus dictionis intellectus, quæ vere & proprie est dictio; ergo verbum mentis vere & proprie est verbum.

Inquires tamen, an verbum proprie dicatur de verbo vocali. Verbum vocale definitur. Vox quæ a dicente siue proferente profertur: proferre enim, & dicere verbum, est producere, & generare verbum. Respondemus ergo, verbum vocale vere, & proprie appellari verbum. Probatur ut superior assertio: quia scilicet est terminus dictionis vocalis, quæ vere & proprie dictio est: imo, ut multi docent, hæc vox, *verbum*, prius inuenta fuit ab hominibus ad significandum terminum dictionis vocalis: postea vero per hanc vocem significarunt etiam homines terminum dictionis intellectus.

IN TERTIA parte quæst. dices primo. Verbum prius est impositum ad significandum verbum vocale; ergo verbum non proprie dicatur de verbo mentis, & ex consequenti Filius Dei, qui est Verbum mentis Patris æterni non appellatur proprie Verbum, quod nulla ratione est admittendum. Respon. negando consequentiam: nam ut docet D. Thomas de veritate quæst. 4. artic. 1. & 1. parte quæst. 13. ad 1. & 6. multæ sunt voces, quæ prius impositæ sunt ab hominibus ad significandas res creatas, & postea mediis illis vocibus significarunt etiam homines res, quas de Deo cognoscunt, & tamen res significatæ per illas voces prius & præcipue in Deo reperiuntur. Verbum ergo licet prius impositum sit ab hominibus ad significandum terminum dictionis, quæ est in voce; tamen res significata prius & præcipue in Deo reperitur: unde non sequitur, quod Verbum dicatur improprie de verbo mentis, quantum prius impositum sit ab hominibus ad significandum terminum dictionis vocalis. Ratio autem cur prius fuit impositum ad significandum terminum vocalis dictionis est, quia homines prius cognoverunt terminum dictionis vocalis, postea vero cognoscentes eodem modo se habere terminum in dictione mentis, & in dictione vocis, tam terminum

Verbum
vocale proprie
appellatur
verbum.

3. Argum.

terminum dictionis intellectus creati, quæ intellectus divini, verbum etiam appellarunt. Homines enim, ea quæ sunt in Deo solent nominare multis nominibus, quibus etiam appellant ea quæ in creaturis cognoscunt. Huius rei ratio est, quia Deum cognoscimus per creaturas, ut docet D. Tho. 1. p. q. 13. art. 1. referens verba illa Pauli ad Romanos 1. *Invisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, etc.*

Sed dices secunda. Verbum prius dicitur de vocali, quam de verbo mentis; ergo in illo priori hæc erat falsa propositio, terminus dictionis intellectus est verbum mentis; ergo antequam impositum esset hoc nomen, *verbum*, ad significandum verbum mentis, hæc non erat vera propositio. Filius Dei est verbum. Respondemus negando veramque consequentiam: nam cum verbum ex æquo significet verbum vocis, & verbum mentis, absolute semper fuit vera hæc propositio, terminus dictionis intellectus est verbum: erat tamen falsa secundum quid, id est iuxta significationem, quam tunc habebat vox, *verbum*, ab impositione hominum, quia in illo priori ex hominum impositione tantum significabat terminum dictionis vocalis: unde iuxta hanc significationem hæc erat falsa, terminus dictionis intellectus est verbum; quia dictio intellectus, non est dictio vocalis.

1. Argum.

QVAESTIO II.

Quid sit verbum mentis.

DIVIDITVR quæst. hæc in tres partes. In prima parte ad lucem is observationes. In secunda proponemus assertiones. In tertia solvemus quandam rationem contrariæ sententiæ, & satisfaciemus quibusdam dubitationibus.

Divisio q.

IN PRIM A parte quæst. sit prima observatio. Diximus superiori quæstione, verbum mentis esse aliquid existens in intellectu: cum ergo in intellectu reperiantur species intelligibiles, actio intelligendi, & terminus ipsius actionis, ut eadem quæst. docuimus, proinde inquirimus nunc, in quonam ex istis consistat verbum mentis.

1. Observ.

Secunda observatio. Quia fuit sententia docens, non esse constitutum verbum mentis, proinde in hac quæst. prius statuimus assertionem contra hanc sententiam, & in tertia parte illius solvemus rationem, cui induitur.

2. Observ.

IN SECUNDA parte quaest. sit prima assertio. Verbum mentis existit in intellectu. Hæc assertio communis est, tenent enim illā scholastici Doctores, præcipue cum D. Tho. 1. p. q. 27. art. 5. & in 1. dist. 27. q. 1. & 2. & aliis quamplurimis in locis. Probatur ratione. Verbum est quo loquimur, & manifestamus rem repræsentatam per verbum; ergo verbum mentis non est res cognita, sed potius aliquid existens in intellectu. Probatur secundo. Quemadmodum se habet verbum vocale, ita se habet verbum mentis; sed verbum vocale non est res, quæ vocatur, & dicitur; ergo verbum mentis non est res, quæ ab intellectu dicitur, siue cognoscitur. Probatur tertio: quia si verbum esset res cognita, sequeretur inde, verbum diuinum esse Deum, & creaturam; patet consequentia, quia verbum diuinum procedit ex cognitione essentia diuinæ, & creaturarum, vt docet D. Thom. 1. p. q. 34. art. 1.

Species im-
pressa non
est verbum.

Secunda assertio. Species intelligibilis non est verbum mentis. Probatur primo. Verbum mentis est aliquid productum a proferente, siue dicente per intellectum; sed species intelligibilis non est aliquid productum a dicente per intellectum; ergo species intelligibilis non est verbum mentis. Maior est certa. Minor probatur. Species intelligibilis, quæ est in intellectu patibili, fuit producta immediate ab intellectu agente, & remote ab obiecto; sed intellectus agens non intelligit; ergo species intelligibilis non est aliquid productum ab intelligente. Probatur secundo. Per verbum mentis est intellectus intelligens in actu secundo; quemadmodum ignis est calefaciens in actu secundo per calefactionem; sed per speciem intelligibilem intellectus non est intelligens in actu secundo, sed in actu primo, imo non est actu intelligens, sed potens intelligere, quemadmodum ignis per calorem non est calefaciens in actu secundo, sed in actu primo; ergo species intelligibilis non est verbum mentis.

Actio in-
telligendi
non est ver-
bum.

Tertia assertio. Actio intelligendi non est verbum mentis. Probatur assertio primo testimonio Diui Augustini libro nono de Trinitate capite 2. & 11. vbi ita ait. Conceptam rerum veram notitiam tanquam verbum apud nos habemus, & dicendo intus gignimus; & libro 15. cap. 10. ait, verbum est formata cognitio. Hoc expresse etiam docet D. Thomas 1. par. quaest. 34. art. primo in corpore dicens. Interior mentis conceptus verbum dicitur, conceptus autem non est actio intelligendi, sed terminus actionis. Probatur secundo ratione. Verbum est imago repræsentans rem; sed repugnat intellectionem esse imaginem repræsentantem

rem

rem; ergo intellectio non est verbum mentis. Probatur minor. Imago est fundamentum relationis similitudinis; sed repugnat intellectionem esse fundamentum relationis similitudinis; ergo repugnat intellectionem esse imaginem. Probatur minor. Repugnat qualitatem formaliter sumptam esse actionem; sed fundamentum relationis similitudinis est qualitas formaliter sumpta; ergo repugnat intellectionem, quæ formaliter est actio, esse fundamentum relationis similitudinis; & a primo ad vltimum repugnat, intellectionem esse verbum mentis. Probatur tertio. Seruata analogia, eodem modo se habet verbum mentis in Deo, & in nobis; sed in Deo non intelligimus, verbum esse originem actiuiam, quæ est in patre, sed potius id quod producit per huiusmodi originem actiuiam, ergo in nobis verbum mentis non est origo actiua, id est actio intelligendi, sed potius terminus productus per actionem.

Quarta assertio. Verbum mentis est conceptus intellectus, qui qualitas quædam est, & terminus intellectionis. Probatur assertio a sufficienti diuisione. Verbum mentis non est res intellecta, neque species intelligibilis, neque actio intelligendi; ergo verbum mentis est qualitas quædam, quæ est terminus intellectionis siue dictionis intellectus. Vt quæ dicta sunt, perfectius intelligantur, obseruandum est cum D. Thoma 1. par. quaest. 34. art. 1. verbum opponi relatiue cum re, cuius est verbum: duplicem enim dicit relationem verbum, vnā scilicet ad rem, a qua producit, & hæc est relatio realis secundum esse; & aliā ad rem significatam siue repræsentatam per verbum, & hæc relatio est rationis: verbi gratia, intellectus intelligendo lapidem producit verbum repræsentans lapidem, quod verbum dicit relationem realem secundum esse fundatam in actione & passione: ad intelligentem dicit etiam relationem rationis ad lapidem fundatam in æqualitate repræsentationis.

IN TERTIA parte quaest. prius proponenda est quædam contraria sententia. Aureolus in primo dist. 9. quaest. prima, vt refert Durandus in primo dist. 27. quaest. secunda, existimauit, verbum mentis non esse aliquid existens in intellectu, sed potius esse rem cognitam per intellectum. Suam sententiam confirmabat ita. Verbum mentis est illud, quod loquimur mente, vel quod mente manifestamus; sed hoc est res cognita; ergo verbum mentis est res cognita. Respondemus negando maiorem propositionem: verbum enim mentis non est res

ex-

externa, quæ mente concipitur, & dicitur, sed potius est conceptus, quem intellectus efformat de illa re, ut diximus. Sed dicet. Quod est terminus intellectionis siue dictionis intellectus, est verbum mentis; sed res cognita ab intellectu est terminus cognitionis siue dictionis intellectus; ergo res cognita ab intellectu est verbum mentis. Respond. distinguendo maiorem ita: quod est terminus intrinsecus, concedimus: quod est terminus extrinsecus, negamus maiorem: quare falsa est minor, quia res cognita non est terminus intrinsecus actionis intellectus, sed potius extrinsecus.

Diximus verbum mentis produci per actionem intellectus: docuimus etiam, actionem intellectus, qua verbum producit, esse intellectionem siue dictionem. Est modo dubitatio, an intellectio & dictio distinguantur. Multi existimant, intellectionem & dictionem realiter distingui inter se: idque ex eo confirmant, quia dictio est productio verbi, & sunt multi, in quibus reperitur intellectio, & tamen per illam non producit verbum: ut Angeli, inquit isti, se ipsos intelligendo non producant verbum, quia verbum est representatiui obiecti absentis, & vnus Angelus non dicitur absens respectu alterius. Afferunt etiam isti, tres personas diuinas intelligere, & solum Patrem dicere: & ex consequenti solum Patrem producere verbum. Sed quidquid sit de istis rebus, quæ alterius sunt negotii, respondemus, intellectionem & dictionem distingui solum ratione formali: nam actio intellectus ut est emanatio adicente cum ordine ad rem dictam siue ad verbum productum, est dictio; ut vero dicit ordinem ad rem intellectam, est intellectio: quare actio intelligendi, ut dictio est, est productio verbi, non tamen ut est intellectio.

Argumento contrariæ sententiæ, respondemus sufficere distinctionem rationis inter intellectionem & dictionem, ad hoc, ut per dictionem producat verbum, & non per intellectionem.

QVAERES. An actio intelligendi siue dictio, & verbum distinguantur: & dubitatio non procedit de distinctione reali, nam difficilimum est explicare apud Theologos adhuc, an dictio & verbum realiter distinguantur; sed procedit dubitatio de distinctione rationis. Respondemus ergo, verbum mentis formaliter saltem distingui ab actione intelligendi siue dictione intellectus. Probatur primo. Via & terminus necessario distinguuntur saltem formaliter; sed dictio intellectus est via, & verbum mentis est terminus ipsius; ergo actio intellectus & verbum saltem distinguuntur formaliter. Probatur secundo: quia intellectio cum sit actio, & verbum cum sit

fit

fit qualitas, pertinent ad diuersas categorias, & quæ pertinent ad diuersas categorias, ad minus distinguuntur formaliter.

QV AESTIO III.

An per omnem intellectionem producat verbum.

VIDITVR quaestio in tres partes. In prima Diuisio q. parte quaestiois explicabimus, qua necessitate cogamur constituere verbum mentis. In secunda parte proponemus assertiones. In tertia parte soluemus contraria argumenta.

IN PRIM A parte quaestio, sit prima observatio. Vt possimus quaestioni respondere, videndum prius est quia necessitate cogamur verbum mentis constituere. Verbum mentis necessarium est ad intellectionem; quia medio verbo intellectus intelligit: est ergo necessarium ad intellectionem duplici causa. Prima est, ut obiectum fiat praesens intellectui non in genere rei, sed potius in genere obiecti. Secunda causa est, ut obiectum fiat proportionatum intellectui. Intellectus enim noster, qui spiritalis est, non potest cognoscere res corporeas, ac proinde id quod ab intellectu cognoscitur, debet esse incorporeum; eget ergo intellectus verbo mentis, nam verbum mentis incorporeum est, quemadmodum intellectus, & per verbum mentis, quod primo ab intellectu cognoscitur, cognoscit intellectus res corporeas per verbum mentis representatas. Est ergo non solum necessarium verbum mentis, ut fiat proportionatum obiectum materiale, sed etiam ut fiat proportionatum obiectum immateriale. Licet enim quæ immaterialia sunt, si sumantur in genere rei, sint proportionata cum intellectu: si tamen sumantur in genere obiecti nostri intellectus, non sunt proportionata. Ratio est, quia intellectus noster, ut passim docet Arist. in libris de Anima, dum est in corpore, non potest cognoscere nisi conuertendo se ad phantasmata: cum vero phantasmata sint species deductæ ex sensibus externis, & sensibus externis nequeant imprimi species, nisi a rebus corporeis, intellectus noster solum potest cognoscere per species rerum, quæ corporeæ sunt: quare adhuc ut spiritalia cognoscat, intellectus noster eget verbo mentis, ut medio illo spiritalia, quæ in genere rei sunt illi proportionata, fiant illi proportionata in genere obiecti.

Secunda observatio. Quaest. non procedit de intellectione in 2. Obser.

D

Angelis

Angelis, & beatis, sed de nostra intellectione dū sumus in via: quæ enim ad Angelos pertinent, & ad beatos alterius sunt negotii.

Per omnē
intellectio-
nem pro-
ducitur
verbum.

I N S E C U N D A parte quæst. sit assertio. Per omnē intel-
lectionē producitur necessario verbū. Probatur primo testimo-
nio D. Th. I. p. q. 27. ar. 1. & 1. contra gentes cap. 53. & 4. contra ge-
tes cap. 11. & 13. quibus in locis expresse docet, per omnem intelle-
ctionem produci verbum. Eandem sequitur sententiā Ferrariensis
duobus in locis ultimo citatis. Ratione etiā probatur superior asser-
tio ita. Omnis actio est via, & fieri alicuius termini; sed intellectio
est actio; ergo est via & fieri alicuius termini: ergo per omnē intel-
lectionē producitur verbū mentis. Aliqui respondent huic argum.
omnem intellectionem habere terminum, terminum vero intelle-
ctionis non esse verbū, sed potius rem cognitā ab intellectu. Hāc
tamen solutionem rectam non esse, ita probamus. Quod incipit de
nouo ut via, necessario debet habere terminum de nouo productū;
sed quæcunque intellectio nostri intellectus incipit de nouo ut via;
ergo quæcunque intellectio debet habere terminum de nouo produ-
ctū: sed res cognita nō producitur de nouo per intellectionē; ergo
præter rē cognitā, quæ est terminus extrinsecus intellectionis, per
quamcūque producitur terminus de nouo, qui est verbum mentis.

Anima dū
se intelli-
git format
verbum.

Quæres. An anima rationalis seipsam cognoscendo verbū effor-
met. Resp. semper efformare verbū: siue enim seipsam intelligat,
dum est in corpore, vel a corpore separata, semper seipsam cognō-
scendo producit verbum. Quod probatur eodē modo, quo probata
fuit superior conclusio. Est tamen hoc discrimen, quod anima dum
est in corpore, ut seipsam intelligat, eget verbo mentis; tum ut fiat
præfens in genere obiecti, tum ut reddatur proportionata in gene-
re obiecti: nam ut dictum est in principio quæst. omnia, quæ intel-
lectus cognoscit in hac vita, cognoscit per speciē rerum materia-
lium: separata vero a corpore solum eget verbo mētis, ut fiat præ-
fens; nam iam est debite proportionata.

1. Argum.

I N T E R T I A parte quæst. dices primo. Verbū mentis est
terminus intellectionis; ergo non recte diximus, verbū mentis esse
necessarium ad intellectionem, sed potius asserendum est, intelle-
ctionem esse necessariā ad verbum mentis. Probatur consequētia.
Effectus nō est necessarius ad causā, sed potius causā necessaria
est ad effectum; sed verbum mentis est effectus intellectionis, & nō
est causā; ergo verbum mētis non est necessarium ad intellectio-
nem, sed potius intellectio necessaria est ad verbum mentis. Resp.
negando consequēt. Probationi distinguendo minorē ita. Verbū

men-

mentis nō est causā intellectionis, ut intellectio est didio & produ-
cens verbum, concedo minorem: non est causā intellectionis, ut
intellectio respicit rem cognitā repræsentatā per verbū, nego
minorem: nam licet verbum sit terminus intellectionis, si intelle-
ctio solum conferatur cum verbo, tamē si intellectio sumatur sim-
pliciter, & ut per ipsam intelligitur id quod est obiectum ut quod,
tunc temporis verbū causā est intellectionis: nam intellectus intel-
ligit obiectum medio verbo. Sed dices. Intellectio est prior verbo;
ergo intellectus non intelligit medio verbo. Resp. distinguendo an-
tecedens ita. Tempore, nego antecedens; quia in eodē instanti tem-
poris est intellectio, & verbū productum per intellectionē: natura
vero, concedo antecedens, dummodo intellectio referatur ad ver-
bū. Ratio est, quia intellectio est causā verbi. Si vero intellectio re-
feratur ad rem cognitā ut quod, prius est verbum ipsa intelle-
ctione. Ratio est, quia intellectio hæc fit medio verbo: ut ergo ver-
bum sit effectus, & causā intellectionis, sufficit, ut verbū sit simul
tempore cum intellectione.

Dices secūdo. Intellectus agens imprimit intellectui patibili spe-
ciem intelligibilem; sed per hanc speciem intelligibilem potest in-
tellectus sine verbo intelligere; ergo non est cur verbum constitua-
mus ad intellectionem. Resp. negando minorem: nam species intel-
ligibilis non repræsentat expresse obiectū, ac proinde non est suffi-
ciens principium intellectionis sine verbo. Eget enim etiam intel-
lectus verbo, quod quidem est species expressa, ut fiat intellectio.

Sed quæres. An verbū mentis cognoscatur ab intellectu. Respō-
demus cognosci. **Quæres** insuper. An intellectus cognoscendo ver-
bum producat aliud verbum, nam si producit aliud verbum, tene-
mur necessario constituere processum in infinitum; & si non pro-
ducit, falsa est assertio, scilicet per omnem intellectionem produ-
ci necessario verbū. Argumentū hoc eget pro solutione quæst. seq.

2. Argum.

QVÆSTIO IIII.

An eadem intellectione cognoscatur res, & verbum.

I V I D I T U R quæst. in tres partes. In prima ad-
ducemus duas obseruationes. In secunda, quibusdam
assertionibus satisfaciemus quæstioni. In tertia pro-
ponemus contrariam sententiā, illiusque argumen-
ta soluemus.

Diuisio. q.

I N P R I M A parte quæst. sit prima obseruatio. Idem est
inquirere, an eadem cognitione, qua cognoscitur res, cognos-
catur

1. Obser.

scatur etiam verbum repraesentans rem; & inquirere, an verbum cognoscatur per intellectionem, per quam producit: nam verbum producit per intellectionem rei, cuius est verbum.

Secunda observatio. Non inquirimus, an verbum cognoscatur, nam cum verbum sit ens, & omne ens cognoscatur ab intellectu, verbum necessario debet ab intellectu cognosci: sed inquirimus, an cognoscatur per illam cognitionem, per quam efformatur. Quid sit verbum, & quid intellectio, constat ex quaestionibus superioribus: unde manifestus manet ex dictis quaestionis sensus.

Verbū cog-
noscitur
cognitione
qua sit.

I N S E C U N D A parte quaestionis sit prima assertio. Verbum mentis cognoscitur eadem cognitione, qua efformatur, & qua cognoscitur res, cuius est verbum. Hanc profitetur D. Tho. de veritate q. 4. a 2. & 1. contra Gentes cap. 3. & 4. contra gentes cap. undecimo, & eisdem locis Ferrarientis, & Caietanus 1. p. q. 27. art. 4. Eorum ratio haec est. Impossibile est rem cognosci per imaginem, quin cognoscatur imago ut quo; sed verbum mentis est imago rerum, quae cognoscuntur ab intellectu; ergo verbum mentis cognoscitur ab intellectu per cognitionem, per quam cognoscitur res repraesentata per verbum: sed verbum efformatur per cognitionem, per quam cognoscitur res repraesentata; ergo verbum cognoscitur per cognitionem, per quam efformatur. Confirmatur etiam assertio testimonio Arist. ex lib. de memoria, & reminiscētia cap. 2. ubi docet, quod eodem actu fertur potentia in imaginē, & rem repraesentatam per verbum siue imaginem. Probatur etiā assertio inductione, in volitione, qua volumus finem, volumus volitionem; & in electione, qua eligimus media, eligimus electionem; & in dilectione, qua diligimus Deum, diligimus dilectionem Dei; & sic de ceteris: ergo in cognitione, qua cognoscimus rem, cognoscimus etiam verbum, per quod rem cognoscimus.

Remanet tamen dubitatio, an verbum per cognitionem, per quam efformatur, cognoscatur ut quo, vel ut quod.

Verbū cog-
noscitur
ut quo.

Secunda assertio. Verbum mentis per cognitionem, per quam efformatur, solū cognoscitur ut quo. Probatur primo. Omne quod cognoscitur ab intellectu, vel cognoscitur ut quod, id est ut terminus ultimus cognitionis, vel cognoscitur ut quo, id est, ut ratio media qua alteram cognoscimus; sed verbum mentis, ut constat ex superiori assertione, cognoscitur ab intellectu, & non cognoscitur ut quod; ergo cognoscitur ut quo. Minor ita probatur argumento ducente ad incommodum. Verbum mentis per cognitionem, per quam efformatur, cognoscitur ab intellectu ut quod; ergo

omnis

omnis cognitio nostri intellectus est reflexa, quod est incommo- dum. Consequentia probatur. Quando cognoscitur cognitio ut quod, talis cognitio, qua alia cognoscitur, est cognitio reflexa; sed si verbum mentis cognoscitur ut quod per cognitionem, per quam efformatur, per omnem cognitionem cognoscitur cognitio ut quod; ergo, si verbum mentis cognoscitur ut quod per cognitionem, per quam efformatur, omnis cognitio erit reflexa. Probatur minor. Quia, ut constat ex tertia quaestione, per omnem intellectionem nostri intellectus producit verbum.

Probatur secundo assertio. Verbum mentis cognoscitur ut quod per intellectionem, per quam efformatur; ergo haec est falsa enunciatio, homo est substantia. Probatur consequentia. Vox in enunciatione supponit semper pro illa re, quam significat ut quod, ut diximus in prima quaestione huius libri; ergo si conceptus intellectus, verbi gratia, verbum mentis quod efformat intellectus cognoscendo hominem esse substantiam, cognoscitur ut quod, significatur etiam ut quod per hanc enunciationem, homo est substantia: sed falsum est hominem esse substantiam, si homo supponat pro verbo mentis, quod efformat intellectus de homine, cognoscendo hominem esse substantiam, quia omne verbum intellectus in nobis est accidens; ergo cum voces non significant conceptus intellectus ut quod, neque in enunciationibus supponant pro illis, conceptus siue verbum mentis non potest cognosci ab intellectu ut quod per cognitionem, per quam efformatur: quia voces, quae significant conceptus intellectus, & res conceptas, significant eodem modo, quo conceptus, & res ab intellectu cognoscuntur.

Ultima assertio. Verbum mentis potest cognosci ab intellectu cognitione reflexa ut quod. Probatur assertio. Omne quod continetur intra latitudinem obiecti intellectus, potest cognosci ab intellectu ut quod, aut directe, aut reflexe; sed ens in communi est obiectum intellectus; ergo omne quod continetur sub ente, potest cognosci ab intellectu ut quod, aut directe, aut reflexe: sed verbum mentis continetur sub ente; ergo verbum mentis potest cognosci ab intellectu ut quod: sed non cognoscitur directe, & per cognitionem, per quam efformatur; ergo cognoscitur reflexe.

I N T E R T I A parte quaest. proponenda est contraria sententia. Ferrarientis locis citatis existimat, verbum mentis cognosci ab intellectu per cognitionem, per quam cognoscitur res repraesentata per verbum, & non cognosci ut quo, sed potius ut quod: probatque suam sententiam ita. Imago repraesentans rem cogno-

D 3

scitur

Verbū mē-
tis potest
cognosci
ut quod.

scitur ut quod per cognitionem, per quam coseitur res repræsentata; sed verbum mentis est imago rei cognitæ ab intellectu; ergo verbum mentis cognoscitur ut quod per cognitionem, per quam cognoscitur res repræsentata per verbum. Respondemus, maiorem esse veram de imagine externa, non vero de imagine interna, qualis est verbum mentis. Ratio discriminis est, quia imago interna non solum ut repræsentans est, verum etiam ut talis res est, mouet sensus externos imprimendo illis species, ac proinde per illas species potest directe cognosci ab intellectu ut quod: verbum vero mentis non imprimit speciem sensibus, nec cognoscitur ab intellectu per propriam speciem intelligibilem impræsentam illi ab intellectu agente, & deductam a sensibus externis, ac proinde verbum mentis per cognitionem, per quam cognoscitur res repræsentata per verbum, non potest cognosci ut quod.

Argumento propositio in fine superioris quæstionis, respondemus, intellectionem cognoscendo verbum ut quod, non producere verbum: quare ex hac cognitione non sequitur processus infinitum. Neque sequitur, asserendum esse asseritionem esse falsam; quia intelligenda est de cognitione rei ut quod. Si vero sumatur verbum, ut cognoscitur reflexe, tunc per cognitionem verbi producit aliud verbum: non tamen sequitur processus infinitum; quia illa cognitio reflexa non est simpliciter naturalis, sed est libera, ac proinde potest intellectus per reflexionem cognoscere, vel non cognoscere: quare verbum efformatum per primam cognitionem, si vult, potest cognoscere cognitione reflexa; si minus non est necesse, ut illud cognoscat.

DIS-

DISPUTATIO DE VERITATE.

OCCASIONE desumpta ex tertio theoremate ab Aristotele adducto, ratio videtur postulare, ut aliqua de veritate disputemus: quia tamen ea quæ ad veritatem pertinent, spectant ad considerationem metaphysicam. Proinde ab hac disputatione breuiter me expediam, & solum tres quæstiones pertractabo.

QUÆSTIO I.

An veritas formaliter sit in rebus, vel in intellectu.

DIVIDITVR quæstio hæc in quatuor partes. Diuisio q.
In prima parte quæst. explicabimus illius sensum.
In secunda parte nonnulla adducemus fundamenta. In tertia satisfaciemus quæst. In quarta denique adducemus contrarias sententias, illarumque rationes soluemus.

IN PRIM A parte quæstionis sit prima observatio. Veritas triplex est, scilicet voluntatis, rei, & potentiæ cognoscentis. Veritas voluntatis, quæ pars est potentialis iustitiæ, consistit in veracitate & fidelitate, quæ etiam fides proprie appellatur. Est enim veracitas dictorum, factorumque constantia: ac proinde veritas siue veracitas hæc fides merito appellatur. Ut enim refert D. Augustinus epistola 19. ex Cicerone, fides dicitur, quasi fiat dictum. Hæc fidei, & veritatis significatio frequens est non solum apud profanos Auctores, sed etiam in sacris litteris, ut ad Romanos 3. Numquid incredulitas eorum fidem Deuacuauit? absit. Est autem Deus verax, &c. Fidem Dei, id est fidelitatem & veracitatem in promissis. Hæc veritatis significatio satis aliena est a nostro instituto: quare agendum nobis est de veritate rei, & potentiæ cognoscentis.

Secunda

Veritas duplex.

32

Quaest. 1. disput. de veritate.

Secunda observatio. Veritas duplex est: alia formaliter, & alia fundamentaliter. Verum fundamentaliter est illud, in quo fundatur adaequatio: illud scilicet, quod est mensura rei, quae cum illo habet adaequationem. Verum formaliter est illud, quod in se habet adaequationem cum vero fundamentaliter, quod scilicet est mensuratum a vero fundamentaliter, verbi gratia, homo a parte rei est animal, & intellectus speculativus concipit, hominem esse animal: hominem esse animal, a parte rei est verum fundamentaliter; quia est id in quo fundatur conceptus verus intellectus speculativi representans rem ut se habet a parte rei, qui conceptus formaliter est verus. Ex his patet, quid sit veritas formaliter, & fundamentaliter. Est enim veritas formaliter, adaequatio illa formalis, per quam constituitur verum formaliter, & veritas fundamentaliter est, entitas ipsius rei connotando ordinem ad intellectum speculativum, a quo potest cognosci.

Veritas consistit in adaequatione

Tertia observatio. Veritas consistit in conformitate & adaequatione, quare veritas rei nihil aliud erit quam adaequatio rei cum intellectu, a quo est facta, & in quo per ideam antequam fieret representabatur: & in hac significatione omnis creatura dicitur vera; quia nulla reperitur res creata, quae non sit conformis ideae, per quam ab aeterno representabatur in intellectu divino. Ita etiam res arte constantes verae appellantur, si conformes sint ideis existentibus in mente artificis iuxta praecepta artis, ut diximus quaest. 4. proemiali. Veritas potentiae cognoscentis est conformitas potentiae cognoscentis cum re cognitata est, tunc potentia cognoscens dicitur vera formaliter, quando cognoscit rem eo modo, quo in se est. Veritas intellectus est adaequatio intellectus speculativi cum re cognita. In hac ergo quaest. non agimus de veritate potentiae cognoscentis in tota sua latitudine, sed de veritate intellectus, & de veritate rei: omittimus enim veritatem sensuum internorum, & externorum. Ex his manifestus est quaest. sensus.

Veritas in intellectu.

Veritas est quid reale.

IN SECUNDA parte quaest. sit primum fundamentum. Veritas formaliter sumpta est aliquid reale. Probatur primo: quia consistit in adaequatione rei cum intellectu, vel intellectus cum re; quae adaequatio a parte rei existit: nam si sit veritas intellectus, etiam si intellectus nihil cōfingat in ipso reperitur; si vero sit veritas rei, nullo considerante intellectu, res habet adaequationem cum idea in intellectu existente per quam representabatur. Probatur secundo de veritate intellectus: quia haec est perfectio eius ornans illum intrinsece. Probatur etiam tertio de veritate intellectus: nam haec

cno-

Quaest. 1. disput. de veritate.

33

consistit in hoc, quod res cognita representetur in intellectu ut se habet in se, talis vero representatio formaliter reperitur in ipso intellectu. Probatur quarto de veritate rei, nam haec formaliter sumpta consistit in hoc, quod res se habeat ut representabatur per ideam; sed a parte rei se habet ut representabatur per ideam; ergo a parte rei reperitur formaliter. Probatur quinto. De veritate rei, haec enim proprietas est entis illud necessario consequens: quare nullo considerante intellectu in rebus inuenitur, & consequenter erit aliquid reale.

Sed dices. Arist. 6. Metaph. cap. ult. docet, ens aliud esse a parte rei, aliud vero esse verum, siue in anima; ergo cum ex Arist. ens verum distinguatur contra ens existens a parte rei, veritas non erit ens rei, sed ens rationis. Respondemus Arist. intelligendum esse de veritate intellectus, non ut denominat intrinsece intellectum, sed potius ut denominat extrinsece res cognitae ab ipso intellectu. Hoc Aristotelis testimonium diffuse satis explicuimus in secunda parte disputationis de vniuersis quaest. 1.

Veritas non est relatio secundum esse.

Dices secundo. Intellectus non dicitur verus per aliquid existens in illo subiective; ergo dicitur verus per aliquid existens in illo obiective: sed quod sic est verum est tale denominatione extrinseca, & per ens rationis; ergo intellectus est verus denominatione extrinseca, & per ens rationis: quare veritas intellectus non erit ens rei. Respondemus negando primum antecedens: nam intellectus dicitur formaliter verus per speciem in illo existentem, ut infra dicemus.

Secundum fundamentum. Veritas formaliter sumpta, non est relatio secundum esse, sed potius est aliquid absolutum connotans relationem. Prima pars huius fundamenti probatur primo: quia relatio secundum esse (loquimur modo de relatione reali, nam superioris fundamenti demonstrauius, veritatem de qua loquimur, non esse ens rationis) requirit necessario extrema actu existentia, ut abunde docuimus in disputatione de Relatione quaest. 2. sed nec veritas rei, nec veritas intellectus requirunt extrema actu existentia; ergo veritas formaliter sumpta non est relatio secundum esse. Probatur minor; nam etsi non existat in mente architecti idea representans domum, ad cuius instar domus fuit constructa, nihilominus domus dicitur vera: tumeri enim etsi Antechristus non existat, verum est iudicium intellectus, quo iudicat, quod Antechristus erit. Probatur secundo: quia veritas est relatio mensurati ad mensuram, quae non est secundum esse, sed potius secundum dici, ut docuimus

E

in dispu-

in disputatione de relatione quaestione nona. Secunda pars fundamenti patet ex dictis: nam quod est relatum secundum dici, est quid absolutum connotans relationem.

Sed dices. Veritas habet totum suum esse in ordine ad aliud; ergo formaliter dicit relationem. Probatur antecedens. Actus intellectus, quo intelligit Petrum sedere, est verus sedente Petro, & falsus, si Petrus non sedeat; ergo veritas intellectus habet totum suum esse in ordine ad aliud. Respondemus negando antecedens. Probationi negamus consequentiam, & reddimus instantiam: nam etiam visio non habet totum suum esse in ordine ad aliud, & nihilo minus pendet necessario ab existentia sui obiecti. Veritas ergo necessario requirit, ita se habere rem cognitam, ut representatur per speciem, per quam cognoscitur; ab illa tamen non pendet tanquam a termino & correlato, sed tanquam ab obiecto & mensurante. Sed dices. Visio non requirit necessario & intrinsece existentiam obiecti, & veritas intellectus requirit essentialiter existentiam rei cognitae; ergo solutio adhibita non est recta. Probatur antecedens: quia visio non pendet ab existentia visibilis, ut est obiectum visionis, sed ut est causa efficiens illius: nam si Deus conseruaret speciem sensilem deductam ab obiecto visus, destructo obiecto esset species a qua fieret visio: tamen nec de potentia absoluta potest esse verum hoc iudicium intellectus, verbi gratia Petrus sedet, nisi Petrus actu sedeat; ergo veritas intellectus requirit essentialiter existentiam rei cognitae. Respondemus negando secundam partem antecedentis: nam haec propositio, homo est animal, tam vera est existente, quam non existente homine. Probationi antecedentis dicimus, quod tunc temporis visio non penderet in conseruari ab ipso visibili immediate, sed mediate, ab specie scilicet ab illo producta: & ad hoc ut visibile concurrat ut obiectum & causa efficiens visionis, sufficit, ut maneat in specie a seipso producta. Eodem prorsus modo si intellectus vere cognosceret aliquam rem media specie intelligibili deducta ab obiecto, si obiectum destrueretur, & maneret illius species, tunc temporis obiectum illud, etiam si non existeret, concurreret media specie ut obiectum & causa efficiens illius intellectionis verae. Quod vero in exemplo adhibito de Petro sedente, cognitio intellectus non possit esse vera, nisi actu existente obiecto, id est nisi Petrus actu sedeat, hoc per accidens se habet: quia scilicet est cognitio de ente, nempe de situ ipsius Petri ut dicit existentiam: nam omnis actus secundus & in indiuiduo existentiam supponit: quare haec propositio.

propositio, Petrus sedet, non poterit esse vera, nisi a parte rei Petrus actu sedeat, quia est cognitio intuitiva. Hoc tamen non est contra nos: nam etiam oculus non potest videre visibile per speciem ab illo productam & conseruatam, nisi actu existat visibile. Sed dices. Veritas intellectus, ut distinguitur ab actu vero, & ut est forma illius, non est id quod ordinatur & est conformes; ergo praecise dicit ordinem: quare non erit quid absolutum connotans relationem. Respondemus negando consequentiam: nam veritas primo & per se non consistit in ordine siue habitudine, sed potius in commensuratione quadam inter actum verum, & obiectum illius, quae commensuratio destruitur per extremi mutationem. Licet ergo talis commensuratio significetur per ordinem ad extremum, ac si esset relatio, tamen quid absolutum est. Quomodo etiam actio quid absolutum est, tamen semper significatur per ordinem ad extremum, scilicet ad agens. Definatur enim actio, Motus ut ab agente proficiscitur. Sic enim actio ab omnibus Philosophis definitur.

Dices secundo. Omne quod est absolutum, si de nouo producat, producit per nouam actionem terminatam per tale absolutum; sed veritas non ita se habet; ergo veritas non est quid absolutum. Probatur minor: quia si deambulante Petro, verbi gratia, intellectus concipiat, Petrum sedere, talis cognitio intellectus erit falsa; fiet tamen vera per mutationem in alio, scilicet per motum localem, quo Petrus sedeat. Respondemus negando maiorem: nam ut docuimus cum Aristotele 5. Physico, non datur per se motus ad omnes qualitates, & tamen omnes qualitates sunt entia absoluta: imo solum datur per se motus siue mutatio ad substantiam, quantitatem, qualitatem, & ubi; & tamen ex decem categoriis una solum est relationis.

Tertium fundamentum. Ut colligitur ex Arist. 3. lib. de Anima cap. 10. intellectus duplex est, scilicet speculatiuus, & practicus. Cum igitur veritas formaliter sit adaequatio inter intellectum speculatiuum & rem, vel inter rem cum intellectu practico, proinde duplex erit veritas formaliter, alia scilicet intellectus, & alia rei. Veritas formalis intellectus est adaequatio intellectus speculatiui cum re; id est veritas formalis intellectus est conformitas cognitionis intellectus speculatiui cum re cognita, quae conformitas fit per speciem intelligibilem: ut si intellectus cognoscat hominem esse animal rationale, talis cognitio est vera veritate formali intellectus: nam tunc temporis

2. Argum.

Veritas formalis duplex est.

Veritas formalis intellectus.

verbum mentis, quod est species intelligibilis expressa, repræsentat hominem ut se habet, & mensuratur tanquam per mensuram per esse, siue essentiam ipsius hominis. Veritas formalis rei est adæquatio rei factæ cum intellectu practico: id est est conformitas rei factæ per intellectum practicum cum idea in illo existente, per quam antequam fieret, repræsentabatur: ut homo dicitur verus veritate rei, quia habet conformitatem cum idea, per quam ab æterno in mente diuina repræsentabatur. Fundamentum hoc probatur ita. Proinde actus intellectus speculatiui dicitur formaliter verus, quia conformis est rei cognitæ, per quam mensuratur; sed res quæ fiunt ab intellectu practico iuxta ideam in illo existentem conformes sunt intellectui practico, & ab illo mensurantur; ergo etiam erunt veræ formaliter.

Ens respicit duplicem intellectum.

Quartum fundamentum. Omne ens creatum potest conferri cum intellectu practico, & cum speculatiuo. Cum practico quidem, quia omne ens creatum pendet a Deo tanquam a supremo rerum omnium archetipo primo molitore, diuinoque artifice, diuina quædā arte res omnes iuxta ideas, quas ab æterno in mente habet, modelante, ut colligitur ex D. Thoma I. p. quæst. 45. ar. 7. ut diximus etiam quæst. 3. proœmiali fund. I. Tum etiam quæ a nobis artificiose fiunt, possunt cum nostro intellectu practico conferri. Cum intellectu itidem speculatiuo conferri possunt, eo quod omne ens cognosci potest a nostro intellectu. Si ergo ens conferatur cum intellectu practico, regulatur per illum tanquam per mensuram. Si vero conferatur cum intellectu speculatiuo, actus intellectus speculatiui regulatur per ens cognitum tanquam per mensuram: verbi gratia, homo si conferatur cum intellectu diuino, in quo ab æterno repræsentabatur, mensuratur per illum, & dicitur verus ex eo quod conformis est ideæ, per quam ab æterno repræsentabatur in mente diuina. Tam si conferatur cum intellectu nostro cognoscente hominem esse animal rationale, conceptus hie intellectus regulatur per esse ipsius hominis tanquam per mensuram: & sic intelligendum est quod docet Arist. lib. de categ. cap. de subf. & cap. de modis prioris, scilicet orationem esse veram; ex eo quod res est vel non est: verba enim hæc hunc reddunt sensum. Oratio mentalis vera est, si fiat per verbum mentis repræsentans rem cognitam, ut in se est. Est vero falsa, si fiat per verbum mentis repræsentans rem cognitam cuius est verbum, aliter ac se habet.

In intellectu datur

IN TERTIA parte quæst. sit prima assertio. In intellectu reperitur veritas formaliter. Hæc assertio communis est inter Phi-

Phi-

Philosophos. & deducitur facile ex Arist. qui in præfatione huius lib. & 6. Metaph. imo sæpe alibi docet, verum & falsum reperiri in intellectu: exponunt vero illum eius Interpretes de veritate & fallitate formaliter. Probatur etiam hac facili ratione. Quia scilicet in intellectu formaliter reperitur adæquatio cum re cognita: mensuratur enim veritas vel fallitas actus intellectus, per rem ab ipso cognitam.

Secunda assertio. Si res conferantur cum nostro intellectu speculatiuo, per quem a nobis cognoscuntur, non sunt veræ formaliter, sed solum materialiter siue fundamentaliter & tanquam causa. Hæc sententia est D. Tho. multis in locis, sed præcipue I. par. q. 16. art. 1. & 2. Dur. I. sent. dist. 19. q. 5. & 6. Capreoli ibidem q. 3. & aliorum. Probatur primo testimonio Arist. In Logica enim capite de substantia ita habet. *Nam quia res est, aut non est, idcirco uera aut falsa oratio, &c.* Et capite de modis prioris clarius multo rem hanc proficitur, his verbis. *Vera autem oratio minime causa est, cur res sit, res quæ potius causa est quodammodo, cur uera sit oratio. Nam quia res sit aut non sit, idcirco uel uera, uel falsa oratio dicitur.* Idem etiam colligitur ex aliis quamplurimis Arist. locis, ut ex 4. Metaph. cap. 5. & ex 9. cap. 12. Probatur etiam ratione prima pars assertionis ita. Veritas formaliter consistit in hoc, quod aliquid sit conforme alteri a quo mensuretur; sed res non mensurantur a nostro intellectu speculatiuo, imo potius actus intellectus speculatiui mensurantur a rebus cognitis; ergo si res conferantur cum nostro intellectu speculatiuo, non sunt veræ formaliter. Secunda pars assertionis probatur ita. Res quæ a nostro intellectu cognoscuntur, imprimunt illi species, per quas intellectus cognoscendo redditur verus; ergo sunt veræ ut causa & materialiter. Probatur secundo. Quia a veritate, quæ reperitur formaliter in intellectu speculatiuo, denominatione extrinseca dicuntur veræ, quemadmodum denominatione etiam extrinseca dicuntur cognitæ a cognitione existente in intellectu; ergo sunt veræ materialiter, siue fundamentaliter.

Tertia assertio. Si res conferantur cum intellectu practico, omnes sunt in se formaliter veræ veritate formali rei; intellectus vero practicus respectu illarum non est formaliter verus, sed potius materialiter & tanquam causa. Secunda pars huius assertionis est contra quosdam iuniores, existimantes, veritatem practicam formaliter sumptam non solum reperiri in rebus, sed etiam in intellectu practico. Contra hos ergo ita disputatione. Ut isti docent, & res se habet, veritas formaliter consistit in adæquatione mensurati

E 3

ad men-

veritas formaliter.

Respectu intellectus speculatiui res non sunt veræ.

Respectu intellectus practici omnes res sunt veræ formaliter.

ad mensuram; sed, ut isti etiam docent, & res se habet, adæquatio hæc mensuræ ad mensuratum solum reperitur in mensurato; ergo veritas formaliter sumpta, solum reperitur in mensurato: sed res mensurantur ab intellectu practico, & intellectus practicus non mensuratur a rebus; ergo veritas formalis rei non reperitur formaliter in intellectu practico, sed solum in rebus. Probatur secundo assertio. Ut se habet res, quæ ab intellectu cognoscitur cum intellectu speculativo, ita se habet intellectus practicus cum rebus, quæ ab illo fiunt; sed intellectus speculativus est formaliter verus, & res ab illo cognita sunt veræ materialiter & tanquam causa; ergo intellectus practicus erit verus materialiter & tanquam causa, & res quæ ab illo fiunt, erunt veræ formaliter. Minor est certa. Maior probatur: nam quemadmodum intellectus speculativus sic conformis est rebus a se cognitis, ut mensuretur ab illis; ita res factæ ab intellectu practico, ita sunt conformes illi, ut ab illo mensurentur.

In 1. Asser.

I.

I. N. Q. V. A. R. T. A. parte quæst. Dices in primam asser. Veritas est proprietas entis; ergo non est formaliter in intellectu, sed potius in rebus. Resp. distinguendo antecedens ita. Veritas formalis rei, concedimus: veritas formalis intellectus, de qua loquimur in 1. assertione, negamus antecedens. Sed dices. Omnis veritas est veritas rei; ergo omnis veritas est proprietas entis. Probatur antecedens. Veritas rei est transcendens; ergo comprehendit omnes veritates; ergo omnis veritas est veritas rei. Resp. negando antecedens. Probationi resp. negando consequentiam: nam quemadmodum unitas transcendens sumitur duobus modis, ut diximus in disputatione de quantitate discreta, quæst. I. scilicet pro unitate in tota sua latitudine, & sic recipiatur cum ente; & sumitur secundo, prout distinguitur contra unitatem pertinentem ad categoriam quantitatis, & sic unitates quantitativæ non sunt transcendentes: eodem prorsus modo veritas sumitur dupliciter. Primo enim sumitur veritas in tota sua latitudine, qua ratione est veritas entis consequens omne ens, & sic actus intellectus etiam sunt veri veritate entis, cum sint entia, & omne ens sit verum. Secundo sumitur veritas transcendens, prout distinguitur contra veritatem pertinentem ad intellectum, ita scilicet ut omnis veritas, quæ non est intellectus speculativus, sit veritas entis, & quæ est intellectus speculativus sit veritas formalis intellectus. Intellectus enim speculativus cognoscens rem, ut se habet a parte rei, est simul verus veritate rei, & veritate intellectus: rei quidem, quia conformis est ideæ, per quam ab æterno talis actus representabatur: intellectus vero, quia talis actus sic est ens, ut sit in se conformis rebus cognitis, per

per quas mensuratur: actus enim verus intellectus potest mensurari per res cognitæ, & sic est formaliter verus veritate intellectus: potest etiam mensurari per ideam, per quam representatur, & sic est verus veritate rei. Dices in 2. assertionem. Ex eo quod res est, vel non est, oratio dicitur vera aut falsa: ergo in rebus reperitur veritas formaliter. Resp. negando consequentiam: quia ad hoc ut oratio dicatur vera vel falsa ex eo quod res est, vel non est, sufficit, veritatem esse in rebus tanquam in causa & mensura. Veritas enim intellectus speculativi desumitur per adæquationem intellectus cum rebus cognitis: quare in rebus tantum est veritas ut in causa & fundamentaliter, in intellectu vero reperitur formaliter.

In 2. asser.

Dices primo in tertiam assertionem. Res sunt veræ materialiter, & tanquam causa: ergo non possunt esse veræ formaliter. Probatur consequentia: quia idem non potest esse verum duplici veritate. Resp. negando consequentiam. Probationi dicimus, idem penes diversas rationes posse esse verum veritate rei, & intellectus.

1. arg. in 3. asser.

Dices secundo in tertiam assertionem. Respectu rerum quæ fiunt ab intellectu practico, est intellectus practicus conformis illis; ergo etiam erit verus formaliter. Respon. distinguendo antecedens ita. Conformis ut mensura, concedimus; conformis ut mensuratum, negamus antecedens: quare negamus etiam consequentiam; nam quod est verum formaliter, debet esse conforme alteri ut mensuratum.

2. argum.

Dices tertio in ea, quæ diximus. Si veritas formalis rei esset in rebus; ergo omne ens esset verum formaliter veritate rei; sed hoc est falsum; ergo & antecedens. Probatur minor. Deus est ens, imo ut diximus in disputatione de ente, solus Deus essentialiter est id quod est absque participatione; sed Deus non est verus veritate rei; ergo non omne ens est verum veritate rei. Probatur minor. Illud est verum veritate rei, quod est conforme cum intellectu practico, & per illius ideam mensuratur; sed Deus non sic se habet, cum sit ens increatum; ergo Deus non est verus veritate rei. Resp. negando primam minorem. Probationi similiter negamus minorem. Probationi probationis dicimus, veritatem rei consistere in hoc, quod res de se intelligibiles sint; & huiusmodi veritas non distinguitur ab ipsis rebus, sed potius est illarum met entitas, ut potens movere intellectum; & veritas hæc in omnibus rebus, etiam in Deo, reperitur. Sed dices. Ergo non recte docuimus in hac quæst. veritatem rei desumi per ordinem ad ideas intellectus practici. Resp. negando consequentiam: nam supra docuimus hoc de veritate tantum rei creatæ: hæc enim consistit in ipsismet rebus creatis ut intelligibiles sunt;

tamen

tamen quia sunt res creatæ siue factæ ab arte, necessario secundum illud esse intelligibile pendent ab exemplaribus, siue ideis intellectus practici, ac proinde sunt veræ in ordine ad intellectum practicum, cum in ordine ad illum habeant suum esse intelligibile, ratione cuius sunt veræ formaliter veritate rei. Deus vero est formaliter verus veritate rei, non quia dicat ordinem ad aliquem intellectum practicum; nam ens increatum vt Deus a nullo dependet, sed quia habet entitatem intelligibilem. Sed dices. Multæ res arte factæ non sunt conformes ideis existentibus in mente artificis; ergo non omne ens est verum veritate rei per ordinem ad exemplaria intellectus practici. Argumentum hoc eget pro solutione, vt explicemus, an veritas rei desumatur in ordine ad intellectum creatum, vel increatum: quare soluemus illud quæst. 3. in qua erit sermo de hac re.

Q V A E S T I O II.

In qua operatione intellectus reperiatur veritas formaliter.

DIVIDITVR quæst. in quatuor partes. In prima parte quæst. proponemus quasdam obseruationes. In secunda adducemus nonnulla fundamenta. In tertia satisfaciemus quæstioni. In quarta soluemus cōtrarias rationes.

IN PRIMA parte quaest. sit prima observatio. Quaestio procedit de veritate intellectus, de qua locuti sumus superiori quaestione.

Triplex est
operatio
intellectus

Secunda obſervatio. Operatio intellectus triplex eſt, ut ſæpe diximus in ſuperioribus, ſcilicet ſimplicium apprehenſio, compositio, & diuiſio, & diſcurſus. Inquirimus ergo, in qua operatione ex his tribus reperiatur veritas formalis intellectus. Ex his patet quaſtionis ſenſus.

Veritas a-
lia cogni-
tio, & alia
cognita.

IN SECUNDA parte quaest. sit primum fundamentum. Veritas formalis intellectus duplex est, alia quæ est cognitio tantum, & alia quæ est cognita. Veritas intellectus, quæ est cognitio, nihil aliud est quam adæquatio intellectus, ita ut intellectus per actum reflexum non cognoscat talem adæquationem cum re cognita: verbi gratia, si intellectus per secundam operationem cognoscat, hominem esse animal rationale, & non ferat iudicium de huiusmodi

iusmodi cognitione per actum reflexum. Veritas quæ est cognita, est adæquatio intellectus cum re cognita, ita ut talis adæquatio ab intellectu cognoscatur; verbi gratia si intellectus cognoscat, veram esse cognitionem, quæ cognoscit, hominem esse animal rationale. Veritas igitur cognita, cum consistat in cognitione ipsius actus intellectus, non potest fieri nisi per actum reflexum illius. Pro cuius rei intelligentia observandum est, cognitionem intellectus duplicem esse, scilicet directam, & reflexam. Cognitionis directæ intellectus est illa, quæ intellectus primo & per se fertur mediis speciebus in aliquam rem exterius cognitam; ut cognitio quæ cognoscit hominem esse animal rationale. Cognitionis reflexæ est illa, quæ intellectus fertur circa suam propriam cognitionem: verbi gratia cognitio quæ intellectus iudicat veram esse cognitionem, quæ cognovit, hominem esse animal rationale. Requiritur enim ad cognitionem reflexam, quod alia cognitio eiusdem intellectus sit obiectum illius cognitionis, quæ dicitur reflexa. Unde non sufficit ad cognitionem reflexam, ut præsupponatur alia cognitio, quemadmodum multi existimant; nam cognitio conclusionis supponit cognitionem præmissarum, & tamen non est reflexa. Iudicium ergo intellectus consistit in hac cognitione reflexa. Si inquiras, cur in intellectu reperiatur cognitio reflexa, respondemus causam esse, quia intellectus est potentia habens pro obiecto omne ens, & consequenter suam et cognitionem; nam etiam est ens.

Veritas
quæ est co-
gnita.

Cognitio
directa.

Cognitio
reflexa.

Secundum fundamentum. Veritas quemadmodum alia quam plurima accidentia, potest esse in aliquo mediate, vel immediate; sumetiam intrinsece siue inhærendo, & extrinsece siue denominando.

1. Funde:

Tertium fundamentum. In operationibus intellectus præcipue in secunda & tertia duo possumus considerare, scilicet substantiam, siue entitatem operationum, & modum quo sunt dispositæ iuxta præcepta artis Logicæ. Substantia operationum cum fiat ab ipsis rebus cognitis tanquam ab obiecto & causa, dicetur vera per ordinem ad ipsas res cognitæ. At vero modus operationum, cum pendeat ab ideis existentibus in intellectu pratico Logici iuxta præcepta artis Logicæ, dicetur verus per ordinem ad huiusmodi ideas & præcepta.

3 Funds.

Quartum fundamentum. Duobus modis potest aliquid cognosci. 4 Funda.
Sci a nostro intellectu, scilicet ut quo, & ut quod. Fundamentum hoc
constat satis ex quaest. superioris disputationis de verbo mentis.

4 Funda.

IN TERTIA parte quaest. sit prima assertio. Si tres ope-

J. A. Kert.

F

rationce

rationes intellectus sint directæ, & sumantur quoad substantiam in ordine scilicet ad res cognitās, ita ut illis sint conformes, reperitur in illis veritas formalis intellectus. Probatur assertio a definitione ita. Verum formaliter veritate intellectus est illud, quod est conforme rebus ipsis cognitīs, & mensuratur ab illis; sed si tres operationes intellectus sumantur ut docet assertio, ita se habent; ergo sunt veræ veritate formali intellectus.

2. Assertio.

Secunda assertio. Hæc veritas non est cognita, sed cognitio. Probatur assertio. Ex tertio fundamento veritas cognita solum reperitur in operationibus reflexis ipsius intellectus; ergo veritas quæ reperitur in operationibus directis ipsius intellectus non est cognita, sed cognitio. Probatur secundo. Quod non terminat potentiam cognoscentem, non est cognitum; sed in operationibus directis intellectus illarum veritas non terminat illas; ergo non est veritas cognita.

3. Assertio.

Tertia assertio. Veritas formalis intellectus, quæ est cognita, solum reperitur in operatione reflexa intellectus, qua fert iudicium de adæquatione inter cognitionem & rem cognitā. Probatur assertio. Veritas cognita solum reperitur in operatione illa, cuius terminus est cognitio vera; sed solum in actione reflexa intellectus, qua fert iudicium de adæquatione inter cognitionem & rem cognitā, terminus operationis est cognitio vera; ergo solum in operatione hac reflexa reperitur veritas cognita.

4. Assertio.

Quarta assertio. Si operationes intellectus sumantur quoad modum, id est ut sunt artificiosæ, & factæ iuxta præcepta artis Logice, non sunt veræ veritate formali intellectus; imo potius sunt veræ formaliter veritate rei. Prima pars assertionis probatur ita. Veritas formalis intellectus non desumitur in ordine ad intellectum practicum, sed potius in ordine ad res cognitās ab intellectu speculativo; sed veritas operationum intellectus, si sumantur quoad modum & ut artificiosæ sunt, non desumitur in ordine ad intellectum speculativum, sed potius ad intellectum practicum iuxta præcepta artis Logice; ergo istæ operationes, si ita sumantur, non sunt veræ veritate formali intellectus. Secunda pars assertionis probatur ita. Omne opus factum secundum ideam existentem in mente artificis iuxta præcepta artis est verum veritate formali rei; sed tres operationes intellectus, si sumantur quoad modum, & ut artificiosæ sunt, sic se habent; ergo sunt veræ veritate formali rei. Minor probatur; nam hæc argumentatio, verbi gratia, omne animal est substantia; sed omnis homo est animal; ergo omnis homo est substantia, est vera veritate

veritate rei, quia est conformis ideæ existenti in mente Logici iuxta præcepta quæ docent qua ratione debeat confici argumentatio in modo Barbara, qui est primus primæ figuræ. Sed dices. Argumentatio dicitur vera vel falsa ratione materiæ, id est ratione propositionum; & dicitur bona vel mala ratione formæ & modi; ergo falso docuimus, argumentationem ratione formæ & modi esse veram formaliter veritate rei. Respondemus distinguendo primam partem antecedentis ita. Veritate intellectus, concedimus: veritate rei, negamus antecedens: quare negamus consequentiā. Cum enim dicunt Logici, argumentationem esse veram ratione materiæ, intelligendum est de veritate formali intellectus: nam tunc argumentatio est vera, quando eius propositiones veræ sunt: propositiones autem sunt veræ veritate intellectus, eo quod sunt cognitiones intellectus conformes ipsis rebus cognitīs, in qua conformitate consistit veritas formalis intellectus, ut sæpe a nobis dictum est in hac eadem disputatione. At vero ratione formæ dicitur argumentatio bona, vel mala; non quia formaliter sit bona aut mala, nam bonum & malum formaliter sumuntur per ordinem ad appetitum, at argumentatio non dicitur bona, id est in modo & figura per ordinem ad appetitum, sed potius per ordinem ad intellectum practicum Logici instructum præceptis docentibus qua ratione confici debeat argumentatio in modo & figura. Unde evidenter deducitur, quod quando docet Dialectici, argumentationem esse bonam, vel malam ratione formæ, per bonam, & malam intelligunt veram, vel falsam veritate rei; nam argumentatio quæ conformis est ideis existentibus in mente Logici iuxta præcepta artis Logice, dicitur a Dialecticis bona; illa vero, quæ hac conformitate caret, appellatur ab illis mala: at talis conformitas constituit veritatem rei, & defectus illius constituit falsitatem rei. Sed dices. Cur ergo argumentatio ratione materiæ non appellatur vera, vel falsa a Dialecticis. Resp. ita illam appellare, ut tollant æquivocationem: nam ratione materiæ illam appellant veram, vel falsam; ac proinde, ut constituent differentiam inter argumentationem ratione formæ, & ratione materiæ, ratione formæ appellant illam bonam, vel malam; id est, veram, vel falsam veritate rei.

Quinta assertio. Intellectus mediate dicitur verus tam veritate formali intellectus, quæ est cognitio, quā veritate formali quæ est cognita. Hæc assertio manifesta est: nam veritas quæ est cognitio, & veritas quæ est cognita, immediate inhaerent actibus intellectus, & mediis illis inhaerent intellectui.

Qua ratio-
ne argumē-
tatio sit ve-
ra & falsa,
bona, &
mala.

2.

5. Assertio.

44

Quaest. 2. disput. de veritate.

6. Assertio

Ultima assertio. Res cognitæ ab intellectu dicuntur veræ formaliter denominatione extrinseca, scilicet a veritate formali ipsius intellectus. Ex hac assertione facile intelligitur testimonium illud Arist. 6. Metaph. cap. ult. quo docet, verum non esse a parte rei, sed potius habere esse in intellectu siue in anima. Intelligendus enim est Arist. de veritate formali intellectus, non ut intellectui inhaeret, sed potius ut extrinsece denominat res cognitæ ab intellectu. Res enim ab intellectu cognitæ esse veras veritate formali intellectus, non est aliquid a parte rei, sed potius denominatio quædam extrinseca, & ens rationis.

In assert.

IN QVARTA parte quaest. dices primo in primam assertionem. Arist. initio fere huius lib. ita habet. Verum enim & falsum coniunctione & disjunctione rerum omne consistit: ergo veritas intellectus solum reperitur in secunda operatione: nam solum in illa reperitur compositio & diuisio. Respondemus negando consequentiam: nam Arist. loco citato & aliis quamplurimis in locis Metaphysicæ, quibus id docet, intelligendus est de veritate composita, per quam affirmando vel negando cognoscimus aliquid convenire, vel non convenire alicui; tamen non est intelligendus de veritate intellectus absolute loquendo. Vel dicimus secundo, Arist. intelligendum esse de veritate composita, quæ consistit in iudicio intellectus: nam omne iudicium intellectus consistit in compositione, aut diuisione.

1. argum. in 2. assert.

Dices in secundam assertionem. Per actionem intellectus, per quam producit verbum, cognoscitur etiam a nostro intellectu; ergo per actionem, per quam fit cognitio vera, debet etiam cognosci: ergo omnis cognitio vera intellectus erit veritas cognita: ergo falsa est secunda assertio. Resp. distinguendo antecedens ita. Ut quo, concedimus; ut quod, negamus antecedens: quare concedimus consequentiam de veritate cognita ut quo: hoc tamen non est contra nostram assertionem, quæ intelligi debet de veritate cognita ut quod.

2. Argum.

Dices secundo in secundam assertionem. Veritas est accidens cognitionis; ergo veritas non est cognitio: ergo non recte docuimus, veritatem operationis directæ intellectus esse cognitionem. Resp. distinguendo consequens ita. Formaliter, concedo: realiter, nego consequentiam. Quando ergo docemus, veritatem esse cognitionem, hoc intelligimus realiter, non vero formaliter: veritas enim cognitionis sola ratione differt ab ipsa.

3. argum. in 3. assert.

Dices in tertiam assertionem. In omni operatione intellectus

repe-

Quaest. 2. disput. de veritate.

45

reperitur cognitio reflexa; ergo in omni operatione intellectus reperitur veritas cognita. Consequentia probatur: quia omnis cognitio reflexa est cognitio cognita, & consequenter veritas cognita. Resp. admitendo antecedens (illud enim modo admittimus examinabitur tamen quæst. seq. uenti) & concedendo consequentiam, si intelligatur tam de veritate simplici, quam de veritate composita: nam quemadmodum per actionem reflexam intellectus pertingentem ad secundam operationem illius possumus cognoscere, veritatem intellectus esse qualitatem, verbi gratia: ita per actionem reflexam, quæ sit simplex apprehensio, possumus cognoscere veritatem actus ipsius intellectus. Idem iudicium est de tertia operatione intellectus: nam possumus efficere argumentationem, cuius materia subiecta sit veritas intellectus. Sed dices. Vbi non reperitur veritas, quæ est cognitio, non potest reperiri veritas cognita; sed in prima operatione intellectus non potest reperiri veritas quæ est cognitio; ergo, &c. Prob. min. Vbi non potest reperiri falsitas, non potest reperiri veritas; sed in prima operatione intellectus non potest reperiri falsitas; ergo in prima operatione intellectus non potest reperiri veritas. Resp. admitendo maiorem, licet non sit adcerta, & negando minorem. Probationi minoris respondemus primo negando maiorem, nam falsum solum opponitur vero, quod est in secunda operatione intellectus, in compositione scilicet & diuisione. Veritati enim primæ operationis intellectus solum opponitur interdum simplex quædam ignorantia rerum simplicium. Resp. secundo, negando minorem: nam in prima operatione intellectus interdum per accidens reperitur falsitas, ut quando non sumuntur omnes partes definitionis, vel quando sumuntur, quæ non erant sumendæ: verbi gratia, si in definitione hominis sumantur istæ partes, animal expertus rationis. Sed pro exacta intelligentia huius solutionis observandum est, intellectum nostrum simplici apprehensione posse cognoscere rem duobus modis, scilicet confuso aliquo modo; ut quando percipit definitum, verbi gratia, quando percipit hominem: & clare, & distincte, ut quando percipit definitionem, verbi gratia quando apprehendit animal rationale. Si igitur intellectus per simplicem apprehensionem apprehendat rem primo modo, id est, apprehendat definitum, non reperitur falsitas in intellectu, sed si non apprehendat reperitur ignorantia. Si vero intellectus intelligat rem secundo modo, id est per definitionem, interdum decipitur per accidens, scilicet apprehendendo unam partem definitionis pro alia. Doctrinâ huius observationis

Observa.

F 3

deja-

46 *Quest. 2. disput. de veritate.*

deducimus ex Arist. 9. Metaph. cap. ult. ubi ita habet. Non enim fit ut quisquam circa ipsum quid est decipiat, nisi per accidens: id est percipiendo definitionem rei modo explicato tantum potest decipi intellectus per accidens. Paulo vero post subdit hæc verba. *Quæ igitur quid proprie sunt, atque actu, circa ea non fit ut quisquam decipiat, sed fit, ut aut intelligat ipsa, aut non intelligat ipsa.* Id est si intellectus intelligat simplici apprehensione rem per modum definiti, aut debet apprehendere omnino rem ut in se est, aut debet omnino ignorare illam. Sed dices. Ex Arist. in præfatione huius libri, voces simplices, per quas significamus conceptus primæ operationis intellectus, scilicet nomen & verbum, neque significant verum, neque significant falsum; ergo in prima operatione intellectus neque reperitur veritas, neque falsitas. Respondemus, Aristotelem intelligendum esse de veritate composita, non vero de veritate simplici, qualis reperitur in prima operatione intellectus.

2. argum.

Dices secundo in tertiam assertionem. Veritas cognita reperitur in iudicio intellectus; sed in actione directa intellectus reperitur iudicium; ergo in actione directa intellectus reperitur veritas cognita. Probat minor. Quando intellectus cognoscit hominem esse animal, iudicat hoc attributum animal convenire homini; sed hoc fit per actionem directam; ergo iam in actione directa reperitur veritas quæ est cognita. Respondemus, iudicium duplex esse: aliud quo iudicamus directe, attributum aliquod subiecto convenire, vel non convenire; & hoc iudicium reperitur in actione directa intellectus: omnis enim compositio & divisio est iudicium. Aliud vero est iudicium, quo per compositionem etiam, aut divisionem iudicamus aliquid de ipsa cognitione intellectus: ut de adæquatione inter cognitionem & rem cognitam; & in huiusmodi iudicio reperitur veritas cognita.

In 4. asser.

Dices in quartam assertionem. Quocunque modo sumantur actiones intellectus sunt cognitiones; ergo quocunque modo sumantur sunt veræ, vel falsæ formaliter veritate, aut falsitate intellectus, & non veritate rei. Resp. distinguendo antecedens ita. Sunt cognitiones intellectus practici, vel speculativi, concedimus: sunt cognitiones intellectus speculativi tantum, negamus antecedens. Quare negamus etiam consequentiam: nam cognitiones ut practice sunt, sunt veræ, vel falsæ per ordinem ad intellectum practicum: talis vero veritas vel falsitas non est intellectus, sed rei. Sed dices. Veritas rei reperitur in rebus, & non in intellectu; sed operationes intellectus adhuc quodam modum & formam reperiuntur in intellectu; ergo non

Quest. 3. disput. de veritate.

47

non sunt veræ veritate rei, sed potius veritate intellectus. Resp. negando maiorem propositionem: nam eo ipso quod veritas rei reperitur in rebus, debet etiam reperiri in his, quæ sunt in intellectu tanquam in subiecto, cum hæc etiam sint res.

Dices in quintam assertionem. Veritas inhæret intellectui; ergo intellectus non est verus mediate. Resp. negando consequentiam: nam veritas inhæret intellectui medio actu illius.

Dices in ultimam assertionem. Res sunt veræ formaliter, ut docuimus superiori quæst. ergo non sunt veræ denominatione extrinseca. Resp. negando consequentiam. Nam sunt formaliter veræ veritate rei intrinsece: extrinsece tamē sunt veræ veritate formali intellectus. Alias quamplurimas rationes facile solves, si fundamenta q. diligenter obserues.

Q V A E S T I O I I I.

In qua aliqua dubitationes pertractantur de veritate.

QU I A exacta veritatis disputatio, præsens negotiū aliquantulum superat, proinde in hac quæst. per dubitationes obiter pertractabimus cætera omnia, quæ in hac veritatis disputatione nobis visa sunt hoc in loco desiderari.

D I X I M V S quæst. 1. huius disp. veritatem formalem rei desumi per ordinem ad intellectum practicum. Quæres igitur primo, per ordinem ad quē intellectum dicantur res veræ veritate rei, an scilicet per ordinem ad intellectum creatum, vel potius per ordinem ad intellectum diuinum.

Sit observatio. Res in duplici sunt differentia. Quædam enim sunt naturales, quæ omnino pendunt a Deo, imo ab illo solum tanquam ab artifice: huiusmodi sunt omnes res naturales. Aliæ vero sunt, quæ non solum pendunt a Deo tanquam ab artifice, sed etiam a nobis, quales sunt omnes res arte constantes, & quæ sunt a nostro intellectu practico iuxta ideas in illo existentes, verbi gratia domus, quæ sit ab architecto secundum ideam, quam habet in mente, & iuxta præcepta artis ædificandi. Hoc tamē reperitur discrimen inter res, quæ solum pendunt a Deo tanquam ab artifice, & inter res, quæ etiā pendunt a nobis tanquam ab artifice, quod hæc sic pendunt a nobis, ut etiam pendeant secundum totū suum esse ab ipso Deo: illæ vero sic pendunt a Deo, ut non pendeant a nobis, vel ab aliis causis naturalibus, v. g. domus secundum suum esse ita pendet ab ar-

In 5. asser.

1. Dubit.

Res arte constantes in duplici differentia.

48 *Quest. 3. disput. de veritate.*

ab architecto, ut pendeat etiam a Deo tanquam a supremo artifice. At vero homo ita pendet a Deo tanquam ab artifice, ut sic a nulla alia causa pendeat. Sed dices. Homo etiam fit a nobis, & a corporibus celestibus, sic enim habet Arist. 1. Physico cap. 3. *Sol & homo generant hominem*; ergo adhibuitur discrimen nullum est. Resp. negando consequentiam: nam nec homo fit ab alio homine, nec a sole tanquam ab artifice. Ratio est, quia non fit secundum ideam. Sed dices. Homo generans interdum habet ideam hominis; ergo homo generatus pendet ab homine generante tanquam ab artifice, cum habeat ideam hominis. Resp. negando consequentiam: nam talis idea non est principium operandi in illa generatione, sed potius per accidens se habet: nam etsi homo generans talem ideam non haberet, eundem certe produceret effectum.

Res sunt veræ per ordinem ad intellectum diuinum. Sit prima assertio. Omnes res creatæ dicuntur veræ per ordinem ad intellectum diuinum, in quo ab æterno sunt ideæ repræsentantes omnes creaturas. Hanc assertionem profitetur D. Tho. 1. p. q. 16. ar. 1. Probatur primo: quia omnes res creatæ per se pendunt a Deo iuxta exemplaria diuina, quæ se habent veluti principia producendi omnes res. Probatur secundo: quia omnis creatura infallibiliter est veræ, hæc tamen infallibilitas solum desumi potest ab exemplaribus existentibus ab æterno in mente diuina.

1. Assertio. Secunda assertio. Res omnes quæ fiunt a nostro intellectu practico secundum ideas in illo existentes, sunt veræ formaliter veritate rei per ordinem ad nostrum intellectum, immediate tamen. Probatur assertio: quia noster intellectus se habet ut causa immediata, & ut mensura rerum arte constantium, quæ a nobis fiunt. Licet enim Deus concurret cum omnibus causis secundis, ut diximus 2. lib. Physico cap. 3. in disput. de causis, ita tamen concurrat cum illis, ut illæ habeant etiam propriam efficientiam, ut abū de loco citato docuimus.

2. Assertio. Tertia assertio. Eadem res, quæ immediate pendunt a nobis tanquam ab artifice, & consequenter sunt veræ per ordinem ad nostrum intellectum, pendunt etiam mediate a Deo, & consequenter sunt veræ formaliter veritate rei per ordinem ad intellectum diuinum. Hæc assertio facile deducitur ex 1. & 2. Probatur ergo ita. Res artificiosæ quæ fiunt a Deo mediis causis secundis artificiosis, mediate pendunt a Deo tanquam a causa efficiente mediis ideis, quibus conformes sunt, & per quas mensurantur; ergo sunt veræ mediate per ordinem ad intellectum diuinum. Probatur secundo assertio. Hæc res sunt conformes ideis existentibus in mente diuina;

ergo

Quest. 3. disput. de veritate.

49

ergo sunt veræ per ordinem ad illas; sed non immediate; ergo mediate. Probatur minor: quia immediate conformes sunt ideis in nostro intellectu existentibus.

Dices in primam assertionem. Res omnes desumunt suam veritatem ab exemplaribus existentibus in mente diuina; ergo omnes res sunt æque veræ. Probatur consequentia: quia omnes sunt conformes illis exemplaribus. Resp. distinguendo consequens ita. Si conferantur cum intellectu diuino, concedimus: si vero conferantur inter se, negamus consequentiam. Ratio est: quia si inter se conferantur, una res est magis ens quam altera, & consequenter magis intelligibilis, & consequenter magis vera: nam radix veritatis rei est entitas ut intelligibilis, ut diximus quæst. ult. in solutione primi argu. menti.

Dices secundo. Nostræ cognitiones speculatiuæ sunt veræ per ordinem ad res cognitæ; ergo falso docuimus, omne ens esse verum per ordinem ad intellectum diuinum. Respondemus negando consequentiam: nam per ordinem ad res cognitæ sunt veræ veritate formali intellectus: per ordinem vero ad intellectum diuinum sunt veræ veritate rei.

Dices tertio. Una & eadem res non potest habere duplicem causam, a qua fiat; & duplicem mensuram, qua mensuretur; ergo eadē res non potest esse vera veritate rei per ordinem ad intellectum creatum, & ad intellectum diuinum. Probatur consequentia: quia intellectus creatus practicus, & intellectus diuinus concurrunt ut causa & mensura respectu veritatis rei. Respondemus distinguendo antecedens ita. Immediate, concedo: immediate, vel mediate, nego antecedens. Res enim arte constantes, quæ a nobis fiunt, immediate regulantur per nostrum intellectum, & mediate per diuinum. In quo sensu dicatur Deus concurrere mediate, vel immediate cum actionibus causarum secundarum, diximus abunde 2. Physico in disputatione de causis, ut dicemus sequenti dubitatione.

Dices in tertiam assertionem. Quæ fiunt ab artifice, possunt esse falsa, si conferantur cum intellectu artificis, & tamen nulla res potest esse falsa in ordine ad intellectum diuinum; ergo non recte docuimus in tertia assertione, veritatem rerum arte constantium immediate desumi ab intellectu creato, & mediate ab intellectu diuino. Pro solutione pertractanda est sequens dubitatio.

QVÆRITUR igitur secundo, an eadem res possit esse vera, & falsa veritate rei.

Sit prima assertio. Si veritas rei sumatur in ordine ad intellectum

G

diu-

50 *Quest. 3. disput. de veritate.*

diuinū, nulla res potest esse falsa, sed omnes necessario debent esse veræ. Hęc assertio adeo est certa, vt nulla egeat probatione. Impossibile enim est, aliquid euenire aliter ac ab æterno representatur in mente diuina: est enim Deus infinite sapiens, & omnia ab æterno cognoscens scientia certissima, & omnino immutabili.

2. Assertio. Secunda assertio. Si veritas rei sumatur non solum in ordine ad intellectum diuinum, sed etiam in ordine ad nostrum intellectum practicum, eadem res potest esse vera duplici veritate rei. Hęc assertio constat satis ex superiori quæst. in qua docuimus, res artificiosas, quæ a nobis fiunt, immediate esse veras per ordinem ad nostrum intellectum practicum, & mediate per ordinem ad intellectum diuinum.

3. Assertio. Tertia assertio. Si res conferantur cum intellectu diuino, & cum nostro intellectu practico, eadem res potest esse vera & falsa veritate rei. Probatur assertio. Veritas & falsitas rei desumuntur ab adæquatione rei cum intellectu diuino, vel cum nostro intellectu practico; sed potest eadem numero res habere adæquationem cum intellectu diuino, & carere illa respectu ideæ, per quam representabatur in nostro intellectu, antequam ab illo fieret; ergo potest eadem numero res esse vera & falsa veritate rei. Probatur minor. In primis certum est quamuis rem esse veram veritate rei, sic conferatur cum intellectu diuino. Quod vero possit aliqua res esse falsa, si conferatur cum nostro intellectu practico, probatur: quia multoties artifices errant in conficiendis suis operibus, & multa opera conficiunt, quæ non sunt conformia cum exemplaribus, iuxta quæ tenebantur opus artis conficere; ac proinde tale opus si conferatur cum intellectu artificis, non est verum veritate rei, sed potius falsum. Quare potest eadem res esse vera & falsa veritate & falsitate rei per ordinem ad diuersos intellectus.

In 1. assert. Dices in primam assertionem. A natura sunt quamplurima monstra; sed monstra non sunt vera veritate rei; ergo non omne ens est verum veritate rei. Probatur minor; quia monstra non sunt conformia indiuiduis eiusdem speciei. Resp. negando min. Probationi dicimus, in quibusdam speciebus rerum naturalium ob defectum vel exuperantiam materię multoties monstra contingere, quæ in accidentibus non sunt conformia ceteris indiuiduis earundem specierum, omnia tamen, quæ sunt in natura rerum, siue facta sint iuxta naturæ ordinem, siue sint monstra, conformia sunt omnino exemplaribus ab æterno existentibus in mente diuina. Quare nullum reperitur ens, quod non sit verum veritate rei.

Dices

Quest. 3. disput. de veritate.

51

Dices in secundam assertionem. Vt docuimus secundo Physico cap. 3. in disputatione de causis, Deus concurrit immediate tam secundum virtutem, quam secundum suppositum cum actionibus omnium creaturarum; ergo omnes res immediate pendent a Deo: ergo omnes res immediate sunt veræ per ordinem ad intellectum diuinum; ergo falso docuimus, multas esse res, quæ immediate sunt veræ per ordinem ad nostrum intellectum, & mediate per ordinem ad intellectum diuinum. Resp. verum esse, Deum immediate concurrere cum omnibus causis secundis, tam immediatione virtutis, quam immediatione suppositi: dicitur tamen mediate causa secunda, quia non solum concurrit Deus in productione effectus, verum etiam causa secunda; vnde quia res arte factæ non solum pendent a Deo, verum etiam ab arte, siue artifice, proinde dicuntur immediate veræ in ordine ad nostrum intellectum, mediate tamen in ordine ad intellectum diuinum: nam hæc omnes causæ inferiores, & secundæ dependent & virtute accepta a causa prima operantur.

Dices in tertiam assertionem. Verum & falsum veritate & falsitate rei opponuntur vt ens, & non ens; ergo eadē res non potest esse vera & falsa veritate & falsitate rei. Resp. antecedens esse verum, si veritas rei, & falsitas sumantur in ordine ad idem: vnde eadē res respectu intellectus diuini, aut respectu intellectus humani, non potest esse vera, & falsa; potest tamen esse vera respectu intellectus diuini, & falsa respectu nostri intellectus.

Q V A E R E S 3. An in triplici operatione intellectus reperitur veritas cognita.

Sit obseruatio. Quid sit veritas cognita diximus superiori quæst. est enim adæquatio inter cognitionem reflexam & cognitionem per illam cognitam.

Sit assertio. In triplici operatione intellectus reperitur cognitio reflexa. Probatur assertio. Simpliciter apprehendendo, componendo & diuidendo, & discurrendo possumus cognoscere cognitionem; ergo in triplici operatione intellectus reperitur cognitio reflexa. Probatur antecedens: nam intellectus potest apprehendere cognitionem non componendo, & est simplex apprehensio: potest etiā cognoscere cognitionem esse accidens, & est copositio: potest etiā discurrere circa cognitionem concludendo aliquam proprietatem de illa.

Secunda assertio. Veritas cognita potest reperiri in triplici operatione intellectus. Probatur assertio eodem modo ac superiori: nam quemadmodum intellectus potest simpliciter apprehendere cognitionem, efficere compositionem de illa, & argumentationem;

G 2

Argum. in 2. assert.

In 3. assert.

3. Dubit.

In triplici operatione est reflexa cognitio.

Veritas cognita reperitur in triplici operatione.

32

Quæst. 3. disput. de veritate.

tionem; potest etiam simpliciter apprehendere veritatem cognitionis, efficere compositionem de illa, & circa illum discurre.

Tertia assertio. Veritas cognita composita non reperitur in prima operatione intellectus, sed solum consistit in compositione & diuisione. Hæc assertio satis constat ex superiori quæstione.

QVÆRES quarto, qua ratione sit vera species intelligibilis. Sit observatio. Species intelligibilis alia est expressa, quæ est verbum mentis: & alia impressa, quæ imprimitur intellectui patibili a phantasmatibus per illustrationem intellectus agentis. De hac specie egimus in disputatione de vniuersis quæst. 7.

Sit prima assertio. Eodem modo philosophandum est de verbo mentis, ac philosophari sumus in superioribus de cognitionibus intellectus. Probatur assertio. Quia cognitio nostri intellectus non fit immediate a rebus exterius cognitis, sed medio verbo facto ab intellectu nostro per dictionem: quare eodem modo philosophandum est de verbo, ac philosophari sumus de cognitione nostri intellectus; cum cognitio conformis sit verbo, medio quo fit.

Secunda assertio. Cum species intelligibiles impressæ sint id, quo medio producit in intellectu verbum mentis, etiã erunt veræ, eo modo, quo est verum verbum mentis nostri intellectus deductum ab illis speciebus intelligibilibus impressis. Hoc tamen observandum est discrimen, quod species impressæ non ita clare repræsentant res, ac verbum mentis; ac proinde non ita proprie sunt veræ veritate intellectus, ac verbum mentis, & cognitiones illius: nam hæc clariùs multo repræsentant res cognitæ, suntque illis magis conformia.

QVÆRES quinto, an voces sint veræ vel falsæ. Dubitandi ratio desumitur ex Arist. in præfatione huius operis, ubi docuit hæc verba. *Quo circa perceptioni animi, ei quæ a vero et falso abest, nomina & uerba respondent.* Quo testimonio manifeste docet Arist. voces saltem simplices neque esse veras, neque falsas.

Sit observatio. Voces aliæ sunt simplices, quæ significant rem simplicem, ut nomen & verbum: aliæ vero sunt compositæ, ut oratio: verbi gratia, homo est animal.

Sit prima assertio. In vocibus per quas significamus conceptus intellectus, reperitur veritas tanquam in signo. Probatur assertio: quia voces signa sunt rerum quas mente cōcepimus: expresse enim docuit Arist. loco citato, orationem significare conceptus intellectus.

Secunda assertio. In vocibus simplicibus reperitur veritas simplex

Quæst. 3. disput. de veritate.

53

plex tanquam in signo. Probatur assertio: quia voces simplices interdum immediate significant conceptus simplices veros intellectus, & mediate & remote res simplices cognitæ: verbi gratia hæc vox homo.

Tertia assertio. Oratio dicitur vera veritate signi composita. Probatur assertio: quia oratio, quæ significat verum vel falsum, signum est immediate conceptus intellectus compositi, & mediate rerum: verbi gratia hæc oratio, homo est animal rationale, significat enim conceptum verum intellectus proxime, & significat remote hanc rem compositam ita se habentem a parte rei.

Sed dices. Ut retulimus ex Arist. quæst. prima huius disput. ex eo quod res est vel non est, oratio dicitur vera vel falsa; ergo oratio est vera formaliter veritate intellectus, & non veritate signi: nam ut loco citato docuimus, intelligendus est Arist. de veritate intellectus. Respondemus, orationem aliam esse vocalem, & aliam mentalem: unde si Arist. intelligendus est de oratione mentali, illa est vera veritate formali intellectus: si vero intelligi debeat de oratione vocali, illa est vera veritate signi modo explicato.

Qua ratione vera sint scripta, facile deducitur ex dictis: nam ut voces immediate sunt signa conceptuum intellectus, & mediate rerum; ita scripta immediate significant voces, & mediate conceptus intellectus, & res. Rem hanc expressis verbis docuit Arist. in præfatione huius operis.

Ex dictis constat solutio rationis dubitandæ propositæ initio huius quintæ dubitationis. Cum enim docet Arist. voces simplices nec significare verum, nec falsum, intelligendus est de veritate composita, non tamen de veritate simplici in significando. Hæc nobis visa sunt necessaria hoc in loco pro hac disputatione.

CAPVT II. DE NOMINE.

ARGVMENTVM.

Prius proponit, & explicat nominis definitionem: deinde vero docet, nomina infinita & casus obliquos non esse proprie nomina.

NOMEN igitur, &c. Nomen ita definitur. Vox significans ex hominum instituto sine tempore, cuius nulla pars per se sumpta aliud quid significat: ut in nomine, Respublica, illa particula, publica, si per se sumatur, non significat, quod significabat in illa oratione (id est in illa dictione multis morulis constante) Respublica.

Definitio
nominis.

G 3

Sed

Sed non est simplicium, &c. Hoc constituit discrimen inter nomina simplicia, & composita, quod partes nominis simplicis neque per se, neque ut sunt partes nominis, aliquid significant. Partes uero nominis compositi licet non significant ut partes nominis sunt, tamen extra nomen posita aliquid possunt significare, ut constat in hac uoce, pronome, in qua illa dictio, nomen, nihil significat.

Ex instituto autem, &c. Docet qua ratione intelligenda sit illa definitionis pars, scilicet ex instituto significans, dicitque nomina non esse a natura imposita, sed potius esse quedam signa ex institutione humana. Sont enim, inquit, qui non possunt litteris exprimi, quales sunt soni belluarum aliquid significant, non tamen sunt nomina, quia non significant ex hominum instituto, sed potius a natura.

Non homo etiam, &c. Docet iam, nomina infinita ut non homo, & alia, non esse nomina: nomini enim, inquit, infinito nondum positum est nomen, quo possit appellari; quia neque est nomen, neque negatio: quare, inquit, appelletur nomen infinitum, quia tam dicitur de re que est, quam de re que non est.

Hæc uero Ciceronis, &c. Docet tandem, casus obliquos non esse nomina, & reddit rationem: quia commune est hoc nominibus, ut si illis adiungatur uerbum est, erit, uel fuit, uerum aut falsum significant: at etiam si uerbum addatur casibus obliquis, illi neque uerum, neque falsum significant, ut Ciceronis est.

CAPVT III. DE VERBO.

ARGUMENTVM.

PRIMO proponit Arist. definitionem uerbi: deinde excludit aliqua a ratione uerbi: ac denique explicat, qua ratione nomen & uerbum conueniant.

Definitio
uerbi.

Verbum autem, &c. Verbum ita definitur. Quod significat cum tempore, cuius nulla pars separatim significat, semper autem est nota eorum, que de altero dicuntur.

Tempus autem, &c. Dixi, inquit, uerbum significare cum tempore; nomen enim ut ualetudo significat cum tempore, ualet uero, quod est uerbum, significat ualetudinem tunc inherere alicui, semperque uerbum significare, id quod est attributum conuenire subiecto, siue attributum sit substantia uniuerfa, siue accidens.

Non curatur autem, &c. Docet deinde, hæc uerba non laborat, non ualet, &c. non esse appellanda proprie uerba, est adsignificat tempus, quoniam uerbum semper significat id, quod intelligitur esse in aliquo, quod non habent hæc commiserata: quia tamen illis nullum est impositum nomen, possunt uerba infinita appellari, quia tam dicuntur de eo quod est, quam de eo quod non est.

Itemque, &c. Docet præterea, casus uerbi, id est uerba, que adsignificant tempus præteritum, uel futurum, ut ualuit, & ualebit, non esse appellanda proprie uerba. Differunt enim a uerbo, quia uerbum semper adsignificat tempus præ-

præsens, casus uero uerbi adsignificant tempus præteritum, uel futurum.

Ac uerba si sola, &c. Docet tandem, uerba sola sumpta esse nomina, id est conuenire cum nominibus, & aliquid significare quemadmodum nomina. Qui enim profert aliquid nomen, aliquid significat; & qui audit, aliquid intelligit: nomen tamen per se sumptum nec significat uerum, nec falsum, eodem modo et uerbum, non tamen uerbum significat uerum, uel falsum, quauis significet aliquid, quemadmodum & nomen: adhuc enim, inquit Arist. hoc nomen, ens, quod per se sumptum uidetur significare uerum, uel falsum, neque uerum, neque falsum significat, nisi adiungatur illi uerbum. Verbum etiam neque uerum, neque falsum significat, sed potius adsignificat conjunctionem quandam inter attributum & subiectum: non tamen si sit separatim, sed potius si sit simul cum subiecto & attributo.

OBSERVATIONES CIRCA hæc duo cap. de nomine, & uerbo.

RIMA observatio. Initio capitis de nomine, postquam adduxit nominis definitionem, adhibens exemplum, ita habet. Nam in Reipublica uerbo, publica nihil per se significat, ut in hac oratione, Respublica. Per illam ergo uocem, uerbo, dictionem intelligit. Verbum enim, si la ta significatione sumatur, est id omne, quod profertur a dicente; hoc autem quod a dicente profertur, dictio est: quare non sumpsit modo uerbum proprie, & ut distinguitur contra nomen, sed potius sumpsit illud in tota sua latitudine. Deinde ut intelligamus, quid intelligat per illam particulam, oratione, obseruandum est, orationem aliam esse grammaticam, & aliam logicam, de qua agemus capite sequenti, & aliam quantitatiuam, de qua disputauimus in Categoriis capite de quantitate. Per orationem ergo intelligit orationem quantitatiuam, quæ nihil aliud est quam morularum multitudo. Est ergo sensus uerborum Aristotelis in hac dictione, Respublica, publica nihil per se significat, ut significat in hac uoce ex multis morulis constante, Respublica.

Secunda observatio. Docuit Arist. cap. de nomine, nomen compositum differre a simplici, eo quod partes nominis compositi, licet non significant aliquid per se, ut sunt partes nominis, ut patet in nomine Respublica, tamen si separatim sumantur, aliquid significant: at partes nominis simplicis neque separatæ, neque ut sunt partes nominis, aliquid per se significant, ut patet in hoc nomine, homo, cuius partes, scilicet, ho, & mo, nihil per se significant, tam in no-

Obs.

Obs.

in nomine, quam si separatim sumantur. Aduersus hanc doctrinā dicit aliquis. Partes huius nominis simplicis, *dominus*, aliquid significant, si separatim sumantur, scilicet verbum, *do*, & aduerbium *mi* *nus*; ergo falsa est doctrina Arist. Respondemus negando consequentiam: nam Aristotelis doctrina intelligenda est non de toto genere, sed de singulis generis, ita ut sensus sit. Omnes partes nominis compositi, si separatim sumantur, per se aliquid significant; tamen non omnes partes nominis simplicis, si separatim sumantur aliquid significant; sed partes nominis simplicis separatim significare, aliquando contingit, & per accidens se habet. Hoc ex eo constat, quia si partes nominis compositi separatim sumptæ non significarent, nomen compositum non esset compositum significans, ut patet in nomine *Respublica*: at quamuis partes nominis simplicis non significarent, tamen nomen compositum significaret, ut patet in hoc nomine, *dominus*.

3. Obser.

Tertia observatio. In definitione verbi docuit Arist. verbū semper indicare ea, quæ de altero dicuntur. Hæc verba hunc reddunt sensum. Verbum semper est copula connectens attributum cū subiecto, & consequenter indicans attributum conuenire subiecto, de quo enunciatur.

4. Obser.

Quarta observatio. In fine fere capitis de verbo docuit Aristot. verba, si sola sumantur, esse nomina: doctrinam hanc ita intellige. Verba si non sumantur in enunciatione, sed per se, & extra enunciationem, dictiones quædā sunt simplices, nec significant verum, nec falsum. Modo enim non sumit nomen in ea significatione, in qua egit de illo capite de nomine, sed sumit pro voce simplici ducente nos in cognitionem alicuius rei pertinentis ad primam operationem intellectus, absque eo quod fiat affirmatio, aut negatio: quod expresse sequentibus verbis demonstrauit dicens. *Nam qui ea enunciat, &c.* Hoc enim in capite solum definiuit Aristoteles verbum in ordine ad orationem enunciantem, ac proinde in fine definitionis illius adhibuit illam particulam, *semperq; ea declarat, & indicat, quæ de altero dicuntur*. Si enim nomen & verbum non sumantur proprie, sæpe confunduntur ab

Arist. & pro eodem usurpantur.

DIS-

DISPUTATIO VNICA DE
NOMINE ET VERBO.

DVBIA ex cap. de nomine, & verbo ortum habentia, vnica disputatione absoluemus: nam fere eodem modo soluentur quæstiones pertinentes ad nomen, & verbum. Pertractabimus ergo quasdam dubitationes nomini, & verbo communes: & deinde verba faciemus singulatim de nomine, & verbo. Dicemus etiā aliqua de terminis q. 3.

QVÆSTIO I.

An vox sit genus nominis & verbi.

DIVIDITVR quæst. in quatuor partes. In prima parte quæst. proponemus observationes, & colligemus quæ certa sunt. In secunda nonnulla adducemus fundamenta. In tertia satisfaciemus quæst. In quarta soluemus contrarias rationes.

IN PRIM A parte quæst. sit prima observatio. Vox sumi potest duobus modis, scilicet in genere rei, & in genere signi. In genere rei sumitur pro voce ex ore animalis prolata: at in genere signi sumitur pro significatione ex hominum institutione vocibus conueniente. Rursus vox in genere rei & pro materiali sumitur dupliciter. Primo lata quadam significatione, ut scilicet significat sonum ex ore animalis prolatum certis quibusdam instrumentis efformatum. Secundo sumitur paulo restrictius pro voce scilicet dearticulata syllabis constante, qualis est hæc, *dominus*. Certū ergo est, vocem in genere rei sumptam in tota sua latitudine, non esse genus orationis; nam, ut statim dicemus, nomē pro formali est ens rationis; ergo ens rei non poterit esse genus illius. Secūdo certum est, neque esse materiam illius: nam significatio nominis solum potest denominare voces dearticulatas, & syllabis constantes. Tertio

H

certum

38 *Quaest. I. disput. de nomine & verbo.*

certum est vocem dearticulatam sumptam in genere rei non esse genus nominis & verbi propter eandem rationem; quia scilicet ens rei non potest esse genus entis rationis. Manet ergo dubitatio, an vox dearticulata & syllabis constans sumpta in genere rei, & in genere signi sit materia, vel genus nominis & verbi.

Secunda observatio. Quid sit nomen, & verbum, exposuimus satis cum Arist. capitulis superioribus; tumetiam adduximus quamplurimas vocis diuisiones in disputatione de signis quaest. 2. Ex his igitur manifestus manet quaest. sensus.

1. fundam. IN SECUNDA parte quaest. sit primum fundamentum. Nomen & verbum si sumantur in genere signi, sunt signa instrumentaria, propria, & significantia non a natura, sed ex hominum instituto. Fundamentum hoc manet facillimum & confirmatum, si perpendantur quae diximus quaest. 1. de signis.

2. fundam. Secundum fundamentum. Signum & significatio distinguuntur ut forma, & paronymum, quemadmodum species, & specieitas: constituitur enim signum per significationem tanquam per formam denominantem, quemadmodum species per specieitatem: unde quoad modum species pro materiali potest esse ens rei, ita signum: & quemadmodum ex materiale speciei quod est ens reale, verbi gratia ex natura humana, & ex notione speciei sit vnum concretum rationis per se: ita ex significatione, & ex materiali illius sit vnum concretum rationis per se, quod quidem est signum.

3. fundam. Tertium fundamentum. Materia alia est ex qua, alia in qua, & alia circa quam. Materia circa quam est illa, circa quam versantur potentiae cognoscentes, & illarum habitus: verbi gratia ars, scientia, &c. Et de materia in hac significatione non disputamus. Materia ex qua, est pars cuiusvis compositi, & concreti, quae se habet per modum potentiae recipientis; verbi gratia materia hominis; materia cathedrae, scilicet lignum; materia albi, scilicet substantia affecta albedine. Materia in qua est illa, in qua est forma, siue sit substantialis, siue accidentaria inherens, siue accidentaria extrinsece tantum denominans; & haec materia ab aliis appellatur subiectum inherens, siue denominationis. Obseruandum tamen est, materiam ex qua, & materiam in qua multoties distingui sola ratione.

1. Assert. IN TERTIA parte quaest. sit prima assertio. Vox simplex dearticulata sumpta in genere rei est materia denominationis respectu significationis nominis, & verbi: id est, est id quod denominatur a significatione nominis, & verbi. Probatur assertio. Vox simplex dearticulata sumpta in genere rei, dicitur nomen, aut verbum

per

Quaest. I. disput. de nomine & verbo.

39

per significationem nominis, aut verbi, quae est ens rationis; ergo est materia denominationis respectu significationis nominis, & verbi.

2. Assert. Secunda assertio. Si nomen & verbum sumantur in concreto, & ut sunt veluti quaedam tota ex voce, & significatione, vox simplex dearticulata sumpta in genere rei est materia ex qua illorum. Probatur assertio a definitione: quia scilicet huiusmodi concreta componuntur ex voce tanquam ex materiali & recipiente, & ex significatione tanquam ex ratione formali, & actu exterius informante, scilicet denominante extrinsece, quemadmodum species componitur ex natura tanquam ex materia, & ex notione tanquam ex forma.

3. Assert. Tertia assertio. Si vox sumatur in concreto, scilicet ut est compositum quoddam in genere signi, constans ex voce & significatione, est genus nominis & verbi. Haec assertio est contra quosdam Iuniores existimantes, vocem significantem non esse genus nominis, sed potius materiam illius. Huius sententiae argumenta soluemus in quarta parte quaest. Docent ergo praedicti Philosophi, signum esse genus nominis & verbi: tumetiam affirmant, vocem significantem non esse genus nominis, & verbi; sed potius materiam illorum: quasi haec duo inter se non pugnent.

Reiicitur ergo haec sententia, & probatur assertio ita. Signum est concretum quoddam rationis, constans ex re significata tanquam ex materia denominata, & ex significatione tanquam ex forma denominante, ut docuimus in secundo fundamento; ergo signum quod est nomen, & verbum debet constare ex re significante, & ex significatione: sed vox est materia, & significatio est forma; ergo signum quod est nomen, & verbum constat ex materia, & ex significatione: sed vox & significatio efficiunt vocem significantem; ergo idem sunt vox significans, & signum quod est nomen & verbum sumptum in communi: ergo cum concedant, tale signum esse genus nominis & verbi, non recte negant, vocem significantem esse genus nominis, & verbi.

Probatur secundo assertio. Nomen & verbum in concreto sunt inferiora synonyme conuenientia; ergo continentur sub aliquo superiori, sumpto etiam in concreto: sed tale concretum necessario est vox significans; ergo vox significans est quid superius, & genus respectu nominis & verbi sumpti in concreto. Probatur minor. Nomen & verbum praeter vocem, & significationem nihil habent commune; ergo superius in quo conueniunt est vox significans.

H. 2

IN

60 *Quest. 1. disput. de nomine & verbo.*

IN QVARTa parte quæst. soluendæ sunt rationes oppositæ sententiæ. Est igitur prima ratio. Arist. lib. 5. de generatione animalium cap. 7. docet, vocem esse materiam orationis; sed materia non est genus rei cuius est materia; ergo vox non est genus orationis, neque nominis, aut verbi. Secunda ratio. Res naturalis non potest esse genus rei artificiosæ; sed vox est res naturalis, & nomen & verbum sunt res artificiosæ; ergo, &c. Tertia ratio. Genus entis rationis non potest esse ens rei; sed nomen & verbum sunt entia rationis; ergo vox, quæ est ens rei, non potest esse genus nominis & verbi. Resp. has tres rationes solum probare primam assertionem a nobis adductam: nam testimonium Arist. adductum in prima ratione, intelligendum est de voce nude sumpta, & in genere rei. Minor etiam secundæ rationis falsa est, si intelligatur de voce significante sumpta in concreto. In consequenti etiâ tertiæ rationis assumitur falsum, si intelligatur de voce in concreto. Sed dices. Partes debent esse eiusdem naturæ cū toto; ergo si vox significans est ens rationis, vox in genere rei, quæ est illius pars, & materia debet esse ens rationis, quod est absurdum. Resp. negando antecedens: nam in concreto rationis pars materialis potest esse ens rei, quemadmodū in concretis realibus accidentariis, verbi gratia in albo pars materialis non est accidens, sed substantia.

1. argum. Dices etiam. Omnis forma est in materia; sed significatio non est in voce; ergo vox non est materia significationis. Resp. edemus maiorem solum esse veram de forma inhaerente, non vero de forma denominante, qualis est significatio respectu vocis.

2. argum. Dices ultimo. Vox est materia significationis; ergo est fundamentum illius; ergo cum relatio non distinguatur realiter a fundamento, significatio, quæ relatio est, erit idem realiter cum voce: quare aut vox erit ens rationis, aut significatio erit ens rei, quæ duo sunt absurda. Respondemus negando primam consequentiam: nam nō omnis materia denominationis, quæ est relatio, est fundamentum illius; ut patet in denominatione, a qua paries dicitur visus.

Dubitatio Inquires tamen, an in definitione nominis, & verbi, vox se habeat ut genus, vel ut materia. Respondemus ita. Si vox sumatur nude, se habet veluti materia nominis, & verbi in definitionibus illorum. Si vero sumatur in concreto, scilicet vox significans, vere est genus in definitionibus nominis, & verbi. Sed dices. In definitione verbi adducta ab Aristot. non collocatur hæc particula, vox; ergo non recte docuimus, in definitione verbi hanc particulam, vox, esse materiam, & esse genus. Respon. negando antecedens:

nam

Quest. 2. disput. de nomine & verbo.

61

nam definitio verbi adducta ab Arist. ita habet. *Quod tempus adsignificat, &c.* In hac ergo definitione illa particula, quod, supponit pro voce ita ut sensus sit: vox adsignificans tempus, &c.

QVÆSTIO II.

An Voces infinitæ possint esse nomina, aut verba.

DIVIDITVR quæstio in quatuor partes. In prima explicabimus quæst. sensum. In secunda nō nulla adducemus fundamenta, & separabimus certa ab incertis. In tertia satisfaciemus quæstioni. In quarta soluemus contrarias rationes.

IN PRIMa parte quæst. sit prima observatio. Quid sit nomen, & verbum, constat satis ex superioribus.

Secunda observatio. Vox infinita est vox finita cum negatione præposita: verbi gratia, homo, est vox finita; si tamen illi præponatur hæc particula, non, efficitur vox infinita, scilicet non homo.

Tertia observatio. Aristot. cap. de nomine ita habet. *Non homo etiam nominis ubi non obtinet, nec ei nomen ullum impositum est, quo appellatur, &c.* appellatur sane nomen infinitum, quod æque in quavis re dicatur, tam quæ est, quam quæ nulla est. Idem fere habet cap. de verbo, illis verbis. *Non curatur autem, &c.* Per nomen igitur infinitum intelligimus cum Arist. illud, cui præponitur negatio: verbi gratia non homo, non ens, &c. Idem iudicium est de verbo. Ex his manifestus est quæstionis sensus. Inquirimus enim, an definitiones nominis & verbi superius adductæ conveniant nomini & verbo modo explicato sumptis.

IN SECvNDA parte quæst. sit primum fundamentum. Ut paulo ante retulimus, Arist. cap. de nomine expressis verbis docet, nomen infinitum tam dici de re quæ est, quam de his quæ non sunt. Hoc tamen intelligendum est, si excipias significatum vocis positivæ, ex cuius coniunctione cum negatione fit nomen infinitum: verbi gratia non homo, si excipias hominem, dicitur de omnibus aliis quæ sunt, nempe de boue, leone, &c. & de his quæ nō sunt; nam hæc est vera, non ens est non homo.

Secundum fundamentum. Cum nomen aliud sit determinatum, quod scilicet dicitur de re certa, ut Petrus, homo, &c. & aliud transcendens, quod scilicet dicitur de omni re: verbi gratia ens, quæst. solum procedit de nomine infinito determinato, nam de transcendentibus dicemus quæst. sequenti.

II 3

Ter-

Divisio q.

1. Observ.

2. Observ.

3. Observ.

1. fundam.

2. fundam.

3. fundam. Tertium fundamentum. Hæc particula, *non*, sumitur dupliciter. Sumitur primo ea ratione, qua coniuncta cum verbo habet vim negandi attributum de subiecto in enunciatione: ut in hac propositione, homo non est lapis, particula, *non*, negat attributum, scilicet lapidem de ipso homine. Secundo sumi potest veluti transit in naturam syllabæ, absque eo quod habeat vim efficiendi negationem, ut in hac voce, non homo.

4. fundam. Quartum fundamentum. In nomine infinito reperitur duplex significatum, id scilicet quod negatur, & id a quo negatur (si potest proprie appellari negatio.) Quod negatur est, significatum vocis positivæ, cui præponitur negatio. & a multis appellatur significatum materiale. Significatum a quo negatur est, omne quod est, & quod non est, dummodo excipias significatum quod negatur: verbi gratia, significatum quod negatur in hac voce infinita, non homo, est natura humana: significatum vero a quo negatur, est omne ens, si excipias hominem, tum etiam ea quæ non sunt. Significatum a quo negatur, appellatur ab aliis significatum formale vocis infinitæ.

5. fundam. Quintum fundamentum. Signum duplex est, unum clare repræsentans; verbi gratia ramus pendens ante tabernam clare repræsentat, ibi vendi vinum: & aliud repræsentans confuso quodam modo; verbi gratia quando aliqua res venalis pendens ante ostium significat, ibi quamplurimas vendi merces.

6. fundam. Sextum fundamentum, ex quo fere totius quæst. solutio pendet. Nomen est signum instrumentale, proprium, significans ex hominum instituto (quæ dicimus de nomine, dicta etiam volumus de verbo) ut diximus superiori quæst. fundamento 1. quare nomen constat ex natura signi instrumentarii proprii significantis ex instituto: tum etiam ex peculiari ratione nominis. Ex harum rerum cognitione cognoscemus facile, an nomen infinitum sit proprie nomen. Signum igitur instrumentale est, quod nos ducit in cognitionem alterius rei ipso prius cognito. Signum instrumentale proprium est, quod nos ducit in cognitionem rei, ad quam cognoscendam primo est ordinatum. Signum ex instituto est illud, cuius cognitio pendet ex libera hominum impositione. Hæc omnia constant satis ex quæst. 1. disputationis de signis. Præter has rationes signi habet nomen aliquid aliud, quod scilicet sit vox, & quod non significet cum tempore; insuper quod nulla illius pars per se sumpta significet, ut exposuimus in superioribus.

1. est certum. In hac ergo quæst. primo certum est, vocem infinitam esse signum

num saltem confuse repræsentans: nam confuso quodam modo ducit nos in cognitionem significati formalis; quia hæc vox non homo, confuso quodam modo facit nobis præsentia, quæ non sunt, & omnia quæ sunt, dummodo hominem excipias. Secundo certum est, nomen infinitum esse signum instrumentale proprium & significans ex hominum instituto. Res hæc manifesta est, si perpendantur definitiones signi instrumentalis, signi proprii, & signi significantis ex hominum instituto. Tertio etiam certum est, nomen infinitum esse vocem, cum proferatur ore animalis certis, &c. Quarto certum est, nomen infinitum significare cum tempore; nam hæc vox non homo verbi gratia, non significat aliquam temporis differetiam. Quinto certum est, partes vocis aut nominis infiniti per se sumptas nihil significare eo modo, quo docuimus in superioribus, partes nominis non debere significare. Manet ergo dubitatio, an de ratione nominis, & verbi sit, quod sint signa clare & distincte repræsentantia, & consequenter rem certam & determinatam: nam si de ratione nominis, & verbi est, quod sint signa clare repræsentantia, certum est, voces infinitas nec posse esse nomina, nec verba. Si vero de ratione nominis & verbi non est hæc clara significatio, compertum statim erit, voces infinitas posse esse nomina, & verba.

Sit igitur ultimum fundamentum. In oratione logica enunciatione solum reperiuntur nomen, & verbum, præsertim si sit enunciatio simplex, quemadmodum dicemus in sequentibus. Enunciatio namque constat subiecto, copula, & attributo. Copula est verbum sum, es, est, præsentis temporis, indicantis modi. Subiectum vero & attributum plerumque est nomen, & interdum verbum. Itaque impossibile est aliquid esse subiectum, vel attributum, quin sit nomen, vel quin sit verbum quod resolvitur in gerundium, & in nomen significans actionem verbi: ut in hac enunciatione currere est actus secundus, illud verbum, currere, est subiectum enunciationi; nam ita resolvitur enunciatio hæc. Actio currendi est actus secundus. Sed observandum occurrit, subiectum & attributum in enunciatione posse sumi dupliciter: primo ita ut ex illis efficiatur enunciatio, in qua clare cognoscamus extrema, quorum unum affirmatur de altero. Secundo usurpari possunt ita, ut non cognoscamus clare & distincte, sed potius confuso modo & indefinito, pro quibus supponant termini in enunciatione, ut contingit in enunciatione constanter subiecto aut attributo infinito: quamvis interdum supponat subiectum vel attributum infinitum in enunciatione constanter subiecto infinito,

Ult. fund.

64 *Quaest. 2. disput. de nomine & verbo.*

in finito, aut attributo infinito, pro re certa & determinata: ut in hac enunciatione, non homo est sentiens, si sit enunciatio vera, illa dictio, infinita non homo supponit solum pro animalis natura. Sed si eadē enūciatio nō sumatur ut vera, sed indeterminate, ut scilicet potest esse vera, & falsa; tūc vox illa infinita indeterminate supponit. Ignitur inferitur ex dictis, posse nos loqui de nomine ut est signum clare & determinate representans sine tempore, &c. qua ratione fuit definitum ab Aristotele: posse etiam nos loqui de eodē sumpto paulo latius, prout scilicet significat ex hominum instituto sine tempore, &c. siue significet clare, siue confuse.

1. assertio.

IN TERTIA parte quaest. sit prima assertio. Si definitio nominis intelligatur de signo clare representante, qua ratione intelligi debet definitio adducta ab Arist. nomen infinitum absolute sumptum, non potest appellari nomen. Probatur assertio primo testimonio Arist. id expresse docentis. Probatur secundo ratione: quia scilicet determinate, nec significat naturam certam vniuersalem, neque naturam certam singularem; ut patet in nomine infinito, non homo: quod nec significat determinate equum, nec leonem, &c. sed haec omnia simul. Probatur etiam: quia nomen definitum ab Arist. exprimit aliquid, at vero nomen infinitum potius videtur negare.

2. assertio.

Secunda assertio. Si nomen infinitum sumatur ut in aliqua enūciatione supponit pro natura certa & determinata, conuenit illi definitio nominis tradita ab Arist. Probatur assertio: quia nomen infinitum ex eo solū non continetur sub definitione nominis tradita ab Arist. quia non significat rem certam: si igitur sumatur ut supponit in enunciatione pro natura certa, erit proprie nomen.

3. assertio.

Tertia assertio. Nomen infinitum simpliciter est nomen. Probatur assertio ex fundamentis quaest. ita. Omne subiectum & attributum enunciationis simplicis debet esse nomen, vel verbum modo explicato in ultimo fundamento; sed nomen infinitum potest esse subiectum, & attributum enunciationis; ergo vel erit nomen simpliciter, vel verbum modo explicato: sed apertum est, non esse verbum; ergo erit simpliciter nomen. Maior probatur: quia partes orationis Logicae solum sunt nomen, & verbum, ut omnes concedunt; ac proinde solum egit Arist. de nomine, & verbo, antequam ageret de oratione, & intactas omisit omnes alias partes orationis grammaticae. Minor probatur ita. Ista sunt vere enunciationes, non homo est lapis, homo est non lapis; sed in prima harum subiectum est nomen infinitum, & in secunda attributum est nomen infinitum;

Quaest. 2. disput. de nomine & verbo.

65

nitum; ergo nomen infinitum potest esse subiectum & attributum enunciationis. Minor certissima est. Maior probatur a definitione enunciationis adducta ab Arist. capite sequenti, qua docuit, enunciationem esse orationem significantem verum, vel falsum.

Ultima assertio. Nomen infinitum & nomen finitum synonyme conueniunt in ratione nominis. Probatur assertio, quia solum habent eam differentiam essentialem signi, per quam differunt, & conueniunt in omnibus aliis rationibus superioribus synonymis: nam nomen finitum & infinitum sunt signa instrumentalia, propria significantia ex instituto, consistentia in voce non significante cum tempore, & nec partes nominis finiti, nec partes nominis infiniti significant. Differunt vero, quia nomen finitum ex se significat rem certam: nomen vero infinitum ex se non significat rem certam.

4. assertio.

Ex dictis inferitur, qua ratione definitio nominis conueniat nomini finito, & infinito. Si enim illa dictio, significans, sumatur prout abstrahit a signo clare & obscure representante, est definitio nominis incommuni. Si vero sumatur pro signo clare significante, est definitio nominis finiti. Si denique usurpetur pro signo indeterminate significante, est definitio nominis infiniti.

Quae spectant ad verbum infinitum sumptum in tota sua latitudine, dicemus in sequentibus: nam de hac re specialis erit quaestio in hac eadem disputatione.

IN QUARTA parte quaest. dicemus in primam assertionem. Si nomen infinitum non esset nomen clare representans, maxime quia indeterminate significaret multa; sed haec ratio est nulla; ergo, &c. Probatur minor. Sunt aliae voces finitae, quae plura significant, & indeterminate, ut patet in hac voce, intelligibile; ergo, &c. Respondemus negando minorem. Probationi dicimus, intelligibile non significare indeterminate, nam significat omne ens sub ea ratione, sub qua potest ab intellectu cognosci: haec vero ratio determinata est. Sed dicemus. Ex eo nomen infinitum non est signum & nomen clare representans, quia significat multa modo indeterminato; ergo nomen ens non est nomen finitum. Probatur consequentia: quia eodem modo se habet ac nomen infinitum. Respondemus negando consequentiam. Probationi dicimus, non se habere eodem modo. Ut enim diximus in disputatione de ente, ens potest sumi restrictum, & sic dicit aliquam naturam determinatam: secundo sumi potest in tota sua latitudine, & sic licet confuso modo dicat omnia; tamen non significat indeterminate, sed potius determinate

in assertio.

II

minate dicit omnia quæ sunt. Aliud enim est significare in confuso, & aliud significare indeterminate, & inconfuso; primum conuenit huic nomini ens: secundum vero conuenit nominibus infinitis, quæ omnia significant confuso modo, & indeterminate, non solum ea quæ sunt, verum etiam ea quæ non sunt, ut ex Arist. retulimus.

Dices in secundam assertionem. Quod conuenit alicui speciei essentialiter secundum ultimam differentiam, non potest conuenire alteri speciei; sed nomini finito conuenit essentialiter secundum ultimam differentiam supponere pro natura certa & determinata; ergo non potest conuenire nomini infinito. Probatur consequentia: quia nomen finitum, & infinitum sunt species inter se distinctæ, ut constat ex 4. assertionem. Resp. distinguendo secundam partem maioris ita. Per se, concedo; per accidens, nego maiorem: nam infinitum nomen per se indeterminate supponit, per accidens vero supponit interdum determinate. Sed deces. Datur nomen infinitum, quod per se significat rem certam: ergo solutio est nulla. Probatur antecedens. Hoc nomen infinitum, nonens, significat idem quod nomen nichil; sed nomen nichil est finitum, & significat per se rem certam; ergo hoc nomen infinitum, nonens, significat per se rem certam. Respondemus, nonens non esse nomen infinitum certum, de quo modo disputamus, sed potius esse transcendens, de quo agemus quæst. 5.

In 3. assert.

Dices in tertiam assertionem. Nomen infinitum non est signum; ergo non est nomen. Probatur antecedens. Omne signum ducit nos in cognitionem alicuius naturæ, siue sit vniuersa, siue singularis; sed nomen infinitum non ducit nos in cognitionem alicuius naturæ vniuersæ, vel singularis; ergo non est signum. Resp. negando antecedens. Probationi distinguimus minorem ita. Determinate, concedimus; indeterminate, negamus minorem: hoc vero sufficit ad rationem signi, ut constat ex fundamentis quæstionis. Sed dices. De ratione signi est, ut ducat omnes in cognitionem eiusdem rei; sed nomen infinitum non ducit omnes in cognitionem eiusdem rei; ergo, &c. Probatur minor: quia hoc nomen infinitum, non homo, ducit aliquos in cognitionem leonis, alios in cognitionem qualitatibus, &c. Respondemus distinguendo maiorem eodem modo.

argu. in assert.

Dices secundo. Nomen infinitum significat cum tempore; ergo non est simpliciter nomen: nam de ratione nominis simpliciter sumpti est, ut non significet cum tempore. Probatur antecedens. Nomen infinitum tam dicitur de re quæ est, quam de re quæ non est; ergo etiam dicitur de verbo; sed verbum significat cum tempore; ergo

ergo nomen infinitum significat cum tempore. Respondemus, aliud esse significare id quod significat cum tempore, & aliud significare cum tempore: nomen ergo infinitum significat etiam ea, quæ significant cum tempore, scilicet verba; tamen non significat cum tempore. Sed dices. Nomen infinitum significat id quod significant verba; sed verba in ordine ad res significatas significant cum tempore; ergo nomen infinitum in ordine ad res significatas etiam significat cum tempore. Respondemus, distinguendo maiorem ita. Clare & determinate, negamus: confuse & indeterminate, concedimus maiorem: nullum enim est absurdum, nomen infinitum confuso & indeterminato modo significare cum tempore, ratione scilicet alicuius significati, ex illis, quæ confuso continet. Sed dices. Ergo si nomen infinitum determinate supponat, scilicet pro aliquo verbo, significabit cum tempore. Respondemus, concedendo libenter consequentiam: nam hoc non conuenit per se nomini infinito, sed per accidens potius, ea scilicet ratione qua supponit pro verbo. Sed dices. Vel tunc nomen infinitum est nomen, vel verbum: si nomen; ergo non significat cum tempore: si verbum; ergo non recte connumeratur inter nomina simplicia. Respondemus, tunc nomen infinitum ex se & realiter nomen esse: officio tamen esse verbum; quia scilicet supponit pro verbo. Significare enim conuenit vocibus quæ sunt signa instrumentalia ex libera hominum impositione: quare recte potest nomen infinitum exercere officium verbi, dum pro verbo supponit.

Dices in ultimam assertionem. Finitum, & infinitum non possunt esse species eiusdem generis; ergo nomen finitum & infinitum non conuenient synonyme. Resp. antecedens, solum esse verum de infinito in essendo, non vero de infinito in significando: nam contra controuersiam hoc nomen, Deus, & hoc nomen, leo, sunt nomina finita, & eiusdem speciei, & tamen nomen, Deus, significat naturam infinitam; & nomen, leo, naturam finitam.

In ultimā
assertionē.

QVÆSTIO III.

In qua agitur de terminis.

VIA terminorum cognitio nimis conducit, proinde intelligentia eorum, quæ in libro de Enucliatione, & præcipue in sequentibus huius disputationis quæstionibus pertractantur, proinde in hac q. nonnulla de terminis dicemus.

Definitur quæstio in qua patet. In prima proponemus quæstionem ad definitionem termini: in secunda nonnullas eiusdem divisiones adducemus.

Definitio
termini

2. Obseru.

Prima pars igitur quæst. parte obseruandum est, terminum dici terminandum: vnde quia multis modis hoc contingit, proinde quamplurimæ sunt termini acceptiones. Omnibus tamen ante omnia æquum alienis a nostro instituto, disputamus de termino logico, qui scilicet est subiectum, vel attributum enunciationis. Terminus igitur simpliciter definitur ab Arist. 1. lib. Priorum cap. 1. Extremum in quod resoluitur propositio, id est subiectum, & attributum, in quæ resoluitur propositio: ut in hac enunciatione, homo est animal, homo & animal sunt termini.

Exempli
3. Obseru.

Pro exacta termini definitionis intelligentia obseruandum est secundo, extremum duplex esse, scilicet: in prolatione, & in significatione. In prolatione est illud, quod profertur in fine, vel principio enunciationis: ut in hac enunciatione, homo animal est, verbum est, est extremum in prolatione tantum. Extremum in significatione est illud, quod ex sua natura, & ex recta enunciationis dispositione postulat, ut proferatur in principio, vel fine enunciationis: ut in hac enunciatione, homo est animal, homo & animal sunt termini, & significatione, & prolatione. Definitio ergo termini intelligi debet de extremo in significatione: ratio est, quia hoc solum est subiectum vel attributum, & solum attributum & subiectum sunt extrema, quia hæc sunt, quæ connectuntur & copulantur medio verbo, quod est nexus & copula enunciationis.

Tertia obseruatio. Cum enunciationes alie sint simplices, & alie composite, terminus etiam alius erit enunciationis composite, de quo modo non agimus, & alius enunciationis simplicis, de quo nunc disputamus. Hic tamen solum potest esse nomen, aut participium, ut ad nomen logicum reducitur, ut in sequentibus dicemus. Nomen enim, si absolute sumatur, & ut est elementum omnium instrumentorum artis differendi, non appellatur terminus, sed solum ea ratione, qua in illud resoluitur syllogismus simplex: ac proinde Arist. ante libros de priori resolutione, in quibus agit de syllogismo, nullam fecit mentionem termini. Imo potius nomina posita extra enunciationem & per se sumpta non sunt termini actu, nam actu non dicunt habitudinem unius extremi ad alterum per connectionem verbi seu copula. Quia tamen omne nomen deseruit enunciationi, in qua omnia nomina sunt termini, proinde modo agentes de partibus enunciationis nonnulla disputamus de terminis:

nam

nam nomina de quibus en termino, secundum rem sunt termini, & non disputamus de terminis sub ratione termini, sed de terminis realiter sumptis. Vnde quidam Iuniores doctissimi doctissime ea quæ diximus obseruamus, & non diuidunt terminum, sed potius dictionem sumptam ut complectitur nomen & verbum. Tamen quia sunt alie quamplurimæ dictiones, quæ si materialiter sumantur, possunt esse termini, proinde nonnullas termini divisiones modo adducere decreuimus, ut in sequentibus explicare valeamus, ex his omnibus quæ nam sub nomine, & verbo contineantur.

IN SECUNDA igitur parte quæst. proponendæ sunt divisiones termini: prius tamen se offert obseruatione dignum, terminum usurari posse pro voce significante non solum formaliter, sed etiam materialiter (quid sit significare materialiter, & formaliter, dicemus paulo inferius) tum etiam multo latius, prout significat id omne quod potest esse subiectum, & attributum in quacunque enunciatione simplici: & sic de illo modo disputamus.

Est igitur prima diuisio. Terminus vel est mentalis, qui consistit in conceptu intellectus; vel vocalis, qui consistit in voce; vel scriptus, qui consistit in scriptis. Si dicas in imaginatione etiam esse terminum, & in actionibus sensuum externorum, & consequenter diuisionem non esse rectam. Respondemus, hos terminos non esse logicos, de quibus modo disputamus, sed potius phyllicos: enunciationi enim minime deseruiunt. Sed dices. In imaginatione est iudicium; ergo in illa sunt propositiones: ergo cum terminus logicus sit extremum propositionis, terminus imaginationis etiam erit logicus. Respondemus, iudicium imaginationis esse nimis materiale, ac proinde in illa non sunt propositiones.

Circa hanc diuisionem primo obseruandum occurrit, terminum mentalem esse conceptum, qui est extremum conceptus illius intellectus qui est enunciatio: & cum conceptus sit duplex, formalis, & obiectiuus, loquimur modo de formali, quia hic est signum: obiectiuus vero conceptus est res significata.

Si inquiras, an terminus possit deficere a sua significatione, Respondemus terminum mentalem non posse, qui est signum naturale: terminum vero vocalem, & scriptum posse, quia sunt signa ex libera impositione.

Secunda diuisio. Termini alii sunt synonymi, alii homonymi, alii analogi. Ex definitionibus adductis in antecategoriis huius diuisionis membra manent explicata.

Terminus
mentalis,
vocalis,
vel scriptus.

I.

Terminus
synonymus,
homonymus,
& analogus.

Categori-
catus, &
sincatego-
rematicus

Tertia diuisio. Termini quidam sunt categorematici, & alii sincategorematici. Terminus categorematicus est ille, qui per se aliquid significat: vt hæc vox, homo. Sincategorematicus est ille, qui non significat per se, sed adsignificat; vt istæ voces, omnis, nullus, &c. nihil per se significant, simul tamen cum aliis significant. Insuper terminus categorematicus diuiditur in terminum simplicem, complexum, & compositum. Simplex est, qui constat dictione simplici; vt homo. Compositus est, qui constat dictione composita, siue (quod idem est) pluribus dictionibus per modum vnius; vt signifer, Respublica, &c. complexus est, qui constat pluribus dictionibus per modum plurium, vt cum dico, homo albus.

Absolutus
& connota-
tiuus.

Quarta diuisio. Terminus simplex vel est absolutus, vel connotatiuus. Connotatiuus est ille, qui significat aliquid per modum, vel quasi per modum alteri adiacentis: vt album. Dixi, vel quasi per modum alteri adiacentis, quia connotatiua alia sunt, quæ vere alteri adiacent, vt album, & nomina adiectiua; nam significant formam non per se stantem, sed alteri inhaerentem: alia vero sunt connotatiua quasi per modum alteri adiacentis, quæ licet reuera non adiaceant alteri, vt æneum, ligneum, & alia huiusmodi; significant enim æs, & lignum, quasi per modum alteri adiacentis. Terminus absolutus est ille, qui significat aliquid per modum, siue quasi per modum per se existentis, siue per se stantis. Dixi, siue quasi per modum, quia termini absoluti in duplici etiam sunt differentia: quidam enim sunt, qui vere significant rem per se stantem, siue existentem, vt sunt omnia nomina, substantiua significantia primas & secundas substantias, vt Petrus, homo, animal, &c. Et alii sunt, qui licet significant rem alteri adiacentem, tamen non significant illam per modum alteri adiacentis, sed potius quasi per modum per se stantis, vt candor, calor, &c.

Circa has definitiones primo obseruandum occurrit, illam particulam, *aliquid*, sumi latissime, ita vt non solum complectatur omnia entia, sed etiã non entia: in definitione enim termini connotatiui per particulam, *aliquid*, intelligo non solum formam accidentariam, sed etiam qualem accidentariam, etiam si dicat defectum & carentiam; vt cæcum, non videns: hæc enim nomina dicunt defectum formæ accidentariæ per modum tamen quasi formæ accidentariæ, & alteri adiacentis.

Cur abso-
lutus, &

Infertur etiam ex dictis, proinde appellari terminum connotatiuum, quia præter id quod formaliter significat, denotat etiam aliquid

aliquid, de quo dicitur. Dicitur etiam terminus absolutus, ex eo quod præter id quod significat nihil denotat, a quo dicatur. Deinde inferitur, non recte quamplurimos docere, idem esse terminum absolutum, & terminum abstractum; tum etiam idem esse terminum concretum, & connotatiuum: habent enim se vt superius, & inferius: nam omnis terminus abstractus est absolutus, non tamen contra: tum etiam omne denominatiuum est concretum, non tamen contra. Socrates enim, Plato, &c. sunt termini concreti, & tamen non sunt connotatiui. Tum etiam Petrus, Franciscus, &c. sunt termini absoluti, & tamen non sunt abstracti. Dicitur enim terminus abstractus, quia non accipit denominationem ab alio, vt albedo: dicitur concretus, quia accipit denominationem ab alio, vt album. Dicitur absolutus, quia non denotat aliud. Dicitur connotatiuus, quia aliud connotat. Vnde obseruandum etiam est, non esse idem in termino significare aliquid, & dici de aliquo: nam album, & nigrum, dicuntur de eodem homine; & tamen non significant idem. Hoc expresse docet Aristoteles 4. Metaphysico capite 4. his verbis. *Non enim unum significare, id esse censemus, dici inquam de uno: hoc enim pacto, musicum, & album, ac homo unum significant: quare omnia unum erunt, &c.* Termini itaque connotatiui formaliter significant formam, vel quasi formam: dicuntur tamen de illo, cui adiacent, vel quasi adiacent: vt album pro formali significat albedinem, vt Aristoteles docet in Logica capite de substantia his verbis. *Nomen enim albi nihil qualitatem nihil significat omnino: & tamen dicitur de substantia albedine affecta.*

Insuper obseruandum est, terminum connotatiuum non solum connotare rem, cui formale significatum adiacet, sed etiam interdum rem extrinsecam: vt dextrum non solum dicitur de quadam parte animalis, sed etiam de columna: denominat enim illam & connotat tanquam quid extrinsecum.

Vltimo obseruandum occurrit, Terminum denominatiuum distinguatur a termino connotatiuo, nam se habent vt superius, & inferius. Denominatiuum enim potest sumi, primo lata quadam significatione, prout scilicet denominatur ab aliquo, siue illud ab alio priori voce & significatione deriuetur, siue non: & in hac acceptione idem sunt connotatiuum, & denominatiuum. Secundo sumi paulo strictius, prout scilicet est nomen connotatiuum deductum voce & significatione ab aliquo priori; vt iustum, quod voce & significatione deducitur a iustitia: & in hac significatione se habent vt superius, & inferius: nam hoc nomen studiosus, vt

connotati-
uus.

Obseru.

Obseru.

Obseru.

signi-

significat hominem virtute præditum, est connotatiuum; tamen non est proprie denominatiuum; quia voce non deducitur a virtute, neque significatione ab studio. Sed dices. Iustum non deducitur a iustitia, sed potius ab hoc genitiuo scilicet, *iusti*, derivatur nomen iustitia; ergo non sunt vera, quæ modo dicebamus. Respondemus, iustitiam derivatione grammatica, quæ solum attenditur penes voces, derivari a genitiuo, *iusti*: derivatione tamen rationali siue logica, & ex natura rei desumpta, potius derivatur iustum a iustitia. De denominationibus nonnulla diximus in 1. p. lib. Categoriarum disput. 3. quæst. 1.

Nomen denominans est illud, a quo deducitur nomen denominatiuum: ut nomen, Grammatica, a quo deducitur grammaticum. Hæc tamen nomina denominatiua non solum possunt esse abstracta, sed etiam concreta: ut candidum, ignis: nam quemadmodum candor est denominans candidum, ita candidum denominat candidum: a candido enim dicitur candidum, & ab igne ignitum. Abstracta appellantur prima denominantia: concreta vero dicuntur secunda denominantia.

Primæ im-
positionis,
& secundæ.

Quinta diuisio. Termini alii sunt primæ impositionis, & alii secundæ impositionis. Termini primæ impositionis sunt illi, qui primo impositi sunt rebus ad significandum illas, ut sunt a parte rei: ut homo, qualitas, substantia, albedo, &c. Termini secundæ impositionis sunt illi, quibus significamus res a parte rei existentes, eo modo quo a nobis cognoscuntur. Nomina enim vocum, per quas significantur res primæ impositionis, appellantur secundæ impositionis: ut hæc vox, amo, si natarali er sumatur, significatur hoc nomine, verbum, quod quidem est secundæ impositionis: & hæc vox, homo, appellatur nomen. Hæc ergo vox, homo, ut significat hominem, est terminus siue nomen primæ impositionis. Hæc vero vox nomen, ut significat hanc vocem, homo, est terminus siue nomen secundæ impositionis. Unde istæ voces, nomen, pronomen, verbum, participium, &c. genus, species, differentia, attributum, argumentatio, exordium, narratio, &c. & alia huiusmodi nomina sunt secundæ impositionis. Hinc facile intelligitur illud apud Grammaticos, scilicet verbum prout est vox primæ impositionis, esse certiam partem orationis: prout vero est vox secundæ impositionis, id est prout significat hanc vocem, amo, & alia huiusmodi, esse nomina secundæ impositionis.

Singularis,
& vniuersus.

Sexta diuisio. Termini alii sunt singulares, & alii vniuersi. Quæ ad terminum singularem & vniuersum pertinent, constât satis ex dispu-

disputatione de vniuersis: tum etiam ex his, quæ diximus de voce communi quæst. 1. disputationis primæ de quinque vocibus, & ex dictis disputatione de indiuiduis.

Septima diuisio. Termini alii sunt transcendentis, qui scilicet de omnibus rebus dicuntur; ut sunt vnum, verum, bonum, de quibus egimus in Antecategoriis: & alii non transcendentis, qui sunt omnes alii, qui dicuntur non de rebus omnibus, sed solum de re determinata.

Transcendentes.
Non transcendentis.

Octaua diuisio. Termini alii sunt repugnantes, qui simul de eadem re vere affirmari non possunt: ut album, nigrum, ambulat non ambulat, homo non homo, &c. & alii non repugnantes, qui de eadem re simul & vere affirmari possunt: ut sapiens & pater, magnus & dulcis, &c. Termini repugnantes alii sunt disparati, ut homo & leo: & alii repugnantes proprie, qui diuiduntur in quatuor genera contrariorum.

Repugnantes.
Non repugnantes.

Nona diuisio. Termini alii sunt consequentes, & alii inconsequentes. Consequentes, qui ab aliis appellantur pertinentes, sunt illi, qui se mutuo consequuntur, ut homo & capax disciplinæ. Termini inconsequentes, qui ab aliis appellantur impertinentes, sunt illi, qui non se consequuntur mutuo, ut album & iustum, homo & leo.

Consequentes.
Inconsequentes.

Decima diuisio. Terminorum quidam sunt positiui, & alii negatiui, & alii priuatiui. Positiui sunt qui significant rem positiuam, ut homo, lapis, &c. Termini priuatiui sunt, qui significant defectum formæ in subiecto apto ad illam: ut cæcum, surdum. Termini negatiui sunt, qui significant defectum formæ id subiecto non apto: ut non videns, non audiens. Termini negatiui fere omnes sunt voces infinitæ, scilicet nomina aut verba infinita: dixi fere, quia nomina quæ recipiuntur cum veris rebus, aut cum iis quæ reuera non sunt, non debent appellari proprie infinita: ut hæc nomina, non nihil, nonens.

Positiui.
Priuatiui.
Negatiui.

Vltima diuisio. Termini alii sunt significantes, illi scilicet, qui rem aliquam significant: ut hæc vox homo, hæc vox leo, &c. & alii non significantes: ut blitiri, mindria, &c.

Significantes, & non significantes.

QVAESTIO IIII.

An nomen infinitum dicatur de his quæ sunt, & de his quæ non sunt.

K

DI-

Dispositio q.

1. obf.

2. assert.

3. assert.

IN PRIM A parte quæst. obseruandum est, nos modo non loqui de nominibus transcendētibz infinitis. Præterea obseruandum occurrit, duobus modis posse nos loqui de ente, scilicet in tota sua latitudine: prout complectitur omne ens rei, & omne ens rationis: & magis stricte prout scilicet tantum dicit ens rei. Insuper si ens sumatur in tota sua latitudine, etiam complectitur id quod solemus appellare nihil: nam quotiescunque efficiamus aliquam enunciationem, in qua sumimus pro subiecto vel attributo hanc vocem nihil, necessario concipimus, nihil, ac si esset: ac proinde habet esse cognitū, & consequenter est ens rationis, & continetur sub ente sumpto in tota sua latitudine.

IN SECUNDA parte quæst. sit prima assertio. Si ens sumatur pro ente reali, nomina infinita tā dicuntur de iis quæ sunt, quam de iis quæ non sunt. Hæc assertio communis est, & probatur facile: quia scilicet hæc est vera enunciatio: quātitas est nonhomo, & in illa prædicatur nomen infinitum de ente reali: tum etiā hæc est vera & recta enunciatio: Chimera est nonhomo; & tamen in illa prædicatur nomen infinitum de subiecto, quod non est ens rei. Probatur secundo assertio: quia hæc vox, nonhomo, repræsentat intellectui tam entia realia, quam chimeram, & alia entia rationis.

Secunda assertio. Si ens sumatur in tota sua latitudine prout scilicet complectitur omne ens, tam rei quam rationis, nomina infinita non possunt dici de iis quæ non sunt. Probatur primo. De eo quod non est, nihil potest dici; ergo nomina infinita non possunt dici de iis quæ non sunt. Respondent authores contrariæ sententiæ negando antecedens: quia inquit, chimera non est, & tamen de illa vere affirmatur nomen infinitum, ut patet in hac enunciatione, Chimera est nonhomo. Hæc tamen solutio, reicitur primo: quia chimera est ens rationis, & consequenter continetur sub ente in tota sua latitudine. Reicitur secundo: quia vel nomen infinitū est nonens, vel ens: si nonens, ergo non est nomen infinitum; si ens: ergo non potest prædicari de iis quæ non sunt: nam in vera enunciatione attributum non potest distingui realiter a subiecto: quia copula est in oratione vera significat attributum esse subiectum.

Probatur secundo assertio. In enunciatione constante attributo infinito,

infinito subiectum non potest esse nonens; ergo nomen infinitum non potest vere prædicari de iis quæ non sunt. Probatur antecedens. Nomen infinitum potest vere prædicari de iis quæ non sunt, sit igitur hæc vera enunciatio. Nihil est nonhomo. Modo sic. Sit hæc enunciatio scripta; ergo est signum huius orationis vocalis, nihil est nonhomo; nam ut docet Arist. initio huius libri, scripta sunt signa vocum. Deinde sic disputo. Ergo hæc enunciatio vocalis erit signum enunciationis mentalis: nam ut eodem loco docet Arist. voces signa sunt eorum quæ mente concipimus: sed omnis enunciatio mentalis est signum naturale, ut diximus quæst. 3. de signis repræsentans rem ab intellectu cognitam; ergo hæc enunciatio attributi infiniti, scilicet nihil est nonhomo naturaliter repræsentat rem cognitam: ergo naturaliter repræsentat hoc attributum infinitum conuenire huic subiecto: ergo per hanc enunciationem mentalem cognoscimus, hoc attributum conuenire huic subiecto: ergo hoc attributum & hoc subiectum habent esse cognitum: ergo saltem debent esse entia rationis: ergo hoc attributū infinitum non dicitur de eo quod non est ens, si ens sumatur in tota sua latitudine ut complectitur etiam ens rationis.

IN TERTIA parte quæst. proponendæ sunt contrariæ sententiæ. Dominicus Soto. 2. lib. Sumularum. cap. 1. & Iauellus in sua Dialectica tractatu. 2. existimant nomen infinitum significare tam id quod est, quam id quod non est: tamen non dici de eo quod non est, & per nonens intelligant chimeram & alia huiusmodi, ut ex illorum exemplis constat. Soluamus ergo huius sententiæ argumenta. Primum argumentum. In enunciatione attributi infiniti debet sumi aliquod subiectum de quo affirmetur, vel negetur nomen infinitum; sed quæ non sunt, non possunt esse subiectum; ergo nomen infinitum non potest dici de iis quæ non sunt. Respondet distinguendo minorem ita. Quæ non sunt absolute, concedo: quæ non sunt entia rei, nego minorem.

Probatur secundo. A propositione tertiæ adjacentis ad propositionem secundi adjacentis optima est consequentia, ut recte sequitur, homo est albus; ergo homo est: sed in propositione attributi infiniti si subiectum sit nonens, non est recta hæc argumentandi ratio: quia non recte sequitur, chimera est nonhomo; ergo chimera est; igitur nomen infinitum non potest dici de iis quæ non sunt. Authores nostræ sententiæ, ut huic argumento satisficiant, negant maiorem, quia inquit, non est simpliciter vera. Nos tamen concedimus maiorem, & negamus minorem; nam recte sequitur, chi-

K 2 mera

mera est non homo; ergo chimera est: nam hæc propositio chimera est, hunc reddit sensum: chimera existit obiectiue in intellectu.

Alii quamplurimi Philosophi, ut Boetius, Ammonius, D. Thomas, Toletus, & multi alii ex Iunioribus censent nomen infinitum tam dici de his quæ sunt, quam de his quæ non sunt. Confirmant primo suam sententiam ex Aristotele id expresse docente cap. de nomine. Respondemus tamē Aristotelem esse ita intelligendum: nomina infinita tam dicuntur de his quæ sunt, quam de his quæ non sunt, id est, tam dicuntur de entibus realibus, quæ sunt vere entia, quam de entibus rationis, & cognitis, quæ reuera non sunt, sed obiectiue solum, & sic intelligendum est, quod diximus quaestione secunda huius disputationis fundamento primo.

Deinde probant suam sententiam quibusdam rationibus. Prima est nomen infinitum, v. g. nonhomo, tam dicitur de homine qui est, quam de chimera quæ non est; ergo nomina infinita dicuntur tam de his quæ sunt, quam de his quæ non sunt; nam eadem est in omnibus ratio. Quod dicatur de homine constat: quod vero dicatur de chimera probatur, quia homo & nonhomo sunt contradicentia, quæ absque medio opponuntur. Respondemus, chimeram non ens esse rei, sed cognitum: quare argumentum tantum probat nostram primam assertionem.

Secunda ratio. Hæc est vera & vere enunciatio: nihil est nonhomo; sed in hac dicitur nomen infinitum de eo quod non est; ergo nomen infinitum potest dici de eo quod non est. Respondemus negando minorem: nam, ut nonhomo dicatur de nihilo, nihil debet habere esse cognitum, quare non est absolute nihil, sed potius ens rationis, licet dicatur nihil ex eo quod non est ens rei.

QVAESTIO V.

An nomina transcendentia possint fieri infinita.

DIVIDITVR quaestio in tres partes. In prima parte adducemus fundamenta. In secunda satisfacimus quaestioni. In tertia soluemus contrarias rationes.

IN PRIMA parte quaestionis sit primum fundamentum. Ex Aristotele cap. de nomine nomen infinitum tam dicitur

dicitur de his quæ sunt, quam de his quæ non sunt: id est, ut superiori quaestione exposuimus, & demonstrauimus, nomen infinitum tam dicitur de his quæ sunt entia rei, quam de his quæ sunt entia cognita & ab intellectu conficta: est igitur de intrinseca & essentiali ratione nominis infiniti quod dicatur modo prædicto. Probatur facile hoc fundamentum, quia scilicet in nomine infinito significatum materiale, siue quod negatur, & significatum formale, siue id a quo negatur sunt inter se termini contradicentes: cum ergo termini contradicentes diuidant omne ens, & opponantur absque medio, proinde significatum a quo negatur debet supponere pro omnibus, si excipias significatum quod negatur.

Secundum fundamentum. Quotiescunque nomen aliquod æquiualeat nomini finito, ita ut significet idem omnino ac nomen aliquod finitum, tale nomen non potest esse infinitum: v. g. si non lapidis determinate significaret solum hominem, non esset nomen infinitum, sed potius finitum & determinatum.

IN SECUNDA parte quaest. sit 1. assertio. Si nomen ens sumatur in tota sua latitudine, scilicet pro omni ente rei, & rationis, non potest fieri nomen infinitum. Probatur primo assertio: quia in omni nomine infinito debet reperiri id, quod negatur, & id, de quo negatur; sed si ens sumatur hoc modo, non reperitur id de quo negatur; ergo non potest fieri infinitum.

Probatur secundo. Nomen infinitum, ut constat ex primo fundamento, debet dici tam de iis quæ sunt, quam de iis quæ non sunt; sed ens in tota illa sua latitudine, si illi præponatur negatio, nec potest dici de iis quæ sunt (in hac disp. perdisco de aliquo, intelligimus vere affirmari de illo) quam de iis quæ non sunt; ergo ens in tota sua latitudine non potest fieri nomen infinitum. Probatur minor. Per ea quæ sunt, intelligimus entia rei, & per ea quæ non sunt, intelligimus entia rationis; sed si ens sumatur in tota sua latitudine, & ut illi præponitur negatio, nec potest dici de ente rei, nec de ente rationis; ergo non potest dici tam de iis quæ sunt, quam de iis quæ non sunt. Respondent nonnulli Iuniores, propositionē Arist. intelligendam esse ut in plurimum, non tamen vniuersē. Sed infringitur solutio: primo quia nomen infinitum synonyme dicitur de omnibus nominibus infinitis. Reicitur secundo: quia in nomine infinito significatum quod negatur debet esse aliquid, cum necessario habeat esse cognitum, eo ipso quod ab intellectu cognoscitur; at præter ens rei & rationis nullum datur ens rei, aut cognitum.

Ens in tota latitudine non potest fieri infinitum.

Entis nō
potest fieri
infinitum.

Secunda assertio. Si ens sumatur pro ente rei in tota sua latitudine, non potest fieri infinitum. Probatur primo: quia tantum potest prædicari de iis quæ non sunt, scilicet de entibus rationis. Probatur secundo. Quando duo nomina supponunt pro eodem, si unum est finitum, alterum debet esse finitum; sed ens rationis est nomen finitum; ergo nomen quod supponit pro illo, pro quo supponit hoc nomen ens rationis, etiam erit finitum: sed hoc nomen nonens (si ens sumatur pro ente rei) supponit tantum pro ente rationis; ergo si ens sumatur pro ente rei, nonens non erit nomen infinitum. Ultima minor probatur: quia ens rei cum negatione præposita solum potest vere affirmari de ente cognito. Prima maior huius argumenti probatur ita. Signum constituitur formaliter per significationem; sed omnia nomina tam finita, quam infinita sunt in genere signi; ergo omnia constituuntur formaliter per significationem: ergo quæ habent eandem significationem, sunt eiusdem rationis in genere signi: sed quæ significant eandem rem, habent eandem significationem; ergo sunt eiusdem rationis in genere signi: ergo si unum est signum finitum, alterum, quod idem significat, debet etiam esse finitum. Probatur ultima minor: quia significatio desumitur in ordine ad rem significatam. Album enim & candidum idem sunt in genere signi, eo quod eandem rem significant. Tum etiam omnes rami ante tabernas pendentes, etiam si a diversis arboribus sint abscissi, idem sunt in genere signi, eo quod significant eandem rem, scilicet vinum, quod ibi venditur. Respondent nonnulli, hæc duo nomina, ens rationis, & nonens rei, non significare eandem omnino rem: nam ens rationis solum dicitur de iis, quæ habent esse cognitum in intellectu, dummodo non habeant esse reale: at vero hoc nomen, nonens rei, non solum dicitur de ente rationis, sed etiam de iis, quæ non sunt. Reicitur tamen solutio ita. Per dici de aliquo intelligimus vere affirmari; sed hoc nomen nonens rei tantum potest vere affirmari de entibus rationis; ergo solum potest dici de entibus rationis. Probatur minor. Nomen solum potest vere affirmari de re significata; sed hoc nomen nonens reale solum potest significare ens rationis; ergo solum potest dici de ente rationis. Probatur minor. Solum potest ducere nos in cognitionem entis cogniti ab intellectu; ergo solum potest significare ens rationis, siue ens cognitum. Probatur consequentia: quia signum est quod ducit nos in cognitionem alterius.

Alii Philosophi respondent, hoc nomen, nonens rei, tantum posse dici de ente rationis, hoc tamen per accidens se habere: nam si essent

essent alia entia, præter entia rei & rationis, de illis vere diceretur hoc nomen, nonens rei: & quia ratio nominis infiniti desumitur ab iis, quæ conveniunt per se, & non ab iis, quæ conveniunt per accidens, proinde hoc nomen, nonens rei, est nomen infinitum. Sed hæc solutio reicitur ita. Ratio signi desumitur a re significata, & res significata non desumitur a signo; ergo si impossibile est significatum, impossibile erit signum significans: sed impossibile est significari per nomen, nisi id quod est ens rei, vel ens rationis; ergo impossibile est nomen significare nisi ens rei, aut ens rationis: ergo cum ratio signi desumatur ex re significata, impossibile erit aliquod nomen significare per se nisi ens rei, aut ens rationis: ergo hoc nomen nonens reale ex se non potest significare id quod non est ens rationis. Ultima minor probatur: quia omne quod significatur, aut habet esse reale, aut habet esse cognitum; sed si habet esse reale, est ens reale; & si habet esse cognitum, est ens rationis; ergo impossibile est significari per nomen nisi id, quod est ens reale, vel ens rationis.

Tertia assertio. Hoc nomen, nihil, si sumatur pro ente rationis, non potest fieri infinitum. Hæc assertio probatur eodem modo ac superior.

Nomen nihil non potest fieri infinitum.

IN TERTIA parte quæst. soluendæ sunt contrariæ rationes. Soto 2. libro Sumularum & Louanienses cap. de nomine existimant, ens sumptum in tota sua latitudine posse fieri nomen infinitum. Probatur primo hæc sententia. Ad rationem nominis infiniti duo solum requiruntur, scilicet significatum quod negatur, & significatum a quo negatur; sed hæc reperiuntur in ente sumpto in tota sua latitudine, si illi præponatur negatio; ergo erit infinitum. Probatur maior. In primis, certum est reperiri significatum, quod negatur: nam negatur ens rei. Deinde reperiri id, a quo negatur, constat: quia negatur de chimera, cum hæc sit vera enunciatio, chimera est nonens. Respondeo ita. Transeat maior (est enim falsa) & negamus minorem. Probationi dicimus, chimeram contineri sub ente in tota sua latitudine, nam est ens cognitum.

ratio contraria sententiæ.

Probatur secundo. Quodlibet nomen finitum, si illi præponatur negatio, fit infinitum; ergo cum ens sit nomen finitum, si illi præponatur negatio, fiet infinitum. Respondeo negando antecedens: nam ad rationem nominis infiniti plura desiderantur, scilicet quod sit significatum a quo negatur; tum etiam, ut illud sit indeterminate, quorum nullum reperitur in ente cum negatione præposita. Sed dices. Per negationem præpositam fit mutatio nominis

2. ratio.

I.

nominis finiti; sed non potest fieri mutatio finiti nisi in infinitum; ergo quotiescunque præponitur negatio nomini finito, sit infinitum. Respondeo negando minorem: nam per negationem præpositam nomen finitum sit interdum aliud nomen finitum. Respondeo secundo, & forsan melius, negando maiorem: nam assumit falsum, scilicet cuiusque nomini finito posse præponi negationem: nam tam nomen finitum, quam infinitum sunt in genere signi; ergo solum potest præponi negatio, ita ut ratione illius maneat in genere signi, quod non contingit in hoc nomine, *ens*, si *ens* sumatur in tota sua latitudine: nam, ut ex superius dictis satis constat, omne significatum necessario debet esse *ens rei*, aut *ens rationis*.

3. ratio.

Dices tertio. Hæc enunciatio, chimera est non *ens*, est infinita; sed non ratione subiecti; ergo ratione attributi: ergo attributum, scilicet hoc nomen non *ens*, est nomen infinitum. Respondeo hoc argumentum nihil concludere contra nos: nam hæc enunciatio, chimera est non *ens*, est falsa: nomen vero infinitum debet vere prædicari ad hoc, ut dicatur nomen infinitum, ut in superioribus diximus: nam quod non dicitur vere, non vere significat, & quod non vere significat, non est vere signum, & quod non est vere signum, ut modo de illo loquimur, non est vere nomen.

Quamplurimi ex Iunioribus docent, nomen *ens* sumptum, ut solum significat *ens rei*, posse fieri infinitum, si illi præponatur negatio. Est igitur ratio illorum. In ente sumpto pro ente rei, si illi præponatur negatio, possumus assignare significatum quod negatur, & significatum a quo negatur; ergo est nomen infinitum. Respondeo negando consequentiam: nam hoc non sufficit, sed desideratur etiam, ut significatum a quo negatur non sit certum, sed quod supponat pro quocunque ente rei, & rationis.

QVAESTIO VI.

An casus nominis sint vere nomina.

DIVIDITVR Quaest. in tres partes. In prima proponimus observationes. In secunda adducemus assertiones. In tertia soluemus contrarias rationes.

IN PRIMA parte quaest. sit prima observatio. De nomine dupliciter possumus loqui. Primo ut est definitum in de.

definitione, nominis tradita ab Arist. Secundo tum potest, ut perter illa rationem in definitione explicatam habet hoc peculiare, ut scilicet, si adiungatur verbo substantiaque sumes, est, significet verum vel falsum. Nomen enim ordinatur ad orationem logicam, scilicet ad enunciationem: quare illud proprie appellatur nomen, quod in enunciatione cum verbo sum, *es*, est, significat verum, vel falsum.

Secunda observatio. Pater Fonseca. lib. institutionum Dialecticarum cap. 12. ut perfecte nominis naturam explicaret, hanc propositionem nominis definitionem. Vox significans ex infinito, definite, sine tempore, cuius nulla pars significat separatim, & ad unum verbum sum, *es*, est, est orationem veram, vel falsam. Per illam particulam, *vox significans*, differt a signis, quæ non consistunt in voce, & a vocibus non significantibus formaliter. Per particulam, *ex infinito*, differt a vocibus significantibus a natura. Per particulam, *sine tempore*, differt a verbo. Per particulam, *cuius nulla pars*, differt ab oratione. Denique per ultimam partem differt a casibus nominis. Tertia observatio. Per casus nominis intelligimus genitivum, dativum, &c. nam nominativus non potest appellari casus, sed potius *casus*, sine nominans, aut nominativus a nominando sumpta de nominatione a nomine proprie dicto: nam solus rectus est propriissime nomen in oratione logica, & enunciatione.

IN PRIMA parte quaest. sit prima assertio. Si definitio nominis adducta ab Arist. sumatur pro ut illius verba sonant, casus nominis sunt vere nomina. Probatur primo: quia cuius casus nominis, est vox significans ex hominum instituto sine tempore cuius nulla pars per se sumpta aliquid significat. Probatur secundo ex eodem Arist. qui capite de nomine explicans nominis definitionem, quasi subiungit, debere nomen significare rem certam, hæc vero præstat, dum a ratione nominis excludit nomina infinita. Et paulo post fere in fine excludens casus nominis a ratione nominis, quasi subiungit superiori definitioni, nomen adiunctum verbo sum, *es*, est, debere componere orationem significantiem verum, vel falsum: ita enim habet, hæc vero, Ciceronis, Ciceroni & cetera eiusdem generis non nomina, sed casus nominis vocetur. Subdit vero ratione dicens, huius hæc ratio est, quod cum alia omnia eis sint cum nomine communia, iuncta tamen verbo est *es*. Quibus verbis aperte patetur, casus nominis habere omnes conditiones assignatas in superiori nominis definitione, deficere tamen illis hanc ultimam rationem, quam modo definitioni subiungit.

L

Secunda

Secunda assertio. Si nomen sumatur secundo modo, certum est, casus nominis non esse vere nomina. Probatur primo testimonio Arist. Probatur secundo, si perpendatur ultima definitionis particula. Probatur tertio: quia nomen proprie sumptum, & ut definitur in ultima definitione, dicitur anominando, quod tantum contingit nomini sumpto in recto, non vero in casibus. Probatur quarto: quia solum in recto deseruiunt enunciationibus.

Definitio
essentialis
nominis.

1. arg.

Ex dictis colligitur, hanc esse rectam & essentialem definitionem nominis sumpti ita proprie. Scilicet signum instrumentale proprium, consistens in voce dearticulata significans sine tempore, finite, in recto, cuius nulla pars per se significat.

IN TERTIA parte quaest. dices primo. Casus nominum idem significant, ac rectus; ergo sunt nomina quemadmodum rectus. Resp. idem significare in obliquo, & non in recto, ac proinde non sunt vere nomina: quia in obliquo, si adiungantur verbo sum, es, est, non efficiunt orationem veram, aut falsam. Sed dices. Nomina in casibus obliquis, si adiungantur verbo, significant verum, ut patet ex illo Iob, cap. 10. *Tedet anima mea uita mea*; ergo &c. Resp. orationem hanc ideo esse veram, quia resolvitur in hanc, *tedium est animae meae uita mea*.

2. arg.

Dices secundo. Nomen dividitur in rectum, & casus; ergo casus sunt vere nomina. Respondemus negando consequentiam: nam diuisum in hac diuisione non est nomen iuxta secundam definitionem, sed iuxta definitionem Arist.

3. argum.

Dices ultimo. Haec distinctio nominis, de qua loquuti sumus, non uenit aliis, scilicet pronomini; ergo non est recta. Antecedens constat: nam si perpendantur omnes partes definitionis, inueniemus non uenire pronomini demonstratiuo, ut constat in his orationibus, quae verissime sunt. In primis responsum illud Christi Ioannis. 18. *qui dixit Ego sum*. Et Exodi Capite. 3. *Ego sum qui sum*, & paulo post. *Qui est misit me ad uos*. Haec namque enunciationes verae sunt, & non constent nomine, sed potius pronomine demonstratiuo. Resp. huiusmodi pronomina simul cum verbo significare verum, non ratione sui, sed ratione nominum, pro quibus supponuntur: nam haec enunciatio, *ego sum*, qui sum, hunc reddit sensum, *ego Deus sum ipsum esse per essentialitatem, & absque participatione*.

QVAESTIO VII.

An nomina adiectiua sint simpliciter nomina.

DIVI.

IN DIVIDITUR quaest. in tres partes. In prima proponemus observationes. In secunda adducemus assertiones. In tertia soluemus rationes contrarias.

IN PRIMA parte quaest. sit prima observatio. Possimus loqui de nominibus adiectiuis adiectiue sumptis, vel substantiue sumptis: substantiua enim nomina non sunt illa, quae significant substantiam, sed quae significant substantiam, vel quasi substantiam, id est quae significant rem per se subsistentem, vel quasi per se subsistentem. Omnia enim nomina accidentium, si sumantur, ut significant accidentis alterius, sunt adiectiua: si vero supponant pro sua propria essentia, sunt quasi substantiua: quia significant quasi substantiam, cum significant propriam essentiam, v. g. in hac enunciatione, *homo est albus*, nomen albus est adiectiuum, quia significat accidentis, nempe albedinem per modum alteri adiacentis. At vero in hac enunciatione, *album est dulce*, hoc nomen album, est substantiuum, quia significat quasi substantiam, cum significet id, cui adiacet dulce.

Secunda observatio. Nomen in enunciatione, non solum est subiectum, sed etiam attributum. Possimus igitur loqui de nomine adiectiuo, ut est attributum, & ut est subiectum.

IN SECVNDA parte quaest. sit prima assertio. Nomina adiectiua adiectiue sumpta sunt vere & proprie nomina, si in enunciatione sumantur, ut attributa. Haec assertio certissima est, si fiat inductio per omnes enunciationes constantes nomine adiectiuo pro attributo: verbi gratia in hac enunciatione, *lignum est calidum*, illa vox, *calidum*, est nomen adiectiuum, & tamen conueniunt illi omnes partes definitionis nominis: nam est vox significans &c. & simul cum verbo & attributo efficit enunciationem veram.

Secunda assertio. Nomina adiectiua adiectiue sumpta non possunt esse subiectum enunciationis. Probatur assertio. Nomen adiectiuum adiectiue sumptum semper significat rem per modum alteri adiacentis; sed subiectum in enunciatione nunquam significat rem per modum alteri adiacentis, sed potius per modum subsistentis; ergo nomen adiectiuum non potest esse subiectum enunciationis. Maior constat ex definitione nominis adiectiui. Minor apertissima est, si inspicatur natura subiecti, & attributi.

Tertia assertio. Si nomina adiectiua sumantur substantiue possunt esse subiecta enunciationis, & nomina vere & proprie. Prima pars assertionis probatur in his enunciationibus, *album est coloratum*, dulce

Diuisio q.

1. obs.

2. obs.

3. obs.

Nomina
adiectiua
adiectiue
sunt nomina

Adiectiua
adiectiue
non sunt
subiecta.

Adiectiue
substantiue
sunt subiecta.

L 2 dulce

84. *Quaest. 7. disput. de nomine & verbo.*

duce est quale, in quibus subiecta sunt nomina adiectiva substantiue sumpta. Probatum etiam ratione, quia de nominibus adiectivis multa attributa enunciantur, sed non possunt de illis enuciari, nisi sint subiecta; ergo sunt subiecta: sed non possunt esse subiecta, nisi substantiue sumpta; ergo nomina adiectiva substantiue sumpta possunt esse subiecta in enunciationibus. Ultima minor probatur, quia omne subiectum se habet per modum stantis per se: omne vero quod ita se habet, vel est substantivum, vel accipitur substantiue.

Secunda pars assertionis probatur argumento desumpto a definitione nominis.

In 1. assert.

I N T E R T I A parte quaest. dices in prima assertionē: In hac enunciatione, signum est calidum, illa vox, calidum, coniuncta cum verbo, est, nec significat verum, nec falsum, nisi apponatur etiam subiectum; ergo nomen adiectivum adiectivum sumptum non est vere nomen, quia nomen, coniunctum cum verbo significat verum, vel falsum. Resp. negando consequentiam: nam quando nomen est attributum enunciationis, etiam si sit substantivum, non potest significare verum vel falsum, simul cum verbo, nisi colligatur etiam attributum, ut patet in hac enunciatione, homo est animal, in qua attributum est nomen substantivum, & tamen simul scum, verbo, nec significat verum, nec falsum, nisi apponatur subiectum. Nihil ergo concludit argumentum: nam etiam haberet vim in nominibus substantiis.

animam

subiecta

subiecta

in 1. assert.

animam

subiecta

subiecta

in 1. assert.

animam

subiecta

subiecta

in 1. assert.

animam

subiecta

subiecta

in 1. assert.

animam

subiecta

subiecta

in 1. assert.

animam

subiecta

subiecta

in 1. assert.

animam

subiecta

subiecta

in 1. assert.

Dices in secundam assertionem. In hac enunciatione, albus est coloratum, album significat albedinem per modum alteri adiacentis; ergo est nomen adiectivum adiectivum sumptum. Resp. nego negando secundam partem consequentis: nam solum concludit argumentum, esse nomen adiectivum, tamen non concludit, quod sumatur adiectivum. Licet enim omne nomen significans rem per modum alteri adiacentis sit adiectivum, tamen nunquam sumitur adiectivum, vel substantivum, nisi in enunciatione substantiue, si sit subiectum adiectivum, si sit attributum.

Q V A E S T I O VIII.

Quid sit verbum, & quadruplex.

Dispositio q.

subiecta

subiecta

in 1. assert.

animam

subiecta

subiecta

in 1. assert.

animam

subiecta

subiecta

I V I D I T V R quaest. in duas partes. In prima parte adducemus significationes, & definitionem verbi. In secunda parte proponemus tres illius divisiones.

I N

Quaest. 8. disput. de nomine & verbo.

85

I N P R I M A parte quaest. sit haec observatio. Quatuor vel go circuleruntur significationes huius vocis, verbum, quas retulimus quaest. 1. de verbo. mentis in prima observatione. Disputamus igitur nunc de verbo, ut significat tertiam rationis partem.

Verbum igitur ita definitur ab Arist. Vox significans cum tempore, cuius nulla pars separatim aliquid significat, & semper est nota eorum, quae de altero dicuntur. Omnes huius definitionis partes, praeter ultimam, perspicuae sunt ex dictis circa nominis definitionem. Ultima igitur particula sic debet intelligi. Verbum semper est attributum, vel coniungit attributum cum subiecto, determinando durationem, in quantum convenit. Unde illa pars definitionis, cum tempore, non est intelligenda de tempore proprie dicto tantum, sed de qualibet duratione: nam si nihil possemus enunciare de his, quae mensurantur, aut existerent, aut non.

I N S E C U N D A parte quaest. sit prima divisio. Verbum aliud est finitum, & aliud infinitum. Verbum finitum est illud, quod dicitur de re determinata: ut amo, curro, &c. Verbum infinitum est illud, quod non dicitur de re certa & determinata, ut non amo, non curro.

Inquires tamen, an superior verbi definitio conveniat verbo finito, & infinito. Respondetur consentire: nam est ratio superior ad verba finita, substantiva adiectiva, recta, & obliqua. Licet tamen superior definitio propria verbi finiti, nulli addatur particula, finite, ita ut sensus sit, vox significans cum tempore, finite, cuius nulla pars &c. Fiet vero propria verbi infiniti, si eodem modo addatur illi particula, infinite: nam cum verbum infinitum sit illud, cui preponitur negatio, ratione negationis, tam dicitur de iis quae sunt, quam de iis quae non sunt, & consequenter dicitur infinitum.

Secunda divisio. Verbum aliud est substantivum, & aliud adiectivum. Verbum substantivum est, quod significat substantiam, vel qualem substantiam, quale est verbum, sum, es, est. Verbum adiectivum est illud, quod significat temperemodum alteri adiacentis: verbi gratia, amo, significat enim actionem amandi per modum adiacentis primae personae: & currit, significat actionem currendi per modum adiacentis tertiae personae. Superior definitio verbi convenit verbo substantivo, quomodo definitioni addatur haec particula substantivum. Convenit etiam verbo adiectivo, si addatur haec particula adiectivum.

Tertia divisio. Verbum aliud est rectum, & aliud obliquum. Rectum est, verbum indicantis modi, & temporis praesentis. Verba obliqua sunt, omnia quae non sunt temporis praesentis & indicantis modi, ut amare, si ames, amabo, &c. Superior definitio sit propria

significans

L 3 verbi

Significationes verbi.

Verbi definitio.

Finitum & infinitum.

Substantivum.

Adiectivum.

Substantivum.

Adiectivum.

Rectum & Obliquum.

Ado. 1

verbi recti, si illi addatur hæc pars, indicantis modi & temporis presentis; & per negationem eiusdem partis fit propria hæc definitio verbi obliqui, siue quod idem est, casus verbi.

Ex dictis inferuntur, verbum prout est diuisum in qualibet ex his tribus diuisionibus, fuisse definitum in definitione verbi ab Aristotele. adducta: nã omnes illius definitionis partes conueniunt omnibus membris diuidentibus harum trium diuisionum: Quia tamẽ possumus loqui de verbo sumpto in illa latissima significatione, tum etiã de eodẽ paulo contractius sumpto, prout scilicet certe, & determinate significat rem esse, vel non esse, quã ratione excluditur a ratione verbi ab ipso Aristotele. verba infinita & obliqua, proinde in hac secunda significatione ita debet definiri. Signum instrumentale, proprium, consistens in voce dearticulata, significans cum tempore, finite, indicantis modi, temporis presentis, cuius nulla pars per se sumpta quicquam significat, & semper est nota eorum, quæ de altero dicuntur. Huius definitionis partes constant satis ex dictis in superioribus.

QVÆSTIO IX.

An verbum infinitum sit proprie verbum.

Diuisio q.

1. obf.

2. obf.

3. obf.

DI. V. I. D. I. T. V. R. quæstio in tres partes. In prima parte proponemus tres observationes. In secunda tribus assertionibus satisfacimus quæstioni. In tertia denique soluimus contrarias rationes.

IN P. R. I. M. A. parte quæstio sit prima observatio. Verbo infinito potest præponi negatio duobus modis. Primo ita ut particula, non, se habeat adverbialiter, & per modum negationis: & hoc modo nõ efficitur verbum infinitum, quia particula, non, minime refertur ad rem significatã per verbum, sed potius ad vnionem verbi, quod enunciat, cum ipso attributo: unde nõ negat ab solute actionẽ verbi, sed negat euenire subiecto: ut particula, non, in hac enunciatione, Petrus nõ curret, non negat actionẽ currẽdi, sed potius negat illã conuenire Petro. Secundo modo potest præponi verbo particula, non, ita ut neget rẽ significatã per verbum: & sic fit verbum infinitum, quando illi præponitur negatio: ut si dicamus, currere est non quiescere.

Secunda observatio. Cum negatio possit præponi verbo substantiuo, verbo adiectiuo, recto, & obliquo, de omnibus procedit quæstio.

Tertia observatio. Possumus loqui de verbo sumpto in ea significatione, in qua definitum fuit ab Aristotele, tũ etiam iuxta definitionẽ assigna-

assignatam in fine superioris quæst. ex his pater quæst. sensus.

IN S. E. C. V. N. D. A. parte quæstio sit prima assertio. Verba infinita adiectiua sunt proprie verba iuxta definitionem ab Aristotele adhibitam, siue sint verba recta, siue obliqua. Probatur primo assertio in istis enunciationibus, homo est, non lego, homo non curabitur. Probatur secundo, quia verba infinita tã recta, quam obliqua, interdũ sunt termini enunciationis, tamẽ non sunt nomina. Probatur tertio: quia verba infinita tam dicuntur de his, quæ sunt, quã de his, quæ non sunt; at dici solum conuenit attributis.

Secunda assertio. Si verbum sumatur, ut fuit definitum in secunda definitione, verba infinita non sunt verba. Probatur assertio: quia tam dicuntur de his, quæ sunt, quam de his, quæ nõ sunt: quare non dicuntur finite.

Tertia assertio. Verbum substantiuum in enunciatione positũ nõ potest fieri infinitum. Probatur assertio. Verbum substantiuum in enunciatione semper est copula; sed copula non potest fieri verbum infinitum; ergo &c. Probatur minor, si copula præponatur dictio, non, se habet adverbialiter, ita ut efficiat negationẽ, quia solum negat conjunctionẽ attributi cũ subiecto, & nullo modo se habet infinitanter (se quã plurimi loquuntur) quia nõ negat entitatem attributi; ergo copula non potest fieri verbum infinitum.

IN T. E. R. T. I. A. parte quæstio dices in primã assertionẽ. Aristoteles, cap. 7. huius libri docuit enunciationem infinitam constare verbo, & nomine infinito; ergo cum non doceat enunciationem infinitam constare verbo infinito, verbum infinitum non erit proprie verbum. Resp. negando consequentiam: quia argumentũ desumptum ab auctoritate, si sit negatiuum, nullius est momenti.

Dices in tertiã assertionẽ. Istæ enunciationes, chimera nõ est, monstrũ non est, & alia huiusmodi constant verbo substantiuo infinito; ergo verbum substantiuum potest fieri infinitum. Resp. negando antecedens: nã modo particula, non, sumitur ut efficit negationẽ, & nõ sumitur infinite. Sed dices. Ista enunciatio, chimera non ambulat, constat verbo infinito; ergo & hæc, chimera non est. Probatur consequentia: quia quemadmodum dictio, non ambulat, habet vicem copulae, & attributi, ita dictio, non est. Respondemus, hanc enunciationem, chimera nõ ambulat, posse resolui duobus modis; primo ita. Chimera est non ambulans. Secundo ita. Chimera non est ambulans. Si primo resoluator modo, est enunciatio infinita, quia constat attributo infinito, & est enunciatio affirmas. Si vero resoluator secundo modo, est enunciatio negans, finita tamen: unde, quia quando resoluitur

uitur enunciatio secundi adiacentis, verbum scilicet ex parte copulae, & copula non potest fieri verbum in finitum, proinde enunciatio secundi adiacentis non potest constare verbo in finitum. Hæc igitur enunciatio, chimæra non est, si resoluatur illa: chimæra est nomen, non est stat verbo in finitum, cum verbo huius enunciationis non præponatur negatio. Si vero sic resoluatur chimæra non est ens, etiam non constat verbo in finitum: nam dictio, non, præposita copulae, non efficit cum illa vocem in finitum, sed potius negationem. Sed dices. Verbum, est, resoluatur in copulam, & attributum; ergo si facta resolutione manet attributum in finitum, verbum, quod resoluatur, etiam manet in finitum. Argumentum hoc postulat, ut explicemus, an verbum habeat duplex significatum: nam ex huius dubii solutione pendet solutio argumenti.

Q. V. AESTIO X.

An verba habeant duplicem significationem.

Diuisio q.

1. obf.

2. obf.

3. obf.

Verbum significat cum tempore.

V. AESTIO hæc triplicem potest habere sensum; ac proinde intres partes diuiditur, & in qualibet parte explicabimus questionem in suo sensu. **I. N. P. R. I. M. A** parte quæst. sic prima observatio. Primus sensus questionis est, an verbum significet cum tempore.

Secunda observatio. Quæstio procedit de verbo sumpto in tota sua latitudine, prout scilicet complectitur verbum finitum, infinitum, substantiuum, adiectiuum, rectum, & obliquum: nam definitio verbi, in qua docuit Aristoteles, verbum significare cum tempore, his omnibus conuenit, ut ex superioribus constat.

Tertia observatio. Per tempus non intelligimus tantum tempus proprie dictum, illud scilicet, quod est duratio motus successiui, de quo loquuti sumus quæst. 3. in disputatione de quantitate continua, & multo diffusius 4. Physicæ cap. 10. utque ad finem libri: sed intelligimus etiam instans, æternitatem, ætium, & ut in verbo dicam, nomine temporis quamuis durationem intelligimus.

Sic assertio. Omne verbum significat cum tempore. Probatur primo testimonio Arist. qui cap. de verbo aperte docet, verbum differre a nomine, eo quod verbum significat cum tempore, nomen vero minime. Probatur secundo. Significare cum tempore est præter propriam significationem includere aliquam temporis differentiam, sed omne verbum præter propriam significationem includit aliquam temporis differentiam; ergo &c. Maior est certa. Minor probatur, si fiat inductio.

Dices

Dices primo. Dies, Mensis, Annus, &c. significant cum tempore; ergo nullum est discrimen assignatum inter nomen & verbum. Respondes negando antecedens: nam licet significant tempus, tamen non significant cum tempore, eo quod non includunt aliquam temporis differentiam. Sed dices. Hoc nomen, meridies, connotat certam temporis differentiam; ergo significat cum tempore. Respondemus negando antecedens: nam meridies tam dicitur de hora duodecima huius diei, quā præteriti, vel futuri. Sed dices. Hæ voces, hodie, heri, cras, & alię huiusmodi significant cum tempore; ergo significare cum tempore non solum conuenit verbis. Respondemus negando antecedens: nam huiusmodi aduerbia temporis non significant cum tempore, sed significant tempus cum aliqua differentia: hodie enim significat diem præsentem: heri significat diem præteritum: & cras significat diem proxime futurum. Ad hoc vero ut vox significet cum tempore, debet præter propriam significationem includere aliquam temporis differentiam. Sed dices. Hoc aduerbium, cras, præter propriam significationem includit aliquam temporis differentiam; ergo solutio est nulla. Probatur antecedens. Propria significatio illius est tempus, & præter illam significat differentiam futuri temporis; ergo præter propriam significationem includit temporis differentiam. Respondemus negando antecedens. Probationi respondemus similiter: nam propria significatio non est solum tempus, sed potius significat primo tempus cum tali differentia, scilicet diem proxime venturum, ac proinde hæc dicuntur aduerbia temporis: quemadmodum etiam aduerbia loci non solum significant locum, sed etiam talem loci differentiam: ut aduerbium, vnde, significat locum, a quo aliquis venit: & quod, significat locum, ad quem aliquis proficiscitur. Qui plura desiderat circa aduerbia temporis, consulat nostros Commentarios Physicos libro 4. cap. 13. in disputatione circa illud. Sed queres. Quid ergo desideratur, ad hoc ut vox non significet, sed includat potius aliquam temporis differentiam. Respondemus desiderari, ut in prima significatione significet vel actionem verbi, vel quietem, vel passionem, vel esse rei, ut dicemus infra in hac eadem questione.

Dices secundo. Rosa non existens non mensuratur tempore; sed quando rosa non existit, hæc est vera, rosa est flos; ergo quando rosa non mensuratur tempore, hæc est vera, rosa est flos:

M ergo

1. arg.

1.

2.

4.

2. argum.

ergo verbum est in hac enunciatione præter propriam significationem nullam includit temporis differentiam. Respondemus negando secundam consequentiam: nam, ut constat ex tertia observatione, per tempus non solum intelligimus durationem motus successui, sed quamlibet durationem.

Dices tertio: Aliquando hæc est vera enuntiatio, Leo generatur; sed verbum, generatur, nullam adsignificat temporis differentiam, sed potius instanti, quia generatio fit in instanti; ergo &c. Respondemus ex tertia observatione eodem modo.

4. argum.

Dices quarto. Participium significat cum tempore; ergo non solum convenit verbo significare cum tempore. Respondemus primo, participium secundum aliquam reduci ad verbum: dicitur enim participium, quia in quibusdam convenit cum nomine, & in quibusdam cum verbo. Respondemus secundo, per illam particulam, cum tempore, non differre verbum à participio, sed solum à nomine.

5. argum.

Dices ultimo. Significare cum tempore est, præter actionem verbi includere aliquam temporis differentiam; sed sunt multa verba, quæ non significant actionem, ut patet in his enunciationibus, ego quiesco, Petrus est; ergo falsum est, omnia verba significare cum tempore. Respondemus maiorem esse falsam, ut constat ex solutione primi argumenti.

2. sensus
quest.
Quid sit res
verbi.

IN SECUNDA parte q. secundus sensus illius est, an verba significant res verbi, & tempus. Pro huius dubitationis intelligentia observandum est, illud esse rem verbi, quod significat verbum præter differentiam temporis: ut res huius verbi, *amo*, *amas*, est actio amandi. Si igitur verbum sit substantivum, res verbi est essentia siue substantia per verbum significata. Si vero verbum fuerit adiectivum, res verbi aut est actio, ut in omnibus verbis, quæ significant actionem; verbi gratia, *amo*, *lego*, *curro* &c. aut est passio, ut in his verbis, *amatur*, *mouetur* &c. aut est quies, ut in hoc verbo, *quiesco*.

Verbū signi-
ficat rem
& duratio-
nem.

Secunda observatio. Rem significare contingit dupliciter, primario scilicet, & secundario, siue connotando. Ex his manifestus est quest. sensus.

Sit Assertio. Verbum non solum significat rem verbi, sed etiam tempus siue durationem quamlibet, in qua est, vel fit res verbi: ita tamen ut præcipue significet rem verbi, & secunda-

rio

rio durationem. Hanc assertionem tenent Louanienſes cap. de verbo, & multi Iuniores Philosophi. Probatur primo ex Arist. docente, verbum significare cum tempore. Probatur secundo: quia si verbum solum significaret rem verbi, verbum temporis præſentis & temporis futuri, & præteriti non differret inter ſe, quod est absurdum. Sequela probatur: quia, *amo*, verbi gratia, *amavi*, & *amabo*, pro re verbi solum significant actionem amandi. Quod vero conſequens ſit absurdum, probatur ex eodem Arist. cap. de verbo, ubi conſtituit maximum discrimen inter verbum temporis præſentis, & casus verbi. Probatur tertio. Verbum ducit nos in cognitionem rei verbi, & durationis in qua fit, ut inductione patet; ergo ſignificat rem & durationem.

Sed dices pro ſecunda ſententia, quam ſequuntur Mercado, & Soto ſecundo lib. ſumularum cap. 2. Verbum ſignificat rem verbi, & durationem; ergo eſt vox composita. Reſp. negando cōſequentiam: quia non ſignificat hæc duo primario, ſed vñ primario, & alterum ſecundario.

Argum.

IN TERTIA parte quest. tertius ſenſus illius eſt, an verbum ſit vox composita dictione, & ſignificatione: & questio non procedit de verbo infinito, neque de verbo composito aliqua præpoſitione, quale eſt hoc verbum, *reſcribo*, &c. Inquirimus ergo, an ſit vñ dicitio, & non ſignificet multa, ſcilicet rem verbi, & perſonam: ut verbum, *currit*, an ſignificet ſolam actionem currendi, vel etiam Petrum, qui currit.

Prima assertio. Verbum est simplex voce. Probatur primo ex Arist. cap. de homonymis, in quo diſiſit vocem in ſimplicem, & compositam, & adhibuit exemplum dicens, *ſimplicia ſunt, ut homo, bos, currit, vincit.*

Verbū eſt
ſimplex vo-
ce.

Secunda assertio. Verba, siue ſint ſubſtantiva, ſiue ſint adiectiva, non ſunt composita ſignificatione, ſed potius ſimplicia. De verbis ſubſtantivis res eſt apertior, & probatur præcipue ex quibusdam ſacræ Scripturæ testimoniis: ut Ioannis 18. Dixit Ieſus Iudeis, *Quem queritis? Reſponderunt ei, Ieſum Nazarenum.* Dixit vero illis Ieſus, *Ego ſum.* Non dixit, ſum, ſed ego ſum. Tum etiam Exodi. 3. *Ego ſum qui ſum*, &c. quare verba ſubſtantiva non ſignificent perſonā. Probatur ſecundo tā in verbis ſubſtantivis, quā adiectivis ita. Vox ſignificās cōceptus primæ operationis intellectus eſt ſimplex ſignificatione; ſed omne verbū ſic ſe habet: ergo &c. Probatur minor ex Ariſtotele, qui hoc expreſſe docuit.

Verba nō
ſunt com-
poſita ſigni-
ficatione.

M 2

cuit

cuit initio huius libri. Probatur tertio: quia si significaret personam, cum etiam significet rem verbi connotando temporis differentiam, verbum significaret verum, vel falsum, quod repugnat veritati, & Aristoteli. Probatur quarto: quia si verbum significaret personam; ergo determinatum verbum significaret determinatam personam: verbi gratia hoc verbum, *currit*, determinate significaret Petrum, vel Ioannem; quod est absurdum.

1. argum.

Dices primo. Hoc verbum, *amat*, æquiualeat interdum huic voci cōpositæ, Petrus amat; ergo verbum significat etiā personam. Respondemus negando consequentiam: quia æquiualeat illi, ex eo quod supponit personam Petri, non vero quia illam significet.

2. argum.

Dices secundo. Hoc verbum, *amo*, semper significat me amare; ergo significat etiam primam personam. Respondemus eodem modo.

3. argum.

Dices tertio. Ex regula Grammaticorum, prima & secunda persona fere non explicatur nisi discretionis aut emphasis causa; ergo verbum significat saltem primam, & secundam personam. Resp. negando consequentiam: nam inde solum sequitur, supponi, non vero significari, nā si significaretur, nec causa emphasis, nec discretionis deberent explicari: quia committeretur nugatio, cum idem dupliciter significaretur in eadē oratione. Sed quæres: cur prima & secunda non explicantur in oratione, tertia vero persona explicatur. Resp. Quia verba primæ personæ semper supponunt in oratione pro illo, qui loquitur: & verba secundæ personæ semper supponunt pro illo, cum quo loquimur, ac pro inde non est necesse, ut semper exprimantur. Verba vero tertiæ personæ supponunt nimis indeterminate, ac proinde debent exprimi.

Ex dictis manet solutum argumentum positum in fine superioris quæstionis. Resp. ergo, negando consequentiam: nam si negatio se tenet ex parte attributi, verbum quod est copula non est infinitum. Si vero particula, *non*, se teneat ex parte verbi, verbum non efficitur infinitum, sed potius fit enuntiatio negans.

Pro exacta intelligentia vltimæ partis definitionis nominis videndum erat, an verbum sit pars vel tantum copula enūciationis: sed quæstio hæc commodius pertractabitur capite sequenti disputatione secunda.

CAPVT

CAPVT IIII. DE ORATIONE

ARGVMENTVM.

PRIMO proponit, & explicat Aristot. definitionem orationis: deinde colligit enuntiationis definitionem: & tandem aliqua tradit de oppositione enuntiationum.

RATIO est vox &c. Ita definitur oratio. Vox significans, cuius aliqua pars separata aliquid significat ut dicto, nō vero ut affirmatio, aut negatio: ut homo pars est huius orationis, homo est animal; & tamen non significat ut affirmatio, aut negatio, sed ut dicto. Si tamen, inquit, huic voci adlatur verbum, erit affirmatio, vel negatio: syllabæ enim huius vocis, homo, per se nihil significant.

Definitio orationis.

Neque enim &c. Eodem modo in hoc nomine simplici, forex, syllabæ per se sumptæ nihil significant. In nominibus tamen compositis, ut *Respublica*, dispar est ratio: partes enim nominis non ut partes sunt, sed per se sumptæ aliquid significant.

Quauquam autem &c. Ut colligat Aristot. definitionem enuntiationis, hoc docet. Et si omnis oratio significet ex hominum institutione, & non ut instrumentum & signū naturale, tamen non omnis oratio est enuntiatio. Est ergo enuntiatio, oratio verum vel falsum significans.

Definitio enuntiationis.

Neque enim omne &c. Significare, inquit, verum vel falsum non conuenit omnibus orationibus, quia deprecatio est oratio, & neque est vera, neque falsa: solum ergo oratio, quæ verum vel falsum significat, præsentis est considerationis: alia vero omnes ad artem Rethoricam, & Poeticam pertinent.

Est autem &c. Supponit modo, enuntiationem diuidi in eam, quæ est vna, & in eam, quæ est multiplex: & eam quæ est vna, diuidi in affirmantem & negantem: tum etiam mentionem facit enuntiationis compositæ ex alijs enuntiationibus, illis verbis, cetera vna coniunctione fiant, quasi diceret, ex simplicium enuntiationum coniunctione fit enuntiatio composita.

Sed omnis &c. Docet, omnem enuntiationem necessario debere constare ex verbo, aut ex casu verbi. Et omnis enim, inquit, definitio non est enuntiatio, nisi ei verbum est, vel erit, vel fuit adiungatur.

Propterea quod totum, &c. His verbis inquit Aristot. cur par

M 3

tes

tes diffinitionis, ut animal gradens bipes, significant unum aliquid, non vero multa: ac proinde legenda sunt cum interrogatione, ita ut sit sensus. Huius diffinitionis partes efficiunt ne oratione unam rem significantem, eo quod proferuntur absque conjunctione aliqua, vel conjunctione spiritali: Et respondet, dubitationem hanc non esse huiusmodi: sed illam soluemus in observationibus cum ipso Aristotele.

Vna autem &c. Docet iam quid sit enunciatio una, & enunciatio multiplex. Enunciatio una est quae enunciat unum attributum de subiecto: aut quae constat ex multis enunciationibus aliqua conjunctione vel conditionali copulatis. Enunciatio vero multiplex est illa, in qua multa attributa, quae non significant eandem rem, de aliquo enunciantur: vel quae constat ex multis enunciationibus non copulatis.

Ac nomen quidem &c. Docet, nomen & verbum significare aliquam rem certam ut dictiones: tamen non esse enunciationes, quia neque enunciant verum, neque falsum.

Harum autem &c. Subdividit modo enunciationem, quae una est, in simplicem & coniectam. Enunciatio simplex, inquit, est oratio, in qua attributum simplex affirmatur vel negatur de subiecto pro diversitate temporis praesentis, praeteriti, & futuri. Coniecta vero enunciatio est, quae constat ex duabus orationibus copulatis.

Affirmatio Affirmatio est &c. Desinit affirmationem & negationem.

Negatio. Affirmatio inquit est enunciatio, quae affirmat attributum de subiecto. Negatio vero est enunciatio, quae negat attributum de subiecto.

Quoniam autem &c. Ut doceat Aristoteles in hac tertiae capitis parte, affirmationem contrariam esse negationi, hoc iacet fundamentum. Enunciatio vel negat de subiecto id, quod illi convenit: vel affirmat de subiecto id, quod illi convenit: vel negat de subiecto id, quod illi non convenit: vel affirmat de subiecto id, quod illi non convenit. Insuper, inquit, omne quod affirmatur de aliquo, potest negari de eodem: proinde quovis modo ex istis fiant enunciationes, profecto, inquit, affirmatio semper contraria est negationi.

Definitio
contradictionis.

Sint autem contradictio &c. Et in verbis desinit contradictio nem ita. Affirmatio & negatio contrariae ut Ioannes currit, Ioannes non currit. Quia tamen non quovis affirmatio & negatio efficit contradictionem, proinde hoc explicat sequentibus verbis.

Oponi autem &c. Docet ergo opponi contrario nomine enunciationes

nes illas, quae sunt affirmatio & negatio de eodem subiecto, verbis non homonymis, ad idem comparatis, secundum idem, & eodem tempore.

OBSERVATIONES IN hoc caput.

PRIMA observatio. Quaerit Aristoteles in hoc capite, cur partes definitionis significant unum aliquid, & non multa. Huius rei rationem reddit 7. Metaphy. cap. 13. & 8. cap. 6. dicens, definitionem esse unam, quia constat actu & potentia, siue ex genere & differentia, quae componunt rem per modum unius, & rei simplicis.

Secunda observatio. In fine cap. definiuit Arist. contradictionem dicens, esse affirmationem, & negationem &c. Observant igitur aliqui Interpretes, hanc vocem, contradictio, inuentam esse ab Arist. nam significatum huius vocis ante Arist. alia voce exprimebatur. Reliqua, quae se offerunt observatione digna circa hoc caput, observabimus in questionibus.

DISPUTATIONES CIRCA CAPUT DE ORATIONE.

DE ABUS disputationibus absoluemus, ea omnia quae circa caput quartum possunt excitari. In prima igitur pertractabimus quae pertinent ad orationem in communi. In secunda vero quid agendum sit, dicemus in argumento illius.

DISP.

DISPUTATIO I. DE ORATIONE
in communi.

QVAESTIO I.

In qua explicatur definitio orationis tradita
ab Aristotele.

Diuisio
quaest.

QUIA voces communes notae sunt & signa eorum, quae mente concepimus, proinde merito voces omnes interpretationes nuncupantur. Cum ergo egerimus in superioribus, de vocibus simplicibus scilicet de nomine & verbo: restat nunc ut de oratione agamus. Prius tamen, quae ad orationem in communi spectant, in medium adducimus: & in hac prima quaestione orationis definitionem ab Aristot. traditam explicamus.

Diuiditur quaest. in duas partes. In prima parte explicabimus orationis definitionem. In secunda soluemus aliqua argumenta.

IN PRIMA parte quaest. proponimus primo definitionem orationis ab Arist. adductam, quae ita habet. Vox significans cuius aliqua pars separata aliquid significat ut dictio, non vero ut affirmatio aut negatio. Ex dictis circa definitionem de nomine & verbo facillimum est explicare huius definitionis particulas. Est igitur oratio vox significans, non quomodocumque; sed proprie, instrumentaliter, & ex instituto: nam vox significans etiam est genus orationis: quemadmodum diximus quaest. i. disput. de nomine & verbo esse genus nominis & verbi.

Secunda pars definitionis est, cuius aliqua pars separata significat ut nomen, id est ut dictio. Per hanc partem differt oratio a nomine & verbo, quorum partes non significant ut dictiones, scilicet talis nominis, vel verbi.

Vltima pars definitionis est, non ut affirmatio aut negatio. Per hanc partem significamus, orationem prima sui compositio ne coalescere ex vocibus simplicibus, non vero ex aliis orationibus, quae sunt affirmationes, aut negationes.

i. arg.

IN SECUNDA parte q. soluende sunt nonnullae rationes, quae se offerunt circa definitionem orationis. Dices ergo circa primam

primam partem illius. Oratio est multiplex vox; ergo non recte dicitur vox, sed voces. Omisissis quae plurimis solutionibus, resp. vocem sumi in communi prout abstrahit à simplici, qualis est nomen, & verbum: & a composita, qualis est oratio: tum etiam sumi potest pro simplici & composita: negamus ergo antecedens: nam vox sumitur in communi in definitione proposita. Sed dices. Ergo deest illi haec particula, *composita*, per quam separatur à voce simplici. Respondeo negando consequentiam: nam per secundam partem definitionis differt à voce simplici.

Dices secundo. Oratio quae consistit in scriptis & in mente, est vere oratio; sed non est vox; ergo &c. Resp. solum fuisse definitam orationem consistentem in voce, ex cuius proportionem facile colligitur definitio orationis mentalis, & scriptae.

Dices in 2. partem definitionis. Omnes partes orationis per se significant ut dictiones; ergo non recte docuit, cuius aliqua pars &c. Resp. negando consequentiam: nam etsi omnes significant, tamen satis separatur oratio à nomine & verbo, per hoc quod aliqua illius pars separata significat ut dictio. Solutio illorum qui docent, hoc docuisse Arist. propter partes minores, scilicet propter syllabas, nullius est momenti: quia syllabae non sunt partes orationis, cum non significant, sed sunt partes materiae orationis.

Dices in tertiam partem definitionis. In hac oratione, si solucet dies est, partes significant ut affirmationes; ergo non fuit recte tradita vltima definitionis pars. Resp. negando consequentiam: nam definitio intelligenda est de partibus minutissimis, & primis, ex quibus componitur in genere signi, quae sunt dictiones simplices. Sed res haec facilius intelligetur quaestione 3. qua agemus de definito definitionis in hac orationis finitione.

QVAESTIO II.

Quotuplex sit oratio.

VAM plurimae adducuntur à Dialecticis orationis diuisiones, quarum aliquas in medium modo adducemus, ut quaest. sequenti explicare possimus

N

defini-

Vocalis,
metallica, &
scripta.

Voce & si-
gnificatio-
ne.

significatio
ne tantum.

dictione tā-
tum

I.

definitum in definitione vocis.

Prima diuisio. Oratio, vel est vocalis, vel mentalis, vel scripta. De scripta nihil dicemus: de mentali pauca: de vocali vero multa explicabimus. Circa hanc diuisionem solum occurrit obferuandum, tam orationem vocalem, quam mentalem, & scriptam esse in genere signi modo explicato in disputatione de signis.

Secunda diuisio. Oratio consistens in voce triplex est, scilicet voce & significatione, significatione tantum, & voce tantum. Voce & significatione est illa, quæ constat ex pluribus vocibus plura significantibus, & cōnexis aliqua copula, siue aliquo nexu grammatico. Per copulam intelligimus verbum, beneficio cuius attributum tribuitur subiecto. Per nexum grammaticum intelligimus aliquam convenientiam inter orationis partes: vt in his orationibus, Aristoteles doctus, Leo est, &c. vnde istæ voces, Homo, Terra, Lignum, Sol, non efficiunt orationē, quia nec copula, nec nexu coniunguntur, sed sunt plures dictiones per modum plurium vocum simplicium, & non efficiunt vnam orationem compositam. Proinde ergo Villa pandeus in sumulis cap. de oratione merito definiuit orationem in hunc modum. Plures dictiones congrue se habentes. Oratio significatione tantum est illa, quæ est vna simplex vox dearticulata, significat tantum multa, ac si esset oratio voce & significatione simul: vt quænis ex his vocibus, Nemo, Nihil, Vbiq̃ue, Semper; nam idem significant, ac istæ orationes, Nullus homo, Nullum ens, in omni loco, in omni tempore. Oratio dictione tantum est illa, quæ est vna vox composita ex partibus, quæ per se sumptæ aliquid significant vt dictiones, tamen non habent vnum, sed varios sensus. Huiusmodi sunt omnes orationes amphibologicae, & quæ constant ex vocibus homonymis, vt homonymæ sunt: vt hæc amphibologica. Aio te Acacida Romanos vincere posse. Ex his, illa solum quæ est oratio voce & significatione, proprie senseri debet oratio, præsertim cum agamus de illa quæ multiplex est voce: quamuis oratio significatione tantum proprie senseri debeat oratio, eo quod significat conceptum intellectus aliquo modo compositum, & apud Dialecticos potius habenda est ratio significationis, quam vocis. Sed dices. Datur oratio, quæ neque est dictione & significatione simul, nec dictione tantum, nec significatione tantum; ergo superior diuisio nō est recta.

Probatur

Probatur antecedens: quia ista vox, *Non*, vel ista vox, *Etiā*, sunt orationes, & tamen, nec sunt plures dictiones, nec in illas resoluntur. Quod sint orationes, probatur: quia si aliquis interroget aliquid, & pro respōso accipiat hanc vocē, *Etiā*, aut, *Non*, statim quiescit. Resp. negādo antecedens. Probationi negamus, has dictiones esse orationes: quia animus audientis quiescit, nō ratione illarum, sed propter præcedentes orationes, quas referunt.

Tertia diuisio. Oratio voce & significatione simul alia est perfecta, & alia imperfecta. Perfecta est illa, quæ integram sententiam declarat: siue quæ generat perfectum sensum: vt hæc, homo est animal: vel vt alij dicunt, oratio perfecta est illa, quæ audita animus audientis quiescit, & nihil amplius scire desiderat. Sed hoc non est ita accipiendum, vt absolute nihil amplius scire desideret: nam hoc proprium est cognitionis comprehensiuæ: sed ita intelligi debet, vt nihil desideret intelligens ad eformandum conceptum perfectum, & absolutum rei significatæ. Oratio imperfecta est illa, quæ non declarat integram sententiam: siue quæ non constituit quietum audientis intellectum. Deinde oratio imperfecta diuiditur in illam, quæ significat sententiam quasi truncatam & imperfectam: vt hæc oratio, si amamus Deum; homo enim, qui audit, adhuc amplius spectat, vt conceptum perfectum efformet: & in eam, quæ adhuc imperfectam sententiam non significat. Huiusmodi sunt omnes definitiones, & alie: V. g. animal rationale, liber Arist. disputatio de genere, & alie huiusmodi: has enim cum aliquis profert, non videtur se velle eo sermonis genere vltius progredi: significant enim veluti nomina, & verba: vnde qui huiusmodi voces audit, eum conceptum efformat, vt qui audit quiescat. Sed dices. Qui audit has orationes more nominum significantes, quiescit; ergo sunt orationes perfectæ. Respondeo negando consequentiam: nam vt sit oratio perfecta, is qui audit, debet quiescere, eo quod perfectam concipit sententiam: qui audit vero orationes more nominum & verborum significantes, quiescit simpliciter apprehendendo. Sed dices. Per has voces significamus conceptus primæ operationis intellectus; ergo non sunt orationes, sed potius nomina, & verba. Probatur consequentia, ex Aristot. initio huius libri, ita enim habet. *Quocirca perceptioni animi ei quæ a vero, & falso abest, nomina, & verba respondent.* Resp. negando.

Oratio perfecta.

Oratio imperfecta.

negando primam partem consequentis, Probationi dicimus, Arist. esse intelligendum non solum de nominibus, & verbis simplicibus voce & significatione, sed etiam de nominibus simplicibus significatione, qualia sunt orationes, de quibus loquimur, nam more nominum, & verborum significant: V. g. hæc oratio, animal rationale, more nominis significat naturam humanam quemadmodum & hoc nomen homo. Sed dices. Significant partes essentiae hominis; ergo non est simplex significatione, neque significat more nominum. Respon. negando consequentiam: nam non significat illas per modum plurium, sed per modum componentium eandem naturam: ac proinde est simplex significatione. Sed dices. Significant more nominis; ergo male docent Philosophi, definitionem esse orationem. Respon. negando consequentiam: nam definitio non significat absolute ut nomen, sed more nominum, ac proinde est oratio, & pertinet ad primam operationem intellectus. Significat enim more nominum, eo quod significat rem absque aliqua attributione quæ admodum & nomen: & proinde pertinet ad primam operationem intellectus. Est vero oratio, quia significat illam rem clare, & explicitè secundum partes ex quibus componitur.

Oratio enū-
cians & nō
enunciāns.

Oratio insuper perfecta variis modis diuiditur. Existimamus tamen ita esse diuidendam. Oratio perfecta alia enunciat, alia non enunciat. Enunciat illa, quæ significat verum, vel falsum: significat autem verum, vel falsum omnis oratio, in qua aliquid alicui tribuitur medio verbo indicatis modi temporis præsentis, tum etiam temporis futuri aut præteriti, ut ad tempus præsens reducuntur. Aliæ vero omnes non enunciant; sunt vero vocatiua, ut, o bone Deus: interrogatiua, ut, quid me vis: imperatiua, ut, relege lectionem: deprecatiua, ut, adiua me: optatiua, ut, utinam legerem. Ex his orationibus perfectis sola enunciatio spectat ad Logicum, nam sola hæc significat verum, vel falsum.

Argum.

Dices in hanc diuisionem. In modo infinito fiunt orationes significantes verum aut falsum; ergo non sunt vera, quæ in superiori diuisione docuimus. Probatur antecedens in hac enunciatione modi infiniti, me legere est me loqui: & in hac alia subiungentis modi, si Sol luceret esset dies. Respon. has orationes esse compositas, nos vero in superiori diuisione loquuti sumus de oratione simplici.

Simplex, &
composita.

Sit igitur vltima diuisio. Oratio alia est simplex, ut ego amo Deum

Deum: & alia composita. Rursus composita duplex est, vna, quæ constat ex duabus enunciationibus; ut hæc, homo est doctus, & Petrus est Philosophus: & alia quæ non constat ex duabus enunciationibus, sed ex aliis; ut me legere est me loqui: hæc enim oratio est vera enunciāns constans ex duabus non enunciāntibus.

Quamplurima ex his, quæ hac questione diximus, desumpta sunt ex Villalpando in Summis cap. de oratione, ex P. Fonseca lib. 3. Dialecticarum institutionum cap. 1. & 2. & ex P. Toletō lib. 1. institutionum cap. 16.

QVAESTIO TERTIA.

Quidam sit definitum in definitione orationis.

DIVIDITVR quæst. in tres partes. In prima proponemus observationes, & quædam, quæ certa sunt. In secunda adducemus assertiones. In tertia soluimus contrarias sententias.

IN PRIM A parte questionis sit prima observatio. Inquirimus in hac quæst. an sub definito definitionis orationis contineantur omnes orationes, in quas diuisa fuit oratio questione superiori. Ad primam ergo diuisionem accedentes, certum est, non fuisse definitam orationem mentalem, vel scriptam; quia istæ non sunt voces; sed solum fuisse definitam orationem quæ est in voce.

Secunda observatio. Cum oratio consistens in voce quædam sit voce & significatione simul, alia significatione tantum, & alia voce tantum, certum est, orationem voce & significatione simul fuisse definitam: quare manet dubitatio de aliis duabus.

Tertia observatio. Oratio voce & significatione simul alia est perfecta, & alia imperfecta. Certum ergo est, fuisse definitam orationem perfectam: manet tamen dubitatio de imperfecta.

Quarta observatio. Oratio perfecta duplex est: alia quæ est enunciatio, & alia quæ non est enunciatio. Illam, quæ est enunciatio, certum est fuisse definitam in definitione orationis: pro-
cedit ergo quæst. de illa, quæ non est enunciatio.

Tandem cum orationes aliæ sint compositæ, & aliæ simplices, N 3

diuisio quæ-
stio.

1.

2. observa-
tio.

3. observa-
tio.

4. observa-
tio.

5. observa-
tio.

res, de omnibus procedit quaest. Ex his manent certa ab incertis separata, & manifestus est questionis sensus.

IN SECUNDA parte quaest. fit prima assertio. Oratio composita etiam definitur in definitione orationis adducta ab Arist. Hanc tuentur hic D. Thom. Alexander, Ammonius, & alij quamplurimi. Probatur vero ex eo, quia illi conveniunt omnes particulae definitionis orationis tradite ab Arist.

2. Affer.

Secunda assertio. Oratio voce tantum etiam fuit definita in definitione ab Aristot. tradita. Probatur assertio: quia est vox significans, cuius aliqua pars per se sumpta significat, ut dictio.

3. Affer.

Tertia assertio. Oratio significatione tantum non fuit definita superiori definitione. Probatur assertio; quia nulla pars orationis significatione tantum per se sumpta significat ut dictio.

4. Affer.

Quarta assertio. Oratio significatione tantum, si naturaliter sumatur, non est oratio: si tamen sumatur formaliter, proprie est oratio. Prima pars assertionis probatur: quia non constat ex pluribus vocibus dearticulatis, sed ex una tantum. Secunda pars assertionis probatur. Oratio formaliter est in genere signi; sed oratio significatione tantum, in genere signi vere & proprie est oratio; ergo formaliter sumpta vere & proprie est oratio. Probatur minor: quia idem significat quod oratio voce & significatione simul.

5. Affer.

Quinta assertio. Oratio imperfecta etiam fuit definita. Probatur eodem modo ac superior assertio. Probatur secundo ex Aristot. qui post traditam orationis definitionem, mentionem fecit orationis imperfectae.

6. Affer.

Ultima assertio. Oratio perfecta non enunciatis etiam fuit definita. De oratione deprecatoria id expresse docuit Aristot. his verbis. *Velut precatio oratio est illa quidem, &c.* De aliis vero perfectis orationibus, non enunciatis probatur primo a definitione. Probatur secundo a fortiori: quia scilicet sunt definitae, quae imperfectae sunt, ut ex superioribus constat; ergo etiam iste quae sunt magis perfectae.

In 1. affer.

IN TERTIA parte quaest. Dices in primam assertionem. Partes orationis compositae significant ut affirmationes, ut patet in hac: si solvitur dies est; ergo non convenit proposita orationis definitio orationi compositae. Respon. conceden-

cedendo antecedens de partibus maioribus, & negando illud de partibus primis, & minutissimis in genere signi, de quibus est intelligenda definitio. Resp. secundo Aristot. Plurimum docuit se, aliquam orationis partem significare ut dictionem, & non ut affirmationem, aut negationem: id tamen non docuit de omnibus partibus orationis.

Dices in secundam assertionem. Oratio voce tantum habet multos sensus; ergo est multiplex: ergo non fuit definita in definitione orationis. Resp. negando secundam consequentiam: nam quae est oratio in voce tantum, continetur sub oratione definita, non ut una, sed ut multe: quoniam quaevis est individuum quoddam orationis: nam oratio habens multos sensus, in genere signi simpliciter est multiplex.

Dices in tertiam assertionem. Oratio significatione tantum est eiusdem rationis cum oratione illa, quae est oratio voce & significatione simul; ergo si haec est definita, etiam illa. Respondeo distinguendo antecedens ita. Pro formali concedo: pro materiali, nego. Sed dices. Pro formali est in genere signi; sed est idem pro formali; ergo est idem in genere signi: sed agimus de illa in genere signi; ergo ut agimus de illa est eiusdem rationis cum oratione secundum vocem & significationem: ergo etiam fuit definita quemadmodum oratio secundum vocem & significationem. Respondeo negando ultimam consequentiam: nam solum probat convenire essentialiter & formaliter cum illa: tamen non probat, habere eandem rationem accidentariam desumptam a materiali parte ipsius signi. Sed dices. Ergo oratio non fuit definita ab Aristotele absolute secundum suam essentialiam, sed fuit definita secundum rationem formalem propriam denominantem talem materiam. Respondeo admittendo libenter consequentiam. Sed dices. Ergo divisio orationis in vocalem, mentalem, & scriptam est subiecti in accidentia. Respondeo admittendo consequentiam, dummodo intelligatur de oratione sumpta in genere signi in concreto.

Dices in quintam & sextam assertionem. Oratio definita ab Arist. est genus orationis enuntiantis; sed tale genus non potest esse nisi oratio perfecta; ergo solum fuit definita oratio perfecta. Resp. concedendo maiorem, si intelligatur de genere remotiori.

moto: & negando minorem, nam solum est vera de genere proximo.

Dices iterum. Oratio est vox significans cuius aliqua pars significat ut dictio, non vero ut affirmatio, aut negatio; ergo tota oratio debet significare ut affirmatio, velut negatio; sed sola perfecta enuncians sic se habet; ergo illa solum fuit definita. Respō deo negando primam consequentiam: nam nulla ratione inferatur: solum enim colligitur ex hoc, aliquam orationem significare per modum affirmationis, aut negationis.

Observa.

Ex his orationibus illae solum, praesentis sunt considerationis, quae perfectae sunt, & enunciantes; quia istae solum sunt partes, ex quibus immediate argumentatio conflatur: nam licet definitio, & diuisio sint orationes logice, licet imperfectae, tamen non sunt praesentis considerationis. Sequenti igitur disputatione agemus solum de oratione enunciante.

DISPUTATIO II. IN QVA AGITVR DE ORATIONE ENUNCIANTE.

AGE MV S in hac secunda disputatione de natura, partibus, & diuisionibus orationis enunciantis: ac tandem in fine illius nonnulla dicemus de restrictione, de suppositione, de ampliacione, & de aliis proprietatibus, quas termini habent in enunciatione. Res enim hanc hoc in loco praeter communem huius celeberrimae Valentiniae Academiae consuetudinem pertractamus: nam nec in logicis institutionibus haec pertractant grauissimi Doctores publici Arist. Interpretes. Tamen quia hanc cognitionem nimis utilem esse iudicamus, illam qua poterimus breuitate & facili oratione explanabimus.

QVAE.

QVAESTIO I.

An definitio enunciationis ab Aristot. tradita sit recta.

DIVIDITVR quaest. in tres partes. In prima adducemus observationes. In secunda quaedam assertiones, & explicabimus partes definitionis enunciationis. In tertia soluemus nonnulla argumenta.

IN PRIMA parte quaest. sit prima observatio. Enunciatio, de qua est quaest. variis nominibus donatur a Philosophis. Appellatur enim enūciatio, siue oratio enūcians, eo quod attributum in illa enunciat de subiecto. Appellatur attributio, quia attributum attribuitur: effatum, quia effatur de subiecto attributum: pronunciatum, quia pronunciat: eloquium, quia dicitur attributū. Donatur etiam multis aliis nominibus. Solet itidem vocari propositio, & conclusio: sed non in propria, nam illae solum enunciationes, quae praeposuntur conclusioni, appellantur propositiones: & illae solum dicuntur conclusiones, quae ex praemissis inferuntur.

Secunda observatio. Ex dictis superiori disputatione constat, orationem diuidi in mentalem, & vocalem, & scriptam. Enunciatio igitur, quae est quaedam orationis species, etiam diuiditur eadem diuisione. Quaestio ergo non procedit de enunciatione mentali, vel scripta; quia Arist. ut definiret enunciationem, definiuit prius genus illius scilicet orationem vocalem; & postea orationem vocalem, quam definierat, diuisit in enunciantem, & non enunciantem, definiuitque enunciantem.

IN SECUNDA parte quaest. sit assertio. Recta est definitio enunciationis ab Arist. tradita, quae ita habet. Oratio significans verum, vel falsum. Oratio significans est genus huius definitionis: est enim oratio significans signum instrumentale, significans ex instituto, non vero est signum naturale. Hoc expresse docuit Arist. his verbis. *Quaunque autem ex instituto, quod admodum dixi, non ut instrumentum, omnis significat oratio; non tamen omnis enunciat ac dicit, sed ea sola quae vel verum, vel falsum obplectitur.* Ex quo testimonio satis deducitur, orationem significantem ut signum instrumentale proprium ex instituto esse ge-

Diuisio
quaest.

Obs.

Definitio
enunciantis
est recta.

O nus

nas. & significare verum, vel falsum esse propriam enunciationis differentiam. Probatur ergo assertio. Hec definitio traditur per genus, & suam differentiam; ergo est recta.

1. Argum. IN TERTIA parte quæst. dices primo. Nulla res potest definiri per contraria; sed significare verum vel falsum sunt contraria; ergo &c. Resp. bene posse rem definiri per contraria cum disiunctione.

2. Argum. Dices secundo. Significare verum vel falsum non solum conuenit enunciationi, sed etiam aliis orationibus, tum etiam & vocibus simplicibus; ergo definitio enunciationis non est recta. Probatur antecedens ex secunda questione disputationis de veritate, in qua docuimus, in qualibet operatione intellectus reperiri veritatem formaliter; ergo omnes voces significantes quolibet ex tribus operationibus intellectus significant verum, vel falsum. Respondeo negando antecedens: nam definitio enunciationis intelligenda est de veritate, vel falsitate composita, quæ consistit in attributione vnius ad alterum: quare probatio ni negamus etiam antecedens, nam in illa quæst. non loquimur de veritate composita.

3. Argum. Dices tertio. Ista oratio, *Hec enunciatio est falsa*, est enunciatio, & tamen nec significat verum, nec falsum; ergo non omnis enunciatio significat verum vel falsum. Quod sit enunciatio, constat: nam habet subiectum copulam, & attributum. Quod vero nec significet verum, nec falsum, probatur ita. In primis si dicas esse veram, contrarium ostenditur ita. Est vera; ergo attributum vere enunciat de subiecto; sed subiectum enunciat esse falsum; ergo est falsa: quare non erit vera. Si dicas esse falsam, est argumentum. Quando attributum enunciationis conuenit subiecto, enunciatio non est falsa; sed attributum huius enunciationis conuenit subiecto; ergo non est falsa. Probatur minor, quia per te est falsa, & attributum docet esse falsam. Respon. huic argumento, illam vocem, *hec*, esse pronomen demonstratiuum, & supponere necessario pro aliqua enunciatione significata illa voce, *enunciatio*, vnde si enunciatio, pro qua supponit, est falsa, hec oratio adducta in argumento erit enunciatio vera: tamen si supponat pro aliqua enunciatione vera, erit enunciatio falsa. Voces namque significantes formaliter, qualis est hec vox, *enunciatio*, non supponunt pro se ipsis & materialiter, sed potius pro rebus, quas significant. Vnde si vox, *enunciatio*, sumatur materialiter.

rialiter, & prout supponit pro se ipsa, non est formaliter enunciatio, sed quædam dictio simplex: ac proinde, nec debet significare verum, nec falsum compositum pertinens ad enunciationem.

QVAESTIO II.

Quotuplex sit enunciatio.

IVIDITVR quæst. in duas partes. In prima proponemus varias enunciationis diuisiones. In secunda soluemus quasdam rationes.

IN PRIMA parte quæst. sit hec observatio. Cum in superiori quæst. dictum sit, enunciationem diuidi in mentalem, & vocalem, & scriptam, quæst. hec solum procedit de enunciatione in voce consistente. Est igitur prima diuisio. Enunciatio alia est vera, & alia falsa. Vera est illa, in qua attributum vere affirmatur, vel negatur de subiecto; vt homo est animal. Falsa est illa, in qua attributum non vere affirmatur, vel negatur de suo subiecto.

Secunda diuisio. Enunciatio, vel est vna, vel multiplex; ita proponitur diuisio hæc ab Arist. hoc capite quarto. A Iunioribus Dialecticis hæc diuisio proponitur his aliis verbis. Enunciatio alia est simplex, siue categorica: & alia composita, siue hypothetica. Circa hanc diuisionem se offert obseruatione dignum, si proprie loquamur, non omnem enunciationem coniunctam siue compositam esse hypotheticam: nam hypothetica proprie solum significat conditionalem, qualis est hec, si Sol lucet dies est. Vsu tamen Dialecticorum factum est, vt omnis enunciatio composita appelletur hypothetica.

Enunciatio simplex diffinitur ab Arist. quæ vnum de vno enunciat: siue in qua nec attributum, nec subiectum est enunciatio. Potest enim in enunciatione simplici attributum esse vox composita: vt in hac enunciatione, homo est animal rationale. Potest etiam subiectum esse vox composita: vt in hac enunciatione, homo bonus est iustus. Possunt itidem subiectum & attributum esse voces compositæ: vt in hac enunciatione: Homo probus est iustus prudens. Nunquam tamen enunciationis simplicis subiectum, aut attributum potest esse oratio perfecta. Quare ad enunciationem simplicem desideratur primo, vt si subiectum, aut attributum sit multiplex vox, significet tamen

vnam rem, vel multas per modum vnus entis per se: vt patet in exēplis adhibitis. Requiritur secundo, vt attributum, aut subiectum non sit vox homonyma: nam si est, virtute saltem est multiplex enunciatio ratione diuersarum significationum subiecti, aut attributi.

Enunciatio composita siue multiplex aut hypothetica est illa, quę constat ex simplicibus aliqua coniunctione copulatis: vt si Sol lucet, dies est. Ad has etiam reducuntur illę, quę constant ex orationibus, quę facile resolui possunt in enunciationes simplices, qualis est hæc, si Sol luceret esset dies: resoluitur enim in hanc compositam; quando Sol lucet est dies.

Absoluta.

Tertia diuisio. Enunciatio alia est absoluta, quę a quibusdam appellatur de inesse, illa scilicet in qua enunciatum attributum de subiecto, & non enunciatum modus, quo de illo affirmatur, aut negatur: V. g. ista enūciatio, homo est animal, & hæc alia, homo non est lapis. Alia vero est modalis, quę pronunciat modū, quo aliquid de alio enunciatum: vt hæc, homo necessario est substantia. De modalis agemus circa cap. 9.

Modalis.
Secūdi ad-
iacentis.
Tertij ad-
iacentis.

Quarta diuisio. Enunciatio alia est secūdi adiacentis, in qua post verbū nihil reperitur: vt hæc, Petrus currit: homo est, &c. & alia tertij adiacentis, in qua post verbum reperitur etiam attributum: vt hæc, homo est animal. In enunciatione secūdi adiacentis verbum semper se tenet ex parte attributi & copulę, quia resoluitur in copulam & attributum. In enunciatione vero tertij adiacentis, si fuerit ex verbo substantiuo, illud solum est copula: si vero ex adiectiuo, illud simul cum dictione post illud inuenta efficit attributum: vt patet in hac enunciatione, Petrus currit per plateam.

Affirmans
& negans.
Vniuersa,
singularis,
particularis,
& indefinita.

Quinta diuisio. Ratione qualitatis diuiditur enunciatio in affirmantem & negantem.

Sexta diuisio. Ratione quantitatis diuiditur enunciatio simplex in vniuersam, singularem, particularem, & indefinitam. Istę due vltimę diuisiones constant satis ex logicis institutionibus.

Alię quamplurimę adducuntur enunciationis diuisiones: vt in enunciationem presentis temporis, præteriti temporis, & futuri temporis: tum etiam in oppositas, & non oppositas; equipollentes, & non equipollentes &c. quę omnes ex dictis facile constant.

In 1. diuis.

IN SECVNDA parte quęst. dices in 1. diuisionem

nem. Non datur enunciatio falsa; ergo illa diuisio nō est recta. Probatur antecedens. Enunciatio est signum; ergo quod nō est signum, non est enunciatio: sed enunciatio falsa non est signū; ergo &c. Probatur minor. Signum ducit nos in cognitionē rei significatę; sed enunciatio falsa non ducit nos in cognitionem rei significatę; ergo non est signum. Probatur minor. Non representat rem significatam; ergo non ducit nos in cognitionē rei significatę. Probatur antecedens: quia res significata per enūciationē falsam aliter se habet, ac significatur per enūciationē. Resp. de ratione signi solū esse, vt præter speciem, quā ingerit sensibus, aliud representet: quod vero representet rē sicuti in se est, hoc solum conuenit signo vero. Sed dices. Signum mensuratur per rem significatam; ergo si res significata non se habet, vt significatur per enunciationem falsam, enunciatio falsa non poterit esse signum. Respondeo negando maiorem propositionem; nam solum illud signum quod verū est, & representat rē vt se habet, mensuratur per illam: quod vero hoc non habet, minime potest per rem mensurari. Sed quęres. Cum voces significant conceptus, & conceptus intellectus naturaliter significant res, & res ipse significatę causent conceptus intellectus non solum obiectiue, sed etiam efficiēter, vnde ortum habet quod aliquando signum non representet rem vt in se est, sed alio modo: ac proinde sit signum falsum. Respondemus, omnem nostrā cognitionem habere originem a sensibus: cum igitur sensus solum percipiant primo & per se accidentia, proinde facile decipiuntur: tum etiam quando nō decipiuntur, difficile potest noster intellectus iudicare de substantia & essentia rerum per ipsa accidentia, ac proinde facile decipitur, & format cōceptum falsum representatē rem aliter ac in se est, licet representet illā secundum illud esse cognitum ab intellectu. Si enim per propriā speciem omnia cognosceret intellectus, forsitan nunquam deciperetur: nā representatio conceptuū intellectus naturalis est.

Dices in secundam diuisionem. Hęc enunciatio, animal rationale est animal risibile, est vere enūciatio; sed neque est enūciatio simplex, neque composita; ergo secunda enunciationis diuisio non est recta. Probatur minor. In primis non est composita: quia non componitur ex aliis enunciationibus. Deinde nō est simplex, quod ita probatur. Non componitur ex vocibus simplicibus, scilicet ex nomine, & verbo, sed ex duabus potius

In 2. diuis.

orationibus cohaere: nam, ut diximus superiori disputatione, quotiescunque sunt multae voces habentes aliquem nexum inter se, efficiunt orationem. Respondeo negando minorem: nam est enuntiatio simplex. Probationi minoris dicimus, enunciationem simplicem recte posse constare extremis, qui sint orationes, dummodo nulla ex illis sit oratio enuncians: quia, non dicitur una enuntiatio, ex eo quod est una sola attributio. Sed dices. Non potest in aliquo reperiri duplex ratio generis, quin reperiatur duplex ratio specifica; ergo si est duplex oratio, debet esse duplex enuntiatio. Probatur consequentia: quia oratio genus est enunciationis. Respondeo distinguendo antecedens ita. Si illa duplex ratio sumatur formaliter, concedimus: si vero sumatur materialiter, negamus antecedens, nam falsum est, ut patet in quaternario numero, qui componitur ex duobus binariis materialiter sumptis. Idem igitur contingit in enunciatione adducta.

In 4. diuis. Dices in quartam diuisionem. Omnis enuntiatio est oratio significans verum, vel falsum; sed non potest significare verum, vel falsum, quin constet subiecto copula & attributo; ergo omnis enuntiatio constat subiecto copula & attributo: sed non potest constare attributo, quin post verbum aliquid reperiatur; ergo non potest esse enuntiatio, quin post verbum reperiatur aliquid: ergo non datur enuntiatio secundi adiacentis. Respondeo negando secundam minorem: nam non dicitur enuntiatio secundi adiacentis, quia non contineat attributum, sed quia non continet illud explicite post verbum, sed implicite & virtute in ipso verbo.

In 6. diuis. Dices in 6. diuisionem. Hec enuntiatio, Homo est species, nec est vniuersa, nec indefinita, nec particularis, nec singularis; ergo sexta diuisio non est recta. Respondeo esse propositionem singularem: nam homo supponit in hac enunciatione pro concreto quodam rationis, quod est individuum quoddam & singulare secundae vocis communis, ut diximus prima parte disputationis de vniuersis quæst. 6. in tertia parte illius argumenti 3. pro confirmatione sextae assertionis.

QV AESTIO III.

Quænam ex superioribus diuisionibus sit generis in species.

QV AESTIO diuiditur in quatuor partes. In prima explicabimus quæstionis sensum. In secunda adducemus duo fundamenta, & separabimus certa ab incertis. In tertia satisfaciemus quæstioni. In quarta soluemus contrarias rationes.

IN PRIM A parte quæst. sit prima observatio. Quæstio hæc etiam procedit de diuisione enunciationis in mentalem, vocalem, & scriptam.

1. Observatio.

Secunda observatio. Ut docuimus quæst. 2. de signis, voces significant ex hominum impositione: & ut docuimus quæst. 3. eiusdem disputationis, conceptus intellectus significant naturaliter.

2. observatio.

Tertia observatio. Omnia differendi instrumenta sumi possunt ratione materiae, & ratione formæ. Observatio hæc aperta manet, si perpendantur quæ Arist. docuit de syllogismo, & de illius speciebus. Agens enim in lib. Priorum de syllogismo ratione formæ, tantum adhibuit exemplum in litteris, quæ non sunt voces significantes. Postea vero egit de syllogismo ratione materiae, ac proinde egit de demonstratione, & de syllogismo probabili tanquam de speciebus distinctis syllogismi. Ex his ergo patet quæst. sensus. Inquirimus enim, quænam ex superioribus diuisionibus enunciationis sit generis in species, si sumatur enuntiatio ratione formæ: & quæ, si sumatur ratione materiae.

3. observatio.

IN SECUNDA parte quæst. sit primum fundamentum. Forma enunciationis consistit in hoc quod sit oratio, in qua unum de altero prædicetur: quæadmodum enim de ratione argumentationis est, ut inter illius partes talis seruetur dispositio, ut ratio ne illius, consequens necessario ex præmissis inferatur: & per accedens se habet, quod tales propositiones sint vere, vel falsæ, necessariæ, vel impossibiles, vel contingentes: ita etiam de ratione enunciationis sumptæ ratione formæ est, quod sit oratio in qua unum de altero prædicetur, & per accedens se habet respectu enunciationis sic sumptæ, quod attributum dicatur vere, vel false, necessario, impossibiliter, vel contingenter.

1. fund.

Secundum fundamentum. Quæadmodum syllogismus ratione materiae

1. fund. mate-

materiæ dicitur verus, vel falsus; verus ille, qui constat ex omnibus propositionibus veris: falsus vero ille, qui constat ex aliqua propositione falsa: & rursus verus diuiditur in necessarium, & probabilem (omitto nunc syllogismum sophisticum de quo lis adhuc sub iudice est, sit ne syllogismus simpliciter) ita enunciatio ratione materiæ dicitur vera, vel falsa; & rursus vera diuidi poterit in probabilem, & necessariam; & falsa in falsam absolute & impossibilem.

Primo est certum.

Ex his facillimū erit certa ab incertis separare, & quæst. respondere. Primo ergo certum est, diuisionem enunciationis in vocalem, mentis, & scripturæ, non esse generis in species, sed potius analogi in analogata. Ratio est: quia mentalis enunciatio est ens rei: at vero vocalis, & scripta sunt entia orationis, vt quæst. sequenti dicemus.

2.

Secundo certum est, diuisionem enunciationis in simplicem, & compositam non esse generis in species: nam si esset, vel esset ratione materiæ, vel ratione formæ cum ab his solum desumi possit ratio essentialis; sed neutro modo; ergo &c. Probatur minor. In primis non ratione materiæ, nam dantur enunciationes simplices, quæ sunt impossibiles, aliæ quæ sunt contingentes, & aliæ quæ sunt necessarie &c. & idem iudicium est de compositis. Neque ratione formæ: quia siue forma desumatur, ab hoc quod sint vniuersæ, vel particulares &c. vel desumatur ab eo, quod sint affirmantes, vel negantes, tam inter simplices, quam inter compositas reperiuntur enunciationes affirmantes, & negantes, tum etiam vniuersæ, singulares, particulares, & indefinitæ.

3.

Tertio certum est, diuisionem enunciationis in absolutam, & modalem, non esse generis in species: primo propter rationem assignatam. Secundo, quia modus in enunciatione, nec est subiectum, nec copula, nec attributum; ergo non potest ab illo desumi ratio, quæ constituat distinctam speciem enunciationis.

4.

Quarto certum est, diuisionem enunciationis in illam, quæ est secundi adiacentis, & in illam, quæ est tertij adiacentis non esse generis in species: primo propter rationem assignatam; secundo, quia per solam resolutionem enunciatio quæ erat secundi adiacentis, fit tertij adiacentis: seruant enim eandem omnino quantitatem, qualitatem, veritatem vel falsitatem. Manet ergo dubitatio de diuisione enunciationis in veram, & falsam: tum

etiam

etiam de diuisione in affirmantem & negantem: ac tandem de diuisione in vniuersam, particularem, indefinitam, & singularem.

IN TERTIA parte quæst. sit prima assertio. Si enunciatio sumatur ratione formæ, diuiditur diuisione generis in species in affirmantem, & negantem. Hanc assertionem facile a contrariis rationibus liberant, qui illam tenent: eam tamen non satis recte probant. Est igitur hæc sententia Ammonij S. Thom. Lonanienfium, & quorūdam Iuniorum. A nobis ergo probatur ita. Forma enunciationis consistit in coniunctione attributi cum subiecto ratione copulæ; ergo diuersæ rationes copulæ efficiunt distinctas species enunciationis: sed enunciatio affirmans, & negans habent diuersas rationes copulæ; ergo &c. Probatur minor: quia negans sic habet copulam, vt ratione negationis non coniungat, sed potius separet attributum a subiecto: affirmans vero sic habet copulam, vt coniungat attributum cum subiecto.

Probatur secundo assertio. Illud quo variato destruitur aliqua ratio communis contenta sub aliquo genere, & nō destruitur aliæ, est differentia specifica diuidens tale genus, & constituens aliquam speciem illius; sed, sic se habet, enunciatio nem esse affirmantem, vel negantem, in enunciationibus, non vero veritas, vel falsitas; ergo esse affirmantem, vel negantem sunt differentie specificæ enunciationis. Prima pars minoris certissima est: nam quocunque modo enunciatio varietur, si ex affirmante sit negans, aut e contra, omnino destruitur. Secunda pars constat etiam: quia variata re, de qua enunciamus, variatur veritas, vel falsitas enunciationis.

Probatur tertio assertio, a simili. Argumentatio ratione formæ non diuiditur diuisione generis in species in veram, & falsam, sed potius in affirmantem & negantem cum tali quantitate, vt dicemus lib. 1. de syllogismo; ergo enunciatio ratione formæ non diuiditur diuisione generis in species in veram, & falsam, sed potius in affirmantem & negantem. Veritas enim in nullo artis differendi instrumento se tenet ex parte formæ. Cur enim isti duo syllogismi in modo Barbara, scilicet, Omne animal est substantia; sed omnis homo est animal; ergo omnis homo est substantia: & omne animal est qualitas; sed omnis lapis est animal; ergo omnis lapis est qualitas, sunt eiusdem speciei ratione formæ, vt omnes cōcedunt, cum propositiones vnius

P

sint

Enunciatio
ratione for
mæ est affir
mans, vel
negans.

sint falsæ, & propositiones alterius sint veræ: & duæ enunciationes, quarum vna est vera, & altera falsa, dummodo habeant eandem dispositionem, quales sunt istæ, homo est animal, & hæc alia, homo est lapis, non erunt eiusdem speciei ratione forme? Saluo certe meliori iudicio, nulla maior ratio potest assignari.

2. assert.

Secunda assertio. Enunciatio ratione materie diuiditur in veram & falsam diuisione generis in species. Probatur primo a simili argumento desumpto ab argumentatione. Probantur secundo. Veritas, & falsitas non desumitur ex dispositione enunciationis, sed potius ex ipsismet rebus; ergo se tenet ex parte materie.

3. assert.

Tertia assertio. Diuisio enunciationis in vniuersam, singularem, particularem, & indefinitam, est subiecti in accidentia. Probatur assertio: quia enunciationem esse vniuersam, &c. se tenet ex parte quantitatis materie enunciationis, quauis non semper. Res hæc constabit in sequentibus, quando erit sermo de enunciationibus modificatis.

In 1. Assert.
arg.

IN QVARTA parte quest. dices primo in primam assertionem. Enunciatio diuiditur diuisione generis in species in veram, & falsam; ergo non diuiditur eodem genere diuisionis in affirmantem, & negantem. Resp. in veram, & falsam ratione materie: in affirmantem & negantem ratione forme diuidi.

Dices secundo. Ratio enunciationis prius conuenit affirmanti quam neganti; ergo est diuisio analogi in sua analogata. Resp. negando antecedens: nam neque enunciatio negans est enunciatio propter affirmationem, nec contra.

3. argum.

Dices tertio pro sententia illorum, qui tenent, esse diuisionem subiecti in accidentia. Esse affirmantem, vel negantem, sunt qualitates; ergo diuisio in affirmantem, & negantem non est generis in species. Resp. esse qualitates essentielles & secundum modum. Sed dices. Veritas & falsitas etiam sunt qualitates enunciationis; ergo diuisio enunciationis in veram, & falsam erit generis in species. Resp. negando consequentiam: quia veritas & falsitas sunt qualitates, quæ se tenent ex parte materie: quare, si sumatur enunciatio ratione forme, diuisio in veram & falsam non erit generis in species. Sed dices. Veritas & falsitas sunt qualitates priores, & magis accedentes ad naturam enunciationis prout a logico tractatur, quam sint affirmatio, & negatio; ergo diuisio in veram, & falsam erit essentialis: & in affirmantem & negantem

gan

gantem erit accidentaria. Probatur antecedens: quia Logicus considerat enunciationem ratione veritatis, aut falsitatis. Logicus enim agit de sermone vero, vel falso. Hæc ratio nimis efficax videtur Authoribus contrarie sententiæ. Resp. tamen, negando antecedens. Probationi dicimus, falsum esse, logicum primo & per se considerare veritatem, vel falsitatem rerum, sed considerare potius naturam instrumentorum artis differendi, qui bus perfecte verum, vel falsum cognoscimus, ac proinde potius curat de dispositione enunciationis, quæ consistit in affirmatione, aut negatione: & deinde de materia. Hoc est manifestum in syllogismo: prius enim considerauit Aristot. formam illius, deinde vero materiam necessariam, vel probabilem.

Dices in secundam assertionem. Materia enunciationis vocalis solum sunt voces dearticulatæ sumptæ vt entia rei; ergo cum veritas & falsitas sint entia rationis, non se tenent in enunciationibus ex parte materie. Resp. materiam remotam esse voces in genere rei, proximam vero esse easdem vt significantes. Nos ergo loquimur in 2. assertionem de materia proxima.

In 2. assert.

QVAETIO IIII.

An enunciatio sit ens rei, vel rationis.

ROCEDIT quest. de enunciatione vocali, mentali, & scripta.

Sit prima assertio. Si enunciatio sumatur pro materiali, tamen enunciatio vocalis, quam mentalis, & scripta est ens rei. Hæc assertio adeo est manifesta, vt non egeat probatione: nam enunciatio scripta pro materiali est ipsamet scriptura, & enunciatio vocalis est ipsamet vox: & mentalis est conceptus formalis ipsius intellectus; quæ omnia citra contrarietatem sunt entia rei.

1. assert.

Secunda assertio. Enunciatio vocalis & scripta pro formali sunt entia rationis. Probatur: quia sunt signa instrumentalia significantia ex libera hominum impositione.

2. assert.

Tertia assertio. Enunciatio mentalis pro formali est ens rei. Probatur assertio. Enunciatio mentalis pro formali sumitur vt significat res ab intellectu cognitæ per compositionem, aut diuisionem; sed sic est ens rei; ergo &c. Probatur minor. Nullo considerante intellectu significat; ergo illius significatio non fit indirecte ab intellectu: ergo non est ens rationis; ergo ens rei.

3. assert.

P 2

Sed

Sed dices. Illud, cuius partes formaliter sumptæ sunt entia rationis, est ens rationis; sed partes enuntiationis, scilicet subiectum & attributum formaliter sunt entia rationis; ergo &c. Respondeo negando minorem, si intelligatur de partibus enuntiationis, quæ est in mente: nam illius partes intrinsece & realiter sunt subiectum & attributum. Sed dices. Hæc nomina subiectum, & attributum, copula, enuntiatio, & alia huiusmodi sunt nomina secundæ impositionis; ergo per illa solum significantur entia rationis. Respondeo negando maiorem: nam respectu secundæ operationis intellectus, & partium illius sunt nomina primæ impositionis. Sed dices. Eadem nomina non possunt esse primæ & secundæ impositionis; sed superiora nomina respectu rerum, quas significant, sunt nomina secundæ impositionis: ut patet in hac enuntiatione, homo est animal: nam res quæ est homo est subiectum de nominatione extrinseca; ergo hæc eadem nomina respectu secundæ operationis intellectus & illius partium non possunt esse primæ impositionis. Respondeo negando maiorem: nam dextrum respectu cuiusdam partis animalis est nomen primæ impositionis, & respectu columnæ positæ versus illam partem animalis est nomen secundæ impositionis, & significans pro formali ens rationis. Sed dices. Homo & animal dicuntur subiectum, & attributum, denominatione extrinseca, scilicet, eo quod sunt res significatæ per duplicem conceptum intellectus, quorum unus est attributum enuntiationis & alter est subiectum eiusdem; ergo in intellectu reperitur compositio realis in secunda operatione illius, quæ fit ex subiecto & attributo: quare enuntiatio mentalis non erit simplex qualitas illius. Pendet solutio argumenti ex sequenti quæstione.

QVAESTIO V.

De partibus enuntiationis.

Diuis. quæstionis.

1. Obs.

DIVIDITVR quæst. in quatuor partes. In prima parte proponemus observationes. In secunda adducimus fundamenta. In tertia proponemus assertiones. In quarta denique contraria argumenta soluemus.

IN PRIMA parte quæst. fit prima observatio. Quæstio duplici

duplicem reddit sensum. Primus est, quænam voces possint esse subiectum & attributum enuntiationis: nam, certum est, subiectum & attributum esse partes enuntiationis. Secundus sensus est, an verbum, quod est copula, sit etiam pars enuntiationis. Dubitationem iuxta secundum sensum pertractabimus quæst. sequenti: in hac vero sermo erit de primo sensu quæstionis.

Secunda observatio. Cum voces aliæ sint significantes, & aliæ non significantes, de omnibus procedit quæst. tum etiã cum voces significantes octo orationis Grammaticæ partibus continentur, procedit etiam quæstio de omnibus.

Tertia observatio. Quæstio tantum procedit de enuntiatione simplici tertij adiacentis.

IN SECUNDA parte quæstionis fit primum fundamentum. Voces simplices significantes aliæ sunt per se significantes: aliæ vero ad significantes, de quibus omnibus diximus disputatione de nomine & verbo quæst. 3.

Secundum fundamentum. Voces simplices ad octo orationis partes pertinentes ad tria genera reuocantur a P. Fonseca 1. lib. institutionum cap. 13. Sub primo genere continetur nomen, & verbum. Per nomen autem intelligere debemus nomen substantiuum, finitum, & rectum: per verbum vero rectum, substantiuum, finitum, indicantis modi præsentis temporis. Sub secundo genere continentur ea omnia, quæ ad nomen & verbum reuocantur: reuocantur vero ad nomen & verbum omnes voces, quæ nec sunt proprie nomina, nec verba, nec vincula partium orationis. Ex his tamen directe & per se reuocantur verba, & nomina infinita adiectiue sumpta, & ut vno verbo dicam, omnes voces per se significantes, quæ nec sunt proprie nomina, nec proprie verba. Reducuntur vero indirecte ad nomina & verba casus nominis & verbi substantiui, & adiectiui, tum etiam pronominis casus, & multa aduerbia, quæ more nominum a nominibus deriuantur: ut docte, prudenter, celeriter &c. Sub tertio denique genere comprehenduntur, quæ nec sunt nomina, nec verba, nec ad nomina & verba reducuntur: huiusmodi sunt omnes fere propositiones, coniunctiones, verbum substantiuum sum, es, est, ut habet solum vicem copulæ, aduerbia negandi, ut, non, minime &c. notæ vniuersæ, ut, omnis, nullus: tum etiam & particulares, ut aliquis, aliquis non, dummodo ista omnia non sint

1. Obs.

3. Obs.

1. fund.

Partes orationis reuocantur ad 3. genera. 1. genus.

2. genus.

3. genus.

categoremata, sed voces adsignificantes: nam hoc sine categoremata, non, potest fieri vox per se significans, siue categoremata, officio tamen, ut patet in hac enunciatione, nullus est nota vniversi generis.

Ultimum fundamentum, Vox duobus modis dicitur significans. Primo formaliter & proprie, quando scilicet supponit pro aliqua alia re a se ipsa, in cuius cognitionem nos ducit: ut hec vox, homo. Secundo dicitur significare materialiter, quia scilicet nec per se significat, nec adsignificat aliquam re, sed supponit pro se ipsam: ut hec vox, blitiri, formaliter non significat, significat tamen materialiter. Sub hoc igitur secundo genere vocis significantis continentur omnes voces, quae vulgo dicuntur non significantes: tum etiam omnes voces adsignificantes, si sumatur, ut sunt categoremata, ut hec particula, non, ut supponit pro se ipsa: ut in hac enunciatione, non est negatio.

1. Affer.

IN TERTIA parte quaest. sit prima assertio. Omnia nomina possunt esse partes enunciationis. Hae assertio communis est, & certissima.

2. Affer.

Secunda assertio. Verba, ut resoluuntur in nomina significancia rem verbi & gerundium gignendi casus, possunt esse partes enunciationis. Probatur assertio. Partes enunciationis sunt termini, in quos potest resolui enunciatio; sed in verba sic sumpta potest resolui enunciatio; ergo sunt partes enunciationis. Probatur minor in hac enunciatione, currere est moueri: resoluitur enim ita: actio currendi est motus.

3. Affer.

Tertia assertio. Omnes voces contentae sub secundo genere, de quo loquuti sumus in secundo fundamento, possunt esse partes enunciationis reductiue. Probatur assertio. Quae reducuntur ad nomen & verbum, reductiue sunt partes enunciationis; sed omnes istae voces sic se habent, ut constet ex secundo fundamento; ergo reductiue sunt partes enunciationis.

4. Affer.

Quarta assertio. Nulla ex vocibus contentis sub tertio genere, de quo loquuti sumus in secundo fundamento, si illo modo sumatur, est pars enunciationis. Probatur assertio. Nulla ex illis sic sumpta est terminus, in quem resoluitur enunciatio; ergo nulla ex illis est pars enunciationis. Consequencia recta est. Antecedens probatur: quia omnes istae voces sub tertio genere contentae sumuntur ut nexus, copulae, siue conditiones, subiecti & attributi.

Quinta assertio. Voces omnes non significantes, si sumantur

ut

ut supponunt pro se ipsis & se ipsas materialiter significant, possunt esse partes orationis. Probatur assertio. Possunt esse partes orationis significantis verum, vel falsum; ergo possunt esse partes enunciationis. Antecedens probatur inductione, sit vero pro exemplo hec oratio, blitiri non est sindapsus, in qua voces sunt non significantes, & tamen sunt partes orationis significantis verum: nam, verum est, quod blitiri non est sindapsus.

Ultima assertio. Licet voces simplices contentae sub tertio genere, de quo loquuti sumus secundo fundamento, sumptae eodem modo, quo diximus in quarta assertione, non sint partes enunciationis, possunt tamen omnes esse partes enunciationis, si significant materialiter, & se ipsas. Hae assertio probatur eodem modo ac superior: nam istae sunt verae enunciationes, ad est propositio, est coniunctio, valde est aduerbium, non est negatio, & sic de ceteris.

IN QUARTA parte quaest. sit prima assertio. Omnes partes enunciationis, de quibus loquuti sumus in quarta assertione, possunt affirmare esse partes orationis; ergo omnes illae erunt subiecta enunciationis: ergo erunt partes illius. Resp. ita. Si sumantur modo explicato in 4. assertione, negamus antecedens: si vero sumantur ut categoremata quaedam, ut scilicet materialiter & pro se ipsis supponunt, concedimus antecedens: imo illud expresse docemus assertione vltima.

Dices in quintam assertionem. Oratio enuncians tota significat; ergo omnes eius partes debent significare: ergo voces non significantes non possunt esse partes enunciationis. Probatur prima consequentia: quia significatio totius desumitur a significatione omnium partium, ut communiter docent Dialectici. Resp. omnes partes orationis enunciantis significare materialiter vel formaliter, & hoc sufficit, ut oratio dicatur significans. Sed dices. Enunciatio est signum proprium & instrumentale; ergo eius partes etiam debent esse signa propria, & instrumentalia: sed voces non significantes non sunt signa propria, & instrumentalia; ergo non sunt partes enunciationis. Resp. negando consequentiam: nam non est necesse, quod omnes orationis partes significant eodem modo, ac oratio, quam componunt.

Dices iterum. Vox non significans ut, blitiri, significat aliud a se; ergo non supponit pro se. Probatur antecedens: quia

signifi-

ficat proferentem, latratus significat earum domesticum. Respondeo negando antecedens. Probationi dicimus, significare proferentem naturaliter, nos vero loquimur de signo ex instituto significante. Sed dices. Aristot. in libr. de syllogismo cōficit syllogismos ex verbis non significantibus; ergo illa sunt signa formaliter significantia. Respondeo negando cōsequentiam: nam elementa, quibus utitur ibi Aristot. non significant formaliter, sed materialiter: usus enim fuit vocibus non significantibus, ut ostēderet, se non curare de materia, sed de forma tantum syllogismi.

Contra ultimam assertionem fieri possunt superiora argumenta, & alia similia, sed eodem modo solvuntur. Solum enim observandum se offert, illas voces, nēpe adverbia, propositiones, conjunctiones &c. si formaliter sumantur, scilicet adverbium adverbialiter, conjunctio ut conjunctio est &c. esse voces formaliter adsignificantes, & non esse partes enunciationis: si vero usurpentur materialiter, & prout supponunt pro seipsis, sunt voces nec significantes, nec adsignificantes formaliter, sed materialiter: & sic possunt esse partes enunciationis.

QVAESTIO VI.

An verbum quod est copula, sit etiam pars enunciationis.

1. observatio.

2. observatio.

1. Affer.

QVAESTIO procedit de enunciatione simpliciter secundi, & tertij adiacentis, siue constet verbo substantivo, siue adiectivo.

Secunda observatio. In enunciatione tertij adiacentis verbum adiectivum non potest esse copula: quare questio procedit de verbo adiectivo in enunciatione secundi adiacentis, & de verbo substantivo in enunciatione tertij adiacentis.

Sit prima assertio. In enunciationibus secundi adiacentis, siue constent verbo substantivo, siue adiectivo, verbum semper est pars. Probatur assertio primo, quia enunciatio, cum sit oratio composita, necessario debet constare ex multis partibus; sed in enunciatione secundi adiacentis præter subiectum solum reperitur verbum; ergo verbum necessario debet esse pars enunciationis

ciationis secundi adiacentis. Probatur secundo: quia si resolvetur enunciatio secundi adiacentis, sit ex verbo copula & attributum; ergo verbum erit pars enunciationis. Antecedens patet in his duabus enunciationibus secundi adiacentis, scilicet, homo est, homo ambulat: ex his enim prima, quæ verbo substantivo constat, ita resolvitur: homo est ens: secunda vero resolvitur ita: homo est ambulans.

Secunda assertio. In enunciationibus tertij adiacentis verbum non est pars enunciationis. Probatur. Non est categoremma, sed potius est nexus partium enunciationis; ergo non est pars illius. Probatur secundo: quia neque est subiectum, neque attributum. Probatur tertio: quia si resolvetur enunciatio, tantum fiet resolutio in attributum & subiectum, non vero in verbum, quod est copula.

Dices in primam assertionem. In enunciationibus secundi adiacentis verbum est copula; ergo non est pars. Probatur consequentia: quia pars enunciationis, vel est subiectum, vel attributum. Resp. negando consequentiam. Probationi dicimus, in enunciationibus secundi adiacentis verbum esse simul copulā & attributum, virtute enim utrumque continet.

Dices in secundam assertionem. Quod se tenet ex parte attributi, est pars enunciationis; sed verbum substantivum se tenet ex parte attributi in enunciationibus tertij adiacentis; ergo est pars illius. Resp. distinguendo minorem. Si se teneat ex parte attributi, ita ut virtute contineat illud, ut in enunciatione secundi adiacentis, concedimus: si vero se teneat, id est coniungat attributum cum subiecto, negamus maiorem propositionem: & hoc contingit in enunciationibus tertij adiacentis verbi sum, es, est.

QVAESTIO VII.

De affectionibus vocum simplicium in enunciationibus.

LIMIS cōmunia sunt, quæ in hac quæst. pertractabimus, & a multis in sumulis nimis diffuse pertractantur. Ea tamen ad brevem quandam tractationem reducemus.

Q

Egi.

Egimus in disputatione de nomine quæst. tertia de variis vocis simplicis, siue termini nuncupationibus, nunc vero restat, ut de alijs vocum simplicium siue terminorum affectionibus differamus. Sunt vero suppositio, status, ampliatio, distractio, & appellatio.

Antequam tamen ad rem accedamus, obseruandum est, per voces simplices intelligendas esse illas, quæ in enunciationibus inueniuntur, siue sint significantes, siue non. Cui igitur voces istæ adducantur pro rebus in disputationibus, proinde inquirimus, quem vñum habeant in enunciationibus, & quas proprietates.

De suppositione.

Suppositio.

IT A definitur suppositio. Acceptio vocis pro se, vel pro formali significato. *Acceptio vocis*, id est vñus nominis sumpti in tota latitudine: nam cum res nequeant in disputationibus adduci, ut testatur Arist. primo cap. de reprehensionibus sophistarum his verbis: *Quia enim ipsi per se rebus in medium prolati constare disputationem non possunt, eo quod verbis, quasi notis quibusdam, pro rebus utimur &c.* proinde utimur in illis, vocibus supponentibus pro rebus significatis. Deinde illa particula, *pro se*, declarat, voces non significantes formaliter sed materialiter solum etiam posse supponere. Vltima pars declarat, voces non significantes formaliter supponere in enunciatione pro rebus, quas formaliter significant.

Materialis suppositio.

Est igitur suppositio hae definitione definita duplex: materialis scilicet, & formalis. Materialis suppositio est, acceptio vocis pro se ipsa, ut in hac enunciatione, blitiri est vox, *blitiri* est vox supponens pro se ipsa. Suppositio formalis est acceptio vocis pro suo formali significato: ut in hac enunciatione, homo est animal, vox homo sumitur pro natura hominis, quam significat.

formali.

Vnde omnis vox significans formaliter potest supponere formali suppositione. Obseruandum etiam est, significare formaliter omnes illas voces, quæ significant aliud a se ipsis, siue significant illud proprie, ut hæc vox, *leo*, significat leonem: siue significant illud improprie, ut vox, *leo*, significat hominem robustum tum etiam siue significant ens rei, siue ens rationis. Quare omnes istæ voces ita significantes poterunt formaliter supponere.

Suppo-

Suppositio materialis diuiditur in intrinsecam, & extrinsecam. Intrinseca est, quando vox supponit pro se ipsa secundum ea, quæ illi connaturalia sunt & intrinseca: ut in hac propositione, *leo* est sonus, vox *leo* supponit materialiter pro se ipsa secundum ea, quæ illi conueniunt intrinsece & materialiter. Suppositio materialis extrinseca est, quando res supponit pro se ipsa secundum ea, quæ conueniunt illi ratione significationis, ut, homo est nomen, supponit enim vox, *homo*, materialiter pro se ipsa ut est significans.

Materialis intrinseca.

Materialis extrinseca.

Suppositio formalis varijs diuisionibus diuiditur. Diuiditur ergo primo ita. Suppositio formalis alia est propria, in qua vox supponit pro re, quam proprie significat: & alia impropria, in qua vox supponit pro re, quam metaphorice vel improprie significat. Deinde suppositio propria alia est singularis, in qua vox vnam rationem indiuiduam supponit, siue sit vox singularis, siue communis affecta nota particulari: ut quidam homo. Alia vero est communis, in qua vox communis supponit pro suo primario significato: ut in hac enunciatione, homo est animal: vel proprijs significatis, id est pro suis inferioribus: ut omnis homo est mendax.

Formalis propria.

Impropria.

Singularis.

Comunis.

Præterea suppositio communis diuiditur in simplicem, personalem, & absolutam. Suppositio communis simplex est, acceptio vocis communis præcise pro suo significato immediato, scilicet pro natura abstracta a conditionibus indiuiduantibus: ut in hac enunciatione, animal est genus, vox animal supponit suppositione simplici. P. Fonseca. 8. lib. institutionum cap. 24. tria adfert documenta ad cognoscendam hanc suppositionem. Primum est. Vox communis non debet affici aliqua nota vniuersa vel particulari: nam si afficiatur, semper supponit pro inferiori, vel pro inferioribus. Secundum documentum. Quotiescunque prædicatur de voce communi genus, species, differentia, proprium, & accidens, & absque aliqua nota, vox communis supponit suppositione simplici, ut *leo* est species: animal est genus &c. Tertium. Quando a voce simplici non licet descendere, supponit suppositione simplici: ut homo est species, quia non licet descendere ita: homo est species; sed Petrus est homo; ergo Petrus est species.

Comunis in persona le m, simplici & absoluta.

Personalis suppositio est, acceptio vocis communis pro suis significatis mediatis; id est pro inferioribus, siue illa sint indiuidua,

Personalis.

Q²

uidua, siue minus vniuersa: vt omne animal sentit, omne animal est rationale: supponit enim, animal, suppositione personali.

Absoluta.

Suppositio absoluta est, acceptio vocis communis pro suo immediato significato non præcise sumpto, sed potius indeterminate: vt in hac enunciatione, animal est substantia: animal supponit suppositione absoluta, quia sensus huius non est determinate quod animal præcise sumptum sit substantia, aut quod illud animal, aut quod omnia inferiora animalis, sed indeterminate supponit pro his omnibus. Loco citato cap. 25. & 26. adfert etiam P. Fonseca quædam documenta, satis facile ibi patent, & non sunt adeo necessaria.

Personalis naturalis.

Suppositio personalis diuiditur in naturalem, & accidentariam. Naturalis est illa, in qua vox vniuersa accipitur pro omnibus inferioribus, siue actu existant, siue extiterint, siue debeant existere: sic accipitur hæc vox, *homo*, in hac enunciatione, omnis homo est substantia. Suppositio personalis accidentaria, siue non naturalis est illa, in qua vox non accipitur pro omnibus significatis, sed solum pro quibusdam: verbi gratia, in his enunciationibus, omnis homo modo occupat locum, omnis homo albus est qualis.

Non naturalis.

Quid sit descensus.

Ad hæc sub diuiditur etiam suppositio personalis in confusam & determinatam. Antequam tamē hæc secundam subdiuisionem aperiamus, videndum prius est, quid, & quotuplex sit descensus. Definitur descensus ita. Explicatio vocis communis acceptæ pro multis, per ea pro quibus actu sumitur. Dicitur, *explicatio*, quia in descensu sumimus inferiora ad explicandam propositionē vniuersam. Dicitur, *vocis communis*, propter voces singulares, quæ non habent inferiora, ac proinde in illis non fit descensus. Dicitur etiam, *acceptæ pro multis*, propter voces communes sumptas, vt suppositione simplici supponunt, qua ratione in illis nō possunt fieri descensus. Dicitur tandem, *per ea pro quibus actu sumitur*, vt intelligamus explicari suppositionem personalem in descensu per inferiora, pro quibus actu supponit, siue suppositio sit naturalis, siue accidentaria. In hac igitur propositione, omnis homo est animal, ita fit descensus, Petrus est animal, Franciscus est animal, & sic de cæteris.

Diuisio descensus.

Descensus diuiditur à sumptis in copulatiuum, copulatum, disiunctiuum, & disiunctum. Copulatiuum fit per coniunctionem

nem copulantem copulatiue sumptam, & coniungentem propositiones inferiorum inter se: vt iste descensus, Franciscus est animal, & Ioannes, est animal, est copulatiuus illius propositionis, omnis homo est animal.

Copulatiuus.

Descensus copulatus est, quando inferiora sumuntur copulata in eadem enunciatione per coniunctionem copulatiuam: vt hic descensus, Petrus, & Ioannes sunt animalia, est copulatus huius propositionis, omnis homo est animal. Descensus disiunctiuus est ille, qui fit per coniunctionem disiungentem diuersas enunciationes: vt iste descensus, Petrus est iustus, vel Ioannes est iustus, est descensus disiunctiuus huius enunciationis, omnis homo est iustus. Descensus disiunctus est, qui fit per coniunctionem disiungentem terminos eiusdem enunciationis: vt si sit hæc enunciatio, alter oculus est necessarius ad videndum, ita explicabitur descensu disiuncto: ad videndum est necessarius oculus dexter, vel sinister.

Copulatus.

Disiunctiuus.

Disiunctus.

His positis facillimum erit colligere, quid sit suppositio personalis confusa & determinata. Suppositio igitur determinata est illa, quæ explicatur descensu disiunctiuo. Confusa vero, quæ explicatur descensu disiuncto, copulatiuo, vel copulato. Quæ explicatur descensu disiuncto appellatur confusa tantum. Quæ explicatur descensu copulato appellatur copulata. Quæ explicatur descensu copulatiuo, nuncupatur distributiva. Ex superius dictis facile res hæc exemplis illustratur.

Suppositio determinata.

Confusa.

Suppositio igitur distributiva duplex est, scilicet pro singulis generum, & pro generibus singulorum. Suppositio pro singulis generum est, quæ explicatur descensu copulatiuo numerante omnia illa indiuidua, pro quibus vox communis in enunciatione vsurpatur, vt in hac propositione, omne animal est corpus, ita fit descensus: hoc indiuiduum animalis est corpus, illud est corpus, & sic de cæteris. Suppositio distributiva pro generibus singulorum est, quæ explicatur descensu ad species inferiores, pro quibus vox in enunciatione supponit: vt harum enunciationum subiecta supponunt pro generibus singulorum: omne animal definitur a Philosopho naturali, id est hæc species, & illa species, &c. & omne animal fuit in arca Noë, id est ex quauis specie animalis fuit in arca Noë.

Distributiva pro singulis generum.

Singulorum generibus.

Tandem subdiuiditur suppositio distributiva in distributiuam simpliciter, & distributiuam cum acceptione. Distributiuam

Simpliciter

In exceptione.

tiua simpliciter est, quæ explicatur per omnia sub nomine cō-
muni contenta: vt suppositio huius vocis cōmunis, *homo*, in hac
enunciatione, omnis homo est animal, explicatur enim ita: hic
homo est animal, ille est animal, & sic de cæteris. Suppositio
distributiua cum exceptione est (hæc ab aliis accōmoda appel-
latur) quæ aliquam patitur exceptionem, & non explicatur per
omnia inferiora, sed per illa tantum, pro quibus accipi potest:
vt subiectum huius propositionis, omne animal fuit in arca
Noë, supponit suppositione distributiua cum exceptione:
quia non intelligitur de omnibus animalibus absolute: excep-
tionem enim intelligimus aquatiliū, quæ in aquis degebant;
tūc etiam eorum, quæ ex putri materia gigni possunt.

De Statu Nominum.

Quid sit
status.

STATUS, ampliatio, distractio, & restrictio conue-
niunt vocibus in enunciatione categorica in ordine
ad tempus significatum per verbum præcipuum, per
illud scilicet, quod est copula, siue sit copula explici-
te, vt est verbum substantiuum: siue implicite, & virtute, vt ver-
bum adiectiuum, vt in hac enunciatione, *sedens* legit. Status igitur
est, quando nomen, siue vox supponens accipitur pro illis
solum ex suis significatis, quæ existunt in tempore per verbum
præcipuum adsignificato: vt in hac propositione, ambulans
est currens, vox ambulans habet statum, quia supponit solum
pro ambulante in tempore adsignificato per copulam, scilicet
in tempore præfenti. Cum igitur status sumatur à tempore, &
tempus sit triplex, scilicet præfens, præteritum, & futurum, proin-
de triplex est status, nempe temporis præfentis, præteriti, &
futuri.

De Ampliatione.

Quid sit
ampliatio.

AMPLIATIO est, quando vox supponens sumi-
tur pro pluribus, quam existant tempore adsignifica-
to per copulam: vt in hac enunciatione, *homo* est ani-
mal: sumitur enim homo non solum pro his, qui de
præfenti tempore existunt, sed pro illis etiam, qui & exi-
stunt,

stent, & extiterunt. Potest etiam ampliatio fieri variis mo-
dis per temporis differentias,

De distractione.

DISTRACTIO est, quando vox sumitur in alia
temporis differentia ab illa, quæ adsignificatur
per tempus copule: sic sumitur subiectum maioris
propositionis in hoc sophismate ab Arist. adducto
tertio cap. Elencorum: *Qui surgebat stat, & qui conualefcebat,*
valet: at qui surgebat sedens, & conualefcebat egrotus: stat igitur
sedens & valet egrotus: Verbum enim præcipuum adsigni-
ficat tempus præfens: verba vero, quæ sunt subiecta, simul
cum relatiuis sumuntur pro rebus præteritis, scilicet pro illo
qui antea surgebat, & conualefcebat.

Quid sit
distractio.

De restrictione.

RESTRICTIO est, quando status, ampliatio, vel
distractio additione alicuius vocis contrahitur ad
pauciora significandum: vt *sedens* in cathedra le-
git, per additionem illius vocis, *in cathedra*, restrin-
gitur *sedens* ad significandum, nam solum significat *seden-*
tem in cathedra, non vero omnes *sedentes*.

Quid sit
restrictio.

De appellatione.

QUID significet nomen *appellatio*, non certe con-
stat apud Dialecticos: sentimus tamen cum illis, qui
docent, appellationem esse applicationem significati
formalis vnius termini ad formale vel immediatum
alterius: vt in hac enunciatione, Aristoteles est Philosophus
magnus, illa vox, *magnus*, est appellatio, quia super philoso-
phum appellat esse maxime peritum: vox enim, *magnus Philo-*
sophus, non denotat Aristotelem esse magnum, & esse Philoso-
phum, sed denotat esse maxime peritum in Philosophia. Est
igitur appellatio denominatio, qua vna dictio aliam appellat.
Reperitur itaque vox appellans siue denominans, & res appel-
lata siue denominata.

Quid sit
appellatio.

Circa

Circa rem hanc se offert obseruandum, appellationem diuidi à quamplurimis in formalem, & materialem. Formalis, inquit, est, quando vox appellans appellat formale significatum, & quod se habet per modum attributi: vt in hac enunciatione, Aristoteles est Philosophus magnus, illa dictio appellans scilicet, *magnus*, appellat philosophum. Materialis vero est, quando vox appellans non appellat significatum formale, & attributum enunciationis, sed materiale potius & subiectum: vt in hac enunciatione, hic futor est bonus, si sensus sit, futo-rem esse virtute preeditum, non vero eum in sua arte esse peritum. Existimamus tamen, non esse admittendam hanc materialem appellationem: hæc enim solum est quedam attributio, qua attribuitur bonitas siue virtus illi homini, qui futor est. Hæc visa sunt nobis modo sufficere pro exacta nominum affectionum cognitione. Qui plura desiderat, consulat inter alios P. Fonseca lib. 8. institutorum Dialecticarum à cap. 19. vsque ad finem libri, & P. Toletum lib. 2. institutionis in Dialecticam Aristotelis à cap. 1. vsque ad vndecimum inclusiue. Hi enim hæc, quæ diximus, & alia quamplurima pertractant.

CAP. V. DE GENERIBVS, VERITATE, ET FALSITATE
oppositarum enunciationum.

ARGVMENTVM.

HOC caput in tres diuiditur partes. In prima enim parte colligit species oppositarum enunciationum. In secunda quatuor regulas proponit, in tertia denique docet, vni affirmationi vnam negationem esse contrariam.

QUONIAM autem &c. Quia res aliæ sunt vniuersales, illæ scilicet, quæ de multis dicuntur, & aliæ particulares, illæ scilicet, quæ de vno dicuntur, proinde omnis enūciatio vel est de subiecto vniuerso, vel singulari.

Enuncia-
tiones ad-
uersæ.

Ac si quis &c. Diffinit enunciationes aduersas ita; Affirmatio & negatio de eodem subiecto ambæ vniuersæ: vt omnis homo est albus, nullus homo est albus. Licet enim, inquit, subiecta enunciationum vniuersa sint, & aduersæ; sitamen non efficiantur nota vniuersi generis

neris, non sunt enunciationes aduersæ: ut ista non sunt aduersæ, homo est albus, & homo non est albus; nota enim vniuersi generis, ut omnis, non est vniuersa, quia tamen efficit enunciationem vniuersam, proinde nota vniuersi generis appellatur.

In attributo autem &c. Hoc proponit præceptum. In enunciatione vniuersa, si attributo addatur nota vniuersi generis, enunciatio nequit esse vera, ut omnis homo est omne animal.

Affirmatio igitur &c. Proponit definitionem enunciationum contradictorium de subiecto vniuerso, quæ ita habet. Affirmatio & negatio de eodem subiecto vniuerso, quarum una est vniuersa, & altera particularis: ut omnis homo est albus, quidam homo non est albus. Aduersæ vero opponuntur illæ, quarum una est vniuersa affirmans, altera vero vniuersa negans: ut iste, omnis homo est iustus, nullus homo est iustus.

Enuncia-
tiones cō-
tradictor.

Quo circa &c. In secunda parte cap. proponit quatuor regulas, quarum prima est. Enunciationes aduersæ non possunt esse simul veræ.

At his &c. Secunda regula. Enūciationes subaduersæ possunt esse simul veræ.

Quapropter &c. Tertia regula. Ex enunciationibus contradicentibus, siue sint de subiecto vniuerso, siue sint de subiecto singulari, una debet esse necessaria vera, & altera necessario falsa.

Quæ autem &c. Quarta regula. Ex enunciationibus indefinitis ambæ possunt esse simul veræ, ut iste homo est albus, homo non est albus.

Sed hoc statim &c. Hoc proponit argumentum. Hæc enunciatio, homo non est albus, æquipollens huic, nullus homo est albus; ergo enunciationes indefinitæ non possunt esse simul veræ. Respondet negando antecedens: nā cum illa enunciatio sit in materia contingenti & indefinita, æquipollens particulari.

Vni autem &c. In tertia parte capitis docet, vni negationi anam affirmationem esse contrariam, idque probat facta inductione per omnia genera contrariorum enunciationum.

Argum.

DISPVATIO DE AFFE-
CTIONIBVS ENVNCIATIONVM

SIMPLICIVM.

SIMPLICIVM enunciationū affectiones sunt contrarietas, veritas, cōuenientia, differentia, æquipollentia, vsus, & reciprocatio. De his multa docuit Arist. illis tamen nonnulla addemus.

DE OPPOSITIONE ENUNCIATIONUM.

ARISTOTELES hoc capite quinto diuisit enunciationes oppositas in tres species; scilicet, in aduersas, subaduersas, & contradicentes. Has omnes definit, exemplisq; suis illustrat. Modo ergo se offert obseruandum, falsam esse illorum sententiam, qui censent, enunciationes subalternas esse contrarias: nam subalternas enunciationes vel ambae sunt affirmantes, vel ambae negantes: ex oppositis vero enunciationibus debet esse una affirmans, negans altera. His accedit, enunciationes contrarias debere pugnare inter se secundum veritatem & falsitatem; quae conditio non inuenitur necessario in subalternis enunciationibus.

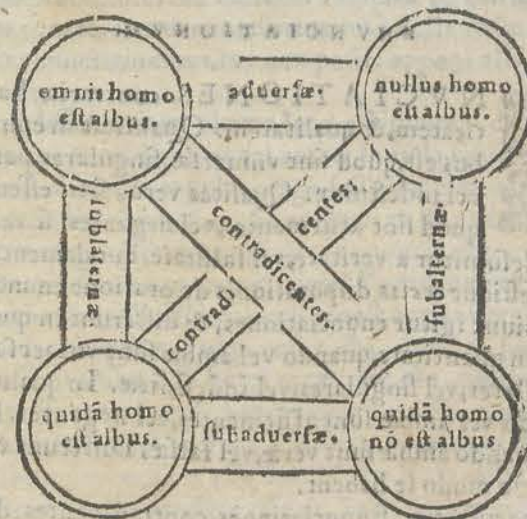
Insuper existimant quāplurimi, enunciationes subaduersas non esse contrarias, eo quod non sunt de eodem subiecto. Sed decipiuntur plane: nam quando Arist. & cum eo omnes Dialectici docent, enunciationes oppositas debere esse de eodem subiecto, per idem subiectum intelligunt, vel idem subiectum singulare, quale reperitur in enunciationibus contradicentibus subiecti singularis: vel intelligunt idem subiectum vniuersum, siue affectum sit notis vniuersi generis, vel in aduersis, siue notis particularis generis, vel in subaduersis, siue nota generis, vel utriusq; & alia generis particularis, vniuersi autem contradicentibus de subiecto vniuerso. Si enim per subiectum vniuersum intelligatur Arist. idem singulare, vel idem particulare, vel idem vniuersum, certe nulla ratione enunciationes contradicentes de subiecto vniuerso essent vere oppositae: cum in illarum una supponat vox communis, quae est subiectum vniuersum: & in altera supponat pro aliquo individuo sub tali natura vniuersa contenta ratione notae particularis, quae determinatur.

Remittitur etiam eadem sententia: quia non est maior ratio, cur enunciationes subaduersae non sint oppositae, & contradicentes, si non oppositae: nam quemadmodum in subaduersis subiectum est vox communis, supponens tamē pro diuersis individuis ratione duplicis notae particularis: ita in contradicentibus de subiecto vniuerso subiectum est vox communis diuersimode supponens, & pro diuersis: nam in una ex contradicentibus ratione notae vniuersae, quae afficitur, supponit pro tota natura vniuersa sumpta distributiuē pro omnibus inferioribus: in alia vero supponit pro vno tantum in diuiduo. Quare aut tenentur asserere: contradicentes enunciationes de subiecto vniuerso non esse

esse oppositas: aut affirmant cum communi de Dialecticorum consensu, subaduersas enunciationes iure inter oppositas connumerari.

OPPOSITARVM ENUNCIATIONVM SPECIES HOC SCHAEMA

DEMONSTRAT.

DE VERITATE ENUNCIATIONIS.

PRIMA regula deseruiens omni enunciationi est. 1. regula.
Tunc enunciatio est vera, quando attributum conuenit subiecto eo modo, quo sumitur in enunciatione: quando vero non conuenit, est falsa.

Secunda regula. Ad veritatem enunciationis particularis sufficit, ut attributum conueniat alicui contento sub voce communi, quae est subiectum. 2. regula.

Tertia regula. Quando attributum conuenit omnibus contentis sub subiecto, tunc enunciatio vniuersa distributiuā est vera: si vero enunciationes sint vniuersae collectiuae, diiudicandae sunt per sensum, quem reddunt, & iuxta descensus, per quos explicantur, ut diximus quae est ultima disputationis de oratione enunciante. 3. regula.

R 2 Quarta

Quarta regula. Si enunciatio sit indefinita in materia necessaria, cum æqualeat vniuersæ, diiudicanda est per regulas illius: si vero fuerit in materia contingenti, debet diiudicari per regulam particularis, cum illi æquipolleat.

DE DIFFERENTIA, ET COVENIENTIA OPPOSITARVM

ENUNCIATIONVM.

ENUNCIATIONES contrariæ habent quantitatem, & qualitatem. Quantitas in enunciationibus est, quod sint vniuersæ, singulares, particulares, vel indefinitæ. Qualitas vero, si sit essentialis, est, quod sint affirmantes, vel negantes: si vero sit accidentaria, desumitur a veritate, vel falsitate. Fundamentum hoc constat ex questione tertia disputationis de oratione enunciante.

Conueniunt igitur enunciationes, & differunt in quantitate & qualitate: in quantitate, quando vel ambæ sunt vniuersæ, vel ambæ particulares, vel singulares, vel indefinitæ. In qualitate essentiali, quando vel ambæ sunt affirmantes, vel negantes. Et in accidentaria, quando ambæ sunt veræ, vel falsæ. Differunt vero quando contrario modo se habent.

1. assert. Sic prima assertio. Enunciationes contradicentes de subiecto vniuerso differunt in quantitate, & in qualitate. Probatur: quia vna debet esse affirmans, & altera negans: vna vniuersa, & altera singularis: vna vera, & altera falsa.

2. assert. Secunda assertio. Enunciationes contradicentes de subiecto singulari differunt qualitate tam essentiali, quam accidentaria, cum vna sit affirmans, & altera negans: vna vera, & altera falsa: conueniunt tamen in quantitate, cum ambæ sint singulares.

3. assert. Tertia assertio. Enunciationes aduersæ conueniunt in quantitate, cum ambæ sint vniuersæ: differunt tamen tam qualitate essentiali, quam accidentaria, cum vna sit vera, altera falsa: & vna affirmans, & altera negans.

4. assert. Quarta assertio. Enunciationes subaduersæ conueniunt quantitate, cum ambæ sint particulares: differunt tamen necessario qualitate essentiali, cum vna ex illis necessario debeat esse affirmans, & altera negans. In qualitate vero accidentaria non pugnant necessario

oessario: nam possunt esse ambæ simul veræ. Si enim sint in materia necessaria necessario pugnant in veritate & falsitate, si vero in materia contingenti possunt esse ambæ simul veræ: ut istæ, quidam homo est albus, quidam homo non est albus.

Differunt insuper enunciationes contradicentes de subiecto vniuerso ab aliis generibus oppositarum enunciationum, quia aliæ enunciationes oppositæ habent determinatam oppositionem, nã vna solum potest opponi alteri determinate sumptæ: at vero enunciationes contradicentes de subiecto vniuerso se diffundunt per omne genus contrariarum enunciationum: nulla enim reperitur ex oppositis enunciationibus, cui non possit opponi alia contradictorio nomine.

Aduersus differentiam ultimo loco assignatam dicet aliquis. Enunciationes contradicentes vel ambæ sunt de subiecto vniuerso, vel ambæ de subiecto singulari; ergo falso docuimus, ex enunciationibus contradicentibus subiecti vniuersi posse vnã opponi cū alia ex quouis ex generibus oppositarum enunciationum. Probatur consequentia. Cum hac enunciatione, Petrus non est albus, nulla ex enunciationibus subiecti vniuersi potest opponi; ergo &c. Probatur antecedens: quia nec opponetur ista, quidam homo est albus; nam possunt ambæ esse simul veræ: nec ista, omnis homo est albus; quia possunt ambæ esse simul falsæ: nec ista, quidam homo non est albus; nam etiam possunt esse simul veræ: nec ista, nullus homo est albus; quia possunt esse simul falsæ. Resp. differentiam illam assignatam intelligendam esse de enunciationibus oppositis de subiecto vniuerso, non vero de enunciationibus subiecti singularis, qualis est illa, Petrus non est albus. Sed dices. Enunciationes, quæ ita se habent, ut vna sit vniuersa negans, & altera singularis affirmans, sunt contradicentes; tum etiam & illæ, quæ sic se habent, ut vna sit singularis negans, & alia vniuersa affirmans; ergo solutio est nulla. Probatur antecedens. Enunciationes modo assignato seruant leges enunciationum contradicentium; ergo &c. Probatur antecedens in istis, Petrus est animal, nullus homo est animal: & in istis, Petrus non est lapis, & omnis homo est lapis. Istæ enim differunt quantitate, & qualitate, tam in affirmatione & negatione, quam in veritate & falsitate, ut patet rem perpendenti; ergo seruant leges, siue condiciones contrariarum enunciationum. Resp. negando primum, & secundum antecedens. Probationi dicimus, illas enunciationes seruare qualitatem, id est veritatem, vel falsitatem, ratione materiæ, non vero ratione formæ: id

R 3 est,

134 Disput. de simplicibus enunciationibus.

est, ex his duabus Petrus est animal, nullus homo est animal, una est vera, nempe singularis; quia sunt in materia necessaria: & altera cum sit negans, est falsa, propter eandem rationem. Eodem modo ex his duabus, Petrus est lapis, & nullus homo est lapis, vniuersa, cum sit negans & in materia impossibili, est vera: singularis vero, cum sit affirmans & in materia impossibili, necessario debet esse falsa. Omnes enim enunciationes affirmantes in materia impossibili sunt falsae: & omnes negantes sunt verae. In materia vero necessaria omnes negantes sunt falsae, & omnes affirmantes sunt verae. Quare superiores enunciationes differunt quantitate & qualitate ratione materiae: ratione vero formae non differunt, ac proinde non sunt contradicentes. Sed dices. Quid ergo requiritur ad hoc. Respon. ut seruent quantitatem & qualitatem, non ratione materiae, sed ratione dispositionis, id est, ut talis quantitas, & qualitas, quae est affirmatio, & negatio sic se habeant, ut ratione quantitatis & qualitatis necessario debeat esse una ex contradicentibus vera, & altera falsa, siue sint in materia necessaria, siue in contingenti, siue in impossibili: quod non contingit in enunciationibus, quarum una est singularis, & altera vniuersa: nam istae possunt esse simul falsae, ut Petrus est albus, nullus homo est albus.

DE VERITATE ET FALSI- TATE SIMPLICIVM ENUNCIATIO.

NVM OPPOSITARVM.

1. regula.

PRIMA regula. Ex contradicentibus de subiecto singulari, siue de vniuerso, una debet esse necessario vera, & altera falsa. Hae adeo est certa, ut nulla egeat probatione: est enim regula hae principium totius contradictionis ab Arist. repetitum in Metaph. lib. enim. 4. cap. 3. ita habet. Hoc itaq; principiorum omnium firmissimum est, fieri inquam non posse, ut idem simul insit, atque non insit eidem atque per idem &c. & cap. 4. sic scribit. Nos vero ut impossibile nunc id accipimus, simul inquam esse atq; non esse, & per id ipsum principiorum omnium hoc firmissimum esse ostendimus. At sunt qui ob ruditate hoc demonstrandum esse censent &c. Idem fere significauerat 1. lib. de Demonstr. cap. 8. his verbis. Hoc vero pronunciatum, affirmatio, & negatio non possunt in eadem re simul esse vera, &c.

2. regula.

Secunda regula. Ex enunciationibus contradicentibus subiecti vniuersi

Disput. de simplicibus enunciationibus. 135

vniuersi siue singularis, si sunt in materia necessaria, affirmans est necessario vera, & negans necessario falsa: in materia vero impossibili, negans semper est vera.

3. regula.

Tertia regula. Ex enunciationibus contradicentibus praeteriti & praesentis temporis una est determinate vera, & altera determinate falsa: si vero sint de tempore futuro, una est vera, & altera falsa, neutra tamen est determinate vera, aut falsa. Prima pars regulae huius probatur: quia tempus praesens & praeteritum supponit res extra suas causas: quare determinate conuenit vel non conuenit attributum subiecto: & consequenter una est determinate vera, & altera determinate falsa. Secunda parte ostendemus cap. seq. in disputatione.

4. regula.

Quarta regula. Enunciationes aduersae possunt esse simul falsae, tamen non possunt esse simul verae. Prima pars huius regulae probatur in istis aduersis, scilicet, omnis homo est albus, nullus homo est albus: ambae enim sunt simul verae. Secunda pars ostenditur syllogismo durente ad incommodum. Aliquae enunciationes aduersae possunt esse simul verae; ergo quacuis subalterna contenta sub quacuis ex aduersis erit etiam vera. Tum sic. Subalterna enunciatio contenta sub una ex aduersis est vera; sed haec contradictorie opponitur alteri aduersae enunciationi, quae etiam est vera; ergo dantur duae contradicentes simul verae, quod est valde incommodum.

5. regula.

Quinta regula. In materia necessaria ex aduersis semper est vera affirmans, & negans falsa: ut, omnis homo est animal, nullus homo est animal.

6. regula.

Sexta regula. In materia impossibili ex enunciationibus aduersis negans est semper vera, & affirmans falsa: ut omnis homo est leo, nullus homo est leo.

7. regula.

Septima regula. Aduersae enunciationes in materia contingenti possunt esse simul falsae, non tamen simul verae: ut istae sunt simul falsae, omnis homo est doctus, nullus homo est doctus. Quod vero non possint esse simul verae, demonstrauimus in 4. regula. Sed dices. Aduersae non possunt esse simul verae, quia sequeretur inde, dari duas contradicentes simul veras; ergo neque possunt esse simul falsae, nam etiam sequeretur dari duas contradicentes simul falsas. Probatur consequentia quia quoadmodum quando aliqua ex aduersis est vera, ita eius subalternata est vera; ita quando est falsa, eius subalternata est falsa. Respon. negando consequentiam. Probationi negamus paritatem rationis: nam quotiescunque subalternata est vera, subalternata debet etiam esse vera: si vero subalternans est falsa, non est necesse, quod subalternata sit falsa. Ratio est, quia quotiescunque attributum vere

contra-

re conuenit subiecto vniuerso distributiue sumpto, debet etiam conuenire cuicunque inferiori sub illo contento, vt constat ex his, quæ diximus quæst. vltima disputationis de oratione enunciantes: quando vero attributum vere negatur de subiecto vniuerso, non est necesse, vt de omnibus inferioribus negetur vere: nam plus requiritur ad hoc, quod attributum conueniat omnibus, quàm ad hoc, quod conueniat alicui: vnde ex hoc quod conuenit omnibus, recte inferitur, conuenire alicui: ex eo tamen quod non conuenit omnibus, nõ inferitur, non conuenire alicui. Vt ergo intelligamus, quæ ratione se habeant subalternans & subalternata, constituimus sequentem regulam.

8. regula.

Octaua regula. Si enunciatio subalternans est vera, siue sit in materia necessaria, siue contingenti, siue impossibili, eius subalternata debet esse vera: si vero subalternans sit falsa in materia impossibili, vel necessaria, eius subalternata debet esse falsa: si vero subalternans sit falsa in materia contingenti, subalternata potest esse vera, vt patet in his, omnis homo est albus, quidam homo est albus: tum etiam, omne animal est rationale, quoddam animal est rationale.

9. regula.

Nona regula. Ex subaduersis in materia necessaria affirmans semper est vera, & negans semper est falsa: in materia vero impossibili affirmans semper est falsa, & negans semper est vera.

10. regula.

Decima regula. Ex enunciationibus subaduersis in materia contingenti possunt ambæ esse veræ: vt, quidam homo est albus, quidam homo non est albus: tamen non possunt esse simul falsæ. Probatur secunda pars regulæ ita. Enunciationes subaduersæ possunt esse simul falsæ; ergo illarum contradicentes necessario debent esse simul veræ: sed illarum contradicentes sunt enunciationes, aduersæ; ergo enunciationes aduersæ sunt simul veræ, quod esse per absurdum demonstraui in secunda regula.

DE VSV CONTRARIARVM enunciationum.

1. documentum.

ESTAT explicemus, quem vsum habeant oppositæ enunciationes: quod præstabitur quibusdam documentis. Primum est. Cum enunciationes contradicentes, nec possint esse simul veræ, nec simul falsæ, deseruiunt, tum ad confirmandum, tum ad refellendum.

Secundum

Secundum documentum. Cum enunciationes aduersæ non possint esse simul veræ, deseruiunt ad refellendum, si sumamus illam, quæ vera est, & ex illa aliam aduersam reiciamus: v. g. si aliquis dicat, hanc enunciationem esse veram, scilicet, nullus homo est animal, hanc ita impugnabimus. Dux enunciationes aduersæ nõ possunt esse simul veræ; sed istæ, nempe omnis homo est animal, nullus homo est animal, sunt aduersæ; ergo non possunt esse simul veræ: sed hæc est vera, omnis homo est animal; ergo eius aduersa est falsa, scilicet, nullus homo est animal. Valent etiam enunciationes aduersæ ad confirmandum, si sint in materia impossibili: nam si sumamus ex aduersis in materia impossibili illam, quæ est affirmans, recte probauimus, negantem esse veram: v. g. ad probandum hanc esse veram, scilicet, nullus homo est lapis, ita fiet argumentandi ratio. In enunciationibus aduersis in materia impossibili illa, quæ opponitur affirmanti, necessario est vera; sed istæ enunciationes, omnis homo est lapis, nullus homo est lapis, sunt aduersæ in materia impossibili; ergo ex his, quæ opponitur affirmanti, est vera: sed hæc, nempe, nullus homo est lapis, opponitur affirmanti; ergo est vera. In eadem etiam materia impossibili valent etiam eodem modo ad refellendam illam, quæ affirmans est.

2. documentum.

Tertium documentum. Enunciationes subaduersæ, eo ipso quod non possunt esse simul falsæ, deseruiunt ad confirmandum: nam si sumamus enunciationem subaduersam, quæ falsa est, per illam necessario demonstrabimus, alteram subaduersam esse veram: vt si aliquis dicat, hanc enunciationem scilicet, quidam homo est animal, non esse veram, ita disputabimus. Dux enunciationes subaduersæ non possunt esse simul falsæ; sed hæc enunciatio subaduersa, quidam homo nõ est animal, est falsa; ergo altera subaduersa necessario debet esse vera: sed illa est hæc enunciatio, quidam homo est animal; ergo hæc est vera.

3. documentum.

Quartum documentum. Ex regulis veri & falsi in subalternatis enunciationibus, quas paulo antea retulimus, facillimum est iudicare, quænam enunciationes ex subalternis deseruiant ad confirmandum, & quænam ad refellendum.

4. documentum.

DE AEQUIPOLLENTIA CONTRARIARVM enunciationum.

Equipollentia definitur ita. Duarum enunciationum verbis non omnino eisdem in quantitate, & qualitate, veritate, & falsitate, concordia siue consensus. Id est, tunc enunciationes

Quid sit equipollentia.

S

ciationes

138 *Disput. de simplicibus enunciationibus.*

Enunciationes æquipollent, quando proferuntur verbis non omnino eisdem, ita ut referunt eandem quantitatem, & qualitatem, ita tamen ut ambæ sint veræ, vel ambæ falsæ.

Primum præceptum. Enunciationes contradicentes æquipollent, si alteri illarum præponatur negatio: ut istæ duæ enunciationes contradicentes, omnis homo est albus, quidam homo non est albus, æquipollent si ita præponatur negatio illis, non omnis homo est albus, quidam homo non est albus.

Secundum præceptum. Enunciationes aduersæ æquipollent, si alteri illarum apponatur negatio in attributo: ut istæ enunciationes aduersæ, omnis homo est albus, nullus homo est albus, æquipollent, si alteri illarum apponatur negatio in attributo ita: omnis homo est albus, nullus homo est non albus.

Tertium præceptum. Enunciationes subaduersæ non æquipollent: ratio est, quia si alteri illarum apponatur negatio, consistat verbis omnino eisdem, quare non possunt fieri æquipollentes: verbi gratia istæ enunciationes subaduersæ, quidam homo est animal, quidam homo non est animal, non possunt habere concordiam in quantitate & qualitate, nisi alteri apponatur negatio, & sic constant verbis omnino eisdem: nam si huic, quidam homo est albus, apponatur particula, non, constant istæ subaduersæ verbis omnino eisdem.

Quartum præceptum. Enunciationes æquipollentes, si ambæ sint veræ, deferuntur ad confirmandum: si vero sint falsæ, deferuntur ad refellendum.

DE RECIPROCATIONE
SIMPLICIUM ENUNCIA-

TIONVM.

IN loco futurus erat sermo de simplicium enunciationum reciprocatione, quia tamen rem hanc ex professo pertrahat Arist. primo lib. priorum cap. 2. proinde modo ab hac tractatione superledendum esse ex illius opinione in hac disputatione circa illud cap. rem hanc examinabimus.

CAPVT

CAP. VII. DE FUTURIS
contingentibus.

ARGVMENTVM.

IN hoc cap. institutum Arist. est docere, an in enunciationibus contradicentibus futuri temporis verum sit, alteram ex contradicentibus debere esse necessario falsam, & alteram necessario veram.

IN instantibus &c. Docet in principio capituli, regulam superiori cap. traditam veram esse in enunciationibus contradicentibus præteriti aut presentis temporis, tã de subiecto uniuerso, quã de singulari. In his omnibus semper una est necessario & determinate vera, & altera est necessario & determinate falsa. In his vero, subdit, enunciationibus uniuersis, quæ non enunciant cum nota uniuersi generis, sed sunt indefinitæ, non est necesse, ut una sit necessario & determinate vera, & altera sit necessario & determinate falsa, ut diximus cap. superiori.

At vero in enunciationibus &c. Docet præterea, in enunciationibus contradicentibus futuri temporis & de subiecto singulari id non esse verum: quia non est necesse, ut una sit determinate vera, & altera determinate falsa. Si enim quævis enunciatio esset determinate vera, aut falsa, omnia, inquit, necessario euenirent: nam si aliquis asserat aliquid futurum esse, alter neget id idem, profecto alter ex istis debet verum affirmare, si omnis enunciatio determinate est vera, aut falsa: quandoquidem in hoc genere, id est in contradicentibus, non potest esse vera utraque propositio, sed altera tantum. Hoc explicat proposito exemplo, & concludit, sequi inde, ab æterno alteram esse necessario veram, & alteram necessario falsam: quare nihil potest casu & contingenter euenire, sed omnia ex necessitate fiunt, quæ omnia sunt absurda.

Præterea si quid &c. Id ipsam probat secundo hac ratione. Si quod modo verum est in contingentibus, antequam effectus erat determinate verum illud esse futurum; ergo ab æterno fuit verum, omne enim aut esse determinate, aut futurum esse: si ergo erat determinate verum ab æterno aliquid esse, uel futurum esse, ergo non potest aliter euenire: sed quod non potest aliter euenire non est contingens, sed necessarium; ergo a primo ad ultimum ex propositionibus contradicentibus futuri temporis altera est determinate vera, & altera determinate falsa, omne quod fit, sit necessario, ac proinde nihil potest fieri contingenter, aut fortuito: quæ enim sunt fortuito & contingenter, non sunt necessario.

S 2 Sed

Sed ne illud &c. Insequentibus proponit Arist. uel potius impugnat tres solutiones, quas aliqui adhibent argumentis ab ipso propositis. Prima est. Non recte soluunt argumenta proposita, qui asserunt ex enunciationibus contingētibz futuri temporis neutram esse ueram, hancq; solutionē primo impugnat, quia sequeretur inde, falsum esse communem dicendi modum Dialecticorum dicentem, ex enunciationibus contradicentibus alteram esse necessario uerā, & alteram necessario falsam. Secundo impugnat solutionem, quia sequeretur inde, contingens nulla ratione communerari inter ea, quae possunt euenire: quare de rebus nulla esset consultatio & deliberatio, quae omnia sunt absurda.

Nihil enim &c. Secunda solutio. Proinde ex propositionibus contingētibz futuri temporis altera est determinate uera, & altera determinate falsa, quia paulo ante ita aliquis affirmauit: haec solutio, inquit, recta nō est: quia quemadmodum paulo ante pronunciauit, poterat non pronunciare, uel cōtrarium pronunciare.

Neque uero &c. Impugnat tertiam solutionem illorum, qui existimant, rem necessario euenire, uel non euenire, ex eo quod aliqui ita affirmet uel negent. Ex eo enim, inquit, quod aliquis affirmet, uel neget aliquid, res non est futura, aut non futura.

Ergo si haec &c. Iam non omnia ex necessitate euenire posse, probat primo, eo quod non essent consilium & deliberatio in rebus. Secundo probat in rebus arte factis, in quibus reperitur contingētia: uelut uestis potest discindi antequam ateratur, & aliquid ateritur antequam discindatur. Id ipsum probat tertio in rebus, quae oriuntur, id est in rebus naturalibus: multae enim sunt res naturales, quae possunt fieri, & non fieri.

Omne
quod est
necesse est
esse,

Ac quid &c. Ut quæst. dissoluat, in fine capituli hoc proponit fundamentū. Omne quod est, dum est, necesse est esse, & omne quod non est, dum non est, necesse est non esse: non tamen omne quod est necesse est esse, & omne quod non est, necesse est non esse: quod enim est, potest esse contingens, & quod non est, potest etiam esse contingens.

Eadem est ratio &c. Docet Arist. in contradictione, id est in enunciatione, quae constat ex duabus contradicentibus, reperiri necessario ueritatem & falsitatem: tamen in unaquaque ex contradicentibus per se sumpta neque reperiri necessario ueritatem, neque falsitatem. Si talis enunciatio sit de futuro contingenti, & de re, quae potest euenire, & non euenire.

Ex his enim &c. Dissoluit quæst. dicens, ex enunciationibus contradicentibus futuri temporis alteram esse ueram, & alteram falsam: neutram tamen esse determinate ueram, aut determinate falsam.

DISPV.

DISPUTATIO DE FUTURIS CONTINGENTIBVS.

DESUMPTA occasione ex his, quae ab Arist. docentur in hoc cap. de futuris contingentibus, multa solent a Iunioribus Dialecticis hoc in loco pertractari quæstiones. Nos tamen breui quadam disputatione de futuris contingentibus aliqua disputabimus; nam accurata de hac re disputatione praesens superat institutum.

QVAESTIO VNICA.

*An propositio futuri contingentis sit determinate
uera, uel falsa.*

DIVIDITVR quæst. in quatuor partes. In prima adducemus observationes. In secunda proponemus fundamenta. In tertia vnica assertionem satisfaciemus quæst. In quarta soluemus contrarias rationes.

IN PRIM A parte quæst. sit prima observatio. Futurum contingens est id, quod non existit, est tamen in causa determinata adesse, sed quæ potest impediri. Per primam partem, scilicet, quod non existit, differt futurum contingens ab his, quæ iam sunt. Per secundam partē scilicet, est tamen in causa determinata ad esse, differt a præteritis: quæ enim præterita sunt, & extiterunt, non sunt in suis causis, sed extra suas causas. Per ultimam partem differt futurum contingens ab his, quæ sunt futura necessario; nam quæ sunt necessario futura, ita sunt in suis causis, ut causæ illæ nequeant impediri ad productionem effectus.

S 3 Secunda

De quo de-
terminatur
veritas in
propositio-
ne.

Secunda observatio. Veritas & falsitas in proprietatibus immedie & tanquam a forma extrinseca ab intellectu desumitur, remote vero & tanquam a fundamento & causa ab ipsis rebus; ut diximus in disputatione de veritate. Illa enim oratio huc enunciatio est vera, quæ significat rem, ut res se habet a parte rei illa vero est falsa, quæ significat rem aliter ac res se habet. Ex his ergo colligimus, quid sit veritas determinate, & indeterminate, tum etiam quid sit propositio determinate vel indeterminate vera aut falsa. Propositio de futuro determinate vera est illa, quæ significat rem futuram esse ac futura est, cum determinatione tamen in causa ad hoc ut sit: ut hæc propositio de futuro est determinate vera, crastina die orietur sol; quia significat rem futuram ea ratione, quæ futura est, cum determinatione tamen in causa adesse; quia si naturæ vim inspicimus, ordinemque a rerum ordine rebus naturalibus tributum fieri non potest, ut sol non oriatur crastina die. Propositio indeterminate falsitatis est illa, quæ significat rem futuram aliter ac futura est, cum determinatione tamen in causa ad hoc ut non existat, ut hæc, crastina die orietur duplex sol. Hæc enim propositio significat rem aliter quam futura est, cum determinatione tamen in causa ad hoc ut non existat; nulla enim causa naturalis determinata est ad hoc, ut crastina die duplex sol oriatur, sed potius causa ortus solis determinata est ad hoc, ut unus sol oriatur, & ad hoc ut non oriatur duplex sol. Propositio indeterminate veritatis de futuro est illa, quæ significat rem sicuti est futura, cum indeterminatione tamen in causa ad hoc ut res existat, vel non existat. Propositio indeterminate falsitatis est illa, quæ significat rem futuram aliter quam est futura cum indeterminatione tamen in sua causa adesse, vel non esse: ut hæc propositio, Petrus erit albus, si Petrus futurus est albus, est vera, tamen non est determinate veritatis, quia antequam sit Petrus albus, Petrus esse album est in causa indeterminata ad producendum tale effectum & hæc propositio futuri contingentis, Petrus non erit albus, si Petrus futurus est albus, est indeterminate falsitatis. Ex definitionibus his facillimum est colligere, quid sit propositio vera & falsa determinate, vel indeterminate, & de tempore præterito, quæ de presenti. Quamvis si proprie loquamur, propositiones de tempore præterito, & presenti omnes sunt determinate veritatis, vel determinate falsitatis: quia quævis ex huiusmodi propositionibus, si sit de tempore presenti, determinate significat rem esse, vel non esse: si vero sit de tempore præterito, determinate significat, rem fuisse, vel non fuisse. Quare omnes propositiones de tempore præterito, & de presenti.

presenti, sunt determinate veritatis vel falsitatis: quia necessarium & determinate debet enunciare res ut sunt, vel ut fuerint, vel ut erant modo: licet enim res ex sua natura contingens sit, tamen quando est, necessarium est esse, & quæ sunt necessarium est fuisse, ut Aristoteles in cap. docuit. Est ergo propositio determinate vera de tempore præterito illa, quæ significat rem, ut res est. Et illa est determinate falsa de tempore presenti, quæ significat rem aliter quam res se habet. Et illa est determinate veritatis de tempore præterito, quæ significat rem sicuti fuit. Et illa est determinate falsitatis de tempore præterito, quæ significat rem aliter quam fuit. Ex his patet sensus questionis istius. I. N. S. E. C. V. N. D. A. parte quæ sit primū fundamentum. Hoc est discriminē inter casus nominis & casus verbi. quod casus nominis nulla ratione continent nomē, ac proinde nequeunt in nomē dissolvi: quare etiam si vero adiungatur, neque verū, neque falsum significat. Casus vero verbi, scilicet præteritū tempus, & futurū, aliquo modo continent tempus præsens, proindeque ad præsens tempus reducuntur, & si hoc modo nominibus adiungantur, verū, vel falsum significant. Est tamē hoc discriminē inter propositiones præteriti, & futuri temporis, quod illæ necessario reducuntur ad tempus præsens, cum supponatur rem extra suam causam constitutam, proindeque sunt determinate veritatis, vel falsitatis: hæc vero, cum non sint de nobis extra suas causas positæ, non sunt necessariae, sed potius indifferentes & indeterminatae, ut in assertionibus dicemus. Sed pro planiori intelligentia observandum est, rem ex sua natura contingentem, quæ dicitur simpliciter contingens, & indeterminata, fieri determinatam & necessariam secundum quid & ex suppositione per existentiam, quæ habet, vel habuit extra suas causas: ac proinde docuit Aristoteles in fine cap. omne quod est, dum est, necesse est esse, non tamen simpliciter: quasi diceret, id quod secum dū se non est necessarium, sed contingens, dum est, est necessarium: & dum fuit, necessarium fuit: quare propositiones præteriti temporis, licet sint de rebus contingentibus, quia tamē illas significat ut fuerint, & extra suas causas, proinde sunt determinate veritatis saltem secundum quid.

Secundū fundamentū. Ut propositio aliqua de futuro contingenti sit vera, sufficit, ut significet rem eo modo, quo est futura: at vero ut sit determinata, non solū hoc requiritur, sed desideratur etiā, ut illa res futura sit determinata in sua causa, ita ut viribus naturæ nequeat impediri. Unde licet modo Petrus sit albus, hæc tamē propositio non fuit determinate veritatis tempore præterito, & antequam Petrus esset albus, quia non erat huiusmodi effectus determinatus in causa, ita ut illa non posset impediri.

Tertium

De futuris
contingenti-
bus.

Differunt
casus nomi-
nis, & ver-
bi.

Observa.

Propositio
vera de fu-
turo con-
tingenti.

Futurū cō
tingēs dici
tur duobus
modis.

1. assert.

2. argum.

1. argum.

144 Disput. de futuris contingentibus.

Tertium fundamentū. Duobus modis dicitur aliquid futurum esse contingens. Primo illud, quod iuxta ordinem naturæ potest fieri, vel non fieri; ut, Petrum futurum esse magnum, est contingens hoc modo. Secundo dicitur aliquid futurum contingens ab intrinseco, illud scilicet, quod iuxta ordinem naturæ non potest impediri; potest tamen a causa supra naturali; ut ortus solis crastina die est contingens hoc secundo modo, quia potest Deus efficere, ut non oriatur sol; est tamen necessarium, & nullo modo contingens, si contingens primo modo sumatur.

I N T E R T I A parte quæst. sit assertio. Propositiones futuri contingentis non sunt determinatæ veritatis, aut determinatæ falsitatis. Hæc est Arist. in hoc capite, & omnium peripateticorum, tum etiam D. Thom. multis in locis, & fere omnium Thomistarum. Probatur primo ratione D. Thomæ ita. Sicut res se habent adesse, vel non esse, ita propositiones, quæ de rebus enunciantur, ad veritatem & falsitatem; sed res futuri contingentis sunt indeterminatæ adesse, vel ad non esse; ergo propositiones de futuro contingenti sunt indeterminatæ veritatis, vel falsitatis. Probatur secundo: quia si essent determinatæ falsitatis, vel veritatis, omnia necessario evenirent, vel non evenirent: ac proinde neque esset liberum arbitrium, nec consultatio & deliberatio in rebus, nec actio meritoria, vel demeritoria: quia actio necessaria ea ex parte quæ necessaria est, nec potest esse principium merendi, nec demerendi: cumque hæc absurda sequantur, affirmandum est, propositiones de futuro contingenti non esse determinatæ veritatis, vel falsitatis.

I N Q V A R T A parte quæstionis proponenda sunt argumenta contrariæ sententiæ, quæ affirmat, propositiones futuri contingentis esse determinatæ veritatis, vel falsitatis. Sit primum argumentum. Quando Petrus est albus, hæc est vera determinata, Petrus est albus; ergo, antequam Petrus esset albus, hæc erat vera determinata, & de futuro contingenti, Petrus erit albus. Probatur consequentia. Propositiones futuri, & præteriti temporis regulantur per propositiones præsentis temporis; sed propositiones præteriti temporis sunt verè determinatæ, quia aliquando fuit verum dicere, modo res ita se habet; ergo propositiones futuri temporis contingentis erunt determinatæ veritatis, quia aliquando erit verum dicere, ita modo res se habet. Respondemus, negando consequentiam. Probationem distinguendo maiorem ita. Propositiones futuri & præteriti temporis regulantur per tempus præsens, quoad

Disput. de futuris contingentibus.

145

quoad veritatem, & falsitatem, concedo: quoad determinatam veritatem, vel falsitatem, nego maiorem. Ratio est: quia determinatio in propositionibus delimitur a modo, quo effectus est in sua causa, vel in rerum natura: & quia propositiones verè de tempore præterito, etiam si sint de materia secundum se contingenti, significat rem tali modo extra suam causam productam, proinde sunt determinatæ veritatis, vel falsitatis: propositiones vero de futuro contingenti, licet enuncient rem, ut futura est, tamen non sunt determinatæ veritatis, quia talis res nondum est extra suam causam, sed potius in sua causa ita continetur, ut possit causa sic impediri, vel non impediri, ut effectus contingens futurus producat, vel non producat.

Dices secundo. Hæc propositio copulata, Petrus erit albus, vel non albus, est vera, & non est vera secundum utramque contradictionis partem, quia constat ex partibus contradictionis: ergo secundum alteram contradictionis partem debet esse vera determinata. Probatur consequentia. Non potest esse indeterminate vera, nisi sit indifferens ad veritatem, & falsitatem; sed non potest esse indifferens; ergo non est indeterminate vera. Probatur minor. Propositio indifferens ad veritatem, & falsitatem, debet carere veritate & falsitate, quemadmodum res indifferens ad albedinem, & nigredinem debet carere albedine, & nigredine; sed propositio futuri contingentis non caret veritate, & falsitate; quia iam supponimus esse veram; ergo non est indifferens: quare non est indeterminata veritatis. Resp. negando consequentiam. Probationi negamus minorem. Probationi minoris negamus maiorem: quia ad hoc, ut propositio sit veritatis indeterminate, non requiritur, ut careat veritate, & falsitate, sed ut careat veritate, & falsitate determinata. Dispar enim est ratio de re respectu albedinis, & nigredinis, & de propositione futuri contingentis respectu veritatis, & falsitatis determinatæ: nam res indifferens ad albedinem, & nigredinem supponit rem extra causam absque albedine, & nigredine: at vero propositiones futuri contingentis non dicunt rem extra causam, sed potius in contingentia suæ causæ: quare licet altera ex futuri temporis contradicentibus sit vera, & altera falsa, neutra tamen ex illis est determinate vera, aut falsa.

Dices tertio. Enunciatio definitur, Oratio significans verum vel falsum; ergo quævis enunciatio de futuro contingenti significat determinate verum, vel falsum. Respondemus negando consequentiam: quia enunciatio non definitur oratio significans determinate verum,

2. argum.

3. argum.

T verum,

verum, vel falsum, sed oratio significans verum, vel falsum determinate, vel indeterminate.

Dices quarto. Ut se habent par, & impar respectu numeri, ita verum, vel falsum respectu enunciationis; sed cuius numerus est determinate par, vel impar; ergo quævis enunciatio est determinate vera, vel falsa. Resp. negando consequentiam: committitur enim fallacia: quia par & impar, & verum & falsum in propositione sumuntur absolute, & in assumptione sumuntur determinate, & indeterminate: vel si propositio maior intelligatur etiam determinate, vel indeterminate, respondemus secundo negando maiorem: quia quantum ad determinationem, & indeterminationem non eodem modo se habent par & impar respectu numeri, & verum & falsum respectu enunciationis.

Dices quinto. Sicuti se habet præteritum ad fuisse; ita futurum ad fore; sed quod præteritum est, determinate fuit; ergo quod futurum est, verum est dicere, quod determinate erit. Respondemus negando maiorem: nam, ut constat ex secunda observatione, propositiones præteriti temporis sunt determinate veræ, vel falsæ saltem secundum quid, quia iam supponunt rem extra suam causam: at vero propositiones contradicentes, vel contingentes futuri temporis, cum enuncient de re, quæ non est extra suam causam, sed potius est in contingentia suæ causæ, proinde propositiones, nec sunt determinate veræ, neque sunt determinate falsæ.

Dices ultimo. Hæc enunciatio, Antechristus erit, est futuri contingentis, sed hæc est determinate veritatis; ergo datur enunciatio futuri contingentis determinatæ veritatis. Maior est certa. Minor probatur. Omnis enunciatio de fide est determinatæ veritatis; sed hæc est de fide; ergo est determinatæ veritatis. Respondemus negando minorem. Probationi distinguimus minorem ita. Omnis enunciatio de fide est determinatæ veritatis, absolute & simpliciter, nego: secundum quid, & ex suppositione, concedo: id est non omnis enunciatio de fide, & de rebus futuris est determinatæ veritatis, & enunciat rem omnino necessariam, & quæ non sit secundum se in causa, quæ absolute sumpta non potest impediri: tamen omnis enunciatio de fide futuri contingentis est determinatæ veritatis respectu cognitionis diuinæ, quia ita Deus cognouit, & reuelauit, ac proinde respectu cognitionis diuinæ, & facta huiusmodi suppositione, hæc propositio Antechristus erit, & aliæ huiusmodi sunt determinatæ veritatis: tamen secundum se sumptæ sunt indeterminate; quia determinatio veritatis, & falsitatis in enunciationibus, ut diximus,

in

in principio questionis, desumitur ab ordine, quem dicit effectus ad suam causam iuxta naturam rei, & non ex aliqua suppositione.

CAPVT VII. DE ENUNCIA- tionibus infinitis.

ATINI interpretes disputationem hanc de enunciatione in duos diuidunt libros, asseruntque, secundi libri caput primum esse hoc, quod modo interpretandum aggredimur. Nos vero cum Græcis interpretibus totam hanc de enunciatione tractationem unico libro absoluimus.

Quoniam autem &c. Initio capitis probat Arist. omnem enunciationem debere constare ex nomine, & uerbo ita. Omnis enunciatio significans unum de uno, constare debet ex nomine finito uel infinito, & ex uerbo (dixi ex nomine infinito, & uerbo; quia nomen infinitum & uerbum quodammodo significat unam rem, ut dictum est capite secundo, & tertio;) sed omnis enunciatio est oratio significans unum de aliis; ergo omnis enunciatio debet constare ex nomine, & uerbo, siue sint finita, siue infinita. Nulla enim enunciatio sine uerbo constare potest: hæc namque uerba, est, erit, & fuit, sunt proprie uerba, quia præter significationem, aliquam temporis differentiam includunt.

Prima igitur &c. Aristoteles, ut explicet, qua ratione se habeant oppositiones in enunciationibus, quedam theoremata proponit. Primum theorema. In enunciationibus secundi adiacentis hæc quatuor oppositiones inueniuntur. Prima est. Affirmatio, & negatio in enunciationibus finitis & indefinitis, ut homo est, homo non est. Secunda est affirmatio & negatio in enunciationibus infinitis, & indefinitis: ut non homo est, non homo non est. Tertia est affirmatio & negatio in enunciationibus de subiecto uniuerso determinatis nota, & finitis: ut omnis homo est, non omnis homo est. Quarta est affirmatio & negatio infinite de subiecto affecto nota: ut omnis non homo est, non omnis non homo est. Obseruat tamen idem esse iudicium in eiusmodi enunciationibus, si fiant per tempus præteritum, & futurum: quare, si eiusmodi oppositiones fiant per tria tempora, erunt 24. enunciationes, & 12. oppositiones.

Cum vero uerbum &c. Secundum Theorema. In enunciationibus tertij adiacentis duo etiam sunt genera oppositarum enunciationum; scilicet genus oppositionis inter finitas, & genus oppositionis inter infinitas: quare, inquit, quatuor erunt enunciationes: quia in unaquaque oppositione due reperiuntur enunciationes. Prima ergo oppositio est inter istas, homo est iustus, homo non est iustus. Secunda est inter istas, homo est non iustus, homo non est non iustus.

T 2 Nec

Enun-
ciatio constat
nomine, &
uerbo.

1. theo.

2. theo.

3. Theor.

Nec diuersa enunciatio &c. Tercium theorema. Si superioribus enunciationibus addatur nota uniuersi generis, sicut duæ aliæ oppositiones, & quatuor enunciationes, quæ erunt istæ. Omnis homo est iustus, non omnis homo est iustus: & omnis homo est noniustus, non omnis homo est noniustus.

4. Theor.

Aliæ autem &c. Quartum Theorema. Si subiectum ex finito fiat infinitum, oriuntur duæ aliæ oppositiones: uerbi gratia istæ, non homo est non iustus, non homo non est noniustus: ex quibus enunciationes priores oppositionis sunt de subiecto infinito, at uero enunciationes secundæ oppositionis sunt de subiecto & attributo infinito.

His autem &c. Docet Arist. præter enunciationes infinitas adlatas non esse alias, quæ contrarie opponantur.

5. Theor.

Atque in iis &c. Quintum Theorema. In enunciationibus secundæ adiacentis uerbi adiectiui dantur duæ oppositiones, si subiectum mutetur in secundæ oppositione ex finito, in infinitum: ut omnis homo ambulat, non omnis homo ambulat: & omnis nonhomo ambulat, non omnis nonhomo ambulat.

1. obs.

Non enim non omnis homo &c. Hanc proponit obseruationem. Enunciatio efficitur infinita, si illi adhibeatur negatio: tamen non est illi adhibenda in nota, sed in subiecto, uel in attributo: quia nota uniuersi generis, ut omnis, & nullus, non est aliquid uniuersum, sed potius significat, enunciationem, quæ ex illa constat, esse uniuersam.

2. obs.

Quando autem &c. Secunda obseruatio. Si sumatur duæ enunciationes ambæ uniuerse, uel ambæ particulares, quarum altera sit affirmatio infinita, & altera negatio finita, ex affirmatione sequitur negatio, & ex negatione sequitur affirmatio: ut ex hac affirmatione infinita, omnis homo est non iustus, recte sequitur hæc negatio finita, nullus homo est iustus.

3. obs.

Illud etiam &c. Tertia obseruatio. In superioribus docuit, negationem non esse adiungendam notæ: modo obseruat, quod perum refert, ut in enunciationibus subiecti singularis præponatur subiecto notæ: ut istæ duæ enunciationes, non est Socrates candidus, & Socrates non est candidus eundem enim reddunt sensum. In enunciationibus uero uniuersis multum refert, ut notæ præponatur, uel postponatur: ut patet in istis enunciationibus, omnis nonhomo est iustus, & omnis homo non est iustus: prior enim reddit sensum affirmantem, posterior uero negantem.

4. obs.

Quæ uero ex nominibus &c. Quarta obseruatio. Nomina, & uerba infinita neque significant uerum, neque falsum.

5. obs.

At uero nomina & uerba &c. Vltima obseruatio. Nomina & uerba transposita, non mutant sensum: idque ex eo probat, quia si sensum mutarent, eidem affirmationi duæ negationes essent contrariæ, quod nulla ratione est asserendum.

OBSER.

OBSERVATIONES IN

HOC CAPVT.

PRIMA obseruatio. Diximus in secunda diuisione proposita in principio capitis, enunciationem, quæ uerbo infinito constat, infinitam esse: ut intelligamus qua ratione id sit uerum, sit hæc regula. Tunc enunciatio secundæ adiacentis est infinita ex eo quod constat uerbo infinito, quando uerbum illud reducitur in copulæ & attributum negatiuum: quando uero resoluitur in attributum & copulam, ita ut copulæ præponatur negatio, tunc illa enunciatio non est infinita: ut hæc enunciatio, homo non currit, est infinita, quia uerbum infinitum, ex quo constat, ita resoluitur: homo est noncurrens. Hæc uero, enunciatio, homo non est, est finita, quia resoluitur in hæc, homo non est ens: attributum enim transcendens, quale est ens, si sumatur in tota sua latitudine, non potest fieri infinitum, ut diximus in quæst. de nomine & uerbo.

1. obs.

Secunda obseruatio. Dixit Arist. in fine capitis, uerba transposita non mutare sensum, quod non est intelligendum de transpositione secundum formam: sed de transpositione secundum situm. Verba enim, quæ in enunciatione transponuntur secundum formam, sensum mutant: quare non est idem sensus in his enunciationibus, homo est animal, & animal est homo; quia transmutatur forma, & id quod in una enunciatione est attributum, fit in altera subiectum: tum etiam quando transponitur negatio, multoties mutatur sensus, quia per transmutationem negationis aliquando ex enunciatione affirmante fit negans, & aliquando ex finita, fit infinita, ut patet in istis, non omnis homo est albus, & omnis homo non est albus: in his enim enunciationibus eadem uerba reperiuntur, & tamen prima enunciatio est affirmans, & secunda est negans.

2. obs.

CAP. VIII. DE ENUNCIATIONE

ne una & multiplici, & quando liceat argumentari a diuisis ad coniuncta.

T 3

ARGV.

ARGUMENTVM.

UT explicet rationem argumentandi a coniunctis ad diuisa, quādam pramittit diuisionem enunciationis.

Quedam enunciationis diuisionis.

DICENDO autem &c. Proponit diuisionem, quae ita habet. Enunciatio alia est una, & alia multiplex. Enunciatio una est, in qua unum dicitur de uno, siue multa de uno, siue unum de multis, dummodo illa multa sint unum ens per se: ut ista enunciationes, homo est animal, homo est substantia corporea, & corpus uiuens est substantia. Enunciatio multiplex est, in qua multa dicuntur de uno, uel de multis unum dicitur: ut iste homo albus est substantia colorata: homo albus est substantia colorata: homo albus est substantia, & homo est substantia alba.

1. confectum. Quocirca &c. Primum confectarium. Multiplici interrogationi non potest adhiberi simplex responsio: ut interrogationi dialecticae, quae multiplex est, cum utraque contineat utramque contradictionis partem, non possumus unam responsionem adhibere. Potest enim, qui respondet interrogationi dialecticae, hanc, & illam responsionem adhibere.

2. confectum. Ex quo id &c. Secundum confectarium. Interrogatio, qua inquirimus quid sit res, uel definitionem rei, non est dialectica. hoc probat Arist. quia interrogationi dialecticae possumus in utramque partem respondere, at uero interrogationi, qua natura & essentia rei inquiritur, necessario debemus determinate respondere.

Sed quoniam &c. Antequam diluat quæst. proponit argumenta in utraque partem, & primo probat, posse argumentari a diuisis ad coniuncta: quia recte sequitur, homo est animal, & homo est bipes; ergo homo est animal bipes: tum etiam recte sequitur, est homo, & est albus; ergo est homo albus. Contrariam partem ita probat: quia non recte sequitur, est sutor, & est bonus; ergo est sutor bonus.

Solutio q. Nunc quemadmodum &c. Diluit Arist. quæst. atq; imprimis docet propositis duobus præceptis, quando non licet argumentari a diuisis ad coniuncta. Primum præceptum. Quando duo attributa dicuntur per accidens de subiecto, & unum etiam de alio, non licet argumentari a diuisis ad coniuncta: ut hæc non est recta argumentandi ratio, Petrus est sutor, & Petrus est bonus; ergo Petrus est sutor bonus: quia utrumque attributum conuenit subiecto per accidens; tamen etiam unum attributum per accidens conuenit alteri.

Atque etiam &c. Secundum præceptum. Quando unum ex attributis actu includitur in ratione formali alterius, non recte argumentamur a diuisis ad coniuncta: ut, quia animal includitur in ratione formali hominis, hæc non est recta argumentandi ratio a diuisis ad coniuncta, Petrus est animal; ergo Petrus est homo animal.

Vere

Vere autem &c. Explicat iam, an liceat argumentari a coniunctis ad diuisa, docetque, aliquando licere: & aliquando non licere probat, quia hæc est recta argumentatio a coniunctis ad diuisa, Socrates est homo albus; ergo Socrates est albus. Quod uero non semper id liceat, probat, quia hæc argumentatio scilicet, Socrates est magnus Philosophus; ergo Socrates est igneus, est a coniunctis ad diuisa, & tamen non est recta: proinde ergo, ut explicet quando non liceat argumentari a coniunctis ad diuisa, duo proponit præcepta.

Tumque id falsum &c. Primum præceptum. Quando attributa separatim sumpta inter se repugnant, non licet argumentari a coniunctis ad diuisa: ut, quia repugnat hominem esse, & esse mortuum, proinde hæc non est recta argumentatio a coniunctis ad diuisa, est homo mortuus; ergo est homo.

1. præcep. At si nihil tale &c. Secundum præceptum. Si sumantur duo attributa, & unum conueniat subiecto ratione alterius, non recte argumentamur a coniunctis ad diuisa: ut hæc non est recta argumentatio, Socrates est magnus Philosophus; ergo Socrates est magnus: quia ex huiusmodi attributis unum conuenit subiecto ratione alterius: licet ergo, inquit Arist. argumentari a coniunctis ad diuisa, quandoquodcumque ex attributis conuenit per se subiecto: ut hæc est recta argumentatio a coniunctis ad diuisa, Petrus est animal rationale; ergo Petrus est animal.

2. præcep. Nam quæ multa sunt &c. Soluit modo Arist. argumentum, quo ueteres probabant, non ens esse. Inquit enim, non sequitur, non ens est opinabile; ergo non ens est.

Non proposuit Arist. præcepta, quibus doceret, quando liceat argumentari a diuisis ad coniuncta, nos tamen duo, quæ sequuntur proponimus.

1. præcep. Primum præceptum. Si ex attributis unum conueniat per se subiecto, & alterum per accidens, uel si utrumque conueniat per se, recta est argumentatio a diuisis ad coniuncta: ut recte sequitur, Petrus est homo, & Petrus est albus; ergo Petrus est homo albus. Tum etiam recte sequitur, animal est corpus, & animal est animatum; ergo animal est corpus animatum.

2. præcep. Secundum præceptum. Si duo attributa ita sunt affecta, ut unum non continetur in alio actu, & potentia, recta est argumentatio a diuisis ad coniuncta. ut, quia rationale continetur potentia in animali, hæc est recta argumentatio a diuisis ad coniuncta, homo est animal, homo est rationalis; ergo homo est rationalis.

CAPVT IX. DE MODIFICATIS enunciationibus.

ARGUMENTVM.

HOC capite sermonem instituit de oppositione, & conuersione modificatarum enunciationum.

DIS autem &c. Docet suum institutum in hoc capite esse, disputare de enunciationibus, quæ afficiuntur his quatuor modis, scilicet, necesse, impossibile, possibile, & possibile non.

Quamquam

QUANTUM enim &c. Pertractat quest. qua inquirat, an in enunciationibus modalibus negatio debeat addi modo, uel potius dicto, uel uerbo: proponitque argumentum in utramque partem, & primo probat, negationem esse addendam uerbo. Ita in enunciationibus simplicibus, quae non constant modo, illae enunciationes sunt negantes, in quibus negatio additur uerbo, & illae affirmantes, in quibus uerbum affirmatur; ergo eodem modo in enunciationibus modalibus illa enuntiatio erit affirmans, in qua affirmatur uerbum, & illa negans, in qua negatur uerbum. Probat antecedens: quia si in enunciationibus simplicibus non esset illa affirmans, in qua uerbum affirmatur, & illa negans, in qua uerbum negatur: sequeretur inde, duas contradicentes esse simul falsas. Sequelam probat: nam, si huius enunciationis affirmantis, homo non est albus, negatio esset haec, homo est non albus, non uero haec alia, homo non est albus, illae duae contradicentes, si dicantur de ligno, erunt simul falsae: quia falsum est, lignum esse hominem album: tum etiam falsum est, lignum esse hominem non album.

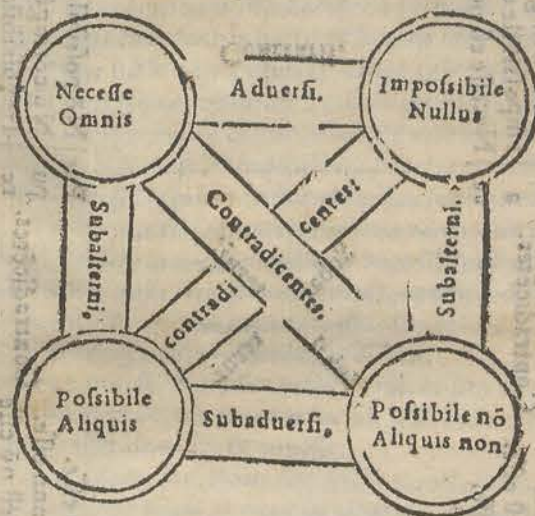
At qui res &c. Alteram quest. partem, scilicet negationem addendam esse modo, probat Arist. argumento docente ad incommodum: quia scilicet sequeretur inde, duas contradicentes esse simul ueras. Sequelam probat: quia si huius enunciationis affirmantis, possibile est Socratem currere, negatio contradicens esset, in qua uerbum negatur, scilicet, possibile est Socratem non currere, cum haec duae enunciationes sint contradicentes, ut illi asserunt, & ut patet, sint simul uerae, duae contradicentes erunt simul uerae, quod nullo modo est asserendum: quare, inquit, in enunciationibus modificatis negatio non est uerbo addenda.

Vt enim in illis &c. Dissoluit Arist. quest. docens, illam enunciationem modalem esse affirmantem, in qua modus affirmatur: & illam negantem, in qua modus negatur, probatque ita. Vt se habet uerbum in enunciationibus simplicibus, ita se habet modus in modificatis; sed in simplicibus enunciationibus illa est affirmans, in qua uerbum affirmatur, & illa negans, in qua uerbum negatur; ergo in modificatis &c. Maiorem probat: quia quemadmodum in enunciationibus simplicibus uerbum non est subiectum, sed potius aliquid illi superadditum significans nexum attributi cum subiecto; ita modus non est subiectus: haec enim propositio, necesse est hominem esse animal, hunc reddit sensum: hominem esse animal est necesse: unde colligit, istos quatuor modos fieri sibi ipsis contradicentes, si illis praepositur negatio hoc pacto: possibile, non possibile: contingens, non contingens: impossibile, non impossibile: necesse, non necesse.

Accedit iam Arist. ad explicandam equipollentiam enunciationum, sed ut, quae docet, intelligantur, aliqua sunt obseruanda.

Prima

Prima obseruatio. In enunciationibus, quae constant his quatuor modis, reperitur omne genus oppositionis: nam modus necesse, & impossibile, sunt aduersi, & se habent ut omnis, & nullus: modus possibile, & modus impossibile non, sunt subaduersi, & se habent ut aliquis, & aliquis non: modus necesse, & modus possibile non, sunt contradicentes, & se habent ueluti omnis, & aliquis non: & impossibile, & possibile, sunt contradicentes, & se habent ut nullus, & aliquis: necesse uero, & possibile; & impossibile, & possibile non, sunt subalterni, & se habent ut omnis, & aliquis, & nullus, & aliquis non, ut indicat sequens tabula.

Secunda obseruatio. Quibus ex istis quatuor modis potest quadrupliciter coniungi cum dicto. Primo, si affirmetur modus, & dictum. Secundo, si negetur utrumque. Tercio, si affirmetur modus, & negetur dictum. Quarto, si affirmetur dictum, & negetur modus. Ac proinde nascuntur quatuor modificatarum enunciationum ordines, & in unoquoque reperiuntur quatuor enunciationes, & omnes enunciationes eiusdem ordinis sunt equipollentes. Dialectici ergo quatuor excogitarunt uocabula, scilicet, Amabimus, Edentuli, Illiace, Purpurea, ut mediis istis facilius possumus memoria retinere huiusmodi ordines enunciationum. Hæc ergo est harum uocum expositio. A, significat affirmandum esse modum & dictum, V, negandum esse utrumque, E, negandum esse dictum, I, negandum esse modum: ut hæc quæ sequuntur carmina indicant.

Destruit V totum, sed A confirmat utrumque.

Destruit E dictum, destruit I que modum.

V

Præterea

Præterea prima uocalis cuiusvis ex his quatuor uocibus significat modum possibile, secunda modum contingens, tertia modum impossibile, & quarta modum necesse.

Atque consequentia quæ hinc, &c. Stoici ut Arist. docet disponebant modificatas enunciationes, ut dispositæ sunt in sequenti tabula.

1. Theore.
ma.

Docet ergo Arist. tertium, & quartum ordinem esse recte dispositos: quartum tamen enunciationem primi, & secundum ordinis non esse recte dispositas. Hæc ergo dispositio tribus impugnat rationibus: prius tamē duo constituit theoremata.

Quod igitur, &c. Primum theorema. Modi contradicentes æquipollent, quando alteri illorum præponitur negatio.

Secunde

Secundum theorema. Modi aduersi æquipollent, si alteri illorum præponatur negatio.

Neque enim huius, &c. Impugnat iam Arist. sententiam Stoicorum tribus argumentis. Primum est. Enunciationes primi & tertii ordinis sunt contradicentes; sed si disponantur ut ab Stoicis non sunt contradicentes; ergo non sunt recte dispositæ ab illis. Primum, quia enunciationes contradicentes non possunt esse simul ueræ; sed si disponantur ut dispositæ sunt ab Stoicis, sunt simul ueræ, ut patet intuenti quartam enunciationem primi & tertii ordinis; ergo si hoc modo disponantur, non sunt contradicentes: quare a primo ad ultimum asserendum est, non esse recte dispositas.

Cum autem enunciationes, &c. Antequam proponat 2. argum. reddit rationem, cur quarta enunciatio in primo & secundo ordine non æquipolleat cum tribus prioribus. Ratio ergo est, quia ut dixi in 1. theoremate, necesse est impossibile ut se mutuo consequantur, & æquipolleant, non debent sumi eodem modo, sed ita ut unum proferatur cum negatione, & alterum sine illa. Quo posito 2. argum. ita habet. Necesse, & impossibile, si sumantur eodem modo, non se mutuo consequuntur; sed in primo & secundo ordine sumuntur eodem modo ab Stoicis; ergo non se mutuo consequuntur. Probatur minor: quia tam in primo, quam in secundo ordine in enunciationibus de impossibile & necesse negatur, uel affirmatur eodem modo: nam in enunciationibus primi ordinis negatur modus, & affirmatur dictum; & in enunciationibus secundi ordinis, etiam in modo impossibile & necesse, negatur modus, & dictum.

An fieri non potest, &c. Idem probat Arist. in hoc tertio argumento ducente ad incommodum. Sequeretur enim (inquit) si illi ordines essent recte dispositi, ut necesse esset idem esse, & non esse.

Nec ex eo quidem, &c. Docet iam Arist. enunciationem quartam secundi ordinis esse quartam primi, & quartam primi esse quartam secundi, hacque ratione ordines recte disponi, & contra illos non sequi errores, qui sequuntur contra Stoicos. Hanc dispositionem indicant sequentes uoces.

Amabimus.

Illiac.

Edentuli.

Purpureal.

Harum uocum expositio manifesta fiet perpendenti dispositionem, & regulas superioris figuræ.

V a

Vtrum

Subditio

Vtrum autem, &c. Pertractat quest. an ex hac enunciatione, necesse est rem esse, sequatur hac alia enunciatio, possibile est rem esse.

Nam si enim sit, &c. Probat primo partem affirmantem, scilicet ex necessario sequi possibile hoc argumento. Si hanc enunciationem, necesse est rem esse, non sequitur hac alia, possibile est rem esse, sequeretur ergo eius contradicens, scilicet non possibile est rem esse, vel si hac non est contradicens, erit hac alia, possibile est rem non esse: sed istae sunt simul falsae; ergo enunciationem veram sequentur duae falsae: quare affirmandum est, ex hac enunciatione, necesse est rem esse, sequi hanc aliam, possibile est rem esse.

At contra idem, &c. Probat alteram partem, scilicet ex necessario non sequi possibile ita. Possibile est quod potest esse, & non esse, ut si possibile est aliquid scindi, illud potest scindi, & non scindi; ergo si ex necessario sequitur possibile, poterit necessarium esse, & non esse.

Illud igitur &c. Dissolvit quest. Arist. propositis prius duabus divisionibus. Prima divisio. Potentia alia est rationis particeps, quae scilicet in suis operationibus ratione, & consilio utitur, potestque vel facere rem, vel eam non facere: alia est expertis rationis, quae scilicet non est coniuncta cum ratione, & hac duplex est, scilicet activa, & passiva. Potentia activa est, quae est principium aliquid efficiendi: ut potentia ignis ad calefaciendum lignum. Potentia passiva est, principium aliquid recipiendi: ut potentia quae est in ligno ad hoc ut recipiat calorem productum ab igne. Potentia rationalis potest contrarium efficere, alia vero potentia non omnes: nam potentia ignis ad producendum calorem est determinata. Hec, inquit Aristoteles, eo animo proposui, ut intelligamus, non omnem potentiam contraria efficere posse.

2. Divisio. Sunt vero, &c. Secunda divisio. Potentia est vox homonyma, duplex enim est: alia coniuncta iam cum actu, ut potentia qua homo actu currit: & alia non coniuncta cum actu, sed potius ad actum futurum. Si potentia, siue possibile primo modo sumatur, etiam reperitur in rebus aeternis: res enim aeternae posibles sunt illo primo modo, quia semper coniunctae sunt cum actu. In rebus etiam naturalibus, quae sunt productae, & extra suas causas, reperitur etiam potentia illo primo modo, & omnes dum sunt dicuntur posibles, quia omne quod est, dum est, coniunctum est cum actu.

Solutio q. Ergo quod hoc modo potest, &c. Solut Arist. propositam questionem ita. Ex possibile, ut significat id, quod semper est, recte sequitur necessarium: & ex necessario recte sequitur possibile, si possibile sumatur, ut significat rem cum actu coniunctam.

Ita quoniam, &c. Probat modo, enunciationem de possibili, ut est coniuncta cum actu, sequi necessario enunciationem, quae constat ex modo necesse, ita. Ab inferiori ad superius tenet recte argumentandi ratio affirmativae, ut recte sequitur, est homo; ergo est animal; sed possibile est aliquid superius ad necesse,

necesse, quia possibile significat omne quod potest esse, siue illud sit necessarium, siue non; ergo a necesse ad possibile est recta argumentandi ratio: recte enim sequitur ex hac enunciatione, necesse est hominem esse, hac alia, ergo possibile est hominem esse.

Ac fortasse, &c. In fine capitis docet, enunciationes modales in ordinibus assignatis non fuisse recte dispositas ab Stoicis, & ab aliis antiquis. Prius enim inquit proponenda est enunciatio de necesse: secundo vero loco enunciatio de possibili: & tertio enunciatio de contingenti: quarto denique loco enunciatio de impossibili. Id probat Aristoteles dupliciter. Primo ita. Quae necessario sunt semper sunt actu; quae possible sunt, non semper sunt actu; ergo priori loco proponenda est enunciatio de necesse, & deinde alia. Secundo probat suam sententiam ita. Necesse est veluti actus, & possibile veluti potentia; sed actus praestantior est potentia; ergo necesse praestantius est possibili: ergo necesse prius est collocandum quam possibile: quare ordo ab Arist. traditus est qui sequitur.

Purpurea.

Edentuli.

Contradicentes.

Contrarii.

Subal

terni.

Subal

terni.

Subcontrarii.

Illiac.

Contradicentes.

Amabimus.

Hoc schema facile intelligitur, si attente perpendantur ordines superioris schematis. In quatuor enim ex his quatuor vocibus debet fieri quatuor enunciationes modificatae, eo modo quo supra fuerunt constructae. Ex quibus enunciationibus, quae attinent ad vocem, Purpurea, & ad vocem, Edentuli, sunt contradicentes: etiam quae attinent ad voces, Illiac, & Amabimus. Insuper primus, & secundus ordo sunt contrarii: tertius vero, & quartus sunt subcontrarii. Ex dictis patet superioris schematis intelligentia.

CAPVT VLTIMVM, AN AFFIRMATIONI OPPONATUR NEGATIO EXTREMI CONTRARI.

MULTI existimant, caput hoc, in quo explicatur, uni affirmationi opponi negationem eiusdem attributi, non esse conscriptam ab Arist. cuius rei rationem reddunt, quia scilicet quae in hoc capite docentur, non satis accurate pertractantur, neque ut solent omnia ab Arist. pertractari. Quidquid tamen sit de hac re, cap. hoc interpretandum aggredimur.

Verum autem, &c. In principio capitis docet, dubium esse id, quod quaest. inquirat, ac propterea esse explicandum.

1. Obser. Si enim lenia animi, &c. Proponit duas observationes, ut quaest. diluat. Prima est. Explicanda est huiusmodi quaest. in conceptibus animi, quia eadem ratio est de conceptibus animi, & de uocibus, per quas animi conceptus explicantur.

2. Obser. Secunda observatio. Conceptus qui sunt de rebus contrariis, non est necesse ut sint contrarii: ut licet bonum & malum sint res contrariae, illi tamen conceptus, bonum est bonum, & malum est malum, non sunt contrarii.

Solutio q. Sin minus, &c. Soluit quaest. docens, affirmationi magis opponi negationem eiusdem extremi, quam opponatur affirmatio contrarii extremi: ut huic affirmationi, hoc bonum est bonum, magis opponitur haec negatio eiusdem extremi, scilicet, hoc bonum est bonum, quam affirmatio contrarii extremi, scilicet bonum est malum. Hanc sententiam probat Arist. sex argumentis. Primum est. Si huic affirmationi, bonum est bonum, esset contraria haec affirmatio contrarii extremi, scilicet bonum est malum, cum sint multae affirmationes, quae affirmant id, quod ipsi bono non conueniunt, ut bonum est inutile, inhonestum, turpe, &c. plura essent uni contraria, quod est absurdum. Secundum argumentum. Prima extrema erroris & deceptionis maxime inter se pugnant, sed affirmatio & negatio sunt prima extrema erroris & deceptionis, ergo affirmatio & negatio maxime inter se pugnant: quare affirmationi magis opponitur negatio eiusdem extremi, quam affirmatio contrarii. Minor probatur. Deceptio est generatio erroris; atque generatio uersatur inter esse, & non esse, quae sunt affirmatio, & negatio; ergo deceptio uersatur inter esse, & non esse. Tertium argumentum. Enunciationi uerae magis contrariatur enunciatio per se falsa, quam enunciatio ex accidente: sed haec enunciatio, uerbi gratia, bonum est bonum, est uera per se; ergo illi magis contrariatur haec enunciatio per se falsa, bonum non est bonum, quam haec alia falsa per accidens, bonum est malum.

Quartum

Quartum argumentum. Affirmationi simplici magis contrariatur negatio simplex; ergo huic affirmationi simplici, bonum est bonum, magis contrariatur haec negatio simplex, scilicet bonum non est bonum. Quintum argumentum. Quae pluribus conueniunt, magis distinguuntur & contrariantur; sed affirmatio aut negatio eiusdem extremi pluribus conueniunt, quam affirmatio, & negatio contrarii; ergo magis distinguuntur, & contrariantur. Probatur minor: quia de qualibet re uera est affirmatio, aut negatio. Sextum argumentum. Ista duae enunciationes, bonum est bonum, & non bonum est non bonum, sunt simplices; sed huic negationi, non bonum non est bonum, non contrariatur haec affirmatio, non bonum est malum; quia ambae sunt uerae, si enuncientur de uitio uerbi gratia; ergo affirmationi non contrariatur affirmatio contrarii extremi, sed potius negatio eiusdem. Obseruat in fine capitis idem esse iudicium de enunciationibus uniuersis, ac de indefinitis.

OBSERVATIONES CIRCA HAEC DVO VLTIMA CAPITA.

PRIMA observatio. Quae pertinent ad oppositionem, & equipollentiam, & reciprocationem modificatarum enunciationum, adeo difficilima sunt, & in se incerta, ut vix in illis constans regula assignari possit: nihilominus tamen de illis nonnulla dicemus. 1. libro Priorum in disputatione de reciprocatione modificatarum propositionum, praefertim quaest. 4. Modo obseruandum occurrit eidem propositioni modificatae, dummodo sit de modo contingens proprie sumpto, posse opponi contradictorio nomine sex alias propositiones, & interdum duas, ut loco citato abunde explicabimus.

Secunda observatio. Enunciationes de modo necesse, & de modo impossibile non opponuntur cum constant ex dictis contradictorie oppositis: imo sic se habent, ut si dictis contradictoriis praepoñatur modus necesse, & modus impossibile, fiant equipollentes: v. g. ista duo dicta sunt contradicentia, nempe; omnem hominem esse animal, & quendam hominem non esse animal: si tamen his dictis praepoñatur modus necesse, & modus impossibile ita; necesse est omnem hominem esse animal, impossibile est aliquem hominem non esse animal, fiunt enunciationes modificatae equipollentes. Observatio haec, quae traditur a nobis quaest. 3. disp. citat, breuiter explicatur ita. Equipollent necesse & impossibile, si habeant dicta contradicentia.

Ter-

Tertia observatio. Quæ docuit Aristoteles hoc capite ultimo de oppositis videntur manifeste pugnare cum his, quæ docuit in post categoriis capite de contrariis: sed non ita pugnât: nam in libro categoriarum solum egit de oppositis simplicibus, & incomplexis; nunc vero disputat de oppositis complexis, scilicet de enunciationibus oppositis. Quamvis ut verum fatear non displicet nobis sententia Ammonii, qui omnia argumenta hoc capite proposita ab Arist. facile dissolvit: nã in ea est opinio, ut existimet, caput hoc non fuisse ab Arist. compositum, sed potius huic operi ab alio Philosopho additum, vel si forte est Arist. quæ in illo docentur pertractasse Arist. non ex professo, sed disputationis tantum gratia. Eadem etiam possumus affirmare de his, quæ superiori capite docuit, sed illa modo silentio inuoluimus: quia si in dubium vocarentur, egerent certe nimis diffusa, & parum utili disputatione, cum hoc parû sit in usu, & frustra consumeretur tempus, quod in explicatione librorum maxime utilium, qui sequuntur, sollet desiderari: quare quæ

diximus sufficiant.

COM.

COMMENTARII
VNA CVM QVAESTIONIBVS IN PRIMVM LIBRVM
DE SYLLOGISMO.

AVTHORE HIERONYMO PLABONARUM Artium Magistro, earumdemque in
inchyta Valentinorum Academia
primario professore.

SEQVUNTVR QVAEDAM
prolegomena.

PRIMVM prolegomenon est inscriptio librorum. Inscribuntur isti duo libri, & duo qui sequuntur, analytici, id est resolutionis: quia præcepta, quæ in his libris docentur, eandem omnia tendunt, ut sciamus conclusiones in sua principia resolvere. Ex his ergo quatuor libris, duo priores, qui sunt de syllogismo, inscribuntur de priori resolutione: duo vero posteriores, qui sunt de demonstratione inscribuntur de posteriori resolutione. Ratio est: quia genus prius est speciebus, & quia syllogismus genus est demonstrationis, proinde libri de syllogismo inscribuntur priores: libri vero de demonstratione inscribuntur posteriores.

Institutum Arist. in his duobus libris est, disputare de syllogismo: quare materia subiecta horum librorum erit syllogismus: nam illud

162 *Commentarii in 1. cap. 1. lib. priorum*

illud est materia subiecta alicuius libri, de quo author illius in illo instituit disputare.

Divisio.

Hæc disputatio de syllogismo dividitur in duos libros, principique liber in tres partes distribuitur, quarum prima est de ratione conficiendi syllogismum; secunda est de inventionem medij verbi; tertia de syllogismorum resolutione. In secundo vero libro de propriaribus & de aliis affectionibus syllogismorum egit Arist.

Ordo.

Ordo horum librorum est, ut antecedant immediate libros de demonstratione, & subsequantur librum de enunciatione. Ratio est: quia syllogismus, de quo in his libris disputamus, componitur ex enunciationibus: & inter species syllogismi primum locum tenet demonstratio: proindeque immediate post librum de enunciatione, & immediate ante libros de demonstratione, quæ ad syllogismum pertinent, Arist. cumulatissime explanavit.

CAP. I. IN QVO QVAEDAM

PROPONUNTUR DEFINITIONES

ET DIVISIONES.

ARGUMENTVM.

INITIO capitis proponit suum institutum in toto opere de resolutione: deinde quid sit propositio, & qua ratione demonstratio differat a Dialectica: mox quid sit terminus, & quod duplex ratiocinatio ostendit: ac tandem demonstrat, quid sit dici de omni, & de nullo.

INITIO dicendum &c. Proponit suum institutum Arist. docens instituisse disputare de demonstratione. Proponit etiam institutum huius capitis dicens, explicabimus quid, & quod duplex sit propositio, quid sit extremum, quid ratiocinatio tam perfecta, quam imperfecta, quid denique sit dici de omni, & dici de nullo.

Quid sit propositio

Divisio propositio nis.

Est igitur &c. Propositio est oratio affirmans vel negans attributum de subiecto: videtur enim Arist. supponere primam divisionem propositionis in affirmantem, & negantem.

Idque aut in toto &c. Secunda divisio. Propositio alia est uniuersa, alia particularis, & alia indefinita. Uniuersa est, quæ afficitur nota uniuersi generis: ut omnis homo est animal. Particularis est, quæ afficitur nota particulari: ut quidam homo est animal. Indefinita est propositio de subiecto uniuerso nulla nota affecta: ut homo est animal.

Eo

Comment in 1. cap. 1. libri priorum.

163

Eodem autem differt & a supposito tertiã divisionem propositionis in Dialecticam, & Analyticam inter ipsasque proponit discrimen, quod est huiusmodi. Propositio Analytica solum explicationem partem questionis scilicet partem necessariam semper quæ est vera. Propositio vero Dialectica potest arri- que contradictionis partem probare, & aliquando est falsi, & aliquando vera. Conueniunt tamen propositio Dialectica, & Analytica: quia utraq; est acco- modata ad componendos syllogismos: parum enim refert, ut syllogismus rectus sit, quod propositiones, ex quibus conficitur, sint Dialecticae, vel Analyticae.

Extremum vero & Terminus definitur. Extremum in quod resoluitur propositio, siue sit subiectum, siue attributum, siue affirmetur, siue negetur. Definitio terminum

Ratiocinatio vero &c. Ratiocinatio ita definitur: Oratio in qua quibusdam positis, eo quod ita posita sunt, aliud necessario sequitur.

Perfectum vero &c. Supponit divisionem ratiocinationis in perfectam, & imperfectam. Perfecta, inquit, est, quæ nulla re eget, ad hoc ut clare & euidenter concludere uideatur. Imperfecta uero est, quæ necessario etiam concludit, eget tamen aliquo extrinseco ut uideatur clare concludere.

Est autem res &c. Definit dici de omni, & de nullo. Dici de omni, inquit, est, attributum ita affirmari de subiecto, ut nihil liceat sumere sub subiecto, de quo non affirmetur attributum: ut hæc propositio est de omni, omne animal est substantia, quia nullum est animal contentum sub subiecto, scilicet sub animali in communi, de quo non affirmetur substantia. Dici de nullo est attributum ita negari de subiecto, ut nihil liceat sumere sub subiecto, de quo non negetur attributum: ut nullus homo est lapis. Dici de omni, & dici de nullo.

CAPVT SECVNDVM DE
RECIPROCAZIONE PROPOSI-

TIONVM SIMPLICIUM.

ARGUMENTVM.

PROponit principia quibus syllogismi imperfecti reuocantur, diuidit propositiones in simplices, & affectas modis: & tandem simplicium propositionum reciprocactionem ostendit.

TENIM effatorum &c. Initio capitis ita diuidit enunciationem. Enunciatio alia est simplex, quæ tantum declarat attributum conuenire subiecto, alia uero est modalis, quæ declarat attributum necessario, vel contingenter conuenire subiecto. Præterea tam propositio simplex, quam modalis, alia est affirmans, & alia negans; rursus tam affirmans, Quædam diuisio enunciationis.

X 2

firmans,

firmans, quam negans, alia est uniuersalis, & alia indefinita, & alia particularis.

1. Theorema.

Hæc inquam &c. Primum theorema. Propositio simplex uniuersa negans reciprocatur simplici reciprocatione: ut nulla uoluptas est bonum; ergo nullum bonum est uoluptas.

2. Theorema.

In eo autem &c. Secundum theorema. Propositio simplex uniuersa affirmans reciprocatur ex parte, id est in particularem affirmantem: ut omnis uoluptas est bonum; ergo quoddam bonum est uoluptas.

3. Theorema.

Ex particularibus &c. Tertium theorema. Propositio simplex particularis affirmans reciprocatur simplici reciprocatione in particularem affirmantem: ut quædam uoluptas est bonum; ergo quoddam bonum est uoluptas.

4. Theor.

In negantibus &c. Quartum theorema. Propositio particularis negans non potest reciprocari: non enim sequitur quoddam animal non est homo: ergo quidam homo non est animal. hoc theorema explicat Arist. uel potius probat in fine capitis quibusdam argumentis.

CAPVT III. DE CONVERSIONE MODIFICATARVM

ENUNCIATIONVM.

ARGVMENTVM.

IN hoc capite docet Arist. propositiones modificatas modo necesse conuertere ut illas, quæ modis carent: tum etiam, propositiones modi contingentis, si contingens sumatur, ut est aliquid commune ad necessaria, & non necessariam. Actandem in fine cap. reddit rationem, cur prius disputet de syllogismo, quam de demonstratione.

5. Theor.

ADEM erit &c. Propositiones, inquit, modi necesse eodem modo recipiuntur, ac propositiones simplices. Id explicat Arist. aliquibus theorematibus.

Vniuersale enim &c. Primum theorema. Propositio uniuersa negans de modo necesse reciprocatur simplici reciprocatione:

propositione: affirmans uero, siue sit uniuersa, siue particularis, reciprocatur in partem. Id probat Aristoteles: quia si necesse est V. g. nullum. A. esse. B. erit necessarium nullum. B. esse. A.

Negatio uero &c. Secundum theorema. Propositio particularis negans de modo necesse nulla ratione reciprocatur: non enim recte sequitur, necesse est aliquod animal non esse hominem; ergo necesse est aliquem hominem non esse animal.

At quod attinet &c. Explicuit reciprocationem enunciationum, quæ afficiuntur modo necesse: explicat iam, qua ratione reciprocantur enunciationes de modo contingentis. Prius tamen obseruat, hoc nomen, Contingens, tria significare. 1. significat, id quod est necessarium. 2. id quod est, siue sit necessarium, siue non. 3. id quod potest esse, & non esse.

Sane affirmantibus &c. Tertium theorema. Enunciationes affirmantes de modo contingentis, siue contingens sumatur primo, uel secundo, aut tertio modo, eadem prorsus ratione reciprocantur ac enunciationes superiores. Id explicat Arist. adhibitis exemplis.

In negantibus uero &c. Quartum theorema. In enunciationibus negantibus modi contingentis non est eadem reciprocandi ratio: nam si contingens sumatur primo aut secundo modo, propositiones negantes de contingentibus reciprocantur eadem ratione ac superiores, scilicet uniuersa in uniuersam: ut ista de contingentibus primo modo, contingens est nullum lapidem esse hominem, conuertitur in hanc, contingens est nullum hominem esse lapidem; & hæc alia propositio de contingentibus sumpto secundo modo, scilicet, contingens est nullum uestem esse album, conuertitur in hanc, contingens est nullum album esse uestem.

Id quod paulo &c. Quintum theorema. Particularis negans de modo contingentis non reciprocatur: ut dictum est etiam de simplicibus, & de propositionibus de modo necesse.

At priuantes illæ &c. Sextum theorema. Si contingens sumatur tertio modo (qua ratione inquit Arist. est uere, & proprie contingens) non reciprocatur ea ratione, quæ superiores propositiones: nam enunciatio uniuersa negans de contingentibus tertio modo, non reciprocatur: particularis uero reciprocatur ea ratione, qua dicemus inferius cap. 12. & 16.

In præsens id tantum &c. Absoluit cap. Arist. satisfaciens cuidam tacite obiectioni: & dei id reddit causam, cur prius disputet de syllogismo, quàm de demonstratione. Poterat enim aliquis obicere, in lib. de enunciatione docuit Aristoteles illam esse enunciationem modificatam negantem, in qua negatur modus; ergo perperam in hoc cap. docuit hanc enunciationem, contingens est nullum lapidem esse hominem, esse propositionem negantem: quia hæc propositio est modalis, & in ea non negatur modus. Respondet Arist. enunciations

tionem modificatus absolute sumptas, ita se habere, ut ille sit affirmatus, in quibus affirmatur modus, et ille negatus, in quibus negatur modus. Si tamē enunciationes modales sunt, ut reciprocantur, ille sunt affirmatus, in quibus uerbum affirmatur, et ille negatus, in quibus uerbum negatur: ratio, inquit, est, quia conuersio, et reciprocatio fit pene uerbum, ut scilicet connectit attributum subiecto.

His ita constitutis &c. his positis, inquit Arist. dicendum est in sequentibus, ex quibus componatur ratiocinatio, et quae sint in modo, et figurae, quae uero non. Posteriustamen, id est duobus sequentibus libris, disputandum est de demonstratione. Prius enim disputandum est de ratiocinatione, quam de demonstratione: quia ratiocinatio genus est, et latius patet, omnis enim demonstratio est ratiocinatio, non tamen omnis ratiocinatio est demonstratio.

OBSERVATIONES IN HAC

tria capita.

1. obs.

PRIMA observatio. Quia praeceptum Arist. institutum in vniuersa differēdi arte fuit, demonstratio nis naturā aperire, proinde initio huius capitis docet, in finem se agere de demonstratione, licet hoc non praestet in libris priorum, sed in libris posteriorum. Quod enim est primum & praeceptum in intentione, solet esse vitium in executione. Si autē queras, quid intelligat per demonstrationē, & per artē demonstrandi, dū proponit suū institutū: resp. per demonstrationem intelligere argumentationē constantē ex ueris primis &c. Per artē uero demonstrandi intelligit, collectionē praeceptorū doctōrū cōficere demonstrationem.

2. obs.

Secunda observatio. Quādo Arist. proposuit secundā propositionis diuisionē, non meminit illius, quae singularis est: quia ut multi existimant, de rebus singularibus, non datur sciētia, ac proinde nō meminit propositionis de subiecto singulari. Hae tamen ratio nullus est momentū quia de rebus singularibus potest esse, imo est sciētia, ut dicemus in disp. circa 3. cap. 1. lib. de demonstratione: tū etiā, quia nulla est maior ratio, cur sit sciētia de rebus particularibus, quā de singularibus, cū secundū rem idē sint, & omnino easdē habeāt affectiones, & proprietates: nā qui sūt omnes singulares homines, sūt omnes particularēs homines: solū enim distinguuntur singularia & particularia ex modo, quo per voces significantur. His accedit Arist. multa de rebus singularibus enunciaſſe, & de illis quā plurimas feciſſe propositiones: ut agēs de mundo, de aqua, de terra, de igne, de sole, de luna, de Deo. 8. Phys. & paſſim in metaph.

Existimamus tamen Arist. nomine propositionis particularis comprehendisse etiā singularem: proponens enim secundam diuisionem

uisionem ita habet. Idque aut in toto, aut in parte, aut indefinite, id est, propositio vel est vniuersa, vel particularis, siue singularis. Hae expositio colligitur ex eodem Arist. paulo post, ubi definiens propositionem, quam vocauerat ex parte, ita habet, epi nero alicui, uel non alicui, uel etiam non omni, id particulare appello. Cui testimonio hae addo minorem; sed in hac propositione, Petrus est homo, conuenit attributum alicui, uel non omni, significat enim propositio, hominem conuenire alicui, & uo significat conuenire omni; ergo etiam hae propositio comprehenditur ab Arist. sub illa, quae ex parte vocatur: sed per illam intelligit modo particularem; ergo sub particulari etiam comprehendit modo singularem.

3. obs.

Tertia observatio. in 2. cap. per propositiones simplices nō sunt intelligendae illae omnes, quae distinguuntur cōtra compositas, siue hypotheticas, sed illae tantū, quae nec sunt cōpositae, nec modales

4. obs.

Quarta observatio. Aristoteles non definiuit reciprocationem in communi, tamen facile ita potest definiri. Conuersio attributi in subiectum, & subiecti in attributum: ut quidam homo est animal, quoddam animal est homo.

DISPUTATIONES CIRCA
HAC TRIA CAPITA.

PRIMA circa haec tria capita se offerūt, abſoluemus quatuor disputationibus. In prima agemus de argumentatione in cōmuni. In secunda sermo erit de his, quae primo capite docuit Arist. Disputabimus in 3. & 4. de conuersione simplicium & modificatarum enunciationum.

DISPUTATIO PRIMA
de argumentatione in communi.

PRIMA huius operis disputatione decreuimus agere de argumentatione in communi: nam argumentationis cognitio desideratur pro exacta syllogismi cognitione.

QV AE-

QV AESTIO I.

Quid sit genus argumentationis.

Diuisio q:

u. obs.

e. obs.

DIUIDITVR quæstio in tres partes. In prima parte proponemus obseruationes, & separabimus certa ab incertis. In secunda satisfaciemus quæstioni. In tertia soluemus contrarias rationes.

IN PRIMA parte quæstionis sit prima obseruatio. Vt argumentationis naturam cognoscere valeamus, oportet vt inquiramus prius genus argumentationis. Primo igitur certū est, argumentationem pertinere ad tertiam operationem intellectus: quare videndum est, quænam ratio cōmunis sit actibus tertie operationis intellectus, & inde facillimū erit colligere, quid sit genus argumentationis.

Secunda obseruatio. Intellectus noster differt ab intellectu angelico, quia intellectus angelicus, cum habeat species cōgenitas a natura, per quas cognoscat, non discurret, sed omnia simul cognoscit, vt diffuse aliquantulum dicemus circa primum caput primi libri de demonstratione quæstione prima: noster vero intellectus sic corpori est alligatus, vt per species receptas a rebus corporeis simpliciter res apprehendat in prima operatione, in secunda vero illas inter se componat, vel diuidat, in tertia denique ex quibusdam aliis colligat, ita, vt primarum cognitio causa sit cognitionis earū, quæ ex illis prius cognitis inferuntur. Cum igitur certum sit, in tertia operatione intellectus solum reperiri actionem, in qua ex vno colligimus, siue cognoscimus aliud, certum etiam erit, rationem superiorem communem omnibus actionibus tertie operationis intellectus esse orationem discursiuam, in qua vnum ex altero colligitur.

Huiusmodi ratio communis merito discursus appellatur, eo quod intellectus ex eius cognitione quasi prompte & celeriter currat, & quasi necessario ducatur in alterius cognitionem: vnde merito a multis appellatur oratio hæc, *consequentia*, eo quod mutuo se consequuntur & necessario ea, quæ in discursiva oratione, cognoscuntur. Appellatur etiam consecutio ratione connexionis, quia vnum ex altero sequitur. Apud Ciceronem multoties tota consequentia siue tota oratio discursiva conclusio appellatur.

Tertia obseruatio. Consequentia alia est formalis, & alia materialis,

terialis, vt dicemus quæst. sequenti obseruatione secunda: quæstio ergo solum procedit de consequentia formali.

IN SECUNDA parte quæstionis sit assertio. Oratio discursiva, siue consequentia formalis est genus argumentationis. Probatur assertio. Quod essentialiter conuenit omnibus actibus tertie operationis intellectus formaliter, & illis solum, necessario debeat esse genus illorum; sed oratio discursiva formalis sic se habet; ergo est genus respectu omnium actuum tertie operationis intellectus: sed argumentatio etiam est actus tertie operationis intellectus formaliter, vt omnes concedunt, & infra constabit quæst. sequenti; ergo oratio discursiva genus est argumentationis. Præter primam minorem, cætera sunt certissima: illa ergo ita probatur. Nullus ex actibus tertie operationis potest esse, aut intelligi, quin sit, & intelligatur oratio discursiva formalis; ergo oratio discursiva conuenit illis omnibus secundum essentiam. Deinde, hæc ratio non reperitur in aliis operationibus intellectus, scilicet in prima, & secunda; ergo solum conuenit actibus tertie operationis. Probatur antecedens: quia, vt omnes concedunt, per primam operationem solum apprehendimus simpliciter, & per secundam solum tribuimus vnum alteri, vel vnum de altero negamus: nunquam tamen ex vno alterum colligimus. Res hæc magis constabit ex ultimo fundamento sequentis quæstionis, & ex assertionibus illius.

IN TERTIA parte quæst. dices primo. Oratio discursiva etiam reperitur in secunda operatione intellectus; ergo non est genus ad actus solum tertie operationis intellectus. Probatur antecedens. Enunciatio hypotetica pertinet ad secundam operationem intellectus; sed illa interdū est oratio discursiva; ergo oratio discursiva etiam reperitur in secunda operatione intellectus. Probatur minor in hac enunciatione hypotetica, si Sol lucet dies est, in qua ex illa conditionali, si Sol lucet, collegimus diē esse. Respondemus negādo antecedēs. Probationi distinguimus minorem ita. Vt secunda operatio est, negamus: vt vero est tertia, cōcedimus minorem. Hoc vero non est ita intelligendum, vt secunda operatio sit tertia; sed potius, quia interdum simul inueniuntur: intellectus enim simul & in eadem duratione potest exercere actus triplicis operationis: toto enim tempore, quo discurret, componit etiam aut diuidit, cū discursus necessario ex propositionibus cohalescat. Eodem etiam tempore simpliciter apprehendit intellectus terminos enunciationis: quare in eadem operatione reperitur compositio, & discursus: id est eo tempore, quo fit discursus, fit etiam compositio.

Y₂ Cauſſa

172 *Quest. 2. disput. de argum. in communi.*

Causa denique formalis, ratione cuius talem finem consequi potest intellectus, est talis partium dispositio, ratione cuius unum ex altero necessario inferitur. Unde consequentia formalis ita potest definiri definitione desumpta a quatuor generibus causarum. Oratio facta ab intellectu humano, constans ex pronunciatis, quorum unum necessario ex altero inferitur ratione dispositionis illorum, ut ignotius ex magis noto cognoscamus.

2. fund.

Secundum fundamentum. In consequentia debet necessario reperiri nota illationis, scilicet, ergo, vel igitur, non quia nota illationis sit forma consequentiae, ut minus recte quam plurimi existimant, sed quia est signum connexionis antecedentis cum consequente: nam si nota illationis esset forma, quotiescunque aliqua propositiones constarent nota illationis, efficerent consequentiam, quod certe est absurdum: quia ista oratio constans duabus enunciationibus, scilicet, Petrus currit; ergo Aristoteles est Philosophus, constat nota illationis, & tamen non est consequentia. Licet enim nota illationis interdum vere non exprimat, semper tamen mente concipitur illatio, siue quod idem est, consecutio, aut forma & connexio inter pronunciata, quae forma voce significatur per notam illationis: quare si voce non exprimitur aliquando, subintelligitur tamen semper.

3. fund.

Ultimum fundamentum. Ratio quae complectitur omnes actus tertiae operationis intellectus, homonyma est, cum complectatur consequentiam bonam, & malam, ut diximus in prima observatione: nam licet ille qui malam efficit consequentiam, efficiat actum tertiae operationis intellectus materialiter, non tamen formaliter: nam consequentia supra actum tertiae operationis addit, quod sit necessaria deductio unius ex alio, quod solum in recta consequentia inuenitur. Insuper formalis & uniuersa ratio consequentiae non potest conuenire consequentiae materiali, cum in illa non fiat necessaria deductio unius ex alio ex vi dispositionis terminorum, sed solum ex vi terminorum. Certum ergo erit, illas rationes communes consequentiae esse vere species consequentiae formalis in communi, in quibus reperitur necessaria deductio unius ex alio ex vi terminorum.

1. assert.

IN TERTIA parte quaest. sit prima assertio. Diuisio orationis discursum formalis, siue consequentiae in reciprocationem, equipollentiam, subalternationem, & argumentationem, est generis in species. Probat, assertio. Consequentia conuenit illis synonyme, in quid ut pars essentiae; ergo est genus illarum. Quod conueniat

Quest. 2. disput. de argum. in communi. 173

ueniat synonyme, probatur: quia ab omnibus his quatuor potest intellectus abstrahere hanc rationem simpliciter unam, scilicet, quod ex vi dispositionis terminorum necessario unum ex alio sequatur in quacunque materia sit, quae ratio est communis consequentiae formalis. Quod vero conueniat illis in quid ut pars essentiae, probatur: quia omnibus his quatuor essentiale est, quod ex vi dispositionis terminorum unum ex alio inferatur; & insuper quauis ex his quatuor rationibus inferioribus habet suam propriam rationem, siue differentiam, per quam essentialiter constituitur, ut statim dicemus.

Sit secunda assertio. Differentia essentialis equipollentiae consistit in mutuo consensu, siue concordia enunciationum inter se verbis non omnino eisdem.

2. assert.

Tertia assertio. Differentia essentialis subalternationis consistit in inclusionem particularis, vel singularis enunciationis sub ipsa uniuersa distributiva: uniuersa enim affecta nota uniuersi generis actu continet omnia inferiora, & consequenter necessario ex vi huius actualis continentiae quidquid vere affirmatur de natura uniuersa affecta nota uniuersi generis, debet necessario affirmari de quouis inferiori sub tali natura contento: & quidquid vere negatur de uniuersa natura ratione notae uniuersi generis, negari debet etiam vere de quouis inferiori sub tali natura contento: unde ex vi terminorum tali dispositione constantium necessario in subalternatione unum ex alio tali modo inferitur formaliter: quare erit talis species consequentiae.

3. assert.

Quarta assertio. Differentia essentialis reciprocationis est, quod ex vi talis mutationis subiecti in attributum, & attributi in subiectum, tali modo sequatur necessario unum ex alio: consistit vero talis deductio unius ex alio in hoc, quod identificentur, vel distinguantur aliqua inter se, ut dicemus disputatione. 3. quae erit de reciprocatione simplici. Ista assertiones manent confirmatae, si perpendantur naturae equipollentiae, reciprocationis, & subalternationis. Probat, etiam: quia per has differentias constituuntur istae tres species, differunt essentialiter inter se, tum etiam & ab argumentatione.

4. assert.

Ultima assertio. Differentia argumentationis est, quod in illa inferatur unum ex alio ratione argumenti, quod assumitur. Probat, assertio: quia argumentatio est consecutio, in quo conuenit cum reciprocatione, equipollentia, & subalternatione: & insuper habet vim inferendi ratione argumenti, siue medij quod assumitur

5. assert.

174 *Quest. 2. diss. de argum. in communi.*

tur ad probandum necessario unum extremum de alio: in aliis enim consequentis non reperitur medium, sed in sola argumentatione. De legibus & preceptis equipollentia, & subalternationis diximus libro de enunciatione, & precipue circa caput quintum in disputatione de simplicibus enunciationibus. De reciprocatione dicemus in sequentibus disputatione tertia, & quarta: quare agemus in his, quæ sequuntur questionibus, de argumentatione, & precipue quæ sequenti, facile ex dictis colligamus, quid sit argumentatio.

I. N. Q. V. A. R. T. A. parte quæst. dices primo. Consequentia solum consistit in illatione; ergo sola nota illationis est consequentia: quare non erunt multæ species consequentiarum, sed una solum. Probatur antecedens. Sola illatio est vis inferendi; sed sola consequentia consistit solum in vi inferendi; ergo solum consistit in illatione. Resp. distinguendo antecedens ita. Consequentia pro formali, concedo: pro materiali & formali, nego antecedens, sed potius consistit in vi inferendi actiua, & passiva in eorundem id est, quod ex pronunciatis dispositis unum necessario inferat, & aliud necessario inferatur. Sed dices:

1. Ergo consequentia pro formali consistit in illatione; sed illatio nihil aliud est quam nota illationis; ergo solum consistit in nota illationis. Resp. negando minorem: nam illatio formaliter in ipsis pronunciatis reperitur, in nota vero consistit tanquam in signo.

2. argum. Dices secundo. Non omnis subalternata necessario sequitur ex sua subalternante: ergo subalternatio non erit consequentia. Resp. argumentum hoc solum probare, quod non omnis subalternatio est consequentia, hoc tamen libenter admittimus: nam solum illa subalternatio est consequentia, in qua subalternata necessario sequitur ex subalternante. Sed dices, qua ratione id colligamus. Resp. per regulas veritatis, & falsitatis subalternationis, quas adduximus superiori libro in disputatione circa caput quintum. Idem argumentum fieri potest de reciprocatione, solum tamen eodem modo.

I. Dices tertio. Quod est pars integrans argumentationis, non potest esse genus illius: sed consequentia est pars integrans argumentationis; ergo non est genus illius. Pro solutione huius argumenti pertractanda est sequens questio.

3. argum. Dices tertio. Quod est pars integrans argumentationis, non potest esse genus illius: sed consequentia est pars integrans argumentationis; ergo non est genus illius. Pro solutione huius argumenti pertractanda est sequens questio.

Q. V. A. E. S. T. I. O. I. I. I.
Quid sit argumentatio.

Diviso q. **X.** dictis superiori quæst. si modo addamus aliqua de partibus argumentationis, facile satisfacemus quæstioni. Dividitur quæst. in tres partes. In prima proponemus observationes.

Quest. 3. diss. de argum. in communi. 175

uationes. In secunda assertiones. In tertia solvemus contrarias rationes.

I. N. P. R. I. M. A. parte quæst. sit prima observatio. Argumentatio dicitur ab argumento, quia scilicet est oratio argumento constans. Argumentum vero est terminus siue medium, quod assumitur ad probandum unum extremum de alio. Quotiescunque igitur se offert probandum, an unum extremum conveniat, vel non conveniat alteri, assumitur aliquod medium, & per identitatem, vel divinitatem extremorum cum illo medio probamus, necessario unum extremum convenire, vel non convenire alteri: verbi gratia probandum est, omne risibile esse discursivum: ad id præstandum assumimus pro medio, hominem, qui idem est realiter cum utroque extremo, & ita conficimus argumentationem. Omnis homo est discursivus; sed omne risibile est homo; ergo omne risibile est discursivum. Est igitur argumentum, medium quod assumitur, ut probemus unum extremum convenire, vel non convenire alteri extremo.

Argumentum quamplurimas habet significationes, aliis tamen omnibus omisissis, nam facile constabunt legenti. Ciceronis thesaurum verbo argumentum & D. Thom. in tertio distinctione 23. quæst. secunda, duæ tamen ad nostrum attinent institutum. Prima significatio est, qua significat medium, quod assumitur ad aliquid probandum, ut paulo antea dicebamus. Secunda est, quæ ex hac ortam habet, & nimis frequens est, qua scilicet significat ipsam argumentationem argumento constans: licet enim nomen, argumentum, primo sit impositum ad significandum medium, & inde dicta sit argumentatio, quasi oratio constans argumento, siue id probans per illud; usu tamen factum est, ut argumentum communiter ab omnibus medium, siue medium verbum appelleretur: argumentatio vero argumenti nomen retineat.

Secunda observatio. Ex dictis inferatur, argumentum siue medium non posse ingredi conclusionem: nam si est assumptum tanquam medium, ad hoc scilicet, ut cum illo conferantur extrema, & postea sequatur, qua ratione debeant extrema conferri inter se, necesse est, in conclusione solum debere reperiri extrema quæstionis, & nullo modo medium siue argumentum.

Tertia observatio. Pro intelligentia secundæ observationis animadvertendum est, in argumentatione esse partes maiores, & minores. Partes minores sunt maius extremum, minus extremum, & medium verbum siue argumentum: partes vero maiores sunt antecedens constans medio, & consequens, quod ex tali antecedente infer

Vnde dicitur argumentatio.

Significationes argumenti.

Argumentum non ingreditur conclusionem.

Partes argumentationis.

176 *Quaest. 3. disput. de argum. in communi.*

infertur: dixi antecedens constans verbo, quia omnis consequentia, siue sit æquipollentia, siue reciprocatio, siue subalternatio, siue argumentatio, constat antecedente, & consequente: sola tamen argumentatio habet antecedens constans argumento. Sed de partibus argumentationis latius infra dicemus.

Consequē
tiæ signifi
cationes.

Ultima observatio. Hæc vox, *consequentia*, triplicem habet significationem. Primo enim sumitur pro forma consequentis: & sic dicere solemus, concedo, vel nego consequentiam: id est concedo consequens habere formam. Secundo sumitur consequentia in recto plurali, & sic significat ea, quæ se mutuo consequuntur, siue sint pronuntiata, siue termini simplices. Tertio sumitur consequentia pro oratione discursiva formaliter, in qua ex vi dispositionis terminorum necessario infertur vnum ex alio: & in hac significatione sumpsimus consequentiam in superioribus quaest. dum docuimus, consequentiam formalem esse genus argumentationis, reciprocatationis, æquipollentiæ, & subalternationis. Ex his facillimum erit quaestioni satisfacere.

1. assert.

IN SECUNDA igitur parte quaest. sit prima assertio. Argumentatio ita definitur a multis. Oratio constans antecedente & consequente tanquā ex suis partibus. Tum etiam: Connexio pronuntiatorum, cuius connexionis vi vnum ex alio infertur. Hæc tamen definitiones rectæ non sunt. Probatur. Cōueniunt aliis a re definita; ergo non sunt rectæ. Probatur antecedens. Cōueniunt omnibus speciebus consequentiæ, vt satis constat ex dictis in superioribus quaest. huius disputationis; ergo cōueniunt aliis. Consequentia enim in communi recte definitur superioribus definitionibus.

2. assert.

Secunda assertio. Argumentatio ita definitur recte & essentialiter. Consequentia constans argumento. Probatur assertio. Hæc definitio traditur per genus & differentiam essentialē rei definitæ; ergo est recta, & essentialis. Probatur antecedens ex prima quaest. in qua docuimus, consequentiam esse genus argumentationis: & ex secunda, in qua aperte demonstrauius, argumentationem solum differre ab aliis consequentiis, eo quod argumentatio habet vim inferendi ab argumento, aliæ vero species consequentiæ carent argumento.

3. assert.

Tertia assertio. Recte etiam poterit definiri argumentatio ita. Oratio ex antecedente constante argumento & extremis, & ex consequente. Tum etiam potest ita definiri. Connexio pronuntiatorum constantium medio siue argumento & extremis, cuius connexionis vi vnum ex altero necessario infertur. Istæ duæ definitiones tradun-

Quaest. 4. disput. de argum. in communi. 177

traduntur per materiam, & formā. In primis prima, nam solum dicuntur antecedens, & consequens illa pronuntiata, quorū vnum infert, & aliud infertur. Deinde secunda: nam connexio est forma argumentationis, & pronuntiata constantia tribus terminis sunt materia argumentationis.

IN QVARTA parte quaest. dices in primam assertionem. Illa sola oratio constat antecedente, & consequente, quæ habet vim probandi vnū extremū de alio; sed sola argumentatio hoc habet; ergo sola argumentatio constat antecedente, & consequente: ergo definitiones argumentationis, quas adduximus in prima assertionē, rectæ sunt. Resp. negādo maiorem: nam de ratione orationis constantis antecedente & consequente solum est vis inferendi vnum ex alio, & hoc reperitur in omni consequentia: de ratione vero argumentationis est vis probandi ratione medi, quod in illa assumitur.

In 1. assert.

Dices in secundam assertionem. Argumentatio vitiosa etiā est consequentia constans argumento; ergo conuenit illi essentialiter definitio argumentationis adducta in secunda assertionē. Resp. negando antecedens: nam argumentatio vitiosa non est consequentia, vt dicemus quaest. sequenti: tum etiam non constat medio verbo formaliter, cum illud non sit recte dispositum cum extremis in argumentatione vitiosa.

In 2. assert.

Dices in tertiam assertionem. Argumentatio debet habere antecedens constans medio verbo, & extremis; ergo enthymema, inductio, & exemplum non erunt argumentationes. Probatur consequentia: quia antecedens in illis non constat duobus extremis & medio verbo. Resp. admittendo libenter consequentiam, vt late dicemus quaestione quinta.

In 3. assert.

QVÆSTIO IIII.

*An argumentatio vitiosa sit simpliciter argumen-
tatio.*

VIA Quæstio hæc facilis est, proinde nō est cur in partes diuidatur. Sit igitur prima assertio. Argumentatio vitiosa non est simpliciter argumentatio. Probatur: quia non continetur sub genere argumentationis, scilicet sub consequentia, vt demonstrauius

1. assert.

Z

quaest. 1.

quæst. 1. Probatur secundo: quia non habet formam argumentationis: nam forma argumentationis consistit in connexionem mediæ cū extremis, cuius connexionis vi vnum ex altero infertur. Probatur ultimo ex Arist. cum primo Top. cap. 1. tum in lib. Elenchorum cap. 1. & passim alibi, quibus in libris docet, syllogismum vitiosum & in forma peccantem, non esse simpliciter syllogismum.

1. ratio.

Sed dices primo. Argumentatio vitiosa constat antecedente, & consequente; ergo est simpliciter argumentatio. Respondemus negando antecedens: nam in argumentatione vitiosa, nec prima pars infertur secundam, nec secunda infertur ex prima.

2. ratio.

Dices secundo. In optima diuisione membra diuidentia debent participare naturam diuisionis; sed diuisionis argumentationis in bonam & malam est recta; ergo membra diuidentia debent participare naturam diuisionis; ergo argumentatio vitiosa, cum sit membrum huius diuisionis, erit argumentatio. Respondemus concedendo syllogismum, & negando secundam consequentiam: nam diuisionis huius diuisionis non est argumentatio simpliciter, sed potius, quæ est vox homonyma respectu argumentationis simpliciter, & argumentationis vitiosæ. Sed dices. Enunciatio synonyme & essentialiter dicitur de vera, & falsa; ergo argumentatio synonyme & essentialiter dicitur de bona, & mala. Respond. negando consequentiam: nam ratio enunciationis consistit in attributione, & hæc formaliter reperitur, tam in enunciatione vera, quam in falsa: at vero ratio argumentationis consistit in consecutione vnius ex alia ratione debite dispositionis mediæ cum extremis, & hoc non reperitur in argumentatione vitiosa. Sed dices. Quando intellectus deducit persuum a dictum vnum ex alio, quod reuera non potest deduci, efficit discursum; ergo simpliciter efficit argumentationem: sed talis argumentatio est mala; ergo argumentatio mala simpliciter est argumentatio. Resp. tunc temporis intellectum efficere discursum, sed non legitimum, sed vitiosum potius: unde non efficit argumentationem simpliciter: nam ille solum discursus, qui legitimus est, censeretur debet argumentatio simpliciter. Hinc intelligitur communis dicendi modus Philosophorum: quando enim rectam efficiunt argumentationem, & ex præmissis veris, ita loquuntur, ut ostendant suum institutum, scilicet, discursus legitimus est, maior, & minor sunt concessæ; ergo necessario infertur conclusio, & consequenter est vera.

QVAESTIO V.

In quas species diuidatur argumentatio.

DIUIDITVR quæst. in quatuor partes. In prima adducemus nonnullas obseruationes, & separabimus certa ab incertis. In secunda iacemus fundamenta quæst. In tertia satisfaciemus quæst. In quarta soluemus contrarias rationes.

IN PRIM A parte quæst. sit prima obseruatio. Quæstio non procedit de argumentatione vitiosa, sed de illa solum, quæ est argumentatio simpliciter.

Secunda obseruatio. Argumentatio sumi potest ratione materiæ, & ratione formæ. Si sumatur ratione materiæ, certum est diuisionis generis in species in veram, & falsam, ut latius constabit disputatione sequenti quæst. 6. qua erit sermo de diuisione syllogismi ratione materiæ. Procedit ergo quæstio de diuisione argumentationis ratione formæ.

Tertia obseruatio. Argumentatio ratione formæ communiter a Logicis diuiditur in syllogismum, enthymema, inductionem, & exemplum: examinandum ergo est in hac quæst. an hæc diuisionis generis in species, ut communis fere sententia docet, vel potius constitutenda sit alia diuisionis.

IN SECVNDA parte quæstionis sit primum fundamentum. Ad rationem argumentationis non sufficit, ut vnum ex alio inferatur probabiliter, sed requiritur, ut vnum ex alio inferatur necessario, ita ut quotiescunque aliquis præbet assensum antecedenti tanquam vero, necessario debeat præbere assensum consequenti ex ipso deducto, eo ipso quod ex tali antecedente deducitur per rectam argumentationem. Ut oratio sit argumentatio, debet in illa deduci necessario consequens ex antecedente ratione dispositionis mediæ, siue argumenti cum extremis. Hoc fundamentum constat satis ex communi consensu Dialecticorum, & ex dictis quæstione tertia huius disputationis, & constabit magis disputatione sequenti quæst. 2. 3. & 4.

Secundum fundamentum. De argumentatione possumus loqui, prout est conceptus tertiæ operationis intellectus, & prout consistit in voce: nam animi conceptus mediis vocibus explicamus, ut ex Aristotele sæpe retulimus.

180 *Quest. 5. disput. de argum. in communi.*

2. fund.
Tertium fundamentum. Omnis variis enthymematis significationibus, de quibus sermo erit in ultima disputatione secundi libri, per enthymema intelligimus modo orationem illam, cui si addatur alia propositio, fit syllogismus: ut hæc oratio: omne animal est substantia; ergo hic homo est substantia: si enim huic orationi addatur hæc minor; hic homo est animal, fiet syllogismus ita. Omne animal est substantia; sed hic homo est animal; ergo hic homo est substantia. Inductio est oratio discursiva, in qua ex singularibus, vel ex minus vniuersis colligimus magis vniuersum: ut hic ignis est calidus, ille est calidus, & sic de cæteris; ergo omnis ignis est calidus. Exemplum est, oratio discursiva, in qua rem aliquam priuatam colligimus propter similitudinem quam habet cum alia. De his tribus diffusa oratione agemus in disputatione circa ultima capita secundi libri priorum.

1. assert.
IN TERTIA parte quæst. fit prima assertio. Inductio, enthymema, & exemplum non sunt formaliter argumentationes. Hæc assertio diffuse confirmabitur a nobis in disputatione paulo superius citata: modo obiter ita probatur. Oratio, in qua antecedens non constat argumento & extremis, non est argumentatio; sic se habent enthymema, inductio, & exemplum; ergo non sunt argumentationes. Maior huius syllogismi constabit loco citato. Minor certissima est, ex dictis quæstione tertia huius disputationis.

2. assert.
Secunda assertio. Syllogismus & argumentatio sunt vnū & idē formaliter, & materialiter: sunt enim duæ voces eandem omnino rem significantes. Supposita prima assertione, hæc secunda manifestata est, & probatur ita. Omnis consequentia habens antecedens constans argumento, & extremis est syllogismus; sed omnis argumentatio est consequentia habens antecedens constans argumento, & extremis; ergo omnis argumentatio est syllogismus. Maior adeo certa est cognoscenti syllogismi naturam, ut non egeat probatione: probatur tamen ita. Omnis consequentia, quæ habet antecedens syllogismi, est syllogismus; sed omnis consequentia habens antecedens constans argumento, & extremis, constat antecedente syllogismi; ergo omnis consequentia habens antecedens constans argumento extremis est syllogismus. Probatur minor. Antecedens compositum ex maiori, & ex minori propositione est antecedens syllogismi; sed omne antecedens constans argumento, & extremis sic se habet; ergo est antecedens syllogismi: ergo consequentia omnis, quæ habet antecedens constans argumento, & extremis,

Quest. 5. disp. de argum. in communi. 181

extremis, constat antecedente syllogismi. Si contrariæ partis Auctores respondeant, sufficere ad rationem argumentationis, ut in antecedente reperiatur virtute argumentum cum extremis, & ad hoc sufficere antecedens simplex, quale reperitur in enthymate, inductione, & exemplo, solutio est nulla: nam antecedens in argumentatione actu inferri, & probat consequens ratione talis actualis dispositionis argumenti cum extremis: quare, nisi actu contineatur argumentum & extrema in antecedente, nullo modo poterit antecedens inferre, & probare consequens. Sed hanc rem probabimus efficacissimis rationibus in disputatione circa ultima capita secundi libri Priorum.

IN QUARTA parte quæst. dices primo pro contraria sententia, quæ docet, diuidi argumentum diuisione generis in species in syllogismum, enthymema, inductionem, & exemplum. Quæ differunt definitione essentiali, specie differunt; sed syllogismus, enthymema, inductio, & exemplum differunt definitione essentiali; ergo specie differunt. Resp. primo negando maiorem: nam individua eiusdem speciei differunt definitione essentiali, & tamen non differunt specie: tum etiam quæ sunt primo diuersa differunt definitione essentiali, id est habent diuersas definitiones essentielles, & tamen non differunt specie. Resp. secundo, admittendo libenter maiorem, quamuis falsa sit; tum etiam & minorem, & consequentiam. Nam nihil contra nos concludunt, quia sunt distinctæ species consequentiarum, non vero argumentationis, ut dicemus disputatione vltima in secundum librum Priorum.

Dices secundo. Ex communi Dialecticorum consensu argumentatio diuiditur in syllogismum, enthymema, inductionem, & exemplum; sed talis diuisio nequit esse, nisi generis in species; ergo &c. Respondemus, non admittere nos talem argumentationis diuisionem.

Dices tertio. Syllogismus, enthymema, inductio, & exemplum habent distinctas formas; ergo sunt distinctæ species argumentationis: nam species rei desumuntur a forma teste Arist. 7. Methaph. cap. 13. Resp. antecedens huius argumentationis assumere falsum: nam solus syllogismus habet formam argumentationis, quæ consistit in hoc, quod consequens sequatur ex dispositione argumenti cum maiori & minori extremo in antecedente composito. Sed dices. Enthymema, inductio, & exemplum semper habent vim inferendi consequens; ergo sunt argumentationes. Resp. negando antecedens: nam non semper habent vim inferendi necessario, ut in

disputatione citata dicemus. Sed dices: Ergo quando habebūt vim inferendi, erunt argumentationes. Resp. negando consequentiam: nam vis inferendi est de ratione consequentiæ, non vero de ultima differentia argumentationis.

Dices quarto. Enthymema est syllogismus truncatus; ergo est argumentatio. Resp. negando consequentiam: nā datur syllogismus truncatus ratione materiæ: quia scilicet habet tale antecedens simplex, ut si illi addatur aliqua propositio, fiet syllogismus: hoc vero etiam conuenit exemplo, & inductioni, ut disp. citata dicemus.

Dices quinto. Multoties grauissimi Philosophi nō solum inferunt, sed etiā probant multas cōclusiones enthymematibus; ergo sunt argumentationes. Resp. medio enthymemate solum inferri, nunquam tamen probari cōclusiones. Si vero interdum, ut probata, cōceduntur a respondente, hoc ideo fit, quia respondens concipit aliam propositionē, mente a proponente cōceptam, cum qua enthymema est syllogismus: illam tamen voce nō exprimit proponens, ut vim syllogismi respondenti occulter, ut docet Arist.

Dices ultimo pro cōtraria sententia. Quamplurima sunt Arist. testimonia expresse docentia, argumentationem diuidi in istas species; ergo nostra sententia repugnat Arist. Probatur antecedens, ex Arist. primo libro de syllogismo cap. 23. primo de Demonstratione cap. 1. & 1. Topico cap. 10. His testimoniis satisfaciemus disputatione ultima secundi libri Priorum.

Sed quæres. Si argumentatio nō est diuidenda ratione formę superiori ratione, qua ergo ratione debet diuidi. Resp. diuidi, ut dicitur syllogismus, cū sit syllogismus: quare de diuisione argumentationis quæst. erit disp. seq. Alia quamplurima, quæ disputari solent de argumentatione, tractabimus agentes de syllogismo.

DISPUTATIO SECUNDA

QVÆ EST DE SYLLOGISMO.

IN hac secunda disputatione examinabimus prius ea omnia, quæ pro exacta cognitione definitionis, & naturæ syllogismi desiderantur: deinde quæ pertinent ad dici de omni, & ad dici de nullo, explicabimus quæst. ultima.

Quæstio

QVÆSTIO I.

An sit syllogismus.

IVIDITVR quæstio in tres partes. In prima Diuisio quæst. explicabimus quæst. sensum. In secunda satisfaciemus quæst. In tertia soluemus contrarias rationes.

IN PRIM A parte quæst. sit prima obseruatio. Omisiss aliis quamplurimis syllogismi significationibus, tres sunt nimis frequentes apud Arist. in hoc opere de priori resolutione. Primo significat conclusionem ex præmissis deductam. Secundo significat ambas sumptiones, scilicet propositionem, & assumptionem. Tertio significat orationem constantē ex præmissis, & conclusionem ex illis necessario deducta. Cum ergo hæc tertia significatio syllogismi quodammodo, saltim materialiter, duas priores contineat, proinde sermo erit in hac quæstione de syllogismo in hac tertia significatione.

Secunda obseruatio. Possumus loqui de syllogismo consistente in intellectu, vel in voce, vel in scriptis: quia tamen perfectior multo est syllogismus ille, qui in mente consistit, proinde agimus de hoc: hic enim est ens re: alii vero sunt pro formali entia rationis, & signa huius, tum etiam & rerum, quæ syllogismo mentali cognoscuntur.

Tertia obseruatio. Quæstio hæc duplicem potest reddere sensum. Primus est. An sit syllogismus. Secundus vero sensus est, an possimus aliqua ratione probare esse syllogismum.

IN SECUNDA parte quæst. sit prima assertio. Datur syllogismus mentalis. Probatur assertio. Datur in intellectu oratio constans ex præmissis, & conclusionem ex illis necessario deducta; sed hoc est syllogismus; ergo datur syllogismus. Minor cōstat ex prima obseruatione. Maior probatur in cōceptu intellectus, quo concipit, omne animal esse substantiam, & omnem hominem esse animal, & inde colligit, omnem hominem esse substantiam: in hoc enim conceptu composito in primis sunt præmissæ, scilicet omne animal est substantia, & omnis homo est animal. Deinde est cōclusio ex illis necessario deducta: nā non potest intellectus bene dispositus præbere assensum his præmissis, quin cōsequenter necessario cognoscat statim, omnem hominem esse substantiā. Probatur etiā eadem assertio consensu Arist. & omnium Philosophorum.

Secunda

1. Obser.

2. b. seq.

3. Obser.

Datur syllogismus mentalis.

De syllo-
gismo po-
telt syllo-
gismo pro-
bati.
1. ratio con-
trarie sen-
tentia.

2. ratio.

184

Quest. 1. disput. de syllogismo.

Secunda assertio. Aliqua ratione necessaria probare possumus dari syllogismum. Probatur ex superiori assertione, in qua diximus dari syllogismum, & hoc probauimus.

I N T E R T I A parte quest. dices cum Philopono pro sententia quorundam existimantium, non dari syllogismum. Aut qui tenet dari syllogismum, id probat, vel non probat; si non probat, negabimus illius opinionem, & non erit tenenda, cum maneat absque probatione: si vero probat, cum debeat hoc probare per aliquem syllogismum, probabit notum per ignotum, imo per id, de quo est questio an sit; ergo non datur syllogismus. Resp. primo, illos qui tenent, dari syllogismum, id probare per alium syllogismum, cuius medium sit ipsa definitio syllogismi: quare non probat notum per ignotius, quemadmodum etiam qui cognoscit definitionem in communi per quandam definitionem, non cognoscit notum per ignotum; sed potius per notius. Respon. secundo, argumentum hoc esse nullius momenti: nam idem fieri potest aduersus contrariam sententiam: quia si non probant non dari syllogismum, illorum sententia parum refert: si vero id probant, cum probent per syllogismum, sequetur necessario dari syllogismum.

Dices secundo, Omnis argumentatio est syllogismus, ut docuimus quest. vltima superioris disputationis; ergo non possumus probare dari syllogismum, nisi per alium syllogismum: vel ergo quando hoc probamus, cognoscimus naturam syllogismi in communi, vel non: si non cognoscimus, ergo non possumus illam probare per syllogismum in particulari; nam ignorata natura superioris, ignoramus naturam inferioris: si vero illam cognoscimus, vel igitur certo, vel non: si non cognoscimus certo; ergo non recte cognoscimus: si vero cognoscimus certo; ergo per alium syllogismum: quare, antequam probemus per syllogismum, cognoscemus medio syllogismo, quod est absurdum. Resp. quod quando probamus dari syllogismum medio alio syllogismo, iam habemus cognitam naturam syllogismi per illius definitionem, non vero per alium syllogismum: at cognitio, quæ fit per definitionem, licet non sit discursiua, est tamen certissima. Hanc ergo syllogismi definitionem proposuit Aristoteles capite primo libri primi Priorum: quare illam explicemus oportet quest. sequentibus.

QVAEST.

Quest. 2. disput. de syllogismo.

185

QVAESTIO II.

In qua explicatur prima pars definitionis syllogismi tradita ab Aristotele.

VIDITVR questio in tres partes. In prima nonnullas proponemus obseruationes. In secunda satisfaciemus questioni. In tertia contrarias sententias adducemus, & rationes illarum soluemus.

I N P R I M A parte quest. sit prima obseruatio. Definitio syllogismi his verbis traditur ab

Arist. Oratio, in qua nonnulla ita ponuntur, ut diuersam quid ab his necessariario efficiatur, quia ea ita sint.

Secunda obseruatio. Arist. in suo textu græco definiuit syllogismum per hanc particulam *Logos*, tanquam per genus: unde quia nomen hoc quæ plurimas habet significationes, proinde variæ sunt Philosophorum sententiæ. Inter alias ergo huius vocis significationes tres sunt præcipuæ. Prima est, qua significat sermonem. Secunda est, qua significat rationem. Tertia est qua significat orationem. Videndum ergo est, quid intelligat Arist. per *Logos*, in definitione syllogismi.

Tertia obseruatio. Ratio duobus modis sumitur. Primo ut significat tertiam intellectus operationem in tota sua latitudine, in qua significatione idem est ratio ac consequentia, de qua copiose superiori disputatione verba fecimus. Secundo sumitur ratio paulo restrictius, scilicet pro tertia operatione intellectus, quæ est argumentatio, siue syllogismus: nam syllogismus & argumentatio reciprocantur, ut diximus quest. vltima superioris disputationis.

I N S E C V N D A parte questionis sit prima assertio. In definitione syllogismi tradita ab Arist. in contextu græco per illam vocem, *Logos*, recte possumus intelligere rationem, si ratio sumatur, prout significat consequentiam. Probatur assertio: quia ratio sic sumpta est genus syllogismi, & quævis species recte definitur per suum genus.

Secunda assertio. In definitione adducta per, *Logos*, non possumus intelligere rationem, ut ratio significat argumentationem. Hec est contra Franciscum Buranum, quem inter alios sequitur noster doctissimus Valentinus Monlorius in scholiis circa 1. cap. 1. lib. Priorum. Probatur assertio. Nihil potest definiri per seipsum; sed

Aa

syllo-

Diuisio q.

1. Obser.

2. Obser.

Significa-
tiones vo-
cis Logos.

Ratio duo
significat.

1. Affer.

2. Affer.

syllogismus & argumentatio sunt idem; ergo syllogismus non potest defini per argumentationem; ergo si ratio sumatur pro argumentatione, syllogismus non poterit defini per rationem. Maior huius syllogismi certissima est. Minor constat satis ex his, quæ diximus supra quæst. vltima superioris disputationis.

3. Assert.

Tertia assertio. Licet in definitione syllogismi adducta ab Aristotel. per vocem, *logos*, intelligere possimus rationem modo explicato, commodius possumus intelligere orationem. Hanc tenet sententiam Severinus Boetius 2. lib. de syllogismo categorico cap. 7. & in sua versione Arist. tum etiam Perionius in sua versione, ut in explicatione textus Arist. vidimus, quam versionem fere omnes Dialectici modo sequuntur. Probatur prima pars huius assertionis, scilicet recte posse nos intelligere in definitione syllogismi per vocem, *logos*, orationem: quia oratio genus est syllogismi, & licet sit remotum recte aliquid definitur, dum modo simul cum illo genere remoto collocentur alia, quæ solum conueniant rei definitæ, & per quæ res definita ab aliis separetur: quæ omnia aperta sunt in definitione syllogismi, de quo est quæst. ut infra quæstione quarta latius constabit.

Secunda pars assertionis, scilicet commodius posse nos intelligere orationem, probatur primo: quia alia etiam ad Dialecticam pertinentia definiunt Arist. per orationem, ut constat in definitione orationis enuntiantis, quam tradit cap. 4. libri de Enuntiatione. Probatur secundo: quia in superioribus, scilicet in lib. Categoriarum, & in lib. de Enuntiatione, nullam fecerat mentionem rationis: fecerat tamen orationis in lib. de Enuntiatione.

IN TERTIA parte quæst. proponendæ sunt contrariæ sententiæ, & soluendæ illarum rationes. Burana, & Monlorius lococitato existimant, definiendum esse syllogismum per rationem, non vero per orationem: & sumunt rationem, prout significat argumentum, & suam sententiam confirmant tribus leuissimis argumentis. Primum est. Oratio non reperitur in mente; sed in mente reperiuntur multi syllogismi; ergo si syllogismus definiatur per orationem, definitio syllogismi non potest omni syllogismo conuenire: quare non erit recta. Resp. negando maiorem: nam oratio alia est vocalis, alia mentalis, & alia scripta: sumitur oratio in definitione syllogismi, ut est aliquid superius ad orationem vocalem, mentalem, & scriptam. Sed dices. Ista tria conueniunt analogice; ergo non possunt eadem definitione defini. Resp. negando consequentiam: nam definitio hæc etiam est vera analogice, quemadmodum & res definita. Syllogismi

gismi enim ratio perfecte & essentialiter reperitur in mente, ibique pro formali est ens rei, ut diximus quæst. de obiecto Logicæ: in voce vero, & scriptis reperitur tanquam in signo, & pro formali est ens rationis, ut constat ex his, quæ diximus de enuntiatione vocali, mentali, & scripta, in disputatione de oratione enuntiante quæst. 3. & 4. eodem enim modo in his, & in illis est philosophandum. Si igitur in superiori definitione sumatur oratio, ut est quid analogum, definitio est una analogice, & conuenit syllogismo vocali, mentali, & scripto: si vero sumatur pro oratione mentali, solum conuenit syllogismo mentali: si pro oratione vocali, solum conuenit syllogismo vocali: & si pro oratione scripta, solum conuenit syllogismo scripto.

Secundum argumentum. Omne genus remotum prædicatur de genere proximo; sed oratio non prædicatur de argumentatione; ergo oratio non est genus remotum, & argumentatio proximum, & ex consequenti non recte definitur syllogismus per orationem tanquam per genus remotum. Resp. argumentum assumere falsum, scilicet argumentationem esse genus syllogismi huius enim genus est consequentia, ut superiori disputatione docuimus, & genus consequentiæ est ratio.

1. Ratio.

Tertium argumentum. Syllogismus debet defini per id, quod conuenit illi perfecte, non vero per id, quod conuenit illi per accidens; sed conuenit illi perfecte, quod sit ratio, siue argumentatio, & conuenit per accidens, quod sit oratio; ergo, &c. Probatur minor: quia ratio per se reperitur in mente, & per accidens in voce, & oratio per se reperitur in voce. Resp. negando minorem. Probationi dicimus, eodem modo se habere rationem & orationem: nam datur ratio mentalis, & vocalis: tum etiam & datur oratio vocalis, & mentalis. Minor enim aliquos Philosophos doctissimos affirmare, orationem, respectu vocalis & mentalis esse quid analogum, & rationem esse genus syllogismi, vocalis & mentalis.

2. Ratio.

Non desunt etiam qui affirmant, syllogismum posse defini per orationem tanquam per materiam: non vero tanquam per genus. Ratio horum est: quia oratio solum est in voce, & est materia, non vero genus respectu syllogismi. Hoc tamen fundamentum nullius est momenti: nam, ut demonstrauius quæst. 1. disputationis de nomine & verbo, vox significans non est materia, sed genus nominis & verbi, & eodem modo oratio erit genus syllogismi: si sit vocalis, syllogismi vocalis: si mentalis, syllogismi mentalis.

QVAESTIO III.

In qua explicantur aliae particulae definitionis
syllogismi.

Diuisio
quaest.

1. Obser-

2. Obser-

Comunis
sententia.

QUAE ALIA, quae supersunt in definitione syllogismi, ad tria reduci possunt, proinde quaestio diuiditur in tres partes, in quarum quavis suo ordine una ex particulis, quae supersunt, definitionis explicabimus.

IN PRIMA PARTE quaestio sit prima observatio. Secunda pars definitionis syllogismi est: In qua nonnulla ita ponuntur: videndum ergo est, quid intelligere debeamus per haec nonnulla, quae in hac oratione, quae est syllogismus ponuntur.

Secunda observatio. Partes antecedentis syllogismi aliae sunt maiores, & aliae minores. Maiores sunt propositio & assumptio: Minores vero sunt maius extremum, minus extremum, & medium verbum siue argumentum. Primam partem multoties docuit Arist. in tota hac disputatione: secundam vero ex professo cap. 23. 1. lib. Inquirimus ergo, an quando docet Arist. nonnulla ita ponuntur, per nonnulla intelligat partes maiores, vel minores syllogismi: & ut verum fatear, rem hanc apud neminem pertractatam vidi: nam communiter Aristotelis Interpretes sic habent, In qua nonnulla ita ponuntur, id est in qua positis propositione & assumptione.

Communis philosophorum sententia docet, hanc particulam ita esse intelligendam: In qua nonnulla ita ponuntur, id est in qua existentibus propositione, & assumptione, necessario sequitur conclusio. Sed licet verum sit, in syllogismo necessario debere reperiri duas propositiones in antecedente, quarum una sit maior, & altera minor, existimo tamen hoc non fuisse Aristotelis institutum his verbis. Si enim Arist. verba singulatim perpendantur, inueniemus plane, debere intelligi de partibus minoribus syllogismi: est enim sensus illorum: Oratio in qua nonnulla ponuntur, id est in qua sic disponuntur extrema cum medio verbo siue argumento: non enim dixit Arist. In qua nonnulla ponuntur, sed dixit, in qua nonnulla ita ponuntur: itaque significauit in oratione, quae est syllogismus, ita aliqua poni, ut (que) modum statim subiunxit. Idcirco quid ab eis necessario efficiatur. Dispositio enim conclusionis in syllogismo, quae efficitur ex illis positis, est dispositio extremorum inter se, quae diuersa est a disposi-

dispositionibus, quas habet argumentum cum extremis in praemissis: & ex vi modi, quo in praemissis disponitur medium cum extremis, fit ut effectus necessario hanc tertiam dispositionem extremorum inter se in conclusione. Est ergo sensus huius particulae hic, Oratio in qua sic disponitur argumentum cum extremis. Hanc expositionem consensum esse contextui Arist. indicat ultima definitionis particula; uel quia ea ita sunt, nam ex vi solius dispositionis, siue dispositionis medii cum extremis sequitur, & efficitur necessario conclusio. Et clarius multo hoc indicant verba quae adhibuit Arist. absoluta definitione: ita enim habet. Quod postremum indicat nullo egere extremo, ut necessaria sit consequutio. Non enim docuit Arist. non esse necessariam aliquam propositionem, ad hoc ut necessario sequatur conclusio, sed dixit, non esse necessariam aliquod extremum extrinsecum, quia ex extremis maiori, minori, & medio necessario sequitur conclusio. Intelligendus ergo est modo praedicto.

Quae igitur in syllogismo debent sic poni, sunt argumentum extremis certo modo dispositum: cum vero non possit medium disponi cum extremis, nisi efficiantur ad minus duae propositiones, proinde syllogismus necessario, debet constare antecedente composito ex duabus enunciationibus: & hinc est, quod communiter Dialectici docent, scilicet illam particulam, nonnulla ita ponuntur, intelligendam esse de praemissis: hincque fit, ut hic pertractent, an illa particula, ponuntur, sit intelligenda ita: ponuntur, id est, collocantur: vel potius sit ita accipienda: ponuntur, id est, conceduntur: quam dubitationem pertractabimus nos quaest. 5. huius disputationis.

IN SECUNDA parte quaest. sit observatio. Tertia particula definitionis syllogismi adducta ab Arist. ita habet. Ut diuersum quid ab eis necessario efficiatur. Haec particula facile explicatur ex dictis, ita namque debet intelligi. Sequitur siue efficitur necessario dispositio extremorum inter se, quae dispositio conclusionem efficit: dispositio enim conclusionis diuersa est a praemissarum dispositione: nam in una ex praemissis medium disponitur cum uno extremo, in alia cum alio, in conclusione vero disponitur unum extremum cum alio; nam medium ut Arist. saepe docet, non ingreditur conclusionem.

Si vero inquiras, quid sit sequi necessario conclusionem: resp. in syllogismo mentali ita. Quando quaestio est, an aliqua extrema sic se habeant, ut conueniant, vel distinguantur inter se, id ostendimus syllogismo. v. g. est quaest. an substantia conueniat homini, ad id probandum sumimus medium, cum quo sint idem extrema. v. g. animal. Cum

Sensus particulae definitionis.

Qua ratio ne intelligatur tertia particula.

Quid sit sequi necessario.

ergo intellectus cognoscet, substantiā convenire omni animali per hanc cōpositionem, omne animal est substantia; & per hanc, omnis homo est animal, cognoscet omni homini cōvenire animal, Velit, aut nolit intellectus, si recte dispositus est, debet præbere assensum huic cōpositioni, omnis homo est substantia. Quia ergo non potest cognoscere intellectus recte dispositus, omne animal esse substantia, & omne hominē esse animal, quin statim necessario cognoscat ut verum, omne hominem esse substantiam, proinde ex vi & dispositione in enuntiationibus, quæ sunt præmissæ, necessario sequitur cognitio, quæ est conclusio.

Per hanc definitionis particulam differt syllogismus perfectus ab imperfecto, in quo conclusio non sequitur ex præmissis.

IN TERTIA parte quaest. sic observatio. Ultima pars definitionis syllogismi ita habet. *Quia ea ita sint*, idest ex vi sola præmissarum, eo scilicet quod præmissæ talem habent dispositionem mediū cum extremis efficitur, ut necessario sequatur conclusio, in qua tali modo disponuntur extrema inter se. In syllogismo namque necessario sequitur conclusio, ex eo solum quod sic posita sunt extrema cum medio in præmissis. Per hanc partem differt syllogismus hac definitione definitus, a syllogismo materiali, ab illo scilicet, in quo sequitur conclusio ratione materiæ, non vero ratione formæ: idest non ratione dispositionis mediū cū extremis, ut in hoc syllogismo: Omnis homo est risibilis; sed omnis homo est aptus ad disciplinas; ergo omne risibile est aptum ad disciplinas; sequitur enim conclusio non formaliter & necessario, sed potius ratione materiæ, eo scilicet quod est in terminis reciprocis: nā dispositio præmissarū in superiori syllogismo est in modo Darapti tertiæ figuræ, in quo ratione dispositionis non sequitur conclusio vniuersa, sed potius particularis affirmans.

Confectum.

Ex dictis infertur, hunc esse sensum verborum definitionis syllogismi: Oratio, in qua sic disponitur mediū cum extremis, ut ex vi talis dispositionis necessario sequatur cōclusio. Superest ergo ut sequenti quaest. explicemus, an superior definitio sit recta, & essentialis.

QVAESTIO IIII.

An definitio syllogismi sit recta, & essentialis.

Diuisio.

QVAESTIO hæc præcipue exagitur, ut solvamus nonnulla argumenta, quæ videntur habere vim aduersus superiorem definitionem. Diuiditur ergo quaest. in tres partes.

partes. In prima proponemus observationes. In eunda dabimus assertionibus satisfacimus quaestioni. In tertia solvamus nonnullas rationes.

IN PRIMA parte quaest. sit prima observatio. Hæc syllogismi definitio potest convenire syllogismo vocali, & mentali, & scripto, ut docuimus quaest. 2. huius disputationis: modo vero solum agimus de illa, prout convenit syllogismo mentali: nam loquimur de oratione siue ratione, quæ in mente consistit: nam ex huius cognitione facile constabit quid dicendum sit de vocali, & scripto.

Secunda obser. Quia diximus q. 2. posse definiri syllogismum per rationem, & orationem, proinde utroque modo procedit q. de illo.

Tertia obser. Aliis modis solet explicari syllogismi definitio: nā sic definitur a Monlorio loco superius citato. Ratio in qua sumptis duobus pronunciatis accommodatis, ab ipsis necessario sequitur cōclusio, ab utroque pronunciato diuersa, propter ea quæ posita sunt. Ab aliis ita clarius definitur. Ratio in qua positæ propositione & assumptione necessario sequitur conclusio, eo quod ita posita sunt propositiones. Omnes tamen istæ definitiones re coincidunt.

IN SECUNDA parte quaest. sit prima assertio. Superior definitio syllogismi recta est. Hæc asser. probatur testimonio Arist. illam radentis, & eius interpretum, illā tanquam rectam amplectentium. Probatur etiā ratione: quia satis explicat naturā syllogismi, illumque ab omnibus aliis separat.

Secunda asser. Siue superior definitio tradatur per orationē, siue per rationem, ut ratio significat consequentiā, est essentialis. Probatur primo. Traditur per genus, & differentiā; ergo est essentialis. Prima pars probatur ita. Quod est genus generis, est genus remotū speciei illius; sed oratio est genus consequentiæ, & consequentiā syllogismi; ergo, &c. Maior est certa. Secunda pars minoris constat ex superiori disp. q. 2. Prima vero pars illius probatur ita. Oratio mentalis prædicatur in quid ut pars essentiæ de consequentiā; ergo est genus illius. Probatur antecedens: quia querenti quid sit consequentiā, recte respondemus, esse orationem mentalem. & insuper habet consequentiā propriā differentiā essentialē, per quā constituitur, sicque de illa superiori disputatione abunde egimus.

Deinde rationem, ut significat consequentiā, esse genus syllogismi constat etiam ex superiori disput. Præterea, constare differentiā essentiali syllogismi, probatur 1. Illud est differentiā essentialis syllogismi, quo constituitur in ultimo esse essentiali; sed per reliquam definitionis partem sic constituitur; ergo est essentialis differentia.

Quibus cōueniat syllogismi definitio.

2. bser.

Aliæ definitiones syllogismi

Definitio syllogismi est recta.

Syllogismi definitio est essentialis.

differentia syllogismi. Probatur minor: quia præter rationem superiorem & essentialem syllogismi, quæ est esse orationem, rationem, siue consequentiam, in esse syllogismi solum constituitur per hoc, quod sic in tali oratione siue ratione disponatur medium cum extremis, ut ex vi talis dispositionis necessario sequatur dispositio conclusionis modo explicato superiori quæstione. Idem probatur secundo: quia per hanc partem essentialiter differt ab aliis speciebus consequentiæ, ut abunde diximus quæst. prima superioris disputationis.

Syllogismus non potest defini-ri per argumentationem.

1. Argum.

1.

2. Argum.

1.

2.

3. Argum.

Tertia assertio. Si syllogismus definiatur per rationem, ut ratio significat argumentationem, syllogismi definitio nec est recta, nec essentialis. Probatur assertio: quia syllogismus, & argumentatio conuertuntur, & sunt omnino idem, ut diximus, & probauimus quæstione quinta superioris disputationis.

IN TERTIA parte quæst. dices primo. Inter orationem & syllogismum mediat, quod oratio sit perfecta; sed hoc non explicatur per definitionem; ergo non est recta. Resp. negando minorem: nam hoc explicatur per illam partem, in qua nonnulla ita ponuntur. Sed dices. Mediat saltem, quod oratio sit affirmans, vel negans; ergo cum hoc non explicetur, non erit recta definitio. Resp. hoc per accidens se habere respectu syllogismi in communi: quare non est necesse, ut in eius definitione explicetur.

Dices secundo. Oratio est materia syllogismi; ergo si definitur per orationem, eius definitio non est recta. Resp. negando antecedens: nam licet oratio pro nudo conceptu intellectus sit materia syllogismi, tamen si sumatur in communi, prout est conceptus abstractus ab omnibus orationibus intellectus tali dispositione constitutis, non est materia, sed genus syllogismi: & sic sumitur in definitione syllogismi. Sed dices. Ratio generis non debet esse multiplex in specie; sed ratio orationis est multiplex in syllogismo; ergo oratio non est genus respectu syllogismi. Probatur minor: quia syllogismus non est una, sed multiplex oratio. Resp. negando minorem. Probationi dicimus, syllogismum esse multas orationes materialiter, unam tamen formaliter: nam est una oratio composita. Sed dices. Cur ergo in eius definitione non explicatur, esse orationem compositam. Resp. explicari potius illis verbis, in qua nonnulla ita ponuntur.

Dices tertio. In definitione syllogismi nunquam collocatur vox consequentiæ; ergo non potest defini per consequentiam, tanquam per genus. Resp. negando antecedens: nam per *Logos*, etiam possumus

mus intelligere rationem, ut ratio significat consequentiam, ut diximus quæst. secunda.

Dices in tertiam assertionem, pro sententia illorum, qui tenent, In 3. asser. syllogismum posse defini per rationem, ut ratio significat argumentationem. Argumentatio est genus proximum syllogismi; ergo debet defini per argumentationem. Resp. negando antecedens, ut ex superioribus constat. Sed dices. Ratio, & argumentatio idem sunt; sed syllogismus debet necessario defini per rationem; ergo per argumentationem. Probatur minor a nominis ethymologia: nam vox, *syllogismus*, deriuatur a verbo græco, quod significat rationem subducere. Respondemus primo, hanc vocem *ratio*, duas habere significationes, ut diximus quæstione secunda: significat enim primo consequentiam, secundo significat syllogismum, siue argumentationem: si igitur ratio sumatur secundo modo, concedimus maiorem, & negamus minorem: si vero ratio sumatur primo modo, negamus maiorem. Ad probationem quæ desumitur ab ethymologia nominis respondemus, argumentum esse nullius momenti, ad probandum genus rei definitæ: nam etsi homo dicatur ab humo, inde tamen non sequitur, non posse defini per animal.

Superfunt etiam alia argumenta contra particulas definitionis syllogismi expositas superiori quæstione. Dices ergo primo. Extrema, & medium pertinent ad materiam syllogismi; ergo per accidens se habet ratio syllogismi, quod nonnulla ita ponantur, id est, quod sic ponantur, siue disponantur extrema cum medio. Respondemus negando antecedens: nam de ratione essentiali syllogismi est, quod tribus constet terminis tali modo dispositis: quod vero illa sint vera, vel falsa, hoc se tenet ex parte materiæ, & per accidens se habet ratione formæ syllogismi. Sed dices. Aristoteles semper adhibuit exempla in litteris; ergo non curauit de terminis syllogismorum. Respondemus negando consequentiam: nam licet parum curauerit Aristoteles de veritate terminorum, tamen semper adhibuit pro exemplis distinctos terminos, ut patet legenti integrum hoc opus de priori resolutione. Imo expresse docuit Aristoteles cap. 23. primi libri Priorum, omnem syllogismum debere tribus terminis constare.

Dices secundo in illam particulam, ut diuersum quid ab his. Hic est rectus syllogismus ratione formæ. Omnis homo est animal; sed omnis homo est animal; ergo omnis homo est animal; sed in hoc syllogismo non sequitur diuersum quid a præmissis, nam sequitur

Bb

eadem

eadem praemissarum dispositio; ergo illa definitionis particula non est recta. Resp. negando maiorem: nam ut paulo antea docuimus, de ratione formali syllogismi est, constare tribus terminis distinctis: unde superior oratio non est syllogismus, sed est potius eadem propositio ter prolata.

3. Argum.

Dices tertio in eandem particulam. Hic est rectus syllogismus. Si sol luceret esset dies; sed sol lucet; ergo est dies: sed in hoc non sequitur diuersum quid a praemissis; ergo, &c. Respondemus negando minorem: nam illa partialis dispositio, *esset dies*, est eoditionalis, & veluti attributum maioris: quare non supponit certo, nec suppositione temporis praesentis: at vero dispositio conclusionis huius syllogismi est absoluta, & supponit determinate, & suppositione temporis praesentis. In syllogismis enim compositis sufficit haec diuersa dispositio, quae in syllogismis simplicibus forsitan non sufficeret.

4. Argum.

Dices quarto in illam particulam, *necessario efficiatur*, id est, colligitur necessario. Multae sunt conclusiones probabiles in optimis syllogismis; ergo particula haec non conuenit omni syllogismo. Respondemus negando consequentiam: nam aliud est necessitas consequentiae, & aliud necessitas consequentis: id est necessitas consequentiae consistit in hoc, quod consequens necessario inferatur ex antecedente, & haec necessitas reperitur in omni recto syllogismo. Necessitas vero consequentis stat in necessaria conuenientia attributi conclusionis cum subiecto illius, & huiusmodi necessitas solum reperitur in consequente argumentationis necessariae, non vero in consequente argumentationis probabilis.

5. Argum.

Dices quinto in ultimam particulam, *quia ea ita sunt*, id est ex vi & dispositione medii cum extremis in praemissis. Syllogismus imperfectus eget aliquo extrinseco, ut concludere videatur; ergo cum haec definitio etiam conueniat syllogismo imperfecto, frustra adhibetur in definitione syllogismi. Respondemus, syllogismum imperfectum non indigere aliquo ut necessario concludat, & hoc est quod docet definitio syllogismi: aliud est enim egere extrinseco, ut concludat necessario: & aliud egere extrinseco, ut videatur concludere necessario: id est ut evidens sit necessario concludere. His accedit, syllogismum imperfectum non egere aliquo termino extrinseco & superaddito, sed solum eget transpositione suarum propositionum, vel suorum terminorum. Quod vero hoc ita intelligi debeat, aperte satis docuit Aristoteles, nam post tractatam syllogismi definitionem, ita habet. *Quod postremum indicat, nullo extremo egere*

re ex =

re externo, ut necessaria sit consequutio: non dixit non egere transmutatione sumptionum, aut terminorum, sed potius nullo extremo egere externo: & non dixit, ut appareat necessaria consequutio, sed potius dixit, ut necessaria sit consequutio. Unde meo iudicio non satis rem hanc obseruauerunt Philosophi docentes, per hanc ultimam definitionis particulam differre syllogismum perfectum ab imperfecto conuicti superioris rationis vi. Nam si per hanc particulam definitionis syllogismi differret syllogismus perfectus ab imperfecto, certe syllogismus perfectus non fuisset hae definitione definitus: quod praeter quicquid falsum est, repugnat manifeste Arist. qui postquam perfecit verba superius citata, proponens definitionem syllogismi definiti, sic habet. *Perfectum uero ratiocinationem eam appello, quae nulla alia re praeter ea quae in ea sumpta sunt, quo colligendi necessitas sit evidens, ac perspicua: imperfecta quae uia re, aut pluribus eget, &c.* Supra enim docuit nullum syllogismum egere extrinseco extremo ut concludat necessario, sed uero docuit perfectum non egere aliqua re externa, ut uidens sit & manifestum, illud concludere: imperfectum uero egere. Itaque supra loquens de ultima definitionis particula, dixit, extremo externo; & necessaria est consequutio: modo uero inquit, re extrinseca: ut evidens sit & perspicua colligendi necessitas. Quare superioris rationis solutionem desumimus ex Aristotele.

QVAESTIO V.

An praemissae debeant solum disponi, vel potius concedi, ut conclusio necessario sequatur ex illis.

DIVIDITUR quaestio in tres partes. In prima quasdam proponemus observationes. In secunda adducemus assertiones. In tertia rationes oppositae sententiae adducemus. **I**N PRIMAE parte quaestio sit prima obseruatio. Quaestio haec primum habet ex illis verbis definitionis syllogismi: *In qua nonnulla ita ponuntur*. Ex eo enim quod sic disponantur extrema cum mediis sunt praemissae syllogismi: inquit,

ut syllogis-
mus perfectus
differat

3. 1. 1

1. 1. 1

1. 1. 1

1. 1. 1

Diuisio q.

1. Obser.

inquirunt ergo Dialectici, an ad hoc, ut necessario sequatur conclusio ex praemissis, sufficiat, quod sic disponantur: vel desideretur etiam, ut a respondente concedantur.

Syllogism^{us}
sumitur du-
pliciter.

Secunda observatio. De syllogismo possumus loqui dupliciter. Primo secundum se, ut scilicet est ratio habens vim inferendi ultimam sui partem, scilicet conclusionem. Secundo possumus loqui de syllogismo, ut medio illo deducimus aduersarium ad hoc, ut praebear assensum alicui conclusioni: hoc vero per accidens se habet respectu syllogismi.

1. assertio.

IN SECUNDA parte quaest. sit prima assertio. Si sermo sit de syllogismo secundum se, ut scilicet habet vim inferendi necessario conclusionem, non est necesse, quod concedantur praemissae, sed solum quod debite disponantur. Hanc inter alios recentiores tenet Monlorius. Probatur ergo primo ita. Quod se tenet ex parte materiae, per accidens se habet respectu syllogismi, ut modo agit de illo Arist. sed quod praemissae concedantur, vel negentur, se habet ratione materiae; ergo per accidens se habet respectu syllogismi. Minor certa est: nam praemissae conceduntur eo quod verae apparent, & negantur eo quod videantur falsae: veritas vero, & falsitas in syllogismo se tenent ex parte materiae, ut omnes concedunt. Maior etiam syllogismi probatur ex eodem Arist. in his libris, in quibus semper praebet in vocibus non significantibus exempla, indicans per hoc, materiam per accidens se habere respectu syllogismi, ut de illo modo disputat.

Probatur 2.

Secundo probat Monlorius eandem assertionem ex voce graeca ab Arist. adducta, quae non significat concessio, sed existentibus, siue dispositis: hoc vero praestat in scholiis capitis primi huius primi libri.

Probatur 3.

Tertio confirmamus nos eandem assertionem ita. Operatio intellectus, ad hoc ut sit bona, vel mala, non eger alio actu illam determinante, sed potius in se habet necessariam dispositionem ratione cuius est bona, vel non habet illam, & propter hoc est mala; ergo syllogismus, qui est tertia operatio intellectus, in se habet bonam, vel malam dispositionem, & si habeat bonam, necessario concludit: quare per accidens se habet respectu illius secundum se sumpti, quod illius praemissae concedantur, vel negentur.

Probatur 4.

Probatur quarto. Omnis syllogismus existens in modo Barbara, necessario concludit, siue praemissae concedantur, siue non concedantur; sed syllogismus, qui necessario concludit, est essentialiter & intrinsece syllogismus; ergo omnis syllogismus in modo Bar-

bara

bara est essentialiter & intrinsece syllogismus, siue concedatur, siue non concedatur: quare respectu syllogismi secundum se sumpti per accidens se habet, quod praemissae concedantur, vel negentur: sed solum requiritur, quod debite disponantur.

Probatur ultimo: quia syllogismus necessario concludere, non est positum in nostra potestate: at si addenda esset particula, ex concessis, positam esset in nostra potestate, quod syllogismus concluderet, vel non concluderet: nam si concederemus praemissas, concluderet: si vero nollemus concedere illas, minime sequeretur. His accedit, ex falso interdum sequi verum, ut communis Philosophorum sententia ostendit.

Secunda assertio. Si loquamur de syllogismo, ut medio illo deducimus aduersarium ad praebendum assensum alicui conclusioni, nunquam medio illo hoc praestabimus, nisi respondens praebear assensum praemissis. Ratio huius conclusionis est, quia si praemissae non admittantur a respondente, nunquam gradum faciemus ad conclusionem, ac proinde nunquam cogemus respondentem, ut illi assensum praebear. Ratio a priori huius rei est: quia aduersarius non conuincitur per solam dispositionem praemissarum, sed etiam per veritatem illarum: nam si propositiones verae sint, vel saltem ut tales concessae, & in recta syllogismi dispositione, ex vero necessario sequitur verum, eo ipso quod praemissae recte dispositae sunt, si ab aduersario concedantur, tenetur necessario praebere assensum conclusioni ex illis praemissis recte dispositis, & concessis deductae.

IN TERTIA parte quaest. proponenda est contraria sententia, quae docet, propositiones non solum debere disponi, sed etiam concedi, ad hoc ut ex illis necessario deducatur conclusio. Hi tamen non eodem modo rem explicant: nam nonnulli, inter quos est Aulus Gellius, Galenus in libris de historia philosophica, Severinus Boetius 2. libro de syllogismo categorico, & alii quamplurimi, existimant, illam particulam, concessis, adhibendam esse in definitione syllogismi, & sic definiunt per illam syllogismum. Quamplures vero ex Graecis interpretibus, ut Alexander, & alii permulti, & ex Iunioribus P. Fonseca 6. lib. institutionum cap. 8. volunt hanc particulam non esse addendam, sed potius intelligendam per illam, quibusdam positis. Haec tamen sententiae, si intelligantur de syllogismo in se, & ut de illo modo Arist. agit, falsae sunt, ut ex prima assertionem constat: si vero intelligantur de illo, sumpto ut fuit sumptus a nobis in secunda assertionem, verae sunt, & possunt defendi. Existimo ergo, hos grauissimos Philosophos sic rem hanc intel-

Bb 3

lexisse

Probatur 5

2. A Ser.

Opposita
sententia.

lexisse: unde argumenta, quæ pro his sententiis fieri solent, hoc solum probant, quod libenter in secunda assertione admittimus tanquam certissimum.

QVÆSTIO VI.

De diuisione syllogismi ratione materiae.

Diuisio 1.

Forma syllogismi in quo consistat.

Communis diuisio syllogismi.

N duas diuiditur partes questio hæc: quarum prima proponemus diuisiones syllogismi ratione materiae. In secunda vero parte adducemus rationes contrarias, & illas soluemus.

IN PRIMA questionis parte sit hæc observatio. Forma syllogismi consistit in illa dispositione medii cum extremis, & extremorum inter se in conclusionem materia vero consistit in ipsis pronunciatis, sumptis non prout disposita sunt, nam sic sunt forma syllogismi in concreto, sed ut sunt quædam propositiones materialiter tantum componentes syllogismum. Observandum etiam est, loqui nos de syllogismo utili, & qui simpliciter est syllogismus.

Sit igitur prima assertio. Diuisio, qua communiter diuiditur syllogismus in necessarium, probabilem, & sophisticum, non est recta. Hæc est contra communem Philosophorum sententiam, diuidentium ita syllogismum ratione materiae. Probatur assertio. Membra diuidentia non exauriunt totum diuisum; ergo diuisio non est recta. Probatur antecedens. Syllogismus necessarius est, qui constat ex propositionibus necessariis; probabilis ex his, quæ reuera sunt probabiles; & sophisticus qui constat ex propositionibus, quæ videntur probabiles, nec sunt: ergo si datur syllogismus utilis, qui nec constat ex necessariis, nec ex vere probabilibus, nec ex apparentibus, neque erit necessarius, neque probabilis, neque sophisticus, & consequenter membra diuidentia non exaurient totum diuisum: sed datur talis syllogismus; ergo, &c. Probatur ultima minor, nam cætera sunt certissima, in isto syllogismo facta in modo Barbara: Omne animal est qualitas; sed omnis lapis est animal; ergo omnis lapis est qualitas: in hoc enim syllogismo propositiones sunt aperte impossibiles; ergo neque sunt necessariae, nec probabiles, nec apparentes.

Probatur secundo assertio. Non datur syllogismus sophisticus; ergo diuisio syllogismi simpliciter in necessarium, probabilem, & so-

& sophisticum non est recta. Probatur antecedens. Aut syllogismus sophisticus peccat in materia, aut in forma, aut in viroque, aut in nullo: si in nullo, immerito appellatur sophisticus: si in forma, aut in materia & forma; ergo non est simpliciter syllogismus, nam syllogismus peccans in forma non est simpliciter syllogismus ut omnes philosophi adhuc authores superioris diuisionis docent. Si denique peccat solum in materia, vel peccat, quia eius propositiones (vel saltem aliqua) sunt falsæ, vel quia sunt ambiguæ: si quia sunt falsæ; ergo omnis syllogismus constans ex aliqua propositione falsa erit sophisticus, quod est incommodum. Si vero quia aliqua ex præmissis est ambigua; ergo omnis syllogismus constans ex aliqua propositione ambigua erit etiam sophisticus, quod non est asserendum: aut si minus assignetur maior ratio in vno quam in aliis.

Existimo enim omnes syllogismos sophisticos, de quibus Arist. egit in libro de reprehensionibus sophisticarum, esse inutiles, nullumque ex illis esse simpliciter syllogismum: verbi gratia hic syllogismus. Quidquid sit in vite, sit coactæ; sed vinum sit in vite; ergo, vinum sit coactæ: in hoc enim syllogismo sunt quattuor termini, ut patet rem perpendenti: quare est inutilis. Doctrinam hanc satis aperte insinuauit Arist. cap. primo de reprehensionibus sophisticarum, in questionibus ergo circa illud cap. nonnulla nos Deo dante de hac re dicemus.

Secunda assertio. Syllogismus ratione materiae recte diuiditur prima sui diuisione in verum, & falsum. Probatur assertio. Ratio materiae desumitur ab enuntiationibus; sed omnis enuntiatio vel est vera, vel falsa: ergo omnis syllogismus ratione materiae vel est verus, vel falsus. Maior est certa. Minor etiam est apertissima ex definitione enuntiationis adducta ab Aristotele 4. cap. libri de Enuntiatione, & recepta ab omnibus eius Interpretibus, quæ ita habet: Oratio significans verum, vel falsum.

Tertia assertio. Syllogismus verus diuiditur in necessarium, & probabilem: falsus vero in impossibilem, & falsum absolute. Prima pars probatur. Omnis enuntiatio vera vel est necessario vera, vel probabiliter; ergo omnis syllogismus verus vel est verus necessario vel probabiliter. Secunda pars assertionis probatur etiam ita. Omne falsum vel est absolute falsum, ita ut ex se non sit impossibile, vel est ita falsum, ut sit impossibile; ergo omnis syllogismus falsus vel est absolute falsus, vel impossibilis: ergo vera est secunda pars assertionis.

In ter-

Diuisio syllogismi ratione materiae.

IN TERTIA parte quæst. dices in primam assertionem. Multæ sunt propositiones, quæ videntur probabiles, nec sunt; ergo syllogismus constans ex huiusmodi propositionibus reuera erit sophisticus. Resp. negando consequentiam: hæc enim falsa est, dummodo sermo sit de syllogismo constante ex huiusmodi propositionibus dispositis in aliquo ex modis figurarum: nam talis syllogismus ex se reuera est falsus, vel verus: quod vero appareant interdum probabiles propositiones, & syllogismus, cum reuera non sit, hæc se tenent ex parte imperitiæ intellectus non recte se habentis in cognitione. Hoc expresse docuit Arist. 1. cap. lib. de reprehensionibus sophistarum his verbis. Eodem plane modo *rationationes & reprehensiones alie sunt alie propter imperitiā videntur. Sūt enim imperiti homines, sūt propemodum similes, qui procul res prospiciunt.*

Dices in secundam assertionem. Datur syllogismus cuius propositiones nec sunt veræ, nec falsæ; ergo syllogismus non recte diuiditur prima sui diuisione in verum, & falsum. Probatur antecedens. In syllogismo, omnes propositiones veræ sunt concedendæ, & omnes falsæ sunt negandæ; sed dantur propositiones syllogismi, quæ nec sunt concedendæ, nec negandæ; ergo nec sunt veræ, nec falsæ. Probatur minor: quia quæ sunt ambiguae, nec sunt concedendæ, nec negandæ, sed potius distinguendæ. Resp. quamuis propositionem in particulari, & ut vna est, esse veram, vel falsam: propositio enim ambigua non est vna, sed multiplex, ac proinde distinguitur in varios sensus, & iuxta vnumquemque sensum est vna propositio, & est vera, vel falsa: & hac de causa respondens facta distinctione propositionis ambiguae, concedit illam in sensu vero, & negat in sensu falso. Hanc doctrinam insinuauimus in lib. de enunciatione disputatione de oratione in communi quæstione secunda.

Dices in terriam assertionem. Enunciationes contingentes nec sunt veræ necessario, nec probabiliter, nec falsæ absolute, nec impossibiles; ergo falsa est tercia assertio. Resp. negando antecedens: nam quæuis enunciatio de materia contingenti est vera, vel falsa: si sit de tempore præterito, vel presenti, est necessario vera, vel falsa, non secundum se, sed ex suppositione, eo scilicet quod est extra suam causam: at vero si sit de futuro contingenti, licet quæuis sit vera, vel falsa, nulla tamen est determinate vera, vel falsa. Rem hæc copiose docuimus lib. de enunciatione circa cap. 6. in disputatione de futuris contingentibus.

QVAESTIO VII.

An essentia syllogismi consistat in præmissis solum, vel etiam in conclusione.

VIA quæstio de diuisione syllogismi ratione forme ex hac pender, hanc prius pertractamus. Diuiditur ergo quæstio hæc, (quæ certe difficilis est) in quatuor partes. In prima proponemus observationes. In secunda nonnulla fundamenta. In tertia adducemus assertiones. In quarta soluemus contrarias rationes.

IN PRIMAM parte quæstionis sit prima observatio. Quæst. hæc a quâ plurimis sub his verbis exagitur. An conclusio sit pars syllogismi. & cum pars alia sit materialis, & alia formalis, de vtraque procedit quæstio.

Secunda observatio. Syllogismus tria significat apud Aristotelem. primo conclusionem, quæ ex præmissis sequitur: & in hac significatione sumptis Aristoteles multoties nomen syllogismus in primo libro capite 4. 5. & 6. Secundo significat propositionem & assumptionem, ut constat ex multis locis primi, & secundi libri, præsertim ex 1. cap. 2. libri, vbi docuit, vnam rationationem posse multas inferre conclusiones. Tertio significat propositionem & assumptionem simul cum conclusione, quæ ex ipsis inferitur: & hæc significatio expressè etiam est Arist. si perpendatur definitio syllogismi proposita primo capite primi libri. Inquirimus ergo, an in syllogismo essentia consistat in præmissis, vel etiam in conclusione ex illis deducta. Primo ergo certum est, non esse quæstionem de syllogismo in prima significatione, sed procedit quæst. de syllogismo sumpto in secundâ, & tertia significatione. In qua re secundo certum est, consequentiam materialiter sumptam esse partem materiale syllogismi sumpti in tertia significatione. Manet ergo dubitatio de consequentia formaliter sumpta, qua scilicet ratione se habeat respectu syllogismi sumpti in secundâ, & tertia significatione.

IN SECUNDAM quæst. parte sit 1. fundamentum. In quouis syllogismo v. g. in hoc: omne animal est substantia; sed omnis homo est animal; ergo omnis homo est substantia, possumus quattuor considerare. Primo possumus considerare cognitionem harum rerum in se, quæ in præmissis continentur, scilicet quod omne animal sit substantia, & quod omnis homo sit animal: et ista cognitio non

Diuisio q.

1. Obser.

Tres significationes syllogismi

1.

2.

3.

Quattuor cognitiones in syllogismo.

pertinet ad essentiam syllogismi, tamen debet præsupponi ad hoc ut possimus ex his præmissis medio syllogismo concludere conclusionem. Secundo possumus considerare conclusionem in se, & ut est quædam enūciatio, qua ego cognosco, omnem hominem esse substantiam. Hæc etiam cognitio non est de essentia syllogismi: nam talis cognitio conclusionis, ut est quædam enūciatio in qua hoc attributum tribuitur huic subiecto, potest cognosci absque syllogismo. Tertio possumus considerare cognitionem, per quam non solum cognoscimus res contentas in præmissis, sed etiam ordinem illarum, id est dispositionem medii cum utroque extremo, quod scilicet animal, quod in prima propositione erat subiectum substantiæ, sit in secunda propositione attributum hominis. Quarto possumus considerare in syllogismo cognitionem, qua non solum cognoscimus, attributum conclusionis convenire subiecto illius, sed etiam illi convenire ratione connexionis medii cum extremis in præmissis, ita ut præmissarum sic dispositarum cognitio causa sit huius cognitionis. Manet ergo dubitatio: an essentia syllogismi consistat in tertia, vel in quarta hac cognitione, vel in utraque simul: nam cum omnis actio intellectus nostri sit cognitio, dispoñere intellectum nostrum præmissas nihil aliud est, quam illas cum tali ordine cognoscere.

In quo sit
quæst.

In quo consistat
syllogismi ratio

Secundum fundamentum. Syllogismus est perfectissima actio discursiva nostri intellectus: cum ergo absolutus discursus non consistat in hoc, quod cognoscamus causam & effectum, neque in hoc quod prius tempore cognoscamus causam, & deinde effectum; nam hoc etiam possumus cognoscere absque discursu: sed consistit in hoc, quod intellectus actuatus cognitione causæ ex vi illius cognitionis sic dispositæ deducat, & quasi pariat cognitionem effectus, scilicet conclusionem, ita ut inter præmissas & conclusionem cognoscatur quædam necessaria connexio similis illi, quæ a parte rei reperitur inter causam & effectum.

3. Funda.

Tertium fundamentum. Supponendum modo est tanquam certum, quod docuimus disput. superiori q. 2. scilicet consequentiæ siue orationem discursivam esse genus equipollentiæ, subalternationis, reciprocationis, & argumentationis: supponimus enim hanc doctrinam, quæ verissimam iudicamus, ut possimus nostram probare sententiā in hac quæst. contra illos, qui hanc eandem doctrinam veram iudicant.

4. Funda.

Ultimum fundamentum. Supponimus modo, esse communem sententiam Dialecticorum, argumentationem dividi in species, in syllogismum, enthymema, inductionem, & exemplum. Hanc doctrinam tanquam falsam impugnauimus superiori

riori disputatione, quæstione ultima: nihilominus proponimus modo illam, ut possimus ex illa argumentari ad hominem cum illis, qui hanc sententiam amplectuntur.

IN TERTIA parte quæstionis sit prima assertio. De essentia syllogismi sunt non solum præmissæ, sed etiam conclusio: id est syllogismus essentialiter componitur ex tertia, & quarta cognitione, de quibus verba fecimus in primo fundamento quæstionis. Probatur primo assertio contra illos, qui admittunt doctrinam, quam proposuimus fundamento tertio. Est igitur ratio. Consequentia in communi essentialiter includit id quod infert, & id quod infertur, id est antecedens & consequens; ergo omnes species consequentiæ includunt etiam essentialiter antecedens, & consequens; sed syllogismus, ut supponimus, est species consequentiæ; ergo essentialiter includit antecedens, & consequens: quare erunt de essentia syllogismi. Præter primum enthymema, cætera sunt notissima. Consequentia ergo illius recta est: nam quod convenit superiori secundum essentiam, debet etiam convenire inferiori. Antecedens vero illius probatur ita. Illud sine quo neque possunt esse, neque intelligi multæ species immediate contentæ sub aliquo genere, est de essentia generis; sed multæ species consequentiæ, scilicet reciprocatio, æquipollentia, & subalternatio (ut omitteremus modo syllogismum, de quo est quæstio) nec possunt esse, neque intelligi absque antecedente & consequente formaliter; ergo antecedens & consequens formaliter sunt de essentia consequentiæ. Minor probatur: quia si minus, quævis fere propositio esset formaliter reciprocatio, æquipollentia, & subalternatio: nam omnes fere possunt reciprocari, subalternari, vel æquipollere.

Essentia
syllogismi
consistit
etiam in
conclusionem.

Probatur
1.

Probatur secundo assertio. Syllogismus essentialiter est discursus; sed de essentia discursus est, ut vnum ex alio colligatur; ergo de essentia syllogismi est, ut vnum ex alio colligatur: sed non potest colligi vnum ex alio, nisi medio antecedente & consequente; ergo non potest fieri discursus absque antecedente & consequente: ergo antecedens & consequens erunt de essentia syllogismi. Maior primi syllogismi certa est. Minor constat ex 2. fundam. quæst. nihilominus probatur ita. Prima intellectus operatio essentialiter consistit in simplici apprehensione; secunda essentialiter consistit in attributione, siue compositione, aut diuisione; ergo tertia, quæ est discursus, essentialiter consistit in hoc, quod ex cognitione vnius aliud cognoscat intellectus.

Probatur
2.

Probatur ultimo assertio aduersus illos, qui admittunt doctrinam, quam proposuimus fundamento ultimo. Est igitur ratio.

Probatur
3.

Cc, 2

Quod

Quod conuenit essentialiter multis speciebus immediate contentis sub aliquo genere, necessario debet conuenire essentialiter omnibus speciebus immediate contentis sub tali genere; sed enthymema, inductio, & exemplū, sunt species immediate contentae sub argumentatione; ergo quidquid conuenit illis secundum essentiam, conueniet etiam omnibus speciebus immediate contentis sub argumentatione: sed syllogismus immediate continetur sub argumentatione; ergo quidquid conuenit illis essentialiter, conueniet etiam syllogismo: sed illis conuenit essentialiter antecedens, & consequens; ergo & syllogismo. Præter ultimam minorem, omnia sunt certissima in opinione illorum, contra quos disputamus. Ultima vero minor ita probatur. Consequens formaliter sumptum non est de essentia enthymematis, inductionis, & exempli specificatiue loquendo; ergo essentia argumentationis consistit in unica solū enunciatione, quæ est antecedens enthymematis: ergo forma argumentationis, & forma enunciationis erunt omnino idem inter se, & inter se non distinguuntur essentialiter: & consequenter secunda & tertia intellectus operatio essentialiter erunt idem, quæ omnia sunt maxime absurda. Aliis argumentis poteram nostram assertionem confirmare; tamen illa proponam in quarta parte quaest. impugnando contrarias sententias.

Sententia
Græcorum
interpretū

Superior
sententia
reii-
citur.

IN QVARTA parte quaest. proponendæ sunt contrariæ sententiæ. Prima ergo ex contrariis sententiis est Græcorum interpretum, ut Alexandri, & Philoponi, locis quos refert Monlorius lib. de Syllogismo in scholiis cap. 26. & sequitur eandem sententiā loco citato. Hæc sententia iam fuit impugnata a nobis superiores assertiones confirmantibus: modo tamen reiiicitur primo ita. Syllogismus diuiditur ab Arist. 1. cap. in perfectum, & imperfectum; sed in syllogismo perfecto, & imperfecto conclusio est pars syllogismi; ergo conclusio est pars syllogismi. Minor probatur in syllogismis factis in modo Barbara, & in modo Baralipson: in modo enim Barbara syllogismus est perfectus, & in modo Baralipson syllogismus est imperfectus, & tamen eandem habent dispositionem in præmissis; ergo solum distinguuntur per conclusiones: quare conclusio erit pars syllogismi.

2.

Reiiicitur secundo. Ex communi sententia ita. Argumentatio ratione formæ definitur, connexio pronunciatorū, cuius connexionis vi vnum ex altero inferatur; ergo connexio, quæ est forma argumentationis, reperitur in pronunciatōis, quæ connectuntur: sed pronunciatōis, quæ connectuntur sunt antecedens, & consequens; ergo forma argu-

argumentationis reperitur in antecedente, & consequente: ergo conclusio, quæ est consequens syllogismi, si formaliter sumatur, erit pars formalis syllogismi. Minor probatur. Ratione connexionis vnum pronunciatum inferatur ex alio; ergo connexio est in pronunciatōis, quæ ita se habent; ut vnum ex alio inferatur: sed ista sunt antecedens, & consequens, quia consequens ex antecedente inferatur; ergo pronunciatōis, quæ connectuntur sunt antecedens & consequens: & ex consequenti connexio quæ est forma, in utroque reperitur.

Reiiicitur tertio superior sententia ita. Syllogismus utilis, & inutilis distinguatur formaliter & essentialiter; ergo reperitur formaliter aliquid in vno, quod non reperitur formaliter in alio: ergo illud in quo reperitur hoc formale, per quod vnus syllogismus differt ab alio, pertinet essentialiter & formaliter ad rationem syllogismi: ergo est pars formalis ipsius syllogismi: sed hoc est sola conclusio, ut saltem in aliquibus solum desumitur distinctio formalis inter syllogismum utilem, & inutilem a conclusione; ergo conclusio erit pars formalis syllogismi. Minor probatur. Syllogismus qui fit in modo Epistemo est utilis, & eius propositio est vniuersa affirmatīa, & assumptio vniuersa negans, & conclusio particularis negans indirecta: & ut Arist. docet, & ratio ipsa suadet, ex propositione vniuersa affirmante, & assumptione vniuersa negante nihil concluditur directe in prima figura: talis enim dispositio in præmissis connumeratur inter inutiles 4. cap. primi lib. Priorum; ergo isti syllogismi tantū differunt formaliter & essentialiter per conclusiones: quare conclusio erit pars formalis syllogismi. Dispositionem illā inutilem esse, patet in hoc syllogismo: omne animal est substantia; sed nullus lapis est animal; ex huiusmodi enim dispositione nō sequitur conclusio aliqua directa: quia neque sequitur, nullus lapis est substantia; neque sequitur, aliquis lapis non est substantia. Quod nō sequatur patet quia sunt præmissæ veræ, & consequentia falsa: & ex veris semper sequitur verum.

Soluamus iam huius sententiæ argumenta. Primum est. Arist. multis in locis docuit, syllogismum solum constare ex propositione & assumptione; ergo conclusio non est pars syllogismi. Antecedens probatur ex 1. lib. de Syllogismo cap. 3. 22. 26. & 29; & ex 2. lib. de Syllogismo cap. 1. & ex aliis quamplurimis Arist. testimoniis. Resp. negando consequentiam; quia Arist. illis in locis loquitur de syllogismo in secunda significatione, & nomine syllogismi intelligit antecedens illius compositum ex tribus terminis, & duabus præ-

1. Ratio con-
traria sen-
tentia.

missis seruata debita dispositione, ratione cuius habet vim inferendi necessario conclusionem.

2. Ratio.

Secundum argumentum. Quod est effectus alicuius rei, non potest esse pars illius; sed conclusio est effectus syllogismi; ergo non potest esse pars illius. Resp. concedendo minorem, si syllogismus sumatur in secunda significatione; sic enim conclusio est effectus propositionis, & assumptionis, quæ constituunt syllogismum in secunda significatione, pars tamen syllogismi in tertia significatione, qui componitur ex propositione, assumptione, & conclusione. Non ergo est absurdum, quod aliqua res sit effectus alicuius causæ, & simul cum causâ efficiat totum: ut truncus causâ est ramorum, tamen ramus & truncus arborem componunt.

3. Ratio.

Tertium argum. Syllogismus est dispositio medii verbi cum extremis; sed in conclusione non reperitur dispositio medii verbi cum extremis; ergo conclusio non pertinet ad integritatem syllogismi. Resp. negando maiorem: nam syllogismus non solum est dispositio medii verbi cum extremis, sed etiam extremorum inter se, & extrema inter se disponuntur in conclusione: quare conclusio pars erit syllogismi. Sed dices. Quod non constat ex partibus minoribus syllogismi, non potest esse pars maior syllogismi; sed conclusio non constat ex partibus minoribus syllogismi, quia partes minores syllogismi sunt extrema & medium verbum, at medium verbum nunquam ingreditur conclusionem; ergo conclusio non est pars maior. Resp. negando minorem: quia conclusio constat ex maiori & minori extremo, quæ etiam sunt partes minores syllogismi. Non enim est cur quæuis pars maior syllogismi componatur ex omnibus minoribus: nam propositio maior, quæ citra controuersiam est pars syllogismi, non constat ex utroque extremo, sed ex medio, & ex maiori extremo.

4. Ratio.

Quartum argum. Præcepta combinationis utilis & inutilis sumuntur solum ex præmissis, & non ex conclusione; ergo conclusio non est pars syllogismi. Resp. negando antecedens: nam ut sæpe dictum est, multoties eadem combinatio reperitur inter præmissas syllogismi utilis, & inutilis, ut constat in modo laceris, qui inutilis est: & in modo fapismo, qui est utilis. Quare cum in his utilis aut inutilis combinatio desumatur ex ipsa conclusione, necessario asserendum est, conclusionem esse partem syllogismi.

5. Ratio.

Quintum argum. Instrumentum non includit tanquam partem essentiali opus, quod conficit; sed syllogismus est instrumentum probandi conclusionem; ergo non includit illam tanquam partem essentiali. Resp. negando minorem: nam syllogismus non est instru-

mentum

mentum probandi conclusionem, si pro præmissis sumatur, sed potius pro præmissis & conclusione simul est instrumentum probandi attributum quæst. de subiecto illius; ut dicemus quæst. sequenti.

Secunda sententia docet conclusionem non solum non esse partem formalem syllogismi, verum etiam neque materialem. Probatur primo. Partes maiores componuntur ex minoribus; ergo pauliores sunt partes maiores, quam minores; sed minores sunt tres, scilicet extrema, & medium; ergo maiores solum erunt duæ, scilicet propositio, & assumptio: quare conclusio non erit pars syllogismi. Resp. distinguendo primum consequens ita: si eadem partes minores non ingrediantur compositionem multarum partium maiorum, concedimus: si vero ingrediantur, ut sit in partibus syllogismi, negamus consequentiam: nam quæuis pars minor bis sumitur, ac proinde cum quæuis pars maior constet ex duabus minoribus, erunt tres maiores, & tres minores.

2. Sententia

1. Ratio.

Secundum argumentum. Vnumquodque resoluitur essentialiter in ea, ex quibus componitur essentialiter; sed si syllogismus resoluitur essentialiter, non resoluitur in conclusionem; ergo non componitur essentialiter ex conclusione: ergo conclusio non est pars syllogismi. Resp. negando minorem: nam si loquamur de resolutione materiali, resoluitur in præmissas, & in conclusionem: itidem si loquamur de resolutione formali, resoluitur etiam in formam antecedentis, & consequentis. Tamen si loquamur de resolutione logica, quæ fit in notiora, ex quibus deducitur conclusio, solum resoluitur syllogismus in præmissas: sic vero syllogismus solum habet vim antecedentis, siue inferentis, & sumitur in secunda significatione: & sic intelligendus est Arist. in hoc libro, agens de resolutione syllogismorum; dum docet, omnem syllogismum resolui in præmissas.

2. Ratio.

Vltima sententia hac utitur distinctione. Si syllogismus sumatur ut est argumentatio, conclusio est pars essentialis illius: si vero sumatur ratione figuræ, conclusio non est pars essentialis, sed potius accidentaria illius. Hanc tamen distinctionem non intelligo. Ratio quæ probatur secunda pars illius, ita habet. Figura est communio, & apta dispositio medii cum extremis; sed non reperitur in conclusione; ergo conclusio non est de ratione figuræ: ergo si syllogismus sumatur ratione figuræ, conclusio non erit pars essentialis illius. Respondemus huic rationi; negando maiorem: nam figura syllogismi non solum consistit in dispositione medii cum extremis, sed etiam in dispositione medii, & extremorum: at in præ-

3. Sententia

præ-

præmissis disponitur mediū cum extremis & in conclusione disponitur extremis inter se. Si enim nomine syllogismi ratione figure intelligant solum præmissas dispositas quæ habent vim inferendi, perperam illum distinguunt ab argumentatione: nam argumentationis antecedens nihil aliud est essentialiter quam id, quod vim habet inferendi consequens.

Q V A E S T I O V I I I.

An syllogismus sit instrumentum ad probandas quæstiones compositas.

Diuisio q.

1. Obser.

2. Obser.

3. Obser.

Præmissæ non sunt instrumentum quæst.

QUÆSTIO huius quæst. solutio desideratur pro exacta & pleniori superioris quæst. cognitione, proinde immediate post illam hanc explicamus.

Diuiditur quæst. in tres partes. In prima proponemus obseruationes. In secunda adducemus assertiones. In tertia soluemus contrarias rationes.

IN PRIM A parte quæst. sit prima obseruatio. Diximus superiori quæst. syllogismum in tertia significatione sumptum consistere ex conclusione tãquam ex parte essentiali, tã materiali, quam formali: in secunda vero significatione sumi solum pro præmissis: inquirimus modo, quoniam ex istis duobus modis sit instrumentum ad quæst. compositas probandas.

Secunda obseruatio. Instrumentum, quo compositæ quæst. probantur, est illud, quo medio intellectus discurrendo, id est vnum ex alio inferendo, probat ut instrumento per necessariam consequentiam attributum quæst. conuenire, vel non conuenire subiecto illius.

Tertia obseruatio. Causa præcipua est, quæ operatur virtute propria. Instrumentum vero est, quod virtute causæ præcipuæ operatur. Hæc obseruatio desumitur ex secundo libro. Physico in disputatione de causis, ubi abunde a nobis probatur.

IN SECUNDA parte quæst. sit prima assertio. Syllogismus pro præmissis solum non est instrumentum ad probandas quæstiones compositas. Probat assertio. Illud est instrumentum ad probandas quæstiones compositas, per quod probamus attributum quæst. subiecto conuenire, vel non conuenire; sed per syllogismum, ut significat solum præmissas, non probamus attributum quæst. conuenire vel non conuenire subiecto; ergo syllogismus, si sumatur so-

tar solum pro præmissis, & in secunda significatione, non est instrumentum. Ista maior est certa. Minor probatur ita. Non possumus probare attributum conuenire, vel non conuenire subiecto in quæst. compositis, nisi habeamus in mente verbum representans attributum conuenire, vel non conuenire subiecto; sed non possumus habere tale verbum nisi per syllogismum, ut etiam componitur ex conclusione; ergo syllogismus hoc modo sumptus erit instrumentum ad probandas quæst. compositas. Maior est certa. Minor probatur quodam proposito exemplo: Verbi gratia, ad probandam hanc quæst. an omnis homo sit substantia, & ad concludendam partem affirmantem uti mur hoc syllogismo. omne animal est substantia; sed omnis homo est animal; ergo omnis homo est substantia: per hunc syllogismum probamus, attributum quæst. scilicet substantiam, conuenire subiecto, nempe omni homini; ergo id probamus per cognitionem intellectus representantem rem ut se habet a parte rei, scilicet per cognitionem representantem hominem esse substantiam: sed huiusmodi cognitio representans non reperitur in syllogismo nisi illi adsit conclusio; ergo non probamus attributum quæst. conuenire subiecto, vel non conuenire, nisi per syllogismum, ut constat etiã ex conclusione: quare syllogismus ut est instrumentum ad probandas quæst. compositas, non sumitur pro præmissis solum.

Secunda assertio. Syllogismus sumptus in tertia significatione, prout scilicet constat propositione, assumptione, & conclusione, est instrumentum quo probamus quæst. compositam. Probat primo. Syllogismus est tale instrumentum; sed non est in secunda significatione; ergo in tertia. Probat minor. Syllogismus inutilis non est instrumentum ad probandam quæst. compositam; ergo neque syllogismus utilis si sumatur in secunda significatione. Antecedens est certum: consequentia vero probatur: quia syllogismus utilis, & inutilis, si utilis sumatur in secunda significatione, non distinguuntur aliquando, ut patet in syllogismis qui sunt in modo Fapismo, & in modo Iacens. Quia sint modi Fapismo, & Iacens, abũde explicabimus in sequentibus in obseruationibus circa caput quartũ.

Probat secundo assertio. Illud per quod quæst. probantur, est instrumentum; sed per syllogismum, ut constat etiam ex conclusione quæst. probantur; ergo est instrumentum. Probat minor. Attributum quæst. conuenire subiecto probamus per cognitionem representantem rem ut se habet a parte rei, dummodo talis cognitio deducatur ex principiis recte & in forma dispositis; sed huiusmodi cognitio solum reperitur in syllogismo, ut continet etiam

Dd conclu-

Syllogismus quæ ratione sit inf.

conclusionem; ergo syllogismus sic est instrumentum, quo quaestio probatur.

Inertia parte quaest. dices primo. Sola cognitio, quae est conclusio syllogismi, repraesentat attributum, convenire, vel non convenire subiecto quaest. ergo sola conclusio in syllogismo est instrumentum. Resp. negando consequentiam: nam et si sola conclusio id repraesentet, tamē non id probat sola conclusio, sed conclusio simul cum praemissis. Probat enim per integram syllogismum attributum quaest. convenire, vel non convenire subiecto: praemissae namque inferunt conclusionem: cum ergo ratione connexionis, quae reperitur in conclusione cū praemissis recte dispositis, veris, vel coniectis, conclusio probet quaest. proinde totus syllogismus est instrumentum ad probandam quaestionem.

Dices secundo. Cognitio parata per instrumentum nequit esse pars instrumenti; sed conclusio est cognitio parata per instrumentum, quod est syllogismus; ergo conclusio non potest esse pars syllogismi. Resp. distinguendo maiorem ita: si cognitio sumatur ut est quid cognitum, concedimus: si vero sumatur ut medium quo aliud cognoscimus, negamus maiorem: nam eadem cognitio quae est conclusio sumi potest ut aliquid productum per discursum, & hac ratione non est instrumentum, sed aliquid confectum per instrumentum. Secundo sumi potest ut media ipsa tanquam verbo mentis cognoscimus, & probamus, attributum quaest. convenire, vel nō convenire subiecto; & hac ratione conclusio simul cum praemissis modo superius explicato est instrumentum, quo quaestio, composita probatur. Sed, ut hoc facilius intelligatur, observandum est ex disputatione de verbo mentis, omnem nostri intellectus actionem posse sumi ut est dictio, & ut est intellectio: si igitur antecedens syllogismi sumatur ut dictio, est productio verbi repraesentantis attributum quaest. convenire, vel non convenire subiecto: si vero actio nostri intellectus sumatur ut intellectio, verbum mentis totius syllogismi est instrumentum, quo medio intellectus probat, attributum quaest. convenire, vel non convenire subiecto: nam, an conveniat, vel non, repraesentat verbum conclusionis secundum se, & probat ratione dispositionis quam habet cum verbis praemissarum. Sunt igitur cognitiones praemissarum quae recte disponuntur ut causa efficiens productionis verbi mentis ipsius conclusionis, & verbum mentis conclusionis simul cum verbis praemissarum ratio ne dispositionis quam habent sunt instrumentum, quo intellectus probat, attributum quaest. affirmantis convenire subiecto illius.

r. Ratio.

s. Ratio.

Agellus
sup. ium
in molum
dicit

ius, & attributum quaest. negantis subiecto illius nō convenire.

QVAESTIO VIII. De divisione syllogismi ratione formae.

In hac quaest. solum adducemus nonnullas divisiones syllogismi ratione formae: quare non est cur quaestionem in partes dividamus. Sit igitur prima divisio. Syllogismus, alius est utilis, & alius inutilis. Utiles est ille, in quo sic sunt disposita medium & extrema in praemissis, ut ex illis necessario sequatur conclusio. Inutilis vero est, in quo ex praemissarum dispositione non sequitur necessario conclusio. Divisio haec est vocis homonymae in suas significationes: nam ut diximus superiori disputatione quaest. 4. argumentatio vitiosa non est simpliciter argumentatio, sed nomine tantum: & ut diximus quaestione quinta eiusdem disputationis, argumentatio & syllogismus sunt unum & idem.

Secunda divisio. Syllogismus inutilis alius est inutilis ratione formae tantum, alius ratione materiae & formae, & alius ratione materiae tantum. Inutilis ratione materiae & formae, est ille, cuius conclusio nec sequitur ex praemissis, nec est vera: ut hic qui videtur esse in modo Darapti, omnis leo est substantia; sed omnis leo est animal; ergo omnis substantia est animal. Inutilis ratione formae tantum est ille, cuius conclusio est vera ratione terminorum, licet ex praemissis non inferatur: ut hic syllogismus, omnis homo est risibilis; sed omnis homo est aptus ad disciplinas; ergo omne aptum ad disciplinas est risibile: conclusio enim haec ratione terminorum vera est, non tamen deducitur ex praemissis. Haec etiam divisio est vocis homonymae.

Tertia divisio. Syllogismus utilis alius est perfectus, & alius imperfectus. Perfectus est ille, qui non eget aliquo extrinseco, ad hoc ut necessitas consequentiae illius appareat evidens & perspicua. Imperfectus vero est, qui licet necessario consequentiam concludat, eget tamen aliquo extrinseco, ad hoc ut necessitas consequentiae illius appareat evidens & perspicua. Divisionem hanc tradidit Arist. in fine fere primi capitis huius libri.

Quarta divisio. Syllogismus utilis vel pertinet ad primam figuram, vel ad secundam, vel ad tertiam. Pertinet ad primam

syllogismus utilis & inutilis.

Inutilis ratione formae, & ratione materiae.

4. Divisio

Dd 2

primam figuram ille, cuius medium est in praemissis, attributum vnius extremi, & subiectum alterius. Spectat ad secundam figuram, ille syllogismus cuius medium est attributum vtriusque extremi in praemissis. Attinet vero ad tertiam, ille cuius medium est subiectum vtriusque extremi in praemissis.

3. diuisio.

Quinta diuisio. Syllogismus utilis diuiditur in directum & in indirectum.

4. diuisio

Sexta diuisio. Syllogismus utilis diuiditur ratione conclusionis in syllogismum affirmantem, cuius conclusio est affirmans: & in negantem, cuius conclusio negans est. Erat igitur modo explicandum, quanam ex his diuisionibus sit generis in species: quia tamē res haec ex cognitione figurarum pender. Proinde illam examinabimus in disputationibus circa caput quartum, quintum, & sextum in disputatione scilicet 1. de figuris syllogismorum quaest. 6.

QV AESTIO X.

De duobus principiis quibus syllogismus innittitur.

Diuisio q.

DIUIDITVR quaestio in quattuor partes. In prima proponemus obseruationes. In secunda adducemus fundamenta. In tertia proponemus assertiones. In quarta soluemus quasdam rationes.

2. Obseru.

IN PRIMA parte quaest. sit prima obseruatio. Cū in syllogismis non sit admittendus processus in infinitum, constituenda sunt aliqua principia, quibus syllogismus innittatur, quae sint adeo certa & manifesta, vt nulla specie probabilitatis negari possint. Cum igitur syllogismus constet ex materia, & forma, vt ex superioribus satis constat, huiusmodi prima principia in duplici erunt differentia: quaedam enim sunt, in quae materia syllogismi resoluitur, & horum disputatio ad libros de Demonstratione spectat. Alia vero sunt, in quae syllogismi forma resoluitur, de quibus modo disputamus, & inquirimus, quae nam sint hae principia, in quae quiuis syllogismus ratione formae resolui potest.

3. Obseru.

Secunda obseruatio. Arist. in fine primi cap. huius primi lib. duo adduxit prima principia, per quae probantur, & in quae resoluntur omnes syllogismi. Huiusmodi vero sunt dici de omni, & dici de nullo. Dici de omni est, attributū vere & omni tempore praedicari de omnibus & singulis contemptis sub subiecto: id est quādo

aliquid

aliquid attributum dicitur vniuersē de aliquo subiecto, debet etiā dici de omnibus & singulis contentis sub illo: vt quia in hac praedicatione, omnis homo est animal, attributum, scilicet animal, dicitur de omni homine, proinde vere etiam dicitur de Petro, Ioāne, & Francisco, & de quouis singulari contento sub subiecto, scilicet sub homine. Dici de nullo est attributum vere & omni tempore negari de omnibus & singulis contentis sub subiecto, ita, vt nullum liceat sumere inferius illius subiecti, de quo non negetur attributū: id est dici de nullo est, attributum vere negari de omnibus & singulis inferioribus alicuius subiecti: vt haec est praedicatio de nullo, nullus homo est lapis: quia lapis vere negatur de Petro, Ioanne, & Francisco, & de omnibus aliis sub homine contentis. Ista ergo duo principia assumuntur ab Arist. vt duae regulae certissimae, quibus tota ars syllogizandi primo innittitur, & in quae omne opus illius resoluitur. Inquirimus ergo, an omnis syllogismus utilis ad hae duo principia reducat, ita, vt per illa euidenter probetur.

Dici de nullo.

IN SECVNDA parte quaest. sit primum fundamentum. Syllogismus perfectus est ille, qui ad hoc vt videatur concludere clare & euidenter, non eget aliquo principio extrinseco: imperfectus vero est ille, qui necessario concludit, eget tamē aliquo extrinseco, vt videatur clare concludere. Fundamentum hoc expresse docuit Arist. primo cap. huius lib. Modi ergo perfecti in quibus sunt syllogismi perfecti tantum sunt quattuor priores primae figurae, qui explicantur his vocibus, Barbara, Celarent, Darii, Ferio. Per syllogismos namque confectos in his quattuor modis directe omnis quaest. probatur euidenter & manifeste: nam imprimis probatur quaest. vniuersa affirmans, in secundo vniuersa negans, in tertio particularis affirmans, & in quarto particularis negans.

1. Funda.

Secundum fundamentum. Syllogismus potest innitti alicui ex his duobus principiis dupliciter. Scilicet immediate, & imediate. Innittitur immediate, quando nullum aliud principium intercedit. Innittitur vero mediate, quando per alia principia certa resoluitur per necessariam consequentiam in hae duo principia.

IN TERTIA parte quaest. sit prima assertio. Modi perfecti primae figurae, scilicet quattuor priores immediate fundantur in istis principiis: imo proinde sunt perfecti & euidenter concludentes. Haec est expressa sententia Arist. quarto cap. huius primi lib. Ibi enim, postquam adduxit hoc modos utiles, docuit his principiis confirmari posse: postquam enim primum modum assignauit, ita subiunxit: Praesertim cum paulo ante explicatum sit, quid sit de aliquo to

1. Assert.

Dd 3 to di-

so dici. Imo ipse Arist. postquam in primo cap. docuit, ratiocinationem perfectam non egere aliquo extrinseco, ad hoc ut eius confirmatio perspicua appareat, proposuit statim haec duo principia, quibus probantur, & immediate inniuntur omnes syllogismi perfecti.

Assertio haec certissima est: quare magis eget explanatione quam confirmatione. Obseruandum igitur est, in prima syllogismorum figura maius extremum debere esse vniuersalius medio verbo (ex capio modo terminos reciprocos) minus vero extremum debere contineri sub medio, quia illi subiicitur in minori propositione, quae necessario debet esse affirmans. In conclusione tamen maius extremum, quod est attributum illius, si affirmabatur in maiori propositione de medio verbo, debet in conclusione affirmari de minori extremo; & si in maiori propositione negabatur de medio verbo, debet in conclusione negari de minori extremo. Hinc facile constat, qua ratione syllogismi perfecti in istis quattuor modis immediate fundentur in his duobus principiis: nam si maius extremum affirmatur de minori extremo, ut fit in syllogismis confectis in modis Barbara, & Darii, necessario maius extremum debet affirmari de minori extremo: nam hoc est dici de omni, scilicet in modo Barbara maius extremum praedicari in conclusione de omnibus contentis sub subiecto, scilicet sub medio verbo: & in modo Darii, de quolibet ex contentis sub subiecto eiusdem maioris extremi. Si vero maius extremum negatur de medio verbo in maiori propositione, & medium affirmatur de minori extremo in minori propositione, ut fit in modis celarent, & Ferio, necessario maius extremum debet negari de minori in conclusione: nam hoc est dici de nullo, scilicet attributum negari de omnibus, & singulis contentis sub subiecto. Constat ergo, qua ratione quattuor priores modi primae figurae immediate innittantur his duobus primis principiis totius artis syllogizandi.

2. Assertio

Secunda assertio. Omnes syllogismi imperfecti tam primae, quam secundo, & tertiae figurae reducuntur in haec duo principia, & in illa resoluuntur: nam inniuntur illis tanquam primis principiis. Probatur assertio. Quattuor modi utiles immediate inniuntur his duobus principiis; ergo quae reuocantur ad hos modos utiles, etiam inniuntur his principiis: sed omnes modi utiles reducuntur ad hos quattuor; ergo omnes inniuntur his duobus principiis, licet mediate per illa probentur.

2. Ratio.

IN QUARTA parte quaest. dices primo. Modi utiles imperfecti

perfecti tantum probantur reciprocatione, vel transmutatione praemissarum, aut syllogismo ducente ad incommodum; ergo non probantur per haec duo principia. Respondemus, modos imperfectos immediate reduci ad perfectos per haec tria principia, tamen ultimo resoluuntur in illa duo principia prima, per quae primo probantur.

Probatur 2. Tertia secunda, quam tertia figura habet sua principia, in quae ultimo resoluuntur; ergo non est cur ultimo reducantur in illa duo principia, scilicet dici de omni, & dici de nullo. Respondemus negando antecedens: nam licet modi secundae, & tertiae figurae, habeant principia, per quae primo probentur, si maneant in dispositione secundae, & tertiae figurae: tamen quia secunda, & tertia figura debent reduci ad modos perfectos, proinde ut sint syllogismi perfecti, primo debent innitti illis duobus principiis primae figurae. Quae sint prima principia in secunda, & tertia figura dicemus in disputatione de figuris syllogismorum quaest. 8. nam pro huius rei intelligentia necessario supponenda est cognitio figurarum syllogismi.

2. Ratio.

DISPUTATIO TERTIA

IN QUA AGITUR DE RE-

ciprocatione propositionum

simplicium.

HAEC disputationem tribus quaestionibus ab soluemus. In prima sermo erit de reciprocatione in communi. In secunda agemus de variis eiusdem diuisionibus. In tertia pertractabimus quae spectant ad simplicium propositionum reciprocationem.

QVAEST.

An reciprocatio sit argumentatio.

Diuisio q.

Reciprocatio duplex

Definitio reciprocatio-
nis,

Reciprocatio est species consequentiae.

Dividitur quaest. in tres partes. In prima proponemus observationes. In secunda adducemus assertiones. In tertia soluemus contrarias rationes. **I**N PRIM A parte quaest. sit prima observatio. Omissis aliis quamplurimis reciprocationis significationibus, quas docte colligit ex Arist. Monlorius in Scholiis secundi cap. reciprocatio duplex est: scilicet terminorum, & propositionum. Reciprocatio terminorum est, conuersio in terminis, qui mutuo conuertuntur, ita, ut unus alterum recte inferat, & rursus ex illo recte inferatur: ut homo & animal rationale: nam recte sequitur, animal rationale, ergo homo: homo ergo animal rationale. Modo ergo non disputamus de reciprocatione terminorum, sed de reciprocatioe propositionum.

Secunda observatio. Arist. capite secundo, & tertio huius libri agens de reciprocatioe propositionum non proposuit definitionem reciprocatiois in communi sumptae: ex dictis tamē ab Arist. facile colligitur ab eius Interpretibus, & ita habet. Conuersio attributi in subiectum, & subiecti in attributum seruata propositio-
num veritate ratione dispositionis & qualitate. Dicitur, conuersio attributi in subiectum, & subiecti in attributum, ad differentiam reciprocatiois terminorum, in qua solum mutatur siue conuertitur terminus in terminum. Dicitur, seruata propositio-
num veritate ratione dispositionis, quia cum reciprocatio sit quaedam species consequentiae, ut diximus disputatione prima huius lib. quaest. secunda, & in hac eadem quaest. dicemus, in rectaq. consequentia ex vero semper sequatur verum, proinde debet in reciprocatioe seruari veritas propositionum ratione dispositionis, cum in reciprocatioe conuersa propositio sit antecedens, & conuertens sit consequens. Dicitur tandem, seruata qualitate, id est affirmans debet reciprocari in affirmantem, & negans in negantem: nam ut diximus in lib. de Enūciatione in disputatione de oratione enunciante quaest. tertia, qualitas essentialis in enunciationibus desumitur ab affirmatione, & negatione.

IN SECUNDA parte quaest. sit prima assertio. Reciprocatio est species consequentiae. Haec manifesta est ex dictis quaest. 1. & 2. primae disput. huius lib. quae est de argumentatione in communi. Secunda

Secunda assertio. Reciprocatio non est argumentatio. Probatur: quia cum reciprocatio non constet tribus terminis, non constat argumento, & consequenter non est argumentatio. Probatur secundo: quia si reciprocatio esset argumentatio, conuersio modorum imperfectorum ad perfectos non posset fieri per reciprocatio-
nem. Probatur sequela: quia reductio fit contra negantes efficaciam syllogismi imperfecti; ergo debet probari per aliquid, quod sit maioris efficaciae, quam syllogismus; sed (in opinione illorum, qui tenent, argumentationem habere multas species: nam nos contrarium existimamus) inter species argumentationis syllogismus est perfectissimus omnium; ergo non debet probari per aliam argumentationem; ergo cum probetur per reciprocatioem, reciprocatio non erit argumentatio.

IN TERTIA parte quaest. dices primo. Reciprocatio est necessaria conuersio, siue deductio propositionis conuertentis ex propositione conuersa; sed hoc solum requiritur ad rationem argumentationis; ergo conuersio est argumentatio. Resp. negando minorem: nam ad rationem argumentationis desideratur argumentum, quod non inuenitur in reciprocatioe. Sed dices. Reciprocatio non est argumentatio; ergo descensus non est argumentatio. Resp. admittendo libenter consequentiam: nam descensus solum est subalternatio.

Dices secundo. Arist. in fine secundi capitis per syllogismum ducentem ad incommodum probauit, quae docuerat de reciprocatioe; ergo reciprocatio etiam est argumentatio. Resp. consequentiam hanc nullo modo inferri: nam omnia possunt argumentatione probari, & non solum argumentationes: interdum enim prima principia probat Arist. argumentatione a priori.

QVAESTIO II.

De diuisionibus reciprocatiois, & de quibusdam illarum conditionibus.

Dividitur quaest. in duas partes. In prima proponemus diuisiones reciprocatiois. In secunda adducemus non nullas conditiones illius.

IN PRIM A parte quaest. sit prima diuisio. Reciprocatio duplex est, materialis scilicet, & formalis. Materialis reciprocatio est, conuersio attributi in subiectum, & sub-

Et icai

Reciprocatio non est argumentatio.

1. Argum.

I.

2. Argum.

Diuisio q.

218 *Quest. 2. disp. de recip. simplic. propositionū.*

iecti in attributum manente qualitate & veritate ratione terminorum, non vero ratione dispositionis; ut hæc est materialis reciprocatio: omnis homo est animal risibile; ergo omne animal risibile est homo, seruatur enim veritas propositionum, quia sunt in terminis & qualibus: ratione vero dispositionis non est recta reciprocatio, nam in simili forma datur antecedens verum & consequens falsum: ut si ita fiat reciprocatio, omnis homo est animal; ergo omne animal est homo.

Formalis. Reciprocatio formalis est illa, quam superiori quæst. definiuimus, scilicet, conuersio attributi in subiectam, & subiecti in attributum seruata propositionum veritate ratione dispositionis, & seruata qualitate. De hac ergo nobis agendum est: nam huius solum meminit Aristoteles.

Simplex, ex parte. Secunda diuisio. Reciprocatio formalis duplex est, scilicet simplex siue simpliciter, & ex parte. Simplex reciprocatio ita definitur. Reciprocatio formalis seruata quantitate. Reciprocatio enim simplex supra formalem solum addit, quod seruet quantitatem, id est quod propositio vniuersa conuertatur in vniuersam, & particularis in particularem: ut ista est reciprocatio formalis simplex. Nullus homo est lapis; ergo nullus lapis est homo: formalis quidē, quia ex vi dispositionis sēper seruatur veritas: simplex vero, quia mutatur vniuersa in vniuersā. Reciprocatio formalis ex parte ita definitur. Reciprocatio formalis non seruata quantitate: solum enim addit supra formalem reciprocatio ex parte, quod non seruet quantitatem, id est quod conuersa sit vniuersa & conuertens particularis: verbi gratia omnis homo est animal; ergo quoddam animal est homo.

Tertia diuisio. Reciprocatio simplex alia est absoluta, & alia modalis. De absoluta dicemus quæst. sequenti: de modali vero sermo erit disp. quarta.

1. Obser. IN SECVNDA parte quæst. primo obseruandū est, sub nomine propositionis particularis intelligere nos modo particularem & singularem: nam idem intellexit Arist. capite secundo huius libri, ut diximus in obseruationibus illius: vnde eadē leges sunt obseruandæ in reciprocatione simplicium propositionum, quæ seruantur in reciprocatione particulariū, ut dicemus quæst. sequenti.

2. Obser. Secunda obseruatio. In definitione reciprocationis diximus, propositiones, quæ reciprocantur, seruare semper qualitatem & veritatem: modo obseruandæ sunt nonnullæ conditiones, quæ ad hoc desiderantur, ut facile intelligamus quænam sit exacta reciprocatio.

Quest. 2. disp. de recip. simp. propositionū. 219

tio. Est igitur prima conditio. Si conuersio sit ex parte, propositio quæ est vniuersa appellatur proprie conuersa, & quæ ex illa deducitur per reciprocationem scilicet particularis dicitur conuertens. In conuertēte ergo, & in cōuersa debet sumi eadē appellatio; vnde hæc non est recta reciprocatio: leo est nomen; ergo nomen est leo. **1. Condi.**

Secunda conditio. In terminis reciprocationis debet seruari eadem ampliatio, & distractio terminorum: vnde hæc non erit optima reciprocatio: aliquis puer erit senex; ergo aliquis senex erit puer: ratio est, quia puer debet ampliari ad tempus, in quo erit senex: ut vero senex non ita ampliatur ad tempus futurū: debet enim ita fieri reciprocatio; ergo aliquis, qui erit senex, modo est puer: nam prima propositio hunc reddit sensum: aliquis, qui modo est puer, erit aliquando senex: & sic conuertitur in hanc; ergo aliquis erit aliquando senex, qui modo est puer: sic enim termini sumuntur cum eadem distractione.

Tertia conditio. Si termini supponant cum distractione, debent etiā supponere eodē modo: vnde hæc nō est recta reciprocatio; quidam homo est mortuus; ergo quidam mortuus est homo: nam in conuersa sumitur homo cum distractione ad tempus præteritum, & sumitur mortuus cum statu in tempore præsentis: in conuertente vero sumuntur ambo cum statu: vnde ita fiet recte reciprocatio; quidam, qui erat homo, est mortuus; ergo quidam, qui est mortuus, erat homo. **3. Condi.**

Quarta conditio. Ut supra diximus non est necesse quod in reciprocatione seruetur quantitas propositionum: nam in reciprocatione ex parte reciprocatur vniuersa in particularem. In reciprocatione enim conuertens debet esse vel minor, vel equalis, nunquā tamen potest esse maior, cum contineatur necessario conuertens in conuertente tanquam inferior, vel tanquā equalis in equali. **4. Condi.**

Quinta conditio. Propositiones quæ reciprocantur, debent seruare eundem sensum: vnde hæc non est recta reciprocatio: alicuius hominis alicuius oculus est sinister; ergo alicuius oculi sinistri est alicuius homo: sed debet fieri reciprocatio in eodē sensu ita; ergo alicuius oculus sinister est alicuius hominis. **5. Condi.**

QVAESTIO III.

De reciprocatione propositionū simplicium.

 Væstio diuiditur in 4. partes. In 1. proponemus principium reciprocationis: In secunda regulas eiusdē. In 3. argumenta opposita. In 4. reciprocationes singulas. **Diuisio 1.**

Ecce 3

IN

Exidenti
tare reciprocatur

IN PRIM A parte quæst. obseruandum est, vnde habeat vim reciprocatio tam in affirmantibus, quam in negantibus. Habet ergo vim ex identitate, vel diuersitate terminorum in se. Identitas ergo duplex est alia omnimoda & totalis, & alia aliqualis siue secundum aliquid tantum. Omnimoda est, quando termini sic se habent, vt æque pateant: vt quidam homo est quoddam animal. Aliqualis est, quando non æque patent termini in omnibus inferioribus, sed quod inferius est identificatur cum superiori, superius tamen non identificatur cum quolibet ex inferioribus: vt omnis homo est animal, tamen non omne animal est homo: nam omnis homo habet identitatem cum animali: sed non omne animal habet identitatem cum homine, cum animal se extendat ad plura quam homo.

Identi
est duplex.

Eodem prorsus modo diuersitas duplex est, scilicet omnimoda, & aliqualis. Omnimoda quando quemadmodum vnum extremum non identificatur cum alio in aliquo ex suis inferioribus, ita neque alterum extremum in aliquo ex suis inferioribus reciprocatur cum illo: v. g. homo & lapis habent omnimodam diuersitatem: vnde hæc est recta reciprocatio, nullus homo est lapis, ergo nullus lapis est homo. Diuersitas aliqualis est, quando vnum extremum identificatur cum alio extremo, non tamen secundum omnia sua inferiora: vt animal, & homo: animal enim identificatur cum homine, tamen animal non identificatur secundum omnia sua inferiora cum homine, vnde hæc erit recta reciprocatio, est homo; ergo est animal: quia ex parte hominis reperitur identitas: hæc vero non erit recta, est animal; ergo est homo: quia ex parte animalis non reperitur identitas omnimoda. Quare inter hominem & animal ita debet fieri reciprocatio: omnis homo est animal; ergo quoddam animal est homo: vel ita, quidam homo est animal; ergo quoddam animal est homo. In hac ergo identitate & diuersitate fundatur omnis reciprocatio.

Diuersitas
est duplex.

IN SEC V N D A parte quæst. sit prima assertio. Propositio vniuersa negans reciprocatur simplici reciprocatione, scilicet in vniuersam negantem: vt nullus homo est leo; ergo nullus leo est homo. Hanc assertionem proposuit Arist. cap. 2. & paulo post mendum illam probat illis verbis. *Principio igitur, &c.* Probatio ergo habet hanc vim. Vniuersa negans non reciprocatur in vniuersam negantem simplici reciprocatione; ergo in hac forma reciprocationis potest esse antecedens verum, & consequens falsum, idest potest esse conuersa vera, & conuertens falsa: assignetur ergo aliqua in-

qui instantia, & constituamus esse hanc. Nullus homo est lapis; ergo nullus lapis est homo. Modo sic. Hæc propositio est falsa, nullus lapis est homo; ergo eius contradicens debet esse vera, scilicet quidam lapis est homo. Modo sic. Quidam lapis est homo; ergo datur aliquis homo qui sit lapis; ergo hæc est vera, quidam homo est lapis; sed hæc est contradicens illius conuersæ veræ, scilicet nullus homo est lapis; ergo dantur duæ contradicentes simul veræ, quod est absurdum.

Secunda assertio. Propositio vniuersa affirmans reciprocatur ex parte, idest in particularem affirmantem. Hæc assertio probatur etiam ad incommodum ita. Propositio vniuersa affirmans non reciprocatur ex parte; ergo conuersa erit aliquando vera, & conuertens falsa. Sit igitur hæc vera, omnis homo est animal, & hæc falsa, ergo quoddam animal est homo; ergo eius contradicens debet esse vera, scilicet nullum animal est homo. Hæc per simplicem reciprocationem reciprocatur ita; ergo nullus homo est animal; sed hæc est contradicens illius primæ conuersæ veræ; ergo dantur duæ contradicentes simul veræ, quod non est asserendum.

Tertia assertio. Propositio particularis affirmans reciprocatur simplici reciprocatione in particularem affirmantem: vt quidam homo est albus; ergo quoddam album est homo. Hanc eodem modo probat Arist. Est igitur ratio. Hæc non est recta reciprocatio, ergo datur conuersa vera, & conuertens falsa. Sit igitur conuersa vera, quidam homo est albus; & conuertens falsa, ergo quoddam album est homo. Hæc conuertens est falsa; ergo eius contradicens debet esse vera, scilicet nullum album est homo. Modo sic. Hæc propositio vniuersa negans, scilicet nullum album est homo, reciprocatur in hanc, ergo nullus homo est albus; sed hæc est contradicens illius primæ conuersæ veræ, scilicet quidam homo est albus; ergo dantur duæ contradicentes simul veræ, quod est inconueniens.

Quarta assertio. Propositio particularis negans non reciprocatur. Probatur. Nec reciprocatur simpliciter, nec ex parte; ergo non reciprocatur. In primis non simpliciter: quia in hac forma datur antecedens verum, & consequens falsum: vt quoddam animal non est homo; ergo quidam homo non est animal. Neque ex parte, probatur eadem ratione: vt quoddam animal non est homo; ergo nullus homo est animal.

IN T E R T I A parte quæst. dices in primam assertionem. Propositio vniuersa negans reciprocatur simplici reciprocatione; ergo propositio particularis negans reciprocatur simplici reciprocatione.

2. Assertio.

3. Assertio.

4. Assertio.

In 1. assertionem.

222 *Quest. 3. disput. de recip. simpli. propositionum.*

catione. Probatur consequentia. Quod conuenit superiori, debet etiā conuenire inferiori; sed propositio vniuersa negans est superior, & particularis negans inferior; ergo quidquid conuenit propositioni vniuersæ neganti conuenit etiam propositioni particulari neganti. Resp. negando consequentiam. Probationi dicimus, illam maiorem solum esse veram in attributis essentialibus, & respectu inferiorum de quibus superius essentialiter prædicatur: at propositio particularis negans non continetur essentialiter sub vniuersa negante, imo est species distincta ab illa.

2. Ratio.

Dices secundo. Hæc est recta inferendi ratio: nullus homo est lapis; ergo quidam homo non est lapis: tum etiā recte sequitur; nullus homo est lapis; ergo nullus lapis est homo, & ex hac recte sequitur, ergo aliquis lapis non est homo. ergo recte etiā sequitur ex hac, aliquis homo non est lapis; ergo aliquis lapis non est homo. Resp. negando consequentiam ultimam: nam aliud est, duas propositiones deduci ex aliis, & aliud deduci vnā illarum ex alia. Sed dices. Ratio inferendi a primo ad ultimum recta est, vt Petrus est homo, homo est animal, animal est viuens, viuens est corpus, corpus est substantia, ergo a primo ad ultimum Petrus est substantia; igitur recta etiam erit reciprocatio a primo ad ultimum: sed superior ita se habet; ergo est recta. Resp. negando minorem: nam ad conuersionem a primo ad ultimum non debemus assumere distinctas propositiones ex distinctis omnino terminis, nec subalternationes, vt assumimus in superiori ratione.

In 2. asser.

Dices in secundam assertionem. Vniuersa affirmans reciprocat in vniuersam affirmantem; ergo falso docuimus reciprocari ex parte. Probatur antecedens in hac reciprocatione constante conuersa vera, & conuertente vera, scilicet, omnis homo est risibilis; ergo omne risibile est homo. Resp. negando antecedens. Probationi dicimus, hanc solum esse reciprocationem materialem: quia scilicet est in terminis reciprocis: tamen non est formalis, cum in simili forma sit antecedens verum, & consequens falsum: vt omnis homo est substantia; ergo omnis substantia est homo.

In 3. asser.

Dices in tertiam assertionem. Hæc est particularis affirmans & vera, scilicet aliquis homo est mortuus, & tamen non conuertitur in particularem affirmantem, quia hæc est falsa, quoddam mortuum est homo; ergo particularis affirmans non reciprocat in simplici reciprocatione. Resp. ex secunda, & quinta conditione adductis superiori quæst. reciprocationem hanc aliter debere fieri, scilicet

Quest. 3. disp. de recip. propos. simplicium. 223

scilicet iuxta ampliationem, vel distractionem, & iuxta sensum quæ reddunt: vnde quia in hac propositione, aliquis homo est mortuus, homo non supponit pro homine, qui est, sed pro illo qui fuit, & reddit hunc sensum, aliquis qui fuit homo est mortuus, proinde debet reciprocari in hanc; ergo quoddam quod est mortuum fuit homo, in qua propositione sumitur eadem distractio, & seruatur idē sensus.

Dices in ultimam assertionem. Hæc est recta reciprocatio, quidam homo non est lapis; ergo quidam lapis non est homo; ergo particularis negans reciprocat in simplici reciprocatione. Respondemus distinguendo antecedens ita. Materialiter, concedimus: formaliter, & vt modo loquimur de reciprocatione, negamus antecedens: nam in simili forma datur antecedens verum, & consequens falsum: vt quoddam animal non est homo; ergo quidam homo non est animal.

In 4. asser.

IN QVARTA parte quæst. quæres, qua ratione reciprocantur propositiones singulares. Respondemus reciprocari eodem modo ac reciprocantur propositiones particulares. Ratio est, quia in identitate, & diuersitate cum alio extremo se habent eodē modo ac propositiones particulares. Imo existimo proinde Arist. cap. secundo diuidentem propositionem non meminisse illius, quæ singularis est: nam illam fuit complexus sub propositione particulari, vt docuimus in scholiis circa illud caput. Reciprocat ergo singularis affirmans simpliciter: vt Petrus est animal; ergo quoddam animal est Petrus. Singularis itidem negans non reciprocat: nam non recte sequitur: quoddam animal non est Petrus; ergo Petrus non est quoddam animal.

Qua ratione reciprocantur singulares propositiones

Sed dices. In reciprocatione simplici debet seruari eadem quantitas; sed in reciprocatione propositionis singularis non seruatur eadem quantitas; ergo non est reciprocatio simplex. Probatur minor. Quæstione secunda disputationis de oratione enunciante diuisimus enunciationem in particularem, singularem, vniuersam, & indefinitam: & quæstione tertia assertionem etiam tertia docuimus hanc diuisionem conuenire enunciationi ratione materialis; ergo enunciatio particularis & singularis non seruant eandem quantitatem: ergo si singularis reciprocat in particularem, non seruatur quantitas, & consequenter non erit reciprocatio simplex. Resp. negando minorem. Probationi dicimus quantitatem enunciationis posse sumi dupliciter: primo in ordine ad reciprocationem, et si ita sumatur, eadem est quantitas propositionis singularis, & particularis. Ratio est, quia reciprocatio fundatur

Contraria ratio.

224 *Quest. 3. disp. de recip. simp. propositionū.*

datur in identitate & diuersitate extremorum propositionis: & particularis & singularis propositio habent eandem rationem identitatis, & diuersitatis inter extrema, ut vidimus supra. At vero si propositio singularis & particularis sumantur non in ordine ad reciprocationem, sed in ordine ad oppositionem, æquipollentiam, vel syllogismum, habent distinctas quantitates. Ratio est: quia ista non fundantur sic in identitate, & diuersitate. In primis, ut atinet ad oppositionem, certum est, singularem propositionem, & particularem non habere eandem quantitatem: nam, ut diximus libro de Enunciatione, in disputatione circa caput quintum, istæ duæ enunciationes, omnis homo est albus, quidam homo non est albus, sunt contradicentes: istæ vero, omnis homo est albus, Petrus non est albus, non sunt contradicentes: quia possunt esse simul falsæ. Ratio distinctionis in quantitate inter propositionem particularem, & singularem ratione contradictionis desumitur a principio contradictionis, quod diuidit omne ens: unde quia vniuersa & particularis, si vna sit affirmans, & altera negans, diuidunt omne ens; & vniuersa & singularis, etiam si sit vna affirmans, & altera negans, non diuidunt omne ens, proinde respectu oppositionis distinguuntur penes quantitatem propositio particularis, & propositio singularis. Si autem ulterius inquiras, cur propositio particularis, & propositio vniuersa recte diuidant omne ens, dummodo vna sit affirmans, & altera negans: non vero propositio singularis & vniuersa. Resp. causâ esse: quia vox particularis supponit, licet indeterminate, pro quocunque inferiori vniuersi: vox vero singularis supponit pro natura certa. Unde ex eo quod vniuersa negans sit falsa, sequitur necessario particularem esse veram, non vero singularem: ut ex hac falsa nullus homo est albus, sequitur necessario hæc particularis vera, ergo quidam homo est albus: tamē non sequitur, ergo Petrus est albus. Ex hoc etiam quod vniuersa affirmans sit falsa, non sequitur, singularem negantem esse veram, sequitur tamen necessario, particularem negantem esse veram: ut ex hac vniuersa affirmante falsa, omnis homo est albus, non sequitur necessario hæc singularis vera, ergo Petrus non est albus: sequitur tamen hæc vera, ergo quidam homo non est albus.

Deinde propositio singularis & particularis non habent eandem quantitatem in ordine ad æquipollentiam: nam multæ enunciationes æquipollent cum particulari, quæ non æquipollent cum singulari: ut hæc enunciatio vera, non omnis homo est albus, æquipollet huic, ergo quidam homo non est albus; & tamen non æquipollet huic

Quest. 3. disput. de recip. simp. propositionum. 225

huic, ergo Petrus, non est albus: nam æquipollentes, debent esse ambæ veræ, si vna sit vera: at et si hæc sit vera, non omnis homo est albus, hæc particularis potest esse falsa, ergo Petrus est albus. Ratio huius rei est, quia subiectum propositionis particularis & singularis supponunt pro re indiuidua, tamen non supponunt pro eadem, cum subiectum singularis sit vox supponens pro natura determinata, & subiectum propositionis particularis indeterminate supponat pro aliquo ex omnibus, quæ vox communis sub se continet.

Ad hæc in ordine ad syllogismum non habent eandem quantitatem: nam interdum est recta præmissarum dispositio constans ex vna propositione vniuersa, & ex alia particulari, & non potest fieri recta, si constet ex vna singulari, ut patet in syllogismis confectis in modo Disamis, & in modo Datisi. Hoc contingit propter eandem rationem quam supra assignauimus.

Hæc quæ diximus de discrimine propositionis singularis ratione quantitatis, si sumantur in ordine ad reciprocationem, vel in ordine ad alia, rationi consona esse, constat ex hoc: quia si minus, asserendum est, reciprocationem propositionum simplicium singularium neque esse simplicem, neque ex parte. Non esset simplex, quia non seruaretur quantitas: & non esset ex parte, eo quod tam late patet respectu reciprocationis propositio singularis, quā propositio particularis: cum ratione identitatis & diuersitatis, in quibus fundatur reciprocatio, se habeant omnino eodem modo.

DISPUTATIO QVARTA
de reciprocatione modificatarum
propositionum.

In hac quarta disputatione agemus in prima questione de natura & conditionibus propositionis affectæ modo. In secunda de conuersione modificatarum de modo necesse erit sermo. In 3. disputabimus de conuersione modificatarum de modo impossibile. In 4. de propositionibus de modo contingens.

Q V A E S T I O I.

Quid sit propositio modalis, & quotuplex.

Diuisio 9.

DI V I D I T V R quæst. in duas partes. In prima agemus de definitione propositionis modalis. Deinde in secunda parte nonnullas diuisiones, & conditiones illius assignabimus.

Quid sit
propositio
modalis.

IN P R I M A parte quæst. sit prima obseruat. Propositio modalis sumpta in tota sua latitudine est illa, quæ distinguitur contra propositionem absolutam, siue de inesse: illa scilicet, quæ afficitur aliquo modo quicunque ille sit. Sumitur ergo dupliciter propositio modalis primo lata quadam significatione, prout complectitur omnem propositionem constantem modo, quicunque ille sit. Secundo sumitur pro propositione constante modo proprie dicto. Videndum ergo est, quid sit modus proprie dictus, ut inde colligamus definitionem enunciationis modalis propriæ.

Modus proprie.

Modus proprie dictus in enunciatione vocali modalis est, vox significans determinans totam connexionem propositionis ratione materiæ. Vox significans, se habet ut genus & ratio superior. Dicitur, determinans totam connexionem propositionis, propter multas voces, quæ solû determinant aliquam particulam; ut aduerbia, quæ solum determinant id cui adiungitur. v. g. in hac propositione, Petrus mouetur celeriter: vox, *celeriter* est modus determinans solum motum cui adiungitur: nam reddit hunc sensum. Petrus mouetur cum celeritate. Dixi ratione materiæ, ad differentiâ modorum determinantium ratione formæ: nam efficiunt propositiones affirmantes, vel negantes, quod pertinet ad formam ipsarum propositionum.

Quid sit
enunciatio
modalis.

Determinat igitur modus proprie dictus per ordinem ad totam materiam: cum igitur materia enunciationis sit triplex, scilicet necessaria, impossibilis, & contingens. proinde triplex erit modus, scilicet modus contingens, modus necesse, & modus impossibile. Modus enim possibile quid superius est respectu necessarij, & contingentis. Necessarium est quod non potest non esse: ut hominẽ esse substantiam. Contingens est, quod potest esse, & non esse: ut Petrũ esse album. Impossibile est, quod non potest esse: ut leonem esse hominem. Ex his ergo facillimum erit colligere definitionem enunciationis modalis, de qua modo disputamus. Diffinitur ergo ita. Enunciatio affecta modo proprie dicto, siue quod idem est, enunciatio affecta modo necesse, modo contingens, aut modo impossibile.

1. Obser.

IN S E C V N D A parte quæst. nonnulla obseruanda sunt pro

pro exacta superiorũ cognitione. Primo igitur obseruandũ est cum Arist. lib. de Enunciat. c. 6. contingẽtia dum sunt esse necessaria ex suppositione, absolute tamen esse contingẽtia: unde necessarium aliud erit simpliciter, & aliud ex suppositione necessarium & absolute contingens.

Secundo obseruandum est, propositiones his modis affectas posse interdum duplicẽ reddere sensum, scilicet compositũ, & diuisum. Reddunt sensum compositum, quando attributũ appellat supra rationẽ formalem subiecti, vel pro extremis sumptis in eodẽ, & eodem tempore: v. g. si dicamus, contingens est albũ esse nigrum, si sumatur hæc modalis propositio in sensu composito, hunc reddit sensum: contingens est quod id quod est album perseverans in albedine sit nigrũ: in hoc ergo sensu composito propositio hæc falsa est. Potest etiam in sensu composito sic sumi: contingens est albũ per rationem per quam est albũ esse nigrum, & etiam est falsa. Reddunt vero propositiones modales sensum diuisum, quando attributũ appellat supra materiale subiecti, vel pro diuersis temporibus: ut eadẽ enunciatio in sensu diuiso huc reddit sensum: contingens est ut subiectũ quod est album sit nigrũ postea, depolita scilicet albedine: & in hoc sensu vera est hæc modalis propositio: in alio vero sensu, scilicet cõtingens est, ut per rationem per quam est album, sit nigrum semper est falsa. Inferitur ex his, propositiones modales alias esse diuisas, alias vero compositas ratione sensus, quem reddunt.

Tertio obseruandum est, in propositionibus modalibus posse reperiri duplicẽ connexionem inter terminos, scilicet connexionem secundum existentiam, & secundum essentiam. Habent connexionem secundum existentiam, illæ in quibus significatur vnum extremum posse, aut non posse existere sine alio. Habent vero connexionem secundum essentiam, illæ in quibus significatur vnum extremum esse vel non esse de essentia alterius.

Quarto obseruandũ est, propositiones modales in duplici esse differentia: nam quedã sunt, in quibus contingẽtia, impossibilitas, vel necessitas se tenet ex parte vtriusque extremi: ut contingens est albũ esse dulce, impossibile est aliquẽ hominẽ esse lapidẽ, necesse est omnẽ hominẽ esse animal rationale. Alię sunt in quibus contingẽtia, impossibilitas, vel necessitas tantũ se tenet ex parte alterius extremi: ut contingens est omnem hominem esse grammaticum, tantum est contingẽtia ex parte hominis: impossibile est omne animal esse hominẽ, tantũ est contingẽtia ex parte animalis: & necesse est omnem hominem esse animal, tantum est necessitas ex parte hominis.

Ff 2

Ex his

Ex his prioris generis multo facilius conuertentur, quam quæ sunt secundi generis. In omnibus tamen obseruandum est semper quem sensum reddant, nam obseruato sensu facile reciprocantur.

Obserua.

Quinto obseruandum est, tribus modis posse conuerti propositiones modis affectas. Primo enim conuertuntur in oppositam qualitatem: quando scilicet loco vnius assumimus aliam, quæ cum illa habeat consensum siue concordiam. Hæc conuersio potius est æquipollentia, & reperitur magis præcipue in propositionibus de modo contingens: ut hæc, contingens est hominem esse album, conuertitur hoc genere conuersionis in hanc; ergo contingens est hominem non esse album, nam contingens dicitur utranque partem. Conuertitur etiam in hanc, contingens est aliquod album non esse hominem: de hoc genere reciprocationis in modificatis non disputamus modo. Secundo possunt conuerti propositiones ex parte modi, quando scilicet mutatur modus in alium manente veritate inter extrema: ut necesse est omnem hominem esse substantiam; ergo possibile est aliquam substantiam esse hominem. Hoc genus conuersionis parum est in usu: quare illud omittimus.

Tertium reciprocationis genus est ex parte dicti modificatæ enunciationis, quando scilicet immutato enunciationis modo variatur illius dictum: ut necesse est quendam hominem esse animal; ergo necesse est quoddam animal esse hominem. De hoc igitur tertio genere reciprocationis præsens disputatio instituitur.

Hæc omnia adduximus in hac prima quæstione quasi fundamenta quibus futura disputatio innititur.

QVÆSTIO II.

De conuersione propositionum de modo necesse.

Diuisio. q

1. Obserua.

Inditur quæst. in tres partes. In prima proponemus duas obseruationes. In secunda adducemus duas assertiones. In tertia ex quorundam argumentorum solutione integram quæst. resolutionem colligemus.

IN PRIMÀ parte quæst. sit prima obseruatio. Ut dicimus superiori quæst. propositiones modales quædã sunt reddentes sensum compositum, & aliæ reddentes sensum diuisum: tum etiam in quibusdam modis se tenet ex parte vtriusque extremi, in aliis vero ex parte vnius tantum. Præterea connexio inter

termi-

terminos potest tumi secundum essentiam, & existentiam: procedit ergo quæst. de propositionibus modificatis sumptis his duobus modis.

Secunda obseruatio. Arist. expresse docuit cap. 1. primi libri de syllogismo, propositiones de modo necesse reciprocari eodem modo, ac reciprocantur propositiones simplices. id tamen quod docuit Arist. verum est: est tamen dubium de quibus sit intelligendus, an scilicet de his solum, quæ habent modum ex parte vtriusque extremi, vel etiam de aliis omnibus, quorum fecimus mentionem superiori obseruatione.

IN SECUNDA parte quæst. sit prima assertio. Propositiones de modo necesse, quando necessitas se tenet ex parte vtriusque extremi, reciprocantur secundum leges reciprocationis simplicis propositionis: id est vniuersa negans in vniuersam negantem, & affirmans vniuersa & affirmans particularis in particulari affirmantem. Hæc assertio probatur eodem modo ac probatæ sunt prima, secunda, & tertia assertio quæst. 3. superioris disputationis. Nihilominus tamen illam ostendemus modo adhibendo exemplum in aliqua ex conuersionibus. Est igitur ratio. Vniuersa negans de modo necesse non reciprocatur recte in vniuersam negantem; ergo in hac forma reciprocandi datur conuersa vera, & conuertens falsa. Supponamus igitur conuersam esse, necesse est nullum hominem esse lapidem; ergo conuertens, scilicet necesse est nullum lapidem esse hominem, erit falsa: ergo eius contradicens erit vera, scilicet possibile est aliquem lapidem esse hominem. Modo sic. Posito possibile in actu, nullum sequitur absurdum: sit igitur aliquis lapis homo: reciprocetur igitur simplici reciprocatione ita; ergo aliquis homo est lapis. Ex hac sequitur hæc alia; ergo possibile est aliquem hominem esse lapidem: nam ab esse ad posse optima est inferendi ratio; sed hæc est contradicens illius primæ conuersæ & admittæ pro vera, scilicet necesse est nullum hominem esse lapidem; ergo dantur duæ contradicentes simul veræ: quare affirmandum erit, enunciationem vniuersam negantem de modo necesse recte reciprocari in aliam vniuersam negantem. Idem iudicium est de vniuersa affirmante, & de particulari affirmante.

Secunda assertio. Vtrum valeant eadem reciprocandi leges in enunciationibus de modo necesse reddentibus sensum compositum, & in reddentibus sensum diuisum, tum etiam in illis, quarum necessitas se tenet ex parte alterius tantum extremi, & in illis etiam quarum termini habent connexionem secundum essentiam, & in

Ff 3 illis

2. Obser.

1. Assertio.

2. Assertio.

illis quarum termini tantum habent connexionem secundum existentiam, constabat ex solutione argumentorum.

1. Ratio.

IN TERTIA parte quaest. dices primo. Apossibili ad esse non est optima argumentandi ratio; ergo probatio primæ assertio- nis nō est recta, cum in ea argumen- temur a possibili ad esse. Resp. nos non argumentari apossibili ad esse, sed potius supponere illud principium necessario admittendum, scilicet, possibile polito in esse nullum sequitur absurdum.

2. Ratio.

Dices secundo. Hæc non est recta consecutio, necesse est omnem Grammaticum esse hominem; ergo necesse est aliquem hominem esse grammaticum: nam quivis homo est contingenter grammati- cus. Quare propositiones de modo necesse non recipiuntur eadē ratione ac simplices. Resp. in superiori propositione conuersa, sci- licet necesse est omne grammaticum esse hominem, modū se tene- re ex parte solum vnius extremi: quare recta est reciprocatio, dum modo reddat sensum, in quo semper se teneat modus ex parte vni- us extremi. Vnde hunc sensum debet reddere reciprocatio, necesse est omne grammaticum esse hominem; ergo necesse est hominem esse id, cui inest grāmātica. Id ergo quibuldā regulis explicemus.

1. Regula.

Sit igitur prima regula. Quando modus se tenet ex parte vni- us tantum extremi, rectæ sunt l. ges reciprocationis superius assig- natæ, si conuersa & conuertens sumantur in eodem sensu; id est ita vt in sensu quem reddunt semper se teneat modus ex parte euidē extremi. Hæc regula patet ex superiori solutione.

2. Regula.

Secunda regula. Si in sensu quem reddunt hæc propositiones, nō se teneat modus ex parte vtriusque extremi, recta etiam est recipro- catio in modo necesse, dum modo in conue. sa sumatur necesse ab- solute, & inconuertente sumatur necesse ex suppositione: verbi gra- tia recte sequitur, necesse est quoddam grammaticum esse homi- nem; ergo necesse est quendam hominem esse grammaticum. nam licet quendam hominem esse grammaticum sit ex se contingens, facta tamen suppositione, quod scilicet aliquod grammaticum sit homo, necessarium est ex suppositione quendam hominē esse grām- maticum. Ex hac deducitur regula quæ sequitur.

3. Regula.

Tertia regula. Si in enuntiationibus de modo necesse termini dicant connexionem secundum existentiam, duæ superiores regulæ rectæ sunt. Hæc regula probatur in eodem exemplo: nam si necesse est id quod existit grammaticum esse hominem, necesse erit absolute hominem id existere, cui inest grāmātica: & si ne- cesse est quendam grammaticum existere hominem, necesse erit ex sup-

ex suppositione quendam hominem existere grammaticum.

Antequam sequentes regulas proponamus, sit hæc observatio. Sensus compositus in enuntiationibus modificatis duplex est. Pri- mus est, quando attributum supponit tantum eodem tempore, in quo supponit subiectum. Secundus est, quando attributum appellat rationem formalem subiecti. Sensus iudem diuisus duplex est. Pri- mus est, quando attributum & subiectum supponunt in diuersis tē- poribus. Secundus est, quando appellat attributum supra materiale subiecti. Hæc observatio constat ex secunda parte superioris quæ- stionis.

Duplex se-
nsu compo-
situs.

4. Regula.

Sit igitur quarta regula. Propositiones de modo necesse reddentes sensum compositum eisdem legibus recipiuntur: vt necesse est nullum album esse nigrum; ergo necesse est nullum nigrū esse album: hunc enim reddunt sensum, si in sensu composito suman- tur. Necesse est nullum album, dum est album, & per rationem per quam est album, esse nigrum; ergo necesse est nullum nigrum dum est nigrum, & per rationem per quam est nigrum esse album. Tum etiam recte sequitur, necesse est aliquod risibile esse aptum ad dis- ciplinas; ergo necesse est aliquod aptum ad disciplinas esse risibile: hæc enim veræ sunt in sensu composito primo modo. Præterea re- cta est hæc reciprocatio: necesse est omne risibile esse admiratiuū; ergo necesse est aliquod admiratiuum esse risibile, si termini red- dunt sensum compositum primo modo.

5. Regula.

Quinta regula. In sensu diuiso ex leui leges obseruandæ sunt: vt necesse est nullum hominem esse lapidem; ergo necesse est nul- lum lapidem esse hominem. tum eisdem legibus necesse est quoddam cali- dum esse frigidum; ergo necesse est quoddam frigidum esse cali- dū. Istæ enim omnes veræ sunt in sensu diuiso primo, aut secundo modo. Quæ ad hæc regulas spectant, qua potui diligen- tia examinaui multis inductionibus: forsan in eis aliquis peritior aliquid inueniet non satis constans: & forsan, vt ego iudicio, si il- las perpendat, veras iudicabit. Illas ergo accipe candide lector be- neuolo animo, nam forsan alibi eas non inuenies, quemadmodum nec alias quam plurimas ad hanc rem spectantes, quas modo quo- dam oprimo consilio ductus silentio inuoluo.

QVAESTIO III.

De reciprocatione propositionum de modo impossibile.

Diui-

Diuisio 9.

DIUIDITVR quæst. hæc in duas partes. In prima proponemus quasdam obseruationes. In secunda adducemus regulas reciprocatationis propositionū de modo impossibile.

1. Obser.

IN PRIM A parte quæst. sit prima obseruatio. De reciprocatatione propositionū huius modi impossibile non curauit Arist. quia tamen frequens est, & necessaria, obiter de illa nonnulla dicemus.

2. Obser.

Secunda obseruatio. Modus necesse, & modus impossibile sunt contradicentes, vt diximus cum Arist. cap. 9. lib. de Enunciatione. Cum ergo ex contradicentibus vnum sit necessario affirmans, & aliud negans, & modus necesse sit affirmans, inde necessario colligitur, modum impossibile esse negantem: continet enim in se negationem, ratione cuius est idem quod non possibile. Proinde ergo propositiones de modo impossibile non conuertuntur eadem ratione ac propositiones de modo necesse, sed potius conuertuntur per æquipollentiam ad illas. Cum enim inter omnes modos perfectissimus sit modus necesse, proinde debet esse veluti regula & mensura cæterorum, & præcipue modi impossibile, qui imperfectior est aliis modis.

3. Obser.

Tertia obseruatio. Diximus superiori obseruatione, propositiones de modo necesse reciprocari per æquipollentes: videndum ergo est quibus æquipolleant. Sit igitur hæc regula. Cum in enunciationibus modificatis sit modus, & sit dictum, propositiones de modo impossibile æquipollent propositionibus contradictoriis de dicto in modo necesse: v.g. omnem hominem esse animal, & quendam hominem non esse animal sunt contradicentes de dicto: fient ergo æquipollentes, si alteri illarum præponatur modus necesse, & alteri modus impossibile ita: necesse est omnem hominem esse animal, impossibile est aliquem hominem non esse animal. Ratio huius est: quia negatio anteposita in enunciatione facit, vt æquipolleat contradicenti: cum ergo impossibile contineat in se quandam negationem, ad hoc vt dictum, quod contradictorie opponitur alteri, æquipolleat cum illo, sufficit, vt præponatur modus impossibile. Eodem modo æquipollent propositiones de modo impossibile cum propositionibus de modo possibile, & de modo contingens, dummodo contingens sumatur late: nam si sumatur stricte, vt loquimur de illo quæst. sequenti, difficile est assignare æquipollentiam inter propositiones de modo impossibile, & de modo contingens: nam modus contingens, si proprie sumatur, etiam continet in se

quan-

quandam negationem. Aperitis & aliquantulum in Logica prouestis hæc regula obseruetur, nam multa continet.

4. Obser.

Vltima obseruatio. Semper habenda est ratio de sensu omnem red dunt conuersa & conuertens iuxta obseruationes tradita in secunda parte quæst. primæ huius disputationis.

1. Regula.

IN SECUNDA parte quæst. sit prima regula. Propositio de modo impossibile, si sit vniuersa negans, reciprocatur simplici reciprocatatione: vt recte sequitur, impossibile est nullum hominem esse animal; ergo impossibile est nullum animal esse hominem. Ratio huius regulæ est, quia vniuersa negans de modo impossibile æquipollet particulari affirmanti de modo necesse, & de modo possibile; ergo debet reciprocari quemadmodam illæ: sed illæ reciprocantur simplici reciprocatatione, vt constat ex superiori quæstione; ergo & istæ. Hæc regula facile probatur syllogismo dacente ad incommodum, & sit probatio per modum possibile, vt facta fuit superiori quæstione probatio inconuersione propositionum de modo necesse.

Argum.

Sed dices. Superior reciprocatio non est recta, nam possibile est nullum animal esse hominem; ergo superior regula non est exacta. Resp. ex vltima obseruatione negando antecedens: nam diuidenda est superior conuersio ex sensu quem reddit. Si enim supponat termini pro essentialis, impossibile est nullum animal esse hominem, cum homo essentialiter sit animal: si vero termini supponant pro existentis, sicut impossibile est nullum hominem esse animal, ita impossibile est nullum animal esse hominem: quia istæ duæ æquipollent in hoc sensu his particularibus, necesse est quendam hominem existere animal; ergo necesse est quoddam animal existere hominem: particularis vero negans de necesse simpliciter recte conuertitur in particularem affirmantem de necesse ex suppositione, vt diximus superiori quæstione in secunda regula.

2. Regula.

Secunda regula. Propositio de modo impossibile si sit vniuersa affirmans non reciprocatur. Ratio est, quia æquipollet particulari neganti de modo necesse: at particularis negans non reciprocatur, siue sit simplex, siue de modo necesse, vt docuit Arist. capite 2. & 3. huius primi libri.

3. Regula.

Restat ergo explicemus qua ratione conuertantur, propositiones particulares negantes de modo impossibile. De qua re malem certe doceri, quam alios docere. Est igitur hæc regula certissima. Propositio particularis negans de modo impossibile reciprocatur ex parte. Ratio huius rei est, qui æquipollet vniuersali affirmatiuæ

Gg

de modo

234 *Quest. 4. disp. de recip. modif. propositionū.*

de modo necesse, quæ ex parte recipiatur. Hæc tamen regula nimis obliqua alicui videbitur. Nam iuxta superiorem regulam hæc esset recta recipiatio. Impossibile est aliquem hominem non esse animal; ergo impossibile est nullum animal esse hominem: quia conuersa est particularis negans, & conuertens est vniuersalis negans, & ambæ sunt de modo impossibile. Hanc tamen recipiatio nem rectam non esse ita ostendimus. Vt recipiatio sit recta, nihil quod sequitur ex conuertente, debet repugnare cum conuersa; sed si superior recipiatio est recta, quod sequitur ex conuertente, repugnat conuersæ; ergo superior recipiatio non est recta. Maior certissima est: nam recipiatio est necessaria consequentia, & iuxta regulas optimæ consequentiæ quod sequitur necessario ex conuertente, non debet repugnare cum antecedente. Minor probatur ita ex prima regula. Vniuersalis propositio negans de modo impossibile recipiatur simplici recipiatio; ergo hæc conuertens scilicet (impossibile est nullum animal esse hominem), recipiatur simplici recipiatio in hanc; ergo impossibile est nullum hominem esse animal; sed hæc repugnat primæ conuersæ; ergo superior recipiatio non est recta. Resp. admittendo omnia præter ultimam minorem: nā ista propositio, impossibile est nullum hominem esse animal, non repugnat huic impossibile est aliquem hominem non esse animal, imo potius est subalternata huius, quod constat per illarum æquipollentes: quia hæc propositio, impossibile est aliquem hominem non esse animal, æquipollent huic, necesse est omnem hominem esse animal; & hæc alia, impossibile est nullum hominem esse animal æquipollent huic, necesse est aliquem hominem esse animal: ex his vero de modo necesse prima est subalternata, & secunda est particularis & subalternans. Sed dices. Eo modo quo recipiatur conuertens, debet recipiari conuersa; sed conuertens in superiori recipiatio, scilicet vniuersalis negans, recipiatur simplici recipiatio, ut constat ex prima regula; ergo conuersa, scilicet particularis negans, debet simplici recipiatio recipiari. Resp. negando maiorem: nam adhuc in propositionibus simplicibus hoc est falsum: quia ut Arist. docuit, cap. 2. vniuersa affirmans recipiatur ex parte, particularis vero affirmans non ita.

3. Ratio.

Dices secundo. Nec propositiones simplices, nec modales de modo necesse recipiatur, si sint particulares negantes; ergo neque propositiones particulares negantes de modo impossibile poterunt recipiari. Resp. negando consequentiam: nā non est eadem ratio in omnibus. Sed dices: cur non est eadem ratio. Resp. quia particularis

Quest. 4. disp. de recip. modif. propos.

235

latis negans de modo impossibile ratione duplicis negationis, quæ habet correspondere vniuersæ de necesse, ac proinde recipiatur ex parte. Sed dices. Recipiatio ex parte solam fit, quando propositio vniuersa conuertitur in particularem vel singularem; ergo recipiatio propositionis particularis negantis de modo impossibile, cū particularis sit, non poterit recipiari ex parte. Resp. antecedens esse verum in propositionibus de inesse tantum, & in modificatis de modo necesse: nō vero in propositionibus de modo impossibile ratione negationis, quæ includit modum hic. Sed dices. Etiam modus contingens includit negationem, & tamē particularis negans de modo contingens nō recipiatur ex parte; ergo solutio est nulla. Huius rationis solutio constabit quæst. sequenti.

3

Q V AESTIO IIII.

De recipiatio de modo contingens.

Duifio. q.

Quest. hæc in quatuor diuiditur partes. In 1. separabimus certa ab incertis. In 2. adducemus quæ plurima fundamēta. In 3. satisfacimus q. In 4. soluem⁹ contrarias rationes.

Contingēs
3. significa

IN P R I M A parte quæst. sit prima observatio. Hoc nomē, *Contingens*, tres habet significationes, ut Arist. docuit initio tertii cap. huius lib. Primo enim significat id, quod est necessarium: & in hac significatione hæc est vera propositio: contingens est omnem hominem esse animal. 2. significat id, quod actu est, quamuis non sit ex se necessarium: ut si Petrus est albus, hæc est vera, contingens est Petrum esse album: licet enim Petrus habeat albedinem, tamē albedo conuenit Petro contingenter, non vero necessario. Quia sic conuenit illi albedo, ut possit illa destitui, & fieri niger. 3. significat contingens, id quod non dum est potest tamē esse & non esse, ut contingens est me crastina die ambulare.

2. Obser.

Secunda observatio. Si contingens sumatur primo modo, certum est propositiones de modo contingens recipiari quemadmodum propositiones de modo necesse. Si vero sumatur secundo modo, certum etiam est recipiari quemadmodum recipiatur propositiones simplices. Hæc expresse docuit Arist. cap. tertio huius libri. Manet ergo dubitatio, si contingens sumatur tertio modo: nam contingens in tertia significatione est vere & proprie contingens; in duabus vero prioribus improprie est contingens. Ex his manifestum est quid inquirat quæst.

IN S E C V N D A parte, q. æst. sit primum fundamentū. Modus necesse, & modus impossibile sunt veluti quædam extrema: nā

1. Funda.

Gg 2. modus

236 *Quest. 4. disp. de recip. modif. propositionū.*

modus necesse dicit esse rei, modus vero impossibile dicit nō esse
sive defectum. Inter hæc ergo duo extrema medium quasi tener lo-
cum modus contingens, cum vtriusque extremi aliquid participet,
& quodammodo ab utroque distinguatur. Participat quidem, quia
dicit esse, & non esse, quemadmodum impossibile, & necesse. Di-
stinguitur vero a modo impossibile, quia hic ita dicit non esse, vt
dicat repugnantiam ad essendum: & a modo necesse, quia hic dicit
repugnantiam ad non essendum, modus vero contingens excludit
repugnantiam ad essendum & non essendum: & consequenter ex-
cludit necessitatem, & impossibilitatem. Ex differentia assignata
inter hos modos ortum habet, quæ reperitur inter propositiones
his modis affectas. Si enim in propositione de modo necesse dictū
affirmans est verum, negatiuum debet esse impossibile: vt in hac
dictum est verum, necesse est hominem esse animal: & in hac dictū
est impossibile, necesse est hominem non esse animal. In propo-
sitionibus itidem de modo impossibile si dictum affirmans est fal-
sum, dictum negans debet esse necessarium: vt in hac, impossibile
est hominem esse lapidem, dictum est affirmans & falsum: in hac
tamen, impossibile est hominem non esse lapidem, dictum est ne-
gans & necessarium. Contrario vero modo res se habet in propo-
sitione de modo contingens: nam si dictum negans est verum, dictū
affirmans debet etiam esse verum, vt patet in his: contingens est
Socratem ambulare, contingens est Socratem non ambulare.

2. Fund.

Secundum fundamentum. Ex superiori fundamento sequitur,
propositiones de modo contingens excludere omnem necessitatē,
& impossibilitatem, & includere contingentiam ad vtramque par-
tem. Hinc fit, quod propositio de modo contingens exponatur
propositione de possibili constante duplici attributo, vno affirma-
to, & alio negato, ita vt duplex illud prædicatum vere appellet su-
pra subiectum, quotiescumque alterum ex illis recte appellat. Vn-
de hæc propositio vera, contingens est Socratem legere, ita expo-
nitur: possibile est Socratem legere & Socratem non legere. Ex his
infertur, particulam, & in enunciatione hac posse dupliciter sumi,
scilicet copulativam, & diuisivam. Sumitur copulativa, quando refert
duo attributa ad potentiam subiecti. Sumitur vero diuisiva, quan-
do refert duplex attributum cum distinctione ad actum ipsius sub-
iecti: verbi gratia contingens est copulativam Socratem habere po-
tentiam vt legat, vel non legat: tamen copulativam non est contin-
gens vt simul legat & non legat actu.

3. Fund.

Tertium fundamentum. Cum modus congingens excludat repu-
gnantiam

Quest. 4. disp. de recip. modif. propos. 237

gnantiam, & necessitatem, proinde illi contradictorie opponuntur
modus necesse, & modus impossibile, tam si per se sumantur, quam
ambo simul. Ratio est, quam supra assignauimus: quia scilicet im-
possibile includit repugnantiam, & necesse includit necessitatem:
vnde huic propositioni veræ, contingens est Socratem currere, om-
nes istæ opponuntur cōtradicторie: necesse est Petrum currere, ne-
cesse est Petrum non currere, necesse est Petrum currere & Petrum
non currere: impossibile est Petrum currere, impossibile est Petrum
non currere, impossibile est Petrum currere & Petrum non cur-
rere. Ratio a priori huius rei est, quia ad hoc vt propositiones op-
ponantur aduersæ, debet vna tollere quidquid alia ponit: vt omnis
homo est albus, nullus homo est albus. Ad hoc vero vt opponantur
cōtradicторio nomine, sufficit, vt aliqua tollat aliquam partē quan-
tumuis minimam ex his, quas altera ponit: vel quod ponat aliquā
partem, ex his quas altera tollit: vt patet in his enūciationibus: om-
nis homo est animal, quidam homo non est animal: quæ conditio
in lex superioribus contradicentibus inuenitur. Sic tamen hoc ac-
cipiendum est, vt propositio de modo contingens sit vera: nam quā-
do est vera excludit necessitatem, & repugnantiam, propter quod
opponitur cum illis connumeratis contradicторio modo. Si vero
propositio de modo contingens sit falsa, non poterit ita facile il-
lius contradicens assignari. Ad hoc igitur præstandum debemus
assumere aliquam propositionem de necesse, vel de impossibile cō-
stante duplici attributo, vno affirmato, & altero negato: verbi gra-
tia huic propositioni falsæ, contingens est Socratem esse hominē,
opponitur contradicторie hæc, necesse est Socratem esse hominē,
vel non esse hominem: tum etiam, impossibile est Socratem esse ho-
minem, vel non esse hominem. Tum etiam huic, contingens est So-
cratem esse lapidem, opponuntur contradicторie istæ propositiones,
necesse est Socratem esse lapidem, vel non esse lapidem, & impossi-
bile est Socratem esse lapidem, vel non esse lapidem.

Obserua.

Argum.

Sed dices statim aduersus hanc doctrinam. Duæ contradicen-
tes nec possunt esse simul veræ, nec simul falsæ: ergo duabus pro-
positionibus quarum vna sit vera, & altera falsa, non potest contra-
dicторie opponi eadem propositio: nam eadem propositio necessa-
rio debet esse vera, vel falsa: & si est vera, non erit contradicens
cum illa ex duabus, quæ vera est: & si est falsa, non erit contradicens
illius, quæ falsa est. Modo sic. Ergo cum vni propositioni veræ de
modo contingens opponantur propositiones de modo necesse, &
de modo impossibile constantes duplici attributo, vt vidimus ini-

238 *Quaest. 4. disput. de recip. modis. propositionū.*

tro huius fundamenti, eadem propositiones non poterunt contradic-
torie opponi cum propositione falsa de modo contingens: quod
certe est contra ea quae diximus in fine eiusdem fundamenti. Resp-
huic difficillimo argumento, propositioni verae de modo contin-
gens opponitur contradictorie propositio de modo necesse con-
stantem attributo affirmato, tum etiam & propositionem de eodē
modo constantem attributo negato: unde quia tam propositio de
modo necesse constans attributo affirmato, quam constans attribu-
to negato, opponitur contradictorie cum propositione vera de mo-
do contingens, proinde etiam cum illa opponitur contradictorie
proposito de modo necesse, constans simul attributo affirmato vel
negato: ita ut respectu vnius & alterius sit falsa. Idem iudicium est
de propositionibus de modo impossibile. Propositioni vero falsae
de modo contingens, opponitur contradictorie propositio de mo-
do necesse, vel de modo impossibile, constans tamen duplici attri-
buto, vno affirmato, & altero negato, sed ita ut duo illa attributa
non sumantur copulativim per particulā, *et*, sed potius disiunctim
per particulā, *vel*. Hoc igitur reperitur discrimen, quod scilicet
propositioni verae de modo contingens, quando opponitur contra-
dictorie propositio de modo necesse, vel impossibile constans du-
plici attributo, vno affirmato, & altero negato, illa duo attributa
sumuntur copulativim, ita, ut affirmatum falso affirmetur, & nega-
tum falso negetur: at vero quando propositioni falsae de modo con-
tingens opponitur contradictorie propositio de modo necesse, vel
de modo impossibile constans vno attributo affirmato, & alio ne-
gato, illa sumuntur disiunctim, ita, ut alterum illorum cum distin-
ctione vere affirmetur, aut negetur, utrumque vero simul nequa-
quam.

Dubitatio

Sed quæres, cur propositioni verae de modo contingens oppo-
nantur contradictorie propositiones de modo necesse, & de mo-
do impossibile constantes duplici attributo, vno affirmato, &
alio negato, ita, ut ambo attributa sumantur copulativim: & si sit
falsa solum opponantur tales propositiones, si illa duo attributa
sumantur disiuncta. Respondemus causam esse: quia propositio
vera de modo contingens excludit actu repugnantiam, & neces-
sitatem: quare determinate opponuntur illi contradictorie enun-
tiationes quae includunt necessitatem, aut repugnantiam, quales
sunt praedictae: at vero propositio falsa de modo contingens, non
excludit actu repugnantiam, & necessitatem, sed excludit vel re-
pugnantiam, vel necessitatem: quare solum possunt illi opponi con-

Quaest. 4. disput. de recip. modis. propositionū. 239

contradictorie propositiones continentes duo attributa, quorum
vnum sit affirmativum, & aliud negativum, sumpta tamen disiun-
ctim.

ii. Sed quæres iterum: Cur propositiones contingentes verae ex-
cludant actu repugnantiam, & necessitatem, falsae vero solum ex-
cludant vel repugnantiam, vel necessitatem. Respondemus con-
fitemur esse materiam, quae solum est triplex, scilicet contingens, im-
possibilis, & necessaria. Si igitur materia sit contingens, propo-
sitiō de contingenti vera est, & consequenter excludit actu neces-
sitatem, quae est ratione materiae necessariae: & impossibilitatem,
quae est ratione materiae impossibilis: si vero propositio de mo-
do contingens sit falsa, non potest esse in materia contingenti, sed
debet esse vel in materia necessaria, vel in impossibili: quare so-
lum excludet vel necessitatem, vel impossibilitatem, & non utran-
que simul.

Sed quæres tertio. Qua ratione cognoscemus in propositione fal-
sa de modo contingens, quando excludat actu necessitatem, & quan-
do excludat impossibilitatem, Respondemus ita. Si sit in materia
necessaria, excludit impossibilitatem: si vero sit in materia impos-
sibili, excludit necessitatem.

Sed quæres quarto. Quae igitur regula observanda est, ut cogno-
scamus quando propositioni falsae de modo contingens oppona-
tur contradictorie propositio de modo necesse ratione attributi
affirmanti, & quando ratione attributi neganti: & eadem ratio-
ne in propositionibus de modo impossibile. In hac re sit prima
regula. Si propositio falsa de modo contingens sit in materia im-
possibili, opponitur illi contradictorie propositio de modo neces-
se constans attributo negato, & propositio de modo impossibile,
constans attributo affirmato: verbi gratia huic propositioni de
modo contingens in materia impossibili, scilicet contingens est
Socratem esse lapidem, opponuntur contradictorie istae duae, ne-
cesse est Socratem non esse lapidem, & impossibile est Socratem
esse lapidem. Secunda regula. Si propositio de modo contingens
sit in materia necessaria, opponuntur illi contradictorie propo-
sitiō affirmans de modo necesse, & propositio negans de modo im-
possibile: verbi gratia huic propositioni falsae de modo contin-
gens in materia necessaria, scilicet contingens est Socratem esse
animal, opponuntur contradictorie istae duae propositiones, ne-
cesse est Socratem esse animal, & impossibile est Socratem non esse
animal.

Ultimum

Quæres 1.

Quæres 2.

Quæres 3.

1. Regula.

2. Regula.

240! *Quaest. 4. disput. de recip. modif. propos.*

4. Fund.

Vltimum fundamentum. Ratione sensus quem reddunt, eodem modo se habent propositio affirmans & negans de modo contingens.

1. Assertio

IN TERTIA parte quaest. sit prima assertio. Propositio particularis affirmans de modo contingens reciprocatur simplici reciprocatione. Hæc est Arist. 3. cap. illis verbis. *Sane in affirmantibus, &c.* Probatur argumento ad incommodum: nam si hæc, verbi gratia, non est recta reciprocatio, contingens est aliquem hominem currere, ergo contingens est aliquod currens esse hominem; igitur conuersa est vera, & conuertens falsa. Modo sic. Conuertens est falsa; ergo eius contradicens est vera, scilicet necesse est nullum currens esse hominem, aut non esse hominem: nam hæc opponitur illi contradictorio nomine, ut constat ex tertio fundamento. Deinde ita. Hæc est vniuersa negans, conuertatur igitur simplici reciprocatione per leges reciprocationis de modo necesse in hanc, ergo necesse est nullum hominem currere aut non currere; sed hæc est contradicens illius particularis affirmantis veræ & concessæ, scilicet contingens est aliquem hominem currere; ergo dantur duæ contradicentes simul veræ.

2. Assertio

Secunda assertio. Propositio particularis negans de modo contingens reciprocatur simpliciter. Probatur assertio ex vltimo fundamento: quia scilicet propositio affirmans & negans in modo contingens eundem reddunt sensum. Si aliquis neget hanc assertionem, poterit confirmari ad incommodum eodem prorsus argumento, quo confirmata fuit superior: nam ut constat ex tertio fundamento, omnes propositiones quæ opponuntur contradictorie cum propositione affirmante de modo contingens, opponuntur etiam cum negante eiusdem modi, dummodo sit etiam eiusdem dicti.

3. Assertio

Tertia assertio. Propositio vniuersa affirmans de modo contingens reciprocatur ex parte. Probatur hæc assertio ratione ducente ad incommodum, quemadmodum probata sunt duæ priores assertiones. Probatur etiam testimonio Arist. id expresse docentis cap. 3. illis verbis, *sane in affirmantibus, &c.*

4. Assertio

Vltima assertio. Propositio vniuersa negans de modo contingens reciprocatur etiam ex parte. Probatur hæc assertio. In propositionibus de modo contingens eodem prorsus modo se habent affirmantes & negantes, & eundem reddunt sensum, simulque sunt veræ, vel simul falsæ, ut constat ex vltimo fundamento; sed vniuersa affirmans reciprocatur ex parte; ergo vniuersa negans etiam debet reciprocari reciprocatione ex parte.

IN

Quaest. 2. disp. de recip. modif. propos.

241

IN QVARTA parte quaest. dices in primam assertionem.

In 1. asser.

Si particularis affirmans de modo contingens reciprocatur in particularem affirmantem, in hac forma reciprocationis esset aliquando antecedens verum, & consequens falsum; ergo hæc reciprocandi ratio non est recta. Probatur sequela. Hæc est vera propositio, contingens est aliquod animal esse hominem, & tamen conuertens ex parte scilicet, contingens est aliquem hominem esse animal est falsa; ergo in hac reciprocandi forma datur antecedens verum, & consequens falsum. Resp. conuersam, scilicet contingens est aliquod animal esse hominem, esse falsam: nam animal sumitur ibi determinate ratione illius particulæ, scilicet, *aliquod*: vel ergo sumitur pro aliquo rationali, vel sumitur pro bruto: si pro rationali, est falsa; nam aliquod animal rationale esse hominem non est contingens, sed necessarium: si vero sumatur pro bruto, etiam est falsa; nam impossibile est aliquod brutum esse hominem: quare non erit contingens. Sed dices. Fiat ita reciprocatio: Contingens est animal esse hominem; ergo contingens est aliquem hominem esse animal; hic datur antecedens verum, nam animal cum sumatur in communi, contingenter se habet respectu illius, quod sit homo, vel non sit homo; nam potest esse homo, & non esse homo si determinetur per differentiam leonis verbi gratia, & nihilominus consequens est falsum; ergo hæc reciprocandi ratio non erit recta. Respondemus, quod si in conuersa propositione sumatur animal in communi, non debet ita fieri reciprocatio; sed debet fieri hac ratione: contingens est animal esse hominem, ergo contingens est aliquem hominem esse id, cui existit animal, quod consequens verum est, cum animal possit alteri existere, vel in alio reperiri. Ratio huius est, quia ut in superioribus quaest. docuimus, quando modus se tenet ex parte alterius tantum extremi, ita debet fieri reciprocatio, ut in conuersa & in conuertente semper se teneat ex parte eiusdem extremi: & quando termini supponunt pro existentia, semper debent supponere pro existentia. In reciprocatione ergo adducta contingentia solum se tenet ex parte animalis, si animal supponat pro existentia: quare in conuertente etiam debet se tenere contingentia ex parte animalis, & ut supponit pro existentia.

Dices in secundam assertionem. Quando propositio particularis negans de modo contingens reciprocatur simpliciter, hoc tantum se tenet ex parte materiæ; ergo hæc reciprocatio non est consequentia formalis, sed materialis. Probatur antecedens. In propositionibus absolutis, & in modificatis de modo necesse particularis

Hh

negans

In 2. asser.

242 *Quest. 4. disput. de recip. modif. propositionū.*

negans non reciprocatur; ergo in propositionibus negantibus particularibus de modo contingens reciprocatio non est firma ratione formæ, sed ratione materiæ. Resp. negando antecedens. Probationi dicimus, in aliis & in hac disparem esse rationem: nam absolute & modificata de modo necesse, si sint negantes, sunt simpliciter negantes: at vero particularis negans de modo contingens, non est absolute negans, cum contineat in se affirmationem, & negationem: ac proinde æquiualeat etiam particulari affirmanti de modo contingens, ac proinde reciprocatur quemadmodum & illa. Unde reciprocatio in particulari negante de modo contingens non se tenet respectu materiæ, sed respectu formæ.

In 3. Affer. Dices in tertiam assertionem. Regula ex qua sumuntur duæ eōtradicientes simul veræ non est admittenda; sed si propositio vniuersa affirmans non reciprocatur simpliciter sed ex parte, dantur duæ contradicentes simul veræ; ergo non est admittenda. Probatur minor. Hæc non est recta, contingens est nullum hominem esse album; ergo contingens est nullum album esse hominem; ergo hæc conuertens est falsa. Modo sic. Ergo eius contradicens debet esse vera, scilicet necesse est aliquod album esse hominem, aut non esse hominem. Deinde ita argumentabimur. Hæc est vera & particularis de modo contingens, conuertatur ergo simpliciter in hanc, ergo necesse est aliquem hominem esse album aut non esse album: hæc est vera & contradicens illius primæ conuersæ veræ, scilicet contingens est nullum hominem esse album; ergo dantur duæ eōtradicientes simul veræ. Resp. huic argumento, illam propositionem de necesse, scilicet necesse est aliquod album esse hominem aut non esse hominem, non posse simpliciter reciprocari: ratio est quia continet in se attributum negatum, ratione cuius continet etiam in se propositionem particularem negantem de modo necesse, quæ iuxta regulas superius explicatas, & ab Arist. traditas, non potest reciprocari. Sed dices; ergo saltem ratione attributi affirmati poterit reciprocari: ergo erunt duæ contradicentes simul veræ. Resp. negando consequentiam: quia ista propositio de modo necesse solum est contradicens illius de modo contingens, quando sumitur cum illo duplici attributo vno scilicet affirmato, & alio negato.

In 4. Affer. Dices in ultimam assertionem. Arist. cap. 3. expressis verbis docuit, propositionem vniuersam negantem de modo contingens nulla ratione reciprocari; ergo falsa est quarta assertio à nobis adducta. Resp. negando antecedens: nam Arist. non docuit nulla ratione

tione

Quest. 4. disput. de recip. modif. propositionū. 242
tione reciprocari, sed non reciprocari ex parte. Loquens enim de reciprocatione propositionis vniuersæ negantis de modo contingens in tertia significatione, ita habet. *Quin negatio vniuersalis retro non comitat*: id est non reciprocatur simpliciter; nam apud Arist. retro comicare fere semper significat reciprocari simpliciter reciprocatione. Hæc interpretatio consona est maxime contextui Arist. nam intendens assignare illis verbis: *At priuantes, &c. leges reciprocationis in enunciationibus negantibus de modo contingens* in tertia significatione, ita habet. *Iam non eadem lege reciprocationis utuntur*: id est non reciprocantur eadem ratione, quasi supponens leges reciprocationis propositionis simplicis, & inter illas illam, qua docet, vniuersam negantem reciprocari simpliciter, subiungit hæc verba, *quin negatio vniuersalis retro non comitat*, quasi diceret, propositio vniuersa negans de modo contingens non reciprocatur simpliciter quemadmodum propositiones de inesse, & modificata de modo necesse, sed potius reciprocatur ex parte. Si enim illa verba, *iām non eadem lege reciprocationis utuntur*, significarent, propositiones negantes de modo necesse non reciprocari, certe minus recte paulo post adhibuisset hæc verba, *quin negatio vniuersalis retro non comitat*: particularis autem maxime: quod enim negat de vniuersa, idem affirmat de particulari: de particulari autem affirmanti docet retro comicare, & recto comitat quia simpliciter reciprocatur; ergo de vniuersa negante solum negat reciprocari simpliciter.

Hæc nobis visa sunt modo necessaria: quāplurima enim alia nobis circa hanc materiam sese offerebant, quæ nunc consulo prætermisi.

Hh 2

Caput.

CAPVT IIII. DE PRIMA

FIGVRA.

ARGVMENTVM.

IN hoc capite explicatur primo ab Arist. ratio primæ figuræ, medi, & extremorum. Proponuntur deinde quattuor modi utiles, qui demonstrantur per dici de omni, & dici de nullo. Adducuntur tandem duodecim modi inutiles.

ANTEQVAM contextus explanationem aggrediamur, nonnullæ proponendæ sunt obseruationes. Prima obseruatio. Syllogismus inutilis & imperfectus maxime distinguitur: nam syllogismus imperfectus necessario concludit: inutilis uero nihil concludit: quare modus imperfectus est, ille in quo fit syllogismus, qui necessario conclu-

dit, tamen ut uideatur concludere eget aliquo extrinseco, scilicet reciprocatione, aut transpositione, aut syllogismo ducente ad incommodum. Modus uero inutilis est, ille in quo fiunt syllogismi, qui nihil concludunt. Insuperioribus diximus quid sit reciprocatio, & quod duplex. Transmutatio est mutatio maioris propositionis in minorem, & minoris in maiorem: ut si ita disponatur syllogismus: omnis homo est animal; sed omne animal est substantia; ergo omnis homo est substantia, fit transpositio ita: omne animal est substantia; sed omnis homo est animal; ergo omnis homo est substantia. Syllogismus ducent ad incommodum ut Arist. & Logici docent, fit quando ex contradicente conclusionis quæ negatur, colligimus duas contradicentes esse simul ueras, aut aliud incommodum. Alia quæ sunt obseruatione digna dicemus diffuse absoluto hoc capite.

Quandocumque, &c. Docet in principio capituli quid sit prima syllogismorum figura, inquit ergo: quando tres termini, scilicet medium uerbum, maius extremum, & minus extremum ita dispositi sunt, ut medium uerbum sit subiectum maioris extremi, & attributum minoris, hæc dispositio est prima figura. Medium uerbum est, quod bis sumitur inter extrema, & in prima figura predicatur de uno extremo, & alteri subiicitur. Extrema uero in prima figura sunt illa, quorum unum est attributum, alterum uero subiectum medii uerbi.

Quid sit
prima figura.

uerbi. Antequam proponamus modos huius figuræ, obseruandum est, modo tantum disputare Aristot. de syllogismis, qui fiunt methodo compositionis. In prima enim figura possunt fieri syllogismi cum methodo compositionis, cum methodo resolutionis, ut dicemus in disputatione de figuris syllogismorum q. 1. & 2. Methodus compositionis in syllogismo seruatur, quando id quod est subiectum in propositione, fit attributum in assumptione: ut hic syllogismus constat methodo compositionis. omne animal est substantia; sed quidam homo est animal; ergo quidam homo est substantia: animal enim quod est subiectum in propositione, fit attributum in assumptione. Hæc obseruatio diligenter est obseruanda, nā adducemus cū Arist. in fine huius cap. aliquos modos inutiles, qui certe utiles sunt si in illis componatur syllogismus methodo resolutionis.

Profecto si A, de omni B, &c. Proponit modos utiles primæ figuræ, qui quattuor sunt. primus est, quando ex propositione uniuersa affirmante, & assumptione uniuersa affirmante, sequitur conclusio uniuersa affirmans: ut omne animal est substantia; sed omnis homo est animal; ergo omnis homo est substantia. Hic modus, qui perfectus est, ut uideatur concludere, non eget aliquo extrinseco: potest tamen probari illo principio, dici de omni, ita: ut constat, propositio huius syllogismi, scilicet omne animal est substantia, est de omni; ergo nihil licet sumere sub subiecto, scilicet sub animali, de quo non predicatur uere attributum, scilicet substantia; sed omnis homo continetur sub subiecto, scilicet sub animali; ergo de omni homine uere predicatur substantia: ergo hæc erit recta consequentia, omnis homo est substantia.

Primus
modus
utilis.

Eadem est ratio si, &c. Secundus modus utilis & perfectus est, quando ex propositione uniuersa negante, & assumptione uniuersa affirmante sequitur conclusio uniuersa negans: ut nullum animal est lapis; sed omnis homo est animal; ergo nullus homo est lapis. Hic modus, quia est perfectus, ut uideatur concludere non eget aliquo extrinseco: probatur tamen illo principio, dici de nullo ita. Propositio huius syllogismi, scilicet nullum animal est lapis, est de nullo; ergo nihil licet sumere sub subiecto, scilicet sub animali, de quo non negatur attributum, scilicet lapis; sed omnis homo continetur sub animali; ergo de omni homine uere negatur lapis; ergo hæc erit uera conclusio nullus homo est lapis.

2. Modus
utilis.

Quod si primum extremum, &c. Interponit Arist. antequam proponat alios duos modos perfectos, duos modos inutiles. Primus est, quando ex propositione uniuersa affirmante, & assumptione uniuersa negante sequitur conclusio uniuersa negans: assumptiones, inquit, hoc modo dispositæ non efficiunt modum utilem, nam ex huiusmodi dispositione datur termini de omni inesse, & de nullo inesse. Tum dantur termini de omni inesse, quando maius & minus extremum ita cum medio coniunguntur, ut ueris existentibus ambabus propositionibus sit conclusio uniuersa affirmans: ut omnis homo est animal, sed nullus

equus est homo; ergo omnis equus est animal. ueris enim existentibus propositionibus conclusio est uniuersa affirmans. Termini de nullo inesse dantur, quando eodem modo dispositis terminis cum medio datur conclusio uniuersa negans: quia ergo ex huiusmodi dispositione datur termini de omni inesse, & de nullo inesse, sequitur conclusio uniuersa affirmans, & aliquando uniuersa negans: proinde modus hic inutilis est.

Ne ratiocinatio quid sit, &c. Secundus modus inutilis est, quando maior & minor propositio sunt negantes, & uniuersa: hic enim modus inutilis est, quia in hac forma argumentandi datur antecedens uerum, & consequens falsum.

Maius extremum id dico, &c. Definit maius extremum, & minus extremum. Maius extremum, inquit, est quod tribuitur medio. Minus uero extremum est quod subicitur medio.

3. Modus
utilis.

Sit enim hoc confessum, &c. Proponit iam Arist. tertium modum utilem, qui est, quando ex propositione uniuersa affirmante, & assumptione particulari affirmante sequitur conclusio particularis affirmans: ut omne animal est substantia; quidam homo est animal; ergo quidam homo est substantia. Probatur hic modus per dici de omni.

4. Modus
utilis.

Quod si nullum B sit A, &c. Quartus modus utilis & perfectus est, quando ex propositione uniuersa negante, & assumptione particulari affirmante sequitur conclusio particularis negans: ut nullum animal est lapis; sed quidam homo est animal; ergo quidam homo non est lapis. Isti duo modi, scilicet tertius, & quartus, ut alii possunt probari per dici de omni, & dici de nullo. Tertius ita per dici de omni. Hec propositio, omne animal est substantia, est de omni; ergo nihil licet sumere sub subiecto, de quo non dicatur attributum, scilicet substantia; sed omnis homo continetur sub animali; ergo de omni homine dicitur substantia: ergo de quocunque particulari homine: quia a superiori ad inferius recte tenet argumentandi ratio affirmatiua: quare haec erit recta, ergo quidam homo est substantia. Quartus etiam modus ita probatur per dici de nullo. Hec propositio, nullum animal est lapis, est de nullo; ergo nihil licet sumere sub subiecto, scilicet sub animali, de quo non negetur attributum, scilicet lapis: sed quilibet homo continetur sub animali; ergo de quouis homine negatur lapis: ergo haec erit recta consequentia, ergo quidam homo non est lapis.

Proponit
duodecim
modos in-
utiles.

Quod si minori extremo, &c. In ultima capituli parte recenset Aristoteles duodecim modos inutiles primae figurae. Primus modus inutilis est, cum ambae assumptiones sunt uniuersae negantes. Secundus, cum propositio maior est uniuersa affirmans, & minor uniuersa negans. Tertius, cum propositio maior est particularis affirmans, & minor uniuersa affirmans. Quartus, quando propositio est particularis negans, & assumptio uniuersa negans. Quintus, cum propositio est particularis affirmans, & assumptio uniuersa negans.

negans. Sextus cum propositio est particularis negans, & assumptio uniuersa affirmans. Septimus cum propositio est uniuersa, & assumptio particularis ambae negantes. Octauus est, cum propositio est uniuersa affirmans, & assumptio particularis negans. Nonus est, quando ambae sunt particulares affirmantes. Decimus est, cum ambae sunt particulares negantes. Undecimus est, cum propositio est particularis affirmans, & assumptio particularis negans. Duodecimus est, quando propositio est particularis negans, & assumptio particularis affirmans.

OBSERVATIONES circa hoc caput

PRIMA observatio. Ut facile possint, qui Dialecticæ incumbunt, hos duodecim modos inutiles primae figurae memoria retinere, ne his inutilibus mediis cum extremis dispositionibus decipiantur, has ego voces excogitavi.

1.	2.	3.	4.	5.	6.
Pete,	Iacens,	Vitam,	Potens,	Ille,	Reddere, Totam,
7.	8.	9.	10.	11.	12.
Deo,	Dato,	Ipsi,	Domos,	Nitore,	Poli,

Harum vocum haec est expositio. Excepta voce, reddere, quæ nihil modo significat, quæuis ex aliis vocibus suo ordine, ut numeri supra illas positi indicant, significat vnum modum inutilem: ita tamen, ut prima eius vocalis significet propositionem, & secunda assumptionem. Si fuerit vocalis A, significet propositionem, quæ illi responderet, debere esse uniuersam affirmantem: si fuerit E, uniuersam negantem: si I particularem affirmantem: si O, particularem negantem. Est ergo primus modus, Pete, in quo propositio & assumptio sunt uniuersae negantes: ut nullus lapis est animal; sed nulla qualitas est lapis, & sic de cæteris. Quotiescumque ergo propositio & assumptio disponuntur aliquo ex his duodecim modis, est inutilis, & ex tali dispositione nihil concluditur.

Secunda observatio. Modi isti ex eo dicuntur inutiles, quia talea seruant mediis cum extremis dispositionem, ut possit in tali dispositione dari antecedens verum, & consequens falsum. Rem

Rem hanc probauit Arist. assumptis elementis pro medio & extremis. Nos tamen in vocibus significantibus idem exemplis illustrabimus. In primis in hac dispositione in modo, *Pete*, scilicet nullus lapis est animal; sed nullus homo est lapis, ex hac enim neque sequitur, ergo nullus homo est animal, neque nullum animal est homo: quia ambæ sunt falsæ, & præmissæ huius dispositionis sunt veræ. Deinde ex hac dispositione in modo, *Iacens*, scilicet omnis homo est animal; sed nullus leo est homo, non sequitur conclusio propter eandem rationem. In hac etiam dispositione in modo, *Vitam*, scilicet quoddam animal est leo; sed omnis homo est animal, non sequitur hæc, ergo omnis homo est leo, aut quidam homo est leo, aut quidam leo est homo, propter eandem etiam rationem. Insuper in hac dispositione modi, *Potens*, scilicet quoddam animal non est qualitas; sed nulla scientia est animal, nec sequitur hæc, ergo nulla scientia est qualitas, neque hæc, ergo aliqua scientia non est qualitas, neque hæc, ergo nulla qualitas est scientia, propter eandem rationem. Præterea ex hac dispositione in modo, *Ille*, scilicet quidam homo est animal; sed nullus leo est homo, non sequitur aliqua conclusio necessario propter eandem rationem. Ad hæc ex hac dispositione in modo, *Totam*, scilicet quoddam animal non est homo; sed omne rationale est animal, nihil sequitur propter eandem rationem. Eodem prorsus modo res se habet in aliis sex ultimis dispositionibus: quare in illis solum proponemus exempla. Est igitur exemplum in modo, *Deo*, scilicet nullus lapis est animal; sed quidam homo non est lapis. In modo *Dato*, hoc est exemplum omnis homo est animal; sed quidam leo non est lapis. In modo, *Ipsi*, hoc est exemplum. Quoddam animal est homo; sed quidam leo est animal. Immodo, *Domos*, hoc est exemplum. Quidam leo non est animal; sed quidam homo non est leo. In modo, *Nitore*, hoc est exemplum. Quidam homo est animal; sed quidam leo non est homo. In modo, *Polis*, hoc est exemplum. Quoddam animal non est homo; sed quoddam rationale est animal, non enim sequitur conclusio.

Sed dices, Dispositio quæ fit in modo, *Fapesmo*, est recta, ut omnes concedunt; ergo etiam quæ fit in modo, *Iacens*, nam tamen, *Fapesmo*, quam, *Iacens*, constant ex propositione vniuersa affirmante, & assumptione vniuersa negante. Resp. dispositionem in modo, *Iacens*, intelligendam esse de conclusione directa: in modo tamen, *Fapesmo*, sequitur indirecta, ut late dicemus in disputatione secunda & tertia circa hæc tria capita: nam idem contingit in aliis modis inutilibus ab Arist. adductis: sed omnia explanabuntur diffuse loco citato.

CAPVT V. DE SECUNDA FIGURA.

ARGUMENTVM.

In hoc capite docet Arist. quid sit secunda figura, proponit quatuor modos utiles illius, & duodecim inutiles.

Bi vero est, &c. Secunda figura est in qua medium verbum est attributum propositionis & assumptionis: & obseruat modo Arist. in hac figura nullum esse modum perfectum, esse tamen quatuor utiles & necessario concludentes, quos statim proponemus.

Definitio
2. figuræ.

Sane ubi extrema, &c. Primus modus est, in quo ex propositione vniuersa negante, & assumptione vniuersa affirmante colligitur conclusio vniuersa negans. Reuocatur hic modus ad primam figuram per simplicem reciprocationem maioris.

1. Modus
utilis.

Rursus si in toto, &c. Secundus modus utilis est, in quo ex propositione vniuersa affirmante, & assumptione vniuersa negante colligitur conclusio vniuersa negans. Reuocatur hic modus ad secundum modum directum primæ figuræ per transpositionem, & simplicem reciprocationem minoris, & conclusionis. Probatnr etiam inquit Arist. hic modus & superior syllogismo ducente ad incommodum.

2. Modus
utilis.

Ex his igitur, &c. Ex dictis colligit Arist. modos adductos esse necessarios, non tamen perfectos: quia non possunt probari per dici de omni, aut de nullo, sed potius per reciprocationem, aut per syllogismum ducentem ad incommodum.

Quod si omne, &c. Interponit Arist. duos modos inutiles. Primus est quando propositio & assumptio sunt affirmantes: ex duabus enim affirmantibus in secunda figura nihil concluditur: in hac enim argumentandi forma multoties datur antecedens verum, & consequens falsum.

Neque item complexio, &c. Secundus modus utilis est, quando ambæ assumptiones sunt negantes: dantur enim termini in esse, & non in esse.

At vero ubi medium, &c. Tertius modus utilis est, quando ex propositione vniuersa negante, & assumptione particulari affirmante sequitur conclusio particularis negans. Probatnr hic modus per simplicem reciprocationem propositionis.

3. Modus

1. Modus
inutilis.

Rursum si M sit, &c. Quartus modus utilis est, quando ex propositione uniuersa affirmante, & assumptione particulari negante, colligitur conclusio particularis negans. Hic modus probatur syllogismo ducente ad incommodum: qua tamen ratione fiat huiusmodi probatio, dicemus absoluto capite sexto. Ratio propter quam hic syllogismus non potest probari reciprocatione est, quia propositio particularis negans non reciprocatur. Vnde si huiusmodi modus reciprocetur, debebat reciprocari propositio maior, quae est uniuersa affirmans, & quia uniuersa affirmans reciprocatur in particularem affirmantem, proinde syllogismus qui sit in isto modo, non potest probari per reciprocationem: quia in nulla figura recta est argumentandi ratio ex duabus propositionibus particularibus.

11. Modi
inutiles.

At ubi in toto, &c. In reliqua parte capitis adducit Aristoteles duodecim modos inutiles. Primus est ambae summptiones uniuersae affirmantes. Secundus ambae summptiones uniuersae negantes. Tertius propositio particularis negans, & assumptio uniuersa affirmans. Quartus propositio particularis affirmans, & assumptio uniuersa negans. Quintus propositio uniuersa negans, & assumptio particularis negans. Sextus propositio uniuersa affirmans, & assumptio particularis affirmans. Septimus propositio particularis negans, & assumptio uniuersa negans. Octauus propositio particularis affirmans, & assumptio uniuersa affirmans. Nonus propositio & assumptio particulares affirmantes. Decimus propositio & assumptio particulares negantes. Undecimus propositio particularis affirmans, & assumptio particularis negans. Duodecimus propositio particularis negans, & assumptio particularis affirmans.

OBSERVATIONES IN hoc Caput.

1. Observatio. PRIM A observatio. Ut isti duodecim modi inutiles facile memoria retineantur, has etiam voces excogitauimus.

1 2 7 6 4 5
Barbam, Ecce, Complez, Animus, Timendas Leonis,

3 8 9 10 11 12.
Donat, Rixas, Illi, Tonfor, Timore, Colli.

Istae voces explicantur eodem modo ac illae, quas in observationibus superioris capitis retulimus: quaeuis enim responderet modo signi-

significatio per numerum supra vocem positum.

Secunda observatio. Ut quibus in promptu habeat exempla horum duodecim modorum inutilium, proinde illa in vocibus significandis in medium proponemus. Dispositio in modo Barbam. omnis homo est animal; sed omnis alius est animal. In modo Ecce. Nulla scientia est relatio; sed nulla qualitas est relatio. In modo Complez. Quaedam scientia non est quantitas; sed nulla qualitas est quantitas. In modo Animus. Omnis homo est animal; sed quidam leo est animal. In modo Timendas. Quoddam animal est homo; sed nullus leo est homo. In modo Leonis. Nullum animal est relatio; sed quidam homo non est relatio. In modo Donat. Quaedam substantia non est animal; sed omnis leo est animal. In modo Rixas. Quidam homo est animal; sed omnis leo est animal. In modo Illi. Quidam leo est substantia; sed quidam equus est substantia. In modo Tonfor. Quaedam qualitas non est relatio; sed quaedam scientia non est relatio. In modo Timore. Quoddam animal est rationale; sed quidam leo non est rationalis. In modo Colli. Quoddam animal non est homo; sed quoddam rationale est homo. In istis enim dispositionibus nihil sequitur necessario. Circa illas tamen nonnulla dicemus in disputationibus sequentibus.

CAPVT VI. DE TERTIA FIGURA.

ARGVMENTVM.

In hoc capite explicatur primo ratio tertiae figurae: proponuntur deinde sex modi inutiles: & decem inutiles postmodum.

T vero, &c. Tertia figura est in qua medium uerbum est subiectum in propositione & assumptione. In hac tertia figura nullus sit syllogismus perfectus, quauis in ea sint sex utiles. Vbi igitur extrema, &c. Primus modus est, quando ex propositione uniuersa affirmante, & minore uniuersa affirmante sequitur conclusio particularis affirmans. Probatur, inquit, hic modus, primo syllogismo ducente ad incommodum. Secundo reciprocatione. Tercio ratione expositoria.

Quod si ratione, &c. Secundus modus est, qui ex propositione uniuersa negante, & assumptione uniuersa affirmante colligit conclusionem particularem negantem. Probatur hic modus reciprocatione ex parte minoris, & etiam syllogismo ducente ad incommodum.

11 2

Vbi

Vbi verum ipsum, &c. Inerit Arist. duos modos inuitiles. Primus est, quando propositio est uniuersa affirmans, & assumptio uniuersa negans: dantur enim termini omni inesse, & nulli inesse. Secundus modus est, cum ambæ summptiones sunt uniuersæ negantes: dantur etiam termini omni inesse, & nulli inesse.

3 Quod si extremum alterum, &c. Tertius modus utilis est, in quo ex propositione particulari affirmante, & assumptione uniuersa affirmante sequitur conclusio particularis affirmans. Probatur hic modus per reciprocationem simplicem propositionis & conclusionis, & per transmutationem.

4 Rursum si ipsum, &c. Quartus modus est, in quo ex propositione uniuersa affirmante, & assumptione particulari affirmante sequitur conclusio particularis affirmans. Probatur modus hic per simplicem reciprocationem minoris.

5 Quod si extremorum, &c. Quintus modus est, in quo ex propositione particulari negante, & assumptione uniuersa affirmante sequitur conclusio particularis negans: ut aliquod animal non est lapis: sed omne animal est sentiens; ergo aliquod sentiens non est lapis. Probatur modus hic syllogismo ducente ad incommodum: probatio uero communiter fit ita. Hæc conclusio scilicet quoddam sentiens non est lapis, non est uera; ergo eius contradicens, scilicet omne sentiens est lapis, est uera, ex qua enuntiatione & ex maiori eiusdem syllogismi ita fit syllogismus in modo Barbara: omne sentiens est lapis; sed omne animal est sentiens; ergo omne animal est lapis: hæc conclusio est recta & uera, quia est in modo Barbara, & præmissæ conceduntur ut ueræ, illius uero contradicens est, quoddam animal non est lapis, quæ propositio concessa fuit ut uera in syllogismo facta in modo Bocardo; ergo dantur duæ contradicentes simul ueræ, quod est incommodum. Quare non est asserendum, conclusionem in modo Bocardo non esse rectam. Vtrum autem huiusmodi reductio recta sit dicemus in sequentibus in disputatione de modis figurarum q. 2.

6 Quod si extremum negans, &c. Sextus modus est, qui ex propositione uniuersa negante, & assumptione particulari affirmante colligit conclusionem particularem negantem. Probatur hic modus per simplicem reciproca- tionem minoris.

Decem n. o
di inuitiles

Quando uero minus extremum, &c. Proponit iam Arist. decem modos inuitiles huius tertie figuræ. Primus est. Propositio uniuersa affirmans & assumptio uniuersa negans. Secundus, ambæ summptionis uniuersæ negantes. Tertius, propositio uniuersa affirmans, & assumptio particularis negans. Quartus, propositio particularis affirmans, & assumptio uniuersa negans. Quintus propositio particularis negans, & assumptio uniuersa negans. Sextus propositio uniuersa negans, & assumptio particularis negans. Septimus, ambæ summptiones particulares affirmantes. Octauus, ambæ summptiones particulares ne-

gantes.

gantes. Nonus, propositio particularis affirmans, et assumptio particularis negans. Decimus propositio particularis negans, et assumptio particularis affirmans.

OBSERVATIONES in hoc caput.

PRIMA observatio. Ut isti decem modi inuitiles ab Arist. 1. Obseruati adducti facile possint memoria retineri, has etiam voces excogitauimus.

1. Ardentes,	2. Edet,	3. Arbores,	4. Incentasque,	5. Flores,
6. Egomet,	7. Impius,	8. Monstrorum,	9. Incola,	10. Fontium.

Voces istæ eodem modo explicantur ac illæ, quas adduximus in prima obseruatione circa caput quartum.

Secunda obseruatio. Istæ decem dispositiones in his decem modis explicandæ sunt exemplis in nominibus significantibus, ut qui uis in promptu habeat exempla. Prius tamen obseruandum est, in tertia figura maius extremum debere esse attributum conclusionis, & minus debere esse subiectum. Est autem maius extremum in tertia figura illud, quod est attributum primæ propositionis; & est minus extremum illud, quod est attributum secundæ propositionis: uerbi gratia in hoc syllogismo in modo Darapti, omnis homo est animal; sed omnis homo est rationalis; ergo aliquod rationale est animal. Ita ergo intelligendus est Arist. quando assignat decem superiores modos inuitiles.

Hoc posito assignemus iam dispositiones in his modis inutilibus. In modo Ardentes. Omne animal est substantia; sed nullum animal est lapis; non sequitur; ergo quidam lapis non est substantia. In modo Edet. Nullum animal est qualitas; sed nullum animal est sentiens; non sequitur; ergo quidam sentiens non est qualitas. In modo Arbores: omnis homo est substantia; sed quidam homo non est lapis; non sequitur; ergo quidam lapis non est substantia. In modo Incentas: quoddam animal est substantia; sed nullum animal est lapis,

li 3

non

Exemplum
dorum inu-
tilium.

non sequitur; ergo quidam lapis non est substantia. In modo Flores. Quoddam animal non est quantitas; sed nullum animal est corpus, non sequitur; ergo quoddam tempus non est quantitas. In modo Egomet. Nullum animal est qualitas; sed quoddam animal non est albedo, non sequitur; ergo quoddam albedo non est qualitas. In modo Impius. Quoddam animal est leo; sed quoddam animal est homo, non sequitur; ergo quidam homo est leo. In modo Monstrorū. Quoddam animal non est qualitas; sed quoddam animal non est calor, non sequitur; ergo quidam calor non est qualitas. In modo Incola. Quoddam animal est substantia; sed quoddam animal non est leo, non sequitur; ergo quidam leo non est substantia. In modo Fōtium. Quoddam animal non est rationale; sed quoddam animal est homo, non sequitur; ergo quidam homo non est rationalis. In nullo ex his decem modis sequi conclusionem ex præmissis, probatur: quia in recto syllogismo ex vero semper sequitur verū: & omnia antecedentia assignata sunt vera, & omnia consequentia falsa.

DISPUTATIONES CIRCA hæc tria capita de figuris syllogismorum.

In his disputationibus absoluemus ea, quæ pertinent ad figuras syllogismorum. In prima disputatione agemus de natura, numero, & affectionibus figurarum. In secunda instituemus sermonem de modis utilibus figurarum. In tertia denique explanabimus dubia ad modos inutiles spectantia.

DISPUTATIO PRIMA DE FIGVRIS

In hac disputatione agemus primo de partibus minoribus syllogismi: deinde de maioribus: præterea dicemus, quid, & quotuplex sit figura: postmodū explicabimus qualis sit diuisio syllogismi in tres figuras, & alia nonnulla ad illas pertinentia aperiemus.

QVÆST.

De partibus minoribus syllogismi.

Inuiditur q. in 3. partes. In 1. proponemus observationes. In 2. adducem⁹ assert. In 3. rationes contrarias.

IN PRIMA parte q. sit 1. obs. Quia cognitio figuræ pendet ex cognitione partium minorū illius, proinde hæc quæstio prius tractatur.

Secunda observatio. Partes syllogismi alia sunt maiores, quarū egit Arist. hoc lib. cap. 24. & alia minores, quarum egit cap. 23. Partes maiores sunt propositiones, ex quibus componitur syllogismus, scilicet propositio maior, propositio minor & conclusio, ut abunde docuimus in disputatione de syllogismo quæst. 7. Partes vero minores sunt termini, ex quibus componitur syllogismus. Cū autē termini possint sumi dupliciter, primo respectu enūciationis secundo respectu syllogismi, ut scilicet in illos ultimo resolvuntur syllogismi, sumuntur modo termini secundo modo: nam de terminis primo modo egimus in lib. de enūciatione præcipue quæst. 3. disputationis de nomine, & verbo. Sūt ergo termini syllogismi illi, in quos ultimo resolvitur syllogismus. Syllogismus enim immediate resolvitur in propositiones, & ultimo resolvitur in terminos.

Tertia observatio. Termini isti, qui sunt partes minores syllogismi, appellantur ab Arist. initio quarti cap. huius libri maius extremum, & minus extremum, & medium. Maius extremum definitur ab Arist. cap. citato ita *Extremum in quo medium continetur*. id est quod est attributum mediū verbi. Minus extremum diffinitur ab eodem ita. *Extremum quod medio subternitur*: id est quod subiicitur medio. Medium vero ita diffinitur ab illo initio fere eiusdem capitis. *Quod cū in alio sit, aliud quoq. in hoc cernitur, & sic quoq. mediū servat*: id est quod bis sumitur inter extrema. & in 1. figura prædicatur de vno extremo, & subiicitur alteri. Vidēdū ergo est, an propositæ definitiones rectæ sint, & an per illas diffiniantur maius & minus extremum & medium sumpta in tota sua latitudine.

IN SECUNDA parte quæst. sit prima assertio. Superiores mediū verbi, & extremorum definitiones rectæ sunt. Probatur assertio autoritate Arist. illas proponentis. Manebit etiam confirmata assertio ex solutione rationum, quas contra illā adducemus.

Secunda assertio. Superiores definitiones ab Arist. adductæ non conveniunt maiori extremo, minori extremo, & medio, sumptis in tota sua latitudine. Probatur assertio. In secunda figura mediū est attributū utriusque extremi, & in 3. est subiectū utriusque, ut ipse Arist.

1. Obs.

3. Obs.

1. Assert.

2. Assert.

Arist. docet cap. 5. & 6. & dicemus in sequentibus; ergo superiores definitiones non conveniunt illis sumptis in tota sua latitudine.

3. Assertio.

Tertia assertio. Omisitis ergo quamplurimis definitionibus, examinamus hæc tria in tota sua latitudine sumpta his tribus definitionibus debere definiri. Maius extremum est, quod in propositione maiori coniungitur cum medio verbo. Minus extremum est quod in minori propositione coniungitur cum medio verbo. Medium verbum est, quod bis sumitur ante conclusionem semel cum uno extremo, & iterum cum alio. Hinc ergo fit, quod medium non possit ingredi conclusionem. Probatur assertio si fiat inductio per tres figuras syllogismorum, quæ facile fieri poterit in sequentibus. Constat etiam assertio ex 3. parte quaest. 2.

In 1. Assert.

IN TERTIA parte quaest. dices in primam assertionem. Definitiones maioris extremi, minoris extremi, & medii verbi ad ductæ ab Arist. non conveniunt illis sumptis in tota sua latitudine; ergo non sunt rectæ. Respondemus negando consequentiam: nam animus Arist. quando illas definitiones proposuit cap. 4. non fuit definire hæc sumpta in tota sua latitudine, sed prout pertinet ad primam figuram: nam cap. 4. egit de his quæ ad primam figuram spectant. Cum ergo superiores definitiones conveniant extremis & medio, prout spectant ad primam figuram, proinde rectæ sunt. Sed dices. Non conveniunt illis sumptis in tota sua latitudine in prima figura; ergo non sunt rectæ. Probatur antecedens in hoc syllogismo facto in prima figura: omnis homo est animal; sed omne animal est substantia; ergo omnis homo est substantia: in hoc enim syllogismo maius extremum est homo, & minus extremum est substantia; sed nec homo tribuitur medio verbo, nec substantia subiicitur medio verbo; ergo non recte definitur maius extremum in prima figura, quod attribuitur medio: & minus, quod subiicitur medio. Probatur maior: quia ut constat ex tertia assertione maius extremum est, quod in maiori propositione coniungitur cum medio verbo: & minus extremum est, quod coniungitur in minori cum medio verbo. Resp. negando antecedens. Probationi negamus maiorem. Probationi maioris dicimus, nil concludere contra nos: nam in syllogismo adducto pro exemplo illa enunciatio, scilicet: omnis homo est animal, est minor propositio secundum naturam: & illa, sed omne animal est substantia, est maior secundum naturam, ut quaest. sequenti constabit. Sed dices. Datur syllogismus in prima figura, in quo nec datur maior, nec minor propositio secundum naturam; ergo superior solutio non est recta. Probatur antecedens in hoc

hoc syllogismo in modo Barbara: Omnis homo est risibilis; sed omne apium ad disciplinas est homo; ergo omne apium ad disciplinas est risibile: in hoc enim cum termini sint æquales, non potest dari maior, aut minor propositio. Respondemus negando antecedens. Probationi dicimus, in syllogismo adducto dari minorem, & maiorem propositionem, licet termini sint æquales, ut constabit quaestione sequenti.

Q V A E S T I O II.

De partibus maioribus syllogismi.

IVIDITVR quaestio in quatuor partes. In prima parte quaest. proponemus observationes. In secunda adducemus fundamenta. In tertia satisfaciemus quaestioni. In quarta solvemus contrarias rationes.

Divisio q.

IN PRIMA parte quaest. fit prima observatio. Cum partes maiores sint illæ, quæ ex minoribus componuntur, proinde maiorum syllogismi partium naturis explanatis, facillimum erit eisdem partes maiores assignare. Sunt ergo partes maiores syllogismi illæ, quæ componuntur ex medio & extremis, vel ex extremis. Vnde Arist. hoc lib. cap. 23. demonstravit partes minores syllogismi esse tres assignatas, & postea cap. 24. instituens assignare partes maiores antecedentis syllogismi, docuit esse duas propositiones, scilicet maiorem, & minorem: quod probat ex permutatione medii cum extremis. Ibi enim non loquitur de omnibus partibus maioribus syllogismi, sed solum de partibus maioribus antecedentis syllogismi, ut circa illud caput nos observabimus, tum etiam in superioribus in disputatione de syllogismo, quaest. 7.

1. Obser.

Secunda observatio. Cum præcipuum institutum sit agere de partibus syllogismi, ut illis cognitis possimus inde figurarum syllogismi naturas investigare, & præcipua distinctio in syllogismorum figuris desumatur ab antecedente, proinde modo præcipue agemus de partibus quæ ad antecedens syllogismi spectant. Sunt ergo istæ partes maiores duo pronunciata tantum, quod ex eo probat Arist. cap. 24. citato, quia tres partes minores, scilicet maius extremum, minus extremum, & medium verbum, tantum possunt constituere duo pronunciata. Ex his itaque pronunciatis utrumque appellatur propositio, eo quod utrumque proponitur, ut inde conclusio

2. Obser.

258 *Quæst. 2. disp. de figuris syllogismorum.*

educatur. Licet ergo hoc utrumque pronunciatum, & conclusio ex illis deducta fiat quædam propositiones, in ordine tamē ad syllogismum diuersa nomina sortiuntur: nam ex his duobus pronunciatum vnum appellatur maior propositio, aliud minor propositio; & pronunciatum, quod ex his inferitur, appellatur conclusio. Videndum ergo est, quid sit maior, & minor propositio, ut inde & facile constet maioris & minoris extremi definitiones, & ut figurarum naturas ostendamus.

Maiores secundum situm.

I N S E C V N D A parte quæst. sit primum fundamentum. Duobus modis dicitur aliqua propositio maior, scilicet secundum situm, & secundum naturam. Illa dicitur maior secundum situm, quæ primum tenet locum in antecedente syllogismi. Illa etiam dicitur minor secundum situm, quæ secundum tenet locum in antecedente syllogismi. Maior secundum situm solet appellari propositio. Minor secundum situm solet appellari assumptio.

Certum ergo est, in omnibus modis tam secundæ, quam tertiæ figuræ, omnem propositionem, quæ est maior, esse maiorem secundum naturam & situm: omnem vero, quæ est minor, esse minorem secundum situm, quam secundum naturam. Quare solum in primæ figuræ id quod est maior secundum situm, potest esse minor secundum naturam, & e conuerso. Ratio est: quia in secundæ, & tertiæ figuræ medium verbum est attributum in utraque ex præmissis, vel subiectum, at vero in primæ figuræ, quia medium verbum subiicitur vni extremo, & attribuitur alteri, cum id possit contingere seruari diuersis methodis, proinde sit hæc variatio in præmissis. Restat ergo videamus, quæ methodi possint obseruari in figuris.

Triplex methodus.

Sit igitur secundum fundamentum. In figuris syllogismorum triplex methodus potest reperiri, scilicet compositionis, resolutionis, & disparata. Methodus compositionis est, quando progredimur in antecedente syllogismi efficiendo attributum in secunda propositione illud, quod erat subiectum in prima: ut omne animal est substantia; sed omnis homo est animal; ergo omnis homo est substantia. Methodus resolutionis est, quando progredimur in antecedente syllogismi efficiendo subiectum secundæ propositionis id, quod erat attributum in prima; ut omne animal est substantia; sed omnis homo est animal; ergo omnis homo est substantia: primo enim modo componimus, & secundo resolvimus. Methodus disparata est, quando sic progredimur in antecedente syllogismi, ut nec componamus, nec diuidamus, sed vel idem duobus

extre-

Quæst. 2. disp. de figuris syllogismorum. 259

extremis subiiciamus, vel tribuamus: ut omnis homo est animal; sed nullus lapis est animal; ergo nullus lapis est homo: vel omnis homo est risibilis; sed omnis homo est aptus ad disciplinas; ergo aliquod aptum ad disciplinas est risibile.

1. Assert.

I N T E R T I A parte quæstionis sit prima assertio. Si in prima figura obseruetur methodus compositionis, propositio quæ est maior secundum situm, est etiam maior secundum naturam, & quæ est minor secundum situm, est etiam minor secundum naturam. Hæc assertio probatur ita. Propositio dicitur maior secundum naturam, quia continet maius extremum, & dicitur minor, quia continet minus extremum; sed quando seruetur methodus compositionis prima secundum situm continet maius extremum, & secunda secundum situm continet minus extremum; ergo quando seruetur methodus compositionis, quæ est maior secundum situm, est etiam maior secundum naturam, & quæ est minor secundum situm, est etiam minor secundum naturam. Probatur minor. Quod in conclusione directa est attributum conclusionis, est maius extremum, & quod est subiectum illius, est minus extremum; sed quando obseruetur methodus compositionis maior secundum situm continet extremum, quod est attributum conclusionis, & minor secundum situm continet subiectum conclusionis; ergo quando obseruetur methodus compositionis prima propositio secundum situm continet maius extremum, & secunda secundum situm continet minus extremum. Maior est certa. Minor probatur facta inductione per omnes modos perfectos primæ figuræ, qui absque controuersia inferunt conclusiones directas: sit tamen pro exemplo hic syllogismus factus methodo compositionis in primo modo primæ figuræ: omne animal est corpus; sed omnis homo est animal; ergo omnis homo est corpus: in hoc enim syllogismo obseruetur methodus compositionis, & concluditur conclusio directa, & attributum conclusionis reperitur in prima propositione secundum situm, & subiectum quod est minus extremum, reperitur in secunda propositione secundum situm.

2. Agere.

Secunda assertio. Quando obseruetur methodus resolutionis, res contrariis modo se habet: nam propositio prima secundum situm est minor secundum naturam, & propositio 2. secundum situm est maior secundum naturam. Probatur assertio ex superiori: & sit pro exemplo hic syllogismus methodo resolutionis. Omnis homo est animal; sed omne animal est corpus; ergo omnis homo est corpus: in hoc enim

Kk 2

maius

maius extremum, scilicet corpus, reperitur in secunda propositione secundum situm, & minus extremum, scilicet homo, reperitur in prima propositione secundum situm.

3. Assert.

Tertia assertio. In secunda figura prima propositio secundum situm est maior secundum naturam, & secunda secundum situm est minor secundum naturam. Probatur assertio supponendo prius, quod certissimum est, & in sequentibus constabit, scilicet omnes modos assignatos ab Arist. in secunda, & tertia figura concludere conclusiones directas. Probatur ergo assertio. In conclusione directa attributum est maius extremum, & subiectum est minus extremum; sed omnes modi secundæ figuræ concludunt conclusiones directas; ergo in conclusionibus secundæ figuræ attributum erit maius extremum, & subiectum minus extremum: sed attributum conclusionis reperitur in prima propositione secundum situm, & subiectum in secunda secundum situm; ergo maius extremum reperitur in priori secundum situm, & minus in secunda secundum situm: sed propositio in qua reperitur maius extremum est maior secundum naturam, & illa in qua reperitur minus extremum est minor secundum naturam; ergo in secunda figura prima propositio secundum situm est maior secundum naturam, & secunda secundum situm est minor secundum naturam. Secunda minor probatur facta inductione (nā cætera sunt certissima) per omnes modos secundæ figuræ adductos ab Arist. sit vero pro exemplo hic syllogismus factus in primo modo secundæ figuræ: Nullus lapis est animal; sed omnis homo est animal; ergo nullus homo est lapis.

4. Assert.

Quarta assertio. In tertia figura prima propositio secundum situm est maior secundum naturam, & secunda secundum situm est minor secundum naturam. Probatur assertio eodem prorsus modo ac superior: sit tamen pro exemplo hic syllogismus factus in primo modo tertiæ figuræ. Omnis homo est rationalis; sed omnis homo est risibilis; ergo aliquod risibile est rationale.

Consequen-
tiam.

Ex dictis facile constat quid sit maius extremum, & minus extremum: nam in secunda & tertia figura semper est illud maius extremum, quod coniungitur in propositione secundum situm cum medio verbo: & semper est illud minus extremum, quod coniungitur cum medio verbo in secunda propositione secundum situm. Ratio est: quia in secunda & tertia figura prima propositio secundum situm est maior secundum naturam, & secunda propositio secundum situm est minor secundum naturam. In prima vero figura illud est maius extremum, quod coniungitur cum medio in maiori propositione

sitione secundum naturam, & illud est minus extremum, quod coniungitur cum medio in minori propositione secundum naturam. Quare in syllogismis, qui sunt in prima figura methodo compositionis, maius extremum coniungitur cum medio in prima propositione, minus vero extremum coniungitur cum medio in secunda propositione. In syllogismis vero, qui sunt methodo resolutionis, maius extremum est id, quod coniungitur cum medio verbo in secunda propositione: minus vero extremum, quod coniungitur cum medio in prima propositione. Vnde facile constat, quæ ratione intelligendæ sint definitiones maioris & minoris extremi, & mediæ verbi, quas adduximus superiori quæst. assertione tertia. Est enim maius extremum, quod coniungitur cum maiori secundum naturam, & minus extremum quod reperitur in minori secundum naturam. Obseruandum etiam est in methodo resolutionis primam propositionem esse minorem secundum naturam, & secundam esse maiorem secundum naturam, ut supra diximus. Ex dictis facile poterimus figurarum syllogismi naturas aperire in sequentibus quæstionibus.

1. Argum.

IN QUARTA parte quæstionis dices in primam assertionem. Dantur in modis perfectis primæ figuræ syllogismi, qui nec sunt methodo compositionis, nec resolutionis; ergo definitiones, quas assignauimus maioris & minoris propositionis, & maioris & minoris extremi in prima figura ratione methodi compositionis & resolutionis, non sunt satis communes, & consequenter non poterunt illis definiri maior & minor propositio, & maius & minus extremum in tota sua latitudine. Probatur antecedens. Hic syllogismus: omnis homo est risibilis; sed omne discursiuum est homo; ergo omne discursiuum est risibile, nec seruat methodum compositionis, nec resolutionis; ergo, &c. Probatur antecedens. Termini huius syllogismi sunt æquales, & reciproci; ergo nec seruatur in hoc syllogismo methodus compositionis, nec resolutionis. Probatur consequentia. Methodus compositionis est, quando progredimur a magis vniuersis ad minus vniuersa, & methodus resolutionis est, quando progredimur a minus vniuersis ad magis vniuersa; sed in syllogismo adducto nec progredimur a minus vniuersis ad magis vniuersa, nec a magis vniuersis ad minus vniuersa; ergo nec seruatur methodus compositionis, nec resolutionis. Resp. negando primum, & secundum antecedens. Probationi secundi antecedentis respondemus negando consequentiam. Probationi consequentiæ negamus maiorem: nam de ratione methodi compositionis

positionis non est, quod procedamus a magis vniuersis, sed potius quod procedamus componendo, vel efficiendo attributum in secunda propositione illud quod in prima fuit subiectum: & de ratione methodi resolutionis solum est, quod procedamus resoluendo, vel efficiendo subiectum in secunda propositione illud, quod fuit attributum in prima, ut diximus in fundamentis quæstionis, & constabit etiam ex solutione tertiæ rationis.

2. Argum.

Dices secundo, Hic syllogismus in modo Celarent, nullum animal est lapis; sed omnis homo est animal; ergo nullus homo est lapis, nec seruat methodum compositionis, nec resolutionis; ergo prima assertio non est vera. Probatur antecedens: quia in hoc syllogismo non tribuimus aliquid in prima propositione animali, sed potius aliquid negamus de illo: quare non componimus, cum in secunda propositione tribuimus animal homini. Resp. negando antecedens. Probationi negamus, in illa prima propositione non tribuere nos aliquid animali: nam de ratione attributi non est quod affirmetur aut negetur, sed solum quod attribatur alieni.

3. Argum.

Dices tertio. In tertia figura possumus sumere in prima propositione attributum magis vniuersum, quam sit attributum secundæ propositionis, & minus vniuersum, tam etiam quod sit æquale cum illo, & attributum etiam quod sit disparatum cum attributo secundæ propositionis; ergo in tertia figura potest quadruplex methodus obseruari. Antecedens facile constabit cuius aliquantulum perit, si conficiat syllogismos in tertia figura modo prædicto. Resp. negando consequentiam: nam aliud est ordo, quem obseruant termini syllogismi inter se, ut res quædam sunt, & aliud est methodus, qua isti termini disponuntur in syllogismo. Licet ergo ordo inter res siue terminos sit quadruplex, scilicet compositionis, qui sit procedendo a magis vniuersis ad minus vniuersa: resolutionis, qui sit procedendo a minus vniuersis ad magis vniuersa: inter æqualia, qui sit quando res inter se æque patent, & vna non est vniuersalior altera: & disparatus, qui reperitur inter res, quæ non subordinantur ut superiores & inferiores: methodus tamen solum est triplex, ut ex hac eadem quæstione satis constat.

Similia argumenta possunt fieri de syllogismis factis in secunda figura, illa tamen omittimus, quia eodem fere modo solvuntur.

QVÆSTIO III.

Quid sit figura syllogismorum.

BRE-

REVIS hæc quæstio in tres partes diuiditur. In prima proponemus quasdam obseruationes. In secunda adducemus assertiones. In tertia soluemus nonnullas rationes.

IN PRIM A parte quæst. sit prima obseruatio. Cum syllogismus tres habeat significationes, ut diximus disputatione de syllogismo quæst. 7. possumus modo loqui de illo in secunda, & tertia significatione, scilicet de syllogismo sumpto pro præmissis solum, & de eodem sumpto pro præmissis simul cum conclusione ex illis deducta: pro præmissis enim non est integer syllogismus, sed antecedens solum illius, ut ibidem docuimus.

Secunda obseruatio. In syllogismo duo possumus considerare. Primo possumus considerare methodum, quod scilicet seruetur in illo methodus compositionis, resolutionis, vel disparata: & huiusmodi rationes methodi per accidens se habent respectu syllogismi, ut dicemus quæstione 6. Secundo possumus considerare in syllogismo debitam dispositionem, ratione cuius conclusio sequitur ex præmissis. & hæc consistit in quantitate, & qualitate præmissarum: nam ratione dispositionis præmissarum seruata debita quantitate, & qualitate ortum habet, quod conclusio inferatur necessario, vel non inferatur necessario ex præmissis.

Tertia obseruatio. De figura syllogismorum in communi sumpta nec verbum proposuit Aristoteles: ex his tamen, quæ docuit de tribus figuris, facile colligitur ab interpretibus definitio figuræ in communi.

IN SECVNDA parte quæst. sit prima assertio. Si syllogismus sumatur in secunda significatione, scilicet pro præmissis solum, quæ efficiunt antecedens syllogismi, ita debet definiri figura syllogismi. Apta mediæ cum extremis dispositio, id est dispositio mediæ verbi cum extremis, ut ratione illius deduci possit necessario conclusio ex præmissis. Hæc assertio communis est, imo existimat communis sententia, figuræ syllogismi rationem solum consistere in præmissis, & nullo modo in conclusione. Hanc sententiæ argum. soluemus in 3. parte q. nam licet existimemus figuram antecedentis solum consistere in præmissarum dispositione, negamus tamen totius syllogismi figuram consistere solum in præmissis.

Sit secunda assertio. Figura syllogismi ita definitur. Apta dispositio mediæ verbi cum extremis, & extremorum inter se. In syllogismo enim apte disponitur medium cum extremis in præmissis, & apte

Duisio q.

1. Obser.

2. Obser.

3. Obser.

1. Assertio

Definitio figuræ.

Recta figura definitio.

264 *Quaest. 3. disp. de figuris syllogismorum.*

& apte disponuntur extrema inter se in conclusione. Probatur primo assertio. Dispositio syllogismi est forma & essentia ipsius syllogismi; sed figura syllogismi consistit in dispositione syllogismi; ergo figura syllogismi consistit in essentia syllogismi: sed syllogismus ut sit rectus essentialiter non solum debet habere dispositionem in praemissis, sed etiam dispositionem extremorum inter se in conclusione ratione cuius conclusio habeat optimam dispositionem cum praemissis; ergo syllogismi figura non solum consistet in dispositione medii cum extremis in praemissis, sed etiam in dispositione extremorum inter se in conclusione. Minor constat ex dictis quaest. 7. disputationis de syllogismo.

Probatur secundo assertio. Figura est apta medii verbi cum extremis dispositio tantum, & non extremorum inter se; ergo quotiescunq. medium verbum eodem modo disponitur cum extremis, est eadem apta dispositio; sed quotiescunq. est eadem dispositio eadem quantitas & qualitas in praemissis, eadem ratio subiicendi & predicandi, est idem modus; ergo quotiescunq. est eadem dispositio, est idem modus, si dispositio sumatur servata quantitate & qualitate in praemissis, tum etiam servata eadem methodo procedendi; sed hoc consequens est absurdum; ergo illud ex quo sequitur. Probatur minor. In modo aliquo utili reperitur eadem omnino dispositio, quae reperitur in aliquo modo inutili in praemissis; ergo si sufficit eadem omnino dispositio in praemissis modus utilis, & inutilis, eundem efficient modum, quod est absurdum. Antecedens probatur in modo Fapismo, & Iacens, in quibus eadem omnino est dispositio in praemissis, & tamen modus Fapismo utilis est, & modus Iacens est inutilis, ut constat ex dictis 4. cap. huius libri. Quod vero absurdum sit affirmare, modum utilem, & inutilem posse eundem modum constituere, ita probatur. Figura est apta medii cum extremis dispositio, ita ut ex dispositione hac necessario sequatur conclusio; ergo quicquid modus utilis cuiusvis figurae est talis apta dispositio, ratione cuius necessario sequatur conclusio: sed dispositio medii cum extremis in modo inutili non est apta medii cum extremis dispositio; ergo dispositio in modo inutili non est dispositio in aliqua figura, & ex consequenti, absurdum est asserere eundem modum posse esse utilem, & inutilem. Minor probatur. Aptum medii cum extremis dispositio, est dispositio, ratione cuius ex praemissis necessario sequitur conclusio; sed in modo inutili ex dispositione praemissarum non sequitur necessario conclusio, imo proinde inutilis appellatur; ergo dispositio in modo inutili non est apta dispositio.

Quare

Quaestio 3. disp. de figuris syllogismorum. 265

Quare a primo ad ultimum affirmandum erit, figuram non solum consistere in dispositione medii cum extremis, sed etiam in dispositione extremorum inter se.

I N T E R T I A parte quaest. dices primo pro sententia illorum, qui existimant, syllogismi figuram solum consistere in praemissis, & nullo modo in conclusione. Arist. loquens de figuris syllogismorum, multoties solum verba fecit de dispositione medii cum extremis in praemissis; ergo figura solum est apta dispositio medii cum extremis in praemissis non vero extremorum inter se. Resp. negando consequentiam: nam in his locis intelligendus est Arist. de figura antecedentis syllogismi, illius scilicet partis, quae habet vim inferendi, ut diximus in prima assertionem: tamen non loquitur de syllogismo integro & completo. Sed dices. Essentia syllogismi solum consistit in vi inferendi; sed haec solum reperitur in praemissis; ergo essentia syllogismi solum reperitur in praemissis: ergo figura syllogismi solum consistit in praemissis. Resp. negando maiorem: nam conclusio etiam est pars materialis & formalis syllogismi, ut probauimus quaest. 7. disp. de syllogismo.

Dices secundo. Figura ab omnibus fere ita definitur; Aptum medii dispositio cum extremis; sed dispositio medii cum extremis solum reperitur in praemissis; ergo figura solum reperitur in praemissis. Resp. primo, communem hanc definitionem, & ab omnibus fere receptam, intelligendam esse de syllogismo sumpto pro antecedente. Resp. secundo, negando maiorem: nam eo ipso quod illa attributio unius extremi de alio in conclusione, fit ex dispositione medii cum extremis, etiam extrema in conclusione habent dispositionem cum medio, cum ratione illius inter se coniunguntur in conclusione. Proxima enim syllogismi dispositio consistit in praemissis cum conclusione: nam proxima syllogismi forma reperitur inter antecedens & consequens: remota vero & prima syllogismi dispositio reperitur inter tres illius terminos.

Alia quamplurima fieri possunt argumenta aduersus nostram sententiam, sed omnia facile solues, si obserues distinctionem superius adductam.

QVAESTIO IIII.

Quot sint figurae syllogismorum.

LI

DIVI-

Divisio q.

Tres sunt
figurae.2. sententia
opposita.Ratio super
rioris sen-
tentiae.

DIVIDITUR quaestio in tres partes. In prima parte proponemus, & confirmabimus Arist. sententiam. In secunda, & tertia adducemus duas extremas sententias de hac re.

IN PRIM A parte quaest. sit prima assertio. Tres tantum sunt syllogismorum figurae. Haec assertio est Arist. hoc primo libro cap. 20. eam enim ibi tenet, & confirmat hac ratione. Ex dispositione medii verbi cum extremis ortum habent figurae; sed tribus tantum modis potest disponi medium verbum cum extremis; ergo tres tantum sunt syllogismorum figurae. Probatur minor: quia aut medium verbum est attributum unius extremi, & subiectum alterius, & fit prima figura: aut est attributum utriusque extremi, & fit secunda figura: aut est subiectum utriusque extremi, & fit tertia figura.

IN SECUNDA parte quaest. prima ex oppositis sententiis docet, tantum esse constituendam unam figuram syllogismi. Ut huius sententiae vis intelligatur, supponendum est; quod Arist. docuit superioribus capitibus, scilicet quatuor priores modos primae figurae concludere evidenter, tum etiam concludere omne genus quaest. nam primus modus concludit quaestionem universalem affirmantem, secundus concludit universalem negantem: tertius concludit particularem affirmantem: quartus denique concludit particularem negantem. Supponendum etiam est cum eodem Arist. modos in secunda, & tertia figura concludere quidem necessario, tamen non concludere evidenter: nam sunt modi imperfecti, qui non concludunt evidenter, ut idem Arist. docuit in fine fere primi capitis primi lib. Priorum.

Est igitur huius sententiae unica ratio, quae quamplurimis Logicis petitis nimis difficilis videtur, & ut illam solvere possint, quamplurima observant. Habet ergo ratio ita. Frustra fiunt per plura, quae fieri possunt per pauciora, dum modo fiant aequae bene; sed per unam figuram, scilicet per primam, possunt probari omnes quaestiones aequae bene; ergo frustra constituuntur secunda, & tertia figura. Probatur minor: quia per primam figuram probatur quaest. universa affirmans, universa negans, particularis affirmans, particularis negans: tum etiam per primam figuram non solum probantur aequae bene, sed multo melius: nam prima figura concludit necessario, & evidenter, aliae vero solum concludunt necessario. Respondentes facile huius argumento, negando minorem. Probationi dicimus, per primam figuram non posse concludi om-

nem

nem quaest. per eadem media, per quae possunt probari in aliis figuris: nam multae inferuntur conclusiones in secunda & tertia, si figura, quae nulla ratione possunt inferri, & concludi in prima figura per medium, per quod probantur in secunda, & tertia, ut dicemus abunde quaest. 5.

IN TERTIA parte quaest. supponenda est alia extrema sententia, quae docet, constituendam esse quartam figuram. Huius sententiae primus author fuit Gal. ut referunt permulti; Averroes. 1. lib. Priorum c. 8. & in digressionem de quarta figura. Tenet eandem sententiam Viguerius in suis institutionibus ad naturalem & christianam philosophiam c. 2. §. 4. verbo secundo statim fere in principio. Amplectuntur etiam illam quamplurimi iuniores.

Huius sententiae auctores in duas classes sunt distributi. Illorum enim quamplurimi existimant, quartam hanc quam constituunt figuram, essentialiter differre a prima per transmutationem assumptionum. Cōfirmatur igitur haec sententia primo ita. Praeter dispositionem primae, secundae, & tertiae figurae datur alia dispositio medii cum extremis; ergo datur 4. figura. Probatur antecedens. Haec est recta dispositio: omnis homo est animal; sed omne animal est substantia; ergo omnis homo est substantia; sed in hac, animal, quod est medium verbum non est subiectum propositionis, & attributum assumptionis; ergo constituenda est 4. figura, ab his tribus distincta per solam transmutationem propositionum. Resp. negando antecedens. Probationi negamus consequentiam: nam de ratione primae figurae solum est quod medium verbum sit attributum unius extremi, & subiectum alterius, ut superiori q. retulimus ex Arist. quare superior dispositio spectat ad 1. figuram. Sed dices. Ut docuimus in 2. assert. prima figura ita definitur: Dispositio in qua medium subiectum est maioris propositionis, & attributum minoris; sed superior dispositio non ita se habet; ergo non pertinet ad primam figuram. Probatur minor: quia animal quod est medium, est attributum maioris propositionis; huius scilicet, omnis homo est animal. Resp. negando minorem. Probationi dicimus, in syllogismo adducto, primam propositionem secundum situm esse minorem secundum naturam, & secundam secundum situm esse maiorem secundum naturam: nam servatur methodus resolutionis, ut constat ex fundamentis superioris q. Quare in superiori dispositione medium verbum est subiectum maioris & attributum minoris propositionis. Sed dices. Methodus compositionis & resolutionis mutat figuram; sed superior dispositio non servat methodum compositionis quemadmodum aliae dispositiones 1. figurae, sed

Ll 2

potius

268 *Quest. 4. diss. de figuris syllogismorum.*

potius seruat methodum resolutionis; ergo superior dispositio non pertinet ad primam figuram.

Quorumdam sententia. Multi Philosophi existimant, hos syllogismos, qui fiunt methodo resolutionis, & in quarta figura, ut illi volunt, differre a syllogismo primæ figuræ per conclusionem indirectam: docent enim nulla ratione posse concludere directe eo modo, quo concludunt syllogismi, qui in prima figura fiunt methodo compositionis. Dicunt namque, hunc syllogismum, omnis homo est animal; sed omne animal est sentiens; ergo omnis homo est sentiens, non esse rectam: quia non inferitur conclusio proposita, sed potius hæc alia; ergo quoddam sentiens est homo.

Quidam Iunior Philosophus nostra ætate celebratus, ut hanc impugnet sententiam, hoc vitur argumento. In omni recta syllogismorum figura conclusio debet esse naturalis & directa, id est, quod erat attributum in præmissis, debet manere attributum in conclusione, & quod erat subiectum in præmissis, debet manere subiectum in conclusione; sed hic ordo non reperitur in hac quarta figura, imo potius contrarius omnino; ergo non est admittenda quarta figura. Hic author postquam hac vius fuit ratione, subdit: Hæc certe ratio si expendatur, efficax est: nam inquit, quod asserunt multi, scilicet non debere inferri particularem affirmantem in proposito exemplo, sed potius hanc; ergo omnis homo est sentiens, futile est, & a non recte hanc quartam figuram intelligentibus propositum: quod probat duabus rationibus, quas statim adducemus. Ut tamen libere dicam quod sentio, ratio hæc adeo inefficax est, ut fere non egeat solutione. Resp. ergo negando maiorem: nam est plusquam falsa: nam in secunda figura utrumque extremum est subiectum in præmissis, & in conclusione vnum extremum est attributum, & aliud est subiectum. Eodem modo in tertia figura utrumque extremum est attributum, & in conclusione vnum est subiectum, & alterum attributum. Deinde eiusdem rationis minor falsa est: nam non debet concludi illa particularis affirmans, sed necessario sequitur vniuersa affirmans contrario modo disposita, ut statim dicemus.

Author hic hanc impugnat solutionem his duabus rationibus. Prima ratio est, quia ita existimant qui cum Galeno quartam constituent figuram. Sed hæc ratio probabilis est, & non innititur rationi, sed testimonio, de quo nunquam curauimus in Logica, & Philosophia: nam amicus Socrates, amicus Plato, sed magis amica veritas.

Secun-

Quest. 4. diss. de figuris syllogismorum. 269

Secunda ratio habet ita. In syllogismo proposito inferitur conclusio vniuersa affirmans, scilicet, ergo omnis homo est sentiens; ergo hæc conclusio non est directa. Probatur consequentia. Conclusio, in qua minus extremum est attributum, est indirecta; sed in hoc syllogismo minus extremum est attributum, scilicet sentiens, quia sentiens coniungitur cum medio verbo in assumptione; ergo huiusmodi conclusio erit indirecta. Respondemus negando antecedens. Probationi negamus minorem: nam licet illa propositio minor sit secundum situm, est tamen propositio maior secundum naturam. Quare non recte iste Philosophus absque causa alios reprehendit.

Superiorem ergo dispositionem, in qua concluditur illa propositio vniuersa affirmans, rectam esse ita probamus. Illa dispositio syllogismi, quæ ita se habet, ut in simili forma non possit dari antecedens verum, & consequens falsum, recta est; sed in dispositione syllogismi propositi non potest dari antecedens verum, & consequens falsum; ergo dispositio syllogismi propositi recta est. Maior est certa, ut omnes concedunt. Minorem vero rectam esse, concedant omnes: si minus det aliquis in simili forma argumentandi antecedens verum, & consequens falsum, & libenter admittat non rectam sententiam esse falsam.

Non desunt Philosophi affirmantes, hanc dispositionem, quæ a Galeno appellatur quarta figura, non esse rectam. Suam sententiam confirmant duabus rationibus, quarum prima desumpta est ab Auerroe hic, & ita habet. Hic modus procedendi in hac dispositione non est naturalis, quia progredimur a minus vniuersis; ergo non est admittendus. Respondemus, transeat antecedens, & negamus consequentiam: nam intellectus noster non solum potest cognoscere componendo, sed etiam diuidendo: & licet in superiori syllogismo dispositio in præmissis non sit iuxta ordinem naturæ & componendo, conclusio tamen naturalis est, quia in ea prædicatur maius extremum de minori extremo.

Tertia ratio. Hæc dispositio proposita est recta; ergo id prædicatur de seipso in eodem syllogismo: consequens est absurdum; ergo illud ex quo sequitur. Consequentia probatur. Fiat syllogismus ita. Omnis homo est animal; sed omne animal est substantia; ergo quædam substantia est homo: in hoc syllogismo substantia prædicatur de animali, & ex consequenti de homine, & tamen in conclusione homo prædicatur de substantia. Respondemus negando consequentiam. Probationi negamus ita esse disponendam

Ll 3

conclu-

conclusionem syllogismi; nam potius concludenda est hæc vniuersa affirmans, scilicet: ergo omnis homo est substantia. Ea licet admittamus hanc sequi conclusionem indirectam, non licet inferre idem de seipso prædicari: quia substantia quando prædicatur de animali, & consequenter de homine, distinguitur a substantia quando de ipsa homo prædicatur: ratio est, quia substantia quando prædicatur de animali est attributum vniuersum: quando vero de ipsa prædicatur homo in hoc syllogismo, est subiectum particulari.

Q V A E S T I O V.

An prima figura sufficiat ad inferendum quoduis genus conclusionis.

Diuisio q.

DIVIDITVR quæst. in tres partes. In prima proponemus quasdam observationes. In secunda adducemus assertiones. In tertia contraria argumenta soluemus.

1. Obser.

IN P R I M A parte quæst. sit prima observatio. In 2. parte q. superioris in solutione cuiusdam rationis, tanquam certum supposuimus per primam figuram non posse concludi omnes conclusiones quæ possunt inferri per secundam & tertiam quia res hæc videtur repugnare & Arist. & communi Philosophorum consensui, proinde modo est examinanda.

2. Obser.

Secunda observatio. Quod quæst. titulus inquit potest intelligi dupliciter. Primo ita. An per primam figuram possint inferri conclusiones vniuersæ affirmantes, vniuersæ negantes, particulares affirmantes, particulares negantes. Secundo potest intelligi in hoc sensu, an omnes conclusiones quæ possunt inferri in aliis figuris, possint per illam et media per quæ inferuntur in secundam & tertiam inferri etiam in prima.

3. Obser.

Tertia observatio. Supponendum est modo dispositionem quæ sit in secunda figura, & explicatur per modum Camestres rectam esse, & adductam ab Arist. cap. 5. huius lib. cum etiam dispositionem quæ sit in tertia figura, & explicatur per modum Disamis, etiam esse rectam, & adductam ab Arist. cap. 6. huius libri.

4. Obser.

1. Aser.

Quarta observatio. Modo loquimur de conclusione directa. **I**N S E C U N D A parte quæst. sit prima assertio. In prima figura potest concludi quoduis genus quæst. Hæc assertio certissima est, & docetur ab Arist. 4. c. huius lib. in quo proponit quatuor modos

modos viles, & in primo illorum concluditur conclusio vniuersa affirmans, & in secundo concluditur conclusio vniuersa negans, in tertio particularis affirmans, & in quarto particularis negans.

Secunda assertio. Multæ sunt conclusiones quæ non possunt inferri in prima figura per illud medium per quod inferuntur in secunda, & tertia figura. Probatur primo assertio in hac propositione: nullus paries est respirans: hæc enim si sumatur pro medio verbo animal, potest probari in secundo modo secundæ figuræ ita. Omne respirans est animal; sed nullus paries est animal; ergo nullus paries est respirans; sed nulla ratione per hoc medium potest probari in prima figura; ergo datur conclusio probata in secunda figura, quæ non potest probari, huc inferri in prima figura. Minor quantum existimo certissima est, si aliquis ipsam iudicat falsam, operam adhibeat, ut contrarium ostendat, ostendet enim nunquam.

Probatur secundo in tertio modo tertiæ figuræ ita. Hæc particularis affirmans, scilicet aliquod rationale est animal, si sumatur pro medio homo, potest inferri in tertia figura; sed non potest inferri in prima; ergo iam datur conclusio, quæ potest inferri in tertia figura, & per idem medium non potest inferri in prima figura. Maior probatur, si fiat syllogismus in modo Disamis ita. Quidam homo est animal; sed omnis homo est rationalis; ergo aliquod rationale est animal. Minorem certissimam iudico: si aliquis illam iudicat falsam, hoc ostendat inferendo prædictam conclusionem in prima figura. Idem continget in omnibus conclusionibus, quæ inferuntur in modo Camestres, & in modo Disamis, nulla enim ex illis potest inferri in aliqua ex dispositionibus directis primæ figuræ si sumatur idem medium.

Si autem quis inquirat causam ob quam conclusiones quæ inferuntur in secundo modo secundæ figuræ, & in tertio tertiæ figuræ non possint inferri in prima figura. Respondemus causam esse: quia conclusiones horum modorum debent simpliciter recipi ad hoc ut sint in aliqua ex dispositionibus primæ figuræ, ac proinde conclusio quæ in illis inferitur, non potest per idem medium inferri in aliqua dispositione primæ figuræ.

Si vero iterum aliquis inquirat, quænam sit causa propter quam secundus modus secundæ figuræ, & tertius tertiæ figuræ tale habeat dispositionem, ut conclusio quæ in illis inferitur, debeat necessario recipi ad hoc ut maneat in aliquo ex modis directis primæ figuræ. Resp. non esse facile huius rei causam assignare, nihil.

nihilominus tamen dicimus causam esse in syllogismis factis in secundo modo secundae figurae, medium quod assumitur, quod quidem repugnat subiecto conclusionis: unde non potest disponi in prima figura, nam in prima figura non potest sumi pro medio ad concludendam aliquam conclusionem, id quod repugnat subiecto illius. Rem hanc difficilem certe, sed nimis uilem, perfecte Deo dante explicabimus inferius in disputatione de inuentione medii. Hinc facile intelligitur secundum praeceptum, adductum ab Arist. cap. 27. huius libri, quo docet, ad concludendam uniuersam negantem, sumendum esse medium, quod sequatur subiectum, & repugnet attributo: vel sumendum esse medium, quod repugnet subiecto, & sequatur attributum: prima enim pars huius praecepti intelligenda est de syllogismis, qui fiunt in prima figura in modo Celarent: secunda uero pars praecepti intelligenda est de syllogismis qui fiunt in secunda figura, in modo Camestres, ut constabit satis ex disputatione citata.

IN TERTIA parte quaest. dices primo. Omnis conclusio vel est uniuersa affirmans, vel uniuersa negans, vel particularis affirmans, vel particularis negans; sed istae omnes possunt concludi in prima figura; ergo omnis conclusio potest inferri in prima figura. Resp. admittendo libenter: nam id docemus in prima assertionem: quod uero negamus est, non posse inferri per idem medium.

Dices secundo. Omnes modi secundae, & tertiae figurae reducuntur ad quatuor priores primae figurae; ergo conclusiones quae inferuntur in modis secundae & tertiae figurae poterunt omnes inferri in prima figura. Respondemus negando consequentiam: nam quae inferuntur in modis Camestres, & Disamis, non reducuntur immediate ad primam figuram, sed potius per simplicem reciproca- tionem, quae est unum ex tribus principiis, quibus omnis syllogismus secundae, & tertiae figurae probatur, ut docemus in disputatione de modis uilibus figurarum. Sed dices. Hic syllogismus confectus in modo Camestres, scilicet omnis homo est animal; sed nullus lapis est animal; ergo nullus lapis est homo, non potest reuocari ad primam figuram, absque reciproca- tione conclusionis per transmutationem summptionum, & per simplicem reciproca- tionem; ergo solutio est nulla. Probat antecedens: quia si fiat reductio praedicta, manebit hic syllogismus. Nullum animal est lapis; sed omnis homo est animal; ergo nullus lapis est homo: qui syllogismus est in modo Celarent primae figurae. Resp. negando antecedens. Probatiori dicimus, modum Celarent esse indirectum, & nos

& nos loquimur de modis directis, ut obseruauimus in quarta obseruatione.

QVAESTIO VI.

In qua multa syllogismi diuisiones examinantur.

DIVIDITVR quaest. in tres partes. In prima proponemus obseruationes. In secunda adducemus assertiones. In tertia contrarias rationes soluemus. IN PRIMA parte quaest. sit prima obseruatio. Quaestione 9. disputationis de syllogismo diuisimus illum ratione formae. Primo inutilem, & in inutilem. Secundo diuisimus inutilem in inutilem ratione formae, & ratione materiae. Tertio diuisimus syllogismum utilem in perfectum, & in imperfectum. Quarto diuisimus syllogismum utilem in tres figuras. Quinto diuisimus syllogismum utilem in directum, & indirectum. Sexto diuisimus syllogismum utilem in affirmantem, & negantem. Septimo potest diuidi in illum, qui constat methodo compositionis, & in illum, qui constat methodo resolutionis, & in illum qui constat methodo disparata. Inquirimus ergo quanam ex superioribus diuisionibus sit generis in species: tum etiam inquirimus quae ratione se habeant ceterae omnes diuisiones.

Secunda obseruatio. Ad primam etiam diuisionem accedentes certum est, illam esse uocis homonymae in suas significationes: nam ut abunde diximus in disputatione de argumentatione in communi quaest. 4. argumentatio uitiola non est simpliciter argumentatio; & ut diximus quaest. 5. eiusdem disputationis, omnis syllogismus est argumentatio, & omnis argumentatio est syllogismus. Tum etiam ut disputatione sequenti dicemus, modus inutilis non est simpliciter modus. Procedit ergo quaestio de aliis quinque diuisionibus.

IN SECUNDA parte q. sit prima asser. Diuisio syllogismi in tres figuras, est generis in species. Probat primo. Syllogismus essentialiter est dispositio medii cum extremis, ratione cuius conclusio sequitur ex praemissis; ergo erunt species syllogismi, illa in quibus reperietur haec ratio determinata per differentias essentielles specificas; sed reperitur ita in tribus figuris; ergo tres figurae sunt species syllogismi. Quod reperiat in tribus figuris ratio syllogismi, certissimum est: nam quaeuis figura est apta medii uerbi

274. *Quest. 6. disp. de figuris syllogismorum.*

dispositio cum extremis, ratione cuius necessario sequitur conclusio. Quod vero determinetur hæc ratio in tribus figuris per differentias essentielles probatur ita. Essentia syllogismi in communi consistit in dispositione medii cum extremis, ratione cuius necessario sequatur conclusio; ergo particulares rationes syllogismi, & in specie consistent in dispositionibus determinatis, ratione quarum hæc, vel illæ conclusiones necessario sequantur: sed istæ rationes reperiuntur in tribus figuris; ergo tres figuræ sunt species, in quas syllogismus dividitur. Probatur minor ex Aristotele, qui agens de figuris, expresse docuit, medium solum posse tribus modis coniungi cum extremis, & inde colligit tres tantum esse syllogismorum figuras. Probatur etiam minor. Rationes determinatæ inferendi ortum habent ex distinctis dispositionibus medii cum utroque extremo; sed huiusmodi dispositiones solum reperiuntur distinctæ in tribus figuris; ergo solum in tribus figuris reperiuntur distinctæ rationes inferendi: quare divisio syllogismi in tres figuras erit generis in species.

2. Affer.

Secunda assertio. Divisio syllogismi in perfectum, & in imperfectum est subiecti in accidentia. Probatur assertio: quia esse imperfectum convenit duabus speciebus syllogismi, scilicet secunde, & tertie figuræ; at quod convenit multis speciebus contentis sub aliquo genere, & non convenit omnibus sub tali genere contentis, necessario debet esse accidens illorum, quibus convenit. Probatur secundo: quia in prima figura quattuor priores modi sunt perfecti, & alii sunt imperfecti, ut ex sequentibus disputationibus constabit.

3. Affer.

Tertie assertio. Divisio syllogismi in directum, & in indirectum, etiam est subiecti in accidentia. Probatur assertio: quia in quavis ex tribus figuris reperitur syllogismus directus, & indirectus. Probatur secundo: quia directus, & indirectus non habent distinctas dispositiones medii cum extremis in præmissis, ut patet in syllogismis qui sunt in modo Barbara, & in modo Baralipson.

4. Affer.

Quarta assertio. Divisio syllogismi in affirmantem, & negantem, si solum attendatur ratio affirmantis, & negantis etiam est subiecti in accidentia: si vero attendatur ratio dispositionis, ratione cuius talis conclusio affirmans vel negans sequitur in qualibet figura, non est subiecti in accidentia. Prima pars huius assertionis probatur: quia in qualibet figura reperiuntur syllogismi negantes, & in prima, & tertie reperiuntur syllogismi affirmantes: quare erit divisio subiecti in accidentia, cum iam apertum sit accidere figuris, quod est conclusio

275. *Quest. 6. disp. de figuris syllogismorum.*

cludant conclusiones affirmantes, vel negantes. Secunda pars assertionis constabit ex disputatione de modis variis figurarum. Quinta assertio. Divisio syllogismi in illum, qui constat methodo compositionis, & in illum, qui constat methodo resolutionis, & in illum, qui constat methodo disparata etiam est subiecti in accidentia. Probatur assertio. Quod convenit secundum accidens inferioribus, convenit etiam secundum accidens superioribus; sed methodus compositionis, resolutionis, & disparata conveniunt secundum accidens syllogismis in particulari; ergo etiam conveniunt secundum accidens syllogismo in communi: ergo divisio syllogismi in illum, qui fit methodo compositionis, in illum, qui fit methodo resolutionis, & in illum, qui fit methodo disparata, erit subiecti in accidentia. Probatur minor. Quotiescumque reperitur eadem ratio subiiciendi, & prædicandi inter medium & extrema, est idem syllogismus; sed potest esse eadem ratio subiiciendi, & prædicandi inter medium, & extrema, servando methodum compositionis, & methodum resolutionis; ergo potest esse idem syllogismus, & methodo compositionis, & methodo resolutionis; ergo methodus compositionis, & resolutionis accidunt syllogismo sumpto in particulari. Probatur minor, in his duobus syllogismis: omne animal est substantia; sed omnis homo est animal; ergo omnis homo est substantia: & omnis homo est animal; sed omne animal est substantia; ergo omnis homo est substantia: in his enim animal, quod est medium, semper est attributum hominis, & subiectum substantiæ, & tamē primus syllogismus procedit methodo compositionis, & secundus methodo resolutionis: quare erunt duo syllogismi accidentarii, & unus essentialiter. Probatur etiam assertio: quia tam in secunda, quam in tertie figura semper servatur methodus disparata.

IN TERTIA parte quest. dices primo in primam assertionem. In omnibus figuris sumptis eisdem terminis, possumus eandem inferre conclusionem; ergo figuræ non differunt specie inter se. Resp. primo negando antecedens: nam ut vidimus superiori quest. multæ inferuntur conclusiones in secunda, & tertie figura, quæ sumptis eisdem terminis nequeunt inferri in prima. Resp. secundo negando consequentiam: nam etsi inferatur eadem conclusio materialiter in tribus figuris, tamen non inferatur eadem formaliter, cum non inferatur ex eadem dispositione terminorum in præmissis.

Dices secundo. Omnes syllogismi secundæ, & tertie figuræ possunt reduci ad modos perfectos primæ figuræ; ergo secunda, & tertie figura non differunt specie a prima. Resp. negando consequentiam:

Mm 2

nam

276 *Quest. 6. diss. de figuris syllogismorum.*

nam et si omnes reducantur, tamen facta reductione, non remanet dispositio quæ antea erat.

Dices in secundam assertionem. Arist. cap. 1. huius lib. postquā proposuit definitionem syllogismi, diuisit illum in perfectum, & in imperfectum; ergo syllogismus perfectus, & imperfectus differunt specie. Resp. negando consequentiam: nam diuisio syllogismum diuisione subiecti in accidentia. Sed dices. Omnes syllogismi qui pertinent ad primam figuram sunt perfecti, & omnes qui pertinent ad secundam, & tertiam figuram sunt imperfecti; sed diuisio syllogismi in tres figuras est generis in species; ergo & diuisio syllogismi in perfectum, & in imperfectum etiam est generis in species. Resp. primo, negando maiorem: nam in prima figura etiam reperiuntur syllogismi imperfecti; nam omnes indirecti primæ figuræ sunt imperfecti: in secunda vero, & tertia figura tam directi quam indirecti sunt imperfecti. Resp. secundo negando consequentiam: nam imperfectum respectu secundæ, & tertiæ figuræ etiam est ratio accidentaria: est enim proprietas secundo modo, cum conueniat omni, non tamen soli, nam etiam conuenit syllogismis indirectis primæ figuræ.

Dices in quintam assertionem. Syllogismus essentialiter est methodus; ergo diuisio syllogismi in illum, qui fit methodo compositionis, in illum, qui fit methodo resolutionis, & in illum qui fit methodo disparata erit diuisio generis in species. Resp. negando antecedens: nam methodus in communi est proprietas syllogismi: methodus vero in particulari est accidens illius: necessario enim syllogismus requirit methodum: quod vero habeat syllogismus methodum compositionis, aut resolutionis, hoc accidens commune est syllogismi, ut patet in duobus syllogismis, quos pro exemplo adduximus in confirmatione quintæ assertionis: quemadmodum etiam figura in communi est proprietas quantitaris, hæc vero, vel illa accidens est illius.

Q V A E S T I O VII.

Quenam ex tribus figuris sit præstantior.

NON diuiditur in partes hæc q. quia facilis est, & brevis. Obseruandū ergo est, perfectionem unā esse essentialem ab essentia rei petitā, aliam vero accidentariā ab accidentibus desumptam. Procedit ergo quæst. de utraque perfectione.

Sit

Questio 7. diss. de figuris syllogismorum. 277

Sit igitur prima assertio: Si loquamur de perfectione essentiali, perfectior est prima figura, quā sint secunda & tertia. Probatur primo: quia ut docuimus quæst. 10. diss. de syllogismo, eius essentia immediate innititur illis duobus principiis, scilicet, dici de omni, & dici de nullo, quibus tota syllogizandi ars tanquam cardinibus innititur. Probatur secundo: quia in prima figura multo perfectiori modo se habent extremitates, quā in secunda, & tertia: nam in prima figura extremum quod est attributum in præmissis, est attributum in conclusionē, & extremum, quod est subiectum, est etiam subiectum in conclusionē (loquimur de modis directis) in aliis vero figuris alio modo res se habet. Probatur tertio: quia in prima figura possunt concludi conclusiones vniuersæ affirmantes, vniuersæ negantes, particulares affirmantes, & particulares negantes: in secunda vero figura solum concluduntur vniuersæ negantes, & particulares negantes: in tertia vero figura solum concluduntur conclusiones particulares affirmantes, & particulares negantes.

Sit secunda assertio. Etiam in perfectione accidentaria est perfectior prima figura aliis. Probatur: quia perfectiorem essentiam sequuntur accidentia perfectiora: inter accidentia vero perfectiora magis præcipuum est, quod ratione dispositionis sit consequutio in illa necessaria, & euidens: in aliis enim solum est necessaria.

Tertia assertio. Secunda figura præstantior est tertia. Probatur primo: quia multo præstantior est dispositio, in qua medium est attributum vtriusque extremi, quā illa, in qua est subiectum; sed in secunda figura medium est attributum vtriusque extremi, & in tertia est subiectum; ergo præstantior est secunda figura, quā sit tertia. Probatur secundo: quia præstantior est dispositio, in qua possunt colligi conclusiones vniuersæ, & particulares, quā illa, in qua solum possunt colligi particulares; sed in secunda possunt colligi vniuersæ, & particulares, & in tertia solum possunt colligi particulares; ergo secunda figura præstantior est tertia.

Si vero aliquis inquirat, an in quavis ex tribus figuris possit effici quoduis genus argumentationis. Resp. in tribus figuris posse confici syllogismos necessarios, syllogismos probabiles, & syllogismos sophisticos. Inter figuras tamen prima est multo præstantior ad conficiendos syllogismos necessarios: ratio est, quia cū sit perfectior, & concludat omne genus conclusionis, potest in illa effici argumentatio ex propositionibus vniuersis affirmantibus, quæ maxime deseruiunt syllogismis, & ad demonstrationes conficien-

Mm 3

das

278 *Quest. 3. diss. de figuris syllogismorum.*

das. Secunda tamen figura aptior est ad componendos dialecticos syllogismos. Ratio est: quia precipue intendimus per syllogismos dialecticos aliorum sententias refellere, quod commodius praestamus syllogismis negativibus secundae figurae: nam immediate fundantur in illo principio, scilicet: ex opposito consequentis licet inferre oppositum antecedentis, quod principium sufficientissimum est ad refellendum. Tertia denique figura nimis apta est ad construendos syllogismos expostorios, ut in fine huius operis dicemus. Deservire etiam videtur maxime ad componendos syllogismos sophisticos, cum figura haec interdum procedat ex propositionibus particularibus, in quibus plerumque contingit error. Hoc tamen non est ita simpliciter accipiendum, ut intelligamus syllogismos sophisticos vere confici in tertia figura: nam syllogismus sophisticus non est simpliciter syllogismus, ut docuimus in disputatione de syllogismo quaest. 6. sed quia dispositiones sophisticae videntur ad tertiam figuram spectare.

QVAESTIO VIII.

De principiis quibus immediate innituntur secunda, & tertia figura.

IN PRIMAE parte quaest. sit prima observatio. Docuimus quaest. 10. disputationis de syllogismo omnes syllogismos primae, secundae, & tertiae figurae fundari mediate, vel immediate in illis duobus principiis ab Aristotele adductis in fine primi capitis, scilicet: dici de omni, & dici de nullo: diximus etiam secundam, & tertiam figuram habere sua principia, quibus immediate innituntur: nunc videndum est, quae nam illa sint.

1. Obser.

2. Obser.

Secunda observatio. Hoc principium, scilicet: ex opposito consequentis licet inferre oppositum antecedentis, est certissimum: fundatur enim in illis duobus principiis, scilicet dici de omni, & dici de nullo, illisque innititur: ut quia animal est consequens hominis (nam recte sequitur, est homo ergo est animal) recte infer-

feretur

Questio 8. diss. de figuris syllogismorum. 279

feretur, non est animal; ergo non est homo.

Observandum igitur est tertio, ex antecedente posse inferri eodem modo sequens illius affirmando: ut homo est; ergo animal est: tum etiam negando: verbi gratia, homo est; ergo non est lapis. Unde possumus sumere oppositum consequentis affirmati, & inferre oppositum antecedentis: ut non est animal; ergo non est homo. Possumus etiam sumere oppositum consequentis negati, & inferre oppositum antecedentis: ut est lapis; ergo non est homo. Hinc ortum habet principium hoc reduci posse ad dici de omni, & ad dici de nullo: nam si in aliqua propositione sumantur pro subiecto antecedens aliquod, & pro attributo eiusdem; sumatur consequens negatum illius antecedentis, hoc est dici de nullo: verbi gratia, quia recte sequitur, est homo; ergo non est lapis: proinde haec propositio est de nullo, scilicet: nullus homo est lapis. Si vero in aliqua propositione sumatur terminus, qui est antecedens, pro subiecto, & pro attributo eiusdem sumatur terminus, qui est consequens affirmatum universaliter, tunc est dici de omni: verbi gratia, quia homo est antecedens, & animal est consequens affirmatum illius, vera est haec propositio: omnis homo est animal: imo est propositio de omni. Quia ergo in secunda figura semper inferitur ex opposito consequentis oppositum antecedentis, proinde secundae figurae dispositio recta est quodcumque observat hunc modum inferendi: & quia iste modus inferendi vel est ex opposito consequentis affirmati, vel ex opposito consequentis negati, proinde secunda figura innititur, licet mediate, illis duobus principiis, scilicet: dici de omni, & dici de nullo.

Rem hanc exemplis illustremus. Hic syllogismus confectus in primo modo secundae figurae, scilicet: nullus homo est qualitas; sed omnis scientia est qualitas; ergo nulla scientia est homo, recte est: & inferit ex opposito consequentis negati oppositum antecedentis: recte enim sequitur, est homo; ergo non est qualitas. Qualitas enim est consequens negatum huius: unde ex opposito consequentis licet inferre oppositum antecedentis, scilicet, non est homo. Cum igitur scientia sit oppositum illius primi consequentis negati hominis scilicet, non est qualitas: recte inferatur, est scientia; ergo non est homo: quare recte concludimus in syllogismo adducto; ergo nulla scientia est homo. Fundatur enim modus hic in illo primo principio, scilicet dici de nullo, quod assumitur in maiori propositione, & in illo primo principio, scilicet dici de omni, quod assumitur in minori propositione.

Ex

280 *Quest. 8. diff. de figuris syllogismorum.*

Ex dictis inferitur quoddam conlectarium scitu dignissimum, nempe in secunda figura, medium debere esse attributum utriusque extremi, & alteram ex præmissis debere esse affirmantem, alteram vero negantem, ut ex medio verbo quod est consequens affirmati utriusque extremi, & consequens negatum alterius, deducamus in secunda figura conclusionem, in qua unum extremum sit consequens negatum alterius: nam in secunda figura semper debet esse conclusio negans.

1. Obser. IN SECUNDA parte quæst. sit prima observatio. Syllogismi tertiæ figuræ immediate fundantur in hoc principio, scilicet quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se. Videndum ergo est nobis, qua ratione intelligatur principium hoc, & qua ratione in illo fundentur syllogismi tertiæ figuræ: tum etiam qua ratione reducuntur ad illa duo principia, scilicet dici de omni, & dici de nullo.

2. Obser. Sit igitur secunda observatio. Hoc principium ita est accipiendum. Quotiescunque aliqua dicunt aliquam identitatem cum aliquo tertio, dicunt aliquam entitatem inter se, non vero omnimodam: in hoc solum contingit ratione materiæ, & in terminis reciproci: verbi gratia quia animal secundum aliquid sui, dicit identitatem cum homine: item, quia album secundum etiam aliquid sui dicit identitatem cum eodem homine, proinde animal, & album dicunt aliquam identitatem secundum se: id est, quia aliquid quod est animal est homo, ita ut omne id quod est homo, sit etiam animal: & quia aliquid quod est album, est etiam homo, proinde aliquid quod est album est etiam animal. Quotiescunque vero aliqua ita se habent, ut unum identificetur cum alio tertio, & alterum minime, illa duo necessario debent esse distincta inter se, scilicet secundum aliquid: verbi gratia quia animal dicit identitatem cum homine, & qualitas non dicit identitatem cum homine, proinde aliqua qualitas non dicit identitatem cum animali: id est, quia omne id quod est homo, est etiam animal: & quia nulla qualitas est homo, proinde aliqua qualitas non erit animal.

3. Obser. Principium hoc facile reducitur ad illa duo principia, scilicet dici de omni, & dici de nullo: nam quod omnino identificatur cum aliquo tertio, affirmatur uniuersè de illo, & hoc est dici de omni: verbi gratia quia identificantur omnino homo cum risibili, proinde dicitur de illo prædicatione de omni ita, omne risibile est homo. Quod vero omnino est diuersum ab alio, uniuersè negatur de illo, & hoc est dici de nullo: exempli causa, quia nullus lapis idem

Quest. 1. diff. de modis utilibus.

281

tificatur cum homine, proinde hæc est prædicatione de nullo: nullus homo est lapis.

Ex dictis inferitur tertiæ figuræ dispositio. In tertiâ namque figura medium verbum debet esse subiectum utriusque extremi: unde si ambæ extremitates habent identitatem cum medio, necessario in conclusione, quæ inferitur, debent seruare aliquam identitatem inter se: ac proinde in conclusione debet maius extremum affirmari de minori. Si vero aliquod ex extremis non habeat identitatem cum medio, necessario in conclusione, quæ inferitur, debet maius extremum carere identitate omnimoda cum minori extremo, ac proinde debet inferri conclusio particularis, in qua maius extremum negetur de minori, in tertiâ enim figura semper ex vi dispositionis illius inferitur conclusio particularis.

Dispositio
3. figuræ.

DISPUTATIO SECUNDA
IN QVA AGITVR DE MODIS
utilibus figurarum.

IN hac secunda disputatione prius explicabimus ea, quæ Arist. proposuit de modis utilibus trium figurarum. Deinde adducemus communem Dialecticorum sententiâ. Vltimo denique multa ad figurarum modos pertinentia iuxta nostram sententiam explicabimus.

QVÆSTIO I.

De modis utilibus in tribus figuris syllogismorum iuxta sententiam Aristotelis.

ÆC quæstio diuiditur in duas partes. In prima adducemus quasdam observationes. In secunda adducemus quæ pertinent ad modos figurarum.

Dispositio q.

IN PRIMA parte quæstionis sit prima observatio. Modus utilis ita definitur. Aptus mediis verbi
Nu dispo

1. Obser.

dispositio seruata certa quantitate & qualitate in præmissis. Dicitur, apta mediū cum extremis dispositio, ad differentiam modi inutilis, qui caret optima dispositione. Dicitur, seruata tali quantitate, & qualitate, vt significemus propriam differentiam modi, quæ consistit in debita quantitate, & qualitate: modus enim supra figuram solum addit hanc, vel illam quantitatem, & hanc vel illam qualitatem essentialē, quæ desumitur ab affirmatione, & negatione.

2. Obseru. Secunda obseruatio. Cum modi alii sint directe concludentes, illi scilicet, in quibus maius extremum est attributum conclusionis: & alii indirecte concludentes, illi scilicet, in quibus maius extremum est subiectum conclusionis, Arist. solum egit de modis vtilibus directis.

3. Obser. Tertia obseruatio. In prima figura seruari potest methodus compositionis, & methodus resolutionis, vt diximus superiori disputatione quæst. 2. Arist. ergo solum connumeravit in prima figura modos vtilē directe concludentes, & procedentes methodo compositionis.

1. Affer. IN SECVNDA parte quæst. sit prima assertio. Modi vtilē primæ figuræ tantum sunt quatuor, iuxta sententiam Aristot. Probatur assertio ex eodē, qui cap. 4. proponens modos vtilē primæ figuræ prius connumeravit duos vtilē, qui significantur a Dialecticis his vocibus, Barbara, & Celarent: deinde interposuit duos inutiles: & postmodum connumeravit alios duos vtilē, qui significantur a Dialecticis his vocibus, Darii, & Ferio: ac tandem alios decem modos inutiles connumeravit.

2. Affer. Secunda assertio. Modi vtilē secundæ figuræ sunt quatuor tantum iuxta sententiam Arist. Probatur ex eodem, qui cap. 5. agens de modis secundæ figuræ, adduxit prius duos modos vtilē, qui significantur a Dialecticis his vocibus, Cesare, & Camestres: Deinde interposuit tres inutiles: postmodum connumeravit alios duos vtilē, qui a Dialecticis significantur illis vocibus Festino, & Baroco, ac tandem adduxit alios decem modos inutiles.

3. Affer. Tertia assertio. Modi vtilē tertiæ figuræ tantum sunt sex iuxta sententiam Arist. Probatur assertio ex eodem Aristot. qui cap. 6. agens de modis tertiæ figuræ prius adduxit duos modos vtilē, qui significantur a Dialecticis his vocibus, Darapti, & Felapton. Deinde vero interposuit duos inutiles modos: postmodum adduxit alios quatuor modos vtilē, qui significantur a Dialecticis illis vocibus, Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison. Ac tandem adduxit alios octo modos inutiles tertiæ figuræ.

Sunt

Sunt ergo omnes figurarum modi vtilē ab Arist. adducti quatuordecim, scilicet quatuor primæ figuræ, quatuor secundæ, & sex tertiæ. Hunc numerum modorum figurarum rectum esse existimamus: tamen vt in sequētibz possimus facile explicare recte Arist. modorum numerum collegisse, prius videndum nobis est quid doceant communiter Dialectici de modis vtilibus figurarum.

QVÆSTIO II.

In qua nonnulla pertractantur de modis vtilibus figurarum iuxta communem Dialecticorum sententiam.

V AERES primo in hac quæstione, communiter quos constituent modos Dialectici in figuris syllogismorum. Resp. constituere decem & nouem: nam illis quatuordecim ab Arist. adductis addunt alios quinque in prima figura, quos indirectos esse docet Vt ergo hi decem & nouem modi possint memoria retineri, & vt possint ad quatuor priores primæ figuræ ceteri omnes reduci, sequentes voces Dialectici excogitarunt.

Barbara, Celarent, Darii, Ferio, Baralipon,
Celantes, Dabitis, Fapesmo, Frisomorum,
Cesare, Camestres, Festino, Baroco, Darapti,
Felapton, Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison.

Harum vocum hic est vsus. In primis inueniuntur in his vocibus quatuor vocales, sunt vero, A, E, I, O, Ex his A significat enunciationem vniuersalem affirmantem. E, significat vniuersalem negantem. I, significat particularem affirmantem. O denique significat particularem negantem. Hoc significant Dialectici his carminibus.

Asserit A, negat E, vniuersaliter ambæ.

Asserit I, negat O, particulariter ambæ.

Præterea obseruandum est, in vnaquaque voce ex illis primæ vocali correspondere propositionem, secundæ correspondere assumptionem, & tertiæ correspondere conclusionem.

Ad hæc in illis vocabulis reperiuntur quatuor litteræ initiales scilicet B, C, D, E. Iste enim significant, quemvis modum imperfectum incipientem ab aliqua ex his litteris, reducendum esse ad modum perfectum incipientem ab eadem littera: verbi gratia Baralipon reducendum esse ad Barbara.

Tandem in illis vocabulis reperiuntur quatuor consonantes intermediae, siue finales, quæ sunt, M, S, P, C. Significat littera M, modum in quo reperitur, reuocandum esse ad modum perfectum per transpositionem præmissarum. Littera S, significat, modum reuocandum esse per simplicem reciprocationem illius enunciationis, quæ correspondet vocali repertæ ante litteram S. Significat P, enunciationem, cui respondet, reciprocandam esse reciprocatione ex parte. C significat, modum imperfectum probandum esse syllogismo ducente ad incommodum.

Fateor certe, voces has nimis artificiose esse constructas: immo tamen Dialectici modis ab Arist. adductis hos quinque addiderunt: nam Arist. institutum, ut superiori quæstione docuimus, solum fuit proponere modos directos, & qui naturaliter concludunt: quare cum illis non erant permiscendi modi indirecti, aut si permiscerentur, erant permiscendi omnes alii modi indirecti, qui multo plures sunt, quam sint omnes isti connumerari, ut euidenti ratione ostendimus quæst. 4. huius disputationis.

Quæres secundo. Quibus principiis probant Dialectici syllogismos imperfectos. Resp. reuocare illos ad quatuor priores modos primæ figuræ, siue probare illos per hos modos tribus principiis certissimis: illa vero sunt, transpositio præmissarum, reciprocatio, & syllogismus ducens ad incommodum.

Obserua.

Circa modum reducendi per reciprocationem, se offert primo obseruandum, modum Baralipon communiter non recte reduci ad modum Barbara: nam Dialectici reducunt modum Baralipon ad modum Barbara, per reciprocationem ex parte conclusionis modi Baralipon, quæ reciprocandi ratio repugnat legibus optimæ reciprocationis adductis ab Arist. cap. 2. huius libri, in quo docuit propositionem particularem affirmantem, qualis est conclusio modi Baralipon, reciprocari simpliciter, non vero ex parte. Nec est alicuius momenti solutio illorum, qui dicunt, hanc reciprocandi rationem esse optimam ratione materiæ: nam in libris de syllogismo nunquam curauit Arist. de materia syllogismi, sed solum de forma: si minus optimæ essent interdum conclusiones vniuersæ affirmantes in modo Darapti: nam ratione materiæ aliquando sunt rectæ.

Debet

Debet igitur probari modus Baralipon per modum Barbara ita. Hæc est recta dispositio in modo Barbara: omne animal est substantia; sed omnis homo est animal; ergo omnis homo est substantia; sed in ista argumentatione quidquid sequitur ex consequenti, sequitur etiam ex antecedenti; ergo quod sequitur ex hoc consequenti omnis homo est substantia, sequitur etiam ex antecedenti: sed ex hoc consequenti per reciprocationem ex parte necessario sequitur, ergo quædam substantia est homo; igitur ex antecedente modi Baralipon etiam sequitur necessario in syllogismo facto hæc conclusio; ergo quædam substantia est homo.

Deinde se offert obseruandum, modos Baroco, & Bocardo, non recte probari a Dialecticis syllogismo ducente ad incommodum: probant enim illos ita. Hæc conclusio est falsa; ergo eius contradicens debet esse vera, &c. Hæc tamē probatio recta non est: nam recte potest conclusio esse vera, & nihilominus simul potest esse mala. Modus igitur probationis erit hic. In simili forma non datur antecedens verum, & consequens falsum; ergo dispositio in modo Baroco recta est. Si admitant antecedens, manet probatum institutum. Si vero illud negent, inquirendum est ab eis, ut reddant instantiam. Supponamus ergo pro instantia hunc syllogismum factum in modo Baroco: omnis homo est animal; sed quidam lapis non est animal; ergo quidam lapis non est homo. (idem enim erit iudicium de quacunque instantia, quam reddant) Modo sic. Hoc consequens est falsum; ergo eius contradicens debet esse verum, scilicet omnis lapis est homo. Deinde ex hac enunciatione, & ex maiori propositione superioris syllogismi debet fieri syllogismus in modo Barbara ita. Omnis homo est animal; sed omnis lapis est homo; ergo omnis lapis est animal. Tum sic. Hic syllogismus est in modo Barbara, & ex concessis, præmissæ sunt veræ; ergo conclusio huius syllogismi debet esse vera; ergo dantur duæ contradicentes simul veræ: nam conclusio huius syllogismi contradicens est illius minoris, scilicet quidam lapis non est animal, quam minorem admissimus ut veram.

QVAESTIO III.

De modis primæ figuræ.

Væstione prima proposui quatuor modos figurarum ab Arist. adductos, & quæstione 2. assignauimus alios quinque a Dialecticis, qui Arist. sunt secuti, excogitados. Nunc vero in hac 3. quæst. & in quarta instituti nostri ratio est, plenam

Nn 3

huius

Diuisio q.

1. Obser.

huius rei cognitionem tradere. Diuiditur ergo quæst. hæc in tres partes. In prima adducemus nonnullas obseruationes. In secunda proponemus assertiones. In tertia contraria argumenta soluemus.

I N P R I M A parte quæst. sit prima obseruatio. Quæst. hæc non procedit de modis inutilibus, sed de vtilibus tã perfectis, quã imperfectis. Cũ enim primæ figuræ dispositio naturalis sit, & ceteras perfectione superet, in illa inueniuntur modi perfecti: in aliis vero minime. Sunt vero modi perfecti illi, qui inferunt necessario conclusionem ex præmissarum dispositione, ita vt sequatur directa conclusio primo, & per se: nã modus perfectus est ille, qui infert clare & euidenter, quod vero modi inferant clare & euidenter, ortum habet tãquam a causa a duobus illis primis principiis, quibus tota syllogizandi ars innititur, scilicet dici de omni: & dici de nullo. Vnde modus perfectus est ille, qui immediate innititur alicui ex his duobus principiis.

2. Obser.

Secunda obseruatio. Dispositio primæ figuræ nihil aliud est, quã dici de omni, vel dici de nullo, vt demonstraui in disputatione de syllogismo quæst. 10. Si enim modus primæ figuræ sit affirmans est dici de omni, scilicet attributum in conclusione, quod est maius extremum prædicari de omnibus, vel de aliquo contento sub subiecto: si vero modus sit negans est dici de nullo, scilicet attributum, quod est maius extremũ, negari de omnibus contentis sub subiecto, vel de aliquo saltim.

3. Obser.

Tertia obseruatio. Species consequentiæ quatuor sunt, scilicet reciprocatio, æquipollentia, subalternatio: & argumentatio, vt abũde docuimus in disputatione de argumentatione in communi quæst. 2.

1. Affer.

I N S E C V N D A parte quæst. sit prima assertio. Modi perfecti primæ figuræ quatuor tantũ sunt. Probatur primo testimonio Arist. id expresse docentis cap. 4. huius libri. Probatur secundo a priori ita. Modi perfecti primæ figuræ sunt illi, qui immediate innituntur illis duobus principiis, scilicet dici de omni, & dici de nullo; sed qui innituntur solum sunt quatuor; ergo modi perfecti primæ figuræ solum sunt quatuor. Maior certissima est: imo est definitio modi perfecti: nam Arist. in fine primi cap. docuit, modũ perfectũ esse illum, qui nõ eget aliquo extrinseco ad hoc, vt videatur clara, & euidentis eius consequentia: hoc vero docuit a posteriori: nã causa huius rei in modis perfectis sunt hæc principia, quibus innituntur, vt diximus in prima obseruatione. Minor probatur ita. Dici de omni est attributum vere, & omni tempore prædicari de omnibus, & singulis contentis sub subiecto: & dici de nullo est negari de omni.

de omnibus, & singulis contentis sub subiecto; sed hoc tantum potest fieri per propositionem vniuersam, vel per singularem; ergo dici de omni, & dici de nullo tantum potest fieri per propositionem vniuersam, vel per singularem: ergo dici de omni tantũ continget duobus modis in prima figura, & dici de nullo aliis duobus: quare tantum quatuor erunt modi perfecti primæ figuræ.

Probatur tertio. Dispositio, quæ est de omni, necessario debet constare ex maiori, & minori propositione affirmantibus; vel ergo ambæ sunt vniuersæ, vel ambæ particulares; vel propositio maior est vniuersa, & propositio minor particularis; vel propositio maior particularis, & propositio minor vniuersa: si ambæ sunt vniuersæ, sit modus Barbara: si ambæ sint particulares, nihil sequitur, vt cap. 4. docuimus cum Arist. si propositio maior sit vniuersa, & minor sit singularis, sit modus Darii: si denique propositio maior sit particularis, & minor sit vniuersa, nihil sequitur; ergo duo tantum erunt modi perfecti primæ figuræ, qui innituntur immediate primo principio, scilicet dici de omni. Præter vltimam partem antecedentis, scilicet ex maiori propositione particulari, & ex minori propositione vniuersa nihil sequi, cætera omnia sunt certissima: hæc vero pars probatur primo ex Arist. qui cap. 4. adducens modos inutiles primæ figuræ tertio loco connumerauit illum, in quo maior propositio est particularis affirmans, & minor est vniuersa affirmans, illis verbis. *Quod si minori extremo, &c.* Probatur secundo: quia si hæc dispositio seruetur datur antecedens verum, & consequens falsum: verbi gratia in hac dispositione: quoddam animal est leo; sed omnis homo est animal: ex hac enim dispositione nõ sequitur directe hæc conclusio, scilicet: ergo quidam homo est leo. nec in directa, scilicet: ergo quidam leo est homo: nam istæ sunt falsæ, & antecedens est verum.

Idem eodem fere modo probatur in modis, qui innituntur illi principio, dici de nullo: quia cũ ex duabus negantibus nihil sequatur in prima figura: nam ex duabus negantibus vniuersis nihil sequitur, vt indicat modus Pete: nec ex propositione particulari, & assumptione vniuersa nihil sequitur, vt indicat modus, Potens: nec ex propositione vniuersa, & assumptione particulari, vt indicat modus Deo: nec tandem ex duabus particularibus, vt indicat modus Domos, proinde modi negantes primæ figuræ debent constare ex vna propositione affirmante, & ex alia negante, hincque tantũ habebit ortum duo modi viles: nam vel ambæ præmissæ sunt vniuersæ ita vt maior sit negans, & minor affirmans; & sit modus Celarent, vel

vel ambæ sunt vniuersæ, ita ut maior sit affirmans, & minor negans, & est dispositio inutilis, ut significatur per modum Iacens: vel propositio est vniuersa negans, & assumptio particularis affirmans, & fit modus Ferio: vel res se habet contrario modo, & fit dispositio inutilis, ut indicat modus Nito: quare tantum erunt duo modi perfecti in prima figura innixi illi principio, dici de nullo. Quatuor ergo tantum erunt modi perfecti primæ figuræ, quos egregie Arist. connumeravit, & alios reiecit.

2. Assert. Secunda assertio. In prima figura non solum sunt constituendi illi quinque modi viles imperfecti, qui significantur his vocibus Baraliptron, Celantes, Dabitis, Fapelfmo, Frisefomorum, sed etiam constituendi sunt alii quam plures. Hæc assertio, ut confirmetur, eget diffusa explicatione. Modi ergo Barbara, Celarët, & Darii primo, per se, & directe inferunt suas conclusiones per reciprocationem vero, & secundo inferunt conclusiones indirectas, & constituunt modos Baraliptron, Celantes, & Dabitis. Modus vero Ferio, cum concludat conclusionem particularem negantem, & particularis negans non reciprocatur ex Arist. cap. 2. huius lib. proinde non colligit secundario, & per reciprocationem aliam conclusionem. Sunt tamen alii duo modi indirecte concludentes, qui ad Ferio reuocantur: hi sunt Fapelfmo, & Frisefomorum: in his enim præmissæ sunt conuerrentes præmissarum modi Ferio, & sunt etiam transpositæ secundum situm. Præter hos itaque modos sunt alii quam plures secundario concludentes in prima figura, & alii quam plures accidentaria ratione a perfectis distincti. In primis tres priores modi primæ figuræ licet non possint aliter disponi in præmissis ratione reciprocationis (hoc certissimum est) tamen possunt inferre æquipollentes conclusionum, quas primo & directe inferunt (idem possunt præstare quatuor modi) nam quemadmodum reciprocatio est species consequentiæ, ita æquipollentia, ut docuimus in prima disputatione huius libri quæst. 2. ergo quemadmodum ratione reciprocationis conclusionis tres priores modi constituunt alios tres modos indirectos, scilicet Baraliptron, Celantes, & Dabitis; ita ratione æquipollentiæ debent necessario alios tres constituere. Deinde duo priores modi possunt secundario inferre alias duas conclusiones per subalternationem: nam subalternatio etiam est species consequentiæ, ut probauimus quæst. ultimo loco citata; ergo quemadmodum duo priores modi inferunt secundario alias duas conclusiones, nempe conuerrentes illarum, quas primo inferunt; ita per subalternationem debent secundario alias duas constituere, ratione quarum constituunt alios

alios duos modos accidentaria ratione distinctos a seipsum, ut concludunt primo & per se. Reperitur tamen hoc discrimen, quod hi modi inferunt secundario subalternatas, directe tamen: inferunt vero conuerrentes secundario etiam, tamen indirecte, cum per reciprocationem fiat mutatio subiecti in attributum, & attributi in subiectum. Præterea cum transpositio præmissarum etiam sit vnum ex principiis, per quæ syllogismi imperfecti reducuntur ad perfectos necessario asserendum est, hos nouem modos assignatos, & procedentes methodo compositionis, posse accidentaria ratione mutari si procedant methodo resolutionis per solam præmissarum transpositionem. Hos vero modos esse viles constat, quia tales habent dispositiones, ut in simili forma nunquam sit antecedens verum & consequens falsum. Ratio est: quia reducuntur omnes ad quatuor priores primæ figuræ per principia necessaria.

Quæres tamen, qua ratione reuocandi sint isti noui modi ad modos perfectos primæ figuræ procedentes methodo compositionis. Resp. quatuor priores reducendos esse per solam transpositionem præmissarum, quia solum per hanc ab illis differunt: alios vero sequentes reducendos esse ad Baraliptron, Celantes, & Dabitis per solam transpositionem sumptionum, & ex his reducendos esse ad modos perfectos iuxta regulas per scriptas in his tribus modis, scilicet Baraliptron, Celantes, & Dabitis: duos vero ultimos reducendos esse, ut reducuntur Fapelfmo, & Frisefomorum, dummodo in reductione non fiat transpositio: nam hæc, quæ desiderantur in reductione modi Fapelfmo, & Frisefomorum, iam reperiuntur in illis modis cum procedant resoluendo. Isti nouem modi hoc ordine procedentes sunt quos constituunt authores quartæ figuræ: unde licet isti modi sint viles, immerito tamen docent isti authores pertinere ad quartam figuram, cum ex dictis constet, solum distingui a modis perfectis primæ figuræ accidentaria ratione.

Sunt igitur in prima figura quatuor tantum modi, si inspicatur conclusio, quæ primo & directe ex vili & naturali præmissarum dispositione inferitur, ut egregie docuit Arist. si vero connumerandi sunt modi accidentaria ratione ab istis distincti, quos intactos Aristoteles prætermisit, non est cur Dialectici constituent solum illos quinque, sed debent necessario constituere alios nouem ratione transpositionis præmissarum: alios quatuor ratione æquipollentiæ; alios duos ratione subalternationis: erunt igitur imperfecti modi primæ figuræ viginti. Itaque cognitis primis 4. modis perfectis, viginti imperfecti ab his accidentaria ratione distincti facile cognoscuntur.

Modi perfecti 1. fig.

Modi imperfecti.

1. Argum.

I N T E R T I A parte quaest. dices in primam assertionē. Hæc dispositio, omne animal est substantia; sed omnis homo est animal; ergo quidam homo est substantia, est recta, & directe concludēs; ergo modi perfecti primæ figuræ plures sunt quatuor. Resp. negādo consequentiam: nam licet cōclusio in hac dispositione sit vtilis, & directa; tamen non inferitur primo & per se ex vi præmissarum, sed potius secundo, & ratione subalternationis: de ratione vero modi perfecti etiā est quod conclusio in illo primo inferatur ex vi præmissarum, vt diximus in prima obseruatione.

2. Argu.

Dices in secundā assertionem. Modus Fapismo constat ex propositione vniuersa affirmante, & ex assumptione vniuersa negātes; ergo est inutilis. Probatur consequentia ex Arist. qui cap. 4. assignans modos inutiles connumeravit inter illos illum, qui constat ex propositione vniuersa affirmante, & ex assumptione vniuersa negante. Resp. negando consequentiā. Probationi dicimus, Arist. intelligendum esse in ordine ad cōclusionem directam: nam vt docuimus, solū meminit Arist. modorum directe concludentiam: vnde modus Fapismo non potest inferre cōclusionem directam, potest tamen indirectam concludere. Idem iudiciū est de modo Friesomorum, quem etiam connumeravit Arist. inter modos inutiles.

3. Argum.

Dices secūdo. Conclusio, quæ sit in modo Fapismo, nullo modo transmutatur, quando reducitur ad Ferio: nam litera M, quæ reperitur post vocalē assumptionis, significat sumptiones esse trāsmutandas, & nulla reperitur litera, quæ indicet conclusionē esse mutandam; ergo vel conclusio in modo Fapismo est perfecta, vel cōclusio in modo Ferio non est perfecta.

Dices tertio. Conclusio in modo Fapismo, quando reuocatur ad modum Ferio, non transmutatur; ergo si in modo Ferio est directa, in modo etiam Fapismo debet esse directa: quare falsa est secunda assertio. Resp. his duobus argumentis negando consequentiam: nā quando modus Fapismo reuocatur ad modum Ferio, transmutantur sumptiones, & simpliciter recipiuntur; quapropter diuersa dispositio in præmissis facit vt conclusio sit directa, vel indirecta, perfecta, vel imperfecta: semper enim ex dispositione præmissarū iudicare debemus, an conclusio syllogismi sit directa, vel indirecta, perfecta, vel imperfecta.

Q V A E S T I O I I I I.

De modis secunda, & tertia figura.

P R A E

P R A E S E N S quaestio in tres partes diuiditur. In prima parte quasdam proponemus obseruationes. In secunda adducemus assertiones. In tertia soluemus contraria argumenta.

I N P R I M A parte quaest. sit prima obseruat. 1. Obseruat. Secunda figura immediate innititur illi principio certissimo, scilicet ex opposito consequētis licet inferre oppositum antecedētis. Tertia vero figura immediate innititur illi principio, quæ sunt eadem vnitertio, sunt eadem inter se. Rem hanc docuimus diffute superiori disputatione quaestione octaua.

Secunda obseruatio. Conclusio directa est illa, in qua maius extremum prædicatur de minori in conclusione: maius extremū est, quod coniungitur cū medio in maiori propositione: & minus extremum est, quod coniungitur cum medio in minori propositione. Est vero in secunda & tertia figura maior propositio illa, quæ est prima secundum situm: & est minor propositio illa, quæ est secūda secundum situm. Rem hanc expresse docuimus superiori disputatione quaest. prima & secunda: nihilominus tamen illā modo proponimus, vt reiciamus sententiam P. Fonseca 6. lib. Dialecticarū institutionum cap. 12. vbi docet, maius extremum esse illud, quod est attributum conclusionis. Reiciit enim sententiam docentium, maius extremum esse illud, quod coniungitur cū medio in prima propositione secundum situm: si tamen hæc sententia intelligatur de secūda, & tertia figura, immerito ab illo reicitur, vt ex assertionum confirmatione constabit.

Tertia obseruatio. Quaestio procedit tam de modis directis, siue inferant conclusionem primo & per se, siue secundo: quā de modis indirectis.

I N S E C V N D A parte quaest. sit prima assertio. Modi directi habentes vim inferendi primo & per se aliquam conclusionem directam quatuor tantum sunt in secunda figura, qui significantur a Dialecticis illis vocibus Cesare, Camestres, Festino, Baroco. Hos quatuor modos esse directos, probatur primo testimonio Arist. id expresse docentis cap. 5. huius lib. Probatur secundo. quia in illis maius extremum est attributum conclusionis. Hos vero modos secundæ figuræ tantum esse illos quatuor ab Arist. connumeratos, probatur ita. Modi directi & primo inferentes cōclusionem in secunda figura sunt illi, qui immediate innituntur illi principio, scilicet ex opposito consequētis licet inferre oppositū antecedētis; sed hi modi solum sunt quatuor; ergo &c. Probatur minor: nā aut

Oo 2

assumitur

assumitur maior propositio quæ cõstet ex consequente negato vniuerso, & minor propositio quæ cõstet ex consequente affirmato vniuerso, & fit modus Celare: vt patet in hoc exemplo, nullus lapis est animal; sed omnis homo est animal; ergo nullus homo est lapis.

Aut assumitur maior propositio cõstans ex consequente affirmato vniuerso, & minor cõstans ex consequente negato vniuerso, & fit modus Camestres: vt patet in hoc exemplo, omnis homo est animal; sed nullus lapis est animal; ergo nullus lapis est homo. Aut assumitur maior propositio cõstans ex consequente negato vniuerso, & minor cõstans ex consequente affirmato singulari, & fit modus Festino: vt patet in hoc exemplo, nullus lapis est animal; sed quidam homo est animal; ergo quidam homo non est lapis.

Aut assumitur maior propositio cõstans ex consequente affirmato vniuerso, & minor cõstans ex consequente negato singulariter, & fit modus Baroco: vt patet in hoc exemplo, omnis homo est animal; sed quidam lapis non est animal; ergo quidam lapis non est homo. Aut assumuntur maior, & minor constantes consequente negato vniuerso: vel constantes consequente vniuerso affirmato: vel cõstantes particulari affirmato in vtroque: vel negato in vtroque: vel cõstantes consequente particulari negato in maiori, & vniuerso negato in minori: vel consequente affirmato vniuerso in maiori, & particulari affirmato in minori: vel consequente affirmato particulari in maiori, & negato vniuerso in minori: vel consequente negato vniuerso in maiori, & negato particulari in minori: vel consequente negato particulari in maiori, & vniuerso affirmato in minori: vel cõsequente particulari affirmato in maiori, & vniuerso affirmato in minori: vel consequente particulari in maiori, & particulari negato in minori: vel tandem constat consequente particulari negato in maiori, & particulari affirmato in minori: plures enim dispositiones nequeunt in secunda figura excogitari. Hæ tamẽ duodecim ultimo loco connumeratæ, omnes sunt inutiles, vt Arist. docuit capite 5. huius libri. In simili enim forma potest dari antecedens verum, & consequens falsum, vt nos assignauimus in obseruationibus cap. 5. Erunt igitur quatuor tantum modi directi secundæ figuræ habentes vim inferendi primo & per se aliquam conclusionem directam.

2. Asserti.

Secunda assertio. Sex sunt modi primo & per se directe concludentes in tertia figura, qui significatur a Dialecticis illis vocibus, Darapti, Felapto, Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison. Hæc assertio probatur primo testimonio Arist. cap. 6. huius lib. Probatur secundo ratione. Modi primo & per se directe cõcludentes in tertia figura sunt illi,

illi, qui immediate inniuntur illi principio a nobis explicato q. 8. superioris disputationis scilicet, quæ sunt eadẽ vniuerso & c. sed hi modi tantum sunt sex; ergo modi primo & per se directe concludentes in tertia figura tantum sunt sex: nam vel medium habet ex parte sui omnimodam idẽtitatem cum vtroque extremo, & fit modus Darapti: vel habet medium aliqualem idẽtitatem cum maiori extremo, & omnimodam cum minori extremo, & fit modus Disamis: vel habet omnimodam idẽtitatem cum maiori extremo, & aliqualem cum minori, & fit modus Datisi: vel habet medium omnimodam diuersitatem cum maiori extremo, & omnimodam idẽtitatem cum minori extremo, & fit modus Felapton: vel aliqualem diuersitatem cum maiori extremo, & omnimodam idẽtitatem cum minori, & fit modus Bocardo: vel omnimodam diuersitatem cum maiori, & aliqualem idẽtitatem cum minori, & fit modus Ferison; ergo sex tantum erunt modi vtilis directe cõcludentes in tertia figura. Reliquæ enim decem combinationes, quæ fieri possunt seruata tertiæ figuræ dispositione inutiles prorsus sunt, cum in simili forma detur antecedens verum, & consequens falsum, vt illustrauimus exemplis in obseruationibus circa caput sextum.

3. Asserti.

Tertia assertio. In secunda & tertia figura sunt alii quamplures modi, præter assignatos indirecti tamen, vel inferentes conclusiones secundario. Probatur assertio. In prima figura modi Barbara, & Baralipon, Celarent, & Celantes, Darii, & Dabitis, licet seruent eandem omnino dispositionem præmissarum, constituunt diuersos modos, ex eo solum, quod Barbara, Celarent, Darii, concludunt directe, Baralipon vero, Celantes, & Dabitis, concludunt indirecte; ergo si in secunda & tertia figura sunt modi, qui seruata eadẽ prorsus præmissarum dispositione concludunt directe, & indirecte, continent distinctos modos: sed dantur tales modi; ergo &c. Probatur minor: nam quemadmodum ex hac dispositione, omne animal est substantia; sed omnis homo est animal, sequitur in modo Barbara hæc conclusio directa, scilicet, ergo omnis homo est substantia; & sequitur per reciprocationẽ ex parte hæc alia; ergo quædam substantia est homo, ratione cuius dicitur dispositionem modi Barbara constituere distinctum modum, scilicet Baralipon: ita ex hac dispositione, nullus homo est qualitas; sed omnis scientia est qualitas, sequitur in modo Celare hæc conclusio directa; ergo nullus scientia est homo: & sequitur per simplicẽ reciprocationẽ hæc alia; ergo nullus homo est scientia, ratione cuius debet necessario hæc dispositio constituere alium modum indirectum. Si aliquis di-

cat ex his conclusionibus verâque esse directâ, solutio certe ridicula est: nam directâ conclusio est illa, in qua maius extremum est attributum conclusionis, & minus extremum est subiectum: cum ergo in hac præmissarum dispositione vnum extremum sit maius, & alterum minus, non poterit inferre nisi vna conclusio directâ. Probatur secundo: quia si minus diminutus certe fuisset Arist. connumerans modos directos secundæ, & tertiæ figuræ. Constituendi ergo sunt in secunda, & tertia figura alii quamplures modi: aut dicendum est, in prima figura non esse admittendos illos, scilicet Baralipson, Celantes, Dabitis, Fapesmo, & Frisefomorum.

Sunt igitur in secunda figura constituendi quatuor modi per æquipollentiam, nam quævis dispositio concludens primo, & per se aliquam conclusionem, concludit secundario quamvis æquipollentem illius. Sunt etiam constituendi alii duo indirecti per reciproca rationem simplicem: nam conclusiones modi Cesare, & modi Camestres, cum sint vniuersæ negantes, recipiuntur simplici reciproca ratione. Conclusiones vero modi Festino, & modi Baroco, non recipiuntur, cum sint particulares negantes. Denique constituendi sunt in secunda figura alii duo modi inferentes conclusionem directam, licet secundario, scilicet per subalternationem conclusionis modi Cesare, & modi Camestres. Insuper constituendi sunt alii duo modi concludentes indirecte, quorum primus constet ex propositione particulari affirmante, & ex assumptione vniuersa negante: & secundus qui constet ex propositione particulari negante, & assumptione vniuersa affirmante, ut dicemus disputatione sequenti q. 3. in secunda parte illius. Sunt igitur in secunda figura quatuordecim modi vtilis, quatuor directe inferentes primo, & per se, duo inferentes directe, sed secundario, & per subalternationem, duo modi indirecti, & inferentes secundario & per reciproca rationem, quatuor inferentes æquipollentes conclusiones, quas directe & primario inferunt, & duo inferentes primario, sed indirecte.

In tertia denique figura Darapti, Disamis, & Datili constituunt alios tres modos ratione accidentaria distinctos, scilicet per reciproca rationem simplicem conclusionum, & sex alios ratione conclusionum per æquipollentiam: in tribus enim aliis, cum concludant particulares negantes, non datur reciprocatio, & in nullo ex sex modis tertiæ figuræ datur subalternatio, cum concludant conclusiones particulares. Constituendi tamen sunt alii tres indirecte concludentes primario tamen: primus ex maiori vniuersa affirmante, & minori vniuersa negante: secundus ex maiori vniuersa affir-

mante,

mante, & minori particulari negante: tertius ex maiori particulari affirmante, & minori vniuersa negante, ut dicemus disputatione sequenti q. 2. in 3. parte illius. Erunt igitur in tertia figura decem & octo modi.

Infero primo ex dictis, essentielles syllogismorum modos tantum esse quatuordecim ab Arist. adductos, scilicet quatuor primæ figuræ, quos adduxit quarto capite: quatuor secundæ figuræ, quos adduxit cap. 5. sex tertiæ figuræ, quos adduxit capite sexto.

Infero secundo alios quinque modos significatos a Dialecticis illis vocibus Baralipson, Celantes, Dabitis, Fapesmo, Frisefomorum, solum distingui accidentaria ratione a quatuor prioribus primæ figuræ: unde accidentaria ratione distincti etiam reperiuntur in secunda & tertia figura alii quamplurimi, quos connumeramus. Sunt igitur in figuris syllogismorum quinquaginta & sex modi, quatuordecim scilicet essentielles, nempe quatuor in prima figura, quatuor in secunda, & sex in tertia: & quadraginta & duo accidentaria ratione ab his distincti: viginti in prima figura, decem in secunda, & duodecim in tertia.

I N T E R T I A parte quæstionis dices primo. In secunda 1. Argum. figura sunt sex modi directi, ergo falsa est prima assertio. Resp. negando consequentiam: nam licet conclusiones subalternantes conclusionum modi Cesare, & modi Camestres sint directæ, tamen non primo inferuntur, sed secundario, & mediate.

Dices secundo. In secunda figura potest fieri transpositio præmissarum; ergo in secunda figura constituendi sunt multo plures modi distincti accidentaria ratione quam decem. Idem argumentum fieri potest de tertia figura. Respondemus igitur negando consequentiâ: quia licet transpositio præmissarum in prima syllogismorum figura efficiat distinctos modos, hæc tamē transpositio non est sufficiens in secunda, & tertia figura ad constituendos distinctos modos. Ratio huius rei est, quia transpositio præmissarum in prima figura mutat methodum compositionis in methodum resolutionis, in secunda vero & tertia figura transpositio præmissarum mutat conclusionem, ut patet in modo Cesare, & Camestres. Sed dices. Modus Cesare, & modus Camestres, tum etiâ modus Disamis, & Datili, solum differunt per transpositionem præmissarum; ergo solutio est nulla. Resp. negando antecedens: nam non solum differunt per hoc, sed etiam per diuersas conclusiones, quas inferunt: transpositio vero assumptionis constituens distinctum modum, accidentaria ratione, solum contingit quando ex dispositione præ-

præmissarum variatur aliquid in præmissis, & inferitur eadem cō-
clūsiō: nam si distincta inferatur, erit distinctus modus essentialiter
non vero accidentaria ratione.

3. Argu. Dices tertio. In secunda figura solum sunt quatuor modi essen-
tiales, similiter in prima; ergo non recte constituimus sex modos
essenciales in tertia. Resp. negando consequentiam: nam hoc ortum
habet ex diuersis primis principiis, in quibus fundantur figuræ, ut
vidimus in hac eadem quæstione, & in superiori.

4. Argum. Dices vltimo. In qualibet figura solū possunt disponi præmissæ
sexdecim modis; ergo cum ex his dispositionibus quamplures sint
inutiles, ut in superioribus vidimus, non recte assignamus tot dispo-
sitiones vtilis in qualibet figura. Pro solutione huius rationis, &
ut illa perfectius intelligatur, quæstio sequens est pertractanda.

Q V A E S T I O V.

Quot modis possint disponi præmissæ in qualibet figura.

Diuisio q.

AE C quæstio diuiditur in tres partes. In prima
proponemus observationes. In secunda assertiones.
In tertia soluemus quasdam rationes.

1. Obser.

IN PRIM A parte quæst. sit prima observa-
tio. Quæstio procedit de dispositionibus cuiusvis fi-
guræ sumptis materialiter, & sumptis formaliter: eadem enim di-
spositio secundum rem potest esse multiplex formaliter.

2. Obseru.

Secunda observatio. De dispositionibus realiter sumptis loquimur
tam de illis, quæ vtilis sunt, quam de illis, quæ sunt inutiles.

3. Obser.

Tertia observatio. Quando Arist. proposuit capite 4. 5. & 6. di-
spositiones tam vtilis, quam inutiles omnium figurarum, intelligendus
est de illis in ordine ad cōclusionē directā, quā primo & per se quæ-
vis dispositio respicit, si sit recta, & videtur respicere si sit vitiosa.

4. Obser.

Quarta observatio. In modis figurarum solum sumuntur propo-
sitiones habentes quantitatem vniuersam, vel particularem: nā in-
definita in syllogismis reducuntur ad particulares: & singulares
non pertinent ad hos syllogismos, sed ad expositorios.

1. Affer.

IN SECUNDA parte quæst. sit prima assertio. Si loqua-
mur de dispositionibus realiter sumptis, in qualibet ex tribus figu-
ris reperiuntur sexdecim. Hæc assertio probatur primo ex Arist.
qui cap. 4. adduxit 4. dispositiones vtilis primæ figuræ, & duode-
cim inutiles: & cap. 5. adduxit quatuor dispositiones vtilis secundæ
figuræ

figuræ, & duodecim inutiles: & capite 6. adduxit sex dispositiones
vtilis tertiæ figuræ, & decem inutiles. Probatur secundo hac ratione.
Solū sexdecim modis possunt variari præmissæ in qualibet figura;
ergo sexdecim solū sunt dispositiones reales realiter distinctæ cu-
iuslibet figuræ. Probatur antecedens ex quātitate, & qualitate præ-
missarum ita. Aut maior & minor sunt vniuersæ, & sunt quatuor
complicationes siue dispositiones: aut maior & minor sunt parti-
culares, & sunt alia quatuor: aut vna ex præmissis est vniuersa, &
altera particularis, & sunt octo; ergo sexdecim tantum sunt com-
binationes in quavis figura. Probatur prima pars antecedentis: nā
præmissæ vniuersæ, vel ambæ sunt affirmantes, vel ambæ negantes,
vel maior affirmans, & minor negans, vel maior negans, & minor
affirmans. Probatur secunda pars antecedentis: quia præmissæ par-
ticulares, vel ambæ sunt affirmantes, vel ambæ negantes, vel maior
affirmans, & minor negans, vel maior negans, & minor affirmans.
Probatur tertia antecedentis pars: quia quando vna ex præmissis
est vniuersa, & altera particularis, vel maior est affirmans vniuersa
& minor particularis affirmans, vel contra, & sunt duo modi: vel
maior est vniuersa affirmans, & minor particularis negans, vel cō-
tra, & sunt alii duo modi: vel denique maior est vniuersa negans, &
minor particularis affirmans, aut cōtra, & sunt alii duo modi: qua-
re sexdecim tantū erunt cuiusvis figuræ dispositiones: plures enim
his nulla ratione possunt excogitari.

Secunda assertio. Eadem sexdecim dispositiones, quæ reperiuntur
in prima figura, reperiuntur in secunda, & tertia. Hæc assertio eui-
denter deducitur ex superiori. Probatur etiam, si percurratur vo-
ces, quibus in observationibus circa cap. 4. 5. & 6. significauimus
modos inutiles cuiusvis figuræ: tum etiam si percurratur simul cū
his, voces quibus Dialectici significant modos vtilis ab Arist. con-
numeratos in quavis figura.

Tertia assertio. Quamplurimæ alia sunt cōbinationes in qua-
vis figura ab istis connumeratis sola ratione distinctæ. Hæc asser-
tio cōstat satis ex superiori quā qua docuimus, quot sint modi per-
fecti sola ratione distincti a quatuordecim directis ab Aristotele
connumeratis.

IN TERTIA parte quæst. dices primo. In quouis syllo-
gismo possunt fieri, præter has sexdecim cōbinationes, aliæ quā-
plures ex præmissis singularibus, vel indefinitis; ergo falsa est pri-
ma assertio. Resp. ex quarta observatione, in figuris syllogismorum
solum inueniri præmissas vniuersas, vel particulares.

Pp

Dices

2. Affer.

3. Affer.

1. Argum.

Dices secundo. In prima figura adducuntur a Dialecticis nouę dispositiones, quas rectas esse docuimus in superioribus, & insuper connumerantur ab Arist. duodecim inutiles primę figurę; ergo in prima figura dispositiones sunt plures, sexdecim. Resp. negando consequentiam: nam ex his, quas adducunt Dialectici, quinta, sexta, & septima nō distinguuntur a tribus prioribus realiter, sed sola ratione accidentaria, vt vidimus: octaua vero, & nona, scilicet, Fapesmo, & Frisefomorum connumerantur ab Arist. inter inutiles. Sed dices. Ergo immerito cōnumerantur a Dialecticis vtilis. Resp. negando consequentiam: nam Arist. loquitur de illis in ordine ad cōclusionē directam, qua ratione sunt inutiles: Dialectici vero docentes esse vtilis, loquuntur de illis in ordine ad cōclusiones directas.

3. Argum.

Dices tertio. In qualibet figura sunt sexdecim tantum combinationes, ita vt eandem quantitatem & qualitatem, quam seruant combinationes in prima figura, seruent in secunda, & tertia; ergo modi primę, secundę, & tertię figurę nō distinguuntur inter se. Resp. negando consequentiam: nam licet modi in qualibet figura distinguantur inter se, vt dicemus quęst. sequenti penes quantitatem, & qualitatem; modi tamen vnius figurę nō distinguuntur a modis alterius figurę per quantitatem, & qualitatem, sed per diuersam dispositionem medii cum extremis: cū ergo in qualibet figura modi habeant diuersam dispositionem medii cum extremis a modis alterius figurę, proinde distinguuntur modi vnius figurę a modis alterius figurę. Sed dices. Ergo saltem tot erunt modi vtilis in vna figura, quot in alia. Resp. negando consequentiam: nam in vna medii cum extremis dispositione est recta aliqua dispositio sub tali quantitate, & qualitate, quę in alia medii dispositione nō est recta.

QVAESTIO VI.

In qua nōnulla pertractatur de modis vtilibus figurarum.

AERES primo, qua ratione differant modi vtilis cuiusvis figurę. Obseruandū est, nos loqui de illis quatuordecim essentialibus ab Arist. connumeratis. Resp. distinguitur specie inter se: nā cuiusvis modus cuiusvis figurę essentialiter habet talis figurę dispositionem, & insuper habet propriam, & peculiarem dispositionem ratione quantitatis, & qualitatis, beneficio cuius primo, per se, & directe necessario infert certam, & determinatam conclusionem.

Sed

Sed dices. Modi Barbara, & Darii, solum differunt per quantitatem, quia scilicet minor in modo Barbara est vniuersalis, & in modo Darii est particularis; ergo non differunt essentialiter. Probatur consequentia: quia quantitas se tenet ex parte materię. Respondemus negando consequentiam. Probationi dicimus, quantitatem absolute loquendo se tenere ex parte materię: tamen vt concurrit ad efficiendam distinctam dispositionem, ratione cuius primo, per se, & directe inferatur aliqua conclusio, se tenet ex parte formę.

1. Argum.

Dices secundo. Cesare, & Camestres solum differunt per quantitatem pręmissarum, quę etiam se tenet ex parte materię, scilicet ex parte enunciationum; ergo non differunt essentialiter. Resp. eodem modo.

2. Argum.

Quęres secundo, quęnam conclusiones sequantur in modis cuiusvis figurę. Non loquimur modo de cōclusionibus perfectis, vel imperfectis, directis, vel indirectis: nam ex superioribus satis constat, solum conclusiones quę inferuntur in quatuor prioribus modis primę figurę esse perfectas, reliquas vero omnes esse imperfectas. Tum etiam constat omnes quatuordecim modos ab Aristotele connumeratos concludere primo, & per se conclusiones directas: reliquos vero concludere indirectas, aut saltem secundario. Inquirimus ergo, quęnam modi concludant conclusiones, quę sint prędicationes directę: & quęnam concludant conclusiones, quę non sint directę prędicationes.

Sit prima obseruatio. Prędictio alia est disparata, alia identica, & alia media. Rursus media alia est directa, & alia indirecta. Quid ista sint, diximus quęstione quarta primę partis disputationis tertię de quinque vocibus.

Prędictio triplex.

Secunda obseruatio. Aliud est conclusionem esse directam: aliud vero esse prędicationem directam: omnis enim conclusio vel est directa, vel indirecta: tamen non omnis conclusio est prędictio directa, vel indirecta: sunt enim multę conclusiones, quę sunt prędicationes disparatę, vt sunt omnes negantes: verbi gratia hæc, nullus lapis est animal, &c. Est ergo illa conclusio prędictio directa, in qua superius prędicatur de inferiori, vel æquale de æquali per modum formę: vt conclusio modi Barbara. Illa vero conclusio est prędictio indirecta, in qua inferius prędicatur de superiori, vel æquale de æquali per modum subiecti: vt conclusio modi Dabitur. Est tandem illa conclusio prędictio disparata, in qua attributū negatur de subiecto. Et quāuis multę prędicationes disparatę propterea

1. Obseru.

Pp 2

sint

sint disparatæ, quia attributum, licet affirmetur de subiecto, non tamen vere, tamen nulla conclusio potest esse prædicatio indirecta propter hanc causam: quia in nullo ex modis vtilibus ex præmissis veris potest sequi conclusio falsa.

1. Affer.

Prima assertio. Omnes conclusiones negantes, siue particulares, siue vniuersæ, sunt prædicationes disparatæ. Probatur assertio: quia in ipsis attributum conclusionis de subiecto negatur.

2. Affer.

Secunda assertio. In modo Barbara semper concluditur conclusio, quæ est prædicatio directa. Probatur assertio. In isto modo attributum conclusionis semper est maius extremum; sed maius extremum in hoc modo semper est æquale per modum formæ respectu subiecti, vel minoris extremi, vel aliquid superius; ergo attributum in hac conclusione semper est superius, vel æquale per modum formæ: ergo semper conclusio est prædicatio directa.

3. Affer.

Tertia assertio. In modis particularibus affirmantibus primæ figuræ, & tertiæ, semper est conclusio prædicatio directa. Pro explicatione huius assertionis observandum est, duobus modis aliquā prædicationem dici directam. Primo quando id quod ex se est superius, vel æquale per modum formæ, prædicatur de inferioribus secundum se, & absque aliqua suppositione: verbi gratia hæc prædicatio, homo est animal: quia nulla facta suppositione in terminis animal est superius, & homo inferior. Secundo dicitur aliqua prædicatio directa, quando subiectum est aliquid inferius non absolute sumptum, sed quia ratione alicuius notæ particularis supponitur pro subiecto inferiori: verbi gratia hæc prædicatio, quædam substantia est homo, est prædicatio directa; quia in hac prædicatione ille terminus substantia, qui est subiectum, ratione notæ particularis, scilicet quædam, supponit pro Petro, vel Ioanne, vel Francisco, vel pro quocunque alio particulari homine: omnes isti modi, qui concludunt conclusionem particularem affirmantem, ita se habent, ut conclusiones sint prædicationes directæ, primo, vel secundo modo.

DISPV

DISPUTATIO TERTIA.
IN QVA AGITVR DE MODIS
INUTILIBVS FIGVRARVM.

In numeris omnibus absoluta maneat hæc de figurarum modis disputatio, nonnulla breui oratione ad modos inutiles spectantia in medium adducemus: explicabimus enim, quid sit modus inutilis, an sit simpliciter modus, & in ordine ad quas conclusiones inutilis sit quivis ex triginta & quatuor modis ab Aristotele in tribus figuris connumeratis.

QVÆSTIO I.

An modus inutilis sit simpliciter modus.

ACILIS est, & brevis hæc quæst. proinde non dividitur in partes.

Inter alias syllogismi divisiones, quas in disputatione de figuris syllogismorum quæst. 6. & in disputatione de syllogismo quæst. 9. adduximus, illam proposuimus, qua dividitur syllogismus in utilem & in inutilem: docuimusque hanc esse divisionem vocis homonymæ. Cum igitur rectum index sit sapi, & obliqui, post absolutam modorum vtilium tractationem, restat ut de modis inutilibus differamus.

Modus inutilis ita definitur. Inepta dispositio medii cum extremis servata quantitate, & qualitate determinata, idest collocatio siue complicatio medii cum extremis in certa, & determinata præmissarum quantitate, & qualitate, ita ut ratione talis collocationis non sequatur necessario conclusio.

Sit igitur assertio. Modi inutiles non sunt simpliciter modi. Hæc assertio probatur primo ex quæst. initio huius citatis, in quibus

Pp 3

docuimus

docuimus diuisionem in syllogismum utilem, & inutilem esse analogi in sua analogata. Probatur secundo. Modus qui simpliciter est modus, definitur: apta medii cum extremis dispositio seruata debita quantitate, & qualitate præmissarum, id est dispositio ratione cuius sequitur necessario conclusio ex præmissis; sed hæc dispositio non conuenit modis inutilibus, cum in illis ratione dispositionis non sequatur conclusio ex præmissis; ergo non sunt simpliciter modi.

Confecti-
um.

Ex dictis infero, nullum modum inutilem pertinere ad aliquam ex tribus figuris: sed quando docuimus cap. 4. 5. & 6. cum Arist. & omnibus Logicis, in prima, secunda, & tertia figura reperiri modos inuitiles, illud ita intelligendū erat. Ex dispositionibus medii verbi cum extremis multe sunt, quæ videntur ad primam, secundam, & tertiam figuram pertinere: illæ tamen non pertinent, ac proinde inuitiles appellantur. Videtur enim ad illas figuras pertinere, quia materialiter seruant eandem dispositionem medii cum extremis: v. g. modi qui apparent primæ figuræ, & tamen sunt inuitiles, videntur dispositionem figuræ seruare, quia sumitur aliquod tertium, quod est subiectum vnius extremi, & attributum alterius: sunt tamen isti modi inuitiles, quia ex hac dispositione huius tertii, quod assumitur cum extremis, non sequitur conclusio, in qua vnum extremum cum alio disponatur. Ad rationem enim figuræ requiritur, ut ex dispositione medii cum extremis necessario sequatur conclusio: proinde enim figura definitur, apta medii verbi cum extremis dispositio, & extremorum inter se, ad quam aptam dispositionem non sufficit, ut in præmissis mediū verbum sit subiectum vnius extremi, & attributum alterius, ut sit in prima figura: vel ut medium verbum sit attributum vtriusque extremi, ut sit in secunda figura: vel ut medium verbum sit subiectum vtriusque extremi, ut sit in tertia figura: sed desideratur etiam, ut præmissæ ita dispositæ, certam, & aptam seruent quantitatem & qualitatem. Modi enim inuitiles, licet seruent dispositionem medii cum extremis, deficiunt tamen a quantitate & qualitate præmissarum, quæ in figuris desideratur: ac proinde videntur ad figuras pertinere, cum non pertineant. Non enim sunt simpliciter modi, quia non conuenit illis definitio modi, & ex consequenti ad nullam pertinent figuram.

Argum.

Sed dices. Modus Fapesmo, & Frisefomorum connumeratur ab Arist. inter inuitiles, & tamen ex his dispositionibus inferuntur conclusiones necessarie, ut vidimus quæst. superioris disp. ergo quæ docuimus in hac quæst. de modis inutilibus minus vera sunt. Resp. hos duos modos solum esse inuitiles respectu conclusionis directæ, quam non inferunt, ut constabit quæst. sequenti.

QV AEST.

QV AESTIO II.

Modi inuitiles cuiusvis figuræ qua ratione sint inuitiles.

QV AESTIO diuiditur in tres partes. In prima proponemus quæ pertinent ad primam figuram. In secunda quæ spectant ad secundam. In tertia denique adducemus quæ attinent ad tertiam.

Diuisio q.

IN PRIM A parte quæst. sit 1. obser. Quæstio solū procedit de triginta & quatuor modis inutilibus connumeratis ab Arist. utrum enim sint alii dicemus quæst. sequenti.

1. Obser.

Secunda obseruatio. Dupliciter potest aliquis modus appellari inuitilis. Primo simpliciter, quando scilicet ex vi dispositionis quæ habet, nec potest inferre conclusionem directam, nec indirectam. Secundo dicitur aliquis inuitilis secundū quid, quando scilicet talem habet dispositionem, ut ratione illius non possit inferre conclusionem directam, possit tamen inferre necessario conclusionem indirectam.

1. Obser.

Sit igitur prima assertio. Duodecim modi inuitiles primæ figuræ ab Arist. adducti cap. 4. huius lib. omnes sunt inuitiles, saltem secundū quid. Probatur assertio. In nullo ex his sequitur conclusio directa primo, & per se; ergo quiuis ex illis est inuitilis, saltem secundum quid. Antecedens constat, si fiat inductio per duodecim exempla a nobis assignata in obseruationibus circa cap. 4.

1. Assert.

Secunda assertio. Secundus, & quintus modus, qui ab Arist. connumerantur inter inuitiles primæ figuræ, qui modi a nobis significantur illis duabus vocibus lacens, & Ille, & a Dialecticis significantur vocibus Fapesmo, & Frisefomorum, non sunt simpliciter inuitiles, sed tantum secundum quid. Probatur assertio. Isti duo modi inferunt necessario conclusiones indirectas; ergo non sunt simpliciter inuitiles. Probatur antecedens. Conclusiones quæ reuocantur per necessaria principia ad modum aliquem ex quatuor primæ figuræ, necessario inferuntur ex præmissis; sed sic se habent conclusiones modi Fapesmo & Frisefomorum; ergo necessario inferuntur ex præmissis. Probatur minor: quia Fapesmo reuocatur ad Ferio per transpositionem præmissarum, & per simplicem reciprocationem minoris: tum etiam Frisefomorum reuocatur ad Ferio per transpositionem præmissarum, & per simplicem reciprocationem earundem.

1. Assert.

Tertia assertio. Alii decem modi inuitiles primæ figuræ ab Arist. connumerati sunt simpliciter inuitiles. Probatur assertio. Nec

3. Assert.

infe-

304 *Quæst. 2. diss. de modis inutilibus.*

inferunt necessario conclusionem directam, nec indirectam; ergo sunt simpliciter inutiles. Antecedens constat, si fiat inductio per exempla a nobis assignata in observationibus circa caput 4.

1. A. gum.

Sed dices. Hæc dispositio, scilicet: nullus lapis est animal; sed omne animal est substantia, est inutilis secundum quid, quia non concludit conclusionem directam, & tamen non est inutilis simpliciter, quia concludit conclusionem indirectam, scilicet: ergo quædam substantia non est lapis; atqui non est aliqua ex connumeratis; ergo sunt plures. Resp. negando minorem: nam hæc est dispositio modi Festino, servata tamē methodo resolutionis: quare solum differt ab illo modo per transpositionem præmissarum.

1. A. ferti.

IN SECUNDA parte quæst. sit prima assertio. In secunda figura omnes duodecim modi inutiles ab Arist. connumerati sunt inutiles saltem secundum quid. Probatur assertio: quia ex illis nullus directe concludit.

2. A. ferti.

Secunda assertio. Ex his duodecim modis quintus, & septimus a nobis significati illis vocibus Timendus, & Donat, non sunt simpliciter inutiles. Probatur assertio. Inferunt conclusiones indirectas: nam in simili forma nunquam potest dari antecedens verum, & consequens falsum, dummodo sit indirectum, ut constabit inducenti; ergo non sunt simpliciter inutiles. Probatur etiam: quia habent eandem quantitatem, & qualitatem in præmissis, ac modi Festino, & Baroco; ergo debent inferre easdem conclusiones, quæ ratione dispositionis præmissarum erunt directæ in modis Festino, & Baroco, in his vero erunt indirectæ.

Pater Fonseca lib. 6 institutionum Dialecticarum cap. 13. existimat, in secunda, & tertia figura omnes conclusiones esse directas: quare non admittit hos modos indirectos, quos constituimus nos distinctos accidentaria ratione. Hæc tamen sententia repugnat Arist. nam Arist. cap. 3. connumeravit hos duos modos inter inutiles, quod immerito certe præstasset, si directe concluderent. Deinde repugnat rationi. Primo, quia in præmissis omnino dispositis eodem modo, non potest idem terminus esse maius extremum, & minus extremum. Secundo, quia Cesare, & Camestres non essent modi distincti, cum Cesare possit inferre conclusionem modi Camestres, & e contra. Si vero dicat hos modos esse distinctos per distinctas dispositiones præmissarum, etiam in illis a nobis assignatis, & distincta dispositio præmissarum: nam quemadmodum modus Cesare per transpositionem præmissarum fit Camestres, & Camestres fit Cesare, ita Festino fit Timendus, & Timendus fit Festino, & Baroco fit

Quæst. 3. diss. de modis inutilibus.

305

fit Donat, & Donat fit Baroco. Hinc deducitur, repugnare sententiam hanc suo auctori: nam admittit esse distinctos modos Cesare, & Camestres, tum etiam in secunda figura solum esse quatuor modos directos, & hos esse inter se distinctos.

Tertia assertio. Alii decem modi inutiles secundæ figuræ sunt simpliciter inutiles. Probatur assertio facta inductione per illos.

IN TERTIA parte quæstionis sit prima assertio. In tertia figura omnes decem modi inutiles connumerati ab Arist. sunt inutiles, saltem secundum quid.

Secunda assertio. Tres ex illis modis, illi scilicet, qui significantur a nobis illis vocibus, Ardētes, Arbores, Incensas, non sunt simpliciter inutiles, cum indirecte concludant.

Tertia assertio. Alii septem modi sunt simpliciter inutiles. Istæ tres assertiones confirmantur eodem prorsus modo ac tres superiores pertinentes ad modos inutiles secundæ figuræ.

QVÆSTIO III.

An in quavis figura sint plures modi inutiles, quā fuerint connumerati ab Aristotele.

IT hæc observatio. Per modos inutiles possumus intelligere præmissarum combinationes: possumus etiam intelligere, non solum combinationes has realiter sumptas, sed distinctas ratione, & in ordine ad directas conclusiones.

Quid modus inutilis.

Sit prima assertio. Si loquamur de modis inutilibus primo modo, tantum constituendi sunt in figuris syllogismorum triginta & quatuor, quos Arist. connumeravit. Probatur assertio: quia in quolibet figura non possunt fieri nisi sexdecim combinationes præmissarum, ut satis abunde docuimus superiori disputatione quæst. 5. Ex his vero dispositionibus quatuordecim sunt utiles: quare tantum erunt triginta & quatuor inutiles.

1. A. ferti.

Secunda assertio. Si loquamur de modis inutilibus formaliter sumptis, & ut inter se distinguuntur solum accidentaria ratione, multo plures sunt quam triginta & quatuor. Probatur assertio. Modi utiles materialiter solum sunt quatuordecim, & si sumantur, ut distincti formaliter, siue accidentaria ratione, sunt multo plures, ut vidimus superiori disputatione; ergo modi imperfecti, quamvis

2. A. ferti.

Qq

realiter

realiter soli sint triginta & quatuor, tamen si sumantur ut distincti accidentaria ratione, erunt multo plures. Probatur secundo assertio: quia multi sunt modi inutiles, qui sunt simpliciter inutiles, id est, qui nec inferunt conclusionem directam, nec indirectam; alii vero, qui sunt inutiles solum secundum quid, quia scilicet inferunt saltem conclusiones indirectas, ut vidimus superiori quaestione; ergo isti modi simpliciter inutiles habebunt distinctam rationem accidentariam in ordine ad conclusiones directas, & in ordine ad conclusiones indirectas: quare quivis ex illis erit multiplex formaliter, & accidentaria ratione. Idem argumentum potest fieri de his modis in ordine ad conclusiones equipollentes, & ad subalternatas.

Argum. in
1. assert.

Sed dices in primam assertionem. Hæc est inutilis dispositio in prima figura, scilicet: nullus leo est homo; sed quidam homo est animal: ex hac enim dispositione nihil sequitur; sed hæc non est aliqua ex connumeratis ab Aristotele; ergo dispositiones inutiles figurarum sunt plures illis, quas connumeravit Aristoteles. Respondemus distinguendo minorem ita: formaliter, & accidentaria ratione concedo: realiter nego: nam secundum rem eadem est cum dispositione quinto loco connumerata ab Aristotele, quæ a nobis significatur voce, *Ille*, tamen differt ab illa ratione, quia scilicet dispositiones hæc inutiles primæ figuræ intelligendæ sunt methodo compositionis, at vero exemplum a nobis adductum, procedit methodo resolutionis: quare solum differt ab illa accidentaria ratione: nam methodus compositionis, & resolutionis solum constituunt distinctionem accidentariam inter modos, ut in superioribus satis vidimus. Sed dices. Secundus modus ab Aristotele connumeratus, ille scilicet, qui significatur a nobis hac voce, *Iacens*, realiter sumptus est utilis, & infert conclusionem directam; ergo non est cur connumeretur inter inutiles, si realiter sumatur. Resp. negando consequentiam: nam eadem dispositio realiter sumpta per ordinem ad diuersas conclusiones est utilis, & inutilis.

QVÆSTIO IIII.

De incommodis, quæ docet Aristoteles sequi ex modis inutilibus figurarum.

QVEM-

VEM AD MODVM Arist. adduxit quarto capite illa duo principia, per quæ confirmatur omnes syllogismi utiles, ita etiam addfert principium, quo manifeste apparet, modos inutiles recta dispositione destitui. Principium vero est, dari terminos de omni inesse, & de nullo inesse. Videndum ergo est qua ratione hoc intelligatur.

Observandū igitur est, dari terminos de omni inesse, & de nullo inesse nihil esse aliud, quam ex dispositione illa præmissarum posse inferri conclusionem vniuersam affirmantem, & vniuersam negantem, & consequenter omne genus propositionis: nam vniuersa affirmans continet sub se particularem affirmantem, & vniuersa negans particularem negantem. Cum enim ex maiori & ex minori extremo veris existentibus præmissis cohalescit conclusio vniuersa affirmans vera, tunc sunt termini de omni inesse. Cum vero ex eisdem extremis cohalescit conclusio vniuersa negans vera, tunc sunt termini de nullo inesse. Hinc ergo fit, huiusmodi combinationes, ex quibus sequuntur termini de omni inesse, & de nullo inesse, non esse rectas: nam incertum est, quænam conclusio sequatur ex illa. In recta enim præmissarum dispositione, perpetuo recta sequitur conclusio, ita ut veris existentibus præmissis, nequeant maius & minus extremum primo & per se plus quam vnam conclusionem inferre.

Hoc ergo proposito, ita facile ostenditur, illas non esse rectas dispositiones, in quibus dantur termini de omni inesse, & de nullo inesse. Probatur. Omnis syllogismus debet necessario suam inferre conclusionem Arist. ita, ut veris existentibus præmissis, necessario sit vera talis conclusio; sed hoc non contingit in his dispositionibus; ergo sunt inutiles. Probatur minor, & sumamus pro exemplo primam dispositionem inutilem, constantem ex maiori propositione vniuersa affirmante, & ex minori vniuersa negante adductam ab Arist. 4. cap. & significatam a nobis per vocem, *Iacens*. In hac ergo dispositione, aut infertur vniuersa negans, aut vniuersa affirmans, aut utraque simul; sed nullum ex his; ergo, &c. Probatur minor. In primis non infertur vniuersa negans: nam in hac dispositione veris existentibus præmissis, maius extremum vere prædicatur vniuersæ de minori extremo; & si prædicatur negativè, est consequens falsum ex antecedente vero, ut patet in hoc exemplo: omnis homo est animal; sed nullus leo est homo; recte enim ita coniungitur extrema; ergo omnis leo est animal. Si vero ita coniungantur nullus leo est animal,

Quid sit se
qui de om
ni, & de
nullo ines
se.

Probatur
sententia
Arist.

Q9 2

datur

dicitur antecedens verum, & consequens falsum. Deinde non infertur vniuersa affirmans, propter eandem rationem, ut patet in hoc exemplo: omnis homo est animal; sed nullus lapis est homo, recte enim ita coniunguntur extrema; ergo nullus lapis est animal: si vero ita coniungantur; ergo omnis lapis est animal, datur antecedens verum, & consequens falsum. Tandem neque inferitur simul vniuersa affirmans, & vniuersa negans. Primo, quia si vtraque inferretur, esset idem absurdum, ac antea. Secundo, quia praemissae inferunt necessario, non vero indifferenter: quare debent inferre determinatam conclusionem: nam si inferrent indeterminate, aut inferrent libere, quod non est asserendum, nisi in agentibus voluntate praeditis: aut determinarentur per causas secundas, quemadmodum determinatur vis solis ad plures effectus producendos, quod etiam nullo modo est admittendum. Cum igitur dispositiones utiles necessario inferant, asserendum est, has in quibus dantur termini de omni inesse, & de nulli inesse, non esse rectas.

Contra
sent.

Sed dices statim. In modis utilibus interdum datur etiam termini de omni inesse, & de alicui non, quod certe est idem incommo- dum. Probatur in dispositione modi Darii: nam veris existentibus his praemissis, omne animal est substantia; sed quidam homo est animal, extrema vere ita coniunguntur inter se; ergo omnis homo est substantia: veris tamen existentibus his praemissis, scilicet omnis homo est rationalis; sed quoddam album est homo, vere possunt ita coniungi extrema; ergo quoddam album non est homo. Respondemus, longe disparem esse rationem: nam modus utilis habet necessario determinatam conclusionem, quam primo inferat: quod vero extrema diuersis modis coniungantur, hoc per accidens se habet, & ratione materiae: at vero modi inutilis non habent talem vim primo inferendi aliquam conclusionem: nam si illam haberent in quacunque materia, illam inferrent ut contingit in modis utilibus: in quacunque enim materia veris existentibus praemissis semper inferunt modi utiles aliquam conclusionem necessario, quae debet esse consequens verum.

CAPVT VII. EX PRAEMISSIS
DE INESSE QVA RATIONE SE
QVATVR CONCLUSIO.

VIA omnia in his libris adeo prolixè ab Arist. pertractatur, ut potius confusionem & tedium, quam exactam cognitionem pariant: proinde grauisimorum Philosophorum exemplo, quae mihi magis visa sunt necessaria, & audientium capiti accommodata, pertractabo: reliqua uero, quae ab Arist. ostentandi suum ingenium causa adducta fuere, libenter praetermittam, ne in his quae exigui sunt momenti ita moremur, ut tempus quod in rebus philosophicis fere ab omnibus solet desiderari, frustra teramus.

At vero, &c. Quia pronunciata, inquit Arist. alia sunt de inesse tantum, & alia simplicia, & alia de modo necesse, & alia de modo contingens. proinde de ratiocinationes ex istis confectae non eodem modo se habent: quare explicandum nobis est in sequentibus ex huiusmodi omnibus pronunciatis quamnam conclusio sequatur.

In necessariis igitur, &c. Hanc proponit regulam. In propositionibus de modo necesse eadem ratione philosophandum est ac in propositionibus simplicibus. Est tamen hoc discrimen, quod in propositionibus de modo necesse semper per modum necesse debet in illis reperiri, in simplicibus uero nunquam. Reddit rationem duplicem propter quam eodem modo res se habeat in enunciationibus de modo necesse, & simplicibus. Prima est: quia enunciationes de modo necesse, & enunciationes simplices eodem prorsus modo recipiuntur. Secunda est: quia illa duo principia, scilicet dici de omni, & dici de nullo, eandem habent vim in enunciationibus simplicibus, & in enunciationibus de modo necesse.

Quo fit, &c. Concludit caput docēs, in omnibus figuris modos imperfectos ex enunciationibus de modo necesse probari, uel reciprocatone, uel syllogismo ducente ad incommo- dum: quemadmodum etiam modi imperfecti ex enunciationibus simplicibus, exceptis tamen modis Baroco, & Bocardo: syllogismi enim, qui in his modis conficiuntur, si consistant ex propositionibus de modo necesse, non possunt probari syllogismo ducente ad incommo- dum, sed ratione expositoria.

CAPVT VIII. IX. ET X. QVA
RATIONE SEQVATVR CONCLV-
SIO EX PERMIXTIONE PROPOSI-
tionis de inesse cum propositione de
modo necesse,

1. A ferti.

IT autem, &c. In octavo capite explicat, que de hac re
pertinent ad primam figuram, propositis duabus assertioni-
bus. Prima est. Si propositio in prima figura fuerit affecta
modo necesse, & assumptio fuerit simplex, sequitur conclu-
sio de modo necesse: uerbi gratia in Barbara ex his præ-
missis, necesse est omne animal esse substantiam; sed omnis
homo est animal, sequitur hæc conclusio de modo necesse; ergo necesse est om-
nem hominem esse substantiam.

2. A ferti.

Quod si B, &c. Secunda assertio. Ex propositione simplici, & ex as-
sumptione de modo necesse, sequitur in prima figura conclusio simplex: uer-
bi gratia in modo Celarent ex his præmissis; nullum animal currit; sed ne-
cesse est omnem leonem esse animal, sequitur hæc conclusio simplex; ergo nul-
lus leo currit: non enim sequitur conclusio de modo necesse: quia in hac ar-
gumentandi forma potest dari antecedens uerum, & consequens falsum: ut
si ita argumentemur. Omne animal est coloratum; sed necesse est hominem esse
animal; ergo necesse est omnem hominem esse coloratum: antecedens enim ue-
rum est, & consequens falsum. Isti syllogismi in prima figura possunt confir-
mari per dici de omni, & dici de nullo.

CAPVT IX.

1. A ferti.

VM autem, &c. Explicat duabus assertionibus que de hac
re pertinent ad secundam figuram. Prima est. In secunda fi-
gura in tribus prioribus modis, scilicet in Cesare, Camestres,
& Festino, si propositio priuans, id est negans, que semper est
uniuersa, fuerit de modo necesse, semper sequitur conclusio de
modo necesse, ut inductione constat.

2. A ferti.

Quod si affirmatio, &c. Secunda assertio. Si propositio de modo necesse
fuerit affirmans, non licet inferre conclusionem de modo necesse. In quarto ta-
men modo, scilicet in Baroko, utrauis existat de modo necesse, non potest sequi
conclusio de modo necesse.

CAP.

CAPVT DECIMVM.

VM autem extrema, &c. Que pertinent ad tertiam
figuram, explicat etiam duabus assertionibus. Prima est. In
tertia figura in modis affirmantibus, scilicet in Darapti, Di-
samis, & Datisi, si propositio uniuersa sit de modo necesse
sive sit propositio, siue assumptio, sequitur conclusio de mo-
do necesse si uero alio modo disponatur, non sequitur conclusio de modo necesse.

1. A ferti.

Secunda assertio. In modis negantibus, scilicet in aliis tribus tertiae figurae,
si propositio uniuersa negans sit de modo necesse, sequitur similiter conclusio
de modo necesse: si minus, non ita. Quare in modo Bocardo non potest se-
qui conclusio de modo necesse, etiam si præmissæ sint de modo necesse. Ratio est:
quia propositio negans non est uniuersa, sed particularis.

2. A ferti.

CAPVT XI. DE PROPOSI-
TIONIBVS DE MODO CON-
TINGENS.

ONTINGERE autem, &c. In illo fere huius capituli
definiuit Arist. contingens ita. Illud quod cum non sit necessarium
potest tamen esse, & ex eo quod sit nullum sequitur absurdum.

1. A ferti.

Proponit deinde tres assertiones. Prima est. In prima figura
ex propositione & assumptione de modo contingens sequitur co-
clusio de modo contingens.

2. A ferti.

Secunda assertio. In secunda figura ex duabus propositionibus de modo con-
tingens nihil sequitur. Probatur: quia talis syllogismus non potest reduci ad modum
perfectum primæ figuræ. Secundo: quia in hac argumentandi forma datur antece-
dens uerum, & consequens falsum: ut si ita argumentemur in secunda figura. Co-
tingens est nullum hominem esse album; sed contingens est equum esse album;
ergo contingens est nullum equum esse hominem: antecedens enim uerum est,
& consequens falsum: quia nullum equum esse hominem non est contingens, sed
necessarium: quare in secunda figura ex duabus propositionibus de modo con-
tingens nulla sequitur conclusio de modo contingens.

3. A ferti.

Tertia assertio. In tertia figura ex propositione, & assumptione de modo
contingens sequitur conclusio contingens: ut in Darapti: contingens est omnem
hominem ambulare, sed contingens est omnem hominem esse album; ergo con-
tingens est aliquod album ambulare.

Obfer-

Obserua.

Obseruandum tamen est, omnem propositionem de modo contingens conuer-
ti in propositionem contrariae qualitatis ut recte sequitur, contingens est Pe-
trum esse album; ergo contingens est Petrum non esse album: tum etiam con-
tingens est omnem hominem esse doctum; ergo contingens est nullum hominem
esse doctum. Ratio huius rei est; quia contingens dicitur ex aequo de eo quod
potest esse, et non esse.

CAPVT XII. DE CONIUN- CTIONE ABSOLVTI ET CON- TINGENTIS IN TRIBVS

FIGVRIS.

1. Assert.

PRIMA assertio. In prima figura ex propositione de modo
contingens, et ex assumptione simplici colligitur conclusio
de modo contingens: ut contingens est omne animal esse album;
sed omnis homo est animal; ergo contingens est omnem homi-
nem esse album. Si uero propositio fuerit simplex, et assum-
ptio de modo contingens, sequitur conclusio de modo contin-
gens, si contingens sumatur lata quadam significatione, ut significat id quod
est, siue id quod est necessarium: uerbi gratia, omne quod mouetur est substan-
tia; sed contingens est omnem hominem moueri; ergo contingens est omnem
hominem esse substantiam. Haec conclusio uera est, si contingens sumatur lata
quadam significatione.

2. Assert.

Secunda assertio. In secunda figura ex propositione uniuersa negata de mo-
do contingens, et assumptione simplici affirmante non sequitur conclusio ali-
qua accurata: si uero ex assumptionibus affirmans fuerit contingens, negans ue-
ro simplex, potest inferri conclusio de modo contingens: ut nullum sanum est
egrum, sed contingens est omnem hominem esse egrium; ergo contingens est nul-
lum hominem esse sanum. Sed obseruandum est, in hac conclusione contingens
non sumi proprie sed lata quadam significatione: nam si abstracte sumatur, in
simili forma datur antecedens uerum, et consequens falsum: ut in hoc syllogis-
mo. Nullus homo mugit; sed contingens est omnem bouem mugire; ergo contin-
gens est nullum hominem esse bouem: consequens enim hoc non est contingens,
sed necessarium.

3. Assert.

Tertia assertio. In tertia figura ex propositione simplici, et altera de con-
tingenti, sequitur conclusio de modo contingens: ut omnis homo est animal;
sed contingit omnem hominem ambulare; ergo contingit aliquod ambulans esse
animal.

CAP.

CAPVT XIII. A QVO VSQVE AD VIGESIMVM EXCLUSIVE DE MIX- TIONE CONTINGENTIS & NECESSARIJ INTER SE, & cum simplicibus disputat Aristoteles.

In hoc capite explicabimus, propositis quibusdam regulis, quae ab Arist.
in his septem capitibus docentur. De his ergo, quae ad primam figuram
pertinent, quatuor regulas proponemus.

PRIMA regula. Si propositio fuerit contingens, et assum-
ptio etiam de modo necesse, potest sequi conclusio contingens:
ut contingens est omne animal dormire; sed necesse est om-
nem hominem esse animal; ergo contingens est omnem ho-
minem dormire.

1. Regula.

Secunda regula. Si propositio fuerit necessaria, et as-
sumptio contingens, sequitur etiam conclusio de modo contingens: ut necesse est
omne quod currit moueri; sed contingens est quendam hominem currere; er-
go contingens est quendam hominem moueri. Ista duae regulae propositae deser-
uiunt modis affirmantibus prima figura.

2. Regula.

Tertia regula. Si propositio negans fuerit de modo contingens, et assumptio
necessaria, inferitur conclusio de modo contingens: ut contingens est nullum ani-
mal dormire; sed necesse est omnem hominem esse animal; ergo contingens est
nullum hominem dormire.

3. Regula.

Quarta regula. Ex propositione de modo necesse, et assumptione de modo
contingens, potest sequi conclusio duplex, una simplex, et altera de modo co-
tingens, si contingens sumatur lata quadam significatione. Hoc intellige in mo-
dis negantibus.

4. Regula.

In secunda figura sit prima regula. In tribus prioribus modis secunda figu-
ra, scilicet in Cesare, Camestres, et Festino, si propositio negans fuerit de mo-
do necesse, et affirmans de modo contingens, duplex conclusio inferitur, una
simplex, et alia contingens.

In 2. figu-
ra 1. regula

Secunda regula. In his tribus modis propositis si propositio negans sit con-
tingens, et assumptio de modo necesse, nequit sequi conclusio. Primo, quia
uniuersa contingens nullo pacto conuertere potest: quare ratiocinatio ex illa co-
fecta non potest reduci ad primam figuram. Secundo, quia in hac argumentandi
forma datur antecedens uerum, et consequens falsum: ut patet in hac argumē-
tatione. Contingens est nullum equum esse album; sed necesse est omnem Sygnū
esse album: ex his praemissis nulla sequitur conclusio. In quarto modo huius se-
cundae figurae nulla est certa regula.

2. Regula.

Rr

In ter-

In 3. figura
fit hæc re-
gula.

314

Comment in 1. lib. de Syllogismo.

In tertia figura fit hæc regula. In modis affirmantibus si altera ex præmissis est de modo contingens, & altera de modo necesse, infertur conclusio de modo contingens: ut contingens est omnem hominem esse album; sed necesse est omnem hominem esse animal; ergo contingens est aliquod album esse animal. In modis uero negantibus eiusdem figure si propositio negans fuerit de modo contingens, & assumptio affirmans fuerit de modo necesse, infertur conclusio contingens: ut contingens est nullum hominem ambulare; sed necesse est omnem hominem esse animal; ergo contingens est aliquod animal non ambulare. Si uero propositio negans fuerit necessaria, & propositio affirmans fuerit de modo contingens, poterit inferri duplex conclusio, altera contingens, & altera simplex. Hæc quæ in hoc capite diximus, diuerso ordine a nobis, ac ab Aristotele tradita fuere, sed ita res postulat, ut commodius perspicui possint.

DISPUTATIO CIRCA EA,
QVAE DOCVIT ARISTOTELES
A CAPITE SEPTIMO VSQVE AD
VIGESIMVM EXCLUSIVE.

IN QVA AGITVR DE PERMIXTIONE
ne pronunciatorum in tribus figuris.

DISPUTATIONEM hæc duabus quaestionibus absoluemus. In prima agemus de propositionibus de modo necesse inter se, & permixtis cum absolutis, siue de inesse tantum. In secunda instituetur sermo de permixtione propositionum de modo contingens inter se, & cum propositionibus absolutis, & cum propositionibus de modo necesse.

QV AEST.

Quæst. I. de permixtione propositionum. 315

QV AESTIO I.

De permixtione propositionum de modo necesse cum absolutis.

VIDQV ID censerit de hac re Arist. a cap. 7 usque ad 10. inclusiue, explicuimus satis in Comentariorum: quare in hac quæst. duo præstabimus. Primum erit, aliquas assignare voces, quibus facile possimus Arist. præcepta memoria retinere. Secundum vero erit, soluere quandam rationem, quæ contra Arist. doctrinam vim videtur habere.

IN PRIM A parte quæst. certum est, quod quando ambæ præmissæ sunt de modo necesse, sequitur etiã conclusio de modo necesse in quauis ex trib. figuris. Proponendæ ergo sunt voces, quibus explicemus institutum, quando præmissæ sic se habent, ut una sit simplex, & altera de necesse. Obseruandæ igitur sunt sequentes regulæ.

SIMPLEX CVM MODIFICATA DE MODO
NECESSE IN TRIBVS FIGVRIS.

1. In quatuor primæ sequitur conclusio maiorem,
2. In tribus secundæ sequitur conclusio negantem,
3. In quarto tamen nunquam de modo necesse.
4. In tertiæ aientibus vniuersam sequitur modus,
5. Ex hac si neget, colliges de necesse.

His quinque regulis facillimum erit memoria retinere, quænam conclusio sequatur iuxta sententiam Arist. in quouis modo trium figurarum ex permixtione pronunciatorum de modo necesse cum pronuntiatis simplicibus, siue de inesse.

Prima regula ita est intelligenda. In prima figura, si maior propositio est de modo necesse, & minor est simplex, sequitur conclusio de modo necesse: si vero maior sit simplex, & minor sit de modo necesse, sequitur conclusio simplex.

Secunda regula ita explicatur. In tribus prioribus modis secundæ figure tantum sequitur conclusio de modo necesse, quando ex

Rr 2

præ-

316 *Quæst. 2. disp. de permixtione propositionum.*

præmissis illa quæ est negans, est etiam de modo necesse.

Tertia regula sic exponitur. In modo Baroco nulla ratione potest sequi conclusio de modo necesse.

Quarta regula hunc habet sensum. In modis Darapti, Disamis, & Datisi, si præmissa vniuersa sit de modo necesse, sequitur conclusio de modo necesse, sin minus non ita.

Quintam regulam sic accipe. In modis Felapton, & Ferison, si præmissa negans sit de modo necesse, sequitur conclusio de modo necesse: in modo vero Bocardo non ita.

IN SECUNDA parte quæst. dices. Docuit Arist. in superioribus, ex permixtione propositionis de modo necesse cum assumptione de inesse tantum, sequi conclusionem de modo necesse. Dices hæc est dispositio de modo necesse cum assumptione de inesse tantum: omne album esse coloratum est necesse; sed quidam homo est albus; ergo necesse est quendam hominem esse coloratum: sed ex hac dispositione non sequitur conclusio, scilicet; ergo necesse est quendam hominem esse coloratum: quia hoc potius est contingens; ergo ex dispositione propositionis de modo necesse, cum assumptione de inesse tantum, non sequitur conclusio de modo necesse. Resp. negando minorem: nã etsi propositio hæc absolute loquendo sit contingens, quidam homo est coloratus, supponendo tamen omne album necessario esse coloratum, vt supponit propositio; & supponendo etiam aliquem hominem esse album, vt supponit assumptio, necessario sequitur ex vi præmissarum hæc conclusio de modo necesse; ergo necesse est aliquem hominem esse coloratum.

QVÆSTIO II.

De permixtione pronunciatorum de modo contingens cum simplicibus, & de necesse.

Diuisio q.

1. Obser.

VÆSTIO hæc in duas etiam diuiditur partes, quemadmodum & superior.

IN PRIMA igitur parte quæst. sit observatio. Rem hanc pertrastauit Arist. a cap. 11. vsque ad 20. exclusiue: capite enim vndecimo proposuit ea quæ pertinent ad propositiones de modo contingens, quando ambæ sunt de modo contingens: in aliis vero, quæ ad ipsas pertinent, quando vna est de modo contingens, alia vero simplex, siue de modo necesse. Propo-

Quæst. 2. disp. de permixtione propositionum. 317
Proponamus ergo voces quibus facile memoriæ commendentur Aristotelis præcepta.

EX PRAEMISSIS DE MODO

CONTINGENS.

1. *In omnibus primæ, & tertiæ modis figuræ*

Sequitur contingens conclusio, si sic sint præmissæ

De modo contingens, nunquam in modis secundæ.

Hæc regula ita exponitur. Si ambæ præmissæ sint de modo contingens in primæ, aut tertiæ figuræ, sequitur conclusio de modo contingens. In secundæ vero figuræ etiam si ambæ præmissæ sint de modo contingens, nequit sequi conclusio de modo contingens.

EX PRAEMISSA DE MODO CONTIN-

GENS CVM SIMPLICI.

2. *Minor si sit simplex in modis primæ figuræ,*

Contingensq. maior, sequitur conclusio maiorem.

3. *Nullam in secundæ regulam certo seruabis.*

4. *In tertiæ vero primæ contrarium habebis.*

Secundam regulam sic intellige. In modis primæ figuræ quādo maior propositio est de modo contingens, & minor est simplex, sequitur conclusio de modo contingens.

Tertiam regulam sic accipe. In secundæ figuræ nulla est certa regula: nam interdum conclusio quæ inferitur de modo contingens, est vera, & interdum est falsa.

Quartæ regulæ hic est sensus. In tertiæ figuræ ex vna de modo contingens, siue sit maior, siue minor: & ex altera simplici sequitur conclusio de modo contingens.

EX PRAEMISSA DE MODO CONTINGENS

cum præmissa de modo necesse.

5. *Semper de contingens infer in primæ figuræ,*

Necesse dummodo desit maiori neganti.

Rr 3

Ex mo-

6. *Ex modis secunda nullus certa lege tenetur.*

7. *At tertia aientes ferunt de modo contingens.*

8. *Negantes etiam si maior negans contingat.*

Quinta regulae hac est expositio. In modis primae figurae ex una praemissa de modo contingens, & alia de modo necesse, semper inferitur conclusio de modo contingens, dummodo modus non constet ex maiori propositione negante, & de modo necesse: nam tunc solum inferitur conclusio simplex: ut necesse est omne quod ridet esse risibile; sed contingens est omnem hominem ridere, non sequitur; ergo contingens est omnem hominem esse risibilem: nam hoc non est contingens, sed potius necessarium.

Sexta regula satis aperte indicat, nullam certo observari posse in secunda figura.

Septima regula praecipit, semper esse concludendam conclusionem de modo contingens in aientibus tertiae figurae, scilicet in modis Darapti, Disamis, & Datili, siue maior sit de modo contingens, & minor de modo necesse, siue e contra.

Octava regula demonstrat, modos negantes tertiae figurae, nempe Felapton, Bocardo, & Ferison, inferre conclusiones de modo contingens, quando in illis maior propositio, quae est negans, est de modo contingens, & minor de modo necesse.

IN SECUNDA parte quaest. dicit aliquis. Docuit Arist. ut diximus in secunda regula, ex propositione de modo contingens, & assumptione de inesse, sequi conclusionem de modo contingens. Dices, hac est talis dispositio: contingens est omne quantum esse quale; sed quoddam album est quantum, & tamen ex huiusmodi dispositione non sequitur conclusio de modo contingens: quia hac quae ex illis praemissis sequitur, ut praecipit docet, scilicet contingens est quoddam album esse quale, non est vera: nam hoc potius est necessarium. Resp. veram esse hanc consequentiam, quae deducitur ex illis praemissis, scilicet contingens est quoddam album esse quale: nam in hac enunciatione, album, quod est subiectum, non supponit pro formali, sed pro substantia, quae afficitur albedine: immo hoc ita esse constabit necessario, si inspicimus assumptionem, quae ita habet; sed quoddam album est quantum, si album in assumptione supponat pro formali, impossibilis est illa enuntiatio; si vero album supponat pro substantia, est vera assumptio, & ex illa sequitur conclusio

si al-

si album eodem modo supponat. Sed ut alia argumenta similia dissolvantur observandum est, fere semper attributum conclusionis eo modo convenire subiecto quo convenit attributum maioris propositionis secundum naturam subiecti propositionis. Ratio est: quia in syllogismis directe concludentibus, de quibus intelligenda est haec regula, semper id quod est attributum propositionis, est etiam attributum conclusionis.

CAPVT XX. OMNES SYLLOGISMOS DEBERE REVOCARI AD TRES FIGURAS ADDUCTAS.

NECESSE est igitur, &c. Statim in prima parte capituli, ut suum probet institutum, tres proponit divisiones. Prima est. Omnis ratiocinatio aut colligit conclusionem affirmantem, aut negantem. Secunda divisio. Omnis ratiocinatio aut colligit conclusionem universalem, aut particularem. Tertia divisio. Omnis ratiocinatio aut colligit conclusionem directam, aut indirectam: per conclusionem directam intelligit modo illam, quae ex praemissis necessario sequitur, & habet consequens absolute verum. Per indirectam intelligit illam, quae necessario sequitur ex praemissis, tamen consequens eius non est simpliciter verum, sed ex suppositione, qualis est conclusio in syllogismo ducente ad incommodum.

Si igitur colligendum sit, &c. Sumit hanc hypotheseum. In omni syllogismo debet sumi aliquod tertium, quod bis sonatur ante conclusionem, quod tertium est medium verbum: medium enim verbum bis sumitur ante conclusionem, semel scilicet in propositione, & iterum in assumptione. Ex varia ergo medii verbi cum extremis dispositione ortum habent syllogismorum figurae.

Vbi igitur, &c. Ex dictis hac ratione suadet tres tantum esse syllogismorum figuras. Ex dispositione medii verbi cum extremis ortum habent figurae; sed tribus tantum modis potest disponi medium verbum cum extremis; ergo tres tantum sunt syllogismorum figurae. Probatur minor: quia aut medium verbum est attributum unius extremi, & subiectum alterius, & fit prima figura: aut est attributum utriusque extremi, & fit secunda figura: aut est subiectum utriusque extremi, & fit tertia figura. Quare si tres tantum sunt syllogismorum figurae, omnes syllogismi perfecti siue simplices sint, siue modales, debent necessario ad aliquam ex tribus figuris pertinere.

CAP.

CAPVT XXI. ARGVMENTA-

TIONEM EX HYPOTHESI, ET EX
transumptione sub iis figuris
contineri.

ER syllogismum ex hypothesis intelligimus modo illum, qui ducit ad incommodum: probatq; semper id quod est ex se falsum, est tamen ex suppositione uerum.

Quod autem in his, &c. Syllogismus ducens ad incommodum, inquit Aristoteles, reducit ad aliquem ex tribus figuris. Id ita probatur. Omnes syllogismi ducentes ad incommodum probant id quod ex se falsum est, tamen probant semper id, quod ex hypothesis debebant probare: nam syllogismi ducentes ad incommodum ex opposito illius quod negatur, recte semper probant necessario sequi id quod absurdum est; ergo omnis syllogismus ducens ad incommodum pertinet ad aliquam ex tribus figuris. Consequentia ita probatur. Omnis syllogismus concludens recta uia (id est directe, siue necessario. Per directe enim modo necessario intelligit) pertinet ad aliquam ex tribus figuris: ut constat ex superiori capite; sed omnis syllogismus ducens ad incommodum necessario concludit; ergo omnis syllogismus ducens ad incommodum pertinet ad aliquam ex tribus figuris.

Nec eas modo, &c. Docet praeterea omnes alios syllogismos ex hypothesis, etiam illos qui fiunt per transumptionem, pertinere ad aliquam ex tribus figuris. Fiunt autem syllogismi ex hypothesis per transumptionem: quando quæst. aliqua reducit ad aliam quæ directe probatur: ut si quæst. sit an omnia astra sint rotunda, & hæc quæst. transferatur ad lunam; quia idem iudicium est de luna, ac de aliis astris: huiusmodi inquit argumentatio, quæ est ex transumptione, cum directe, & necessario concludat, etiam pertinet ad aliquam ex tribus figuris. Concludit ergo docens, planum esse omnes syllogismos reduci ad tres figuras adductas, & probari per duos modos utiles uniuersales primæ figuræ, scilicet per modum Barbara, & per modum Celarent.

CAPVT XXII. IN QVO QVAT-
TVOR PROPONIT THEOREMATA.1. Theore-
ma.

AM ergo, &c. Primum theoremata. In quolibet syllogismo utraque uel una saltem propositio debet esse affirmans, ex duabus autem negantibus nihil concluditur.

2. Theore-
ma.

Hinc igitur, &c. Secundum theoremata. Utraque uel una saltem ex propositionibus

nonibus in quouis syllogismo debet esse uniuersa: ex duabus enim particularibus nihil concluditur.

Ubi igitur &c. Tertium theoremata. Si conclusio fuerit uniuersa, ambe præmissæ debent esse uniuersæ: si uero ambe præmissæ fuerint uniuersæ, non est necesse ut sequatur conclusio uniuersa, sed potest sequi particularis: ut patet in modo Darapti.

3. Theore-
ma.

Planum est, &c. Quartum theoremata. Conclusio semper debet esse similis alteri ex præmissis, uel utriusque: id est si conclusio est affirmans, quæuis ex præmissis debet esse affirmans, & si conclusio fuerit negans, altera ex præmissis debet esse negans: si conclusio fuerit necessaria, quæuis ex præmissis debet esse necessaria: si conclusio fuerit probabilis, uel falsa, uel impossibilis, aliqua saltem ex præmissis debet esse uel probabilis, uel falsa, uel impossibilis: si tamen conclusio uera sit, non est necesse ut præmissæ sint ueræ: nam ex falso aliquando sequitur uerum, & aliquando falsum, ut patet in hac argumentatione, in qua ex præmissis falsis sequitur conclusio uera. Omnis arbor est sentiens: sed omnis homo est arbor; ergo omnis homo est sentiens. Cur uerum interdum sequatur ex falso, abunde dicemus disputatione prima libri secundi.

4. Theore-

CAPVT XXIII. OMNEM SYL-
LOGISMVM CONSTARE EX
TRIBVS TERMINIS.

OC etiam, &c. In principio capitis docet Arist. omnem syllogismum constare ex tribus terminis, scilicet ex medio uerbo, ex maiori, & ex minori extremo. Obseruat tamen id uerum esse in syllogismis simplicibus, & non in compositis, docetq; syllogismos compositos fieri tribus modis.

Ut si E complexio, &c. Primo modo fit syllogismus compositus quando unam & eandem conclusionem iuxta eandem figuram & modum confirmamus per diuersa media: ut si ad confirmandam hanc conclusionem, omnis homo est substantia, sumamus hæc diuersa media, scilicet uiuens, & animal, & conficiamus has argumentationes: omne animal est substantia; sed omnis homo est animal; ergo omnis homo est substantia: Omne uiuens est substantia; sed omnis homo est uiuens; ergo omnis homo est substantia. Ex istis duobus syllogismis simplicibus in eodem modo eiusdem figuræ habentibus eandem conclusionem per diuersa tamen media fit syllogismus compositus primo modo.

Aut si A, B, &c. Secundo modo fit syllogismus compositus, quando eandem conclusionem probamus per idem medium, & per diuersas figuras.

Vel etiam ubi, &c. Tertio modo fit syllogismus compositus, quando con-

Ss

clusionem

clutionem alicuius syllogismi confirmamus confirmando premissas ex quibus syllogismus constat: ut si in hoc syllogismo, omne animal est substantia; sed omnis homo est animal; ergo omnis homo est substantia, confirmamus hanc conclusionem, scilicet omnis homo est substantia, confirmando premissas, scilicet omne animal est substantia, & omnis homo est animal ita: omne quod per se existit est substantia; sed omne animal per se existit; ergo omne animal est substantia: & omne uiuens sentiens est animal; sed omnis homo est uiuens sentiens; ergo omnis homo est animal. Tum etiam si confirmemus unum ex pronuntiatis syllogismi inductione, & alterum ratiocinatione: tunc enim erunt plures ratiocinationes, cum sint plures complexiones: id est, cum sint plures colligendi modi, erit multiplex ratiocinatio, siue consequentia.

CAPVT XXIII. OMNEM SYLLOGISMVM CONSTARE EX DVABUS PROPOSITIONIBUS.

Partes maiores.

QUOD cum plane, &c. In syllogismo, ut saepe dictum est, dantur partes maiores, & minores. Partes minores sunt maius extremum, minus extremum, & medium uerbum. Maiores uero sunt propositiones ex quibus constat: partes ergo maiores duas esse tantum, ita probamus. In quouis syllogismo simplici dantur tres termini, & non plures; sed tres termini tantum possunt constituere duas propositiones; ergo syllogismus constat si sit simplex, ex duabus propositionibus. Probatur minor. Ex tribus terminis medium uerbum solum potest uniri cum maiori extremo, uel cum minori: si uniatur cum maiori extremo, tantum fit una propositio; si cum minori alia; ergo tres termini tantum possunt constituere duas propositiones, & ex consequenti quouis syllogismus simplex ex duabus tantum constat propositionibus.

Itaque si ratiocinationes, &c. Docet ex dictis colligendum esse in syllogismo simplici & potissimo tres esse partes minores, & duas maiores: in aliis uero syllogismis non ita, inquit, res se habet. Sed hic obseruandum est, Aristotelem non loqui de omnibus partibus maioribus syllogismi, sed de illis solum, quae antecedens syllogismi componunt: ut diximus circa primum caput in disputatione de Syllogismo quest. 7. & postea in disput. 1. de figuris quest. 2.

CAPVT XXV. QVAENAM QVAESTIONES FACILIVS PROBENTUR, AUT IMPUGNENTUR.

Quando

VANDO vero ex nostra, &c. Prius explicat Aristoteles quanam quaestiones concludantur in quauis ex tribus figuris.

Sane affirmatio uniuersalis, &c. Questio uniuersa affirmans solum potest concludi in primo modo primae figurae, scilicet in Barbara. Questio uniuersa negans potest concludi in prima & secunda figura. In prima figura in modo Celarent. In secunda figura in modis Cesare, & Camestres. Questio particularis affirmans tantum potest concludi in prima & tertia figura. In prima in modo Darii. In tertia in modis Darapti, & Disamis, & Datisi. Tandem questio particularis negans concludi potest in omnibus figuris. In prima figura in modo Ferio. In secunda figura in modis Festino, & Baroco. In tertia figura in modis Felapton, Bocardo, & Ferison. His positis duas assignat regulas.

Est autem omnino facilius, &c. Prima regula. Quaestiones uniuersae 1. Regula. siue sint affirmantes, siue negantes, facilius multo possunt impugnari. Ratio est: quia ad reficiendas propositiones uniuersas duae patent uiae, una per uniuersam oppositam, & alia per particularem contradicentem: particulares uero quaestiones solum possunt impugnari per alias particulares subaduersas.

Ad confirmandum autem, &c. Secunda regula. Quaestiones particulares 2. Regula. facilius possunt confirmari quam uniuersae, duplici de causa. Prima est: quia particulares quaestiones concluduntur in pluribus figuris. Secunda causa est: quia particularis affirmans facile suadetur per seipsam, & per uniuersam affirmantem: ut haec, aliqua uoluptas est bona, suadetur per seipsam ita, aliqua uoluptas est delectabilis; sed omne delectabile est bonum; ergo aliqua uoluptas est bona: & per uniuersam affirmantem ita. Omnis uoluptas est bona; sed quedam uoluptas est uoluptas; ergo quedam uoluptas est bona. Quare inquit Aristot. concludendum est, facilius esse aliquid impugnare, quam illud idem confirmare: quia ad refellendum plura sunt media.

Ex his igitur, &c. Conficit epilogum eorum, quae in superioribus capitulis docuit, dicens. Constat ex dictis, quae ratione construatur omnis syllogismus. Praeterea quot propositionibus, & quot terminis constet, & haec partes quae ratione se habeant inter se. Insuper constat ex dictis, quanam quaestio in quauis figura concludantur, & quae probentur in pluribus, & quae in paucioribus.

Ss 2

SECTIO

SECTIO SECVNDA

HVIVS LIBRI, QVAE EST

DE RATIONE INVENIENDI

SYLLOGISMOS.

CAPVT XXVI. DE PARANDA

copia pronunciatorum.

ARGVMENTVM.

In hac secunda parte huius libri disputatiam Arist. de ratione inueniendi medium. & in hoc capite quandam proponit generalem diuisionem eorum quae sunt. Deinde vero quibusdam propositis praeceptis, docet quae ratione paranda sit copia pronunciatorum.

AM vero, &c. Nunc inquit, docendum est, quae ratione possimus copiam argumentorum parare: non enim sufficit dialectico nouisse quae ratione propositis terminis conficere debeat syllogismum, sed opus est sciat ipse argumentorum copiam ad quaest. pertractandam parare.

Rerum igitur, &c. Hanc proponit diuisionem rerum. Aliae sunt quae de nullo dicuntur, quia sub se non habent aliquid, ut singularia, uel si forte dicuntur per accidens dicuntur: ut in hac propositione, ueniens est Socrates, Socrates qui res singularis est, dicitur per accidens de ueniente. Aliae sunt res, quae de aliis dicuntur synonyme de ipsis uero nihil dicitur: ut sunt genera suprema. Aliae denique sunt res, quae dicuntur de aliis, & de ipsis etiam aliae dicuntur: ut sunt omnia interiecta inter genera suprema, & individua, uerbi gratia homo. nam homo dicitur de singularibus hominibus, & de homine dicuntur substantia, corporea, animata sentiens.

1. Praeceptum.

Principio proponendum, &c. Rationem & artem parandi copiam docet Arist. quibusdam praeceptis Primum est. Ante omnia proponenda est quaest. de qua futura est disputatio, inquirendaeque sunt definitiones, & proprietates tam subiecti, quam attributi, & ut uno uerbo dicam, sumenda sunt omnia an-

tecedentia

tecedentia & consequentia subiecti & attributi. Consequentia subiecti uel attributi sunt, quae ex subiecto, uel attributo sequuntur. Antecedentia subiecti, uel attributi sunt, ex quibus uel subiectum, uel attributum inferitur.

In consequentibus, &c. Secundum praeceptum. Distingui debent consequentia subiecti, & attributi: nam de subiecto & attributo quaedam dicuntur secundum essentiam, ut genus, species, differentia, & definitio essentialis: quaedam uero ut proprietates, & quaedam ut accidentia communia. Praeterea ex his omnibus rebus uidendum est, quoniam conueniant subiecto, aut attributo secundum opinionem hominum, & ex his fit syllogismus dialecticus: & quae conueniant certo, reuera, & necessario: nam quo pluribus consequentibus abundabit aliquis, eo citius inueniet pronunciata ad probandam quaestionem proposita: quo autem uerioribus, eo certius quaestionem demonstrabit.

Sunt autem ea deligenda, &c. Tertium praeceptum. Eligenda sunt consequentia uniuersalia, & non quae consequuntur partem rei, sed potius totam: ut si queratur, an omnis homo sit substantia, non est sumendum hoc consequens album: quia esse album, non conuenit omnibus hominibus, sed quibusdam tantum, sed sumendum est hoc consequens, animal: quia animal conuenit omni homini. Ratio huius praecepti (inquit) est, quia si sumatur indefinitum, dubium est, an sit particulare, uel uniuersum: & si sumatur particulare, ex particularibus nihil concluditur, ut dictum est cap. 22. Eodemque modo sumenda sunt antecedentia id est, non sunt sumenda antecedentia, ex quibus ut ex parte res proposita sequatur, sed ex quibus totis sequatur: ut ad probandum hominem esse animal, non est sumendum album, quia non omne album est animal, sed sumendum est uerbi gratia, sentiens, quia omne animal est sentiens.

Nec uero lumendum est, &c. Quartum praeceptum. Non est sumendum consequens cum nota uniuersa: ut si dicamus ex homine sequi omne animal ita, est homo; ergo est omne animal, sed debet sumi consequens simpliciter, & sine nota quemadmodum diximus in libro de Enunciatione, notam uniuersi generis non esse addendam attributo, sed subiecto: si enim nota uniuersi generis adderetur consequenti, nihil colligeretur, & si res semper consequens esset absurdum.

Cum autem aliquo, &c. Quintum praeceptum. Cum attributum aut subiectum quaestionis, de quo queruntur consequentia, continetur sub aliquo attributo uniuerso, non sunt sumenda consequentia remota, sed proxima. Ratio est: quia remota in proximis continentur: ut ad probandum omnem hominem esse substantiam, melius est consequens animal, quam consequens corpus, quia corpus in animali continetur, id idem obseruari debet in antecedentibus, ut scilicet non sumantur quae sunt remota, sed potius quae sunt proxima consequentibus.

Nam id quaestiones eas, &c. Sextum praeceptum. Ad probandas quaestiones de rebus, quae ut plurimum solent euenire, sat est assumere etiam media de rebus, quae ut plurimum eueniunt.

7. Præcep.

Nec vero ea deligenda, &c. Septimum præceptum. Non sunt eligenda consequentia, quæ consequuntur utramque questionis partem, id est subiectum, & attributum questionis: quoniam ex his fit syllogismus in secunda figura ex duabus affirmantibus, ex quibus nihil concluditur: sed causam huius rei, inquit, dicemus in sequentibus, id est capite sequenti.

CAP. XXVII DE INVENTIONE MEDII VERBI IN SYLLO- GISMIS.

ARGUMENTVM.

Tradit Arist. priuata præcepta ad inueniendū medium in quavis quæst. & quia quæstio quadruplex est, scilicet vniuersa affirmans, & vniuersa negans, particularis affirmans, particularis negans, quæ ad has quæstiones pertinent de hac re, quatuor explicat præceptis: deinde quædam colligit cōfectaria: ac tandem alia proponit præcepta.

1. Præcep.

Pigitur, &c. Primum præceptum. Ad concludendam quæst. vniuersam affirmantem inspicienda sunt omnia subiecta, & antecedentia attributi, de quibus scilicet attributū dicitur: tum etiā ea, quæ consequuntur subiectum: & sumendum est medium, quod sequatur subiectum, & antecedit attributum: ut ad probandam hanc quæstionem vniuersam affirmantem, omnis homo est substantia, sumendum est hoc medium, animal uerbi gratia, quia animal est antecedens attributi, & consequens subiecti quæstionis, scilicet hominis. Fiet ergo syllogismus hac ratione. Omne animal est substantia; sed omnis homo est animal; ergo omnis homo est substantia.

2. Præcep.

Si vero sit, &c. Secundum præceptum. Ad probandam quæst. particularem affirmantem sumendum est medium, quod antecedit subiectum & attributum quæstionis: ut si quæstio sit, an aliquod animal sit album, medium aptum erit Cygnus: recte enim infertur ex Cygno quoddam animal, quod est subiectum quæst. & album, quod est attributum quæstionis. Fiet ergo syllogismus in modo Darapti tertie figure ita. Omnis Cygnus est albus; sed omnis Cygnus est animal; ergo aliquod animal est albus.

3. Præcep.

Quando vero, &c. Tertium præceptum duas habet partes. Prima est. Ad concludendam quæstionem vniuersam negantem expectanda sunt quæ sequuntur subiectum, & repugnant attributo: nam si idem sit consequens subiecti, & repugnans attributo, illud est medium aptum ad concludendam quæst. vniuersam negantem;

negantem: ut ad concludendum, nullum hominem esse scientiam, est medium accommodatum animal, quia animal sequitur subiectum quæst. scilicet hominem, & repugnat attributo, scilicet scientiæ. Fiet ergo syllogismus ita. Nullū animal est scientia; sed omnis homo est animal; ergo nullus homo est scientia. Secunda pars huius præcepti ita habet. Expectanda sunt quæ repugnant subiecto, & sequuntur attributum quæstionis: ut ad probandam eandem quæst. vniuersam negantem erit medium accommodatum, qualitas: quia repugnat subiecto quæst. scilicet homini, & consequitur attributum, scilicet scientiam. Fiet ergo syllogismus ita in modo Camestres. Omnis scientia est qualitas; sed nullus homo est qualitas; ergo nullus homo est scientia.

4. Præcep.

Quod si in aliquo, &c. Quartum præceptum. Ad concludendam quæst. particularem negantem, expectanda sunt quæ antecedunt subiectum, & repugnant attributo, & illud quod erit antecedens subiecti, & repugnabit attributo, erit medium accommodatum ad probandam quæstionem particularem negantem: ut ad probandum aliquod animal non esse album, erit medium accommodatum coruus, quia coruus est antecedens alicuius animalis, & repugnat attributo, scilicet albo: recte enim sequitur, est coruus; ergo est quoddam animal: est coruus; ergo non est albus. Fiet ergo ita syllogismus. Nullus coruus est albus; sed omnis coruus est animal; ergo quoddam animal non est albus.

Constituamus enim, &c. Conatur Arist. hæc quatuor præcepta proponita clarius multo explicare quibusdam positis elementis: sed quia existimo, quæ ab Arist. modo docentur, potius obscuritatem quā facilem cognitionem parare libenter illa omnia præmitto: necessaria enim non sunt, & ad alia quæ ipse docet explicanda accedo.

Ac in consequentibus, &c. Obseruat Arist. ex antecedentibus & consequentibus semper pro medio sumenda esse illa, quæ vniuersaliora sunt, ut sic plura sint media: ut ad probandum hominem esse substantiam, potius debemus sumere corpus animatum, uel corpus, quam animal, & uiuens. Neque hoc repugnat quinto præcepto superiori cap. tradito: quia illud intelligendum est, ut firmitus argumentemur: quod uero modo docet, ut maior sit argumentorum copia.

Apertum est autem, &c. Colligit quædam confectaria ex dictis. Primum est. Recte diximus cap. 23. & 24. syllogismum constare ex tribus terminis, & ex duabus propositionibus: quia si in quavis quæst. reperiuntur subiectum & attributum, & præterea medium, quod assumitur, in quavis rationatione tres erunt termini, & due propositiones.

1. Confect.

Omnes item conclusiones, &c. Secundū confectariū. Ex dictis etiā infertur, tres tantū esse syllogismorum figuras, quæ cap. 43. & 6. fuerunt tradite.

2. Confect.

Nec in delectu sumenda, &c. Tertiū confectarium. Solum præcepta nobis adducta videntur uilia, reliqua uero inutilia sunt, & huius generis in contextu tria proponit.

3. Confect.

Si uero

Vitium in
inventione
medii

a. Præcep-
tum,

Si vero eadem, &c. Proponit etiam duo præcepta, quibus docet, quæ ratione ultimum contingat in inventione mediæ verbi. Primum est. Quando ad concludendam universam negantem usurpantur mediæ quæ consequuntur, subiectum & attributum quæst. quæ inter se pugnant, illa mediæ non sunt accommodata: ut si ad probandum nullum Sygnum esse coruum, sumatur pro medio album, & nigrum, hoc medium non est accommodatum, quia non est unum, sed multiplex.

Præterea si B, & G, &c. Secundum præceptum. Illa ratio inveniendi medium inutilis est, quæ ad concludendam quæst. particularem negantem sumimus mediæ, quæ consequuntur attributum, & antecedunt subiectum, ad invicemque inter se pugnant.

Solent hic Arist. interpretes, proposita quadam tabula constante ex quibusdam vocibus non significantibus hanc artem inveniendi mediæ, tradere eo animo, ut præcepta hæc ab Arist. tradita facilius memorie adhererent. Sed hæc omnia consulto præmitto, tum quia præcepta facilia sunt, & his non egent; tum etiam quia de hac re copiose, & erudite satis disputant multi, & omnes eodem fere modo.

CAPVT XXVIII. RATIONEM INVENIENDI MEDIUM PROPO- SITAM DESERVIRE ETIAM enunciationibus hypotheticis.

ARGUMENTVM.

In hoc cap. docet Arist. rationem inveniendi medium adductam, non solum deservire syllogismis directis, sed etiam hypotheticis, qui ducunt ad incommodum, & sunt per transumptionem, de quibus egimus cap. 11.

T autem sit, &c. Proposita ratio inveniendi medium deservit etiam ad parandam copiam in syllogismis qui ducunt ad incommodum, & sunt per transumptionem: ratio est, quia eadem conclusio, quæ per syllogismum directum probatur, potest etiam probari per transumptionem, scilicet syllogismo ducente ad incommodum, & contra. Id diffuse explicat Arist. propositis exemplis.

Hæc enim ab ea differt, &c. Est tamen (inquit) discrimen inter syllogismum directum, & ducentem ad incommodum, quod in syllogismo directo

ambæ

ambæ sumptiones sunt veræ: in syllogismo vero ducente ad incommodum altera ex præmissis est falsa, illa scilicet, quæ contradicēs est quæst. propositæ, ex qua sequitur conclusio falsa; sed de hoc discrimine (inquit) dicemus lib. 2. satis enim est modo, intelligere hanc esse servandam rationem inveniendi medium, si velimus uti syllogismo directo, siue ducente ad incommodum.

In aliis quoque rationationibus, &c. Subdit, etiam esse utendum in syllogismis ex transumptione eadem arte inveniendi medium, tum etiam & in syllogismis ex qualitate. Dicuntur autem syllogismi ex qualitate, qui sumuntur a comparatione maioris, minoris, & paris. Est tamen hoc discrimen, quod in his syllogismis in inventione mediæ non sunt expectanda antecedentia, consequentia, & repugnantia quæst. propositæ, sed illius, in quam transfertur: ut si proponatur quæst. an omne astrum sit rotundum, & huiusmodi quæst. transferatur ad lunam, in syllogismo ex transumptione, medio quo huiusmodi quæst. debet probari, non sunt expectanda, ut adinveniatur medium verbum, antecedentia, consequentia, & repugnantia astri in communi, sed antecedentia, & consequentia, & repugnantia lune.

Nonnulla tamen, &c. Docet tandem, non in omnibus syllogismis hypotheticis servandis esse omnes leges propositas: nam ad probandam quæst. universam, possumus sumere medium, quod tantum erat accommodatum ad probandam quæst. particularem, idque ex hypothesi solum, scilicet si constituamus medium esse æquale, & reciprocari cum subiecto quæstionis, & eadem ratione possumus ad concludendam universam negantem, cum termini sint æquales: debet enim sumi medium quod sit antecedens subiecti quæst. & repugnet attributo: ut ad concludendam istam quæst. universam negantem: nullus homo est lapis, potest sumi pro medio capax risus, quod est antecedens hominis, & reciprocatur cum homine, repugnatque lapidi, & fiet syllogismus ita in Cesare. Nullus lapis est capax risus; sed omnis homo est capax risus; ergo nullus homo est lapis.

CAP. XXIX. AD INVENIENDVM MEDIVM NON POSSE ALIAM methodum excogitari.

X iis, &c. Ex dictis constat, non solum hæc viâ posse inveniri medium in omnibus syllogismis, sed etiam nulla alia ratione posse.

Cum enim antea, &c. Quod dixit, probat hoc argumentum. Omnis syllogismus constituitur in aliqua ex tribus figuris; sed figure non possunt componi, nisi sumatur medium ex antecedentibus, con-

Tc

sequen-

sequentibus, aut repugnantibus; ergo neque syllogismus: quare medium cuiusvis syllogismi ratione proposita debet inueniri.

Omnium igitur, &c. Concludendum igitur est, rationem propositam esse in omnibus artibus & scientiis: quia in nulla potest inueniri medium nisi per antecedentia, consequentia, aut repugnantia.

In re enim quavis, &c. Et si aliquis in hac arte maxime peritus sit, tamen non potest inuenire media in aliis artibus & scientiis, nisi sit etiam in illis peritus.

CAP. XXX. IN QVO METHO- DVM DIVISIONIS IMPUGNAT.

ARGVMENTVM.

PROPOSUIT in superioribus Arist. artem inueniendi medium, modo impugnat argumentandi rationem, quæ per diuisionem generis concludit differentiam de aliqua specie, quam argumentandi methodum veteres Philosophi exactam esse existimauerunt.

HIVS autem viæ, &c. Supponit in principio capitis diuisionem esse particulam quandam methodi, quam explicuimus: quia diuisio est infirma quedam ratiocinatio, per quam diuidentur genera per differentias, colligimus essentialem rei definitionem: dicitur ergo, particula, quia definitio essentialis medium est demonstrationis, & demonstratio pars est methodi, siue argumentationis: quod uero partis pars est, merito particula appellatur.

1. Ratio.

Postulat enim, &c. Probat suum institutum quatuor rationibus. Prima est. Syllogismus qui assumit in aliqua ex præmissis id, quod debet probare, non est rectus, sed syllogismus qui per diuisionem generis probat differentiam de specie, assumit id, quod debet probare, ergo, &c. Probatur minor: quia si proponatur hæc questio, an omnis homo sit particeps rationis, ita solet questio hæc a ueteribus probari syllogismo desumpto a diuisione generis. Omne animal est particeps uel expers rationis; sed nullus homo est expers rationis; ergo omnis homo est particeps rationis: assumit enim syllogismus hic in assumptione, nullum hominem esse expertem rationis, quod debebat probare. Ex hac namque argumentandi ratione solum infertur conclusio continens utramque diuisionis partem cum disunctione, ex qua non probatur questio, licet argumentatio recta sit, ut si syllogismus fiat ita. Omne animal est parti-

iceps

iceps, uel expers rationis: sed omnis homo est animal; ergo omnis homo uel est particeps, uel expers rationis.

Ac cum demonstratione, &c. Secunda ratio Ad demonstrandam quest. 1. Ratio. uniuersam, qualem illi existimabant demonstrari per diuisionem, non est recta argumentatio, in qua medium uerbum latius patet maiori extremo: quia medium uerbum debet esse aut æquale, aut minus; sed in illa ratione argumentandi medium uerbum latius patet maiori extremo, ut patet in exemplo adducto, in quo medium est animal, & maius extremum particeps rationis; ergo illa argumentandi ratio non est recta. Proponit Arist. de hac re multa exempla, sed sufficit adductum.

Perspicuum autem est, &c. Tertia ratio. Ratio argumentandi, quæ non deseruit ad pertractandas omnes questiones non est recta; sed ratio argumentandi, quæ desumitur a diuisione generis non est apta ad pertractandas questiones: quia per illam nec possunt tractari questiones negantes, nec questiones generis, nec proprii, nec accidentis; ergo hæc argumentandi ratio non est recta.

Denique in quibus, &c. Quarta ratio. Ista methodus non deseruit ad probandas differentias de speciebus, ad quod præstandum ueteres asseriebant esse accommodatam; ergo non est recta. Antecedens probatur. Vel est certum differentiam, quam per diuisionem probamus conuenire speciei, uel est dubium: si est certum, nihil confirmat diuisio: si est dubium, per illam non probatur, sed potius concluditur propositio multum diuersa, quæ scilicet continet utramque diuisionis partem, ut constat ex prima ratione; ergo, &c.

Observatione tamen dignum est, non reprehendere modo Arist. diuisionem, cum diuisio sit instrumentum dialecticum maxime accommodatum ad aliquas questiones explicandas, ut ipse docet in libris de Demonstratione: sed docere, argumentum quod desumitur a diuisione generis, ineptum esse ad probandam differentiam de specie.

CAPVT XXXI. DE SYLLOGISMORVM RESOLUTIONE.

ARGVMENTVM.

IN tertia huius libri parte disputat Aristoteles de syllogismorum resolutione, & in hoc capite duo tradit præcepta de hac re.

Tt. d.

Docendum

DICENDVM autem, &c. Videndum modo est, quare ratione reuocentur syllogismi imperfecti: supra enim explicuimus figuras, & rationem inueniendi mediam: quare si reductionem doceamus, explicatum manebit id, quod in primo capite proposuimus.

1. Præceptum.

At principio emittendum est, &c. Primum præceptum. Ante omnia diuidendus est syllogismus in propositionem, & assumptionem, quæ diuisio cum sit in partes maiores, facilius manebit, quam illa alia quæ diuiditur in partes minores, scilicet in terminos. Ad hæc, si forte in syllogismo tantum sit una propositio, & desit alia, qui resoluit, debet addere illam: tam enim qui scribendo, quam qui interrogando pertractant, prætermittunt aliquando unam propositionem: Vt sciamus quenam propositio desit syllogismo, sit observatio. Si in antecedenti desit attributum conclusionis, quod est maius extremum, desit propositio: si uero in antecedente desit minus extremum, quod est subiectum conclusionis, desit assumptio: ut in hoc syllogismo: qui infert perniciem Reipub. reus est mortis; ergo fur reus est mortis: in hoc syllogismo desit assumptio: quia quod est subiectum conclusionis & minus extremum desit in antecedenti: in hoc uero alio syllogismo, fur infert perniciem Reipub. ergo reus est mortis, desit maior propositio, quia in antecedente non reperitur maius extremum, quod est attributum conclusionis. Aliquando etiam, qui quæst. pertractant, addunt syllogismis aliquam propositionem: quare qui resoluit syllogismum, si desit propositio debet addere: & si sit addita, debet illam destrahere, donec duæ sint syllogismi propositiones, ex quibus conclusio inferatur.

2. Præceptum.

Itaque non si quid, &c. Secundum præceptum. Proponens debet resolvere in terminos, & ex terminis, ille qui bis sumitur in propositionibus, est medium uerbum, nam in quauis figura medium semel sumitur in quauis ex præmissis: si ergo medium est subiectum unius extremi, & attributum alterius syllogismus erit in prima figura. Si uero medium sit attributum affirmans unius extremi, & attributum negans alterius extremi, erit in secunda figura. Si denique sit subiectum utriusque extremi, ita ut utrumque extremum de ipso affirmetur, uel alterum affirmetur, uel alterum negetur, erit in tertia figura. Eodem modo disponit Arist. medium in figuris: quoniam una ex præmissis est inuisa, & altera particularis: quare inquit Arist. syllogismus in quo aliquid non sumitur bis in præmissis, medio caret, & non est rectus. Docet præterea figuras non solum posse agnosci ex dispositione medii cum extremis, sed etiã ex quæst. quæ concluditur. Diximus enim in superioribus quenam quæst. in unaquaque figura concludatur.

At enim fere fit, &c. Explicat quendam errorem in fine cap. docetque errorem esse, existimare omnem syllogismum, in quo termini dispositi sunt in aliqua ex figuris, esse rectum, etiam si præmissæ indefinitæ sint: ut patet in hoc syllo-

syllogismo: intelligibilis Aristomenes semper est, sed Arist. est intelligibilis Aristomenes: igitur Aristomenes semper est. In hoc syllogismo propositio est uera, similiter & assumptio, conclusio tamen est falsa: quia cum sit mortalis Arist. semper non est. Proponit aliud exemplum ita. Micalus musicus cras peribit; sed Micalus est Micalus musicus; ergo Micalus cras peribit.

CAPVT XXXII. IN QVO PROPONITVR ALIVS ERROR.

SEpenumero, &c. Alius error contingit, quando in resoluedis syllogismis sumimus id, quod conuenit formæ loco eius, quod conuenit paronymo, uel e contra: & hic error contingit in omnibus figuris. Tamen sit satis hoc exemplum in prima figura proponere. Neceffe est nulli morbo inesse sanitatem; sed omni homini inest morbus, ergo neceffe est nulli homini inesse sanitatem.

CAP. XXXIII. IN QVO PROPONVNTVR DVO THEOREMATA.

NEC uero, &c. Primum theorema. In syllogismis, quia non semper sumuntur extrema simplicia, aliquando sumendum est medium uerbum, quod non sit simplex, sed compositum.

Cum autem, &c. Secundum theorema. In omnibus syllogismis tam affirmantibus, quam negantibus non semper debent sumi enunciationes in recto, sed aliquando in obliquo: ut patet in hoc syllogismo: contrariorum eadem est scientia; sed bonum & malum sunt contraria, ergo boni & mali eadem est scientia.

CAP. XXXIIII. IN QVO ALIA DVO THEOREMATA PROPONVNTVR.

D autem, &c. Proponit Arist. hoc theorema. Si aliqua dictio re-duplicans admissa sit in syllogismo, nequaquam illa addi debet medio, sed potius maiori extremo: ut si probemus de iustitia, ut bona est dari scientiam, ita fiet argumentum. Boni, ut bonum est, datur scientia; sed iustitia est bona; ergo iustitia, ut bona est, erit scientia.

ARGUMENTVM.

IN hoc capite docet qua ratione ex propositionibus indefinitis connecti debeat argumentatio.

EC vero parū refert, &c. Docet in primis hanc propositionem, hoc est non album, non esse eandē cum hac alia: hoc non est album: & huic affirmationi homo est albus, non esse oppositam hanc attributi infiniti, homo est non albus; sed hanc, homo non est albus, quod probat tribus argumentis.

1. Argum. Cuius rei hæc est, &c. Primum est. Iste propositiones, homo est albus, homo est non albus, habent se uelut istæ, homo potest currere, homo potest non currere; sed iste possunt esse simul ueræ, & ex consequenti non sunt contrariæ; ergo neque illæ.

Nec idem valent, &c. Duo argumenta que sequuntur eandem uim habent ac superius.

Porro hunc ordinem, &c. Explicat iam consequutionem inter propositiones finitas & infinitas: constituit tamen prius duos ordines. Primus est. Est bonum, non est bonum. Secundus est. Non est bonum, est non bonum: iuxta hos ordines quedam tradit theoremata.

1. Theor. Sane in re quauis, &c. Primum theorema. De qualibet re uera est affirmatio uel negatio, de nulla uero amba simul. Principium hoc proposuit Arist. primo libro de Demonstratione cap. 8. & 4. lib. Metaph. cap. 3. & 4.

2. Theor. Ac in quacunque re, &c. Secundum theorema. In ordinibus assignatis ex affirmationibus licet inferre negationes, non tamen e contra: ut recte sequitur, Cygnus est albus; ergo Cygnus non est albus: ac rursus ex affirmatione attributi infiniti recte possumus inferre negationē ita. Aethyopus est non albus; ergo Aethyopus non est albus.

3. Theor. Constat etiam in nulla re, &c. Tertium theorema. Enunciationes affirmantes attributi finiti & infiniti nequeunt eidem rei conuenire, negantes uero attributi finiti, & infiniti, possunt. Eadem est ratio, inquit Arist. de enunciationibus attributi priuati, ac proinde in illis eadē obseruanda sunt theoremata.

Iam uero ex quo, &c. Explicat iam consequutionem inter finitas & infinitas propositiones, supponēdo prius tres hypotheses. Prima est. Sumendi sunt termini, quorum alter finitus sit, alter uero infinitus, ut animal, non animal. Secunda hypothesis. Sub his sumi debent similiter alii duo termini, quorum alter finitus sit, alter uero infinitus: ut homo, non homo. Tertia hypothesis. Ex his possumus nos alios terminos inferre, non tamē e contra. Quod qua ratione intelligatur, explicamus ita.

Primum

Primum theorema. Ex non animali recte colligimus non hominem: quia negato genere recte negatur species sub genere contenta.

Secundum theorema. Ex termino infinito speciei non possumus colligere terminum infinitum generis.

Tertium theorema. Ex attributo finito generis, & infinito speciei, optime potest inferri attributum finitum alterius speciei eiusdem generis.

Quartum Theorema. Ex termino infinito generis & speciei colligere licet terminum finitum superioris attributi: ut ex non animali, & ex non homine recte licet inferre aliquam plantam, uel aliud superius, aut saltem non licet inferre attributum infinitum alterius speciei.

DISPUTATIO VNICA IN EA

QV AE DOCVIT A CAPITE VI

GESSIMO SEXTO VSQVE AD

TRIGESSIMVM.

IN QVA AGITVR DE PARANDA
copia pronuntiatorum, & de ratione inueniendi medium.

QV AESTIO I.

De paranda copia pronuntiatorum.

QV AESTIO diuiditur in duas partes. In prima adducemus quasdam obseruationes. In secunda proponemus præcepta ab Aristotele adducta.

IN PRIM A parte quæst. sit prima obseruatio. Quæstio solum procedit de syllogismis directis & concludentibus, de illis scilicet, qui fiunt in quatuordecim modis figurarum ab Aristotele connumeratis capite quarto, quinto, & sexto.

Secunda obseruatio. Quæstio, ut constat satis ex superioribus, quadruplex est, scilicet vniuersa affirmans, vniuersa negans, particularis affirmans, & particularis negans: ad concludendas ergo

Vu has lo-

Diuisio q-

1. Obser.

2. Obser.

1. Theore.

Nec vero eadem, &c. Secundum theorema. Maximum discrimen est in probandis propositionibus absolute sumptis, uel cum reduplicatione: nam ad probandum, ubi gratia de iustitia esse scientiam, possumus sumere medium magis uniuersum, scilicet ens ita. De omni ente datur scientia; sed iustitia est ens; ergo de iustitia datur scientia. Ad probandum uero id idem de iustitia cum reduplicatione, non est necesse sumere medium magis generale, sed aliquo modo contractum: ut patet in argumentatione proposita in principio capitis.

CAPVT XXXV. IN QVO PROPONUNTUR TRIA ALIA THEOREMATA.

2. Theore.

OMINA etiam, &c. In resoluendis syllogismis sumenda sunt uoces, & orationes faciliores, quae clarius explicet syllogismum propositum.

3. Theore.

At uero quia, &c. Secundum theorema. Maxime attendenda sunt uoces, ex quibus componitur syllogismus: nam si inferri debeant hae conclusiones; uoluptas est bonum, & uoluptas est ipsum bonum, diuersimode est disponendum medium: nam ad primam debet sumi medium absolute ita: omne appetibile est bonum; sed omnis uoluptas est appetibile; ergo omnis uoluptas est bonum: ad secundam uero ita debet medium disponi: omne appetibile est ipsum bonum; sed omnis uoluptas est appetibile; ergo omnis uoluptas est ipsum bonum.

4. Theore.

Nec uero haec, &c. Tertium theorema. Videndum est qua ratione enunciationes disponantur: nam hoc multum interest, ut patet in his duabus enunciationibus; cui inest animal omne inest sentiens, & cui omne inest animal inest sentiens: haec enim sunt ualde diuersae. Ratio est, quia prima pars prioris enunciationis est infinita propositio, quae eadem pars in secunda enunciatione est propositio uniuersa, at propositio uniuersa, & infinita multum distinguuntur, ut constat ex dictis.

Nec uero existimandum, &c. Docet in fine capitis se usum fuisse elementis in hac disputatione pro exemplis: quia in elementis facilius cognoscuntur quae pertinent ad syllogismum: nam etsi enunciationes ex illis constantes non significant uerum, aut falsum, tamen non est dubium in propositionibus quae ex elementis constant prout elementa loco rerum sumuntur.

CAP. XXXVI SYLLOGISMOS HYPOTHETICOS DIFFICILE REUOCARI.

I A M

A M enitendum non est, &c. Docet difficile reduci syllogismos hypotheticos, uel ut si aliquis probaturus eandem esse facultatem contrariorum, postulet prius, ut sibi concedatur haec propositio. Contrariorum non est eadem scientia. Qui concessa ita progrediatur. Salubris & insalubris non est eadem facultas; sed salubre, & insalubre sunt contraria; ergo contrariorum non est eadem facultas. Praeterea ita disputet. Contrariorum non est eadem facultas; ergo neque eadem erit scientia contrariorum: huius generis syllogismi, inquit Arist. difficile possunt ad figuram reduci: nam quamuis prior syllogismus, qui simplex est, reduci possit; tamen hypotheticus, aut non potest reduci, aut si potest, difficile.

CAP. XXXVII QUA RATIONE DEBEANT MUTVO RESOLVI SYLLOGISMI CONFECTI IN TRIBUS FIGURIS.

N quibus autem, &c. Si questio quae tractatur potest in multis figuris concludi, syllogismus, per quem talis questio concluditur si sit in una figura, potest reuocari ad illas alias figuras, in quibus talis questio potest etiam concludi: omnis enim syllogismus negans primae figurae potest reuocari ad negantes secundae figurae: & omnis secundae figurae ad primam, excepto quarto modo, qui non reducitur nisi per incommodum. Ratio est, quia constat ex duabus particularibus negantibus, quae nulla ratione possunt reciprocari.

Nam si A in nullo B, &c. Ex prima figura duo tantum modi, nempe Darii, & Ferio, possunt reduci ad tertiam figuram; Darii, ad Datisi, Ferio, ad Ferison. Qua tamen ratione id fieri debeat, ex dictis in primo lib. constat.

Ex iis autem, &c. Ex secunda figura solus modus Festino potest reduci ad tertiam figuram, quia solus hic habet propositionem particularem affirmantem: Baroco uero constat ex propof. particulari negante, quae non potest reciprocari.

Resoluentur etiam, &c. Tandem ex tertia figura duo tantum modi, scilicet Felapton, & Ferison, reduci possunt: quia hi solum inferunt conclusionem particularem negantem, Bocardo uero non potest, quia infert conclusionem particularem negantem ex praemissa particulari negante.

CAP. VLTIMUM DE PROPOSITIONIBVS INDEFINITIS IN ARGUMENTATIONE.

ARGV

has solum quæstiones quærimus, quæ ratione parâda sit copia pronunciatorum.

3. Obser.

Tertia obseruatio. Parare copiam pronunciatorum nihil aliud est, quam multas inuenire propositiones, per quas possimus concludere quæstionem, quam probare intendimus: id autem præstamus inueniendo argumentum, siue medium, ex quo semel sumpto cum vno ex extremis quæstionis, & iterum cum alio, duas conficiamus propositiones, quæ sunt antecedens syllogismi, ex quo infertur necessario conclusio, quam probare intendimus.

4. Obser.

Quarta obseruatio. Argumentum est medium, quod assumitur: desumitur vero ex locis communibus, & generalibus, qui tres sunt, (vt ad præsens attinet institutum) scilicet locus ab antecedentibus, a consequentibus, & a repugnantibus. Per antecedens & consequens non intelligimus nos antecedens & consequens in enunciationibus, sed in terminis: id est quod sint termini mutuo se consequentes, vt animal & homo: nam recte sequitur: homo; ergo animal: animal siquidem est terminus consequens hominis, & homo est terminus antecedens animalis. Repugnantia sunt, quæ ita se habent, vt vnum non possit alteri conuenire: vt homo, & lapis. Vnde locus a repugnantibus non distinguitur a loco a consequentibus, si hic absolute sumatur: nam consequens duplex est, vt docuimus in disputatione de figuris syllogismorum quæst. 8. nēpe affirmatum, & negatum. Locus ergo a repugnantibus idem est quod a consequente affirmato: vt homo & lapis sunt termini repugnantes, & tamen recte sequitur vnus ex his terminis ex alio tanquam antecedens negatū illius: vt homo; ergo non lapis.

5. Obser.

Vltima obseruatio. Argumentum potest sumi ab his locis sumptis in ordine ad subiectū, & in ordine ad attributum quæstionis. Vnde idem argumentum respectu subiecti quæstionis potest desumi ab vno loco, & respectu attributi ab alio.

IN SECUNDA parte quæst. sit primum præceptū. Ante omnia expectanda sunt attributum & subiectum quæst. & horum inquirenda sunt antecedentia & consequentia. Præceptū hoc proposuit Arist. cap. 26. illis verbis. *Principio proponendum, &c.*

Secundum præceptum. Inuestiganda sunt, quæ conueniunt essentialiter subiecto & attributo quæstionis, scilicet definitio essentialis, genus, species, & differentia, & quæ conueniunt secundum accidens, nempe proprietates, & accidentia communia. Ad inuestiganda hæc nimis conducunt, quæ dicta sunt in libro de quinque Vocibus, & in libro de Categoriis. Præceptum hoc eodem capi-

capite proposuit Aristoteles illis verbis. *In consequentibus, &c.*

Tertium præceptum. Sumenda sunt antecedentia & consequentia vniuersalia, & non quæ consequantur rem ex parte, vel antecedant illam ex parte: vt ad probandum omnem hominem esse substantiam, non est sumendum album, sed animal. Hoc præceptum proposuit Arist. illis verbis. *Sunt autem ea deligenda, &c.* In Commentariis huius loci rem illustrauimus exemplo.

Quartum præceptum. Non est sumendum consequens cum nota vniuersi generis: vt homo; ergo omne animal. Proponitur ab Arist. illis verbis. *Nec uero sumendum est, &c.*

Quintum præceptum. Præstantius est sumere consequens proximum, quam remotum; nam hoc sub illo continetur. Hoc præceptum ponitur ab Arist. illis verbis. *Cum autem aliquo, &c.*

Sextum præceptum. Sufficiunt media de rebus, quæ vt plurimū conueniunt, ad probandam quæstionem de re, quæ vt plurimum solet euenire. Aristoteles illis verbis. *Nam ad quæstiones, &c.*

Septimum præceptum. Argumentum, quod consequitur subiectum & attributum quæstionis, non est optimum: nam ex illo fit syllogismus ex duabus affirmantibus in secunda figura, qui nihil concludit. Arist. illis verbis. *Nec uero ea, &c.*

Q V A E S T I O II.

De ratione inueniendi medium.

N hac quæst. proponemus præcepta ab Arist. adducta, & circa illa nonnulla obseruabimus.

Est igitur primum præceptum. Ad probandam quæstionem vniuersam affirmantem medium quod assumitur, sit consequens subiecti, & antecedens attributi: vt si ad probandū hominem esse substantiā, sumatur corpus, & fiat syllogismus ita. Omne corpus est substantia; sed omnis homo est corpus; ergo omnis homo est substantia.

1. Præcep.

Secundum præceptum. Ad probandam quæstionem particularem affirmantem sumatur medium antecedens vtrumque extremum quæstionis: vt ad probandum aliquem hominem esse animal sumatur pro medio grammaticum, & fiat syllogismus ita. Omne grammaticum est animal; sed quidam homo est grammaticus; ergo quidam homo est animal.

2. Præcep.

Vv 2

Ter-

340 *Quest. 2. disput. de inuentione medii.*

3. Præceptum.

Tertium præceptum deseruit quæstioni vniuersæ neganti, & habet duas partes. Est igitur prima pars. Ad quæstionem vniuersam negantem concludendam sumatur medium repugnans attributo, & consequens subiectum; ut ad probandum nullum hominem esse scientiam sumatur pro medio substantia, & fiat syllogismus ita. Nulla substantia est scientia; sed omnis homo est substantia; ergo nullus homo est scientia. Secunda pars præcepti ita habet. Sumatur medium repugnans subiecto, & consequens attributum: ut si velimus probare nullum parietem esse respirantem, sumatur pro medio animal, quod repugnat parieti, & sequitur ex respirante, & fiat syllogismus ita. Omne respirans est animal; sed nullus paries est animal; ergo nullus paries est respirans. Hæc enim secunda huius præcepti pars e diametro pugnat cum prima.

Quantum præceptum deseruit ad concludendam quæstionem particularem negantem. Sumendum est medium quod sit antecedens subiecti, & repugnet attributo. Ut ad probandum aliquod animal non esse qualitatem, erit medium accommodatum risibile, & fiet syllogismus ita. Nullum risibile est qualitas; sed omne risibile est animal; ergo quoddam animal non est qualitas.

1. Obser.

Ut superiora præcepta facilius intelligantur, nonnullæ proponendæ sunt obseruationes. Sit prima obseruatio. Primum præceptum solum potest deseruire syllogismis conficiendis in primo modo primæ figuræ, scilicet in modo Barbara. Probatur obseruatio: quia quæstio vniuersa affirmans solum potest concludi in primo modo primæ figuræ.

2. Obser.

Secunda obseruatio. Sunt consequentia subiecti quæstionis illa omnia, quæ in recta serie categoriæ illius, ad quam pertinet subiectum quæstionis, continentur: & si subiectum sit genus supremum alicuius categoriæ erit consequens illius modus intrinsecus, per quem tale genus supremum constituitur, tum etiam ens; nam cum ens sit attributum adeo commune, ut suo ambitu omnia completatur, proinde necessario debet esse consequens, non solum generum supremorum, verum etiam cuiuscunque rei. Sunt etiâ consequentia eiusdem attributi si sit species, vel genus interiectum alicuius categoriæ, omnia illa, quæ cum tali subiecto reciprocantur, siue pertineant ad essentiam illius, ut differentia specifica: siue conueniant illi secundum accidens, ut proprietates. Sit igitur exemplum in propositione syllogismi adducti in primo præcepto, scilicet, omnis homo est substantia. Sunt enim consequentia hominis, animal, corpus animatum, corpus, & omnes differentiæ & proprietates

Quest. 2. disput. de inuentione medii. 341

tates horum: nam recte sequitur, homo ergo animal; ergo corpus animatum, &c. Et hæc eadem sunt antecedentia substantiæ: nam recte sequitur, animal, corpus animatum, aut corpus; ergo substantia.

Sed dices. In terminis æqualibus, ille qui est antecedens, est etiam consequens; ergo ad concludendam quæst. vniuersam in primo modo primæ figuræ non possumus assumere consequens, quod sit terminus reciprocus cum subiecto quæst. Probatur antecedens: quia quemadmodum recte sequitur, est homo; ergo est animal rationale ita recte sequitur, est animal rationale; ergo est homo. Resp. accedendo consequentiam: nam nullum est inconueniens, id quod est consequens subiecti quæst. esse antecedens eiusdem. Ad veritatem enim superioris obseruationis satis est, quod medium, quod assumitur, sit consequens subiecti quæst. licet idem sit consequens eiusdem attributi, si aliter disponantur.

3. Obseruatio.

Tertia obseruatio. Prima pars tertiæ præcepti deseruit syllogismis conficiendis tam in modo celarent, quam in modo Cesare: at vero secunda pars eiusdem præcepti, quæ primæ diametro repugnat, tantum deseruit syllogismis conficiendis in modo camestres. Vnde hæc regula erit perpetuo obseruanda. Quotiescunque intendimus probare quæst. vniuersam negantem, si sumamus medium repugnans attributo, & quod sequatur subiectum, erit conficiendus syllogismus vel in modo Celarent, vel in modo Cesare. Si vero sumatur medium, quod repugnet subiecto, & sequatur attributum, solum potest confici syllogismus in modo Camestres, qui est secundus secundæ figuræ. Hac ergo de causa in tertio præcepto duas illas e diametro pugnantibus partes proposuit Aristot. quamuis hucusque illius Interpretes eius mentem vix attigerint. In modo enim Camestres conclusio vniuersa negans talis est naturæ, ut nequeat concludi in modo celarent, nisi simpliciter reciproceatur: unde cum egeat huiusmodi simplici reciprocatione, nequit talis conclusio per idem medium probari: nam cum ex medio, quod repugnat subiecto, & sequitur attributum, probemus conclusionem siue quæstionem vniuersam negantem in modo Camestres, cum conclusio syllogismi facti in hoc modo debeat simpliciter reciprocare, ad hoc ut probetur in modis Cesare & Celarent. & quia facta reciprocatione, quod erat subiectum, sit attributum: & quod erat attributum sit subiectum, proinde si sumatur idem medium repugnabit subiecto quæst. vniuersæ negantis in modo Camestres, & sequetur eiusdem quæstionis attributum. In modis vero Celarent &

Va 3

Cesare

Cesare res contrario modo se habebit. Ratio enim est: quia quod est attributum, sit subiectum per simplicem reciprocationem; ergo si ante illam medium repugnabat subiecto, & erat consequens attributi, post illam sequetur subiectum, & repugnabit attributo. Cū attributum fiat subiectum, & subiectum attributum. Ad concludendam etiam conclusionem in modo Darii, quæ antea erat probata in modo Disamis tertiæ figuræ, eadem omnino regula est obseruanda, dummodo in præmissis in modo Darii & disamis eadem seruetur dispositio: id est maneat maius extremum quod erat maius extremum, & minus extremum quod erat minus extremum. Si vero eadem extrema absolute sumantur, & quod erat maius extremum in syllogismo confecto in modo Disamis, fiat minus extremum in modo Darii, & quod erat minus fiat maius, tunc per idem medium, per quod concludimus particularem affirmantem in modo Disamis, concludemus etiam eandem conclusionem in modo Darii primæ figuræ, & in modis Darapti & Datifi tertiæ figuræ.

Si autem aliquis inquiret, cur quæstionem negantem, quam concludimus in modo Camestres secundæ figuræ, nulla ratione per idem medium concludere valeamus in modis Celarent & Cesare: at vero conclusionem, quam concludimus in modo Disamis, possumus etiam concludere in aliis particularibus affirmantibus siue sint tertiæ, siue primæ figuræ, dummodo maius extremum mutetur in minus, & minus in maius. Resp. causam esse, quia in syllogismo facto in modo Disamis maius extremum potest mutari in minus, & minus in maius: quod nequit contingere in syllogismo confecto in modo Camestres. Si vero ulterius inquireas, cur hoc evenire possit in modo Disamis, non vero in modo Camestres. Respondemus causam esse, quia in syllogismo confecto in modo Camestres sumitur medium repugnans uni extremo, & consequens alterum: at vero in syllogismo facto in modo Disamis sumitur medium, quod nec repugnat subiecto, nec attributo quæstionis, sed potius est antecedens utriusque, ut docuit Aristoteles in secundo præcepto. Vnde in syllogismo confecto in modo Disamis potest conuertere maius extremum in minus, & minus in maius manente veritate præmissarum, quod non potest fieri in syllogismo confecto in modo Camestres.

Si tandem inquireas, cur quæ dicta sunt, contingant in modis Disamis, & Camestres, non vero in aliis modis. Resp. causam esse: quia horum modorum conclusiones debent simpliciter reciprocari ad hoc

ri ad hoc

ri ad hoc, ut reducantur ad modos perfectos primæ figuræ, quod nulla ratione contingit in aliquo ex aliis modis secundæ, aut tertiæ figuræ. Rem hanc docuimus in disp. de figuris syllogismorum quaest. 2. consulatur. quaest. illa, nam pro huius rei intelligentia certe desideratur.

ut superiora præcepta facile possint memoria retineri, excogitarunt Arist. Interpretes quasdam voces non significantes, scilicet Pecana, Cageti, Dafenes, &c. quas tot regulis & præceptis ornarunt, ut vix memoria possint retineri: & si retineantur, facile elabuntur. Nos ergo breuiter, illis omisissis, regulas sequentes pro vniuersa hac materia proponimus.

Prima regula. Quæstio vniuersa affirmans probatur in modo Barbara cum medio consequente subiectum, & antecedente attributum.

Secunda regula. Quæstio particularis affirmans probatur medio antecedente utrumque extremum in Darii, Darapti, Disamis, & Datifi.

Tertia regula. Conclusio vniuersa negans, si medium repugnet attributo, & sequatur subiectum, concludetur in modis Celarent, & Cesare: si vero repugnet subiecto, & sequatur attributum, solum in modo Camestres.

Quarta regula. Ad probandam quæstionem particularem negantem sumatur medium antecedens subiectum, & repugnans attributo, & fiet syllogismus in modis Ferio, Festino Baroco, Felapton, Bocareo, Ferison.

Ex his regulis manifeste constat, qua ratione inueniatur mediū ad probandum quoduis genus quæst. in quatuordecim modis ab Arist. assignatis: nam iuxta regulas assignatas concluditur vniuersa affirmans in modo Barbara. Particularis affirmans in modis Darii, Darapti, Disamis, & Datifi. Vniuersa negans in modis Celarent, & Cesare: vel in modo camestres iuxta secundam partem secundi præcepti Aristotelis. Particularis vero negans in modis Ferio, Festino, Baroco, Felapton, Bocardo, & Ferison.

Si aliquis inquireat, qua ratione philosophandum sit de inuentione medii in modis indirectis primæ figuræ, scilicet in modis Baralipon, Celantes, Dabitis, Fapesmo, Frisefomorum: tum etiam & in aliis modis, quos assignauimus in Disputatione de modis vtilibus figurarum quaestione 2. & 3. Respondemus, philosophandum esse iuxta superiores regulas, dummodo obseruentur leges reductionis disputatione citata adductæ.

Præter

Præter præcepta superius ad ducta, quibus docuit Arist. qua ratione debeat medium verbum inueniri ad probandum quoduis genus quæst. adfert alia præcepta, quibus docet, qua ratione contingat error in inuentione medii verbi. Est ergo primum præceptum huiusmodi. Contingit error in medii verbi inuentione, si ad concludendam vniuersalem negantem sumantur media consequentia subiectum, & attributum quæst. & inter se pugnantia.

Secundum præceptum. Si ad concludendam quæstionem negantem particularem sumantur media consequentia attributum, & antecedentia subiectum, & inter se pugnantia, talis ratio inuenienti medium inutilis est. Pro huius rei intelligentia consulatur quæ diximus in Comentaritis capitis vigesimi septimi.

COMMEN.

COMMENTARI
IN SECVNDVM LIBRVM
DE SYLLOGISMO.

AUCTORE HIERONYMO PL
bonarum artium Magistro, earumdemque in
Inchyta Valentinorum Academia
primario professore.

CAPVT I. VNVM ET EVNDEM SYL-
LOGISMVM VARIAS POSSE
inferre conclusiones.

VCVSQVE igitur, &c. Facta epylogo eorum, quæ docuit superiori libro. docet, eundem syllogismum posse varias inferre conclusiones. In primis unam directe, & aliam indirecte: ut patet in syllogismo factis in Barbara, & Baralipso. Sed hæc ratio inferendi conclusionem directam, & indirectam nequit observari in modis concludentibus particularem negantem: quia particularis negans nequit conuerteri: ut dictum est 3. capite primi libri.

In vniuersalibus autem, &c. Potest etiam unus & idem syllogismus diuerso modo varias inferre conclusiones: quando scilicet proposito aliquo syllogismo vniuerso, sumpto deinde aliquo inferiori contento vel sub medio utrobo vel sub minori extremo, de illo maius extremum concludimus: ut ex hoc syllogismo vniuerso: Omne corpus est substantia; sed omne animal est corpus; ergo omne animal est substantia, possumus inferre duas conclusiones, quæ in hac vniuersali concluduntur, & sunt istæ; ergo omnis homo est substantia, & omnis lapis est substantia. Sed obseruat Aristoteles, hoc solum præstare syllogismos vniuersos, & non illos, qui inferunt conclusionem particularem.

Xx.

CAPVT.

CAPVT II. QVA RATIONE EX FAL-
SIS SEQVATVR VERVM IN PRI-
MA FIGVRA.

NO TEST autem fieri, &c. Syllogismus constare potest ex propositionibus ueris, & ex falsis, uel ex una uera, & ex altera falsa. Conclusio falsa non potest sequi ex propositionibus ueris, ex falsis uero propositionibus potest sequi conclusio uera: semper tamen complexio, idest conclusio, uel est uera, uel falsa.

Ex uero
non sequi-
tur falsum

Principio igitur ex ueris, &c. Probat ex antecedente uero non posse sequi consequens falsum ita. Ex antecedente uero potest sequi consequens falsum; ergo eadem res potest simul esse, & non esse: sed consequens est absurdum; ergo illud ex quo sequitur. Consequentiam probat sic. Sit haec legitima argumentatio: homo est; ergo animal est. & sit hoc antecedens uerum, consequens quod inferitur est falsum; ergo hoc aliud, non est animal, debet esse uerum: hoc est uerum, sed ex hoc recte inferitur; ergo non est homo, quia a genere ad speciem negando recta est consequentia: ergo idem simul erit, & non erit, si ex uero potest sequi falsum. Hoc posito fundamento, antequam theoremata proponamus, sit observatio. Propositio alia est simpliciter uera, illa scilicet, cuius contraria absolute est falsa, ut omnis homo est animal: & alia uera ex parte, illa scilicet, cuius contraria est falsa ex parte, ut haec propositio, omnis homo est albus. Proponit iam quaedam theoremata.

Ex falsis autem uerum, &c. Primum theorema In prima figura ex utraque propositione falsa siue simpliciter, siue ex parte, potest sequi conclusio simpliciter uera. Ex utraque falsa simpliciter ita. Omnis lapis est animal; sed omnis homo est lapis; ergo omnis homo est animal. Ex utraque falsa ex parte ita. Omne album est animal; sed omnis homo est albus; ergo omnis homo est animal.

Quod si alterum modo, &c. Secundum theorema duas habet partes. Prima est. Ex maiori propositione simpliciter falsa licet inferre, si minor sit absolute uera, conclusionem simpliciter falsam: ut in hoc syllogismo: omne animal est lapis, sed omnis homo est animal, ergo omnis homo est lapis. Secunda pars ita habet. Propositio falsa ex parte potest inferre conclusionem ueram simpliciter: ut omne animal est album; sed omnis Cygnus est animal, ergo omnis Cygnus est albus. Rursus ex propositione simpliciter uera, & ex assumptione simpliciter falsa licet inferre conclusionem simpliciter ueram: ut omnis homo est animal; sed omnis equus est homo; ergo omnis equus est animal.

Ex ratiocinationibus item in parte, &c. In modis primae figurae concludentibus conclusionem particularem ex duabus propositionibus omnino falsis,

falsis, aut ex parte, uel ex una uera, & altera falsa, colligitur conclusio uera. In primis ex duabus falsis simpliciter ita. Omnis lapis est animal, sed quidam homo est lapis; ergo quidam homo est animal. Deinde ex una uera, & altera falsa: ut omne album est animal, sed quidam homo est albus; ergo quidam homo est animal.

CAPVT III. QVA RATIONE EX FAL-
SO SEQVATVR VERVM IN SECVN-
DA FIGVRA.

IN media, uero figura, &c. Omnia quae ad caput tertium pertinent, ad hoc praeceptum reducuntur. In secunda figura in omnibus modis ex duabus propositionibus falsis, aut simpliciter, aut ex parte, uel ex una uera, & altera falsa aut simpliciter, aut ex parte, sequi potest conclusio uera: ut in Camestres: Omnis lapis est animal; sed nullus homo est animal, ergo nullus homo est lapis. Secundum exemplum sit etiam in Camestres ita. Omnis homo est animal; sed nullus leo est animal; ergo nullus leo est homo. In hoc syllogismo ex propositione simpliciter uera, & assumptione simpliciter falsa sequitur conclusio simpliciter uera. Idem est iudicium in exemplis, quae desumuntur ex propositionibus ex parte falsis.

CAP. IIII. QVA RATIONE EX FAL-
SO SEQVATVR VERVM IN TER-
TIA FIGVRA.

IN postrema quoque figura, &c. In quarto cap. hoc aliud tradit praeceptum. Ex duabus propositionibus falsis omnino, aut ex parte: aut ex una uera, & altera falsa, inferitur conclusio simpliciter uera. Ex duabus simpliciter falsis ita in Darapti. Omnis lapis est homo; sed omnis lapis est animal, ergo aliquod animal est homo. Ex una simpliciter uera, & alia simpliciter falsa ita. Omnis homo est animal; sed omnis homo est leo; ergo aliquis leo est animal. Colligit ex his, conclusionem falsam necessario inferri debere ex praemissis falsis: conclusionem tamen ueram posse ex ueris, & ex falsis concludi: tamen docet, non posse aliam quam conclusionem sequi ex duabus contradicentibus.

CAPVT V. DE PROBATIONE IN
ORBEM.

Quid sit
probatio
in orbem.

TERTIA affectio syllogismi est conuersio in orbem, siue probatio in orbem: quare syllogismus, per quē sit huiusmodi probatio, etiam dicitur in orbem.

Probatio autem in orbem, &c. Probatio in orbem fit, sumpta loco propositionis, & ex altera ex praemissis loco assumptionis, colligitur aliqua propositio, quae prius erat praemissa in eodem syllogismo. Vnde obseruandum est, hoc tantum fieri posse in terminis equalibus: quare in his syllogismis, non obseruantur leges reciprocatōis propositae cap. 2. & 3. primi libri: quia uniuersa affirmans reciprocatur in syllogismo in orbem in uniuersam affirmantem.

Exempli gratia, &c. Id contingere potest in omnibus figuris, & in omnibus fere modis: proponit tamen exemplum in prima figura in modo Barbara ita. Omne quod est particeps rationis, est capax disciplinae; sed omnis homo est particeps rationis; ergo omnis homo est capax disciplinae: ex eisdem terminis concludetur aliqua ex praemissis huius syllogismi, si sumatur conclusio loco propositionis, & assumptio reciprocetur, & fiat syllogismus ita. Omnis homo est capax disciplinae; sed omne quod est particeps rationis est homo; ergo omne quod est particeps rationis est capax disciplinae.

At vero in secunda figura, &c. Docet in secunda figura dari etiam syllogismum in orbem, in Cesare scilicet, & Camestres: proponit exemplum in Cesare. Nullus lapis est animal, sed omnis homo est animal; ergo nullus homo est lapis. In Camestres ita. Omne animal sentit, sed nullus lapis sentit; ergo nullus lapis est animal. Haec probatio in orbem in his syllogismis facilis est, & fit ut diximus in modis primae figurae: ratio uero cur non possit fieri syllogismus in orbem in Festio, & Baroco est: quia si conclusio fiat propositio, cum assumptiones sint etiam particulares, constabit syllogismus ex duabus particularibus, ex quibus nihil concluditur.

In tertia autem figura, &c. In tertia figura in duobus modis prioribus uniuersis, cum ambae sumptiones sint uniuersae, non possunt probari in orbem. Ratio est: quia conclusio est particularis in his modis, & praemissae sunt uniuersae: at conclusio uniuersa non potest inferri nisi ex duabus praemissis uniuersis. Ratio huius rei est: quia conclusio semper sequitur partem debiliorem, ut dictum est libro primo capite 22.

Vbi alterum sit, &c. Docet praeterea in aliis modis tertiae figurae, in quibus altera ex praemissis est uniuersa, & altera particularis, non posse in orbem probari propterea eandem causam. In Disamis tamen potest concludi in orbem propositio ita. Aliquod animal est homo, sed omne animal est sentiens; ergo aliquod sentiens est homo: sit syllogismus in orbem hac ratione. Aliquod sentiens est homo; sed omne sentiens est animal; ergo aliquod animal est homo. In Datisi uero

tisi uero, cum sit assumptio particularis, debet fieri syllogismus in prima figura per conuersionem conclusionis sed haec ratio proprie non est in orbem. In Bocardo uero propositio, quae est negans, poterit in orbem probari, ita. Aliquod animal non est homo; sed omne animal est sentiens; ergo aliquod sentiens non est homo: ex quo syllogismo ita fit syllogismus in orbem. Aliquod sentiens non est homo, sed omne sentiens est animal; ergo aliquod animal non est homo. In sexto modo scilicet, in Ferison, non potest fieri syllogismus in orbem: quia constaret talis syllogismus uel ex duabus particularibus, uel ex duabus negantibus, ex quibus nihil concluditur.

CAPVT VI. VII. ET VIII. DE RECIPROCATIONES SYLLOGISMO

RYM IN TRIBVS FIGVRIS.

QUARTA syllogismorum affectio est reciprocatio, quae in communi ita potest definiri. Cum ex contraria, aut ex contradicente conclusionis una cum altera ex sumptionibus alteram euerimus sumptionem, colligentes eius contrariam, aut contradicentem. Deseruit ad hoc, ut euerso consequente, sciamus euertere antecedens: fitque in omnibus figuris,

Reciprocatio syllogismorum.

Retrouertere est conclusionem, &c. Reciprocatio syllogismi speciatim sumpta in modis affirmantibus primae figurae definitur ita. Cum ex conclusione transmutata in oppositam, una cum altera sumptione colligimus, extremum medio non conuenire, aut medium non conuenire maiori. Refert autem multum an conclusio transmutetur in contradicentem, aut contrariam, ut constabit statim.

Sit enim probatum, &c. Sit, inquit, haec ratiocinatio in Barbara: omne animal est substantia; sed omnis homo est animal; ergo omnis homo est substantia: sumpta contraria enuntiatione conclusionis loco assumptionis cum eadem propositione colligitur contraria assumptionis in secunda figura ita. Omne animal est substantia; sed nullus homo est substantia; ergo nullus homo est animal: si uero sumatur eadem contraria conclusionis cum assumptione, colligitur contradicens propositionis in tertia figura ita. Nullus homo est substantia; sed omnis homo est animal; ergo aliquod animal non est substantia. Ratio cur non possit colligi contraria est, quia in tertia figura nulla datur conclusio uniuersa. Idem est iudicium in modo uniuerso negante.

In his autem, qui ex parte sunt, &c. In modis particularibus sumpto contradicente conclusionis licet euertere utramque ex praemissis, colligendo contradicentem: sumpta uero sub contraria, non licet.

At in secunda figura, &c. Capite septimo docet, in secunda figura in modis

dis uniuersis eandem esse rationem, ac in in prima figura in modis uero parti-
cularibus semper debere sumi contradicentem conclusionis, per quam pos-
mus euertere quauis ex premissis, colligentes earum contradicentes modo dicto.

Neutrum item pronunciatum, &c. in tertia figura hoc docet cap. 8. cum
conclusio semper sit particularis, semper debemus sumere contradicentem lo-
co propositionis, & simul cum assumptione possumus euertere propositionem
in prima figura: ex contradicente uero conclusionis loco assumptionis una cum
propositione possumus euertere assumptionem in secunda figura.

CAP. IX. X. ET XI. DE SYLLOGISMO
DVCENTE AD INCOMMODOVM IN
TRIBVS FIGVRIS.

QUINTA affectio syllogismi est ducere ad incommodum. Tunc
autem syllogismus ducit ad incommodum, quando ex contradi-
cente conclusionis, & alia propositione manifeste uera conclu-
ditur contra respondentem aliquam manifeste falsam ex cuius
falsitate colligimus, illam priorem conclusionem negatam esse
ueram. Id explicat Arist. propositis exemplis in tribus figuris: quae omnia ex
empla consulto praetermitto, quia cuius satis nota sunt ex dictis 1. lib. Differt
hic syllogismus a syllogismo per reciprocationem; quia in illo possumus sume-
re uel aduersam, uel contradicentem conclusionis: in hoc uero solu contradicentem.

CAP. XII. DE COMPARATIONE IN-
TER SYLLOGISMVM DIRECTVM, ET DV-
CENTEM AD INCOMMODOVM.

DIFFERUNT: quia ducens ad incommodum assumit propositionem
falsam, ut conuincat aduersarium: directus uero syllogismus ex ueris sen-
tentia per uerum concludit.

CAPVT. XIII. DE RATIOCINA-
TIONE EX CONTRARIIS.

RESPICIETVR autem, &c. Est ratiocinatio ex
oppositis, quando ex duobus premissis oppositis inferitur conclusio
in qua id de se ipso negatur. Haec ratiocinatio non contingit
in modis affirmantibus primae figurae, quia in his ambe premis-
se sunt affirmantes: at in syllogismo ex contrariis saltem una ex
premissis

premissis debet esse negans. Neque contingit in modis negantibus eiusdem pri-
mae figurae, quia in his mediū est subiectum in propositione & attributum in as-
sumptione, quod nunquam contingit in syllogismo ex contrariis. In 2. uero fi-
gura efficitur in primis ex contrariis ita. Omnis scientia est studiosa; sed nulla
scientia est studiosa, ergo nulla scientia est scientia. Deinde ex contradicenti-
bus ita. Omnis scientia est studiosa; sed quaedam scientia non est studiosa; ergo
quaedam scientia non est scientia. Fit etiam in tertia figura ex contrariis negan-
tibus ita. Nulla Medicina est scientia; sed omnis Medicina est scientia, ergo ali-
qua scientia non est scientia. Deinde ex contradicentibus ita. Nulla Medicina
est scientia sed aliqua Medicina est scientia; ergo aliqua scientia non est scientia.

CAP. XIII. DE PETITIONE PRINCIPII.

PETITIO principii proprie contingit, quando proponēs,
id quod probare tenetur, tanquam certum assumit, quando
scilicet eadem uoce utitur pro medio ad confirmandum, uel
ad refellendum aliquid, uel alia uoce eandem rationem for-
malem significante.

De petitione principii uarios proponit modos Arist. pos-
sunt tamen ad tres reduci. Primus est, cum syllogismus sit uirtus. Secundus est,
quando demonstramus ignotum per aequale ignotum. Tertius est, quando osten-
dimus id quod prius est, per id quod est posterius. Sed forsitan isti modi petiti-
onis principii non sunt ualde proprii.

CAPVT XV. DE ALIO ARGV-
MENTATIONIS VITIO.

CONTINGIT etiam error, quando existimamus sequi con-
clusionem falsam propter aliquam hypotesin admissam, cum ta-
men propter illam non sequatur: ut si admittamus hanc hypotesin:
omnes lineae ductae a centro usque ad circumferentiam sunt aequa-
les: & postea ita argumentemur. Omnis uirtus est amplectenda;
sed nulla iustitia est uirtus, ergo nulla iustitia est amplectenda: haec conclusio
falsa in hoc syllogismo sequitur ex assumptione simplici & falsa, & nullo mo-
do ex hypotesi in principio constituta: hypothesis enim illa nullam habet cum
premissis affinitatem.

CAPVT XVI. DE RATIOCINA-
TIONE FALSA.

FICITVR autem, &c. ille syllogismus est falsus, cuius conclusio est falsa deducta ex utraque falsa, uel ex altera. In syllogismis enim potest utraque ex præmissis esse falsa, uel altera tantum, ut diximus capite 2. 3. & 4.

Ut autem, &c. Constituitur Arist. munera interrogantis & respondētis. Munera respondentis hæc assignantur. Primum est, ut curet ne eandem uocem bis repetitam in aliqua propositione admittat. Secundum est, ne concedat enūciationes, ex quibus possit aliquid inferri contra suam opinionem. Interrogantis uero munera sunt, ut non manifestet conclusionem, quam est probaturus: tum etiam, ut sumat media remotiora, ut ita aduersarium lateat sua confirmatio. Tandem ut initium ducat a propositione, ut respondens minus percipiat argumentationis uim.

CAPVT XVII. DE ERRORE SECVNDVM OPINIONEM.

QUEMADMODVM autem, &c. Error ex opinione contingit, quando ex aliqua opinione cōcepta aliquis ueluti inuitus cogitur duas enunciationes contrarias admittere, contingitque hoc, quando accipiuntur tria extrema, quorum unum sub altero est contentum: ut corpus, animal, & cygnus. Deinde sumitur aliud extremum his tribus conueniens, scilicet album: si enim aliquis existimaret corpus conuenire omni animali, & nulli albo, cogeretur necessario concedere, Cygnum esse corpus, cum sit animal, & non esse corpus, cum sit albus.

At nihil vetat, &c. Obseruat, posse aliquem uersari in falsa opinione ex errore, & tamen non incidere in contrarias sententias: unde duo infert. Primum est contra Platonem, scilicet nostrum scire non est reminisci. Secundum est, posse aliquem cognoscere propositionem & assumptionem, & ignorare determinate conclusionem: ut posse aliquem cognoscere, omnem mulam esse sterilem, & hanc esse mulam, & tamen ignorare hanc esse sterilem.

Scire enim, &c. Docet tandem, tribus modis posse nos habere cognitionem alicuius rei. Primo in genere, quando solum cognoscimus propositionem, ex qua infertur res, quam cognoscimus: & hoc modo cognoscimus, hominem esse substantiam, quando cognoscimus, omne animal esse substantiam. Secundo, quando cognoscimus conclusionem & assumptionem, & ignoramus propositionem: ut si cognoscamus omnem hominem esse substantiam, tum etiam omnem hominem esse animal. Tercio perfecte, quando scilicet cognoscimus propositionem & assumptionem, ex quibus conclusio cognita infertur: ut perfecte cognosce-

cognoscemus omnem hominem esse substantiam, si cognoscamus omne animal esse substantiam, & omnem hominem esse animal.

CAPVT XVIII. DE RECIPROCATIONE TERMINORVM IN PRIMA FIGURA.

ARGVMENTVM.

Id explicat Arist. propositis quinque theorematibus.

BI extrema, &c. Primum theorema. Si in syllogismo affirmative maius & minus extremum conuertuntur, etiam medium uerbum conuertitur cum illis: ut in hoc syllogismo: omne animal particeps rationis est capax disciplinæ; sed omnis homo est particeps rationis; ergo omnis homo est capax disciplinæ. In hoc syllogismo, quia maius & minus extremum inter se conuertuntur, etiam medium uerbum conuertitur cum illis.

Rursus si A & B, &c. Secundum theorema. Si sumantur quatuor termini ita affecti, ut primus & secundus reciprocentur uniuersæ; uerbi gratia genitum, & mortale; tum etiam tertius & quartus; uerbi gratia ingentum, & immortale: si primus & tertius hanc habeant rationem, ut sit necesse ut alter illorum omni rei conueniat, & nulli rei possint ambo conuenire; secundus & quartus habebunt etiam eandem rationem.

Quando uero, &c. Tertium theorema. Quando aliquod attributum prædicatur de duobus subiectis, ut animal de sentiente & de homine, si primum subiectum prædicatur de toto subiecto primi attributi, illud primum subiectum conuertitur cum primo attributo: ut quia animal prædicatur de sentiente, & de homine, & sentiens prædicatur de homine, & de toto subiecto, de quo prædicatur animal, proinde sentiens & animal reciprocantur.

Quando ite, &c. Quartum theorema. Si duo attributa dicuntur de toto aliquo subiecto, & secundum attributum reciprocatur cum illo subiecto, necesse est ut etiam primum attributum dicatur de toto secundo: ut si animal & particeps rationis dicantur de toto homine, & particeps rationis reciprocatur cum homine, animal dicatur etiam de toto particepe rationis.

Quando uero, &c. Quintum theorema. Si sumantur quatuor termini sic affecti, ut primus & secundus sint contrarii, primusque sit res expetenda, ut ualeudo; secundus uero res fugienda, ut morbus, tertius etiam & quartus sint affecti

1. Theor.

2. Theor.

3. Theor.

4. Theor.

5. Theor.

facti eodem modo, ut diuitie & paupertas. si ualeudo & paupertas sint magis expetende quam diuitie & morbus, sola ualeudo erit magis expetenda quam diuitie.

CAPVT XIX. DE INDUCTIONE.

IOCO nobis exponendum est, &c. Docet initio capitis, ad tres figuras superius adductas non solum pertinere demonstrationes & rationes probabiles, sed etiam ad illas quodammodo reduci oratoris probationes, id est inductiones: nam res omnes probamus aut ratiocinatione, aut inductione. Inductio est, in qua progredimur a minus uniuersis ad magis uniuersa, uel a singularibus ad uniuersa. Progredimur a singularibus ad uniuersum, ut si ita disputemus. Hic homo est animal; ille homo est animal, & sic de ceteris; ergo omnis homo est animal. Progredimur a minus uniuersis ad magis uniuersa: ut leo est substantia, homo est substantia, & sic de ceteris; ergo omnis homo est substantia.

Ac inductio ratiocinationi, &c. Inter inductionem et syllogismum duo proponit discrimina. Primum est. In syllogismo progredimur a toto ad partes uel a magis uniuersis ad minus uniuersa: in inductione uero e contra. Secundum discrimen. In inductione per notiora nobis deducimur ad notiora natura: in syllogismo uero e contra. Reducitur inductio ad syllogismum, si sumantur omnia singularia, uel minus uniuersa loco medii ita. Hic ignis est calidus, ille ignis est calidus, &c. Sed hic ignis, & ille ignis, &c. Sunt omnis ignis; ergo omnis ignis est calidus.

CAPVT XX.

EXEMPLUM definitur, oratio in qua rem aliquam priuatam concludimus propter similitudinem quam habet cum alia: ut non licet comedere carnes die ueneris, quia prohibitum est; ergo neque die sabathi, cum etiam sit prohibitum. Differt exemplum a syllogismo, & inductione: quia in syllogismo progredimur a toto ad partes, & in inductione a partibus ad totum, in exemplo uero a parte ad partem. Reducitur exemplum ad syllogismum, si similitudo sumatur loco medii uerbi ita. Quod est prohibitum, non licet comedere; sed carnes die ueneris sunt quid prohibitum; ergo non licet comedere illas.

CAPVT XXI. DE ABDUCTIONE.

Abductio

BDVCTIO fit, quando in aliquo syllogismo propositio propositio est nota & concessa, assumptio uero obscura: unde a conclusione diuertimur ad probandam assumptionem. Fit autem uel cum assumptio est obscura, non tamen obscurior conclusione: tum etiam cum habet pauca media, per que probetur.

CAPVT XXII. DE INSTANTIA.

INSTANTIA est, propositio quam adfert aduersarius contraria illi, que est propositio: ut si aliquis ita disputet. Omnis Homo est albus, &c. Respondemus propositioni cum instantia, scilicet Petrus non est albus. Instantia nunquam est proponenda de re, de qua est questio, si alia commode adduci possit; si minus potest adduci: ut si aliquis probaret Deum esse creatum ita. Omne ens est creatum; sed Deus est ens; ergo Deus est creatus: debemus reddere instantiam in Deo, de quo est questio, quia non reperitur alia.

CAPVT XXIII. DE CONSENTA-

NEO, ET SIGNO.

CONSENTANEUM siue uerisimile est, propositio quedam probabilis de re, quam omnes norunt plerumque ita fieri, uel non fieri esse, uel non esse: ut hec, illi qui amabantur, diligunt eos a quibus amabantur. Signum est nota quedam, que preter se aliquid aliud nobis significat: sed de signo satis diximus in libro de enunciatione.

CAPVT XXIIII. DE ENTHYMEMATE.

ENTHYMEMA est argumentatio imperfecta, cui altera ex premissis deest, constat tamen ex uerisimilibus, & signis. Qua ratione reducatur ad syllogismum, & quando desit enthymemati propositio, & quando assumptio, docuit Arist. & dicemus infra.

CAPVT VLTIMVM DE SYLLOGISMO

PHYSIONOMICO.

SYLLOGISMVS physionomicus est ille, per quem concludimus passiones, aut perturbationes animi per signa externa. Potest autem fieri, &c. in principio capitis, ut huius syllogismi naturam explicet, duo obseruat. Primum est. Animi notiones solent etiam cor-

pus

pus immutare: est enim inter corpus & animum concordia & consensus quidam, hincque fit, ut passiones animi per signa externa exprimantur, ut letitia per risum. Secundum est. Cuius affectioni est accommodatum signum a natura, per quod significatur. His positis docet, passiones & perturbationes animi concludi per syllogismum physionomicum: uerbi gratia si sumatur signum loco medii: ut hoc argumento probamus fortitudinem leonis. Quo 1 habet magnas extremitates est forte; sed leo habet magnas extremitates; ergo est fortis. Hæc sunt, quæ Arist. proposuit his duobus libris de priori resolutione.

DISPUTATIO PRIMA DE REGVLIS VERI ET FALSI IN TRIBVS FIGVRIS.

HANC disputationem vnica quaestione absoluemus, in qua adducemus ea, quæ Aristot. docuit de hac re, & inquiremus causam, ob quam ex falsis possit sequi verum, cum conclusio semper sequatur debiliorem partem.

QVÆSTIO VNICA.

De regulis veri & falsi.

HÆC quaestio diuiditur in tres partes. In prima proponemus, quæ docuit Arist. cap. 2. 3. & 4. huius libri de hac re. In secunda nonnullas proponemus observationes, & quasdam regulas. In tertia vero soluemus oppositas rationes.

IN PRIM A parte quaestionis sit prima assertio. Ex antecedente vero nequit sequi consequens falsum.

Secunda assertio. In prima figura ex vtraque propositione falsa simpliciter, siue ex parte, potest sequi conclusio vera simpliciter. Propositio vera simpliciter est illa, cuius contraria est absolute falsa: ut

sa: ut omnis homo est animal, est simpliciter vera, quia eius opposita scilicet nullus homo est animal, est simpliciter falsa. Propositio vera ex parte est illa, cuius opposita est falsa ex parte: ut hæc propositio, homo est albus, est vera ex parte, & eius opposita, scilicet homo non est albus, est falsa ex parte.

Tertia assertio. In prima figura ex maiori propositione simpliciter falsa, si minor sit absolute vera, licet inferre conclusionem simpliciter falsam: si vero propositio sit falsa ex parte, potest inferri conclusio vera simpliciter.

Quarta assertio. In modis Darii, & Ferio, ex duabus propositionibus falsis simpliciter, siue ex parte, vel ex vna vera, & altera falsa, colligitur conclusio simpliciter vera. Has assertiones adduxit, confirmauit, & illustrauit exemplis Aristoteles capite secundo huius libri.

Quinta assertio. In omnibus modis secundæ figuræ ex duabus falsis simpliciter, aut ex parte, vel ex vna vera simpliciter siue ex parte, & ex altera falsa simpliciter siue ex parte, potest sequi conclusio vera. Hanc assertionem adduxit Arist. cap. 3.

Sexta assertio. Eodem modo res se habet in tertia figura, ac in secunda. Hanc assertionem adduxit Arist. cap. 4. & licet omnes propositas assertiones illustrauerit Arist. propositis exemplis in elementis, nos tamen in Cōmentariis illas illustrauimus exemplis adhibitis in vocibus significantibus.

IN SECVNDA parte quaestionis sit prima observatio. ^{1. Obser.} Nomine antecedentis & consequentis non intelligimus modo terminos simplices mutuo se consequentes, ut intelligebamus in disputatione de inuentione medii, sed intelligimus potius primam & secundam partem argumentationis. Consulatur quaestio octaua disputationis de figuris syllogismorum, in qua multa docuimus necessaria pro intelligentia eorum, quæ in hac quaestione dicemus.

Secunda observatio. ^{2. Obser.} Modo est sermo de optima consequentia, de illa scilicet, in qua vnū ex alio necessario infertur: nam consequentia, quæ non est optima, nec est simpliciter consequentia, nec certa lege tenetur, ut docuimus in disputatione de argumentatione quaestione secunda.

Tertia observatio. ^{3. Obser.} In optima argumentatione debet coniungi medium verbum cum duobus extremis vel affirmando, vel negando, ut inde necessario sequatur conclusio, in qua vnum extremum de altero recte affirmetur, aut negetur, cum igitur medium verbum habeat rationes superiores & inferiores, hinc fit, quod licet secundum

dum aliquam rationem inferiorem falso affirmetur de aliquo, potest tamen secundum aliquam rationem superiorem vere affirmari de illo: verbi gratia in hac propositione, omnis homo est lapis, lapis falso affirmatur de homine, tamen multa attributa superiora lapidis possunt vere affirmari de homine: nam corpus, & substantia sunt attributa lapidis, & vere affirmantur de homine, quia homo, & lapis secundum ultimas differentias, & secundum genus proximum distinguantur, & differunt inter se: conveniunt tamen secundum attributa superiora, quæ sunt genera remota. Vnde eo ipso quod extrema habent aliquam rationem, in qua etiam convenit cum illis medium verbum, proinde ex convenientia hac possumus concludere verum, licet medium verbum sumptum secundum ultimam differentiam non coniugatur verè cum extremis in præmissis.

1. Regula.

Vt ergo hæc ultima observatio, ex qua totius quæst. solutio pendet, facile intelligatur, quædam regulæ sunt proponendæ. Sit igitur prima regula. Quotiescunque assumitur medium habens aliquam rationem superiorem, quæ etiam convenit minori extremo, si illa ratio superior sumatur pro attributo maioris, per tale medium vere concludemus illam rationem superiorem de minori extremo, licet medium verbum falso affirmetur in minori de maiori extremo: sit exemplum. Omnis lapis est substantia; sed omnis homo est lapis; ergo omnis homo est substantia: in hoc enim syllogismo veram concludimus conclusionem, licet minor sit falsa: hoc vero præstamus ex eo, quod substantia est attributum superius lapidis: vnde licet falsum sit, omnem hominem esse lapidem, tamen eo ipso quod assumimus hoc falsum, scilicet omnem hominem esse lapidem, necessario debet sequi hoc verum, scilicet omnem hominem esse substantiam.

2. Regula.

Secunda regula. Etsi ambæ præmissæ falsæ sint, siue simpliciter, siue ex parte, potest tamen ex illis sequi verum, dummodo minus extremum contineatur sub maiori, quod est attributum maioris propositionis: verbi gratia, omne animal est qualitas; sed omnis scientia est animal; ergo omnis scientia est qualitas. Hæc enim conclusio recte sequitur, & est vera, & nihilominus deducitur ex duabus præmissis falsis: deducitur tamen, eo quod minus extremum contineatur sub maiori: vnde licet ambo extrema falso coniungantur in præmissis cum medio verbo, tamen vere possunt coniungi extrema inter se in conclusione.

3. Regula.

Tertia regula. Quando præmissæ sunt falsæ, & minus extremum reciprocatur cum maiori extremo, tunc ex illis potest inferri conclusio vera. Sit exemplum, Omnis leo est risibilis; sed

omne

omne rationale est leo; ergo omne rationale est risibile.

Quarta regula. Quotiescunque præmissæ sunt falsæ, & maius & minus extremum nec sunt termini æquales, nec unum sub altero continetur, non potest ex falso sequi verum. Sit exemplum. Omne animal est lapis; sed omnis scientia est animal; ergo omnis scientia est lapis; conclusio enim hæc recte sequitur, est tamen falsa propter rationem in hac regula assignatam. Iste regulæ præcipue deferunt syllogismis confectis in primo modo primæ figuræ: ex his tamen, & ex assertionibus ab Arist. propositis, facillimum erit cuius regulas aliis modis huius, & aliarum figurarum deferentes colligere.

4. Regula.

IN QVARTA parte quæst. dices primo. Conclusio semper sequitur debiliorem partem; sed pars falsa est debilior quàm vera; ergo conclusio semper sequitur partem falsam: ergo ex falsis præmissis non potest sequi conclusio vera. Pro solutione observandum est, ex his quæ diximus in disp. de enunciatione quæst. 3. in enunciationibus reperiri quantitatem & qualitatem. Quantitas in enunciatione est, quod sit universa, vel particularis, singularis, vel indefinita. Qualitas in enunciatione duplex est, essentialis una, quæ desumitur ab affirmatione, & negatione: & alia accidentaria, quæ desumitur a veritate, vel falsitate. Resp. ergo distinguendo maiorem ita. Debiliorem partem in quantitate, vel qualitate essentiali, concedimus: debiliorem partem in qualitate accidentaria, quæ desumitur a veritate vel falsitate, negamus maiorem. Quare negamus secundam consequentiam. Sed dices. Cur ergo conclusio non sequitur debiliorem partem ratione qualitatis accidentariæ. Resp. causam esse, quia veritas, & falsitas, cum omnino se teneat ex parte materiæ, per accidens se habet respectu formæ syllogismi: vnde cum sequi se teneat ex parte formæ, proinde etsi præmissæ sint falsæ, potest ex illis sequi conclusio vera, dummodo præmissæ servent superiores regulas, & habeant debitam quantitatem, & qualitatem: nam quantitas & qualitas pertinent ad formam & essentialiam syllogismi. Sed dices. Certitudo, & evidentiæ se habent ex parte materiæ, imo, propositionem esse probabilem vel necessariam, etiam se tenet ex parte materiæ, & tamen si aliqua ex præmissis est incerta & incidens, vel probabilis, cum istæ partes sint debiliores, conclusio non potest esse certa, evidens, aut necessaria; ergo cum veritas & falsitas etiam se teneat ex parte materiæ, si aliqua ex præmissis est falsa, conclusio non poterit esse vera. Respondemus negando paritatem rationis: nam veritas ita se tenet ex parte materiæ, ut solum desumatur ab ipsis rebus: nam ex eo quod res est, vel non est, oratio dicitur vera, vel

falsa.

1. Argum.

1.

2.

360 *Quest. 1. disp. de regulis veri & falsi.*

falsa, ut retulimus ex Aristotele questione 1. disp. de veritate: at vero certitudo non solum se tenet ex parte rerum, sed etiam ex parte medi, & intellectus: nam certitudo triplex est, scilicet ex parte obiecti, medi, & intellectus, ut diximus in disp. de scientia quæst. 3. & disp. de opinione quæst. 6. Præterea ex propositionibus probabilibus potest sequi conclusio necessaria in se, licet non sit necessaria ex vi illationis, & ut deducta ex præmissis. Insuper ex propositionibus, quarum una sit de fide, & consequenter inevidens, & ex altera cognita lumine naturæ potest inferri conclusio, quæ licet ex vi præmissarum sit inevidens, & pertinet ad Theologiam, ex se tamen potest esse evidens: ut patet in hoc exemplo. Omnis homo est risibilis; sed Christus est homo; ergo Christus est risibilis. In hoc enim syllogismo maior propositio est evidens, & cognita lumine naturali: minor vero inevidens, & cognita per lumen supernaturale fidei diuinæ, & tamen conclusio est evidens: nam evidens est quemuis hominem esse risibilem: licet hæc eadem conclusio sit in evidens ex vi præmissarum, & ut decucitur ex propositionibus, quarum una inevidens est. Vnde si hac ratione sumantur conclusiones eodem modo ex falsis præmissis possunt sequi conclusiones veræ: nam quemadmodum probabile & necessarium se tenent ex parte materiæ, & constituunt duas species syllogismi ratione materiæ: ita falsum & inopinabile se tenent ex parte materiæ, & constituunt alias duas species syllogismi, ut docuimus questione 6. disp. de syllogismo, & dicemus quæst. 2. disp. de syllogismo probabili & sophistico. S. mper tamen hoc reperitur discrimen, quod veritas conclusionis solum desumitur a rebus ipsis, at vero certitudo & euidencia non solum desumitur a rebus, sed etiam ab ipso medio: vnde si medium, id est si præmissæ sunt falsæ, potest interdum conclusio esse vera: si vero præmissæ sint incertæ & inevidentes, nequit conclusio esse certa, aut evidens. Sed quæres. Cur conclusio sequitur semper debiliorem partem in quantitate & qualitate essentiali, non tamē in veritate & falsitate. Resp. causam esse, quia consequens semper continetur sub antecedente: cum ergo sub particulari, aut sub antecedente negante nequeat contineri consequens vniuersum, aut affirmans, proinde si aliqua ex præmissis antecedentis est negans, aut particularis; nequit consequens esse vniuersum, aut affirmans. At vero quia quando medium verbum, quod assumitur in antecedente, repugnat subiecto, cui tribuitur, efficit antecedens falsum, ita tamen ut maius & minus extremum dicant inter se connexionem: proinde ratione huius implicitæ connexionis, quæ reperitur in antec-

te in

Quest. 1. disp. de regulis veri & falsi. 361

dente inter extrema, vere & explicitè possunt coniungi inter se in conclusionem: ac proinde ex antecedente falso potest interdum sequi consequens verum. Sed dices. Res sequitur: homo est; ergo animal est: & tamen consequens, scilicet animal, non continetur sub antecedente, scilicet sub homine, sed potius homo continetur sub animali; ergo superior solutio non est recta. Resp. negando consequentiam: nam argumentum hoc procedit de antecedente & consequente in terminis simplicibus, in hac vero questione loquimur de antecedente & consequente in enunciationibus & complexo: ut diximus in observationibus. In antecedentibus enim & consequentibus, quæ sunt termini simplices, multo aliter philosophandum est, quam in illis, quæ sunt enunciationes.

Dices serudo. Effectus nequit esse præstantior sua causa; sed consequens est effectus antecedentis; ergo nequit esse præstantior antecedente; ergo si antecedens est falsum, consequens non potest esse verum. Probatur ultima consequentia: quia verum præstantius est falso. Resp. nonnulli huic argumento, consequens verum non sequi ex antecedente falso ratione materiæ, sed potius ratione formæ: eo scilicet, quod præmissæ habent necessariam dispositionem, ratione cuius sequitur conclusio, hæc vero dispositio nobilior est veritate consequentis, aut saltem æque nobilis cum illa. Sed hæc solutio nullius est momenti, quod ita ostendo. Propter bonitatem & debitam formam antecedentis in recta argumentatione sequitur ex antecedente falso consequens verum; ergo quotiescunque argumentatio erit recta, semper consequens erit verum, licet antecedens sit falsum; sed hoc est absurdum; ergo superior solutio erit absurda. Probatur minor adhibita instantia in hoc syllogismo: omnis homo est animal; sed omnis scientia est homo; ergo omnis scientia est animal. Hic enim syllogismus optimus est ratione formæ, cum sit effectus in modo Barbara, & tamen consequens illius aperte est falsum; ergo sequi consequens verum in recta argumentatione ex antecedente falso, non habet ortum ex bonitate argumentationis, sed aliunde potius. Resp. ergo concedendo primum syllogismum, & negando secundam consequentiam: nam quando sequitur consequens verum ex antecedente falso, non sequitur ex illo, ut falsum est, sed potius ut est virtute verum: est autem virtute verum ex eo quod, licet medium repugnet cum extremo, vel cum extremis, sumuntur tamen extrema habentia inter se aliquam connexionem, iuxta regulas superius assignatas. Sed dices. Si forma argumentationis non esset recta, non sequeretur tale consequens verum ex an-

Zz

tece-

362 *Quest. 2. disp. de regulis veri & falsi.*

tecedente falso; ergo consequens verum ex antecedente falso solū sequitur ex vi dispositionis & formæ argumentationis, non vero ex implicita veritate antecedentis. Resp. negando consequentiam: nam in consequente vero deducto ex antecedente falso in recta argumentatione duo reperiuntur, scilicet consequens illud deduci ex antecedente, & esse verum. Primum ortum habet ex debita forma argumentationis. Secundum vero nascitur ex veritate illa implicita antecedentis, ex connexionē scilicet maioris & minoris extremi: unde si hæc delit, nequit sequi consequens verum ex antecedente falso. Et quamvis non possit in hac re aliqua certa regula perscribi in omnibus modis figurarum, assignauimus tamen non nullas, ex quibus aliæ facile colligi possunt. Hoc tamen modo certum sit, sufficere connexionem inter maius & minus extremum ad hoc, ut ex antecedente falso sequi possit conclusio vera, licet medium, quod assumitur, cum extremis pugnet.

Dices tertio. Ex antecedente vero per malam consequentiam sequitur consequens falsum; ergo in hoc non differt antecedens verum ab antecedente falso. Resp. negando antecedens: nam si consequentia est mala, nunquam sequitur consequens ex antecedente, sed adhibetur ibi ad libitum: unde potest adhiberi consequens verum, vel consequens falsum. In consequentia tamen bona ex antecedente vero semper sequitur consequens verum, & ex antecedente falso interdum sequitur consequens verum, & interdum consequens falsum, iuxta regulas superius assignatas.

DISPV.

Quest. 1. disp. de induct. enthy. & exemplo. 363

DISPVATIO SECVNDA IN QVA AGITVR DE INDVCTIONE, ENTHYMEMATE,

ET EXEMPLO.

IXIMVS in disput. de argumentatione in communi, syllogismum & argumentationem reciprocari, proinde modo suscipitur de his disputatio, ut intelligamus, ad quam speciem consequentiæ pertineant Inductio Enthymema & Exemplū. Huc enim vsque omnes Dialectici, quos ego legi, hæc tria connumerant inter species argumentationis: & testimonia Arist. recte perpendiculari videtur expressa illius sententia hæc. Agemus ergo primo de inductione: de inde de Enthymemate: post hæc de Exemplo: ac tandem aliqua his communia explicabimus.

QVÆSTIO I.

Quid sit Inductio, & quotuplex.

Diuisio q.

IVIDITVR quæst. in duas partes. In prima proponemus, & explicabimus definitionē inductionis. In secunda eiusdem diuisiones adducemus.

IN PRIM A parte quæst. primo proponenda est definitio inductionis tradita ab Arist. cap. 19. huius libri, quæ ita habet. Oratio, in qua ex rebus singulis colligimus rem vniuersā. Per res enim singulas intellexit Arist. non solū res in diuiduas sub specie infima immediate cōtētas, sed etiā res minus vniuersas. Hoc enim loquēdi modo aliquādo utitur Arist. in lib. de demonstratione. Est ergo inductio, in qua ex rebus singulis colligimus

Quid sit inductio.

Zz 2 rem yni

364 *Quest. 1. diss. de induct. enthy. & exemplo.*

rem vniuersam, vel ex rebus minus vniuersis colligimus rem magis vniuersam: vt si ita argumentemur ex rebus singularibus. Petrus est risibilis, Ioannes est risibilis, & sic de ceteris; ergo omnis homo est risibilis: vel ita ex minus vniuersis. Leo est substantia, homo est substantia, bos est substantia, & sic de ceteris; ergo omne animal est substantia.

Possimus etiam per minus vniuersa intelligere partes totius integri, vt in hac inductione. Caput hominis est substantia, pes hominis est substantia, manus hominis est substantia, & sic de ceteris partibus hominis; ergo omnis pars hominis est substantia. Similiter possumus intelligere partes totius essentialis, siue illud sit physicum; vt si ita disputemus: forma hominis est substantia, & materia hominis est substantia; ergo totus homo est substantia: siue sit metaphysicum: vt si ita agamus: animal est substantia, & rationale est substantia; ergo totus homo est substantia.

Discrimina, per quæ differt inductio a syllogismo, enthymema mate, & exemplo, adducuntur ab Arist. cap. 19. secundi libri Priorum. Differunt enim: quia inductio ex rebus singulis colligit rem vniuersam, siue ex partibus totum: at vero exemplum ex vna propositione colligit aliam: syllogismus vero & enthymema vt plurimum progrediuntur a magis vniuersis ad minus vniuersa, vel a toto ad partes, vel inter æqualia.

1. Diuisio. IN SECUNDA parte quæstionis proponendæ sunt diuisiones inductionis. Est igitur prima diuisio. Inductio alia est, in qua progredimur a singularibus ad vniuersa: alia qua progredimur a minus vniuersis ad magis vniuersa: alia qua progredimur a partibus totius integri ad totum: alia qua progredimur a partibus totius essentialis ad totum essentialis: & vt vno verbo dicā, tot modis contingit inductio, quot sunt genera totius.

2. Diuisio. Secundo potest diuidi ratione materie quemadmodum & argumentatio in veram, & falsam. Rursus vera in veram absolute, & necessariam: & falsa in falsam absolute, & impossibilem. Coalescit disputatio de syllogismo quæst. 6.

3. Diuisio. Tercio potest diuidi in perfectam, in qua omnia inferiora, vel omnes partes connumerantur; & in imperfectam, in qua non connumerantur omnia inferiora, vel omnes partes.

Vltimo a quibusdam diuidi solet inductio in illam, quæ progreditur a partibus ad totum, siue ab inferioribus ad superiora: & in eā quæ progreditur ex vno singulari ad aliud, vel ex vna parte ad aliam. Hæc tamen diuisio, si inductio sumatur vt quid distinctum

ab

Quest. 2. diss. de induct. enthy. & exemplo. 365

ab exemplo, recta non est, nam membra diuidentia latius patent, cum etiam conueniant exemplo. Si vero inductio sumatur lata quādam significatione, prout scilicet complectitur exemplum & inductionem proprie dictam, recta est: imo hoc videretur significasse Arist. primo lib. de demonstratione cap. primo illis verbis. Aut enim exemplis, quæ inductiones: aut enthymematibus, quæ rationationes sunt, probant.

Solet etiam a nonnullis diuidi inductio in necessariam, in qua infertur necessario consequens ex antecedente: & in non necessariā, in qua consequens non recte infertur ex antecedente. Vtrum autē hæc diuisio sit recta, & qualis, infra constabit: nam ex statim dicendis constat huius rei solutio.

QVAESTIO II.

Quid sit enthymema.

Diuisio q.

VIDITVR quæstio in quatuor partes. In prima proponemus quādam observationes. In secunda adducemus definitiones enthymematis. In tertia quādam soluemus rationes. In quarta nonnullas eiusdem diuisiones adducemus.

1. Obser.

IN PRIM A parte quæst. sit prima observatio. Enthymema latine idem est ac in mente existens, siue vt alii volunt, commentum, siue commentatio. A Ioanne Baptista Moslorio nonnullæ recensentur enthymematis significationes in scholiis ca. 27. secundi libri Priorum. P. Fonseca 6. lib. institutionum dialecticarum cap. 33. nonnulla de hac re docet.

2. Obser.

Secunda observatio. Huius nominis, *Enthymema*, quam plures sunt significationes, quas locis citatis referant citati auctores: significat enim quemlibet mentis conceptum, tum etiam sententiam aliquā ex contrariis constantem. Præterea significat quādam argumenti conclusionem, ex consequentibus & repugnantibus. Istæ tamen significationes enthymematis, & aliæ his similes, alienæ sūt a nostro instituto. Apud Arist. enim in libris Priorum, qui dialecticorum more fuit locutus, longe aliter sumitur enthymema: significat enim syllogismum truncatum constantem antecedente simplici, ex vnicā scilicet propositione: & hæc significatio nimis propria est, & ad præsens attinens institutum.

3. Obser.

Tercia observatio. In enthymemate, quemadmodum in quavis

Zz 3

alia

366 *Quæst. 2. de induct. enthy. & exemplo.*

4. Obser.

Quid sit
enthy-
ma.

alia oratione ad logicum pertinente, reperitur materia & forma. Si oratio sit discursiva pertinet ad tertiam intellectus operationem, materia illius sunt propositiones, ex quibus cohaere: forma vero est connexio illa, quæ inter propositiones reperitur.

Quarta observatio. Quemadmodum unus numerus potest ex aliis componi materialiter, ita operationes intellectus sic se habent, ut ex quibusdam materialiter sumptis possint alie componi.

I N S E C U N D A parte quæstionis sit assertio. Enthymema ita definitur. Ratiocinatio imperfecta ex verisimilibus, vel signis: id est syllogismus imperfectus constans ex verisimilibus, vel signis. Definitionem hanc proposuit Aristoteles secundo libro Priorum cap. 24. statim in primis verbis. Singulae ergo illius partes sunt proponendæ. Prima pars est, *Ratiocinatio*, per quam syllogismum intelligit Arist. sepe enim in his, & in libris de demonstratione nomine ratiocinationis intellexit syllogismum, licet multoties usus fuerit hac eadem voce in communiori significatione accepta. Primo enim capite primi lib. de demonstratione ita habet. *Deinde & Dialectici hoc modo, aut ratiocinatione, aut inductione differunt. & paulo post. Aut enim exemplis, quæ ratiocinationes sunt, probant.* In his enim locis nomine ratiocinationis aperte intelligit syllogismum: nam Dialectici differunt inductione, aut syllogismo: cum igitur doceat Aristoteles, Dialecticum uti aut ratiocinatione, aut inductione, nomine ratiocinationis intelligit syllogismum. Præterea appellat enthymemata ratiocinationes, quemadmodum exempla inductiones: nam ut exempla quodammodo pertinent ad inductionem modo inferius explicando: ita enthymemata dicuntur syllogismi, eo quod ad syllogismos facile reduci possunt. Ad hæc additur particula, *imperfecta*, ut intelligamus, enthymema non esse formaliter syllogismum, sed talem potius habere rationem, ut sit veluti imperfecta materia syllogismi: nam potest fieri syllogismus, si illi addatur aliqua ex præmissis. Vnde erit syllogismus imperfectus materialiter. Ultima definitionis pars, scilicet, *Ex veri similibus, & signis*, denotat ex quibus debeat constare enthymema. Sunt enim verisimilia illa, quæ norunt homines plerumque fieri, ut mater diligit prolem suam. Signa sunt notæ, ex quibus aliquid colligimus: ut ex pallido colore colligimus timorem.

Quamplures Philosophi existimant, adductam enthymematis definitionem solum convenire enthymemati rhetorico, non vero enthymemati in tota sua latitudine sumpto, proindeque alias adhibent enthymematis definitiones. Sunt vero hæc. Oratio in qua

non

Quæst. 2. de induct. enthy. & exemplo. 367

non omnibus antea propositionibus constitutis, festinata sequitur conclusio. Hæc definitio adducitur a Boetio secundo libro de differentiis topicis. Præterea definitur ita. Imperfecta ratiocinatio, in qua ex altero tantum pronunciato festinata inferitur conclusio. Vel tandem ita. Syllogismus imperfectus, cui unum deest pronunciatum, in quacunque materia, siue necessaria, siue probabilis, siue falsa. Hæc ultima definitio adducitur a Monlorio loco citato. Existimamus tamen, has definitiones inter se coincidere, & solum differre a prima, eo quod illa determinat, enthymematis materiam solum debere esse probabilem, istæ vero de omni materia loquuntur.

I N T E R I A parte quæstionis dices primo. Enthymema est ratiocinatio; ergo est argumentatio. Probatur consequentia: quia syllogismus est argumentatio, at nomine ratiocinationis in definitione enthymematis intellexit syllogismum, ut diximus explicantes illius definitionem. Respondemus negando consequentiam. Probationi dicimus, enthymema esse syllogismum imperfectum, ut denotat secunda pars definitionis. Sed dices. Syllogismus imperfectus est simpliciter syllogismus, ut docuit Aristoteles primo capite primi libri Priorum; ergo si enthymema est syllogismus imperfectus, est simpliciter syllogismus. Respondemus Aristotelem ibi loqui de syllogismo imperfecto secundum eundem tiam in forma: enthymema vero est syllogismus solum secundum materiam, & sic imperfectus: reperitur enim in enthymemate materia & forma, ut diximus in tertia observatione.

Dices secundo. Enthymema habet partialem formam syllogismi; ergo est syllogismus secundum formam, licet sit imperfectus. Probatur antecedens: quia addita illi partiali forma, & partiali materia, scilicet una propositione addita, fit syllogismus simpliciter. Resp. negando ante. Probationi dicimus, quod quando additur enthymemati una propositio, additur illi partialis materia, totalis vero forma: quemadmodum quando additur ternario unitas, additur partialis materia, totalis vero forma, ut diximus cap. de quantitate in quæst. de forma numeri.

I N Q U A R T A parte quæst. proponendæ sunt nonnullæ divisiones enthymematis. Potest primo dividi enthymema ratione materię in verum, & falsum. Rursus verum in necessarium, & absolute verum: & falsum in absolute falsum, & impossibile: quemadmodum superiori quæst. divisimus inductionem.

Secundo potest dividi enthymema in illud, in quo idem terminus est

Aliæ Enthymematis definitiones.

1. Argum.

2. Argum.

1. Divisio

2. Divisio

368 *Quest. 3. de induet. enthy. & exemplo.*

nas est subiectum vel attributum vtriusque pronuntiati; verbi gratia omnis homo est animal; ergo omnis homo est substantia; vel omne animal est substantia; ergo Petrus est substantia. Et in illud, in quo idem terminus est subiectum vnius pronuntiati, & attributi alterius: verbi gratia, omnis homo est animal; ergo quoddam animal est homo: vel nullum animal est lapis; ergo nullus lapis est animal. Si tamen hoc modo diuidatur enthymema, completitur sub se reciprocationem, vt latius infra constabit.

Potest tandem diuidi eisdem fere diuisionibus, quibus diuisa fuit argumentatio.

QV AESTIO III.

Quid sit exemplum.

T definitionem exempli ab Aristotele adducta cap. 22. secundi libri de syllogismo intelligamus, obseruandum est ex dictis quæst. prima huius disp. inductionem posse sumi dupliciter. Primo enim sumitur, vt distinguitur contra exemplum. Vt patet vt ro secundo, vt quid commune respectu inductionis proprie dictæ, & exempli.

Hoc posito, definitio exempli ab Aristotele adducta ita habet. Cum extremum in medio esse ponitur, eo quod sit simile tertio: id est ratio quædam, qua rem aliquam priuam & particularem per alteram probamus propter vtriusque similitudinem. Sic enim explicat Monlorius definitionem hanc. Ab aliis ita solet definiri. Inductio in qua probamus maius extremum de medio per aliquod singulare simile minori extremo. In qua definitione sumitur inductio non presse & striete, sed lata quadam significatione. Dicitur enim exemplum inductio, quia similitudinem quandam habet cum inductione.

Exemplum vt obseruat Monlorius in scholis cap. 24. ita definitur a Quintil. Rei gesta, aut vt gesta uilis ad persuadendum id quod intendimus, commentatio. Communiter ab aliis definitur. Argumentatio in qua ex vno singulari alterum colligimus propter similitudinem, quæ inter illa reperitur. A Fonseca lib. 6. institutionum cap. 35. Oratio in qua singulare aliquod ex vno aut per paucis similibus confirmari contenditur. Ex his tamen duabus definitionibus vltima est præstantior. Primo quia exemplum interdum non solum ex vno singulari colligit aliud propter similitudinem, sed etiam

Quest. 4. de induet. enthy. & exemplo. 369

etiam ex singularibus. Secundo: quia traditur per orationem tantquam per rationem superiorem, prima vero definitio traditur per argumentationem: argumentatio vero nec est genus exempli, nec quid superius respectu illius, nisi minus improprie sumatur, vt statim constabit ex his, quæ in sequentibus dicemus.

Proponenda modo erant discrimina, quibus differt exemplum ab enthymemate, inductione, & syllogismo: illa tamen constabunt ex sequentibus. Explicandam etiam erat, qua ratione reuocari possint ad syllogismum, sed hoc etiam dicemus infra. Tandem proponenda erant exempli diuisiones, illas tamen pronunt Monlorius, & Fonseca locis citatis.

QV AESTIO IIII.

An enthymema inductio & exemplum sint consequentie.

INDIVIDITVR quæstio in quatuor partes. In prima Diuisio 4. proponemus quasdam observationes, & nonnulla fundamenta. In secunda adducemus quæ pertinent ad inductionem. In tertia, quæ ad enthymema attinent. In quarta vero, quæ ad exemplum spectant.

IN PRIM A parte quæst. fit prima observatio. Consequen- 1. Obser- tia est actus pertinens ad tertiam operationem intellectus. Hæc primo diuiditur in bonam, & malam: secundo in formalem, & materialem, vt diximus in disp. de argumentatione in communi quæst. 2. Procedit igitur quæst. de consequentia bona & formali.

Secunda observatio. Species consequentiæ formalis quatuor tantum sunt, vt docuimus quæst. citata, scilicet reciprocatio, æquipollentia, subalternatio, & argumentatio. Vnde inquirimus, an enthymema inductio & exemplum, contineantur sub aliqua ex his quatuor speciebus. Ex his manifestus est quæst. sensus, cum ex superioribus quæst. constet, quid sit enthymema, inductio, & exemplum.

Sit igitur primum fundamentum. Enunciatio ratione materiæ 1. Fundam- diuiditur in vniuersalem, particularem, singularem, & indefinitam, vt diximus in disput. de oratione enunciante, quæst. 2. nihilominus tamen licet respectu oppositionis, æquipollentiæ, vel argumentationis distinguantur inter se ratione quantitatis propositio singularis & particularis, tamen respectu reciprocationis eodem modo

A aa se ha-

370 *Quest. 4. disp. de induct. enthy. & exemplo.*

se habent, ut diximus in disputatione de reciprocatione simplicium propositionum quest. 3. in quarta parte illius. Ratio huius est, quia ibi assignauimus, scilicet quia reciprocatio fundatur in identitate & diuersitate extremorum propositionis, ut diximus in prima parte eiusdem quest. at propositio particularis & singularis habent eandem rationem identitatis & diuersitatis inter extrema.

2. Funda.

Secundum fundamentum. Arist. cap. 1. primi libri Priorum diuisit propositionem ratione quantitatis in vniuersam, particularem, & indefinitam: ubi nomine propositionis particularis intellexit etiam propositionem singularem, ut nos demonstrauimus in observationibus circa illud caput: unde eadem est diuisio enunciationis adducta superiori fundamento. Sub eodem enim nomine complexus est propositionem particularem, & singularem: quia in multis rebus idem valet quantitas propositionis particularis, & quantitas propositionis singularis. Non solum enim in reciprocatione, ut diximus superiori fundamento, veram etiam in subalternatione idem valent propositio singularis & particularis: nam quemadmodum recte sequitur, omnis homo est animal; ergo quidam homo est animal: tum etiam recte sequitur, nullus homo est lapis; ergo quidam homo non est lapis: ita recte sequitur, omnis homo est animal; ergo Petrus est animal, vel Ioannes est animal &c. Tum etiam recte inferitur, nullus homo est lapis; ergo Petrus non est lapis, vel Ioannes non est lapis, &c. Ratio huius rei est: quia subalternatio, quando subalternans est affirmans, est dici de omni: quando vero est negans, est dici de nullo. Unde, quia dici de omni est, attributum vere & omni tempore prædicari de omnibus & singulis contentis sub subiecto: & dici de nullo est, attributum vere & omni tempore negari de omnibus & singulis contentis sub subiecto, proinde eodem modo se habet subalternatio respectu propositionis singularis & particularis: nam tam singularia, quam particularia continentur sub vniuerso. Imo ex his euidenter deducitur, hanc rationem, scilicet omne animal est substantia; ergo leo est substantia, esse vere & proprie subalternationem: nam animal est quid superius non solum respectu indiuiduorum, quæ sub se continet, verum etiam respectu specierum: eadem enim omnino est utrobique ratio. Fundamentum hoc est observatione dignum, quia ex illo fere pendet quest. huius solutio.

Quid sit
Aequipol
lentia.

Tertium fundamentum. Aequipollentia ita definitur. Duarum enunciationum, verbis non omnino eisdem, in quantitate & qualitate, veritate & falsitate, concordia siue consensus. Hanc definitio-

nem

Quest. 4. disp. de induct. enthy. & exemplo. 371

nem proposuimus in disput. de affectionibus enunciationum simplicium. Ut igitur perfecte intelligatur quid aequipollentia sit in tota sua latitudine, nonnulla sunt obseruanda. Primo igitur obseruandum est, ibi nos loquutos fuisse de aquipollentia tantum simplicium enunciationum, de quibus tunc erat sermo, ac proinde diximus, *duarum enunciationum*, quod intelligendum erat de duabus simplicibus. Si ergo aquipollentia in tota sua latitudine accipiat, ita debet definiri. Multarum enunciationum verbis non omnino eisdem, &c. Per illam partem, *multarum enunciationum*, significamus ex altera parte aquipollentia posse multas reperire enunciations, quæ omnes habent rationem vnius antecedentis, vel vnius consequentis. Obseruandum etiam est, enunciationem vniuersam esse eiusdem quantitatis cum multis enunciationibus singularibus vel particularibus, dummodo sic se habeant, ut in multis particularibus vel singularibus sumantur pro subiectis omnia inferiora subiecti enunciationis vniuersæ, & sumatur etiam in illis idem attributum, quod sumebatur in enunciatione vniuersa: unde si supponamus a parte rei in natura humana tantum esse Petrum, Ioannem, & Franciscum, hæc esset aquipollentia: Petrus est animal, Ioannes est animal, Franciscus est animal; ergo omnis homo est animal. Illæ enim tres simplices enunciations sumuntur ut habent rationem vnius antecedentis: sic enim eandem habent quantitatem ac enunciations vniuersæ affirmans: quia æque extenduntur subiecta in his enunciationibus, si illæ tres singulares loco vnius antecedentis sumantur.

1. Obseru.

Ex dictis inferitur, ex propositione vniuersa affirmante recte inferri omnia inferiora contenta sub subiecto illius enunciationis vniuersæ: nam quemadmodum recte sequitur, hic ignis est calidus, ille ignis est calidus, & sic de cæteris; ergo omnis ignis est calidus: ita recte sequitur, omnis ignis est calidus; ergo hic ignis est calidus, ille ignis est calidus, & sic de cæteris. Unde definitio inductionis tradita ab Aristotele secundo libro Priorum capite decimono non conuenit inductioni sumptæ in tota sua latitudine: nam eo cap. dixit, inductionem esse orationem, in qua progredimur a minus vniuersis ad magis vniuersa, vel a singularibus ad vniuersa. In inductione vero non solum progredimur his modis, verum etiam a magis vniuersis ad minus vniuersa, siue ab vniuerso ad singularia, vel ad particularia, ut patet ex his exemplis. Omne animal est substantia, ergo homo est substantia, leo est substantia, bos est substantia, & sic de cæteris. Omnis homo est animal; ergo Ioannes est ani-

Consesta-
rium.

Aaa 2

mal, Petrus

372 *Quaest. 4. disp. de induct. enthy. & exemplo.*

mal. Petrus est animal, Franciscus est animal & sic de ceteris. Tum etiam, omnis leo est animal; ergo hic leo est animal, ille leo est animal, & sic de ceteris.

Diuisio consequentia.

1. assertio.

Ultimum fundamentum. Consequentia diuiditur in bonam & malam. Rursus consequentia bona diuiditur in materialem & formalem. Quid sint haec omnia diximus supra in disp. de argumentatione in communi quaest. 2. unde, quaest. haec procedit de consequentia bona, siue sit materialis, siue formalis.

2. assertio.

I N S E C V N D A parte quaest. sit prima assertio. Inductio est species consequentiae. Probatur assertio. Omnis actus tertiae operationis intellectus est consequentia; sed inductio est actus tertiae operationis intellectus; ergo est consequentia, siue oratio discursiva; ratio enim discursiva & consequentia idem sunt. Minor est certissima. Maior vero constat satis ex ultimo fundamento.

Secunda assertio. Inductio est consequentia formalis. Probatur assertio. Oratio, in qua ex terminorum dispositione recte inferitur unum ex alio in quacunque materia sit, est consequentia formalis; sed inductio sic se habet; ergo est consequentia formalis. Maior est certa ex dictis quaest. 2. disp. de argumentatione in communi observatione secunda; ibi enim sic definiuimus consequentiam formalem. Minor vero probatur: quia in quacunque materia sit ex vi dispositionis terminorum obseruata in inductione ex vero semper sequitur verum, quod ita probo. In inductione, ut constat ex tertio fundamento, vel ex vniuersa propositione colligimus omnes inferiores illius, vel ex omnibus inferioribus colligimus propositionem vniuersam; sed quouis ex his duobus modis sic se habet terminorum dispositio, ut ex vi illius necessario sequatur unum ex alio; ergo in inductione necessario sequitur unum ex alio ex vi dispositionis terminorum. Probatur minor. In primis quando colligimus omnes propositiones particulares vel singulares ex propositione vniuersa, innuitur ratio discursus illi certissimo principio ab Arist. adducto 1. cap. 1. libri Priorum, scilicet dici de omni; ergo talis inferendi ratio recta est ex vi dispositionis terminorum. Deinde quando ex inferioribus colligimus propositionem vniuersam, recta est discursus ratio, quod ita ostendo. Quotiescunq. in simili discurrendi forma non potest dari antecedens verum & consequens falsum, talis discurrendi ratio recta est; sed quando ex omnibus inferioribus colligimus propositionem vniuersam, in simili discurrendi ratione non potest dari antecedens verum & consequens falsum; ergo talis discurrendi ratio recta est. Maior huius syllogismi est certissima.

Minor

Quaest. 4. disput. de induct. enthy. & exemplo. 373

Minor probatur. Quotiescunq. non potest reddi instantia in aliquo inferiori, tunc vera est propositio vniuersa, sed quotiescunq. inferitur vniuersa affirmans ex omnibus inferioribus, non potest reddi instantia; ergo quotiescunq. inferitur propositio vniuersa ex omnibus inferioribus, erit vera; ergo cum ita fiat semper in inductione, in qua progredimur ab omnibus inferioribus ad vniuersam, semper vniuersa, quae est consequens, erit vera; ergo in simili argumentandi forma non potest dari antecedens verum & consequens falsum. Ultima minor probatur ita, nam cetera sunt certissima. Si posset reddi instantia, maxime in aliquo ex inferioribus, sed in nullo illorum potest; ergo non potest reddi instantia. Probatur minor. Supponimus antecedens esse verum; sed in antecedente tribuimus attributum propositionis vniuersae, quae est consequens, omnibus inferioribus; ergo vere conuenit omnibus inferioribus; ergo non possumus reddere instantiam in aliquo ex inferioribus: nam instantia nihil aliud est, quam ostendere, attributum propositionis vniuersae non conuenire omnibus, & singulis inferioribus contentis sub subiecto propositionis vniuersae, verbi gratia si aliquis dicat omnem hominem esse album, reddemus instantiam, si ostendamus aliquem ex singularibus hominibus non esse albedine affectum.

Ultimo probatur assertio a definitione aequipollentiae ita. Aequipollentes enunciationes debent seruare veritatem & falsitatem; ergo si una est vera, altera debet esse vera; sed inductio est aequipollentia; ergo si una ex partibus inductionis est vera, altera necessario debet esse vera; ergo si antecedens est verum in inductione, consequens necessario debet esse verum. Vnde in inductione ex vi dispositionis terminorum semper inferitur ex vero verum: ergo inductio erit consequentia formalis. Omnia praeter minorem, sunt manifestissima. Minor vero confirmabitur a nobis quaestione sequenti.

Sed dices interdum ex singularibus non inferitur recte vniuersa propositio; ergo inductio, quae sic procedit, non est consequentia formalis. Probatur antecedens. Nisi sumantur omnia inferiora, non sequitur ex illis vniuersa propositio; sed in inductione interdum non sumuntur omnia inferiora; ergo ex illis non recte sequitur vniuersa propositio. Respondemus, negando antecedens. Probatio ni dicimus, quod quando non sumuntur omnia inferiora, talis oratio non debet simpliciter appellari inductio, nam est oratio discursiva vitiosa. Sed dices. Tunc est vere oratio discursiva, cum sit per tertiam operationem intellectus; ergo erit vera consequentia

Aaa 3

forma

1. Argum.

374 *Quaest. 4. disp. de induct. enthym. & exemplo.*

formalis. Respondemus negando consequentiam: nam dicitur vera oratio discursiva id omne, quod fit per tertiam operationem intellectus: tamen non dicitur formaliter oratio discursiva: ad primum enim solum requiritur, quod fiat per tertiam operationem intellectus, ad secundum vero etiam desideratur, quod ex vi dispositionis terminorum unum ex altero necessario inferatur.

2. Argum.

Dices secundo. Ex universa negante non semper sequitur particularis negans per necessariam consequentiam; ergo falso docuimus, inductionem, in qua progredimur a propositione universa ad omnes inferiores sub illa contentas, esse consequentiam formaliter. Probatur antecedens: quia ex hac propositione universa negante, scilicet nullus homo est albus, quae quidem falsa est, non recte sequitur haec singularis; ergo Petrus non est albus. Resp. negando antecedens. Probationi illius dicimus, propositionem illam universalem negantem non esse veram: unde non sequitur, per inductionem ex vero sequi falsum. Si tamen illa universa propositio negans sumatur tanquam certa, ex ea necessario sequetur, Petrum esse album, Ioannem esse album: & sic de ceteris. Unde ex propositione universa siue sit negans, siue affirmans, siue vera, siue falsa, ex vi dispositionis terminorum recte sequitur quavis inferior sub tali universa contenta. Imo recte inferuntur omnes inferiores. Quando vero propositio universa est falsa, tunc ratione materiae contingit, ut interdum sit falsa aliqua ex inferioribus. De regulis enim veri & falsi in argumentatione iam diximus in superioribus, ex illis ergo facile poterunt colligi in aliis speciebus consequentiae.

1. A assertio

IN TERTIA parte quaest. sit assertio. Enthymema est consequentia siue oratio discursiva. Probatur assertio a definitione consequentiae ita. Oratio illa, in qua unum ex altero inferitur, est discursiva; sed in enthymemate inferitur unum ex alio, scilicet consequens ex antecedente, ut patet in his exemplis: omne animal est substantia; ergo omnis homo est substantia, Petrus est homo; ergo Petrus est animal, & sic in aliis huiusmodi; ergo enthymema est oratio discursiva siue consequentia.

2. A assertio

Secunda assertio. Enthymema est consequentia formalis. Probatur assertio. Primo ex definitione consequentiae formalis: quia scilicet ex vi dispositionis terminorum sic se habet enthymema, ut ex antecedente vero semper recte & necessario sequatur consequens verum. Probatur secundo assertio a definitione enthymematis: est enim enthymema syllogismus truncatus, cui deest aliqua ex praemissis; igitur talem habet dispositionem, ut ex vi illius necessario sequatur

Quaest. 4. disp. de induct. enthym. & exemplo. 375

sequatur consequens ex antecedente. Si enim res aliter se haberet, nullo certe modo addita illi aliqua ex praemissis ex eisdem terminis constante posset fieri syllogismus perfectus, in quo consequens semper inferitur necessario ex antecedente.

Sed dices, Inductio & exemplum non continentur sub aliqua ex quatuor speciebus consequentiae formalis supra connumeratis; ergo non recte diximus, enthymema & inductionem esse consequentias formales. Resp. negando antecedens, sub quibus tamen speciebus contineantur, dicemus quaestione sequenti.

1. Argum.

1. A assertio

IN QUARTA parte quaest. sit prima assertio. Exemplum semper est consequentia. Probatur assertio. Omnis actus tertiae operationis intellectus necessario debet esse consequentia & oratio discursiva; sed exemplum est actus tertiae operationis intellectus; ergo est oratio discursiva. Vtrum sit formalis, vel materialis, bona, vel mala, dicemus statim.

Secunda assertio. Exemplum interdum est consequentia materialis. Probatur assertio. Oratio, in qua ex vi terminorum, siue ex vi materiae, sequitur unum ex alio, est consequentia materialis; sed exemplum interdum sic se habet; ergo interdum est consequentia materialis. Maior est certa. Minor probatur in hoc exemplo. Petrus est homo, quia est animal rationale; ergo Ioannes, qui etiam est animal rationale, erit homo. In hoc enim exemplo recte sequitur consequens ex antecedente ratione terminorum, siue, quod idem est, ratione materiae. Si enim eadem inferendi ratio sumatur in materia contingenti, ex antecedente vero non sequetur necessario consequens verum. Quare recte diximus, exemplum interdum esse consequentiam materiale.

2. A assertio

3. A assertio

Tertia assertio. Exemplum non est consequentia formalis. Assertionem hanc videtur docuisse Aristoteles multoties in lib. de Priori & posteriori resolutione, & praesertim cap. 1. primi libri de demonstratione, ubi connumeravit exemplum inter argumentationes Oratorum, quae imperfectiores sunt argumentationibus dialecticis. Ibi enim nomine argumentationis siue ratiocinationis intellexit orationem discursivam, non vero argumentationem propriam dictam. Confirmatur secundo assertio: quia in exemplo ex vi dispositionis terminorum non sequitur necessario consequens ex antecedente: nam eadem dispositione servata, si materia mutetur, potest sequi consequens falsum ex antecedente vero, quod apertissimum est in mille exemplis.

Relinquitur ergo ex dictis, enthymema & inductionem esse consequentias

376 *Quæst. 3. disp. de induct. enthy. & exemplo.*
frequentias formales; exemplum vero minime: quare videndum est,
sub quibus speciebus consequentiæ contineantur.

QVÆSTIO V.

*Sub quibus speciebus consequentiæ formalis continean-
tur inductio & enthymema.*

Diffinitio q.

IN PRIMA in prima parte superioris quæst. proposita sint
fundamenta, quæ pro huius solutione desiderantur;
proinde diuidimus quæst. in duas partes. In prima
proponemus ea, quæ pertinent ad inductionem. In se-
cunda vero examinabimus illa, quæ pro cognitione
enthymematis desiderantur.

IN PRIM A parte quæstionis sit assertio. Inductio est essen-
tialiter æquipollentia. Probatur assertio. Conueniunt illi omnes
conditiones æquipollentiæ; ergo est essentialiter æquipollentia.
Probatur antecedens. In primis in inductione reperitur mutus
consensus siue concordia multarum enunciationum: nam omnes
inferiores, si loco vnius sumantur, siue sint antecedens, siue conse-
quens, habent consensum & concordiam cum enunciatione uni-
uersa, siue illa sit etiam antecedens, siue consequens, ut patet in his:
hic ignis est calidus, ille ignis est calidus, & sic de cæteris; ergo om-
nis ignis est calidus. Siue omnis ignis est calidus; ergo hic ignis est
calidus, ille ignis est calidus, & sic de cæteris. Habent enim consensum
inter se: nam idem valent omnes particulares, ac valet vniuersa, &
contra. Deinde consensus hic est in quantitate: nam tanta est quan-
titas omnium enunciationum inferiorum, si simul sumantur, quan-
ta est quantitas enunciationis vniuersæ, ut patet in exemplis adhi-
bitis. Præterea in veritate & falsitate: nam in inductione quoties-
cunque antecedens est verum, consequens debet esse verum, & quo-
tiescunque est falsum, consequens debet esse falsum, ut in superiori
quæstione demonstrauimus. Tandem consensus hic etiã est in qua-
litate: quod intelligendum est de qualitate essentiali, quæ in enun-
ciationibus desumitur ab affirmatione & negatione, ut abunde do-
cuimus quæst. 3. disputationis de oratione enunciante. Sunt enim
in inductione omnes enunciationes eiusdem qualitatis: nam vel om-
nes sunt affirmantes, ut patet in superiori exemplo; vel omnes sunt
negantes, ut patet in hoc: hic homo non est lapis: ille homo non est
lapis, & sic de cæteris; ergo nullus homo est lapis.

Sed di-

Quæst. 4. disp. de induct. enthy. & exemplo. 377

Ses dices. Veris existentibus omnibus singularibus propositioni-
bus, vnica excepta, propositio vniuersa est simpliciter & omnino
falsa; ergo in inductione non seruant eandem omnino veritatem
antecedens & consequens: quare non sunt æquipollentia. Resp. ne-
gando antecedens: nam quando res sic se habet, ut illud assumit, su-
perior propositio vniuersa non est simpliciter falsa, sed solum ex
parte, quemadmodum etiam est falsum antecedens. Ut enim do-
cuimus in disputatione de regulis veri & falsi, ad hoc ut proposi-
tio vniuersa affirmans sit absolute falsa, requiritur, ut eius opposi-
ta, scilicet vniuersa negans, sit absolute vera. Vnde hæc vniuersa af-
firmans, scilicet omnis homo est albus, non est simpliciter fal-
sa, quia eiusdem opposita, scilicet nullus homo est albus, non est
simpliciter vera. Quando enim est vera in aliquo ex inferioribus,
& in aliis falsa, tunc appellatur falsa ex parte. Sed dices. Ex fal-
so non licet inferre falsum in inductione; ergo in illa non semper
obseruant antecedens & consequens consensum in veritate & fal-
sitate: quare non erit æquipollentia. Probatur antecedens: quia ex
propositione vniuersa falsa sequuntur multæ propositiones particu-
lares veræ: ut ex hac vniuersa falsa, nempe nullus homo est albus,
sequi possunt istæ veræ, Ioannes non est albus, Petrus non est al-
bus, Franciscus non est albus, si isti sint Ethiopes. Respondemus ne-
gando antecedens. Probationi dicimus, ex propositione vniuersa
negante simpliciter falsam nullam posse sequi inferiorem veram: ex
propositione tamen vniuersa negante & falsa ex parte posse sequi
aliquas inferiores veras, non tamen omnes: ac proinde seruant ean-
dem veritatem & falsitatem: nam si vniuersa est falsa ex parte, se-
quitur ex illa consequens falsum ex parte: si vero est falsum simplici-
ter, sequitur ex illa consequens falsum simpliciter. Quia ergo
propositio in probatione antecedentis assumpta est falsa ex par-
te, proinde ex illa sequuntur omnes inferiores, ex quibus quædam
erunt falsæ, & quædam veræ: & sic antecedens & consequens ean-
dem obseruabunt veritatem & falsitatem.

Dices secundo. In inductione sunt quamplures enunciationes;
sed æquipollentia tantum reperitur inter duas enunciationes; er-
go inductio non est æquipollentia. Minor probatur ex his quæ ab
Aristotele docentur in disputatione de enunciatione. Responde-
mus ex tertio fundamento superioris quæstionis negando mino-
rem. Probationi dicimus, ibi loquutos fuisse Dialecticos de æqui-
pollentia, quæ reperitur inter enunciationes simplices, quando sci-
licet tam antecedens, quam consequens est vna enunciatio simplex.

Bbb

IN

378 *Quest. 5. disp. de induct. enthy. & exemplo.*

IN SECUNDA parte questionis antequam proponamus quæ ad enthymema expectant, nonnulla sunt obseruanda. Primo igitur obseruandum est, enthymema semper constare ex tribus terminis. Probatur ita. Ex eisdem terminis, ex quibus constat enthymema, potest fieri syllogismus; sed syllogismus necessario constat tribus terminis; ergo enthymema semper constat tribus terminis. Minor est certa. Maior probatur: quia enthymema est syllogismus truncatus, ex quo potest fieri syllogismus, si illi addatur propositio ex eisdem terminis constans, ut patet in hoc exemplo (nam idem est iudicium de aliis omnibus) omne animal est substantia; ergo omnis homo est substantia. In hoc enim enthymemate reperiuntur tres termini, scilicet homo, animal, & substantia, fit autem syllogismus ex his terminis ita. Omne animal est substantia; sed omnis homo est animal; ergo omnis homo est substantia.

1. Obser.

2. Obser.

Secunda obseruatio. Tres isti termini, qui in enthymemate reperiuntur, sunt maius extremum, minus extremum, & medium: unde quia medium coniungitur cum utroque extremo in syllogismo, in enthymemate vero cum altero tantum, ita ut interdum coniungatur cum maiori, & interdum cum minori, proinde enthymemati, ad hoc ut possit fieri syllogismus, interdum deest maior propositio, interdum minor: ac proinde enthymema non semper est dispositum eodem modo. Deest enthymemati minor propositio, quando medium in antecedente est coniunctum cum maiori extremo, ut patet in hoc enthymemate: omne animal est substantia; ergo omnis homo est substantia: animal enim, quod est medium verbum, coniunctum est in antecedente cum substantia, quæ est maius extremum, ac proinde si addatur hæc minor propositio, scilicet omnis homo est animal, fiet syllogismus ita. Omne animal est substantia; sed omnis homo est animal; ergo omnis homo est substantia. Deest vero illi maior, quando medium est coniunctum cum minori extremo: ut patet in hoc enthymemate. Omnis homo est animal; ergo omnis homo est substantia: nam substantia coniungitur in antecedente cum homine, qui est minus extremum, ac proinde fiet syllogismus, si illi addatur hæc maior propositio, scilicet omne animal est substantia; fietque syllogismus ita. Omne animal est substantia; sed omnis homo est animal; ergo omnis homo est substantia. Quid sit maior, & minor propositio diximus satis in disputatione de figuris syllogismorum questione secunda. Regulas quibus cognoscamus, quando desit enthymemati maior propositio, & quan-

Quest. 5. disp. de induct. enthy. & exemplo. 379

& quando eidem desit minor, proponemus questione sexta huius disputationis.

Inferitur ergo ex dictis, duobus modis contingere enthymema. Primo igitur contingit, quando deest illi minor propositio: ut patet in hoc exemplo. Omne animal est substantia; ergo Petrus est substantia. Secundo contingit, quando deest illi maior propositio: ut patet in hoc enthymemate. Petrus est animal; ergo Petrus est substantia. Hæc igitur questio procedit de enthymemate his duobus modis sumpto.

Tertia obseruatio. Enthymema aliud est affirmans, illud scilicet, in quo consequens est affirmans: ut omne animal est substantia; ergo omnis homo est substantia: aliud vero negans, illud scilicet, in quo consequens est negans, ut nullum animal est qualitas; ergo nullum animal est scientia. Hoc tamen contingere potest dupliciter, nempe quando consequens negans sequitur ex antecedente negante, ut in proposito enthymemate: vel quando inferitur ex affirmante, ut in hoc: omnis homo est substantia; ergo nullus homo est scientia.

3. Obser.

Quarta obseruatio. Ex enthymematibus possunt fieri syllogismi in quauis ex tribus figuris: vnde cum in prima figura semper seruetur methodus compositionis vel resolutionis, in aliis vero figuris minime, sed potius methodus disparata, ut diximus in disp. de figuris syllogismorum questione secunda, proinde diuersimodo de in illis est addenda præmissa, quæ deest, ut fiant syllogismi.

4. Obser.

5. Obser.

Quinta obseruatio. Diximus in disputatione de argumentatione in communi questione secunda assertionem tertiam, subalternationem consistere in inclusione particularis, vel singularis enunciationis sub vniuersa distributiva. Cum enim propositio vniuersa affecta nota vniuersi generis actu contineat omnia inferiora, consequenter ex vi huius actualis continentie necessario quidquid vere affirmatur de natura vniuersa affecta nota vniuersi generis, debet etiam necessario affirmari de quouis inferiori sub illa contento: & quidquid vere negatur, debet etiam negari de quouis inferiori sub tali natura vniuersa contento. Vnde ex vi huius continentie inferiorum sub superiori habet subalternatio vim necessario inferendi. Quando ergo diximus, consistere subalternationem in inclusione particularis, vel singularis enunciationis sub vniuersa, per enunciationes particulares, vel singulares non solum intelligimus particulares & singulares propriæ, illas scilicet, quæ sunt de subiecto indiuiduo, sed etiam intelligimus illas, quæ sunt de

subic-

Bbb 2

380 *Quest. 5. diss. de induc. enthy. & exemplo.*

subiecto minus vniuerso, quam sit subiectum subalternantis. Hoc enim loquendi modo aliquando vsus fuit Aristoteles in libris de Demonstratione: nam vt ex illis constat, per singularia quandoque minus vniuersa intellexit. Quare erit subalternatio hæc ratio inferendi, scilicet omne animal est substantia; ergo omnis homo est substantia: nam quemadmodum hæc oratio, omnis homo est animal; ergo quidam homo est animal, est subalternatio ratione inclusionis huius enunciationis particularis sub vniuersa, ita hæc oratio, omne animal est substantia; ergo omnis homo est substantia, debet etiam appellari subalternatio, cum non minus homo sub animali, quam quidam homo sub homine in communi includatur.

Subalternatio mediata, & immediata.

Sexta observatio. Subalternatio duplex est, mediata scilicet, & immediata. Subalternatio immediata est, quando ex aliquo superiori colligimus id, quod immediate sub illo continetur: vt omnis homo est animal; ergo quidam homo est animal. Subalternatio mediata est, quando ex aliquo superiori colligimus id, quod sub illo mediate continetur: vt omne animal est substantia; ergo quidam homo est substantia: hæc enim, scilicet quidam homo est substantia, continetur immediate sub hac, omnis homo est substantia, & mediate sub hac, omne animal est substantia.

Septima observatio. Ad subalternationem tam mediatam, quam immediatam, parum refert, quod propositio inferior sit de subiecto singulari, vel de subiecto particulari: vt omnis homo est animal; ergo quidam homo est animal, vel Petrus est animal.

Vltima observatio. Subalternatio dupliciter potest sumi, scilicet ratione subiecti enunciationum, & ratione attributi. Sumitur ratione subiecti, quando subiectum inferioris continetur sub subiecto superioris: vt omnis homo est animal; ergo quidam homo est animal, vel Petrus est animal. Sumitur ratione attributi, quando subiectum enunciationis, quæ inferitur, continetur sub attributo illius, quæ assumitur, siue contineatur immediate, vt in hoc exemplo, omnis homo est animal; ergo omnis homo est substantia: siue mediate, vt Petrus est animal; ergo Petrus est substantia. Hæc enim subalternatio ratione attributi etiam fundatur in inclusione attributi illius superioris: vnde ex eo quod animal includitur sub substantia, debet etiam includi sub animali, cum animal contineatur sub substantia.

Aliquod enthymema est subalternatio.

His ita constitutis, sit prima assertio. Ad minus asserendum est, aliquod enthymema esse subalternationem. Antequam asseritionem probemus, obseruandum est, nos modo solum disputare cum illis, qui

Quest. 5. diss. de induc. enthy. & exemplo. 381

qui nobiscum admittunt, consequentiam siue orationem discursiuam in communi sumptam diuidi in quatuor tantum species, nempe in subalternationem, æquipollentiam, reciprocationem, & argumentationem. Hi enim Dialectici admittunt recte, constituendas esse has solum quatuor orationis discursiuæ species inter se distinctas. Immerito tamen docent, argumentationem diuidi in enthymema, syllogismum, inductionem, & exemplum. Probatur igitur contra hos assertio ita. Oratio discursiua, quæ ita se habet, vt si addatur illi propositio, vel assumptio, fiat syllogismus, talis oratio est enthymema; sed talis oratio interdum est inductio; ergo enthymema interdum est inductio. Maior est certissima apud omnes. Minor probatur in medium adducto hoc exemplo. Hæc namque oratio, omnis homo est animal; ergo Petrus est animal, est subalternatio, & est etiam enthymema: nam si illi addatur hæc propositio, Petrus est homo, fiet syllogismus ita. Omnis homo est animal; sed Petrus est homo; ergo Petrus est animal. Respondent nonnulli, superiorem orationem discursiuam non esse subalternationem, quia ad subalternationem requiritur, quod propositio, quæ sumitur sub vniuersa, sit particularis, illa vero, nempe Petrus est animal, non est particularis, sed singularis. Hæc tamen solutio nullius est momenti. Primo: quia, vt superiori quæstione docuimus in secundo fundamento, quantum ad subalternationem eodem prorsus modo se habent propositio singularis & particularis: si igitur propositio vniuersa, & propositio particularis sub ipsa contenta efficiunt subalternationem, etiam efficient illam propositio vniuersa & propositio singularis sub illa contenta. Probatur secundo: quia nulla est maior ratio in vno, quam in alio: nam quemadmodum ex vi dispositionis terminorum ex propositione vniuersa semper necessario inferitur quæuis particularis sub illa contenta, ita etiam ex vi eiusdem dispositionis ex propositione vniuersa, siue sit affirmans, siue negans, semper necessario inferitur quæuis singularis sub illa contenta.

Reiicitur tertio eadem solutio ita. Ex eo hoc enthymema, scilicet omnis homo est animal; ergo Petrus est animal, non est subalternatio, quia consequens debebat esse propositio particularis, & est singularis: sumatur igitur propositio particularis, & fiat vera subalternatio ita. Omnis homo est animal; ergo quidam homo est animal: hæc est vere subalternatio, & est enthymema; ergo iam aliqua subalternatio est vere enthymema, & per simplicem reciprocationem, quoddam enthymema est vere subalternatio.

Bbb 3

Quod

382 *Quest. 3. diss. de induct. enthy. & exemplo.*

Quod sit enthymema, probatur ita. Est syllogismus truncatus, & si addatur illi propositio fiet syllogismus; ergo est enthymema: si enim illi addatur hæc propositio minor, quidam homo est homo, fiet syllogismus ita. Omnis homo est animal; sed quidam homo est homo; ergo quidam homo est animal. Respondent nonnulli, hanc syllogismum non esse rectum, quia in illo medium verbum ingreditur conclusionem. Decipiuntur tamen: nam syllogismus hic est confectus in modo Darii, & medium verbum non est, quidam homo, sed potius, homo in communi: & animal, quod coniungitur cum illo in maiori propositione, est maius extremum: & quidam homo est minus extremum, cum in minori propositione coniungatur etiam cum medio verbo. Afferere enim, hominem & quendam hominem esse eundem terminum, ridiculum certe est, & ab omni Dialectica alienum. quod ita ostendo. Quando duo termini sunt unus & idem, ex illis non potest fieri propositio directa & alicuius vocis communis, sed solum potest fieri prædicatio identica; sed ex his duobus terminis, scilicet homo, & quidam homo, potest fieri prædicatio directa & alicuius vocis communis; ergo hi duo termini non sunt unus & idem terminus. Probatur minor: quia hæc est prædicatio directa & speciei de individuo, scilicet quidam homo est homo; homo enim est natura superior specifica, & quidam homo est natura inferior & individua sub illa communi contenta. Si aliquis respondeat, hanc prædicationem non esse directam: quia natura superior & inferior eadem voce exprimuntur, solutio certe nulla est: nam licet illa vox materialiter sumpta sit eadem, formaliter tamen & in genere signi, qua ratione constituit terminum, multiplex est: quia illa vox homo significat naturam humanam in communi sumptam: eadem vero vox accepta cum nota particulari, scilicet quidam homo, significat naturam quandam individuum sub humana contentam. Reiecitur etiam responsio: quia iuxta doctrinam Aristotelis, loco definiti possumus sumere definitionem, & loco definitionis definitum: cum ergo hæc sit directa prædicatio, quidam homo est animal rationale, cur hæc, non erit recta, quidam homo est homo.

Confirmatur secundo assertio in hac oratione discursiva, omne animal est substantia; ergo omnis homo est substantia: hæc enim citra controuersiam est enthymema. Quod vero sit subalternatio, constat satis ex superius dictis, & confirmatur: nam proinde propositio vniuersa & particularis sub illa contenta dicuntur habere subalternationem, quia cum particularis sub vniuersa contineatur, ne

Quest. 5. diss. de induct. enthy. & exemplo. 383

tur, necessario quid quid conuenit vniuersæ distributione sumpta, debet conuenire cuiusq. particulari sub vniuersa contentæ; ergo cum minus vniuersa eodem propter modo sub magis vniuersa contineatur, conueniet etiam minus vniuersæ quid quid conuenit magis vniuersæ, & consequenter propositio magis vniuersa & minus vniuersa sub illa contenta dicent etiam eodem modo subalternationem.

Secunda assertio. Quoduis enthymema est vere subalternatio. Quia, nimis molestum esset, hanc assertionem confirmare adhibitis exemplis in quouis genere enthymematis, proinde illam obiter quibusdam rationibus confirmabimus, nam ex solutione argumentorum manebit satis confirmata. Probatur igitur primo assertio: quia in enthymemate subiectum consequentis temper continentur sub subiecto antecedentis, vel saltem sub attributo illius: hoc vero sufficit ad subalternationem, ut constat ex observationibus huius questionis. Probatur secundo: quia cum enthymemata iuxta communem Dialecticorum sententiam habeant quandam rationem communem synonymam, in qua omnia conueniant, certe non est asserendum, quædam enthymemata pertinere ad subalternationem, alia vero ad argumentationem: cum ex superius dictis constet, subalternationem & argumentationem esse species consequentiæ formalis inter se distinctas. Individua enim eiusdem speciei sic sunt inter se affecta, ut a quocunque distinguitur vnum specie, distinguantur etiam & alia omnia: cum igitur aliquod individuum speciei consequentiæ quæ est enthymema differat specie ab argumentatione, necessario asserendum est, omnia enthymemata differre specie ab argumentatione.

Dices primo. Argumentatio & subalternatio sunt species consequentiæ inter se distinctæ; sed enthymema est argumentatio; ergo enthymema nequit esse subalternatio. Minor confirmatur ex variis Aristotelis testimoniis, quibus in libris de priori & posteriori resolutione, tum etiam in libris Topicis, enthymema interdum appellauit ratiocinationem, & interdum argumentationem. Respondemus negando minorem. Probationi dicimus, argumentationem dupliciter sumi. Primo pro quocunque actu pertinentem ad tertiam operationem intellectus, scilicet ad discursum: secundo stricte & præse, prout scilicet est consequentia formalis constans argumento cum extremis disposito, habensq. vim non solum inferendi, verum etiam probandi: & hac ratione distinguitur specie ab æquipollentia, subalternatione, & reciprocatione. Quando ergo

Quoduis enthymema est subalternatio.

1. Argum.

Argumentatio sumitur dupliciter.

Aristote-

Aristoteles docet, enthymema esse rationationem siue argumentationem, sumit argumentationem in prima significatione, nos vero loquimur in disputatione hac de argumentatione proprie sumptis.

2. Argum.

Dices secundo. Hoc enthymema, omne animal est substantia; ergo omnis homo est substantia, non est subalternatio; ergo falsa est secunda assertio, in qua docuimus, omne enthymema esse subalternationem. Probatur antecedens: quia de ratione subalternationis est, ut subalternata sit propositio particularis. Respondemus negando antecedens. Probationi dicimus, constare solutionem ex observationibus questionis, in quibus docuimus, ad subalternationem sufficere, quod enunciatio, quæ est consequens, contineatur sub illa, quæ est antecedens: quod vero illa, quæ est consequens, sit minus vniuersa, vel particularis, vel singularis, hoc per accidens se habet respectu subalternationis.

3. Argum.

Dices tertio. Hoc enthymema, quidam homo est animal; ergo quidam homo est substantia, non est subalternatio; ergo non omne enthymema est subalternatio. Probatur antecedens: quia hæc propositio, quidam homo est substantia, non continetur sub hac, quidam homo est animal: nam subiectum in utraque idem est: at vero substantia, quæ est attributum consequentis, latius patet quàm animal, quod est attributum antecedentis. Respondemus negando antecedens. Probationi dicimus ex octaua observatione subalternationem aliam esse ex parte subiecti, aliam vero ex parte attributi, hæc vero est ex parte attributi: nam subiectum enunciationis, quæ in superiori enthymemate inferitur, continetur sub attributo illius, quæ assumitur pro antecedente: quia quidam homo sub animali continetur. Fundatur enim subalternatio hæc in inclusione subiecti consequentis sub attributo antecedentis: unde ex eo quod quidam homo continetur sub animali, debet etiam contineri sub substantia, sub qua animal continetur.

4. Argum.

Dices quarto. Hæc oratio discursiva, scilicet, Petrus est homo; ergo Petrus non est scientia, est enthymema; sed hæc non est subalternatio; ergo non omne enthymema est subalternatio. Probatur minor. Omnis subalternatio vel est ratione subiecti, vel ratione attributi; sed superius enthymema nec est subalternatio ratione subiecti, nec ratione attributi; ergo superius enthymema non est subalternatio. Probatur minor. In primis non est subalternatio subiecti, cum subiectum consequentis & antecedentis sint vnum & idem. Deinde neque est subalternatio attributi: nam ad hanc deside-

desideratur, quod subiectum consequentis contineatur sub attributo antecedentis: hoc vero non contingit in superiori enthymemate. Resp. negando minorem. Probationi negamus similiter minorem. Probationi illius dicimus, esse subalternationem attributi: nam subiectum consequentis continetur sub attributo antecedentis. Sed dices. Ad hoc ut huiusmodi subalternatio recta sit, debet necessario attributum antecedentis contineri sub attributo consequentis: nam proinde ex eo quod homo est animal, colligo, hominem esse substantiam, quia scilicet animal continetur sub substantia; ergo, cum in superiori enthymemate attributum antecedentis non contineatur sub attributo consequentis, non poterit appellari subalternatio ex parte attributi. Resp. negando antecedens: nam illud solum est verum, quando ex antecedente inferitur consequens affirmatum: quando vero inferitur consequens negatus siue negatum, non est verum. Sed dices. Si scientia non continetur sub homine, nec homo sub scientia, quæ igitur ratione ex eo quod Petrus est homo, possumus colligere per subalternationem Petrum non esse scientiam. Respondemus primo, per se & affirmatiue nulla ratione posse colligi aliquod attributum conuenire subiecto consequentis, nisi attributum antecedentis contineatur sub attributo consequentis: secundo vero, & per consequens negati recte potest. Nam eo ipso quod in antecedente assumitur aliquod attributum, quod superius est respectu subiecti, quemadmodum omnia superiora illius attributi possunt affirmari de illo subiecto, & consequenter inferri de illo per æquipollentiam ex parte attributi: ita omnia, quæ negantur simpliciter de tali attributo, possunt etiam simpliciter negari de eodem subiecto, & consequenter de illo possunt inferri de consequente negante per æquipollentiam ex parte attributi, licet negati. Vnde quia in superiori enthymemate scientia est attributum, quod simpliciter negatur de homine, proinde per subalternationem ex parte attributi, eo ipso quod homo est attributum, quod vere affirmatur de Petro, potest de eodem inferri per æquipollentiam ex parte attributi.

2

5. Argum.

Dices quinto. Omnis æquipollentia est consequentia formalis; sed non omne enthymema est consequentia formalis; ergo non omne enthymema est æquipollentia: quare falsa est secunda assertio. Maior certissima est. Minor probatur ita. In consequentia formali ex antecedente semper sequitur consequens verum; sed in enthymemate ex antecedente vero non semper sequitur consequens verum; ergo non omne enthymema est consequentia formalis. Minor probatur

Ccc

batur

386 *Quaest. 5. disp. de induct. enthy. & exemplo.*

batur in hoc enthymemate: omne animal est substantia; ergo omne animal est scientia. hoc enim enthymema rectum est, & vere enthymema; & tamen in illo ex antecedente vero sequitur consequens falsum. Respondemus negando minorem. Probationi negamus similiter minorem. Probationi minoris dicimus, superius enthymema non esse consequentiam formalem, imo neque esse materialem, sed potius esse vitiosam, proindeq. ex antecedente vero sequitur consequens falsum. Sed dices. Enthymema, quod ita se habet, ut si illi addatur aliqua propositio ex eisdem terminis, fiat optimus syllogismus, simpliciter est enthymema, & consequentia formalis; sed superius enthymema sic se habet; ergo superius enthymema est simpliciter syllogismus, & consequentia formalis. Probatur minor: quia si superiori enthymemati addatur haec propositio, omnis substantia est scientia, fiet syllogismus ita. Omnis substantia est scientia; sed omne animal est substantia; ergo omne animal est scientia: hic enim syllogismus rectus est; imo ita rectus, ut nequeat esse perfectior, cum sit confectus in modo Barbara. Respondemus negando maiorem propositionem: nam non omne enthymema, quod potest reduci ad syllogismum, est simpliciter enthymema; sed illud tantum, quod sic se habet, ut ex vero antecedente semper inferat consequens verum. Hoc enim commune est omnibus speciebus consequentiae formalis, ut scilicet ex antecedente vero sequatur semper consequens verum, ut patet in reciproca, & quipollentia, & argumentatione. Quare, ad hoc ut enthymema sit consequentia formalis simpliciter, talem debet habere in se terminorum dispositionem, ut in illo ex antecedente vero semper sequatur consequens verum.

Sed quaeres. Si enthymema est syllogismus truncatus & imperfectus, cur ex quouis enthymemate quocunque modo sumptio potest fieri syllogismus, qui sit simpliciter consequentia formalis, & tamen non quoduis enthymema est simpliciter consequentia formalis, sed illud tantum, quod servat leges subalternationis. Respondemus causam huius rei esse, quia enthymema duo habet, scilicet esse syllogismum truncatum & imperfectum non habentem in se vim necessario inferendi secundum ea tantum, quae actu habet, sed potius simul secundum ea quae actu habet & quae illi desunt ad hoc ut sit syllogismus. Si enim enthymema sumatur secundum duas propositiones, quas habet actu, & unam quam virtute continet, semper est syllogismus perfectus: & secundum duas propositiones, quas actu continet, semper est syllogismus truncatus
de cu

Quaest. 5. disp. de induct. enthy. & exemplo. 387

de cuius ratione non est, quod ex vero semper inferat verum. Secundo sumi potest enthymema, non ut est syllogismus truncatus, sed ut est species quaedam consequentiae formalis, ut scilicet est subalternatio; atque ita, si hoc modo sumatur enthymema, talem habet terminorum dispositionem, ut in illo ex antecedente vero necessario inferatur consequens verum. Unde caute observandum est, an enthymema sit subalternatio necne, quod poterimus praestare iuxta ea, quae diximus quaestione quarta, & quaestione quinta: nam si est subalternatio, erit simpliciter consequentia formalis, etiam si sumatur secundum ea tantum, quae actu continet. Si vero non sit subalternatio, & sumatur secundum ea tantum, quae actu continet, non est simpliciter consequentia, cum sic se habeat, ut ex antecedente vero colligatur in illo consequens falsum. Imo fieri potest, ut in enthymemate ex antecedente vero colligamus consequens verum, & tamen tale enthymema non erit simpliciter consequentia: nam tale consequens sequetur ex vi terminorum, & non ex vi dispositionis terminorum, cum in simili dispositione ex vero possit sequi falsum.

Totam rem hanc illustremus exemplis. In primis in hoc enthymemate, quod est subalternatio, scilicet: omne animal est substantia; ergo omnis homo est substantia, sequitur necessario consequens ex antecedente, nam talem habet terminorum dispositionem, ut ex vi illius, cum sit subalternatio, in quacunque materia sit ex antecedente vero sequatur consequens verum. Res haec constat satis ex dictis in hac eadem quaestione, & in superiori. Deinde in enthymemate, quod non est subalternatio, sed tantum syllogismus truncatus, posse ex antecedente vero sequi consequens falsum, constat in hoc exemplo: omne animal est substantia; ergo omne animal est quantitas. In hoc enim enthymemate ex antecedente vero colligimus consequens falsum, & tamen enthymema hoc merito appellatur syllogismus truncatus, cum facile & recte, si illi addatur propositio ex eisdem terminis, possit fieri syllogismus ita. Omnis substantia est quantitas; sed omne animal est substantia; ergo omne animal est quantitas: hic enim syllogismus rectus est, & in modo Barbara. Tandem in enthymemate, quod non est simpliciter consequentia, posse nos ex antecedente vero colligere consequens verum, constat adhibito hoc exemplo. Omnis homo est substantia; ergo omnis homo est risibilis: hoc enim enthymema, cum non sit subalternatio, non est simpliciter enthymema: nihilominus tamen in illo ex ante-

388 *Quest. 5. diss. de induct. enthy. & exemplo.*

cedente vero colligitur consequens verum: & est syllogismus truncatus, nam facile potest ad syllogismum reduci ita. Omnis substantia est risibilis; sed omnis homo est substantia; ergo omnis homo est risibilis.

Ex dictis manifeste inferitur, non satis recte docere dialecticos, enthymema non esse quandam speciem consequentiae distinctam ab argumentatione, sed esse potius syllogismum quandam truncatam habentem in se vim inferendi ex vero semper verum iuxta regulas optimae argumentationis, ex eo solum quod talem habet dispositionem, ut facile possit ad syllogismum reduci. Constat namque ex dictis, reperiri enthymema, quod facile potest ad syllogismum reduci, & tamen in illo ex antecedente vero consequens, quod inferitur, est falsum. Nonnulla, quae se offerunt dubia circa hanc materiam de enthymemate, pertractabimus quaestione sequenti.

QV AESTIO VI.

In qua nonnulla pertractantur dubia ad enthymema pertinentia.

QVAERES primo, cur syllogismus constans ex antecedente falso possit esse simpliciter syllogismus; enthymema vero, si constet ex antecedente falso, non possit esse simpliciter enthymema. Respond. causam esse, quia syllogismus habet vim non solum inferendi, verum etiam probandi, quod praestat per dispositionem extremorum, quae in conclusione coniungi debent, cum medio verbo siue argumento, quod ad hoc prestandum assumitur: unde cum in syllogismo desumatur ratio concludendi & probandi conclusionem ex dispositione, quam servant extrema cum medio in praemissis, proinde si debite disponantur, semper inferitur necessario conclusio, siue medium vere coniungatur cum extremis in praemissis, siue falso: nam licet ad veritatem consequentis in syllogismo desideretur veritas antecedentis, ut supra diximus satis; tamen ad bonitatem consequentiae sufficit recta dispositio medii cum extremis, siue vere coniungantur in praemissis, siue non: nam hoc per accidens se habet respectu formae syllogismi. Ac proinde Aristoteles in his libris Priorum, agens de syllogismo & tradens optimas

Quest. 6. diss. de induct. enthy. & exemplo. 389

timas syllogismi dispositiones, nunquam curavit de materia syllogismorum: imo potius semper adhibuit exempla in elementis & vocibus non significantibus. In enthymemate vero non sic res se habet: nam cum non habeat vim probandi, sed inferendi solum, in illo non coniungitur medium cum extremis, sed solum inferitur consequens ex antecedente ratione inclusionis consequentis sub antecedente, siue includatur subiectum consequentis sub subiecto antecedentis, siue sub attributo eiusdem. Unde cum enthymema fundetur in subalternatione, & subalternatio in reali inclusione unius sub alio, proinde in enthymemate formaliter sumpto nec potest sumi antecedens falsum, nec ex antecedente vero potest sequi consequens falsum.

Sed dices: In hoc enthymemate: omnis homo est lapis; ergo omnis homo est substantia, est optima inferendi ratio; sed in hoc ex antecedente falso sequitur consequens verum; ergo in enthymemate habente optimam inferendi rationem ex antecedente falso potest sequi consequens verum. Respondemus ex dictis in fine superioris quaestionis, distinguendo maiorem propositionem ita. Si enthymema sumatur ut syllogismus truncatus, concedimus: si vero sumatur ut quaedam species perfecta consequentiae formalis, negamus minorem.

QVAERES secundo, an enthymema debeat constare duabus tantum enunciationibus, vel potius possit pluribus constare.

Sit assertio. Enthymema constare debet duabus tantum enunciationibus, quarum una sit antecedens, & altera consequens. Haec assertio est Aristotelis, & recipitur ab omnibus fere dialecticis. Probatur igitur ratione primo ita. Omne enthymema est subalternatio; sed omnis subalternatio constat ex duabus tantum enunciationibus; ergo omne enthymema constat ex duabus tantum enunciationibus. Probatur secundo. Omne enthymema ex eo dicitur syllogismus truncatus, quia deest illi una ex enunciationibus, ex quibus syllogismus constat; sed syllogismus constat ex tribus tantum enunciationibus, scilicet ex maiori propositione, ex minori propositione, & ex consequentia; ergo enthymema tantum debet constare ex duabus enunciationibus.

Non desunt qui existiment, enthymema pluribus quam duabus enunciationibus constare debere. Haec sententia confirmatur primo. Ratiocinatio constat ex tribus propositionibus; sed enthymema est ratiocinatio; ergo enthymema debet constare ex tribus propositionibus, siue enunciationibus. Minor probatur ex Aristotele

Ccc 3 tele

1. Argum.

Assertio

Contraria
sententia.

390 *Quest. 6. disp. de induct. enthy. & exemplo.*

tele primo capite primi libri de demonstratione, ubi ita habet: *Aut enthymematibus, quæ rationationes sunt, &c.* Respondemus primo huic argumento, rationationem dupliciter sumi. Primo enim sumitur pro quacunque oratione discursiva: & in hac significatione, si sumatur in superiori argumento, falsa est maior propositio illius. Secundo sumitur rationatio pro syllogismo siue argumentatione, & in hac significatione negamus minorem. Probationi dicimus, Aristotelem eo in loco appellasse enthymema nomine rationationis, ex eo quia facile potest ad syllogismum reduci, si illi addatur aliqua propositio. Quæ tamen ratione debeat addi, dicemus dubitatione quarta.

2. Argum.

Confirmatur secundo ex eodem Aristotele primo Rethorico rum, ubi docet, quod ex paucis vel sæpe ex paucioribus quam syllogismus omne enthymema existit: ex quo testimonio ita efficiunt argumentum auctores secundæ sententiæ. Enthymema semper constat ex paucis, vel ex paucioribus enunciationibus, quam syllogismus; ergo cum pauciores enunciationes ad minus sint duæ, paucæ enunciationes ad minus erunt tres, ac proinde enthymema interdum constabit ex tribus enunciationibus. Respondemus, Aristotelis locum non esse ita accipiendum. Comparat enim ibi Aristoteles enthymema simplex & compositum cum syllogismo simplici & composito, ac proinde docet, enthymema debere constare ex paucis vel paucioribus enunciationibus: nam enthymema simplex constat ex paucioribus enunciationibus quam syllogismus simplex, & enthymema compositum constat ex paucioribus quam syllogismus compositus. Appellat autem syllogismum compositum illum, qui constat ex enunciationibus hypotheticis, qualis est hic: si sol lucet, dies est; sed modo sol lucet; ergo modo est dies. Vnde enthymema compositum erit illud, quod constat ex antecedente composito siue hypothetico, quale est hoc enthymema, quando sol lucet, est dies; ergo modo est dies.

3. Argum.

Confirmatur tertio ex testimonio Ciceronis, Quintiliani, & aliorum existimantium, enthymema pluribus quam duabus enunciationibus debere constare. Respondemus tamen, hos auctores loquutos fuisse de enthymemate composito: aliter enim illorum sententia non est admittenda.

4. Argum.

Confirmatur quarto in hoc enthymemate constante ex tribus enunciationibus, nempe Petrus est grammaticus, & doctus; ergo quoddam animal est grammaticum & doctum. Respondemus, enthymema hoc esse compositum, & enthymema compositum constare

Quest. 6. disp. de induct. enthy. & exemplo. 391

stare posse ex tribus enunciationibus, dummodo duo illarum habeant rationem unius & eiusdem antecedentis.

Q V A E R E S tertio, quibus de causis viamur enthymematibus. Respondemus quatuor præcipue de causis nos interdum uti enthymematibus. Prima est: quia interdum altera ex sumptionibus syllogismi adeo est manifesta, ut absque aliqua erroris nota possit prætermitti, ut patet in hoc enthymemate: omnis homo est animal; ergo Petrus est animal, prætermittimus enim minorem, scilicet Petrus est homo, quia est manifestissima.

Secunda causa est, quam adhibet Aristoteles: quia scilicet medio enthymemate oculatur interdum veritas propositionis, ex qua præcipue inferitur conclusio.

Tertia causa est, ut occultetur vis probandi, quæ non apparet tantum in enthymemate, quanta apparet in syllogismo. Proindeque periti Dialectici sæpe sæpius enthymematibus utuntur, ut illis facilius possint de respondente victoriam reportare.

Quarta causa est, quia cum enthymema sit syllogismus truncatus, est oratio breuior ipso syllogismo: ac proinde breuitatis causa illo utimur.

Q V A E R E S quarto, an enthymema reuocari possit ad syllogismum. Respondemus, omne enthymema reduci posse ad syllogismum: nam enthymemati solum deest aut maior propositio, aut minor: quare addita illi maiori, aut minori propositione, ad syllogismum reuocatur.

Ut autem intelligere valeamus, qua ratione debeat reuocari enthymema ad syllogismum, adducendæ sunt nonnullæ regulæ: prius tamen aliquas observationes proponemus.

Sic igitur prima observatio. Enthymema potest reuocari ad syllogismum primæ, secundæ, vel tertiæ figuræ.

Secunda observatio. In syllogismis primæ figuræ potest feruari methodus compositionis, & resolutionis: in syllogismis vero secundæ, & tertiæ figuræ semper observatur methodus disparata. Rem hanc abunde docuimus in disputatione de argumentatione in communi quæstione secunda.

Tertia observatio. Si enthymema concludat consequens uniuersum affirmans, solum potest concludi in prima figura: si uniuersum negans, in prima, & secunda: si particulare affirmans, in prima, & tertia: si denique particulare negans, in prima, secunda, & tertia.

His positis sit prima regula. Illud est mediū verbū in enthymemate,

392 *Quaest. 6. diss. de induct. enthy. & exemplo.*

mate, quod non reperitur in consequente enthymematis, reperitur tamen in antecedente: verbi gratia in hoc enthymemate: omne animal est substantia; ergo omnis homo est substantia, illa vox animal est medium: nam reperitur in antecedente, non tamen in consequente.

Mediū formaliter & materialiter.

Sed dices. Omnis consequentia constans medio est argumentatio; ergo si enthymema constat medio, erit argumentatio: quod certe manifeste pugnat cum his, quæ in superioribus docuimus. Respondemus, distinguendo antecedens ita. Si illud medium sit medium formaliter, concedimus: si sit medium materialiter tantum, negamus antecedens. Unde quia in enthymemate medium semper est medium materialiter, & nunquam formaliter, proinde enthymema nunquam est argumentatio. Si autem inquiras, quid sit medium formaliter, Respondemus, medium formale esse illud, quod in antecedente bis sumitur, semel scilicet cum vno extremo, & iterum cum alio. Medium vero materialiter dicitur illud, quod in antecedente coniungitur cum vno tantum extremo, potest tamen coniungi cum utroque, si addatur enthymemati propositio, quæ illi deest. Medium enim formaliter in sua ratione includit ordinem ad extrema, respectu quorum dicitur medium. Unde si actu non sunt extrema, medium non est formaliter medium, sed materialiter tantum & in potentia; sicque contingit in medio enthymematis. Hic accedit, quod de ratione medii est, sic coniungi cum utroque extremo, ut ex vi talis cōiunctionis non solum inferatur conclusio, in qua extrema coniungantur inter se, verum etiam probetur; quod non contingit in enthymemate: nam, ut in superioribus satis docuimus, syllogismus habet vim inferendi, & probandi: ceteræ vero species consequentiæ formalis solum habent vim inferendi, minime vero probandi.

2. Regula. Secunda regula. In enthymemate deest maior propositio, quando in antecedente reperitur minus extremum: deest vero minor propositio quando in antecedente reperitur maius extremum.

3. Regula. Tertia regula. In enthymemate attributum cōclusionis est maius extremum subiectum vero illius est minus extremum, ut in hoc enthymemate: omne animal est substantia; ergo omnis homo est substantia: substantia, quæ est attributum cōclusionis, est maius extremum: & homo, qui est subiectum eiusdem, est minus extremum.

4. Regula. Quarta regula quæ superiores tres cōplectitur, ita habet. Quando in consequente & antecedente est idem subiectum, deest enthymemati maior propositio: quando vero est idem attributum, deest minor

Quaest. 6. diss. de induct. enthy. & exemplo. 393

minor propositio. Verbi gratia in hoc enthymemate: omne animal est substantia; ergo omnis homo est substantia, deest minor propositio. In hoc vero alio enthymemate: omnis homo est animal; ergo omnis homo est substantia, deest maior propositio.

Ex his facile constat, quæ ratione reduci possit enthymema ad syllogismum: si enim deest maior, est addenda, & si minor similiter.

Sed dices. In hoc enthymemate, omnis homo est animal; ergo quædam substantia est homo, nec attributum consequentis est attributum antecedentis, nec subiectum consequentis est subiectum antecedentis; ergo superiores regulæ non sufficiunt ad hoc, ut possimus reducere quoduis enthymema ad syllogismum. Respondemus superiores regulas intelligendas esse de enthymemate, in quo consequens sequitur immediate ex antecedente, id est ratione subalternationis, non vero ratione alterius consequentiæ: at vero in superiori enthymemate illud consequens non sequitur primo & per se, & ratione æquipollentiæ, sed potius mediate & ratione reciprocationis. Ex hoc enim antecedente, nempe omne animal est substantia, sequitur per subalternationem hoc consequens; ergo omnis homo est substantia: mediate vero & per reciprocationem sequitur hoc aliud, ergo quædam substantia est homo: nam iuxta leges reciprocationis ab Aristotele traditas secundo capite primi libri Priorum, propositio vniuersa affirmans per necessariam consequentiam reciprocatur in particularem affirmantem. Sed dices. Hæc est consequentia formalis: omne animal est substantia; ergo quædam substantia est homo; sed nec est argumentatio, nec æquipollentia, nec reciprocatio; ergo erit subalternatio, & consequenter erit enthymema. Respondemus negando antecedens: nam si sumatur illa vniuersa affirmans, scilicet ergo omnis homo est substantia, superior oratio non est consequentia formalis: si vero primo inferatur hæc vniuersa affirmans, & deinde ex illa inferatur illa alia particularis affirmans, tunc erunt duæ consequentiæ formales, quarum prima, scilicet omne animal est substantia, ergo omnis homo est substantia, erit subalternatio: secunda vero, nempe omnis homo est substantia, ergo quædam substantia est homo, erit reciprocatio. Sed dices. Quævis consequentia formalis ad minus debet constare ex duabus enunciationibus; ergo duæ consequentiæ formales ad minus debent constare ex quatuor enunciationibus: ergo tota hæc oratio, scilicet omne animal est substantia; ergo omnis homo est substantia; ergo

1. Argum.

1.

2.

Ddd

quædam

394 *Quest. 6. diss. de induct. enthy. & exemplo.*

quædam substantia est homo, non poterit efficere duas consequentias formales, cum oratio hæc solum constet ex tribus enunciationibus. Respondemus negando secundam consequentiam: quia eadem enunciatio, si bis sumatur, potest diuersas consequentias componere; nam sic diuersimode sumitur: nam illa enunciatio, omnis homo est substantia, est consequens primæ consequentiæ formalis, & antecedens secundæ. Eandem enim enunciationem secundum rem penes diuersas rationes formales sumptam posse esse principium & conclusionem, docebimus cum Aristotele in libris de Demonstratione, & præcipue in disputatione de subalternatione scientiarum.

2. Argum. Dices secundo. In hoc enthymemate, omnis homo est animal; ergo omnis homo est substantia, quod est subiectum consequentis, est subiectum antecedentis, & tamen non deest maior propositio, sed potius minor; ergo vltima regula superius adducta non est optima. Probatur antecedens: quia enthymema hoc ita reuocatur ad syllogismum. Omnis homo est animal; sed omne animal est substantia; ergo omnis homo est substantia: in quo syllogismo non additur maior propositio, sed potius minor. Respondemus negando antecedens. Probationi dicimus, in hoc syllogismo non addi minorem, sed potius maiorem; nam illa propositio, omne animal est substantia, licet sit minor secundum situm, eo quod secundo loco collocatur, est tamen maior secundum naturam, eo quod continet maius extremum, scilicet attributum conclusionis. Superiores ergo regulæ intelligendæ sunt de maiori & minori propositione secundum naturam, non vero de maiori & minori secundum situm.

3. Argum. Dices tertio. In secunda & tertia figura nec semper est idem subiectum, nec idem attributū; ergo superiores regulæ enthymematis non possunt deferui ad reuocanda enthymemata ad syllogismos secundæ, & tertiæ figuræ. Probatur consequentia: quia si in secunda figura attributum consequentis esset attributum antecedentis, medium verbum ingrederetur conclusionem. Eodem etiam modo, si in tertiæ figuræ enthymemate subiectū consequentis esset subiectum antecedentis, medium verbum ingrederetur conclusionem. Resp. superiores regulas esse semper veras in quauis ex tribus figuris, & sufficere in prima figura ad reuocandū ad syllogismum quoduis enthymema; in secunda tamen & tertia figura superiores regulæ non sufficiunt, vt euidenter probat ratio superior. Sunt igitur constituendæ alię regulæ deferuiens secundæ & tertię figurę.

Est

Quest. 6. diss. de induct. enthy. & exemplo. 395

Est igitur quinta regula. Enthymema, in quo aliquis ex terminis consequentis est attributum antecedentis, non potest reduci ad syllogismum secundæ figuræ. Probatur hæc regula: quia in secunda figura mediūverbum est attributū vtriusque propositionis; ergo si etiam esset attributū consequentis, medium verbum ingrederetur conclusionem, & consequenter syllogismus non esset optimus.

Sexta regula. Enthymema in quo aliquis ex terminis consequentis est subiectum antecedentis, non potest reduci ad syllogismum tertiæ figuræ. Probatur hæc regula: quia in tertia figura quod est subiectum, est medium verbum: si igitur etiam esset subiectū consequentis, medium verbum ingrederetur conclusionem.

Sic igitur septima regula. Quando in enthymemate secundæ figuræ attributum consequentis est subiectum antecedentis, deest minor propositio. Hæc regula sit manifesta propositis exemplis in quatuor modis secundæ figuræ. In modo Cesare ita. Nullus lapis est animal; ergo nullus homo est lapis: reuocatur enim ad syllogismum, si illi addatur hæc minor; sed omnis homo est animal. In modo Camestres ita. Omnis homo est animal; ergo nullus lapis est homo: reducitur enim, si illi addatur hæc minor, sed nullus lapis est animal. In modo Festino. Nullus lapis est animal; ergo quidam homo non est lapis: reuocatur enim, si illi addatur hæc minor, sed quidam homo est animal. In modo Baroco. Omnis homo est animal; ergo quidam lapis non est homo: reuocatur enim, si addatur illi hæc minor, sed quidam lapis non est animal. Si vero in enthymemate secundæ figuræ subiectum consequentis sit subiectum antecedentis, deest maior propositio iuxta quartam regulam supradictā. Hæc secunda pars huius septimæ regulæ probatur in quatuor exemplis supra adhibitis.

7. Regula. Octaua regula. Quando in enthymemate tertiæ figuræ subiectū consequentis est attributū antecedentis, tunc deest illi maior propositio. Hæc regula facile probatur, si fiat inductio per sex modos tertiæ figuræ: adhibeamus tamen nonnulla exempla. In modo Darapti. Omnis homo est rationalis; ergo aliquod rationale est animal: reuocatur enim, si illi addatur hæc maior propositio, omnis homo est animal. In modo Felapton. Omne animal est substantia; ergo aliqua substantia non est lapis: reuocatur ad syllogismum, si addatur illi hæc maior propositio, nullum animal est lapis. In modo Disamis. Omnis homo est rationalis; ergo quoddam rationale est animal: reuocatur enim ad syllogismum, si illi addatur hæc maior propositio, quidam homo est animal.

Ddđ 2

Si vero

396 *Quaest. 7. diss. de induct. enthy. & exemplo.*

Si vero in enthymemate tertiae figurae quod est attributum consequentis, est etiam attributum antecedentis, tunc deest enthymema minor propositio. Secunda pars huius octavae regulae probatur in superioribus exemplis, tum etiam in tribus ultimis modis tertiae figurae. In modo Datisi. Omnis homo est animal; ergo quoddam rationale est animal: reuocatur enim ad syllogismum, si addatur illi haec minor propositio, sed quidam homo est rationalis. In modo Baroco ita. Quidam homo non est lapis; ergo quoddam animal non est lapis: reuocatur enim ad syllogismum, si addatur illi haec minor propositio, sed omnis homo est animal. Tandem in modo Ferison. Nullum animal est lapis; ergo quoddam substantia non est lapis: fit enim syllogismus, si illi addatur haec minor propositio, sed quoddam animal est substantia: sic enim conficietur syllogismus. Nullum animal est lapis; sed quoddam animal est substantia; ergo quoddam substantia non est lapis. Alia quam plurima, quae circa hanc rem mihi sese offerunt, consulto praetermitto: cum ne fiat disputatio prolixior, quam par esset: tum, quia ex dictis alia quamplurima colligi possunt.

QVAESTIO VII.

In qua aliqua pertractantur de inductione.

Inductio
non est argu-
mentatio.

QVAERES primo, an inductio sit argumentatio. Diximus quaestione quarta, inductionem esse aequipollentiam, modo hanc pertractamus dubitationem, quia sunt nonnulla, quae videntur probare, inductionem esse argumentationem.

Sit in hac re assertio. Inductio non est argumentatio. Hanc assertionem tueretur Fonseca libro sexto institutionum dialecticarum capite trigesimoquarto prope finem, ibi enim expresse illam tenet, licet superioribus capitibus contrariam sententiam docuisse videatur: nam capite octauo eiusdem libri iudicat rectam diuisionem argumentationis in syllogismum, enthymema, inductionem, & exemplum. Sunt enim nonnulli existimantes, inductionem non esse argumentationem, ex eo quod non constat tribus terminis. Haec tamen sententia non est admittenda, quia non solum inductio, sed etiam subalternatio ex tribus constat terminis, quod fit manifestum adhibitis in medium exemplis: haec enim

Quaest. 7. diss. de induct. enthy. & exemplo. 397

enim inductio, scilicet hic ignis est calidus, ille ignis est calidus, & sic de caeteris, constat tribus terminis, quorum primus est ignis in particulari, secundus vero calidus, & tertius ignis in communi. In hac etiam subalternatione: omne animal est substantia; ergo hoc animal est substantia, reperiuntur itidem tres termini, nempe substantia, animal, & hoc animal. Nos vero existimamus, inductionem non esse argumentationem, eo quod non constat argumento formaliter sumpto.

Probatur igitur superior assertio ita. Argumentatio dicitur ab argumento, est enim oratio argumento constans; ergo oratio, quae non constabit argumento formaliter sumpto, non erit formaliter argumentatio: sed inductio non constat argumento formaliter sumpto; ergo non est formaliter argumentatio. Minor probatur. Argumentum formaliter sumptum est id, quod coniungitur cum utroque extremo, imo proinde appellatur medium verbum, quia scilicet coniungitur cum maiori & minori extremo; sed inductio non constat ex termino, quod coniungatur cum utroque extremo; ergo inductio non constat argumento formaliter sumpto.

Confirmatur etiam assertio ex dictis quaest. quarta, quia scilicet subalternatio, ut ibi dictum est, etiam constat tribus terminis: unde immerito illam excludunt a ratione argumentationis, si constituant inductionem intra speciem argumentationis propter eandem causam.

Communis sententia docet, inductionem contineri sub argumentatione. Haec sententia confirmatur primo ex Aristotele in libris de priori & posteriori resolutione, in quibus saepe proponens species argumentationis connumeravit inter illas inductionem. His tamen testimoniis iam satisfacimus in superioribus, quia in illis locis non sumpsit Aristoteles argumentationem proprie, sed potius ut idem est ac consequentia siue oratio discursiva; modo vero loquimur de argumentatione proprie dicta, ut scilicet est una ex speciebus consequentiae formalis.

Confirmant etiam hanc eandem sententiam hac ratione. Omnis consequentia formalis constans tribus terminis est argumentatio formaliter; sed inductio est consequentia formalis constans tribus terminis; ergo inductio est argumentatio formaliter. Respondemus negando maiorem propositionem: nam ad argumentationem non solum requiruntur tres termini, sed desideratur etiam quod terminus medius, qui est argumentum, sumatur formaliter, ut paulo ante diximus.

398 *Quest. 7. disp. de induct. enthy. & exemplo.*

Inductio
est optima
consequen-
tia.

1. Argum.

QV AERES secundo, an inductio sit optima consequentia & formalis, sit assertio. Inductio est optima consequentia. Hanc assertionem probauimus supra questione quarta. Probatur secundo: quia per inductionem probantur principia omnium scientiarum, ut constat ex Aristotele secundo de syllogismo capite vigesimo tertio, primo physico capite secundo, & primo Ethico capite septimo: at consequentia, per quam prima principia scientiarum confirmantur, necessario debet esse optima & formalis.

Non desunt, qui affirmant, inductionem non esse optimam consequentiam, quod primo ita confirmant. Consequentia, in qua sit petitio principii, non est optima; sed in inductione sit petitio principii; ergo inductio non est optima consequentia. Maior est certa ex Aristotele in libris priorum, & in libro de reprehensionibus sophistarum. Minor probatur: quia in inductione quibusdam connumeratis singularibus assumimus statim, & sic de ceteris, quod nobis probandum est. Respondemus, negando minorem. Probationi dicimus, quod & si sumamus sic de ceteris, non sit petitio principii: nam illa vox, sic de ceteris, assumitur ex eo, quod commode nequeunt adduci omnia singularia. Vnde idem est dicere, sic de ceteris, ac si connumeremus omnia singularia, in quibus nequit reddi instantia.

2. Argum.

Confirmant secundo eandem sententiam ita. In multis inductionibus nequeunt connumerari omnia singularia; sed si non connumerantur omnia singularia, inductio non est recta; ergo multae inductiones non sunt rectae: ergo male docuimus, inductionem in tota sua latitudine esse optimam consequentiam formalem. Pro solutione huius argumenti pretractanda est sequens dubitatio.

QV AERES igitur tertio, an in antecedente inductionis debeant connumerari omnia singularia siue minus vniuersa contenta sub natura vniuersa, quam ostendere intendimus.

3. Assertio.

Ratio dubitandi desumitur ex variis Arist. testimoniis, in quibus utramque videtur amplecti dubitationis partem. Sit igitur in hac re prima assertio. Si non connumerentur omnia individua, vel non addatur particula, & sic de ceteris, inductio non est optima. Probatur assertio: quia in simili inferendi ratione potest dari antecedens verum & consequens falsum: ut haec non est recta inductio, Petrus est animal, Ioannes est animal, Franciscus est animal; ergo omnis homo est animal: nam in simili forma datur antecedens verum & consequens falsum: ut Ioannes est albus, Franciscus est albus, Petrus est albus; ergo omnis homo est albus.

Secunda

Quest. 7. disp. de induct. enthy. & exemplo. 399

Secunda assertio. Inductio, in qua connumerantur omnia singularia, optima est. Probatur assertio: quia in simili inferendi ratione impossibile est dari antecedens verum & consequens falsum.

Tertia assertio. Si in inductione aliqua recenscantur singularia, & adhibeantur postea haec verba, & sic de ceteris, inductio erit optima. Hanc inter alios profitetur Fonseca loco citato: & confirmatur, quia in simili forma nunquam potest dari antecedens verum & consequens falsum. Sed hic observandum occurrit, quod illa particula, & sic de ceteris, debet esse vera, sin minus non erit inductio: nam ut ex superioribus constat, inductio solum est optima, quando est subalternatio: at vero solum est subalternatio, quando attributum naturae vniuersae convenit omnibus inferioribus sub natura vniuersa contentis.

Superest ut explicemus nonnulla Aristotelis testimonia circa hanc rem, quae manifeste videntur inter se pugnare. Aristoteles enim secundo de syllogismo capite tertio ait, inductionem fieri ex omnibus singularibus: & agens de exemplo docet, distinguere ab illo propter eandem causam. Aliis vero in locis docet, non esse connumeranda omnia singularia. Respondemus tamen facile consiliari haec Aristotelis testimonia: quando docet non esse connumeranda omnia singularia, significare vult, exprimendam esse vel saltem subintelligendam illam particulam, & sic de ceteris.

QV AESTIO VIII.

In qua nonnullae pertractantur dubitationes de exemplo.

V AERES primo, exemplum quando sit consequentia materialis.

Diximus in quarta parte quartae questionis, exemplum interdum esse consequentiam materiale, non vero semper, ibique non assignauimus certas regulas, quibus id colligere valeamus: proinde igitur modo hoc nobis explicandum est.

Sit igitur prima assertio. Quotiescunq. attributum convenit necessario subiecto propter aliquam rationem superiorem, tunc exemplum est consequentia materialis: ut Petrus est risibilis, quia est homo; ergo Ioannes est risibilis, cum sit homo. Tunc etiam: homo cum sit animal est sentiens; ergo leo cum sit animal, etiam erit sentiens.

Secunda assertio. Quando attributum convenit contingenter subiecto, tunc exemplum nec est consequentia materialis nec formalis.

400 *Quest. 8. disp. de induct. enthy & exemplo.*

malis. Probatur assertio: quia in simili forma, si materia sit contingens, potest dari antecedens verum & consequens falsum.

QV A E R E S secundo, an exemplum possit reuocari ad syllogismum. Respondemus, manentibus eisdem enunciationibus exempli nulla ratione ex illo posse fieri syllogismus. Si vero dispositio enunciationum exempli inuertatur, ex eisdem terminis, ex quibus constabat exemplum, potest fieri syllogismus: verbi gratia ex hoc exemplo. Homo est sentiens, quia est animal; ergo, cum leo sit animal, erit sentiens. fiet syllogismus, in quo concludemus leonem esse sentientem ita. Proinde homo est sentiens, quia est animal; sed leo etiam est animal; ergo leo etiam erit sentiens.

Sed dices. Exemplum non est consequentia formalis, qua ergo ratione ex illo potest fieri syllogismus, qui est consequentia formalis. Respondemus, hoc nullum esse absurdum: quia variatur dispositio. Imo hoc idem contingit in enthymemate: nam, ut diximus quaestione quinta, ex enthymemate, quod non est consequentia formalis, potest fieri rectus syllogismus.

Hæc nobis visa sunt ad totam hanc materiam de priori resolutione pertinere: adduximus enim quamplurima in his duobus libris nostra excogitata industria. Illa qualiacunque fuerint cande Lector accipe, nostrasq. vigilias in illis excogitandis perpēde, & quo tibi obtulimus animo, eo recipe.

COM.

COMMENTARII

VNA CVM QV AESTIO.

nibus in primum Arist. librum de
Demonstratione.

Authore Hieronymo Platonarum Artium Magistro, earundemq. in inclita Valentina Academia primario professore.

SEQVNTVR QV AEDAM
Prolegomena.

INSCRIBVNTVR isti libri de Poste Inscriptio
riori resolutione: quia in illis disputat Arist. Libri.
de resolutione demonstrationis secundum materiam. Superioribus enim libris egit de resolutione secundum formam, quia prior est resolutio secundum formam: cum conveniat syllogismo in communi, qui est genus demonstrationis. Sed dices. In istis libris quemadmodum & in præcedentibus, disputat etiam Arist. de compositione; ergo potius inscribendi sunt de compositione. Patet consequentia: quia compositio perfectior est resolutione. Resp. negando consequentiam, cum etiam negando, compositionem de qua disputamus in istis libris, perfectiorem esse resolutione: nam licet compositio physica, & naturalis, quæ tendit ad esse, præstantior sit resolutione, quæ tendit ad non esse rei, tamē resolutio logica, de qua disputamus in istis libris, præstantior est compositione: quia resolutio logica tendit ad veritatem, quæ desumitur a rebus ipsis. Cū ergo per huiusmodi resolutionē ad res deveniamus, proinde resolutio præstantior est compositione.

Materia subiecta horum librorum est demonstratio, & ex consequenti disputare de Demonstratione est institutum Aristot. in hoc opere. Et licet de aliis multis in his libris disputer, hoc ideo

Ece

præstat,

Materia
subiecta.

402 *Comment. in lib. i. de Demonstratione.*

præstat: quia ista omnia demonstrationi deferunt. Ex hac observatione multa solentur argumenta, quæ fieri solent aduersus nostram sententiam.

Ordo lib. Ordo horum librorum est, ut sequatur librorum de syllogismo: quia demonstratio, de qua disputamus in his libris, species est syllogismi: & antecedit alios libros: nam demonstratio est præstantior inter alias species syllogismi.

Diuisio libri. Diuiditur hoc opus in duos libros, in primo disputat Aristoteles de Demonstratione, & eius proprietatibus. In secundo vero multa docet ad definitionem pertinentia. Qui de prolegomenis placere desiderat, consulat Sotum, & Tolerum hic, & alios Arist. interpretes, nam nunquam nimis discurrere potui hæc pertractare. Animus enim semper est ad difficiliora accedere.

CAP. I. DE HIS QUAE ANTE
demonstrationem debent
præcognosci.

ARGUMENTVM.

In Notio huius capituli proponit Arist. quoddam celebre & communissimum principium. Deinde docet quot sint prænotionum genera, quæ ratione cognoscatur conclusio, & tandem quandam veterum dubitationem dissolvit.

MNIS doctrina, &c. Principium ita habet. Omnis doctrina & disciplina: id est omnis cognitio, quæ ratione, & intelligentia constat, id est discursiva, uel intellectiva ex antecedente fit cognitione.

Id quod perspicuum, &c. Docet fieri manifestum hoc principium inductione. Primum enim Mathematicæ scientiæ, & omnes aliæ artes ita procedunt, ut in illis fiat intellectualis cognitio ex præexistente cognitione. Deinde etiam Dialectici differunt inductione, aut syllogismo cognitione conclusionis parant ex præexistente cognitione: utraque enim argumentatione, id est inductione & syllogismo docetur id de quo est questio ex præexistente cognitione, illa quidem, id est syllogismo ex præexistente cognitione præmissarum: debent enim cognosci præmissæ ante conclusionem ab eo cum quo disputamus: hæc uero id est inductione fit cognitio conclusionis uniuersæ ex præexistente cognitione singularium, quæ a quouis manifeste cognoscuntur. Porro

Comment. in i. lib. de Demonstratione. 403

stremo inquit. Oratores hac eadem utitur ratione in probando, siue enim utatur exemplis, quæ inductiones sunt imperfectæ, siue enthymematibus, quæ syllogismi sunt imperfecti semper tamen cognitionem illius rei, quam probant, parant ex præexistente cognitione.

Uti quæ in sequentibus docentur ab Arist. inuestigantur, aliqua sunt obseruanda. In demonstratione ergo reperiuntur principia, & reperitur questio, quæ demonstratur, & in questione reperiuntur subiectum, & attributum, siue affectio, quæ ab aliis appellantur datum & questum: subiectum dicitur datum, quia supponitur: attributum uero dicitur questum: quia queritur uerbi gratia in hac demonstratione: omne animal particeps rationis est aptum ad disciplinas; sed omnis homo est animal particeps rationis: ergo omnis homo est aptus ad disciplinas: præmissæ sunt principia: at uero conclusio, scilicet omnis homo est aptus ad disciplinas est quælibet quæ demonstratur: & in hac questione, homo est subiectum, siue datum: aptus uero ad disciplinas est attributum, questum, siue affectio.

Secunda obseruatio. Duplex est præcognitio, alia an res sit, alia uero quid res sit. Rursus præcognitio an sit, alia est rei simplicis, quæ præcognoscimus rem existere, & alia rei compositæ, quæ præcognoscimus principia esse, id est esse uera.

Prænotionum autem, &c. Duo sunt prænotionum genera, scilicet an sit, & quid sit.

Quædam enim, &c. Tria sunt quæ præcognoscuntur. Alia de quibus præcognoscimus esse. Alia de quibus præcognoscimus quid sint definitione nominis. Alia uero de quibus præcognoscimus utrumque, id est esse, & quid sint definitione nominis. Id explicat Arist. exemplis. de hoc enim principio, de qualibet re uera est affirmatio, aut negatio, præcognoscendum est quid sit, id est esse uerum: de triangulo uero qui est affectio, præcognoscendum est quid significet, & de unitate quæ est subiectum præcognoscendum est existere, & quid significet.

Sunt autem eorum, &c. Arist. modo hanc proponit diuisionem. Eorum quæ cognoscuntur quædam sunt quæ cognoscuntur a nobis: quia præcedit aliarum rerum cognitio: alia uero sunt quæ cognoscuntur simul cum alio. Huius loci uariæ sunt expositiones. A Tolerio enim hic quinque adducuntur, & ab aliis aliter omnibus tamè amissis existimamus locum hunc ita esse intelligendum, ut per ea quæ cognoscuntur, eo quod alia prius cognita sunt, intelligat conclusiones ex præmissis deductas, & per ea quæ simul cum aliis cognoscuntur intelligat singularia, quæ continentur sub conclusionibus uniuersis ita cognitis, ac proinde subdit statim Aristoteles, proponens exemplum secundi membri diuisionis, hæc quæ sequuntur uerba: Quis generis sunt singulæ partes, &c. Docet enim, cognosci simul cum alio, singularia quæ continentur

sub aliquo uniuerso, simul enim cum illo cognoscuntur: nam triangulum habere tres angulos pares duobus rectis cognoscitur, & concluditur per discursum: hoc uero triangulum, quod descriptum est in semicirculo tres habere angulos, cognoscitur statim ac aduertimus triangulum esse. Quare sunt quædam, quæ nullo adhibito medio cognoscuntur, eo quod prius cognita erant in alio, scilicet in natura uniuersa. Patendum quidem est, inquit, singularia quodammodo cognosci, & quodammodo ignorari antequam inductione concludantur; ignorantur quidem, quia ignoramus an sint illa singularia; cognoscuntur uero uirtute in natura uniuersa, ignoratur si loquamur de cognitione clara, & distincta.

Alioquin in laqueos, &c. Ideo proposuit Arist. superiorem diuisionem, ut fugiamus sophisma quoddam a ueteribus propositum: existimabant enim ueteres nullam dari scientiam, aut saltem nullam scientiam esse de nouo, sed omnem scientiam præexistisse. Sophisma quo utebantur erat huiusmodi. Si enim aliquis dicebat se de nouo cognoscere omne triangulum habere tres angulos pares duobus rectis, uel omnem binarium esse parem, sic disputabant. Scisne omnem binarium esse parem? illo autem se scire dicente, proferebatur binarius aliquis absconditus, quem respondens ignorabat esse binarium, & ex consequenti esse parem; ac proinde concludebant contra illum, non recte cognouisse omnem binarium esse parem. Docet ergo Arist. non esse rectam solutionem ab antiquis adhibitam: solvebant enim ita argumentum, ut dicerent, se nescire omnem binarium esse parem, sed illum tantum quem sciebant esse binarium: quare ostendit non esse rectam solutionem, quia ex præmissis syllogismi, quo probamus, omnem binarium esse parem, nulla conceditur cum conditione: quare hæc erit simpliciter uera: omnis binarius est par.

Nihil igitur, &c. Soluit ergo Arist. sophisma dicens, illum qui scit omnem binarium esse parem, scire aliquo modo absconditum binarium esse parem, & aliquo modo ignorare: nullum enim est absurdum aliquid cognosci uirtute in alio, & ignorari cognitione clara, & actuali in seipso: esset enim absurdum idem secundum eandem rationem sciri, & ignorari.

DISPUTATIO, IN QUA EXPLICANTUR ea, quæ docuit Arist. in hoc primo capite.

QV AE-

QVÆSTIO I.

Qua ratione intelligenda sit propositio in principio capitis proposita.

VIDITUR quæst. in quatuor partes. In prima proponemus observationes, & quædam, quæ sunt certa. In secunda proponemus fundamenta. In tertia satisfaciemus quæst. In quarta soluemus contrarias rationes.

IN PRIMA parte quæst. sit prima observatio. Propositio sic se habet. Omnis doctrina, omnisque disciplina, quæ ratione & intelligentia constat, ex antecedente sit cognitione. Per doctrinam & disciplinam eandem cognitionem intelligit Arist. cognitio enim, ut docetur, doctrina appellatur: ut uero recipitur in discipulo, siue ab aliquo proprio labore acquiritur, disciplina appellatur. Obseruandum tamen est, omnem cognitionem docentem esse doctrinam, non tamen e contra nam, ut cognitio sit docens, debet tradere rationem aliquid conficiendi, quod non reperitur in omni doctrina: scientia enim, ut est a doctore, est proprie doctrina, & tamen non est docens, cum omnis scientia in ueritatis contemplatione sistat, & nullam operationis regulam præscribat.

Hoc posito videndum est, an per hanc cognitionem, quæ est doctrina, & disciplina, intelligenda sit cognitio intellectus, & sensitua. Aliqui existimant per doctrinam, & disciplinam etiam intelligendam esse cognitionem sensitivam, & probant id; quia Arist. 1. Metaph. cap. 1. docuit, visum, & auditum esse sensus disciplinarum, ex quo deduxit, animalia rationis expertia huiusmodi sensibus prædita, esse maxime disciplinabilia. Sed hæc sententia non est recta: & Arist. illis uerbis solum uoluit significare, inter sensus, visum, & auditum plures suppeditare rerum species intellectui: tum etiam docuit, animalia esse disciplinabilia, sumendo improprie nomen disciplinæ, quæ uere in animalibus rationis expertibus nequit reperiri. Sed dicuntur hæc animalia disciplinabilia, quia magis subduntur imperio hominis. Et eodem modo docent Philosophi in his animalibus reperiri habitum, sumendo etiam nomen habitus improprie. In hoc ergo sistit dubitatio huius quæst. an scilicet om-

Ecc 3

nis

nis cognitio intellectus fiat ex præexistente cognitione, & qua ratione fiat.

1. Obser.

Secunda observatio. Hæc particula, ex, triplicem dicit habitudinem. Primo enim dicit habitudinem termini a quo, & sic dicere solemus, ex nocte fit dies, ex calido fit frigidum: quia terminus a quo diei est nox, & terminus a quo frigefactionis, per quam producit frigiditas, est calor. Secundo dicit habitudinem causæ materialis, & sic dicimus, ex ferro fit gladius. Tertio, licet minus proprie, dicit habitudinem causæ efficientis: & sic dicimus, ex sole fit lux, ex nive frigiditas, &c.

3. Obser.

Tertia observatio. Triplex est gradus cognitionis. Primus, qui semper est verus, ut conclusiones deductæ ex præmissis necessariis. Secundus, qui ut plurimum, vel semper est verus, ut sunt conclusiones probabiles, quibus utuntur Dialectici. Tertius, qui aliquando est verus, & multoties falsus, ut Rhetorum sententiae. Ex his patet quæstionis sensus. Inquirimus enim, an omnis cognitio intellectus sumpta quovis ex tribus modis fiat ex præexistente cognitione tanquam ex termino a quo, vel ex causâ materiali, aut efficiente.

Primo ergo certum est, omnem cognitionem intellectus fieri ex aliqua præexistente cognitione, tanquam ex materia: nam nihil est in intellectu quin potius fuerit in sensu, ut omnes cum Aristotele docent: sensus enim modo explicato quæstione 7. de vniuersis ministrant intellectui, illique præbent species in quibus tanquam in materia & obiecto proximo cognoscit intellectus res, quæ prius a sensibus fuerunt cognitæ: verbi gratia, visus percipit speciem hominis, & producit aliam illi similem in sensu communi: & deinde sensus communis producit aliam speciem in phantasia, & phantasia simul cum illustratione intellectus agentis producit quandam speciem intelligibilem, illamque imprimit in intellectu patibili, per quam intellectus patibilis tanquam per materiam & obiectum proximum cognoscit hominem; cuius species prius fuit impressa visui: hæc ergo de causâ omnis cognitio intellectus fit factam ex cognitione sensitiva tanquam ex materia. Cum ergo cognitio intellectus alia sit simplex, ut simplicium apprehensio, & alia composita, quæ iudicium appellatur, & dividitur in compositionem, & diuisionem, quæ consistunt in secunda operatione intellectus, & in discursum, qui consistit in tertia operatione intellectus: proinde inquirimus, an tam cognitio intellectus simplex, quam composita fiat ex præexistente cognitione, tanquam

tanquam ex causâ efficiente, vel potius sola cognitio, quæ est discursiva fiat tanquam ex causâ efficiente ex præexistente cognitione.

IN SECUNDA parte quæstionis sit primum fundamentum: Funda. tum. Per omnem actionem intellectus producit verbum, ut dictum est quæstione tertia de verbo mentis. Sed observandum est, aliud esse actionem intellectus, & aliud verbum productum per actionem: actio enim est via, & verbum est terminus per hanc actionem siue viam productus. Verbum quod producit per primam operationem intellectus est simplex: quia repræsentat simplicem rei naturam per primam operationem cognitam: verbum vero quod producit per compositionem & diuisionem, quæ pertinent ad secundam operationem, appellatur compositum, siue complexum: quia repræsentat rem compositam. Tam enim per actiones secundas, & tertias operationis intellectus, quam per actiones primas operationis illius producit verbum mentis repræsentans res cognitæ per has operationes.

Secundum fundamentum. Causâ efficiens alia est, quæ operatur ut quod, alia vero quæ operatur ut quo: & quæ operatur ut quo, alia operatur proxime, alia vero remote: ut quando ignis producit ignem, ignis operatur ut quod, forma ignis ut principiam efficiens quo remotum, calor vero ut principium quo proximum.

Tertium fundamentum. Causâ efficiens non potest aliquid efficiere quando non existit. Ratio est: quia operatio in causâ efficiente est actus secundus, & actus secundus necessario supponit actum primum extra causas: quare causâ efficiens nisi sit extra causas, & actu existat, non potest aliquid efficiere. Vnde Philosophi docent 7. Physico, inter causam efficientem, & productionem, per quam producit effectus, requiritur necessario simultas durationis, id est necessario debet existere causâ in illa duratione, in qua producit effectum: quod intelligendum est de causâ secundum se, vel secundum virtutem, per quam operatur: fieri enim potest, ut aliquid moueatur ab aliquo in genere causæ efficientis media aliqua virtute illi mobili impressa a mouente, quando iam non est illud mouens; sed tantum virtus ab ipso producta: verbi gratia, potest aliquis homo proicere lapidem, & interire antequam lapis perueniat ad finem motus, in isto casu causâ efficiens huius motus non erit homo, sed virtus impressa lapidi, vel partibus aeris ab ipso homine concitatis.

Quar.

4. Funda.

Quantum fundamentum. Discursus quatuor sunt species, ut diximus disputatione prima primi libri de Syllogismo: sunt vero & qui pollentia, subalternatio, reciprocatio, & argumentatio. In discursu vero cum consistit prima propositio, quae est antecedens, & secunda quae est consequens, siue conclusio, sola cognitio conclusionis dicitur cognitio discursiva. Ratio est: quia sola haec sit per discursum: nam cognitio antecedentis, siue praemissarum, non fit per discursum, sed supponitur ante discursum. De principis enim praecognoscendum est an sint, id est esse vera.

Certum ergo est in hac re, omnem cognitionem intellectus fieri ab ipso homine, ut a principio efficiente quod, & ab anima rationali, ut a principio efficiente quo, primo, & praecipuum etiam ab intellectu ut a principio efficiente quo instrumentario: homo enim medio intellectu, ut instrumento efficit quaecunque cognitionem: quare quaestio solum consistit in hoc, ut explicemus quanam cognitio intellectus fiat ab alia, tanquam a causa efficiente.

1. Affer.

IN TERTIA parte quaest. sit prima assertio. Omnis cognitio discursiva sit ex praexistente cognitione in genere causae efficientis. Probatur assertio. Per cognitionem discursivam intelligimus modo secundam partem orationis discursivae; sed haec est consequens; ergo per cognitionem discursivam intelligimus consequens: sed omne consequens fit ex praexistente cognitione in genere causae efficientis; ergo omnis cognitio discursiva fit ex praexistente cognitione in genere causae efficientis. Probatur minor: quia consequens est secunda pars orationis discursivae, & infertur ex prima, scilicet ex antecedente, & antecedens est prima pars, & infertur secundam, scilicet consequens. Probatur secundo assertio in syllogismo siue argumentatione. Syllogismus enim est oratio in qua ex propositione & assumptione necessario sequitur conclusio, quae est cognitio discursiva: si ergo necessario sequitur cognitio discursiva ex praemissarum cognitione, fit ex illa in genere causae efficientis. Syllogismi enim definitio hunc reddit sensum. Oratio in qua praemissae ita dispositae sunt, ut ex tali dispositione necessario efficiatur cognitio discursiva, quae est conclusio.

2. Affer.

Secunda assertio. Cognitio solum discursiva fit hoc modo ex praexistente cognitione. Haec assertio manifesta est ex superiori: nam solum antecedens habet vim inferendi, & efficiendi aliam cognitionem: antecedens vero solum reperitur in oratione discursiva, haec vero habet pro conclusione cognitionem discursivam, de qua praesens sermo a nobis instituitur.

Tertia

Tertia assertio. Cognitio antecedentis est causa efficiens ut quo cognitionis discursivae. Probatur assertio. Id quo medio efficiens ut quod producit effectum, est causa efficiens ut quo; sed efficiens ut quod scilicet homo, efficit cognitionem discursivam, media cognitione antecedentis; ergo cognitio antecedentis est causa efficiens ut quo cognitionis discursivae.

Quarta assertio. Per doctrinam & disciplinam intellexit Aristoteles discursivam tantum, & non solum necessariam, sed etiam probabilem. Probatur prima pars, primo ex voce Graeca quae correspondet illi voci, quae via & intelligentia perficitur: haec enim vox significat doctrinam discursivam. Probatur secundo ex instituto Aristotelis. Instituit enim in hoc cap. docere contra veteres Philosophos, scientiam gigni de novo ex praexistente cognitione praemissarum. Probatur tertio: quia si intelligeret per doctrinam & disciplinam omnem cognitionem intellectus, in illo principio esset nugatio: nam si doctrina & disciplina solum significat cognitionem intellectus, ut diximus in principio cap. & per illam partem, quae via & intelligentia perficitur, intelligit omnem cognitionem intellectus, hunc reddet sensum propositio: omnis doctrina & disciplina, &c. Id est omnis cognitio intellectus, quae est cognitio intellectus. Quare illa pars, quae via, & intelligentia perficitur, est veluti differentia determinans ex cognitione intellectus, quae est doctrina & disciplina, illam solum fieri ex praexistente cognitione, quae via, & intelligentia perficitur: id est quae est discursiva. Secunda pars assertionis, scilicet Arist. intelligere tam cognitionem discursivam, probabilem, quam necessariam, constat ex ipso, qui exempla proposuit in scientiis, & in artibus, tum etiam in syllogismo, enthymemate, inductione, & exemplo.

IN QVARTA parte quaest. dices primo. Mutatio siue actio non potest esse causa efficiens alterius mutationis, vel actionis; quia ut Arist. docet quinto lib. Physico, mutationis nec datur mutatio, nec actionis actio; sed cognitio praemissarum est actio intellectus, & cognitio discursiva est etiam actio intellectus; ergo cognitio praexistens praemissarum non potest esse causa efficiens cognitionis discursivae. Resp. propositionem veram esse, si intelligatur immediate, non tamen si mediate intelligatur: actio enim non producit immediate actionem, sed immediate producit terminum, & medio illo fit alia actio, per quam alter terminus producit: verbi gratia, frigefactio quae fit a nive, producit terminum in aqua, scilicet frigiditatem, & rursus illa frigiditas in aqua producta principium

1. Argum.

fff

cipium

cipium est alterius frigeactionis, per quam aqua frigida alteri rei frigiditatem imprimit: ita per actiones intellectus, quæ sunt propositio, & assumptio immediate producitur duo verba, quibus mediis in genere causæ efficiētis fit postea cognitio cōclusionis, quæ est discursiva. Sed dices. Vt constat ex tertio fundamento, causæ efficiens non potest operari quando non est; sed quando fit cognitio cōclusionis non sunt huiusmodi verba; ergo huiusmodi verba nō possunt esse causæ efficiēs conclusionis. Probat minor. Verba in intellectu pendent in fieri, & conservari ab actionibus intellectus; sed quādo fit cognitio conclusionis non sunt illæ actiones maioris & minoris propositionis, per quas producitur hæc verba; ergo neque sunt verba. Resp. negando minorem. Probationi similiter: nam in instanti in quo producitur cognitio conclusionis, non solū remanet actio minoris propositionis, sed etiam actio maioris: quod ex eo constat, quia si aliquis conficiens syllogismum, quando conficit illū, & actu contēplatur minorem, si forte immemor est maioris propositionis (quia illā nō actu contēplatur) certe hic ignorat quam inferre debeat conclusionē: quare quando fit conclusio adhuc actu remanet actio maioris, & minoris propositionis. Sed dices. Quando est terminus, iam non est via ad terminum; sed verbum mentis est terminus, & actio intelligendi via; ergo quando est verbum mentis iam non est actio intelligendi. Resp. negando minorem: quia non omnis actio intellectus est via ad terminum, sed illa tantum, per quam verbum producitur: productum enim verbo potest remanere actualis verbi contēplatio, quæ non est productio de nouo, sed potius verbi producti conservatio: conservatio enim ut Philosophi docent, est quædā actionis, siue productionis cōtinuatio. Quando ergo fit cognitio discursiva, & cōclusionis, iā non est actio intellectus, quæ est via, est tamē actio continuata, quæ est cōservatio termini producti.

2. Argum.

Dices secūdo. Verba quæ fiunt per actiones propositionis, & assumptionis concurrunt ad producendam cognitionem discursivā in genere causæ materialis, quia sunt quædā obiecta representātia rem cognitā; ergo non concurrunt in genere causæ efficientis. Resp. negando consequentiā: nam eadem res per diversas rationes potest cōcurrere in diverso genere causæ, ut Arist. docet 2. Physi. cap. 3. verbi gratia, anima leonis est causā formalis leonis, & causā efficiēs operationum leonis. Eodē modo, illa verba, ut sunt obiecta & representant rem cognitā, concurrūt in genere causæ materialis: ut vero habent necessariā connexionem medii verbi cū extremis, concurrunt in genere causæ efficientis: immo præmissæ

fiunt

sunt causæ efficientes cognitionis discursivæ, ex eo solū quod habent hanc necessariā connexionem.

Dices tertio cum Soto quæst. prima hic. Angeli inferiores docentur a superioribus, Prophetæ, Patriarchæ, & Apostoli fuerunt edocti a Deo; ergo habuerunt doctrinam: sed hæc non fuit ex præexistente cognitione; ergo non omnis doctrina fit ex præexistente cognitione. Resp. admittēdo hæc omnia: quia cognitio in Apostolis Patriarchis, & Prophetis non fuit discursiva, de qua modo loquimur, sed potius fides: tum etiam licet Angeli inferiores, qui per species congenitas cognoscunt res naturales, doceantur a superioribus de rebus, quæ pertinent ad revelationes, tamen hæc doctrina, & disciplina in Angelis non fit per discursum: in Angelis enim nō reperitur discursus. Sed dices. Qui cognoscit unū post aliud, discurret; sed Angeli cognoscunt unum post aliud, quia non cognoscunt omnia simul; nam licet cognoscant effectus necessarios in suis causis, tamen non cognoscunt futura contingentia antequam habeant esse, sed postquam sunt producta, & ex consequente Angeli cognoscunt unum post aliud; ergo Angeli discurrunt. Pro solutione observandum est, discursum alium esse successionis, in quo unū post aliud cognoscitur: & alium causalitatis, in quo unum post aliud cognoscitur, ita tamen, ut cognitio unius sit causā cognitionis alterius. Resp. ergo concedendo totum syllogismum: nam procedit de discursu successionis, non vero de discursu causalitatis, qui non reperitur in Angelis, & est de quo nos loquimur. Sed dices. Angeli nō solum cognoscunt effectum in causā, sed etiam, causā esse illius effectus causā; ergo cognoscunt discursu causalitatis. Resp. negando consequentiā: quia ad discursum causalitatis non sufficit cognoscere effectum in causā, & causā esse illius effectus causā, sed desideratur etiam, ut dictū est, ut cognitio causæ sit causā cognitionis effectus, vel econtra. Causā ob quā in nobis reperitur discursus, & non in Angelis reddit D. Tho. 1. p. q. 8. ar. 3. Ex his inferitur, solius Dei cognitionem esse omnino simplicem, & sine aliquo discursu: cognitionem vero Angelorum non solum esse simplicem, sed etiam aliquando cū discursu successionis: in nobis vero, qui per species a rebus acceptas cognoscimus, aliquādo esse simplicem aliquādo cum discursu successionis & aliquādo cum discursu causalitatis.

Dices quarto. Datur cognitio scientifica, quæ fit ex aliis scientificis, & illæ ex aliis; ergo datur processus in infinitum. Respon-

3. Argum.

4. Argum.

gando consequentiā: nam in cognitione scientifica per resolutionē

Fff 2

tandem

Diuisio q.

Quid sit
præcogni-
tio.

2. Obser.

3. Obser.

4. Obser.

Duo gene-
ra præco-
gnitionis.

2. Affer.

414

Quæst. 2. disp. circa 1. caput.

VAESTIO diuiditur in tres partes. In 1. expli-
cabitur quæst. sensum. In 2. adducemus assertiones.
In 3. soluemus rationes contrarias.
IN PRIM A parte quæst. sit prima obserua-
tio. Præcognitio nihil aliud est, quam præcedens rei
cognitio: præcognita vero sunt illa, de quibus est hæc præcognitio.
Cum enim in demonstratione conclusionis cognitio, quæ proprie
est discursiva, deducatur ex præmissarum cognitione, ut superiori
quæst. docuimus: proinde videndū modo est, quæ sint ista, quæ de-
bent præcognosci ante demonstrationis conclusionem, & quibus
præcognitionibus.

Secunda observatio. Cum demonstratio alia sit a priori, & alia a
posteriori, ut dicemus: quæstio potest intelligi de præcognitis, &
præcognitionibus tã in demonstratione a priori, quã a posteriori.

Tertia observatio. In demonstratione a priori, in qua cõcludi-
mus effectum per causam, assumitur pro medio vel tota definitio
subiecti, vel pars illius: unde quia præcognoscimus de subiecto quid
sit definitione rei, proinde non est opus quod cognoscamus mediū
per distinctam præcognitionem, sed potius medium est præcogni-
tum ut quo: nã est id quod præcognoscimus de subiecto, vel id quo
medio cognoscimus subiectum. In demonstratione tamen, in qua
probamus causam per effectum, sumitur effectus pro medio: cū ve-
ro ille non præcognoscatur ut quo de subiecto, necessario præco-
gnoscendum est distincta præcognitione ab aliis, per quas cogno-
scimus subiectum, & affectionem.

Quarta observatio. Præcognitio alia est quæ pertinet ad for-
mam demonstrationis, & de hac non disputamus. Alia vero est,
quæ pertinet ad materiam demonstrationis, & de hac inquirimus
quotuplex sit.

IN SECUNDA parte quæstionis sit prima assertio. Duo
sunt genera præcognitionis, scilicet an sit, & quid sit. Probatur pri-
mo testimonio Arist. id docentis. Probatur secundo ratione. Præ-
cognitio est cognitio necessaria ad inferendam conclusionem, &
quæ non probatur; sed hæc vel est an res sit, vel quid res sit; ergo
omnis præcognitio vel est an res sit, vel quid res sit. Minor proba-
tur ex Arist. 2. de Demonstratione docente, omnem cognitionem
esse an sit, quid sit, qualis sit, & propter quid sit; sed duæ ultimæ de-
monstrantur; ergo duæ tantum primæ præcognoscuntur.

Secunda assertio. Præcognitio an sit, diuiditur in simplicem,
qua præcognoscimus subiectum esse, & in compositam, qua præco-
gnosci-

Quæstio 2. disp. circa 1. caput.

415

gnosceimus principium esse, id est esse verum. Præterea præcogni-
tio quid sit, diuiditur in illa, qua præcognoscimus quid sit aliquid
definitione rei, scilicet subiectum: & illam, qua cognoscimus quid
sit aliquid definitione nominis, ipsa scilicet affectio. Probatur as-
sertio. In primis præcognoscendum est existere: nam nisi præco-
gnoscamus subiectū existere, non possumus de illo per demonstra-
tionem proprietatem concludere: tum etiam de subiecto aliquādo
præcognoscendum est, quid sit definitione rei: nam aliquando de-
finitio rei de ipso subiecto est medium demonstrationis. Præterea
de affectione præcognoscendum est quid significet, nisi enim co-
gnoscamus affectionem definitione nominis, non possumus illam
de subiecto concludere. Tandem de principiis præcognoscendum
est esse vera: quia non possumus præbere assensum conclusioni ex
præmissis deductæ, nisi cognoscamus præmissas, quæ sunt princi-
pia, esse veras; sed hoc non cognoscitur in conclusione; ergo debet
præcognosci: quare quatuor erunt præcognitiones.

Tertia assertio. In demonstratione propter quid tria sunt quæ
præcognoscuntur, scilicet subiectum, principia, & affectio, Proba-
tur primo testimonio Aristotelis hic. Probatur secundo ratione.
Illa sunt præcognoscenda ante demonstrationem, quæ sunt ne-
cessaria ad demonstrationem, & non concluduntur per illam; sed
hæc in demonstratione sunt principia, subiectum, & affectio; ergo
ista tantum sunt ante demonstrationem præcognoscenda: sed hæc
sunt tria; ergo tria tantum debent præcognosci ante demonstra-
tionem propter quid.

Quarta assertio. In demonstratione a posteriori, in qua proba-
mus causam per effectum, quatuor debent præcognosci, scilicet
subiectum, affectio, principium, & medium quod assumitur, nem-
pe effectus. Probatur assertio. In demonstratione a posteriori, me-
dium est causa cognitionis ipsius conclusionis in demonstratione,
ut dicemus in disputatione circa secundū caput quæst. 2. sed causa
conclusionis necessario debet præcognosci ante demonstrationem;
ergo mediū in demonstratione a posteriori necessario debet præ-
cognosci: sed non præcognoscitur præcognitione subiecti, princi-
piorum, aut affectionis; ergo cognoscitur distincta præcognitione:
ergo sunt quatuor præcognita. Probatur ultima minor: quia in-
terdum medium quod assumitur in demonstratione propter quid,
non pertinet ad definitionem essentialem ipsius subiecti demõstra-
tionis: quare non debet præcognosci per illam præcognitionem,
per quam præcognoscimus subiectum.

IN

tandem deueniendum est ad prima principia, quæ per se nota sunt & non probantur discursu. Sed dices. Ex Arist. I. Top. cap. I. per argumenta probabilia probat Dialectica prima principia; ergo prima principia non sunt per se nota, cum per alia probentur. Resp. testimonio Arist. prima principia non probari rationibus probabilibus, quia rationes probabiles sint tota ratio ob quâ intellectus præbeat assensum primis principiis: nam ut Arist. ibidem docet, prima principia sunt, quæ se ipsis fidem faciunt; sed docet Aristot. probari prima principia per rationes probabiles; quia per has explicatur termini primorum principiorum quibus cognitis statim intellectus præbet assensum primis principiis: concurrunt ergo rationes Dialecticæ ut causa sine qua non, ut præbeamus assensum primis principiis. Sed dices. Propterea in cognitione scientifica non datur processus in infinitum, quia tandem deueniendū est ad prima principia quæ sunt per se nota; ergo in cognitione discursiua probabili datur processus in infinitum: quia nunquam possumus deuenire in probabilibus ad prima principia per se nota. Respond. negando consequentiam: dispar enim est ratio: nam conclusiones probabiles eo ipso quod probabiles sunt deducuntur ex principiis probabilibus: quare non datur processus in infinitum: nam tandem deueniendum est ad aliqua principia probabilia quibus intellectus probabiliter præbeat assensum absque eo quod illa ex aliis inferat; qualia sunt hæc principia probabilia: omnis mater diligit filios suos, & omnis ægrotus desiderat sanitatem: sufficit enim ut præbeamus assensum probabiliter principiis probabilibus absque eo quod per alia probentur ut sunt principia probabilia. Sed dices. Maior est certitudo conclusionis necessariæ quā probabilis; sed illi non potest præbere assensum intellectus nisi cognoscat deductam esse ex principiis per se notis, siue proxime, siue remote; ergo neque potest intellectus præbere assensum conclusioni probabili, nisi cognoscat illam deductam esse, aut proxime aut remote, ex primis principiis per se notis. Resp. negando consequentiam: quia dispar est ratio; nam conclusio scientifica, & necessaria habet certitudinem & euentiam: quare cum illam non habeat a se, debet intellectus cognoscere (ut talem illi præbeat assensum) deductam esse ex primis principiis per se notis; quia vero conclusio probabilis solum est probabiliter vera, ut huic probabilitati assensum præbeat intellectus, sufficit cognoscat deductam esse ex principiis probabilibus.

5. Argum. Dices quinto. Cognitionis discursiua inductionis non fit ex præ-

existente

existente cognitione intellectus; ergo falsa est quarta assertio. Probatur antecedens. Singularia solum cognoscuntur a sensibus; sed cognitio discursiua inductionis fit ex cognitione singularium; ergo cognitio discursiua inductionis non fit ex cognitione intellectus. Resp. negando antecedens. Probationi negando maiorem: nam singularia etiam cognoscuntur ab intellectu: imo licet per simplicem notitiam absolutam solum percipiat intellectus naturam vniuersam, metaphysice tamē impossibile est cognoscere hanc eandem naturam per simplicem notitiam comparatiuam, quin cognoscat simul inferiora illius naturæ, ut abunde diximus in disputatione de vniuersis.

Dices ultimo. Cognitionis discursiua enthymematis non fit ex præ-

6. Argum. existente cognitione in genere causæ efficientis; ergo non recte docuimus in quarta assertionem cum Arist. omnem cognitionem discursiua fieri ex præexistente cognitione in genere causæ efficientis. Probatur antecedens. Effectus causæ efficientis non potest fieri a causa non existente; sed cognitio discursiua est effectus causæ efficientis; ergo cognitio discursiua non potest fieri a causa non existente: sed in antecedente enthymematis non reperitur cognitio quæ est causa efficiens cognitionis discursiua; ergo cognitio discursiua enthymematis non fit ex præexistente cognitione in genere causæ efficientis. Probatur minor: quia ut a nobis dictum est conexio mediæ cum extremis est causa efficiens cognitionis discursiua; sed hoc non reperitur in enthymemate: quia solum reperiuntur duo termini; ergo &c. Resp. negando antecedens. Probationi resp. negando secundam minorem. Probationi illius dicimus, enthymema non esse argumentationem ut dictum est 2. lib. priorum in disputatione de enthymemate, sed solum esse orationem discursiua, de cuius ratione solum est inferre consequens, non tamen probare illud. Vnde cum ad inferendum consequens non sit necessaria conexio extremorum cum medio in antecedente, proinde, etsi hæc non reperiatur in enthymemate antecedente, non licet inferre, hoc non esse causam cognitionis discursiua.

QUESTIO II.

Quæ sint præcognitiones, & quæ præ-

cognoscantur.

1. Argum.

IN T E R T I A parte quæst. dices primo. Subiectum, & affectio præcognoscuntur in principiis; ergo non sunt tria quæ præcognoscuntur. Resp. distinguendo antecedens ita. Materialiter concedimus, formaliter negamus: nam quemadmodum qui cognoscit formaliter ternarium in illo cognoscit materialiter binarium non tamē formaliter; ita qui cognoscit principia cognitione complexa in principiis cognoscit subiectum, & affectionem materialiter: quia continetur in principiis materialiter, non tamen formaliter: quia formaliter subiectum, & affectio non præcognoscuntur cognitione complexa, sed potius simplici.

2. Argum.

Dices secundo. Illa debent præcognosci ante demonstrationem quæ sunt necessaria ad demonstrationem, & nō concluduntur per illam; sed medium verbum est necessarium ad demonstrationem, & non concluditur per illam, quia medium verbum nunquam ingreditur cōclusionem; ergo medium verbum debet præcognosci: ergo quatuor sunt quæ præcognoscuntur. Resp. negando ultimā consequentiam: nam medium verbum non est præcognitum distinctum: nam semper continetur in præcognitione subiecti, aut attributi, ut patet in demonstratione propter quid: verbi gratia in hac: omne animal particeps rationis est aptum ad disciplinas; sed omnis homo est animal particeps rationis; ergo omnis homo est aptus ad disciplinas, in qua medium verbum scilicet animal particeps rationis præcognoscitur præcognitione subiecti: nam ut quæst. sequenti dicemus in demonstratione propter quid debemus præcognoscere subiectum definitione rei.

3. Argum.

Dices tertio. Ante demonstrationem debemus præcognoscere formā syllogismi; ergo quatuor sunt quæ præcognoscuntur. Resp. negando consequentiam: nam præcognitio formæ syllogismi pertinet ad librum de Syllogismo, & modo disputamus de præcognitis pertinentibus ad lib. de demonstratione.

4. Argum.

Dices ultimo. Tot sunt præcognita quot sunt præcognitiones, sed præcognitiones sunt quatuor; ergo &c. Probatur maior. Præcognitum denominatur a præcognitione; ergo si sunt quatuor præcognitiones debent etiam esse quatuor quæ præcognoscuntur. Resp. negando maiorem. Probationi negando consequentiam: nam idē præcognitum denominatur a multis præcognitionibus. Argumentum etiam quod probat quatuor esse præcognitiones quia sunt quatuor genera quæstionum nullius est momenti: quia a numero quæstionum, nec desinitur numerus prænotionum, nec rerum quæ præcognoscuntur.

QV AESTIO III.

Quid præcognoscendum sit de subiecto.

I A E C quæstio diuiditur in duas partes: quia in ea duas pertractabimus dubitationes. Prima erit, an de subiecto debeamus præcognoscere quid nominis, vel potius quid rei. Secunda erit, an de subiecto præcognoscendum sit existere.

I N P R I M A parte quæst. pro explicatione primæ dubitationis sit prima obseruatio. Nomine subiecti intelligimus id, de quo concludimus affectionem per demonstrationem.

Secunda obseruatio. Definitio alia est nominis, & alia rei. Inter has tamen hoc est discrimen, quod definitio omnis, quæ explicat quid res sit, explicat etiam quid nomen significet: tamen non omnis definitio nominis sufficiens est ad explicandum quid res sit: quia proposita nominis definitione possum digito demonstrare re definitam, absque eo quod illius naturam cognoscam. Vnde colligo hoc consuetum. Quotiescunque de aliqua re præcognoscimus quid sit definitione rei, præcognoscimus etiam quid sit definitione nominis, non tamen e contra.

Tertia obseruatio. Demonstratio duplex est, alia quia, in qua scilicet demonstramus causam per effectum: & alia propter quid, in qua demonstramus effectum per causam. In demonstratione ergo quia nō debemus præcognoscere de subiecto quid sit definitione rei, sed tantum definitione nominis, quod ita probatur. Id quod concluditur per demonstrationem, non debet præcognosci; sed per demonstrationem quia concludimus definitionem rei de subiecto demonstrationis; ergo in demonstratione quia non debemus præcognoscere de subiecto quid sit definitione rei: quare dubitatio procedit de subiecto demonstrationis propter quid. Sed dices. Per demonstrationem propter quid concludimus affectionem, & tamē de affectione præcognoscimus quid sit definitione nominis; ergo non recte docuimus, illud quod concluditur, non esse præcognoscendum. Resp. negando consequentiam: quia quod diximus, ita est intelligendum. De re aliqua ante demonstrationem non debemus habere illam cognitionem, quam per demonstrationem cōcludimus. De affectione ergo in demonstratione propter quid præcognoscimus quid sit definitione nominis, & concludimus existere, id est

conuenire subiecto; tum etiam in demonstratione quia praecognoscimus quid sit subiectum definitione nominis, id tamen non concludimus, sed potius quid sit definitione rei.

Sit assertio. In demonstratione propter quid, in qua definitio rei subiecti illius futura est medium demonstrationis, semper praecognoscendum est de subiecto quid sit definitione rei. Haec assertio est D. Tho. 1. p. q. 1. art. 7. ad 1. & hic, & Soto quaest. unica in solutione tertii, & Caietani, & aliorum, & probatur ratione ita. Eo modo debet praecognosci subiectum ante demonstrationem, quo necessaria est eius cognitio ad inferendam conclusionem; sed cognitio definitionis rei subiecti est necessaria ad inferendam conclusionem; ergo subiectum debet praecognosci ante demonstrationem secundum definitionem rei. Probatur minor. Cognitio causae, per quam concludimus effectum, & affectionem in conclusione, est necessaria ad inferendam conclusionem; sed huiusmodi cognitio est cognitio definitionis rei ipsius subiecti, quia definitio subiecti est medium & causa in demonstratione propter quid; ergo cognitio definitionis rei ipsius subiecti est necessaria ad inferendam conclusionem. Confirmatur ita. Cognitio existentiae subiecti debet praesupponi ante demonstrationem, ut dicemus in hac eadem questione, & tamen haec non ita necessaria est, ac cognitio definitionis rei subiecti; ergo cognitio definitionis rei subiecti, quae magis necessaria est, debet etiam praesupponi. Esse vero magis necessariam, ex eo fit manifestum, quia est causa proprietatis, quae demonstratur de subiecto.

Pater Tolerus existimat de subiecto solum esse praecognoscendum quid sit definitione nominis. Quae sententia, quae etiam multorum est, nobis non placet. Confirmatur ergo illa primo testimonio Arist. qui hoc capite docuit, de subiecto praecognoscendum esse an sit, & quid sit definitione nominis. Resp. Arist. docuisse, de subiecto demonstrationis praecognoscendum esse quid nominis, quia haec praecognitio subiecti necessaria est ante quaecumque demonstrationem: quia vero praecognitio quid sit definitione rei de subiecto solum est necessaria in demonstratione, in qua definitio rei subiecti futura est medium demonstrationis, proinde hanc praetermisit Arist. quare non sequitur: illam non adduxit; ergo non est necessaria: argumentum enim a negatione testimonii nullius est momenti.

Sed dices. In lib. de Anima demonstrat Arist. quid sit anima; ergo definitio rei subiecti non debet praecognosci ante demonstrationem,

nem, quia id quod per demonstrationem concludimus, ut dictum est non debet praecognosci. Resp. distinguendo antecedens ita. A priori, & in eodem genere causae, nego antecedens: in alio genere causae, siue a posteriori, concedo antecedens: quia enim causae sunt sibi inuicem causae, ut omnes Philosophi docent cum Arist. 2. Physico cap. 3. proinde nullum est absurdum, per definitionem rei subiecti, quae debet praecognosci in demonstratione propter quid tantquam per causam, probare proprietates subiecti, & praeterea a posteriori probare definitionem rei subiecti: quod vero nos docemus est, non debere concludi per demonstrationem subiectum in aliqua scientia in illo genere causae, in quo definitio subiecti, quae debet praecognosci, est causa conclusionum.

Confirmatur secundo. Mathematici non cognoscentes quid sit corpus caeleste definitione rei multas conficiunt demonstrationes de ipso corpore caelesti; ergo ante demonstrationem non debemus praecognoscere quid sit subiectum definitione rei. Respondemus huiusmodi demonstrationes non esse propter quid, sed quia, ut erudite Caietanus hic in solutione huius argumenti: & si forte ex his demonstrationibus aliquae sunt propter quid, illae demonstrant proprietates de figura, & de aliquibus accidentibus corporis caelestis, & in illis definitio rei horum accidentium, quae subiecta sunt in istis demonstrationibus, praecognoscitur ante demonstrationem. Quare in omni demonstratione propter quid praecognoscendum est quid sit subiectum definitione rei.

Sed dices. De Deo habemus scientiam in Philosophia, & tamen non cognoscimus definitionem rei ipsius Dei; ergo solutio est nulla. Respondemus huiusmodi demonstrationes esse quia, & a posteriori: & sic Aristoteles 8. Physico demonstravit Deum esse unum, aeternum, & immutabilem: qua ratione possit dari scientia de Deo a priori non est huius loci: de hac re dicemus aliqua capite secundo & tertio.

IN SECUNDA parte quaestiois pro solutione secundae dubitationis sit prima observatio. Scientiae aliae sunt, quarum obiectum est ens rei: & aliae, quarum obiectum est ens rationis. Certum ergo est, in scientiis quae sunt de ente rationis, non esse praecognoscendum de subiecto illud existere, vel posse existere a parte rei: quia entia rationis solum habent esse obiective in intellectu. Dubitatio ergo procedit de scientiis, quarum obiectum est ens rei, & inquit, an de subiecto debeamus praecognoscere existere actu, vel solum in potentia.

1. Obser.

Secunda observatio. Possumus loqui de scientiis in inuentione, & postquam sunt inuentæ. Inquirimus ergo quænam cognitio existentiæ subiecti requiratur, ad hoc ut possimus de nouo scientiam inuenire, & quæ requiratur, ut habeamus scientiam, quæ iam ab aliis est inuenta.

2. Affer.

Prima assertio. Ut possimus scientiam acquirere de nouo de aliquo subiecto, necessario de illo præcognoscendum est actu existere. Probatur assertio. Omnis nostra cognitio est a sensibus; ergo ut possimus aliquam scientiam inuenire, necesse est ut præcedat sensuum cognitio: sed non potest esse cognitio sensuum, nisi supponamus subiectum existere actu; ergo non potest esse nostra cognitio, nisi supponamus subiectum actu existere, & ex consequenti scientia, quæ de nouo inuenitur, non potest constare, nisi supponatur actualis existentia subiecti. Sed non ita est intelligenda assertio, ut illo tempore quo inuenitur scientia, existat actu subiectum, sed sit est aut tunc existere, aut antea existisse, quando scilicet facta fuit cognitio sensuum.

3. Affer.

Secunda assertio. Absolute loquendo de scientia sufficit præcognoscere de subiecto, aut extitisse, aut existere, aut posse existere. Probatur assertio. Eo modo est necessaria præcognitio existentia subiecti, quo est necessaria existentia ad concludendam proprietatem de subiecto; sed ad hoc sufficit actualis, vel potentialis existentia; ergo, &c.

4. Argum.

Sed dices primo. Scientiæ abstrahunt ab existentia, & ab his omnibus, quæ accidentaria ratione, & contingenter accidunt subiecto; ergo actualis existentia non debet præcognosci, ad hoc ut scientiam possimus adinuenire. Respondemus negando consequentiam: nam licet actualis existentia subiecti non sit de intrinseca ratione scientiæ, tamen actualis existentia subiecti necessario requiritur ad inuentionem scientiarum, quæ originem habet a sensibus, qui solum percipere possunt singularia actu existentia.

5. Argum.

Dices secundo. Illud non debet præcognosci in scientiis, quod per illas potest demonstrari; sed actualis existentia subiecti potest in scientiis demonstrari; ergo non debet præcognosci. Resp. verum esse actuale existentiam posse aliquando demonstrari in scientiis a posteriori: hoc tamen ideo fit, quia prius quàm demonstratur, præsupponitur: nam eo ipso quod demonstratur a posteriori, præsupponitur subiecti existentia, nam demonstratur per effectum, qui necessario presupponit rem esse extra causas. Quare argumentum solum probat, existentiam subiecti non posse demonstrari a priori, quod libe-

ter

ter admittimus: potest tamen a posteriori. Quare non recte multi asserunt, scientiam non posse demonstrare suum subiectum existere: nam licet id nequeat efficere a priori, potest tamen a posteriori per effectum.

6. Argum.

Dices tertio. Vacuum, & infinitum neque existunt, neque possunt existere, & tamen datur scientia in Philosophia naturæ de vacuo, & de infinito; ergo ad hoc ut detur scientia de aliqua re, non est necessarium præcognoscere subiectum existere. Resp. negando consequentiam. Ratio est: quia scientia de vacuo, & de infinito non est absoluta, sed conditionata: non enim absolute demonstrant Philosophi proprietates de vacuo, & infinito, sed cum conditione, id est si esset vacuum, & infinitum has haberent proprietates, & hoc adhuc demonstrant præcognoscendo existentiam subiecti: nam disputat de vacuo, & de infinito Philosophus naturalis: quia cognoscit vacuum per speciem loci corpore repleti: & infinitum per speciem quantitatis finitæ.

7. Argum.

Dices quarto. Habemus scientiam de Angelis, de entibus rationis, &c. sed de istis non habemus cognitionem sensitivam; ergo non est necessaria cognitio sensitiva, ad hoc ut inueniamus scientiam. Resp. de Angelis, & de entibus rationis habere nos cognitionem sensitivam non propriam, id est non per illorum speciem, sed potius per species rerum, quæ a sensibus percipiuntur: quare necessaria est cognitio existentia actualis subiecti, de quo inuenitur scientia, siue illa existentia sit subiecti de quo habemus scientiam, siue alterius, per cuius speciem de hoc alio subiecto incorporeo scientiam de nouo comparamus. Quare illa propositio, nihil est in intellectu quin prius sit in sensu, intelligenda est ita: vel per propriam, vel per alienam speciem.

QVAESTIO IIII.

Quid præcognoscendum sit de principiis.

IN tres partes diuiditur hæc quæstio. In prima proponemus observationes. In secunda adducemus assertiones. In tertia soluemus rationes contrarias.

IN PRIMA parte quæstio sit prima observatio. Per principia, quæ debent præcognosci ante demonstrationem, intelligimus propositiones, ex quibus demonstratio componitur: hoc enim docuit Arist. hoc cap. nam proponens exemplum

Ggg 3

plum

plum de principio, hoc adhibuit. De qualibet re vera est affirmatio, vel negatio. Id etiam constat, quia Arist. docuit eodem loco de principiis esse praecognoscendum esse vera: veritas autem & falsitas, inter illa quae debent praecognosci ante demonstrationem, solum reperitur in propositionibus, ut patet inductione: nam partes maiores, quae antecedunt conclusionem demonstrationis, sunt propositiones: partes vero minores maius extremum, minus extremum, & medium verbum; sed ex partibus minoribus nulla vera est; ergo per principia debemus intelligere propositiones, veritas namque composita, de qua loquimur, solum reperitur in compositione, & diuisione, ut docuimus in disputatione de veritate quaestione secunda.

2. Obser.

Secunda observatio. Non inquirimus, qua ratione debeant praecognosci principia secundum suas partes: quia partes principiorum simplici cognitione cognoscuntur, & dictum est iam quaestione superiori qua ratione debeat praecognosci subiectum; & dicemus quaestione sequenti qua ratione debeat praecognosci quaesitum siue affectio; sed inquirimus, qua ratione debeant praecognosci principia secundum se, & cognitione complexa.

Quid sit
praecogno-
scendum
de princi-
piis.

I N T E R T I A parte quaestionis sit assertio. De principiis praecognoscendum est quid sint, id est esse vera. Ita intelligenda est haec assertio, ut de principiis debeamus praecognoscere esse vera, id est necessariam connexionem attributi cum subiecto. Probatur ergo assertio. Non possumus cognoscere conclusionem esse veram, nisi cognoscamus principia esse vera; sed principia esse vera non cognoscimus per demonstrationem; ergo ante demonstrationem debemus praecognoscere principia esse vera. Probatur minor. Illud tantum cognoscitur per demonstrationem, quod concluditur per illam; sed per demonstrationem non concluduntur principia, ex quibus constat demonstratio; ergo per demonstrationem non cognoscuntur principia, ex quibus demonstratio constat. Quare debemus necessario ante demonstrationem cognoscere principia esse vera.

1. Argum.

I N T E R T I A parte quaest. dices primo. Vera conclusio non solum sequitur ex praemissis veris, sed etiam ex falsis, ut dictum est cum Arist. secundo libro de Syllogismo; ergo ad hoc ut cognoscamus conclusionem demonstratiuam esse veram, non est necesse praecognoscamus, principia ex quibus deducitur, esse vera: quia verum etiam sequitur ex falso. Respondemus negando consequentiam: nam hic non disputamus de demonstratione, ut est argumentatio ratione

ratione formae, qua ratione disputauimus de argumentatione in libris de Syllogismo: sed potius agimus de demonstratione, ut est argumentatio concludens conclusionem scientificam, certam, & euentem. Cum ergo conclusio demonstrationis habeat euentiam, & certitudinem, quam in se habet, ex principiis, ex quibus deducitur, proinde impossibile est posse nos cognoscere conclusionem demonstratiuam, nisi prius cognoscamus esse vera, & per se nota principia, ex quibus talis deducitur conclusio: nam, ut dicemus in disputatione circa caput secundum, de ratione scientiae est triplex certitudo, scilicet ex parte intellectus, obiecti, & medii, siue principiorum.

2. Argum.

Dices secundo. De principiis neque possumus praecognoscere an sint, nec quid sint; ergo nulla ratione possunt praecognosci principia. Patet et consequentia: quia omnis praecognitio vel est an sit, vel quid sit. Antecedens vero probatur: quia an sit, dicit existentiam rei; & quid sit, definitionem; sed de principiis neque praecognoscimus existentiam, neque definitionem, quia existentia, & definitio sunt tantum in rebus incomplexis; ergo de principiis nec possumus praecognoscere an sint, nec quid sint. Respondemus negando antecedens. Probationi autem respondemus negando minorem: quia, ut diximus, duplex est existentia, alia rei simplicis, & alia rei complexae, per quam praecognoscimus rem complexam esse veram.

3. Argum.

Dices tertio. De principiis debemus praecognoscere quid nominis; ergo non solum debemus de illis praecognoscere esse vera. Respondemus negando antecedens: nam ante cognitionem principiorum supponitur cognitio quid nominis, quando cognoscuntur termini, ex quibus componitur principium, scilicet subiectum, & affectio. Quare in principiis non cognoscimus quid nominis, sed potius in ipsis terminis principiorum.

QVAESTIO V.

Quid praecognoscendum sit de affectione.

D I V I D I T U R quaestio haec in duas partes. In prima proponemus assertiones. In secunda adducemus contrarias rationes.

Diuisio 2.

I N

1. Assert.

I N P R I M A parte quæstionis sit prima assertio. In demonstratione, in qua concludimus proprietatem de subiecto, non debemus præcognoscere quid sit proprietas, neque an existat. Probatur assertio. Quod demonstratur, non debet præcognosci; sed in huiusmodi demonstratione demonstramus proprietatem esse, & quid sit; ergo non debemus hoc præcognoscere. Probatur minor. Totum esse proprietatis est subiecto convenire; sed hoc demonstramus; ergo hoc non debemus præcognoscere.

2. Assert.

Secunda assertio. Ante demonstrationem propter quid, debemus præcognoscere de proprietate definitionem nominis. Probatur assertio. Non possumus cognoscere per conclusionem proprietatem convenire subiecto, nisi præcognoscamus quid significet nomen proprietatis; sed hoc præcognoscimus præcognoscendo proprietatem definitionem nominis; ergo non possumus cognoscere in conclusione proprietatem convenire subiecto, nisi præcognoscamus de proprietate definitionem nominis.

3. Assert.

Tertia assertio. In demonstratione quia debemus præcognoscere de proprietate quid sit definitionem rei, & an existat. Probatur assertio: quia in demonstratione quia proprietas medium est ipsius demonstrationis.

1. Argum.

I N S E C U N D A parte quæst. dices primo. De affectione semper debemus præcognoscere an existat; ergo prima assertio est falsa. Probatur antecedens. Per demonstrationem propter quid solum concludimus proprietatem inherere subiecto; sed omnis inherencia supponit existentiam; ergo antequam concludamus proprietatem inherere subiecto, debemus præcognoscere proprietatem existere. Resp. in omni demonstratione quia præcognoscendum esse necessario proprietatem existere: quia per illam demonstramus definitionem de subiecto. Ut vero intelligamus quomodo res se habeat in demonstratione propter quid, obervandum est, de proprietate posse nos cognoscere an existat ut res quædam est: tum etiam, an existat per ordinem ad subiectum, id est, an proprietas dimanet actu a principio essentiali, a quo fluit. Resp. ergo, in demonstratione propter quid posse nos cognoscere ante conclusionem proprietatem existere, ut res quædam est, tamen non debere nos præcognoscere, an proprietas existat, ut dicit ordinem ad suum subiectum. Primum probatur ex Arist. qui 2. lib. de Cælo demonstraturus terram esse rotundam, supposuit esse rotunditatem in rerum natura, ut res quædam est. Secundum vero probatur: quia quod concluditur per demonstrationem, non debet præcognosci; sed per demon-

demonstrationem propter quid concludimus existentiam proprietatis in ordine ad subiectum; ergo hæc non debet præcognosci. Sed dices. Quando præcognoscitur aliquod totum secundum existentiam, præcognoscitur etiam existere illius partes; sed ut dictum est, ante demonstrationem præcognoscimus principia existere; ergo debemus præcognoscere partes principiorum existere: sed affectio est pars principiorum; ergo debemus præcognoscere affectionem existere. Respondemus admittendo omnia quæ argumentum probat, negando tamen præcognoscendum esse de affectione an existat in ordine ad subiectum, sed solum ut res quædam est: nam in principiis affectio, siue proprietas non coniungitur cum subiecto, sed cum definitione subiecti, ut patet in hac demonstratione: omne animal rationale est aptum ad risum; sed omnis homo est animal rationale; ergo omnis homo est aptus ad risum: aptitudo enim ad risum, quæ proprietas est, non coniungitur cum subiecto, ac proinde non est præcognoscenda existentia illius in ordine ad subiectum, sed coniungitur cum definitione nominis, quæ clare, & explicitè dicit, quod homo in confuso, at in conclusione proprietas de subiecto demonstratur. Quare non præcognoscitur existentia quæ demonstratur.

Ex dictis in his quæstionibus infero, ante conclusionem demonstrationis solum esse tria quæ præcognoscuntur, scilicet subiectum, affectionem, & principium. Sed dices. Conclusio cognoscitur in præmissis; ergo plura sunt quæ præcognoscuntur. Resp. negando consequentiam: quia loquimur de his quæ clare & distinctè præcognoscuntur, conclusio vero non cognoscitur clare in præmissis, ut iam dicemus.

QVAESTIO VI.

An conclusio cognoscatur in præmissis, & an simul cum ipsis cognoscatur.

I D I D I T V R quæst. in quatuor partes. In prima proponemus observationes. In secunda quoddam fundamētum. In tertia adducemus assertiones. In quarta solvemus contraria argumenta.

I N P R I M A parte quæst. sit prima observatio. Quæstio hæc duo inquit. Primum est, an cognoscatur in præmissis

Hhh

sis se-

sis: secundum est, an cognoscatur simul cum præmissis: quare his duobus satisfaciemus suo ordine.

2. Obser.

Secunda observatio. Pro decisione rei, quam inquit quaestio, advertendum est, cognitionem aliam esse claram & distinctam, illam scilicet, qua aliqua res in se ipsa, & non in alia cognoscitur actu: & aliam virtuale & confusam, illam scilicet, in qua res cognoscitur in alia, in qua virtute continetur.

3. Obser.

Tertia observatio pro solutione rei, quam secundo loco inquit quaestio. Quaestio hæc procedit de intellectu recte disposito, & non impedito: ut intellectus recte disponatur, primo requiritur, ut cognoscat rectitudinem consequentiae. Quare intellectus hac cognitione destitutus, non est recte dispositus. Secundo requiritur, ut recte applicetur præmissis: non enim sufficit intellectum cognoscere formam demonstrationis, sed debet etiam applicari præmissis, & non solum illas cognoscere, sed etiam vim in illis, quam habet inferendi conclusionem demonstratiivam. Tertio requiritur, ut intellectus capacitas non sit adimpleta: est enim intellectus noster finitæ virtutis, ac proinde nequit simul infinitas habere intellectiones. Quare ratione huius conditionis fieri poterit aliquando, ut cognitis præmissis, non præbeat assensum clarum statim conclusioni. Tandem requiritur, ut intellectus his conditionibus recte dispositus non impediatur: potest enim impedi vel a Deo, vel ab alia causa extrinseca.

4. Obser.

Quarta obser. Duobus modis potest aliqua potentia a suo obiecto necessitari. Primo quoad exercitium, id est ad statim operandum. Secundo quoad specificationem, id est ad operandum hoc, & non illud.

5. Obser.

Quinta observatio. Hoc est discrimen inter potentiam liberam, & naturalem; quod potentia libera, qualis est voluntas, etiam si non impediatur, potest non operari: at potentia naturalis, nisi impediatur, non potest non operari. Ratio discriminis est: quia potentia libera indifferens est ad utramque partem: ut voluntas, quæ potest velle & nolle aliquam rem: eius enim determinatio pedit ex modo, quo apprehenditur obiectum: at potentia naturalis determinata est, quare nisi impediatur, non potest non operari: ut potentia ignis naturalis est, & determinata ad producendum ignem. Quare statim ac igni opponuntur combustibilia, ignis comburit, nisi impediatur.

6. Obser.

Sexta observatio. Simultas duplex est, alia naturæ, & alia temporis, quemadmodum etiam & prioritas. Et quia illud dicitur prius altero natura, quod est causa illius, proinde causa & effectus non possunt esse simul natura. Quare certum est, conclusionem non

posse

posse simul natura cognosci cum præmissis: quia ut dictum est, cognitio præmissarum causa est cognitionis conclusionis. Quaestio ergo inquit, an cognitio conclusionis sit simul tempore cum cognitione præmissarum: id est, an in eodem tempore, vel instanti cum præmissis cognoscatur.

IN SECUNDA parte quaestionis sit prima assertio. Conclusio virtute cognoscitur in præmissis. Probatur primo testimonio Aristotelis, qui primo capite huius libri docuit, id quod per demonstrationem concludimus, partim esse incognitum; quia ante demonstrationem non est cognitum actu: & partim esse cognitum, quia potentia & virtute in præmissis cognoscitur. Hoc docuit illis verbis: *Sunt igitur res quedam, &c.*

Probatur secundo ratione. Quod in alio continetur virtute, in alio virtute cognoscitur; sed conclusio continetur virtute in præmissis; ergo conclusio virtute cognoscitur in præmissis.

Secunda assertio. Conclusio non cognoscitur in præmissis actu & clare. Probatur assertio. Quod non est in se actu, sed tantum in virtute suæ causæ, non potest cognosci actu & clare, sed tantum virtute; sed conclusio in præmissis non est actu in se, sed tantum in virtute suæ causæ; ergo conclusio in præmissis non potest cognosci actu & clare. Probatur minor: quia præmissæ sunt causæ, & conclusio effectus, qui ab illis efficitur, & illarum actuale cognitionem consequitur, ut abunde docuimus quaestione prima, & primo libro Priorum in disputatione de Syllogismo quaest. 3. & 5.

Probatur secundo. In conclusione cognoscitur unum extremum de alio; sed in præmissis nunquam cognoscitur unum extremum de alio; ergo conclusio non cognoscitur in præmissis. Probatur minor. Unum extremum non potest cognosci de alio, nisi per compositionem, in qua unum tribuitur alteri, vel negatur de illo; sed hoc non fit in præmissis; ergo unum extremum non cognoscitur de alio in præmissis. Probatur minor: quia in præmissis semper coniungitur medium cum extremis, nunquam tamen præmissæ inter se.

Tertia assertio. Cognita maiori & minori statim in eodem instanti terminante illam cognitionem præbet intellectus necessario assensum conclusioni, si intellectus sit recte dispositus, & non impediatur. Quæ conclusio ita intelligenda est, ut intellectus cognitus præmissis necessitetur ad præbendum assensum conclusioni quoad exercitium, & quoad specificationem. Probatur primo testimonio Aristotelis, qui in contextu docuit, si cognovisti omnem triangulum habere tres angulos, & cognovisti figuram depictam in semicirculo

Hhh 2

esse

Conclusio
cognosci-
tur virtute
in præmis-
sis.

Conclusio
non cognos-
citur actu
in præmis-
sis.

Quando
cognosca-
tur conclu-
sio.

esse triangulū, statim, inquit, ac animū ad id appolisti, cognouisti habere tres angulos. Probatur secundo ratione. Omnis potētia naturalis non impedita proposito suo obiecto, statim necessitatur ad operandum, si sit recte disposita, tam quoad exercitium, quā quoad specificationem; ergo cum intellectus sit potentia naturalis nisi impediatur, & sit recte dispositus, cognitis præmissis necessario statim debet præbere assensum conclusioni: nam ut constet ex prima quaestione huius cap. propositio, & assumptio si sint recte dispositæ, necessario inferunt conclusionem: quare producunt conclusionem, quæ obiectum est etiam intellectus; & ex consequenti cum intellectus sit potentia naturalis recte disposita, & non impedita, ut supponimus, necessitatur quoad exercitium, & specificationem. Antecedens probatur inductione: quia posito bono, non permixto cum malo, non potest voluntas non velle, & posito igne recte disposito intra sphaeram suæ actiuitatis, statim ignis comburet lignum nisi impediatur, & sic de cæteris; ergo, &c. Probatur quoque tertio. Ut se habet voluntas ad bonum, & ad volitionem mediorum & finis: ita intellectus ad verum, & ad intelligentiam principiorum, & conclusionis; sed non potest voluntas, si præcesserit volitio mediorum nolle finem; ergo non potest intellectus si præcesserit cognitio principiorum, non præbere assensum statim conclusioni.

1. Argum.

I N S E C U N D A parte quaestionis dices primo. Secunda assertio est vera; ergo intellectus, cognitis præmissis argumentationis probabilis, tenetur necessario statim præbere assensum conclusioni, quæ ex illis deducitur. Resp. distinguendo consequens ita: quoad exercitium, concedo: quoad specificationem, nego consequentiam. Ratio est: quia in argumentationibus necessitatur intellectus ad exercitium cognoscendi conclusionem, eo quod præcognouit formam in præmissis, ex qua necessario inferitur conclusio, quæ forma æque necessaria est in demonstratione, & in argumentatione probabilis; quia necessitas præbendi assensum eidem conclusioni, desumitur ex materia, quia præmissæ demonstrationis sunt necessariae, & per se notæ, & ex consequenti percipit intellectus, in illis nihil falsi posse esse permixtum, proinde statim ac cognoscit, illam conclusionem ex præmissis deduci, illi præbet assensum scientificū: at vero quia præmissæ argumentationis probabilis non sunt per se notæ, & illis præbet assensum intellectus cum formidine, existimans in illis aliquid falsi posse contineri, proinde conclusioni ex illis deductæ non statim præbet assensum intellectus quoad specificationem, assentiendo, illas necessario esse veras, sed ab huiusmodi assensu

assensu intellectus aliquantulum retardatur, quemadmodum & voluntas, cum proponitur illi aliquod bonum, in quo intellectus nihil mali permixtum cognoscit, statim circa illud bonum habet volitionem voluntas: si tamen in bono proposito voluntati, cognoscit intellectus esse permixtum aliquod malum, voluntas ab illius boni prosecutione detinetur.

Dices secundo. Ut se habet figura ad quantitatem, ita intellectus ad intellectum; sed quantitas non potest habere simul plures figuras; ergo neque intellectus plures intellectiones. Probatur maior ex D. Thom. 1. p. q. 85. ar. 4. ubi refert ex Arist. 2. Top. cap. 4. posse intellectum plura scire, intelligere non nisi vnum. Resp. negando propositionem. Probationi dicimus Arist. ita esse intelligendum: potest intellectus multa scire, id est potest simul perfectam cognitionem habitualement multarum rerum habere: non tamen potest simul multa intelligere, id est multarum rerum non potest simul intellectus actualem cognitionem exactam habere, ita, ut si vnā tantum rem actu intelligeret. Ratio est: quia intellectus noster est finitæ virtutis, ac proinde non potest simul multas res perfecte intelligere. Ita etiam intelligendum est id, quod communiter dici solet, scilicet pluribus intentus minor est ad singula sensus. Si enim sensus multa simul cognoscit, non potest æque perfecte quoduis ex illis cognoscere, ac si vnum tantum cognosceret. Idem contingit in intellectu, qui potest vere multa simul actu intelligere, non tamē ita perfecte, ac si vnum tantum intelligeret. Hanc solutionem rectā esse confirmamus ex Arist. 2. de Anima cap. 7. & 8. quia intellectus non est minoris virtutis, quā sit sensus; sed sensus potest simul plura cognoscere multis sensationibus; ergo intellectus potest etiam simul multa actu intelligere pluribus intellectionibus. Et confirmatur: quia visus non potest per eandem actionem ferri in obiecta diuersa specie, quia illa cognoscit per diuersas species sensibiles; ergo eodem modo intellectus, quando multa cognoscit, non potest illa cognoscere per eandem intellectionem, cum illa multa intelligat per diuersas species intelligibiles.

Probatur tertio: quia si intellectus non potest simul multa intelligere per multas actiones, siue intellectiones, vel hoc repugnet ex parte intellectus, vel ex parte intellectionum, quia scilicet intellectiones essent contrariæ; sed neutro ex his modis repugnat; ergo, &c. Probatur minor. Non repugnat ex eo, quod intellectiones sint contrariæ: nam etiam si intellectiones sint de rebus contrariis, non sunt contrariæ, ut dictum est cap. ult. libri de Enunciatione. Neque

repugnat ex parte intellectus: quia quævis potētia per diuersas formas potest simul multas actiones exercere, ut patet in aqua, quæ per frigiditatem potest frigefacere, & per humiditatem humectare: & similiter in igne, qui potest simul per siccitatem exsiccare, & per calorem calefacere, & sic de cæteris; ergo neutro ex illis modis repugnat. Quare, &c. Id etiā confirmatur in Angelis, qui simul per diuersas intellectiones Deum, & creaturas intelligunt.

3. Argum. Dices tertio. Intellectus noster est potentia libera, saltem ex imperio voluntatis; ergo quādo cognouit præmissas, potest applicari, & non applicari ad præbendum assensum conclusioni: quare assertio est falsa. Respondemus negando assertionem esse falsam, nam assertio solum docet, id quod docet, de intellectu recte disposito, & applicato.

4. Argum. Dices quarto. Causa efficiens est prior suo effectu; sed cognitio præmissarum, ut diximus quaest. 1. est causa cognitionis conclusionis; ergo cognitio præmissarum est prior cognitione conclusionis. Resp. maiorem esse veram de prioritate naturæ, falsam tamen de prioritate temporis, de qua loquimur; & eodem modo soluitur argumentum, quod probat, omnem terminum posteriorem esse via. Sed dices. Cognitio præmissarum est in tempore, quia discursiva est, & in cognitione discursiva una pars fit post aliā; sed cognitio conclusionum est in instanti; ergo non sunt simul tempore cognitio conclusionis, & præmissarum. Respondemus negando consequentiam: quia cognitio præmissarum est necessario, non solum tempore antecedente instans, in quo cognoscitur conclusio; sed etiam in illo eodem instanti, ut diffuse dicemus in libris de Anima.

5. Argum. Dices ultimo. Ex Arist. 2. Priorum cap. 17. possumus cognoscere omnem mulam esse sterilem, & hanc esse mulam, & ignorare an sit sterilis; ergo conclusio non cognoscitur simul cum præmissis. Respondemus negando consequentiam: quia Aristoteles ibi intelligendus est de intellectu non recte disposito, vel non applicato: hæc enim ideo docuit, ut intelligeremus, ad præbendum necessario assensum conclusioni, non sufficere cognoscere nos veritatem præmissarum, ex quibus deducitur, sed debere nos aduertere, & contemplari præmissarum dispositionem, ratione cuius sequitur necessario conclusio ex illis.

CAP. II. QUID SIT SCIENTIA, ET QUID DEMONSTRATIO.

ARGUMENTVM.

PROponit hoc capite Arist. definitiones demonstrationis, & scientiæ: explicat conditiones propositionum demonstrationis, & propositis variis principiorum speciebus, concludit, principia debere esse certiora conclusione.

LANE autem, &c. Scire, inquit, Arist. perfecte, & non sophisticarum modo, est rem per causam cognoscere, & ita illius rei esse causam, ut aliter euenire non posse existimemus.

Nam quod rem, &c. Propositam scientiæ definitionem probat ex cōmuni consensu: nam qui reuera sciunt, propterea dicunt se scire, quia cognoscunt rem per causam: itaque res, quæ sub scientiā cadit, ita certa est, ut nō possit aliter euenire. Quia poterat aliquis obicere, aliquam esse scientiam, quæ non est per causam, proinde, quasi tacite respondens, inquit, in sequētibz dicemus, an sit aliud genus scientiæ. Illud tamen modo certum est, illum scientiam habere, qui rem per demonstrationem cognoscit. His ultimis uerbis secundam assignat scientiæ definitionem.

Demonstrationem autem, &c. Prima definitio demonstrationis est. Syllogismus gignens scientiam: statim enim ac rem demonstratione cognoscimus, illam scimus.

Si igitur, &c. Ex hoc, quod scire est rem per causam cognoscere, colligit secundam definitionem demonstrationis, quæ ita habet. Ratiocinatio constans ex ueris, primis, immediatis, notioribus, prioribus, & causis conclusionis. Definitionem ita probat. Quia nisi propositiones, ex quibus demonstratio componitur, sint huiusmodi, non sunt apta principia ad demonstrandum. Licet enim aliquis syllogismus possit constare ex propositionibus, in quibus istæ omnes conditiones non inueniantur, tamen fieri non potest, ut demonstratio constet ex propositionibus non habentibus omnes has condiciones: nam talis demonstratio nunquam certe scientiam efficiet.

Ac veras quidem, &c. Probat, omnes istas conditiones requiri ad demonstrationem. In primis; propositiones debere esse ueras, probat ita. Quia conclusio demonstrationis uera est, & nequit deduci ex præmissis falsis. Sed dices statim. Arist. 2. lib. Priorum docuit, ex falso aliquando sequi uerum, & ali-quādo falsum; ergo ratio Arist. nulla est. Resp. negando consequentiam: nam in libro Priorum intelligendus est Arist. quatenus ad uim consequentionis modo

1. definitio
scientiæ.

2. definitio
scientiæ.

1. definitio
demonst.

2. definitio
demonst.

uero quatenus ad uim probationis, & causalitytis: id est ex propositionibus falsis ratione formae sequitur conclusio aliquando, quae in se uera est: non tamen potest probari tanquam per causas praemissas falsas: quia propositio falsa, licet possit esse causa inferendi conclusionem ueram, non tamen potest illa probare: modo uero docet, conclusionem ueram non posse deduci ex falsis, quia conclusio demonstratiua, de qua modo loquitur, non solum ratione formae ex praemissis inferitur, sed etiam per praemissas tanquam per causas probatur: & non solum conclusio demonstrationis habet hoc, quod est ex praemissis inferri, sed etiam habet ueritatem scientificam, eo quod probatur tanquam per causam per principia uera, a quibus deducitur. Quare recte docuit Arist. conclusionem ueram in demonstratione necessario debere deduci ex principiis ueris.

Primas uero, &c. Probat demonstrationis propositiones esse primas, & indemonstrabiles, id est immediatas; quia si ille mediatae essent, & possint a priori probari, non cognosceremus illas, nisi per demonstrationem: nam ea, quae demonstratione concludi possunt, tunc perfecte sciuntur, quando per demonstrationem cognoscuntur.

Sed etiam ut causas, &c. Debent praeterea propositiones demonstrationis esse causae conclusionis, & priores, & notiores conclusioni. Id probat Arist. quia scire est re per causam cognoscere; ergo propositiones debent esse causae conclusionis: quare debent esse priores, & notiores; notiores quidem ita ut de illis cognoscamus quod sint, id est esse ueras, & quid illorum termini significant. Sed dices. Propositio, & assumptio sunt priores conclusioni; ergo non recte diximus in ultima quaest. superioris capitis conclusionem simul cum praemissis cognosci. Resp. negando consequentiam: quia propositiones demonstrationis possunt dupliciter sumi: primo, ut propositiones quaedam sunt, & hoc modo sunt priores ipsi conclusioni: secundo sumi possunt, ut simul sumantur, & actu inferunt conclusionem, & hoc modo sunt simul cognitione cum ipsa conclusioni. Sed dices: ergo non sunt causas, quia omnis causa est prior suo effectui. Resp. negando consequentiam: quia sunt simul tempore conclusioni, priores autem natura: & hoc sufficit ut sint causas.

Priora nobis, & natura.

Dicuntur autem priora, &c. Quia docuit, demonstrationem debere consistere ex prioribus, & notioribus, docet modo, priora, & notiora in duplici esse differentia, scilicet natura, & nobis. Illa sunt priora & notiora nobis, quae magis nostris obiciuntur sensibus. Natura uero, quae a sensibus sunt remotiora. Notiora enim natura, inquit, sunt res uniuersae: notiora uero nobis sunt res singulae: res uero singulae & uniuersae contrariae sunt inter se. Constat ergo demonstratio ex prioribus natura. Dubitant interpretes quae sint nobis & natura notiora, & quid intelligat per res uniuersas, & singulares Aristot. nos tamen id explicauimus primo Physico quaest. 2. circa 1. caput.

Quod autem supra, &c. Dixit, demonstrationem constare ex primis, & etiam

etiam ex prioribus, ne aliquis existimet, idem esse prima, & priora, docet per prima intelligere principia: primum enim & principium, inquit, pro eodem summo: quare non est idem, constare ex primis, & ex prioribus: quia principia dicuntur prima in ordine ad conclusionem, quae posterior est, & ex illis deducitur; dicuntur uero priora, quia non habent ordinem ad ea, quae antecedunt.

Est autem principium, &c. Iam in ultima capitis parte ex dictis occasione desumpta proponit definitiones, & quasdam diuisiones principiorum demonstrationis: & tandem proponit duo theoremata. Definitur ergo principium. Propositio immediata. Dicitur, im mediata, quia non est alia prior, per quam possit probari. Dicitur, propositio, quia est altera enunciationis pars. Enunciatio enim est oratio uerum, uel falsum significans. Propositio uero est, in qua unum de altero enunciat. Dicitur propositio, quia in argumentatione proponitur. Differt tamen propositio dialectica a demonstratiua: quia illa sine discrimine continet utramque contradictionis partem: demonstratiua uero alteram tantum, illam scilicet, quae uera est. Subdit, ex duabus partibus contradictionis quamuis esse enunciationem. Est uero contradictio, oppositio propositionum sine medio, quarum una affirmans est, quae aliquid alicui tribuit: altera uero negans, quae aliquid de aliquo detrahit.

Definitio principii.

Quid sit contradictio.

Principia immediata, &c. Prima diuisio. Principia immediata alia sunt, quae licet demonstrari non possint, tamen non sunt adeo nota, ut non egeant explicatione, & appellantur positiones, siue theses. Dicuntur enim positiones, quia debent poni, siue exponi ab eo, qui docet, ut intelligantur a discipulo: ut hoc principium est positio: linea ducta a centro ad circumferentiam circuli sunt aequales: nam licet certum sit, ut tamen intelligatur, eget expositione. Alia uero sunt principia adeo ex se manifesta, ut nulla egeant expositione: ut hoc principium: omne totum est maius sua parte, & appellantur huiusmodi principia pronuntiata, & a Graecis axiomata, id est dignitates: nam huiusmodi principia digna sunt, quia adeo manifesta, ut statim ac proponuntur, praebeat illis intellectus assensus.

1. Diuisio.

Sed & positiones, &c. Secunda diuisio. Propositiones diuiduntur in hypothesis, quas suppositiones appellamus: & in definitiones. Suppositiones sunt principia, in quibus una pars enunciationis de altera supponitur, siue affirmetur, siue negetur: ut illa propositio. Linea ducta a centro ad circumferentiam sunt aequales. Definitiones uero sunt propositiones, in quibus nihil enunciat. ut animal rationale. Et quamquam definitiones in scientiis supponantur, ut ab Arithmetica supponitur haec definitio, unitas est indiuisibilis secundum quantitatem: tamen definitiones non sunt proprie suppositiones: non enim idem est supponere uerbi gratia unitatem esse in rerum natura, & quid sit unitas.

2. Diuisio.

Quoniam autem, &c. Supponit iam duo theoremata. Primum est. Quia

1. Theore.

scienti: sit per rationationem, quæ est demonstratio, & omnis uis ratio-
tionis posita est in præmissis, proinde ante demonstrationem non solum debe-
mus cognoscere, aut omnia, aut aliqua ex principiis, sed etiam debemus cogno-
scere, aut omnia, aut aliqua certiora multo esse conclusionibus, quæ ex illis prin-
cipiis deducuntur. Vltimam partem huius theoremat, debere scilicet princi-
pia esse certiora conclusione, ita probat. Propter quod unumquodque est tale,
illud est magis tale; ueluti semper nobis charior est ille, cuius causa alterum
amamus; sed conclusiones sunt certæ propter principia, ex quibus deducuntur;
ergo principia debent esse certiora.

Atque nemo, &c. Quæ ab Aristot. hoc textu docentur, ita difficillima
sunt, ut apud interpretes uix inueniam contextus consonam expositionem. Pla-
cet ergo nobis modus dicendi Toleti, qui existimat, textum esse corruptum. Quare
hic est sensus uerborum Aristot. Nō potest quis magis assentiri propositionibus,
quas nescit, aut quarum non habet certioram cognitionem, quam assentiat
conclusioni paratæ per demonstrationem; cum ergo magis assentiamur præ-
missis, quam conclusioni præmissæ, saltem aliquæ, debent cognosci cognitione
certiori, quam cognoscatur conclusio: quare certum est, demonstrationem debere
constare ex propositionibus, quas debemus ante demonstrationem cognoscere
cognitione certiori ipsa conclusione. Si enim principia non essent certiora cō-
clusionem, saltem aliqua ex illis, non possemus ex illis conclusionem deducere.

2. Theore.

Qui igitur per demonstrationem, &c. Secundum theorema. Ut ali-
quis assequatur scientiam alicuius conclusionis, non solum debet cognoscere prin-
cipia certiora conclusione, quæ ex illis deducitur, sed etiam debet cognoscere
nihil esse certius illis principiis: immo nihil certius debet cognoscere, quā prin-
cipia illis contraria talia esse, ut si ex illis aliqua concluderetur conclusio, illa
esset summa in scientia & ignorantia: alioquin, inquit, non esset uerum, scien-
tiam esse cognitionem omnino certam, & immutabilem.

CAP. III. IN QVO IMPUGNAT ARIST. DVAS SENTENTIAS VETE- RVM PHILOSOPHORVM. ARGVMENTVM.

Impugnat hoc in capite Arist. sententiam existimantium, omnium rerū
dari demonstrationes: tum contrariam, docentem de nulla re dari de-
monstrationem, euerit.

ED quoniam, &c. Supponendum est ante explicationem contex-
tus, ueteres Philosophos existimasse, omnia quæ cognoscuntur, cogno-
sci per demonstrationem. Ex quo principio ortum habuerunt duo
errores,

errores, quos modo Arist. impugnat. Inquit enim, quia principia debent cogno-
sci, & sciri ante conclusionem, proinde aliqui existimauerunt nullam esse de re-
bus scientiā. Alii uero crediderunt, omnia posse per demonstrationem cognosci.
Sed nec Philosophi primæ sententiæ, nec secundæ uerum asserunt, nec probant
necessario id, quod intendunt.

Primum enim qui omnem, &c. Philosophi primæ sententiæ illum pro-
bant: quia si daretur scientia de rebus, esset concedendus processus in infinitum:
nā semper cognoscimus ex principiis cognitis: si ergo omnia cognoscuntur per
demonstrationem, debent etiā per illam cognosci illa principia, & sic in infinitum.

Ac illi quidem, &c. Docet Arist. recte affirmare istos Philosophos, non
esse concedendum processum in infinitum, quem sequi, ita confirmant. Quia si
deueniendum est ad aliqua principia, in quibus mens conquiescat, affirmandū
erit, illa principia esse cognita, quia omnis cognitio ac scientia sit per demon-
strationem, & illa principia, cum prima sint, non possunt per demonstrationem
probari. At uero si principia non cognoscuntur, neque sciuntur per demon-
strationem, conclusiones, quæ ex illis deducuntur, non possunt per demonstra-
tionem cognosci, sed solum quasi ex conditione, id est per cognitionem, quæ per-
tinet ad cognitionem: quæ omnia absurda sunt.

Aliqui autem, &c. Philosophi secundæ sententiæ, inquit, existimabant, om-
nia cognosci per demonstrationem, quemadmodum & Philosophi primæ sen-
tentiæ dicebant tamen, omnium rerum esse cognitionem per demonstrationem:
quia fieri potest, ut res per seipsas mutuo & uicissim probentur demonstratione
in orbem: id est, ut probentur conclusiones per principia, & rursus principia
per conclusiones.

At uero nostra, &c. Proponit Arist. suam sententiam docentem, non
omnem scientiam, id est non omnem cognitionem certam, & euidentem, fieri
per demonstrationem: quia principia prima, quæ immediata sunt, sine ulla de-
monstratione possunt cognosci clare, & certe.

Id quod hac ratione, &c. Probat suam sententiam: nam si demonstratio
sit ex principiis ante cognitis, necessario deueniendum est ad aliqua principia
immediata: in quibus intellectus conquiescat, absque eo quod illa per demonstra-
tionem probet. Quare, inquit, existimo, non solum constituendam esse scientiā
per demonstrationem, sed etiam constituendum esse principium quoddam scien-
tiæ, per quod prima principia cognoscamus: id est præter habitum scientiæ est
habitus primorum principiorum, qui scientiæ principium ex eo appellatur,
quia ab illo omnis conclusionis cognitio deducitur: per hunc enim habitum co-
gnoscuntur extrema, id est termini ex quibus constant principia, quibus ter-
minis cognitis cognoscuntur in se principia, nam principia per solam ter-
minorum cognitionem sunt nota & manifesta, ut dicemus in questionibus dispu-
tationis sextæ.

Refellitur
2. senten.

2. Ratio.

3. Ratio.

436 Comment. in 1. librum de Demonstratione.

Deinde vero illud, &c. Secundam sententiam impugnat tribus rationibus. Prima est. Omnis demonstratio constat ex prioribus, & notioribus naturis; ergo non datur demonstratio in orbem. Probatur consequentia: quia conclusio, quæ est minus nota natura, est principium in demonstratione in orbem: quare idem esset prius & posterius, notius & ignotius natura, quod est absurdum.

Iam vero illos, &c. Secunda ratio. Datur demonstratio in orbem; ergo idem probatur per seipsum, quod est absurdum. Probatur consequentia. In demonstratione in orbem conclusio probatur per principia, & principia per conclusionem: quare a primo ad ultimum, si datur demonstratio in orbem, idem probatur per seipsum.

Præterea reciprocorum, &c. Demonstratio in orbem tantum fit in terminis reciprocis, & æqualibus; ergo si omnes res probamus per demonstrationem in orbem, non datur de omnibus scientia, ut illi asserunt: quia multe sunt demonstrationes in terminis non reciprocis, ut sunt illæ, per quas demonstratur proprietates generis de aliqua specie. Solutio rationum primæ sententiæ satis manifesta est ex propria sententiâ Arist. negat enim, omnia cognosci a priori; & docet primæ principia, ex quibus cetera deducuntur, a seipsis cognosci.

CAP. IIII. EX QVIBVS PROPOSITIONIBVS DEBEAT CONSTARE DEMONSTRATIO.

ARGVMENTVM.

IN hoc cap. 4. Arist. 1. probat demonstrationem constare debere ex necessariis; secundo docet, quid sit dici de omni; tertio proponit quatuor modos dicendi per se; quarto definit attributum vniuersum.

Omne demonstratio-
nem constare ex necessariis.

VONIAM autem, &c. Primum præstat Arist. ita. Id quod certe scimus, non potest aliter se habere; ergo conclusio demonstrationis, quæ certe scitur a nobis, erit necessaria, quia non potest aliter se habere: sed conclusio demonstrationis fit ex præmissis; ergo præmissæ non potuerunt aliter se habere, & ex consequenti demonstratio constabit ex necessariis. Si enim præmissæ non essent necessariae, non posset ex illis deduci conclusio: quia non possent aliter se habere: quare, inquit, dicendum est, quæ sint, & quales propositiones necessariae, ex quibus constat demonstratio. Ac primum explicandum est, quid sit dici de omni; præterea quæ dicantur per se, & quæ vniuersæ.

In omni

Comment. in 1. lib. de Demonstratione. 437

In omni id, &c. Dici de omni est, attributum uere, & omni tempore affirmari de omnibus contentis sub subiecto. Hoc illustrat propositis exemplis, & definitionem probat: quia ad ostendendum, propositionem aliquam non esse de omni, adducimus instantiam, nempe quia non conuenit omnibus, uel quia non conuenit omni tempore.

Per se autem, &c. Proponit iam quatuor modos dicendi per se. Primus est, quando attributum est tota definitio subiecti: ut in hac propositione, homo est animal rationale; uel quando attributum est pars definitionis essentialis: ut in hac propositione, homo est rationalis.

Deinde illa etiam, &c. Secundus modus dicendi per se est, quando tale est attributum, ut in illius definitione necessario debeat ingredi proprium subiectum: & sic proprietates dicuntur per se in secundo modo: ut hæc propositio est in secundo modo dicendi per se: omnis homo est risibilis. Subdit Arist. quæ neutro ex his duobus modis dicuntur, per accides dicuntur: ut homo est albus.

Est vero & alia, &c. Tertius modus dicendi per se est, quando aliquid de nullo dicitur subiecto, id est in nullo est: ut sunt propositiones secundi adiacentis, quarum subiectum est substantia singularis: uerbi gratia Petrus est.

Est etiam aliud, &c. Quartus modus dicendi per se est, quando attributum non conuenit subiecto quia tale est, id est quando subiectum per se, & non per accides est causa efficiens attributi: ut edificator edificat, medicus medetur; iugulatus interiit.

Itaque in his, &c. Docet iam, ea quæ conueniunt alicui in primo, uel secundo modo dicendi per se, esse necessaria: sed quia hoc est certum in primo modo, id probat in secundo, in quo proprietates dicuntur de suo subiecto. Sed quia proprietates aliæ conueniunt sine disunctione, ut risibilitas homini: & aliæ cū disunctione, ut par & impar numero, quia est certum in proprietatibus, quæ conueniunt sine disunctione, proinde id tantum probat Arist. in proprietatibus quæ conueniunt cum disunctione ita. Contraria quæ carēt medio, qualia sunt proprietates cum disunctione, habent se ut affirmatio, & negatio; sed affirmatio, & negatio cum disunctione conueniunt necessario cuiusque subiecto; ergo proprietates cum disunctione, si cum disunctione sumantur, necessario conueniunt suo proprio subiecto.

At vniuersum aut, &c. Dici vniuersæ est dici de omni, per se, & primo, seu quia tale est: ut habere tres angulos pares duobus rectis conuenit triangulo vniuersæ, quia conuenit omni triangulo, & omni tempore, per se, & non ratione alterius, sed ut triangulum est.

Ac demonstratio quidem, &c. Concludit dicens, illam esse accuratissimam demonstrationem, in qua concluditur attributum vniuersum: alias uero non esse ita perfectas.

Iii 3

CAP.

CAP. V. DE TRIBVS ERRO-
RIBVS, QUI CONTINGVNT IN DE-
MONSTRANDO ATTRIBVTVM
VNIVERSVM.

ARGVMENTVM.

HOC cap. docet Arist. triplicem contingere errorem in demonstrando
attributum vniuersum.

1. Error.

LLVD autem, &c. Primus error contingit quando sub
aliquo genere tantum actu continetur una species, vel sub una
specie unum indiuiduum, & existimamus nos demonstrasse at-
tributū vniuersum, eo quod demonstrauius de illa specie, quæ
est actu id, quod primo conuenit generi: vel ex eo quod demo-
strauimus de illo indiuiduo id, quod primo conuenit speciei.

2. Error.

Aut cum rebus singulis, &c. Secundus error fit, quando multe species
habent eandem affectionem, siue proprietatem, aut conueniūt in aliqua natura
communi, quæ communis natura proprie nomine caret, ac proinde fit error
in demonstrando attributum vniuersum, quando illam proprietatem, quæ uni-
uerse conuenit naturæ illi proprio nomine carenti, demonstramus de speciebus
sub illa natura contentis.

3. Error.

Aut si res illa, &c. Tertius error contingit, quando demonstramus attri-
butum vniuersum generis de specie sub illo genere contenta, existimantes uni-
uerse de illa specie demonstrari, eo quod attributum illud generis afficitur no-
ta uniuersi generis, quando de specie demonstratur, ut si aliquis demonstratus
sensibilitatem de omni homine; existimet se attributū vniuersum demonstrasse.

Si quis igitur rectas lineas, &c. Quæ Aristot. docuit, explicat modo
quibusdam propositis exemplis mathematicis,

Confecta-
rium.

Quare si quis, &c. Ex dictis hoc colligit confectarium. Si aliquis cogno-
uit aliquid esse attributum vniuersum generis, ex eo quod illud attributum
cognouit in speciebus illius generis, hic non dicitur perfecte, sed sophisticè, id
est probabiliter cognouisse, illud attributum esse attributum vniuersum illius
generis: uerbi gratia, si aliquis cognoscat animal esse sentiens, eo quod homo
& leo sunt sentientes.

Quædam
Regula

An autem sit aliquid, &c. In fine capitis proponit Arist. regulā quan-
dam, qua possumus cognoscere, quodnam sit subiectum attributi uniuersi, quæ
sic se habet. Quando posito aliquo, reliquis omnibus detractis, ponitur neces-
sario affectio; & quando detracto aliquo, omnibus aliis remanentibus, detra-
hitur

bitur affectio, illud tale est subiectum illius affectionis uniuersum: ut quia posito
triangulo, etiam si auferantur cætera omnia, remanet necessario hæc affectio,
scilicet habere tres angulos pares duobus rectis, & quia detracto triangulo,
aliis omnibus remanentibus, manet hæc affectio, scilicet habere tres angulos pa-
res duobus rectis: proinde triangulum est subiectum propriū huius affectionis
uniuersæ. Obicit tamē Arist. Si auferatur figura, auferatur etiam affectio, scili-
cet habere tres angulos pares duobus rectis; ergo regula signata non est uera.
Respondet negādo antecedens: quia non detrahatur illa affectio primo, & per
se, ex eo quod auferatur figura, sed potius secundo: quia scilicet ex eo quod
auferatur figura, auferatur etiam id quod sub figura continetur.

CAP. VI. PRINCIPIA DEMON-
STRATIONIS DEBERE ESSE
NECESSARIA.

ARGVMENTVM.

INSTITUIT Arist. docere, demonstrationem constare ex necessariis; & in prin-
cipio capitis probat constare ex per se.

TQVI si demonstratiua, &c. Ratio sic se habet. Princi-
pia demonstrationis sunt necessaria, quia omne quod scientia
cognoscitur, non potest aliter se habere, ac proinde debet fieri
ex necessariis; solum autem ea, quæ per se rebus conueniunt,
sunt necessaria; ergo demonstratio debet constare ex his, quæ
sunt per se. Minorem probat: quia omne quod conuenit alicui, aut conuenit per
se, aut per accidens; sed quod conuenit per accidens, non conuenit necessario;
ergo solum quod conuenit per se, conuenit necessario.

Nam ex veris, &c. Probat iam quatuor argumentis principia demonstra-
tionis debere esse necessaria. Primum est. Alius artifex potest cōcludere ex ueris,
& solus demonstrator ex necessariis; ergo demonstratio constare debet ex ne-
cessariis.

Quod aut fiat, &c. Secundum argumentum. Quando aliquis docet se de-
monstrasse aliquid, si non demonstrauit, adhibemus hanc responsionem, non de-
monstrasti, quia propositiones, ex quibus est confecta demonstratio, non sunt
necessariæ; ergo demonstratio constare debet ex necessariis.

Iam vero, &c. Tertium argumentum. Scire est rem per causam cogno-
scere; sed qui per causam cognoscit, cognoscit necessario; ergo qui scit, co-
gnoscit necessario: sed qui scit, scit per demonstrationem; ergo demonstratio
constat ex necessariis.

Insuper

Principia
debent esse
necessaria.

440 *Comment. in I. lib. de Demonstratione.*

Insuper si quis, &c. Vt quantum argumentum intelligamus, obseruandum est, cognitionem siue scientiam tribus de causis corrupti, scilicet uel quia eius obiectum perit, uel quia perit eius subiectum, uel quia traditur obliuioni. Quia posita obseruatione, quantum argumentum sic habet. Scientia tantum corrumpitur per unam ex his tribus causis; sed si non constaret ex necessariis corrumpitur sine aliqua ex his tribus causis; ergo constat, & fit ex necessariis. Minor probatur: quia si haec conclusio scientifica, uerbi gratia: omnis homo est risibilis, fieret ex probabilibus, & contingentibus, fieri posset, ut periret scientia, solum per mutationem medii contingentis, absque eo quod periret, aut obiectum, aut subiectum scientiae, aut scientia traderetur obliuioni: quod cum sit absurdum, asserendum est, scientiam fieri ex necessariis.

1. Theor.

Ac si quidem, &c. In ultima capitis parte proponit Arist. quinque theoremata. Primum est Conclusio necessaria potest sequi ex praemissis contingentibus: ut enim interdum uerum sequitur ex falsis, ita necessarium ex contingentibus.

2.

Ac si necessariae, &c. Secundum theorema. Si praemissa sunt necessariae, conclusio debet esse necessaria: ut enim ex ueris nequit sequi falsum, ita ex necessariis nequit sequi contingens.

3.

At uero si non est, &c. Tertium theorema. Si conclusio est contingens, praemissa non possunt esse necessariae.

4.

Quoniam igitur, &c. Quartum theorema. Quia conclusio, quae per demonstrationem fit, semper est certa & necessaria, proinde semper debet sequi ex necessariis. Ratio est: quia necessitas conclusionis in demonstratione non solum desumitur a forma syllogismi, sed etiam fit ex necessitate praemissarum. Quare theorema hoc non repugnat primo: quia illud intelligendum est ratione formae, & de necessitate in conclusione ex se: conclusio enim quae ex se est necessaria, non solum sequi potest ex probabilibus, sed etiam ex falsis: conclusio uero, quae necessaria est ex ui praemissarum, non potest sequi nisi ex praemissis necessariis.

5.

Accidentia autem, &c. Quintum theorema. Accidentia communia siue separabilia sunt, siue inseparabilia, non possunt demonstrari de suo subiecto: quia illi non conueniunt necessario. Nomine enim accidentis, inquit, hoc loco intelligo accidens, quod inest, & potest non inherere.

At quaeret fortasse quispiam, &c. Inquit tandem, si propositiones accidentis communis non sunt necessariae, quorsum interrogantur? Respondet Aristoteles quia licet ex se non sint necessariae, si tamen concedantur, quae ex illis deducuntur conclusiones, sunt simpliciter necessariae ad conuincendos illos, a quibus conceduntur.

CAP.

Comment. in I. lib. de Demonstratione. 441

CAP. VII. DEMONSTRATIONEM CONSTARE DEBERE EX PROPRIIS.

ARGUMENTVM.

PRIMO docet demonstrationem constare debere ex propriis, & non ex alienis principiis. Proponit deinde quaedam theoremata. Tandem probat nullam scientiam priuatam suae principia posse probare. Initio uero capitulum assumit aliqua, ex his quae in superioribus docuit.

ED quoniam &c. Quia in unoquoque genere illa sunt necessaria, quae sunt per se, proinde non solum conclusio demonstrationis sed etiam praemissa debent esse per se, & quae scientiam gignere possint.

Accidentia enim &c. Colligit quaedam confectionaria. 1. Confect. Primum est. Accidentia non possunt esse medium demonstrationis: quia si accidentia sunt separabilia, non conueniunt subiecto necessario. si uero inseparabilia, quamuis sint propria, non continent causam conclusionis. Quare, qui aliam rem cognoscunt per medium, quod est accidens, non habent proprie scientiam propter quid, cum haec sit cognitio rei per causam: ac proinde necesse est, ut medium demonstrationis sit attributum minoris extremi, & subiectum maioris.

Ex quo illud efficitur &c. Colligit secundo, uitium esse in demonstratione. 2. Confect. Nihil ex uno genere in aliud migrare, ut ex his, quae sunt in Arithmetica, aliquid probare, ex his, quae pertinent ad Geometriam. Tria enim, inquit, sunt, quae possunt esse propria, scilicet affectiones, quae demonstrantur, principia, & subiectum: ex quibus principia possunt diuersis subiectis accommodari. Quando uero subiectum diuersum est in scientiis, tunc, inquit, uitium est maximum, uelle per demonstrationes unius scientiae, alterius scientiae subiecti affectiones concludere, nisi illae sic se habeant, ut subalternans, & subalternata.

Nam quod nili horum &c. Quod docuit, ita probatur. Medium debet esse eiusdem naturae cum extremis, cum medium de uno extremo praedicetur, & alteri subiciatur: sed si non uterentur propriis principiis, sed potius alienis fieri non posset, ut medium esset eiusdem naturae cum extremis, ergo fieri non potest ut scientiae non utantur propriis principiis, & demonstrationibus ad demonstrandas affectiones de suis propriis subiectis.

Quare ad Geometriam &c. In secunda capitis parte quaedam proponit theore-

KKK

1. Theore.

theorema ita. Primum est. Nulla scientia alterius scientie principia contemplatur, nisi forte ille sic se habeat ueluti superior, et inferior. imo, inquit, neque scientia aliqua, quae suo subiecto accidit, contemplatur, sed solum ea, quae per se conueniant suo subiecto, de quo affectiones demonstrantur.

2. Theore.

Ceterum si demonstrationis &c. Secundum theorema. Quia demonstrationis conclusiones sunt de omni, proinde necesse est, ut conclusiones cuiusvis demonstrationis sint aeternae, et perpetuae ueritatis. Quare de his, quae sunt fluxa, et caduca, neque datur scientia, neque demonstratio, sed potius incerta quedam cognitio: nam quae ita se habent, ut contingentia sint, non habent attributa de omni: quia attributa, quae de illis praedicantur, uel non conueniunt omnibus inferioribus, uel non conueniunt illis omni tempore: cum enim de huiusmodi rebus, quae contingentes sunt, aliquid concludatur, necesse est alteram saltem ex praemissis non esse de omni, sed potius incertam et contingentem. Quare concludit Aristoteles, illam rem mutabilem esse, et conclusionem, quam de illa concludimus, incertam, et non de toto genere, cum tantum conueniat huic uel illi, et hoc uel illo tempore.

Quod autem in demonstrationibus &c. Quod dixi, inquit, de demonstrationibus respectu rerum contingentium, intellectum etiam uolo de definitionibus: omnis enim definitio aut est medium demonstrationis; quando scilicet per unam definitionem altera concluditur, sed definitio quae conclusio est differt situ, et dispositione ut conclusio est a se ipsa, ut est definitio, cum definitio nec uerbo constet, nec re definita, quando uero conclusio est, et uerbo, et re definita constat.

Quamquam autem &c. Respondet Arist. cuidam tactae obiectioni. Posuerat enim aliquis obicere. Eclipsis lunae non semper est, sed de hoc datur scientia, et demonstratio; ergo scientia etiam est de his, quae non sunt: quare erit de contingentibus. Respondet ergo obiectioni ita. Quamuis eclipsis lunae non semper sit, tamen lunam pati eclipsim scientia cognoscimus, quia statutis temporibus, quibus sit lunae eclipsis, semper se habet eodem modo: et idem iudicium est, inquit, de aliis rebus huiusmodi, quae non semper sunt, tamen dum sunt, se habent eodem modo.

Sed quoniam id iam satis constat &c. Probat modo, demonstrationem non posse ex communibus constare ita. Demonstratio constat ex primis principiis et causis, ut probatum est satis; sed ista principia non possunt esse communia; ergo demonstratio non potest constare ex principiis communibus. Si enim rem cognosceremus ex his, quae communia sunt, fieret inde, ut rem non per se, sed potius per accidens cognosceremus: et ex hoc reprehendit Arist. demonstrationem Brysonis, qua circulum quadrare conabatur. Illa enim demonstratio non probat per principia, sed potius per communia.

Quamquam enim in his &c. Obseruat praeterea, esse quasdam scientias subalternas

subalternantes et superiores, quae res probant per causam propriam, et de his intelligendum est quod docuit: nam non est necesse, ut id obseruetur in scientiis inferioribus et subalternatis. Quare, inquit, perspicuum est, nihil perfecte nisi ex primis principiis posse demonstrari. Principia enim scientiae inferioris pertinent ad principia scientiae superioris, quae latius patent.

Atqui si illud certum sit &c. In ultima capituli parte probat, nullam scientiam priuatam posse sua prima principia probare: quia si illa probaret deberet id prestare per alia priora: quare illa, quae probarentur, iam non essent prima principia. Hoc ergo scilicet prima principia cuiusvis scientiae probare, pertinet ad scientiam superiorem, et reginam scilicet ad Metaphysicam: hincque desumpta occasione primam Philosophiam maximis encommodis celebrare conatur.

Nulla scientia sua probat principia.

CP. VIII. I N QVO ALIQUA TRACTAT DE PRINCIPIIS.

ARGVMENTVM.

DOCET, principia communia locum habere in demonstratione, si propria efficiantur. Repetit nonnulla de praecognitis, et colligit discrimina inter Dialecticam, et alias scientias.

DIFFICILE autem est &c. Statuit in principio capituli, difficile esse cognoscere, quando assequuti simus scientiam rei, et quando non: quia scire est cognoscere per propria principia, et difficile est intelligere propria principia, quoniam sunt. Saepe enim existimamus, nos habere scientiam, eo quod rem ex summationibus ueris et primis cognoscimus, cum hoc non sufficiat: nam ut scientiam habeamus, oportet cognoscere, illas summationes esse prima principia.

Ego uero propria &c. Definit iam propria principia, docetque, illa esse, quae non possunt probari esse uera per demonstrationem: nam quid significet principium, et quid eius partes, praecognoscendum est ante demonstrationem: quod uero principia uera sint, assumitur tanquam certum citra demonstrationem: quae uero non sunt principia demonstratiue, inquit, concluduntur. Hoc explicat Aristoteles propositis exemplis.

Sunt porro ex his &c. Diuidit iam principia ita. Principia, quae in scientiis de-

KKK 2

Propria principia definitio.

Diuisio principiorum.

444 *Comment. in 1. lib. de Demonstratione.*

tiis demonstratiuis usui esse possunt, alia sunt propria, & alia communia. Propria sunt, quae uni scientiae deseruiant: ut definitio lineae, quae tantum deseruit Geometriae. Communia autem principia sunt illa, quae multis scientiis deseruiunt: ut si ab equalibus equalia demas, quae remanent sunt equalia: omne totum est maius sua parte &c. ista enim principia communia sunt ad demonstranda in multis scientiis, dummodo sumantur determinata ad proprias materias scientiarum. Ex his ergo scientiarum principiis, propria sunt illa, quae statim in principio scientiae supponuntur, ut mediis illis ita priuata scientia de suo obiecto affectiones demonstret.

Ex his vero, quae sunt &c. vsque ad textum sequentem repetit. Aristot. quae docuit primo capite de his, quae praecognoscenda sunt ante demonstrationem. Obseruat etiam non semper tempus terendum esse ante quamuis demonstrationem in his praecognitionibus, nisi fuerint haec praecognitiones antea notae, in illis iterum praecognoscendis non est, inquit, cur iterum frustra tempus teramus.

Differunt autem plurimum &c. Proponit qua ratione distinguantur suppositio postulatum, & dignitates, quae sunt principia adeo per se nota, ut a nullo possint negari, sed de his satis dixit capite secundo huius libri.

Definitiones igitur &c. Docet praeterea, definitiones non esse suppositiones, quod probat tripliciter. Primo quia definitiones neque significant rem esse, neque non esse, ac proinde non sunt suppositiones: nam suppositiones, omnes sunt enunciationes, & omnis enunciatio significat rem esse, uel non esse. Probat secundo: quia definitiones pertinent ad primam operationem intellectus suppositiones uero ad secundam, cum sint enunciationes: positis enim suppositionibus, eo quod posite sunt, inquit, necessario sequitur conclusio. Antequam id idem tertio probet, soluit quandam obiectionem. Mathematici enim supponunt lineam depictam in pariete, quae tamen non est linea sed corpus, & supponit alia huiusmodi, ergo suppositiones, cum falsae sint, non sunt principia uera. Respondet tamen, illa quae a Mathematicis supponuntur, tantum esse signa quaedam externa, quibus alia concipimus: quare demonstratio non habet uim ex illis, quae supponuntur, sed potius ex his, quae mente concipiuntur per illa, quae supponuntur: quare suppositiones, a quibus deducuntur conclusiones demonstrationis, non sunt principia falsa. Probat iam tertio, definitiones non esse suppositiones: quia omnis suppositio uel est uniuersa, uel particularis: at nulla definitio est uniuersa, uel particularis.

At qui ideas quidem &c. Quia dictum est capite superiori, scientiam esse de rebus perpetuis, & omnia singularia sunt corruptibilia, proinde ne aliquis existimaret constituendas esse ideas Platonis obseruat Aristot. huiusmodi ideas non esse constituendas: nam quamuis naturae uniuersae per accidens oriatur, & intereant ad generationem, & corruptionem rerum singularium, tamen per se

Comment. in 1. lib. de Demonstratione. 445

per se immutabiles sunt: quod sufficit, ut de illis detur scientia.

Hoc uero pronunciatum &c. Ostendi modo, qua ratione principium contradictionis scientiis deseruiat: cum autem hoc principium duplex sit, alterum affirmatiuum, scilicet de qualibet re est uera affirmatio uel negatio, & alterum negatiuum, scilicet de nulla re est uera affirmatio uel negatio. Primum id ostendit in principio negatiuum, docetque, illud ita esse accipiendum, ut in propositione sic affirmatio & negatio maioris extremi sumantur, ut una de eo affirmet, & altera neget: in conclusionis autem maius extremum eo modo, quo in propositione affirmet de minori extremo, uel neget: ut omne animal est corpus, & non est non corpus, sed hic leo est animal, ergo hic leo est corpus, & non est non corpus.

Est & aliud pronunciatum &c. Principium contradictionis affirmatiuum, inquit, solum deseruit ad ducendum ad incommodum: ut si haec est falsa, Socrates est animal, ergo illius contradicens, scilicet Socrates non est animal, debet esse uera: nam de qualibet re uera est affirmatio, uel negatio.

Habent autem &c. Repetit Aristot. quae dixerat superiori cap. scilicet principia eadem posse multis scientiis seruire, si sint communia, non tamen subiectum & affectiones.

Dialectica etiam &c. Docet in fine cap. Dialectica, & aliam scientiam, quae communia tractat principia, scilicet Metaphysicam (nam Metaphysica tractat hoc principium de qualibet re uera sit affirmatio est. Si ab equalibus equalia demas) non habere proprias res, quas tractent, sed de communibus rebus disputare.

CAP. VI. IN QVALIBET
SCIENTIA DARI PROPRIAS
INTERROGATIONES.

Tqui si in interrogatio &c. Docet, in omnibus scientiis esse proprias interrogationes. Quod ex eo probat, quia in omnibus scientiis & artibus sunt propriae propositiones, & solum differunt interrogationes a propositionibus ratione.

At de iis quidem &c. Docet praeterea, in quauis scientia sola habendam esse rationem illarum interrogationum, quae illius scientiae propriae sunt: sufficit enim perito artifice, reddere rationem earum rerum, quae ad suam propriam scientiam pertinent.

Existit autem hoc loco quaestio &c. Proponit quaest. an in artibus & scientiis sint interrogationes non propriae, siue impropriae. Respondet esse, & dupli-

446 *Comment. in 1. librum de Demonstratione.*

et dupliciter contingere. Primo: quia interrogantur, quæ non pertinent ad artem. Secundo: quia interrogantur ea, quæ ad artem pertinent, male tamen intelliguntur.

Discrimina inter Demonstrationem & argumentum dialecticum.

Nam in doctrinis &c. Proponit quinque discrimina inter demonstrationem, & argumentationem dialecticam. Primum est. Dialecticus multoties sumit medium homonymum, quo aliquando decipit respondentem: demonstrator uero nunquam. Secundum discrimen. Ad evertendam propositionem dialecticam, sufficit adducere instantiam in re singulari: ad evertendam uero propositionem demonstratiuam, debemus adducere instantiam in toto genere. Tertium discrimen. Dialecticus suis probabilibus argumentis multoties decipitur demonstrator uero nunquam. Quartum discrimen. Dialecticus non potest semper suam conclusionem in principia resolvere: potest tamen demonstrator. Quintum discrimen. Conclusio demonstratiua cum ex primis principiis deducatur, non potest multum uariari per diuersa media: at propositio dialectica, cum progrediatur ex probabilibus, poterit uariari per multa media desumpta ex uariis locis probabilibus.

CAP. X. DE DEMONSTRATIONE

NE QVIA, ET PROPTER QUID.

ARGVMENTVM.

In prima huius capitis parte proponit discrimina inter demonstrationem quia & propter quid. In secunda uero inter scientias subalternantes, & subalternatas.

1. Discrim

DIFFERVNT multis modis &c. Primum discrimen. Differt demonstratio quia a demonstratione propter quid ex eo, quod demonstratio propter quid procedit ex causis: demonstratio uero quia procedit ab effectu. Hoc illustrat propositis duobus exemplis. Primum est. Hæc demonstratio: quæ non cintillant, sunt prope nos; sed planeta non cintillant; ergo planetae sunt prope nos, ista enim demonstratio est ab effectu: hæc uero alia est a causa, & propter quid, scilicet, quæ sunt prope nos, non cintillant; sed planetae sunt prope nos; ergo planetae non cintillant: traditur enim causa in hac demonstratione propter quam planetae non cintillent. Idem explicat proposito alio exemplo.

2. Discrim

Ac ne tum quidem &c. Secundum discrimen. Demonstratio propter quid non potest constare ex principiis remotis, sed potius ex proximis. Hoc explicat Aristot.

Comment. in 1. lib. de emonstratione.

447

est Aristoteles propositis duobus exemplis. Primum est. Ad probandam parietem non respirare, non erit demonstratio propter quid hæc, quidquid respirat, est animal; sed paries non est animal; ergo paries non respirat: quia demonstratio hæc non traditur per causam proximam: esset tamen demonstratio propter quid, si apponeretur causa proxima, scilicet habere pulmonem ita. Omne quod habet pulmonem, respirat; sed paries non habet pulmonem; ergo paries non respirat. Aliud etiam proponit exemplum eodem modo, & postea subdit, hæc sufficiant discrimina inter demonstrationem quia, & propter quid pertinentes ad eandem scientiam.

Est autem & aliud &c. Iam in secunda parte capitis proponit discrimina inter demonstrationem quia & propter quid, cum ad diuersas scientias pertinent, scilicet ad subalternantem, & subalternatam, docet quæ demonstratione, quia ostendere rem esse, & non ostendere causam, propter quam res sit: demonstrationem uero propter quid ostendere rem esse, & causam propter quam res sit. Docet deinde scientias superiores, scilicet subalternantes, probare rem esse, & propter quid sit: subalternatas uero tantum probare rem esse, quamuis aliquando inquit, contingat, superiorem scientiam solam causam contemplari, & non effectum. Scientie subalternæ sunt, ut Arithmetica & Musica. Arithmetica enim superior est & subalternans: Musica uero inferior, & subalternata: nam Musica addit numero, qui est subiectum Arithmetice, differentiam accidentariam, scilicet sonoritatem: & Astrologia etiam est subalternata, & nautarum scientia est subalternata. Alia etiam de his proponit exempla, & obseruat, ex his multas esse, quæ eodem nomine appellantur, ut Musica theōrica, & eius inferior scilicet practica: & multas esse, quæ diuersis nominibus appellantur, ut Arithmetica & Musica, Geometria & Optica.

Sunt porro etiam &c. Sunt tandem, inquit, aliæ scientiæ, quæ quamuis non sint subalternæ, habent tamen maximam affinitatem: ut Medicina,

& Geometria nam quod uulnera rotunda difficilius curentur,

cognoscit Medicus, hoc tamen probat Geometria: quia scilicet uulnera rotunda carent angulis, per quæ

coniungantur.

DISPV

DISPUTATIONES CIR-
ea, quæ docuit Aristoteles a capite secundo
vsque ad decimum inclusive.

VÆ ad hæc nouem capita spectant, sex disputa-
tionibus absoluemus. In prima agemus de demon-
stratione. In secunda de partibus demonstrationis.
In tertia de scientia. In quarta de obiecto scientiæ. In quin-
ta de scientia subalternante, & subalternata. In sexta de
niquè de habitu primorum principiorum.

DISPUTATIO PRIMA IN
qua agitur de demonstratione.

ICET Aristoteles prius egerit de scientia, quã
de demonstratione, & de illius principijs: quia ta-
men scientia fit per demonstrationem, proinde de
creuimus prius agere de demonstratione, & de illius prin-
cipijs, quam de scientia.

QVÆSTIO I.

*An sit recta prima definitio demonstrationis tra-
dita ab Aristotele.*

Definitio q.

2. Obser.

DIVIDITVR quæstio in tres partes. Propone-
mus in prima quasdam obseruationes. In secunda ad-
ducemus assertiones. In tertia proponemus contra-
rias sententias & soluemus quasdam illarum rationes.

IN PRIMA parte quæstionis sit prima ob-
seruatio. Demonstratio multas habet significationes. Aliis tamen
omissis, tres sunt præcipuæ. Prima qua significat quaecumque ra-
tionem.

tionem. Secunda qua significat omnem syllogismum necessarium.
Tertia qua significat syllogismum necessarium continentem causam
tam, ob quam attributum conclusionis conueniat subiecto illius.
Ex his secunda, & tertia vsu sæpe veniunt in his libris. Inquirimus
ergo, an definitio prima demonstrationis tradita ab Arist. sit recta
& an conueniat demonstrationi in tota sua latitudine, vel solum
demonstrationi in tertia significatione.

Secunda obseruatio. Definitio demonstrationis sic se habet.
Syllogismus gignens scientiam. Cum vero scientia alia sit quia,
& alia propter quid, videndum est de qua scientia debeat intelligi.

IN SECUNDA parte quæst. sit prima assertio. Definitio
demonstrationis recta est. Probatur primo testimonio Arist. illam
proponentis, & communi Dialecticorum consensu illam recipien-
te. Probatur secundo: quia traditur per genus & per differentiam
accidentariam, scilicet per finem, per quam satis separatur ab alijs
quæ sub eodem genere continentur: præter demonstrationem enim
nullus alius syllogismus potest gignere scientiam.

Secunda assertio. Animus Aristot. dum hanc proposuit definitio-
nem, solum fuit definire demonstrationem propter quid. Hæc cer-
tissima est, si perpendantur, quæ Arist. docuit initio huius capitis:
ibi enim proposuit duas definitiones scientiæ propter quid, & ma-
nifeste excludit ab huius capitis institutio scientiam quia, illis ver-
bis. Ac sit ne aliud quidem genus sciendi, postea dicemus: illud nunc certum est,
scire illum, qui per demonstrationem rem cognouerit. Et immediate post
proposuit superiorem demonstrationis definitionem.

Tertia assertio. Si nomine scientiæ intelligamus tam scientiam
quia, quam propter quid, superior definitio conuenit omni demon-
strationi. Probatur primo. Si nomine scientiæ intelligamus solum
scientiam propter quid, ut intellexit Arist. conuenit superior defi-
nitio omni demonstrationi propter quid; ergo si nomine scientiæ
intelligamus tam scientiam quia, quam propter quid, superior de-
finitio conuenit tam demonstrationi quia, quam propter quid. Pro-
batur consequentia: quia tam demonstratio quia, quã propter quid
gignunt scientiam, si sic sumatur scientia. Probatur secundo asser-
tio: quia demonstrationi propter quid conueniunt omnes partes
superioris definitionis. In primis certum est, esse syllogismum.
Deinde gignere scientiam, sæpe docuit Arist. hoc libro.

Vltima assertio. Superior definitio non est essentialis. Probatur:
quia traditur per finem, finis autem est causa intrinseca, & conse-
quenter non potest esse de essentia rei. Verum tamen est, posse nos

LII

facile

Recta est
definitio
demonst.

2. assertio.

3. assertio.

Hæc defi-
nitio non
est essen-
tialis.

facile tueri, hanc definitionem esse essentialem, dummodo per illam particulam, gignens scientiam, non intelligamus actum gignendi scientiam, sed principium: sic enim, hunc reddit sensum definitionis: syllogismus necessarius siue constans ex necessariis. Sic enim tradetur per genus & differentiam: nam differentia, per quam syllogismus contrahitur ad esse demonstrationis, solum est, quod constet ex necessariis, ut infra dicemus.

1. Sent.

I N T E R T I A parte questionis. Est prima sententia existimantium, non dari demonstrationem. Hanc tamen proposuit Aristot. capite 3. illam reiecit, & illius rationi satisfecit.

2. Sent.

Secunda sententia docet, superiorem definitionem demonstrationis esse essentialem logice, non vero metaphysice. Hanc probant ita. Omnis definitio, quæ traditur per aliquam causam, est essentialis logice; sed ista traditur per causam, scilicet per finem; ergo est essentialis logice. Maiorem probant ita. Omne illud, per quod respondemus interrogationi, quid res sit, est essentialis logice sed per quamvis causam respondemus interrogationi quid res sit quia si aliquis inquirat, quid sit homo, respondemus esse creatum a Deo ad beatitudinem consequendam; ergo quævis causa est essentialiter logicæ & ex consequenti &c. Resp. negando maiorem. Probationi negando minorem: nam propterea respondemus, inquit illi interrogationi, quia creatum supponit pro animali, vel pro ente, quæ sunt de essentia ipsius hominis. Per solas enim causas intrinsecas posse nos respondere interrogationi quid res sit, ridiculum iudico. Quod ex eo confirmo: quia sequitur euidenter ex illa doctrina, omnem definitionem esse essentialem: quia cum definitio in communi explicet quid res sit, per quamvis definitionem possemus respondere interrogationi quid res sit. Quare omnis definitio erit essentialis, quod certe est maximum absurdum.

1. Sent.

Tertia sententia docet, superiori definitioni addendam esse particulam, *necessarius*, ita ut sit definitio: syllogismus necessarius gignens scientiam. Hæc tamen non est admittenda: nam committeretur nugatio in definitione, quia per particulam, *gignens scientiam*, se paratur satis a quocunque alio syllogismo; ergo frustra adhibetur particula, *necessarius*, per quam separetur ab aliis generibus syllogismorum. Nec valet solutio illorum, qui docent, non omnem syllogismum necessarium esse demonstrationem: nam infra demonstrabimus, hanc solutionem esse omnino falsam. Omnis namque syllogismus rectus, vel est probabilis, vel demonstratiuus.

Sunt quædam argumenta contra superiorem definitionem, quæ a quibus-

a quibusdam iunioribus adducuntur, sunt tamen leuissima. Est primum: quia definitio conuenit aliis, cum intellectus, & species intelligibiles etiam generent scientiam. Resp. tamen, hæc non esse syllogismos, licet generent scientiam: quare &c. Secundum argumentum. Finis scientiæ est scire; ergo non erit finis demonstrationis. Resp. scire in actu esse finem scientiæ habitualis media tamē demonstratione ut instrumento. Tertium argumentum. Effectus non potest esse causa; sed demonstratio est effectus scientiæ; ergo &c. Resp. esse causam & effectum in diuerso genere causæ. Alia his similia ita facile solues.

Q V A E S T I O I I.

An recta sit secunda definitio demonstrationis tradita ab Aristotele.

Diuisio. q.

S U P E R I O R I S quæst. observationes huic deseruiunt, proinde hanc in duas partes diuidimus. In prima proponemus assertiones. In secunda soluemus rationes contrarias.

I N P R I M A parte quæst. sit prima assertio. Secunda definitio demonstrationis recta est, illa vero ita habet. Ratiocinatio constans ex veris primis immediatis notioribus prioribus & causis conclusionis. Probatur assertio testimonio Arist. & communi omnium interpretum consensu: tum etiam, quia cum sit syllogismus gignens scientiam propter quid, necessario debet constare ex his omnibus.

1. Assertio

Secunda assertio. Superior definitio non conuenit omni demonstrationi, sed solum demonstrationi propter quid. Assertio est manifesta: nam demonstratio quia, cum interdum procedat demonstrando causam per se factam, non potest constare ex illis principiis in definitione assignatis.

2. Assertio

3. Assertio

Tertia assertio. Superior definitio est essentialis: traditur enim per genus, tum etiam per materiam intrinsecam, ratione cuius differt essentialiter a demonstratione quia, ut ex dictis facile constat.

1. Argum.

I N S E C U N D A parte quæst. dices primo. Non omnis demonstratio constat ex propositionibus immediatis; ergo definitio non est recta. Probatur antecedens. Illæ propositiones, quæ possunt a priori demonstrari, non sunt immediatæ; sed dantur multæ demonstrationes, quæ constāt ex propositionibus, quæ possunt demonstrari; ergo &c. Pro solutione obseruandum est, per propositiones immediatas non esse intelligendas illas, inter quas & conclusionem nihil mediat, ut multi non recte existimarunt, sed potius esse intelligendas illas, quæ sunt indemonstrabiles, ut constat ex Arist. in textu, qui pro eodem

simpliciter immediatas & indemonstrabiles. sed propositiones immediatas isto modo, in duplici sunt differentiā: alie enim sunt immediatas actu, & formaliter, ille scilicet, quæ non possunt ex aliis deduci: ut hæc propositio. omne totum est maius sua parte. Alie vero sunt immediatæ virtute tantum, ille scilicet quæ licet ex aliis deducantur, deducuntur tamen ex illis, quæ sunt per se notæ. Debent ergo propositiones, ex quibus constat demonstratio, esse immediatæ vel formaliter, vel virtute. Quod vero conclusiones, quæ deducuntur ex propositionibus mediatis, sequantur virtute ex immediatis, ita probatur. Quod sequitur actu & formaliter ex consequentibus sequitur virtute ex antecedentibus; sed huiusmodi propositiones immediatæ, & demonstrabiles sunt consequentiæ illarum propositionum, quæ sunt immediatæ, & prima principia; ergo quod sequitur actu & formaliter ex huiusmodi propositionibus mediatis & demonstrabilibus, sequitur virtute ex primis principiis & immediatis. Respondeo ergo argumento negando consequentiā. Probationi negando minorē: nam nulla est conclusio demonstratio, propter quid, quæ non sequatur ex propositionibus immediatis formaliter, vel virtute, & hoc sufficit. Quare si in aliqua scientia primæ conclusiones sint principia, ex quibus alie conclusiones deducuntur, semper tamen conclusiones deducuntur scientificæ ex immediatis saltem virtute: imo in scientiis subalternatis conclusiones ideo solum sunt scientificæ, quia deducuntur, licet remote, ex primis principiis & immediatis; siue subalternatis; ut infra dicemus.

2. argum.

Dices secundo. Demonstratio debet constare ex primis; ergo non recte additur illa particula, *ex prioribus*. Respondemus negando consequentiā: nam per prima intelligimus principia, ut ipse Aristot. docuit & ut non intelligamus ex quibuscunq. principiis debere constare demonstrationē, proinde additur illa particula *prioribus*. Sed dices. Demonstratio debet constare ex immediatis; ergo frustra additur illa particula, *ex prioribus* & *notioribus*. Respondemus negando consequentiā: nam principia demonstrationis dicuntur immediata, quia non sunt alia, per quæ probentur. Dicuntur vero priora & notiora, quia antecedunt conclusionem, & quia per illa tanquā per quid notius cognoscitur conclusio, ac poinde, ut id magis explicetur, additur illa ultima particula, & *causis conclusionis*. principia enim eo ipso quod inferunt conclusionem, debent esse priora & notiora conclusionē.

Dices tertio. Omnis causa est prior suo effectui; ergo si demonstratio debet constare ex causis, frustra additur illa particula, & *prioribus*.

prioribus. Respondemus negando consequentiā: quia cum causæ alie sint in essendo & cognoscendo simul; alie in cognoscendo tantum, adhibuit particulam *prioribus*, ut significaret, demonstrationem propter quid, quam definitione explicabat, debere constare ex causis in essendo & cognoscendo simul.

Sed quæres, an principia debeant esse notiora nobis, vel natura: nam non semper eadem sunt nobis & natura notiora, ut docuit Aristot. primo physico capite primo. Res enim, spirituales causæ, & partes notiora sunt natura: res vero materiales, effectus, & totum notiora sunt nobis. Resp. demonstratio debet constare ex notioribus nobis & natura: nam res magis uniuersæ sunt notiores natura, tum etiam & nobis respectu cognitionis intellectus. Præterea propositiones, ex quibus componitur demonstratio, sunt etiā notiores nobis, vel quia cognoscuntur statim ac propositæ sunt ex cognitione terminorum, vel quia ita a præceptore explicantur, ut cognoscantur a nobis, prius quam cognoscatur a nobis conclusio. Hanc sententiā rectā esse, probatur primo. Illud quod est causa, cur nos alterum cognoscamus, est nobis notius illo; sed præmissæ sunt causa ut cognoscamus conclusionem, ergo præmissæ sunt nobis notiores conclusionē. Probatur secundo: quia, ut dictum est capite primo, præmissæ debent a nobis præcognosci ante demonstrationem; ergo non solum debent esse notiores natura, sed etiam notiores nobis.

QVÆSTIO III.

Quotuplex sit demonstratio.

EM Hanc pertractauit Aristoteles cap. 10. Diuiditur ergo in duas partes. In prima proponemus assertiones. In secunda soluemus contrarias rationes. IN PRIMÀ parte quæst. sit prima assertio. Demonstratio recte diuiditur in demonstrationem quia, & propter quid. Hæc est expressa Arist. cap. 10. huius libri, est que communis apud eius interpretes, & manebit confirmata ex solutione argumentorum. Inter has demonstrationes duo præcipue constituit discrimina Aristoteles. Primum est: quia demonstratio propter quid procedit ex causis, demonstratio vero quia procedit ab

Diuisio q.

Diuiditur demonstratio in quia & propter quid

454 *Quest. 3. disput. de natura demonst.*

dit ab effectu. Secundum discrimen est. Demonstratio propter quid debet constare ex principiis proximis, non vero ex remotis: hæc vero non desiderantur in demonstratione quia. Discrimina hæc explicabimus quæstione sequenti.

1. Argum.

IN SECUNDA parte quæstionis dices primo. Demonstratio est instrumentum; sed natura instrumenti sumitur a fine; ergo natura demonstrationis sumitur a fine: sed finis demonstrationis, qui est scientia, & cognitio, triplex est: nam vel cognoscimus per demonstrationem, rem esse, & non propter quid sit: vel cognoscimus, propter quid res sit, & non cognoscimus rem esse: vel cognoscimus utrumque simul; ergo demonstratio debet esse triplex. Respondemus negando minorem: nam non possumus cognoscere propter quid res sit, nisi simul cognoscamus rem esse. Quare duplex tantum erit demonstratio, alia quia, qua cognoscimus rem esse; & alia propter quid, qua cognoscimus rem esse, & causam propter quam res est.

2. Argum.

Dices secundo Argumentatio a causa remota nec est demonstratio quia, nec propter quid; ergo superior diuisio non est recta. Respondemus negando antecedens: nam quotiescunque aliqua argumentatio est optima, necessaria, & a causa remota, est demonstratio propter quid, ut infra constabit. Sed dices. Possumus etiam efficere argumentum ab effectu remoto, quod nec sit demonstratio quia, nec propter quid; ergo superior diuisio non est recta. Resp. eodem modo.

3. Argum.

Dices quarto. Sunt aliquæ demonstrationes aientes, negantes alia: quædam vniuersæ, alia singulares: non nullæ directæ, ad incommodum vero alia; ergo superior diuisio non est recta. Resp. negando consequentiam: nam omnes istæ vel sunt demonstrationes quia, vel propter quid.

4. Argum.

Dices ultimo. Hæc argumentatio: omne animal est substantia; sed omnis homo est animal; ergo omnis homo est substantia, est demonstratio; sed hæc nec est quia, nec propter quid; ergo diuisio demonstrationis in quia & propter quid non est recta. Resp. negando minorem: nam est demonstratio quia, ut iam sequenti quæstione dicemus.

Quæstio

Quest. 4. disput. de natura demonst.

455

QVÆSTIO IIII.

An diuisio demonstrationis in demonstrationem

quia, & propter quid sit generis

in species.

D

IVIDITVR quæstio in tres partes. In prima proponemus nonnullas observationes, & quædam conclusaria. In secunda satisfaciemus quæst. In tertia oppositas sententias proponemus, & soluemus illarum rationes.

D iuisio q^æ

IN PRIMA parte quæst. sit prima observatio. Quæst. nō procedit de his demonstrationibus sumptis pro formali præcise, pro ratione scilicet superiori, & ut sunt argumentationes debita forma constantes: nam sic certum est, demonstrationem quia, & demonstrationem propter quid interdum esse eiusdem speciei: & interdum demonstrationes propter quid non solum differre specie a demonstrationibus quia, verum etiam inter se. De his enim ita sumptis, iudicandum est iuxta doctrinam a nobis traditam disp. de syllogismo quæst. 8. Procedit ergo quæst. de demonstrationibus his sumptis pro materiali, ut scilicet constet ex his, vel ex illis propositionibus.

1. O bser^u

Secunda observatio. Certum est, demonstrationem aliam esse ab effectu proximo & necessario: quam certum est esse demonstrationem quia: aliam vero a causa remota: & aliam ab effectu remoto, & de his procedit quæstio, an scilicet demonstratio a causa remota sit vere demonstratio quia, vel propter quid: & an demonstratio ab effectu remoto sit vere demonstratio, & demonstratio quia.

2. O bser^u

Tertia observatio. Causa remota triplex est. Prima quæ recipitur cum effectu, ut homo est causa remota risibilitatis, causat enim illam mediate, recipitur tamen cum illa: quia omnis homo est risibilis, & omne risibile est homo. Demonstrationem ergo quæ constat ex causa remota hoc primo modo, existimo esse proprie demonstrationem propter quid, quia etiam si inter proprietates sit aliqua subordinatio, omnes tamen conueniunt subiecto ratione ultimæ differentie, ac proinde

Triplex est
causa re-
mota.

proinde est vere & proprie causa illarum omnium subiectum, ut dicimus infra disp. Secunda causa remota est, quæ reciprocatur cum suo effectu, & potest esse talis effectus ab alia causa, & potest talis causa non causare talem effectum: & hoc modo febris verbi gratia est causa pulsus concitati, quia potest esse febris sine concitatione pulsus, & potest esse pulsus concitatio sine febre: & demonstratio quæ constat ex huiusmodi causa remota, non est demonstratio proprie quia, aut propter quid. Ratio est: quia cum causa non sit necessaria respectu huius effectus, propositiones, ex quibus talis demonstratio constat, sunt contingentes, & ex consequenti possunt esse falsæ, quod omnino repugnat demonstrationi, tam quia, quam propter quid. Tertia causa remota est, quæ non reciprocatur cum effectu, tamen non potest talis effectus ab alia causa promanare: ut animal est causa remota respirationis, quia non potest respirare quod non est animal, tamen causa proxima respirationis non est animal, sed habere pulmonem; nam non potest omne animal respirare, sed illud tantum, quod habet pulmonem. Demonstratio ergo, quæ constat ex huiusmodi causa remota, si sit ex propositionibus affirmantibus, non erit demonstratio: ut omne animal respirat, sed homo est animal ergo &c. Hæc enim argumentatio non potest esse demonstratio, quia assumit falsum: propositio enim illa maior, cum constet ex causa contingenti, non est necessaria, sed potius falsa. Si tamen in huiusmodi demonstratione sumatur aliqua ex præmissis negans, poterit fieri demonstratio quia, ita. Quidquid respirat, est animal; sed nullus paries est animal; ergo nullus paries respirat. Hæc enim est demonstratio quia, sed non ex eo quod procedit ex causa remota, ut omnes, quos ego vidi, arbitrantur, sed potius ex eo, quod procedit a posteriori, & per effectum: nam respirare effectus est, & non causa animalis.

Quarta observatio. Effectus interdum sic se habent, ut ex uno necessario inferatur alter in eadem re, eo quod sunt inter se subordinati: verbi gratia risibilitas in homine & potentia ad miratiua sunt effectus rationalitatis: tamen sic se habent, ut potentia admiratiua sit causa secundum modum risibilitatis. Unde demonstratio, in qua sic se habent effectus, necessario est quia, vel propter quid quia, si demonstraretur primus per posterius & subordinatum: propter quid, si demonstraretur posterior, & subordinatus per alium verbi gratia hæc est demonstratio propter quid: omne admiratiuum est risibile; sed omnis homo est admiratiuus; ergo omnis homo est risibilis. Fit vero demonstratio quia, si mutatur ordo medii ita.

Om-

Omne risibile est admiratiuum; sed omnis homo est risibilis; ergo omnis homo est admiratiuus. Si vero effectus ita se habeant in eadem re, ut nec sint subordinati, nec ex uno liceat necessario alterum inferre, tunc nullus ex illis potest per alterum demonstrari demonstratione quia, vel propter quid: nam tunc nullus ex illis esset medium necessarium, quod necessario requiritur in demonstratione. Si denique effectus sic se habeant, ut unus non sit causa alterius, necessario tamen mutuo se consequantur, tunc potest quivis ex illis demonstrari per alterum demonstratione quia, quemadmodum demonstratur attributum superius essentialiale per inferius.

Ex his infero primo, nullam demonstrationem quia esse per causam, & omnem demonstrationem per causam, si sit recta, esse propter quid. Quare omnis demonstratio vel est quia, vel propter quid.

Infero secundo, de ratione demonstrationis in communi solum esse, ut sit argumentatio constans ex præmissis veris, & necessariis. Si huiusmodi præmissæ contineant causam attributi conclusionis, constituunt demonstrationem propter quid: nam non solum necessario rem probant, sed etiam per causam, propter quam res sit. Si vero illæ præmissæ non contineant causam, sed solum probent rem esse, constituunt demonstrationem quia: & si hoc probet per effectum, ita ut per illum demonstrent causam, dicuntur demonstrationes quia a posteriori. Si tamen probent necessario rem esse, neque id probent per causam attributi conclusionis, nec per effectum illius, tunc neque sunt demonstrationes propter quid, nec demonstrationes quia a posteriori, sed constituunt potius distinctam speciem demonstrationis quia. Res fiet manifesta in hac demonstratione: omne animal est substantia; sed omnis homo est animal; ergo omnis homo est substantia. Hæc enim demonstratio neque procedit per causam, neque per effectum: nam in recta serie unum attributum nec est causa, nec effectus alterius. Quod hæc argumentatio sit demonstratio, ita probamus. Syllogismus in communi dividitur ex communi Dialecticorum consensu in demonstrativum, dialecticum, & sophisticum (dixi ex communi consensu, quia nos non admittimus syllogismum sophyisticum, ut dicemus in libro Elenchorum) sed argumentatio proposita nec est syllogismus dialecticus, quia non constat ex probabilibus, sed potius ex necessariis; neque est sophisticus; ergo erit demonstrativus. Res hæc confirmabitur magis in secunda assertionem.

Infero tertio, sub demonstratione quia non solum contineri illam, in qua demonstramus unum attributum essentialiale per aliud, sed etiam

M m m

illam.

Demonstratio quia, et propter quid differunt specie.

Argumentatio necessaria est genus demonstrationis.

3. Assertio.

illam, in qua demonstramus vnum effectum per alteram, modo explicato in quarta obseruatione.

I N S E C V N D A parte quæstionis sit prima assertio. Demonstratio quia, & propter quid differunt specie. Probatur assertio. Quæ habent diuersas differentias specificas, per quas constituentur, differunt specie; sed demonstratio quia, & propter quid sic se habent; ergo differunt specie. Probatur minor. Differentia in argumentationibus desumitur a materia, & a medio, ut constat in demonstratione, & argumento probabili; sed demonstratio quia, & propter quid differunt materia, & medio, cum demonstratio quia procedat ab effectu, vel saltim non per causam, & demonstratio propter quid procedat per causam; ergo demonstratio quia, & propter quid habent distinctas differentias specificas. Probatur secundo. Quæ differunt tanquam perfectum, & imperfectum, ita ut vnum non possit in alterius naturam transire, differunt specie; sed demonstratio quia, & propter quid sic differunt; ergo differunt specie.

Secunda assertio. Demonstratio in communi, seu quod idem est, argumentatio necessaria est genus immediatum demonstrationis quia, & propter quid. Probatur assertio. Omnis argumentatio necessaria, quantum est ex se gignit scientiam; ergo necessario debet esse demonstratio. (Dixi, quantum est ex se, nam fieri potest, ut argumentatio necessaria interdum gignat opinionem propter defectum certitudinis ex parte intellectus cognoscentis: quia opinio fit non solum propter defectum certitudinis ex parte medii, sed etiam propter defectum eiusdem, ut late dicemus in disput. de opinione circa cap. 26.) Consequētia probatur a definitione demonstrationis. Antecedens probatur: quia gignit cognitionem discursuam, certam, & necessariam, cui præbet intellectus assensum absque formidine. Dixi quantum est ex se, quia ad rationem scientiæ requiritur certitudo, non solum ex parte medii, sed etiam ex parte obiecti, & intellectus, ut dicemus disput. 3. & loco supra citato.

Tertia assertio. Argumentatio in qua demonstramus attributū superius per inferius est demonstratio. Probatur primo: quia est argumentatio necessaria. Probatur secundo: quia proinde dicitur demonstratio; quia scilicet efficit cognoscere rem adeo certe, ac si illam nobis inspicendam proponeret. Tertio probatur ita. Argumentatio in qua demonstramus hominem esse rationalem, eo quod risibilis est, est demonstratio; ergo & illa qua demonstramus esse substantiam, ex eo quod est rationalis: nulla enim dispar ratio potest

test assignari, quod ita ostendo. Vel demonstratio per effectum constituitur in esse demonstrationis, per hoc quod est procedere per effectum, vel per aliquid superius, in quo conuenit cum demonstratione propter quid: si primum dicas; ergo demonstratio propter quid non est demonstratio: si vero secundum respondeas; ergo eadem erit ratio demonstrationis, & ratio argumentationis in communi: nam demonstratio quia, & propter quid solum conueniunt in ratione argumentationis in communi; ergo superior argumentatio, in qua per rationale demonstramus hominem esse substantiam etiam erit demonstratio. Idem argumentum fieri potest de argumentatione, per quam probamus necessario vnum effectum per alium. Quia ratione sit argumentatio necessaria omnis demonstratio quia, dicemus sequenti quæstione.

I N T E R T I A parte quæstionis prima sententia, quæ est Auerois multis in locis, docet, tres esse immediatas species demonstrationis, scilicet demonstrationem ostendentem rem esse seu quia, ostendentem propter quid res sit, & potissimam ostendentem scilicet rem esse & propter quid sit. Hæc sententia facile impugnatur ex eo, quia non possumus cognoscere propter quid res sit, quin cognoscamus rem esse. Quare duæ illæ species demonstrationis ab illo assignatæ coincidunt, & sunt vna & eadem.

Est prima ratio huius sententiæ. Demonstratio procedit ex notioribus; sed tribus modis sunt aliqua notiora, scilicet nobis, natura, & nobis & natura simul; ergo tres sunt species demonstrationis. Resp. negando consequentiam: nam non inde sumitur specifica distinctio inter demonstrationes. His etiam accedit, interdum eadem esse nobis & natura nota.

Secunda ratio. Aliquando scimus rem esse, aliquando propter quid sit, aliquando simul esse & propter quid sit; ergo tres sunt species demonstrationis. Respondemus negando antecedens. Ratio est: quia non possumus nos cognoscere causam propter quam res est, quin cognoscamus rem esse.

Pro superiori sententia adducuntur ab auctoribus illius quædam Aristotelis testimonia, quibus ille docere videtur, nos aliquando si mul querere an res sit & quid sit; aliquando vero quid sit. Hæc tamē Aristotelis testimonia, si recte perpendantur, non sunt contra nos: nam quando inquirimus, propter quid sit res, iam supponimus rem esse: & si hoc non supponamus, eo ipso quod demonstramus demonstratione constante ex causa propter quam res est talis, demonstramus etiam eadem demonstratione rem illam esse.

M m m 2

Secunda

460 *Quest. 4. disput. de natura demonst.*

Secunda sententia docet, triplicem esse demonstrationem, scilicet per causam, per effectum, & ab æqualibus, quæ est per æquiparantiam. Licet ergo admittamus dari demonstrationem ab æqualibus, negamus tamen distingui ab aliis: nã potest esse per causam, & per effectum in terminis æqualibus, vt supra vidimus in prima parte quæst. Impugnant hanc secundam sententiam multi iuniores dicentes, omnem demonstrationem esse vel a priori, vel a posteriori, eo quod non potest reperiri necessaria connexio nisi inter prius, & posterius. Hæc tamen ratio nullius est momenti. Huius sententiæ argumenta nihil concludunt contra nos admittentes demonstrationem inter æqualia: licet illam longe aliter cõstituamus.

1. argum.

Restat vt alia argumenta soluamus. Dices ergo primo. Demonstratio quia, & propter quid nec differunt materia, nec forma; ergo non differunt specie. Quod non differant forma, constat: quia ex his duabus demonstrationibus: omne animal rationale est risibile; sed omnis homo est animal rationale; ergo omnis homo est risibilis: & omne animal risibile est rationale; sed omnis homo est risibilis; ergo omnis homo est animal rationale, altera est quia, & altera propter quid: & tamen ambæ sunt in modo Barbara: quare nō differunt demonstratio quia, & propter quid secundū formam. Quod non differant secundum materiam, constat in eisdem exemplis: nam in illis sunt idem termini, & eadem propositiones. Resp. demonstrationem quia, & propter quid differre secundum materiam: nam licet consent ex eisdem terminis, quia tamen quod est in demonstratione propter quid conclusio, est in demonstratione quia propositio, proinde differunt materia, quia demonstrationis propter quid propositiones constant ex causis conclusionis: propositiones vero demonstrationis quia minime.

2. argum.

Dices secundo. Essentiæ, vt docet Arist. & cum ex omnes Philosophi, non possunt demonstrari; ergo falsa est tertia assertio, in qua docuimus, posse nos demonstrare per rationale, hominem esse substantiam. Resp. negando antecedens: nam essentiæ possunt a nobis demonstrari non solum per effectum, verum etiam per causam, vt quæst. sequenti dicemus.

QVÆSTIO V.

In qua aliquæ dubitationes pertractantur de demonstratione quia, & propter quid.

QVÆ

Quest. 5. disput. de natura demonst. 461

V A E R E S primo, an proprium sit demonstrationis propter quid constare ex propositionibus necessariis.

Syllogismus necessarius duplex est.

S I T observatio. Syllogismus constans ex propositionibus necessariis in duplici est differentia. Alter est, qui constat ex propositionibus necessariis, quæ non continent causam conclusionis: siue attributi conclusionis vt hic syllogismus: omne animal est substantia; sed omnis homo est animal; ergo &c. Istæ enim propositiones necessariae sunt, tamen non continent causam conclusionis: quia ex attributis essentialibus vnum non est causa alterius. Alter vero est syllogismus, qui constat ex propositionibus necessariis, quæ continent causam attribui conclusionis: vt hic syllogismus: omne animal rationale est aptum ad risum; sed omnis homo est animal rationale; ergo &c. causa enim cur homo sit aptus ad risum, est quia animal rationale.

1. assertio

Prima assertio. Non est proprium demonstrationis propter quid constare ex propositionibus necessariis. Probatur assertio. Conuenit aliis syllogismis a demonstratione propter quid; ergo non est proprium demonstrationibus propter quid constare ex propositionibus necessariis. Probatur antecedens. Conuenit huic syllogismo proposito scilicet, omne animal est substantia; sed omnis homo est animal; ergo omnis homo est substantia: sed hic syllogismus nō est demonstratio propter quid; ergo conuenit aliis a demonstratione propter quid. Probatur minor. Demonstratio propter quid efficit cognitionem per causam; sed syllogismus propositus non efficit cognitionem per causam, cum constet non habere causam attributi conclusionis; ergo syllogismus propositus non est demonstratio propter quid.

2. assertio.

Secunda assertio. Proprium est demonstrationis propter quid constare ex necessariis, quæ causam attributi conclusionis habeant. Probatur assertio. Demonstratio propter quid est syllogismus gignens scientiam ex propria causa, quæ non potest aliter se habere; ergo est proprium demonstrationis propter quid constare ex necessariis, quæ habent causam attributi conclusionis.

Quæres secundo, an demonstratio quia sit syllogismus necessarius.

Prima observatio. Non est quæst. an demonstratio quia sit necessaria ratione formæ, nam hoc certum est; sed est quæst. an ratione materiæ demonstratio quia sit argumentatio necessaria.

M m m 3

etiam

Secunda observatio. Quæstio procedit de demonstratione ab effectu necessario, qui ita dicit necessariam connexionem cum sua causa, ut nequeat esse causa sine illo, neque ille sine causa: tum etiam de demonstratione quia, in qua probamus unum attributum essenziale per aliud.

Tertia observatio. Ut demonstratio quia sit argumentatio necessaria, non sufficit, ut altera ex præmissis sit necessaria, & altera contingens: sed utraque ex præmissis debet esse necessaria. Ratio est: quia argumentatio, ut sit necessaria, necessario debet habere conclusionem necessariam, quæ non potest sequi ex propositione contingenti: nam ut dictum est cum Aristotele in libris priorum, conclusio semper sequitur debiliorem partem.

Ultima observatio. Non solum requiritur ad argumentationem necessariam, ut præmissæ necessariae sint, sed etiam ut appareant necessariae.

Demonst.
quia est syl-
logism⁹ ne-
cessarius.

Sit assertio. Demonstratio quia est syllogismus necessarius. Probatur assertio. Omnis argumentatio constans ex propositionibus, quæ non possunt aliter se habere, est necessaria: sed omnis demonstratio quia constat ex his, quæ non possunt aliter se habere; ergo omnis demonstratio quia est argumentatio necessaria. Minor probatur: quia quæstio procedit, ut diximus secunda observatione, de effectu necessario, qui dicit necessariam & ineffabilem connexionem cum sua causa.

1. argum.

Sed dices. Arist. primo cap. dixit, prima principia confirmari argumentis topicis; sed confirmantur demonstratione quia; ergo demonstratio quia est argumentatio topica & probabilis. Resp. Arist. tantum docuisse, argumentationes probabiles esse accommodatas ad probanda, id est explicanda prima principia: inde tamen non sequitur, non posse probari argumentis necessariis.

2. Argum.

Dices secundo. Demonstratio quia est argumentatio necessaria; ergo assensus per illam productus debet esse necessarius: sed hoc est absurdum; ergo &c. Resp. negando minorem: quia assensus per demonstrationem quia necessarius est. Sed dices. Omnis assensus necessarius vel est scientiæ, vel prudentiæ, vel sapientiæ, vel intelligentiæ, quia non est per causam; nec intelligentiæ, quia est per discursum; nec sapientiæ, cum non sit per altissimas causas; nec artis, aut prudentiæ, quia isti sunt practici, & assensus per demonstrationem quia est speculativus: ergo non est assensus necessarius. Resp. negando minorem; nam assensus per demonstrationem quia est scientificus,

scientificus, licet non per causam, quia non omnis scientia est per causam, ut iam dicemus.

Dices tertio. Hic assensus est necessarius; ergo præmissæ sunt 3. argum. evidenter cognitæ: sed præmissæ non sunt evidenter cognitæ; ergo non est assensus necessarius. Probatur minor, quia vel essent cognitæ per se, & hoc non, cum solum hoc conveniat primis principiis: vel essent evidenter cognitæ per aliud, quod etiam constare non potest, quia tandem deveniendum esset ad aliquam propositionem, quæ esset prima, & non posset probari, quod est absurdum. Resp. negando minorem. Probationi negando maiorem: nam illæ præmissæ nec sunt cognitæ evidenter per se, ut prima principia, nec per alias præmissas, ut conclusiones: sed sunt evidenter cognitæ per cognitionem factam ex præsupposita experientia, quæ sufficiens est, ad hoc ut præmissæ sint evidenter cognitæ. Sed dices. In demonstratione propter quid non possumus cognoscere nisi resolviendo usque ad prima principia; ergo neque in demonstratione quia. Respondemus negando consequentiam, Ratio est: quia ad scientiam quia satis est experientia in præmissis; at vero in scientia propter quid, quæ est per causam, desideratur etiam ut fiat resolutio, ut per illam cognoscamus causam, per quam scientiam habemus.

QV A E R E S tertio, an demonstratio circularis sit vitiosa. Rē hanc pertraxit Arist. cap. 3.

Quid sit
demonstr.
in orbem.

Prima observatio. Demonstratio dicitur in orbem, siue circularis metaphorice: ut enim circulus est linea, quæ reddit ad punctum, a quo incipit: ita dicitur demonstratio circularis illa, quæ tandem probat primum principium, quod assumpsit: ut hæc est circularis: omne animal rationale est risibile; sed omnis homo est animal rationale; ergo omnis homo est risibilis: tunc enim conclusio, quæ deducitur ex illis principiis, sumitur postea ut principium, & sit demonstratio circularis ita. Omne risibile est animal rationale; sed omnis homo est risibilis; ergo omnis homo est animal rationale: sic enim circulus in istis demonstrationibus, quia ad probandam risibilitatem de homine assumimus animal rationale pro medio, & rursus sumimus risibilitatem ad probandum hominem esse animal rationale.

Secunda observatio. In demonstratione non solum observatur recta forma syllogismi, ratione cuius ex præmissis necessario inferitur conclusio, sed etiam propter certitudinem & evidentiam præmissarum præbemus assensum certum & evidentem conclusioni.

Primo

464 *Quest. 5. disput. de natura demonst.*

Primo ergo certum est, ratione formæ syllogismi omnem demonstrationem rectam esse. Ratio est: quia comitatur circulus siue nō, semper præmissæ in demonstratione ita dispositæ sunt, ut ex illis necessario inferatur conclusio.

Secundo certum est, omnem demonstrationem, qua probamus unam definitionem per aliam, siue unam causam per aliam in diuerso genere causæ, rectam esse. Ratio est: quia causæ sunt sibi inuicem causæ, & quemadmodum probamus, verbi gratia per demonstrationem a priori, hominem esse creatum ad beatitudinem consequendam, per rationalitatem tanquam per causam formalem; ita etiam probamus, hominem esse rationalem tanquam per causam finalem, eo quod creatus est a Deo ad beatitudinem consequendam; & probatur ratione. Causæ quæ sunt in essendo, sunt etiam causæ in cognoscendo; sed quatuor causæ sunt sibi inuicem causæ in essendo; ergo sunt etiam sibi inuicem causæ in cognoscendo: & ex consequenti possumus unam causam probare per aliam per demonstrationem, & postea per illam probatam possumus iterum probantem probare, & semper per scientiam propter quidnam scientia propter quid, & a priori est cognitio rei per causam, ut Arist. docuit secundo cap. Manet ergo dubitatio, an sit vitiosus circulus, quando probamus effectum per causam, & iterum per effectum causam demonstramus.

Sit ergo assertio. Regressus ab effectu cognito per suam causam ad causam ipsam, vitiosus est. Hæc assertio est D. Thom. Caietani, Soti, Alexandri, & aliorum secundo de demonstratione cap. 13. & probatur. A principio minus, vel æque cognito, non potest deduci conclusio demonstratiua, quia demonstratio constat ex notioribus; sed effectus, qui cognoscitur per suam causam, est minus notus, & minus certior quam sua causa; ergo ab effectu non possumus concludere conclusionem demonstratiuam, per quam probemus causam. Probatur minor, quia certitudo, & euidencia, per quam cognoscimus effectum per suam causam, cum sit deducta ex certitudine, & euidencia causæ, minor est illa: quare circulus hoc modo semper est vitiosus: & hoc est quod Arist. docuit cap. tertio argumentum primo, quo impugnabat secundam sententiam.

Secunda assertio. Ab effectu ad causam, ut est effectus notior alio quo modo sua causa, vel quia est causa suæ causæ in aliquo genere, vel quia alio modo est notior, non est vitiosus circulus in demonstratione. Probatur: quia in quouis genere causæ potest fieri demonstratio.

Sed ut

Regressus
ab effectu
est vitio-
sus.

Ab effectu
ut a notio-
ri, non est
vitiosus cir-
culus.
Semper est
vitiosus
circulus.

Quest. 5. d. ut. de natura demonst. 465

Sed ut proprius loquamur, sit tertia assertio. Semper circulus in demonstrando vitiosus est. Circulus enim proprie tunc fit, quando id quod concluditur, eo modo & secundum illam euidenciam & certitudinem quam habet a principiis, iterum assumitur ad principia probanda: & cum hac ratione semper conclusio ignotior sit, nunquam ex conclusione possumus probare principium: quare circulus est vitiosus, si proprie loquamur. Quando enim per unam demonstrationem probamus aliquid de aliquo subiecto, & rursus per illud, quod est probatum, in diuerso genere causæ probamus de eodem subiecto illud, quod in prima demonstratione assumptum fuit ut principium, tunc non committitur circulus: nam semper probamus effectum per causam, & nunquam causam per effectum.

QV A E R E S 4. an una definitio possit per aliam demonstrari. Dubitatio hæc ex dictis facile soluitur. Sit igitur prima observatio. Quod dubitatio inquit est, an possimus conficere argumentationem, quæ sit demonstratio, per quam per unam definitionem alteram probemus.

Secunda observatio. Dubitatio duplicem reddit sensum. Primus est, an per unam definitionem demonstrare possimus, partes alterius definitionis conuenire rei definitæ: ut per definitionem peritam a fine, an possimus demonstrare de homine, illum esse animal rationale. Secundus sensus est, an possimus probare, animal rationale verbi gratia, esse hominis definitionem.

Dubitatio iuxta primum sensum respondet hæc assertio. Unam definitionem possumus per alteram demonstrare. Probatur assertio. Argumentatio, per quam probamus unam definitionem per aliam, constat ex veris, primis, immediatis &c. ergo est demonstratio. Probatur antecedens: quia per hanc argumentationem: omne animal creatum ad beatitudinem consequendam est animal rationale; sed omnis homo est animal creatum a Deo ad beatitudinem consequendam; ergo omnis homo est animal rationale, probamus unam definitionem per alteram; sed hæc argumentatio constat ex veris primis &c. ergo argumentatio, per quam probamus unam definitionem per alteram, potest esse demonstratio. Causæ enim sunt sibi inuicem causæ, ut docuit Arist. 2. lib. Phy. cap. 3. & unam per aliam possumus a priori demonstrare, ut superiori dubio diximus. Probatur secundo assertio: quia Arist. 2. de Anima probauit unam definitionem animæ per alteram, & Arist. interpretes eo loco docent, argumentum illud Arist. esse demonstrationem propter quid.

Questioni iuxta secundum sensum respondet iuxta quorundam

N n n

senten-

Semper est
vitiosus cir-
culus.

Vna defini-
tio demon-
stratur per
aliam.

Quorundam
senten-

Releitur
superior
sententia.

466 *Quaest. 3. disput. de natura demonst.*

sententiam hanc alia assertio. Argumentum, quo probamus, unam definitionem esse definitionem alicuius, per alteram definitionem, est argumentum probabile. Hanc assertionem veram esse colligit Caietanus ex D. Thom. 3. de demonstratione cap. 7. verba enim D. Thomae hae sunt, hic enim modus quod non sit demonstratio in dicto est, & hanc assertionem probat Caieta. ratione, quia definitio ut Arist. docet 1. Top. cap. 3. est locus topicus & probabilis; ergo argumentatio, quae probat definitionem esse alicuius definiti definitionem, debet esse probabilis: quare quamvis definitio absolute sumpta sit attributum necessarium, tamen si sumatur ut est definitio, est attributum probabile.

Sed, quod pace horum dixerim, superior sententia falsa est: quare sit aduersus illam hanc assertio. Definitionem aliquam esse alicuius definitionem, non solum possumus probare ratione probabilis, verum etiam demonstratione. Probatur assertio. Quotiescunque attributum aliquod habet causam necessariam, potest per illam demonstrari; sed animal rationale, verbi gratia, habet causam necessariam ratione cuius est definitio hominis; ergo per hanc causam possumus demonstrare, animal rationale esse definitionem hominis. Maior certa est, cum supra dictum sit ex Arist. scire esse rem per causam cognoscere. Minor probatur. Definitio essentialis attributi est causa necessaria; sed animal rationale, quod est definitio hominis, habet definitionem essentialem, scilicet definitionem definitionis essentialis; ergo habet causam necessariam; ratione cuius est definitio hominis.

Probatur secundo assertio hoc adhibito exemplo. Omne quod explicat naturam & essentiam per genus & differentiam alicuius rei est definitio essentialis illius; sed animal rationale explicat naturam hominis per illius genus & differentiam; ergo est definitio essentialis illius. In hac enim argumentatione sumimus pro medio definitionem affectionis, & per illam concludimus, affectionem de subiecto. In superiori namque argumentatione nullum video defectum; ob quem a ratione demonstrationis excludi debeat.

Rationi superioris sententiae dicimus, syllogismum ita desumptum a definitione, non esse probabilem, ut late dicemus in quaestione circa libros Topicorum.

QV A E R E S quinto, an propositio, in qua demonstratur prima proprietas de subiecto, sit immediata.

Prima observatio. Prima proprietas subiecti est, quae ita immediate fluit ab essentiali subiecto, ut ab illa aliae omnes dimanare videantur:

Quid sit
proprietates.

Quaest. 3. disput. de natura demonst.

467

tur: verbi gratia, aptitudo ad discursum est prima proprietas hominis, nam homo dicitur risibilis, & risibilitas videtur promanare ab admiratione, & admiratio a discursu: quare in illis proprietatibus prima est aptitudo ad discursum.

Secunda observatio. Quaestio inquit, an talis propositio sit immediata secundum se, & quoad nos.

Prima assertio. Propositio in qua praedicatur prima proprietas de subiecto est immediata secundum se. Probatur primo. Illa propositio est immediata secundum se, quae secundum se non habet medium, per quod probetur; sed propositio, in qua praedicatur prima proprietas de subiecto secundum se, non habet medium per quod probetur; ergo secundum se est immediata. Maior est certa. Minor probatur: quia si secundum se haberet medium, per quod posset probari, illud esset definitio subiecti; sed definitio subiecti non est medium secundum se ad probandam primam proprietatem de subiecto; ergo propositio, in qua praedicatur prima proprietas de subiecto secundum se, non habet medium, per quod possit probari. Minor constat: quia secundum se, & ex natura rei definitio & definitum sunt idem; ergo ex natura rei definitio subiecti non potest esse medium & causa ad probandam primam passionem de subiecto.

Probatur secundo: quia Angeli, qui cognoscunt res illas comprehendendo, neque cognoscunt definitionem esse causam definiti; nec e contra: quia comprehendendo rem cognoscunt illam, ut in se est; ergo secundum se, & ex natura rei definitio non est causa definiti, sed est idem cum definito: quare non poterit esse medium ad probandam primam passionem de subiecto.

Secunda assertio. Propositio in qua prima proprietas praedicatur de suo subiecto, demonstrabilis est quoad nos. Probatur assertio. Illa propositio est demonstrabilis, & mediata quoad nos, quae habet medium quoad nos, per quod possit demonstrari; sed propositio, in qua praedicatur prima proprietas de subiecto, habet medium quoad nos, per quod possit demonstrari, scilicet definitionem subiecti; ergo quoad nos mediata est, & demonstrabilis. Maior est certa. Minor probatur: quia quoad nos definitio causa est definiti, & subiecti, quia id quod cognoscimus confuso quodam modo cognoscendo definitum, cognoscimus clare & distincte cognoscendo definitionem; ut patet in hac demonstratione: omne animal rationale est discursivum; sed omnis homo est animal rationale; ergo omnis homo est discursivus: in hac enim demonstratione probamus primam proprietatem de ipso homine per definitionem hominis.

Namque

nis,

1. Aser.

2. Aser.

nis, quæ, licet ex se sit idem cum homine, tamen quoad nos mediū est & causa, per quam probamus primā proprietatem de subiecto. Scotus primo Sententiarum dist. 2. quæst. 2. ita insurgit adversus assertiones. Illa propositio, quæ demonstratur, non est immediata; sed propositio in qua prædicatur prima proprietas de subiecto, verbi gratia hæc: omnis homo est discursivus, demonstratur; ergo propositio, in qua prædicatur prima proprietas de subiecto, non est immediata. Resp. negando maiorem: nam licet propositio quæ quoad nos demonstratur, quoad nos non sit immediata, potest tamen esse immediata secundū se: quare propositio in qua prædicatur prima passio de subiecto demonstratur quoad nos, ac proinde quoad nos est mediata: est tamen immediata secundum se, quia secundum se medio caret, quoad nos vero habet medium, scilicet definitionem per quam probetur.

DISPUTATIO II. IN QVA
AGITVR DE PARTIBVS
DEMONSTRATIONIS.

In hac disputatione agemus de partibus demonstrationis, scilicet de propositionibus, ex quibus debet constare demonstratio, & præcipue de principiis, quæ habent attributum de omni, per se, & uniuersum.

QVÆSTIO I.

In qua nonnulla pertractantur de partibus demonstrationis.

VÆR ES primo, ex quibus partibus componatur demonstratio. Resp. partes alias esse minores, & alias maiores. Minores sunt medium, subiectum, & affectio: quæuis enim argumentatio componitur ex his partibus, ut diximus disputatione de Syllogismo quæstione de hac re. De præcognitionibus partium minorum de demonstrationis diximus in disputatione circa primum caput.

Partes

Partes maiores demonstrationis sunt tres enunciationes, ex quibus componitur, scilicet maior propositio, minor, & conclusio, hæc enim semper est pars argumentationis, ut diximus disput. de Syllogismo quæst. 7. Quare quæ ibi diximus de syllogismo in communi, facile possunt demonstrationi adaptari. Cum igitur partes minores sint medium, affectio, & subiectum, modo aliquid dicemus de medio; de subiecto enim & affectione dicemus infra.

QVÆR ES secundo, an medium demonstrationis possit esse contingens.

Sit assertio. Medium demonstrationis non potest esse contingens. Probatur primo ex Arist. qui cap. 6. solum instituit demonstrare, demonstrationē propter quid debere constare ex necessariis. Probatur secundo. Demonstratio propter quid est syllogismus constas ex his, quæ gignunt scientiam; sed quæ gignunt scientiā non possunt constare ex contingentibus; ergo demonstratio propter quid non potest constare ex contingentibus. Probatur minor. Scientia est cognitio rei per causam, ita ut aliter euenire non possit; sed quod aliter euenire non potest, non est contingens; ergo scientia non potest fieri ex contingentibus: quare mediū demonstrationis propter quid non potest esse contingens. Idem argumentum fieri potest de demonstratione quia.

Medium demonstr. non est contingens.

Sed dices. Conclusio necessaria potest deduci ex præmissis contingentibus, ut Arist. docuit primo theoremate; ergo conclusio etiā demonstrationis poterit deduci ex præmissis contingentibus: quare medium demonstrationis propter quid poterit esse contingens. Resp. negando consequentiam: nam quando Arist. docuit, conclusionem necessariam posse deduci ex præmissis probabilibus, intelligendus est de conclusione, quæ ex vi formæ necessario deducitur, & in se necessaria est: non tamen de conclusione demonstratiua, quæ non solum necessario inferitur ratione formæ, & ex se necessaria est, verum etiam est necessaria, eo quod ex præmissis necessariis deducitur.

QVÆR ES tertio, quales debeant esse propositiones omnes, siue enunciationes demonstrationis. Resp. omnes debere esse necessarias. Imprimis de enunciatione, quæ est conclusio, res est manifesta: nam quæuis conclusio demonstrationis est scientifica: omnis autem scientia cognitio est necessaria, ut toto hoc opere passim docet Arist. & præsertim cap. 4. in principio, & cum eo omnes eius interpretes. Deinde præmissæ debent esse necessariae, cum conclusio certitudinem habeat, & necessitatem ex præmissis. Necessitas

Omnes propositiones demonstr. sunt necessariae.

Non 3

vero

470 *Quest. 2. disput. de partibus demonst.*

vero propositionum consistit in perpetuitate, & in nexu insolubili attributi cum subiecto: in hoc scilicet, quod attributum ita conveniat subiecto, ut non possit non convenire. Videndum ergo est, quot sint ordines siue gradus huius necessitatis, ut inde colligamus, quales debeant esse demonstrationis propositiones, siue præmissæ: nam de his demonstrationis partibus in sequentibus erit sermo.

Huius necessitatis tres connumeravit gradus Arist. 4. cap. quos significavit per dici de omni, per se, & uniuersæ. Habent enim se ut superius & inferius: nam omne quod convenit uniuersæ, convenit per se, & omne per se est de omni, non tamen contra. De his ergo omnibus in sequentibus agemus.

QVÆSTIO II.

Utrum definitio de omni recta sit.

Diuisio q.

AE C quæst. diuiditur in tres partes. In prima proponemus observationes. In secunda satisfaciemus quæstioni. In tertia soluemus contrarias rationes.

I N P R I M A parte quæstionis sit prima observatio. Arist. cap. 4. huius libri agens de propositionibus, ex quibus constare debet demonstratio, prius docuit, propositiones demonstrationis debere esse necessarias, quod iam explicuimus satis quæstione 1. Deinde dixit, quid sit dici de omni, & modo de hoc disputamus. Postea proposuit modos dicendi per se, ac tandem declarauit quid sit dici uniuersæ.

Dici de omni.

Secunda observatio. Dici de omni si proprie loquamur non convenit propositioni, sed potius attributo illius, in ordine tamen ad subiectum: quare illa propositio est de omni, cuius attributum est de omni: & hæc duplex est, alia, quæ pertinet ad libros priorum, ad quam solum requiritur, ut attributum affirmetur de omnibus contentis sub subiecto, siue affirmetur vere, siue falso. Ratio est quia in libris priorum solum est cura de forma syllogismi. Alia vero est propositio de omni, quæ pertinet ad libros de demonstratione, ad quam desideratur etiam, ut attributum affirmetur vere de omnibus contentis sub subiecto. Ratio est: quia in libris de demonstratione non solum curam de forma syllogismi, sed etiã de materia: modo ergo disputamus de attributo de omni ut pertinet ad hos libros.

Dici de omni
positiue
& negatiue.

Tertia observatio. Dici de omni, ut pertinet ad hos libros, dupliciter sumitur, scilicet positiue, & negatiue: positiue, quando attributum

Quest. 2. disput. de partibus demonst. 471

butum affirmatur vere de multis, in quibus omni tempore reperitur: ut in hac propositione, omnis homo est risibilis, attributum dicitur de omni positiue. Sumitur vero dici de omni negatiue, quando attributum ita dicitur de subiecto, ut nil sit sub illo, de quo non prædicetur omni tempore, licet neque actu sub subiecto aliqua contineatur, neque subiectum illud tempore mensuretur: ut in hac propositione, Deus est æternus, attributum dicitur de omni negatiue, quia nihil licet sumere sub subiecto, scilicet sub Deo, de quo non prædicetur attributum: non quia sub Deo aliqua contineantur, de quibus illud attributum prædicetur, sed potius quia nihil est, de quo dicatur: tamen quia licet Deus tempore non mensuretur, sed æternitate, tamen nullum datur tempus, in quo non sit verum dicere, Deus est æternus. Eodem modo in istis propositionibus, sol est corpus incorruptibile, & in aliis, in quibus attributa proxima dicuntur de Angelis, vel attributa dicuntur de indiuiduis, attributa sunt de omni: quia licet actu non habeant illa subiecta inferiora, si tamen haberent, de illis omnibus, & omni tempore prædicarentur illa attributa, ac proinde dicuntur de omni negatiue.

Quarta observatio. Attributum, quod dicitur de omni, est superius ad illud, quod est per se: & illud quod est per se, superius ad attributum, quod est uniuersum. Quare ex hac observatione soluuntur omnia argumenta, quæ probant, hanc definitionem non esse rectam, ex eo quod convenit alius, scilicet attributo, quod est per se & attributo quod est uniuersum: quia dici de omni superius est, & quod superiori convenit, debet etiam inferioribus convenire.

Definitio
de omni re
cta est.

I N S E C V N D A parte quæst. sit assertio. Definitio attributi de omni tradita ab Arist. recta est. In hac assertione omnes conveniunt: sunt tamen aliquæ rationes aduersus illam, quas statim dissoluemus. Definitio vero sic se habet. Quando nihil licet sumere sub subiecto, de quo non dicatur attributum vere, & omni tempore.

1. argum.

I N T E R T I A parte quæst. dices primo. Ut Arist. docet hoc eodẽ libro, hæc propositio est de omni, Luna patitur eclipsim; sed hæc non convenit omni tempore; ergo attributum de omni non convenit omni tempore. Minor est certa. Maior, præterquam quod Aristotelis est, ita probatur ex ultima observatione. Hæc propositio est per se; sed omnis propositio per se est de omni; ergo hæc propositio est de omni. Resp. attributum quod convenit per se, aliud esse, quod convenit absolute, aliud vero, quod convenit sub conditione, quia non supponit pro omni tempore absolute

solate, sed potius pro omni tempore a natura instituto propter ordinem vniuersitatis hac enim propositione: Luna patitur eclipsim, attributum dicitur de omni, quia cōuenit subiecto omni tempore determinato, & in illo nō cōtingenter, sed necessario. Sufficit ergo, ut attributum sit de omni, quod conueniat subiecto omni tempore his in quibus omni tempore potest reperiri: vel conueniat omni tempore determinato his, in quibus non potest reperiri semper, sed tempore a natura instituto.

2. Argum.

Dices secundo. Hæc est de omni. Omnis homo est risibilis; sed hæc non conuenit omni tempore; ergo in propositione de omni attributum non conuenit omni tempore. Probatum minor: quia nō omni tempore existit omnis homo. Respondemus negando minorem. Probationi, resp. propositiones de omni abstrahere ab existētia, ac proinde in hac propositione, omnis homo est risibilis, attributum est de omni, quia omni tempore omnis homo est risibilis, non quia omni tempore omnis homo existat, sed potius, quia omni tempore omnis homo habet essentiā, a qua fluit risibilitas. Sed dices. Potest Deus separare risibilitatem ab homine; ergo solutio est nulla. Resp. negando consequentiam: quia risibilitas iuxta naturæ ordinem non potest ab homine separari, & hoc sufficit, ut sit de omni hæc propositio, Omnis homo est risibilis.

3. Argum.

Dices tertio. Hæc propositio, Omne animal est coloratum, nō est de omni, quia contingens est; sed in hac propositione attributum conuenit omnibus cōtēntis sub subiecto, & omni tempore; ergo definitio de omni conuenit aliis a re definita. Resp. negando maiorem nam physice loquendo, illa propositio non est contingens, sed potius necessaria: fieri enim non potest iuxta naturæ ordinem, ut aliquod animal non sit coloratum, quemadmodum hæc etiam alia, Omnis homo est in loco, necessario est de omni, quia naturaliter loquendo, necesse est, omnem hominem omni tempore esse in loco.

Q V A E S T I O III.

An primus modus dicendi per se sit recte assignatus ab Aristotele.

Diuisio 1.

DIVIDITUR quæst. in tres partes. In prima proponemus, quæ certa sunt. In secunda vnica assertionem satisfacimus quæst. In tertia soluemus contrarias rationes. **I**N PRIMA parte quæstionis primo certum est, propositio-

nes

nes omnes, in quibus prædicatur de aliquo subiecto genus proximum, vel differentia proxima, esse per se in primo modo: ut illæ, omnis homo est animal, omnis homo est rationalis. Est enim primus modus dicendi per se, in quo attributum est tota definitio, vel pars definitionis subiecti.

Secundo etiam certum est, genus remotum, & differentiam remotam per se prædicari in primo modo dicendi per se de specie. Ratio est: quia differentia remota, & genus remotum per se prædicantur de genere proximo, & genus proximum, ut dictum est, per se prædicatur de specie; ergo a primo ad vltimum genus remotum, & differentia remota prædicantur de specie in primo modo dicendi per se. Sed dices. Prædicatio in primo modo dicendi per se debet esse immediata; sed propositiones, in quibus prædicatur genus remotum, vel differentia remota, non sunt immediatæ, sed mediata; ergo non sunt in primo modo dicendi per se. Resp. negando maiorem: nam propositiones in primo modo dicendi per se sunt in duplici differentia: alix scilicet mediata, & alix immediata.

Tertio certum est, differentias superiores materialiter sumptas prædicari in primo modo dicendi per se de differentiis inferioribus materialiter sumptis. Primo: quia species superiores prædicantur de speciebus inferioribus in primo modo dicendi per se; sed differentia superiores & inferiores materialiter sumptæ sunt species superiores, & species inferiores, ut docuimus quæst. de abstractis, & concretis: & quæst. septima tertiæ partis disputationis secundæ de quinque vocibus; ergo differentia superiores materialiter sumptæ prædicantur in primo modo dicendi per se de differentiis inferioribus materialiter sumptis.

Vltimo certum est, omnia attributa intrinseca dici de suo subiecto in primo modo dicendi per se, ut hæc propositiones, omnis homo constat ex corpore, omnis homo constat ex anima, rationis particeps, imo hæc alia, linea constat ex punctis, est in primo modo dicendi per se, ut docuit Arist. in textu: quia puncta sunt de intrinseca definitione linearum: diffinitur enim linea, longitudo constans ex punctis.

IN SECUNDA parte quæst. sit assertio. Primus modus dicendi per se recte fuit assignatus ab Arist. In hac assertionem omnes conueniunt: tamen ut recte intelligatur, soluenda sunt quædam argumenta, quæ illi inferunt vim.

IN TERTIA parte quæst. dices primo. Primus modus dicendi per se est recte assignatus ab Arist. ergo hæc propositio est

O o o.

in pri-

1. Modus
per se recte
est.

1. argum.

474 *Quaest. 5. disput. de partibus demonst.*

in primo modo dicendi per se, album est corpus. Probatur consequentia: quia attributum est de definitione subiecti: in definitione enim albi ingreditur corpus. Respondemus negando consequentiam. Probationi concedimus esse de definitione subiecti attributum, hoc tamen non sufficere: quia hic tantum loquitur Arist. ut recte obseruat Toletus, de propositionibus directis. Propositio enim quae indirecta est, non potest esse per se: hanc vero propositionem, album est corpus, indirectam esse, probatur ita. Quotiescunq. attributum est subiectum physicum, subiecti propositionis, illa propositio est indirecta; sed in hac propositione, album est corpus, attributum, scilicet corpus, est subiectum physicum albi; ergo haec propositio est indirecta. Sed dices. In hac propositione, risibilitas est aptitudo hominis ad risum, praedicatur subiectum de accidente, & tamen est propositio per se in primo modo; ergo solutio est nulla. Respon. negando consequentiam: nam in hac praedicatione subiectum, scilicet homo, non praedicatur de accidente in recto, sed potius in obliquo: superiori vero argumento solum docuimus, subiectum non per se praedicari de accidente in recto praedicatione quae sit directa.

Argum. Dices secundo. Haec praedicatio, omnis homo est viuens, est per se; sed attributum, scilicet viuens, neque est definitio, neque pars definitionis subiecti, scilicet hominis, quia homo definitur: animal rationale; ergo propositio per se in primo modo non est illa, in qua attributum est tota definitio, aut pars definitionis subiecti. Respon. negando minorem: nam animal continet in se omnia attributa superiora, & ex consequenti hoc attributum viuens: quare eo ipso quod animal est pars definitionis hominis, viuens etiam erit pars definitionis hominis.

An propositio per se possit reciprocari Sed quaerit aliquis, an propositiones dicendi per se possint reciprocari in alias, quae etiam sint in aliquo modo dicendi per se. Respondemus cum Aristotele capite decimo octauo huius primi libri, nulla ratione posse conuertere. Ratio est, quia praedicatio per se debet esse directa, & si reciprocetur, illa in qua reciprocatur, non potest esse directa. Ratio est, quia quod est attributum, sit subiectum, & e contra: verbi gratia, haec propositio per se in primo modo, homo est rationalis, si reciprocaretur, conuerteretur in hanc indirectam, rationale est homo. Sed quaeres iterum, an in propositionibus secundi modi dicendi per se possit fieri reciprocatio ita, ut facta reciprocatione utraque propositio maneat in aliquo modo dicendi per se. Respon. si proprie loquamur, id nulla ratione fieri posse: nam si fiat reciprocatio

Quaest. 4. disputat de partibus demonst. 475

reciprocatio, verbi gratia, in hac propositione, omnis homo est risibilis, homo, qui est subiectum risibilitatis, sit attributum propositionis: quare talis propositio erit indirecta, & ex consequenti non poterit esse per se in aliquo modo: imo si proprie loquamur, ut dixi, quando in secundo modo dicendi per se praedicatur una proprietas de alia, verbi gratia, omne discursuum est admiratum, non potest fieri reciprocatio, quia proprietas superior semper est subiectum quo proprietatis inferioris, & hoc sufficit, ut praedicatio sit directa: nam praedicatio in qua subiectum est attributum quo, indirecta est. Conuersio ergo & reciprocatio in propositionibus de modis per se, solum habet locum, quando una definitio de altera praedicatur: ut haec est per se, syllogismus gignens scientiam, est syllogismus constans ex veris primis &c. & si fiat reciprocatio ita: syllogismus constans ex veris primis &c. haec etiam propositio est per se. Ratio est quia semper definitio, quae praedicatur, habet se ad modum formae, & illud de quo praedicatur habet se ad modum subiecti. Quare quando definitio praedicatur de alia, est propositio per se, & directa: & si fiat reciprocatio, eodem modo se habet. Merito ergo Sotus, & alii hic obseruant, nullam propositionem ex his, in quibus praedicatur inferius de superiori, esse per se: quia omnes istae sunt indirectae, ut diximus in observationibus in cap. de specie, & in quaest. de abstractis & concretis: tum etiam in quaestionibus de syllogismo.

QV A E S T I O IIII.

An recte assignentur alii tres modi dicendi per se.

DIVIDITVR quaestio in duas partes. In prima proponemus unam obseruationem, & duas assertiones. In secunda soluemus rationes oppositas. *Diuisio*
IN PRIM A parte quaest. sit obseruatio. Quia ut dictum est quaestione prima, attributum de omni superius est respectu attributi per se, proinde propositio, quae non est de omni, non potest esse de aliquo modo dicendi per se.

Sit prima assertio. Secundus modus dicendi per se recte assignatur ab Arist. Assertio certissima est apud Arist. & omnes eius interpretes. *2. 3. & 4. modus recte assignatur*

Secunda assertio. Tertius, & quartus modus dicendi per se recte fuerunt assignati ab Arist. licet, si proprie loquamur, tertius modus

476 *Quest. 4. disput. de partibus demonst.*

modus non in modum dicendi per se, sed potius essendi per se, qui solum convenit substantiis tam primis, quam secundis. Hæc assertio etiam est communis apud expolitores Arist.

1. Argum. *IN SECVND A* parte quæst. dices primo. Hæc propositio, homo est sensibilis, sumendo sensibilitatem pro potentia proxima, quæ est proprietas, est prædicatio in secundo modo dicendi per se, ut omnes concedunt; sed in hac subiectum non est de essentia attributi, quia non definitur sentiens per hominem, sed per animal; ergo propositio in secundo modo dicendi per se non fuit recte definita, in qua subiectum est de definitione attributi. Resp. negando minorem: nam licet primum subiectum, per quod definitur sensibilitas, sit animal, tamen homo, leo, & alia animalia sunt subiectum secundarium sensibilitatis: quia, ut constat ex observatione, propositio per se debet esse de omni, & ex consequenti propositio per se in secundo modo non solum dicitur de primario subiecto, sed etiam de inferioribus contentis sub illo.

Dices secundo. Prædicatio, in qua subiectum est de definitione attributi, est in secundo modo dicendi per se; ergo hæc prædicatio animal est rationale, vel animal est homo, est in secundo modo dicendi per se. Probatur consequentia: quia subiectum, scilicet animal, est de definitione attributi. Resp. primo negando consequentiam: quia propositio per se debet esse directa, & hæc est indirecta. Resp. secundo non esse per se, quia non est de omni: nam neque homo, neque rationale dicitur de omni animali. Quare hoc certum esse debet, nullam ex illis propositionibus, in quibus differentia inferior, aut species prædicatur de genere, esse per se: nam licet in istis subiectum sit de definitione attributi, omnes tamen sunt indirectæ, & nulla ex illis est de omni.

Dices tertio. Quod pertinet ad unum genus, non potest esse de definitione essentiali illius, quod pertinet ad aliud genus; sed proprietates non pertinent ad genus substantiæ, neque substantia ad genus proprietatum; ergo proprietates non possunt definiri essentialiter per substantiam: quare propositiones in quibus prædicantur proprietates de suis subiectis, non erunt in secundo modo dicendi per se. Resp. distinguendo maiorem ita, ut pars intrinseca, concedimus: ut extrinseca, & subiectum, negamus maiorem: quia enim accidentia ut Arist. docuit in Metaph. sunt entis entia, id est entia propter substantiam, proinde definiuntur accidentia essentialiter per substantiam tanquam per aliquid extrinsecum. Sed dices. Ergo hæc prædicatio, homo est albus, siue corpus est album, est in secundo modo

Quest. 4. disput. de partibus demonst. 477

do modo dicendi per se, cum subiectum sit de definitione essentiali attributi. Resp. negando consequentiam: quia album non determinat sibi proprium subiectum, ac proinde non definitur per illud. Pro cuius rei maiori intelligentia observa, accidentia alia esse, quæ absolute sumpta determinant subiectum, ut proprietates quarto modo, & huiusmodi accidentia prædicantur in secundo modo dicendi per se de subiectis, quia per illa subiecta quæ determinata sunt essentialiter definiuntur. Alia vero sunt accidentia, quæ absolute sumpta non determinant subiectum, illud tamen determinant si sumantur cum suo contrario: verbi gratia, par & impar respectu numeri, nam par & impar omnem numerum determinant, & ista accidentia simul sumpta cum contrario prædicantur de subiecto in secundo modo dicendi per se: ut ista prædicatio est in secundo modo dicendi per se, omnis numerus est par vel impar. Alia denique accidentia, quæ nec secundum se, nec cum contrario determinant subiectum: ut albedo, nam hæc, etiam si sumatur cum nigredine, non determinat subiectum, quia albedo convenit animali, & tamen hæc prædicatio non est vera, omne animal est album, vel nigrum: quia sunt multa animalia medio colore affecta. Quare illa propositio, corpus est album, non erit in secundo modo dicendi per se, quia album non determinat corpus tanquam proprium subiectum, ac proinde corpus non ingreditur definitionem essentialem albedinis.

Ex dictis infertur primo, propositionem, in qua prædicatur proprietas inferior de superiori, quæ est veluti subiectum quo illius, esse in secundo modo dicendi per se: ut hæc, admiratum est risibile. Sequitur secundo, duo requiri, ut aliquid dicatur per se in secundo modo. Primo requiritur, ut sit proprietas æqualis cum subiecto de quo prædicatur, vel cum superiori illius subiecti. Secundo requiritur, quod subiectum sit de definitione attributi, & non e contra. Quare ista prædicatio, rationale est homo, non erit per se in secundo modo, quia licet subiectum sit de definitione attributi, attributum etiam est de definitione subiecti.

Dices in secundam assertionem. Postquam Arist. assignavit duos priores modos dicendi per se, hæc subiunxit verba. *Que vero neutro modo insunt, accidentia appellantur;* ergo non recte assignantur ab Aristotele tertius, & quartus modus dicendi per se. Resp. negando consequentiam: nam ut recte observant Græci interpretes, primus & secundus modus pertinent ad attributionem, ac proinde dicuntur per se illi duo tantum, quia attributio tunc est per se, quando attributum

478 *Quaest. 2. disput. de partibus demonstr.*

butum est de definitione essentiali subiecti. ut sit in primo modo dicendi per se; vel quando subiectum est de definitione essentiali attributi, ut sit in secundo modo dicendi per se: quare tertius, & quartus modus per accidens sunt, si inspicatur attributio siue praedicatio: & ita intelligendus est Arist. sunt tamen modi per se, tertius essendi, quartus vero causandi: causa enim per se pertinet ad quartum modum, ut quaest. sequenti dicemus.

QV AESTIO V.

An modi dicendi per se sint plures, vel pauciores quatuor.

diuisio 9.

4. modi per se.

IVIDITVR quaest. in duas partes. In prima satisfacimus quaest. In secunda soluemus rationes oppositas.

IN PRIM A parte quaest. sit assertio. Modi dicendi per se, qui ad praesens attinent institutum, sunt tantum quatuor assignati. Hic numerus colligitur ita. Per se vel est conditio praedicandi, vel essendi, vel causandi, si praedicandi, vel ita ut attributum sit de definitione essentiali subiecti, siue sit tota definitio, siue pars: & sic constituitur primus modus dicendi per se: vel ita, ut subiectum sit de definitione essentiali attributi, & sic constituitur secundus modus dicendi per se. Si vero sit conditio existendi per se, constituitur tertius modus dicendi per se, sub quo continentur omnes substantiae tam primae, quam secundae, quia tam primae, quam secundae per se existunt. Si tamen sit conditio causandi, & efficiendi per se, constituitur quartus modus, ad quem pertinent omnes causae, quae non sunt per accidens, sed per se.

1. Argum.

IN SECVNDA parte quaest. dices primo. Arist. quinto Metaphysico adduxit quinque modos dicendi per se; ergo modo fuit diminutus. Resp. negando consequentiam: quia in Metaph. sumit Arist. per se, ut distinguitur contra per aliud: unde ait hanc praedicationem esse per se, superficies est alba: quia etsi albedo sit accidens superficiei, tamen superficies non recipit albedinem per aliud: quare si sumatur, per se, ut sumitur in Metaph. ab Aristotele haec erit per accidens, homo est albus, quia albedo, quae accidens est, conuenit homini per aliud, scilicet per quantitatem: media enim quantitate tanquam subiecto quo recipit homo albedinem. At vero in Logica sumit Arist. per se, ut distinguitur contra per accidens.

Quare

Quaest. 5. disput. de partibus demonstr.

479

Quare ille modus, in quo praedicatur accidens aliquod commune de subiecto immediato, qui modus connumeratur ab Aristotele in Metaph. inter modos dicendi per se, in Logica non est per se, cum in Logica sumatur per se id, quod est contra per accidens: quare in Logica haec est per se, omnis homo est sentiens, quia licet sentiens conueniat homini per aliud, id est per animal, tamen non illi conuenit per accidens: quia animal non accidit homini, sed est de illius essentia. Haec vero praedicatio, superficies est alba, non est per se in Logica, quia attributum, scilicet albedo, accidens est superficiei. Sed dices. Ergo haec est per accidens in Logica: omnis homo est risibilis. Consequentia probatur. Praedicatio illa, in qua attributum est accidens subiecti, est per accidens in Logica; sed in hac praedicatione, omnis homo est risibilis, attributum est accidens subiecti; ergo haec praedicatio est per accidens in Logica. Resp. negando consequentiam. Probationi distinguendo maiorem ita. Si sit accidens commune, concedo: si sit accidens proprium & determinans subiectum, ut est risibilitas, nego maiorem, ut superiori quaestione dictum est.

Dices secundo. In praedicatione quarti modi dicendi per se multoties attributum, cum sit causa extrinseca, est accidens subiecti; ergo quartus modus non est proprie dicendi per se. Resp. praedicationes quarti modi dicendi per se esse accidentarias, si inspicatur attributio per se, non tamen si inspicatur causalitas: nam, ut dictum est, primus & secundus modus tantum sunt per se praedicandi, quartus vero est modus per accidens praedicandi, & per se causandi, quia ad ipsum pertinent omnes causae per se.

2. argum.

Obserua tandem in hac quaestione, ut multa soluas argumenta, inter praedicationes per se tantum connumerandas esse praedicationes obsoletas, & directas, & nullo modo conditionatas, indirectas, & identicas.

QV AESTIO VI.

In qua aliqua pertractantur dubitationes de modis dicendi per se.

VAERES primo, quodnam sit diuisum in diuisione modorum dicendi per se. Resp. multi, diuisum in hac diuisione esse modum praedicandi per se. Probant suam sententiam ex Arist. instituto. Instituit enim proponere modos dicendi per se, ex quibus

480 *Quest. 5. disput. de partibus demonst.*

quibus potest confici demonstratio. Probat secundo: quia minus recte confunderet Arist. modos dicendi per se, cum modis existendi per se, & per se cauſandi. Hec tamē argumēta nullius sunt momenti nam Arist. omnes significationes per se proposuit, ut euidentior esset res de qua erat sermo.

Communis sententia docet, non diuidi id solum, quod est prædicari per se: hoc probat recte, ratione, tertii & quarti modi. Hæc sententia recta est; quare existimamus, diuisionem hanc esse enīe rationem quandam vocis homonimæ, vel saltem diuisionem analogi in sua analogata.

QV A E R E S secundo in hac quæst. in quo genere causæ sint propositiones dicendi per se. Respondemus in quouis genere causæ: nam ut hoc cap. obseruat Caietanus ex D. Tho. secundus modus est per se in prædicando, & quartus in cauſando: & quia multo uies contingit, ut aliquid sit causæ & subiectum per se alicuius, proinde eadem propositio potest esse per se in secundo, & quarto modo distinguuntur enim propositiones, quæ fiunt in primo & secundo modo, ab iis quæ fiunt in quarto formaliter tantum. Quod vero in quarto modo dicendi per se fiant propositiones in quouis genere causæ quæ possunt demonstrationibus deferuire, constat propositis aliquibus exemplis. In hac enim demonstratione: omne animal rationale est risibile; sed omnis homo est animal rationale; ergo omnis homo est risibilis, reperiuntur propositiones in primo, secundo, & quarto modo dicendi per se; & tamen maior propositio, scilicet omne animal rationale est risibile, non solum est in secundo modo dicendi per se, sed etiam in quarto: nam animal rationale est causæ materialis, & subiectum risibilitatis: tum etiam & causæ efficiens: nam proprietates pendent ab essentia in genere causæ materialis, tum etiam & in genere causæ efficientis. Præterea assumptio demonstrationis propositæ, scilicet omnis homo est animal rationale, non solum est in primo modo dicendi per se, ex eo quod attributum est tota definitio subiecti, sed etiam est in quarto modo dicendi per se in genere causæ formalis, quia definitio est causæ definiti in genere causæ formalis. Præterea in hac demonstratione: omne animal rationale est ad beatitudinem consequendam; sed omnis homo est animal rationale; ergo omnis homo est ad beatitudinem consequendam, reperiuntur propositiones in quarto modo dicendi per se in genere causæ finalis. Ad hæc in quarto modo dicendi per se contineri propositiones, quæ fiunt in quouis ex quatuor generibus cauſarum, constat ex Aristot. qui in

propo-

Quest. 6. disputat. de partibus demonst. 481

proposito textu docuit, cauſam per se ad hunc 4. modum pertinere, & nulla ratione cauſam per accidens. Hic enim ut diximus per se sumitur ab Arist. ut distinguitur contra per accidens. Hæc enim propositio, omnis homo est risibilis, per diuersas rationes est in secundo, & quarto modo: in secundo, ut homo ingreditur definitionem risibilitatis: in quarto uero, ut homo est causæ per se risibilitatis. Tum etiam istæ prædicationes sunt in quarto modo, uolens sanari sumit potionem amaram, & edificator & edificat, constans ex quatuor elementis corrumpitur, constans ex rationalitate est homo: in his enim quatuor propositionibus adh. b. t. u. r. ex. e. p. l. a. in quatuor generibus cauſarum: in prima in genere causæ finalis; in secunda in genere causæ efficientis; in tertia in genere causæ materialis; in quarta in genere causæ formalis.

QV A E R E S tertio, quinam ex istis quatuor modis dicendi per se deferuiant demonstrationi. Omissa tertio modo dicendi per se, qui, ut diximus, neque est per se prædicandi, neque per se cauſandi, resp. tres alios modos dicendi per se demonstrationi propter quid deferuire, non quia necessario omnes simul cuius demonstrationi deferuiant, sed potius quia sunt aliquæ demonstrationes, in quibus reperiuntur primus, secundus, & quartus modus dicendi per se: alia uero, in quibus reperiuntur duo modo dicendi per se: & alia tandem, in quibus unus modus dicendi per se tantum in præmissis reperiuntur. Hanc sententiam rectam esse, probatur ita. Hæc est recta demonstratio, & propter quid: omne animal rationale est risibile; sed omnis homo est animal rationale; ergo omnis homo est risibilis; sed in hac demonstratione reperiuntur prædicationes in primo, secundo, & quarto modo dicendi per se; ergo primus, secundus, & quartus modus dicendi per se deferuiunt demonstrationi propter quid. Maior est certa. Minor probatur: quia propositio demonstrationis propositæ, scilicet omne animal rationale est aptum ad risum, est in secundo modo dicendi per se: quia attributum definitur per subiectum: est etiam in quarto modo dicendi per se, quia animal rationale causæ est per se risibilitatis. Præterea assumptio eiusdem demonstrationis, scilicet omnis homo est animal rationale, est in primo modo dicendi per se: quia attributum illius est tota definitio subiecti, & tandem conclusio eiusdem demonstrationis est etiam in secundo, & quarto modo dicendi per se: quia homo causæ est per se risibilitatis, tum etiam est id, per quod essentialiter definitur risibilitas.

QV A E R E S quarto, an possint per demonstrationem propter quid

P p p

quid

482 *Quest. 6. disput. de partibus demonst.*

quid concludi primus, secundus, & quartus modus dicendi per se. Alii qui existimant, secundum, & quartum modum dicendi per se recte concludi posse per demonstrationem propter quid: nulla tamen ratione posse concludi conclusionem aliquam, quae sit in primo modo dicendi per se. Existimo tamen huiusmodi sententiam manifeste rationi repugnare: & miror certe qua ratione aliqui ex iunioribus hanc defendant sententiam, praesertim cum ipsimet affirmant, unam definitionem posse per aliam demonstrationem propter quid concludi, affirmantque hanc esse accuratam demonstrationem propter quid: omnis syllogismus gignens scientiam est syllogismus constans ex veris primis &c. sed omnis demonstratio est syllogismus gignens scientiam; ergo omnis demonstratio est syllogismus constans ex veris primis &c. In hac enim demonstratione, quam ipsi exactissimam indicant, concludunt conclusionem in primo modo dicendi per se: quia concludunt definitionem essentiali de ipsa demonstratione; & statim docent, nulla ratione concludi posse per demonstrationem conclusionem aliquam, quae sit in primo modo dicendi per se. Nos vero existimamus, per demonstrationem propter quid concludi posse propositionem in primo, & secundo modo dicendi per se, tum etiam in quarto modo. Quod possit concludi in primo modo, constat ex superiori demonstratione, in cuius conclusione praedicatur definitio de re definita. Quod vero possit concludi in secundo modo, constat ex hac demonstratione: omne animal rationale est aptum ad risum; sed omnis homo est animal rationale; ergo omnis homo est aptus ad risum: in hac enim conclusione attributum est proprietas subiecti. Quod tamen possit per demonstrationem propter quid concludi conclusio in quarto modo dicendi per se, probatur ita. In demonstratione propter quid non concludimus causam per effectum, sed potius effectum per causam; ergo in demonstratione propter quid possumus concludere conclusionem, in qua attributum sit causa per se attributi conclusionis. Rem hanc copiose pertractabimus infra, quando ostendemus, essentias posse a priori demonstrari.

QV A E R E S, an omnis propositio necessaria sit etiam per se. Sit observatio. Propositio necessaria alia est ex suppositione, ut haec, necessarium est Petrum moveri, si supponamus Petrum currere: alia vero est necessaria simpliciter, illa scilicet, in qua attributum necessario convenit subiecto, etiam nulla facta suppositione, ut omnis homo est animal.

Prima assertio. Non omnis propositio necessaria est in aliquo modo dicendi per se. Probatur assertio. Haec propositio, Petrus move-

tur,

Quest. 7. disput. de partibus demonst. 483

tur, facta suppositione, quod Petrus currat, est necessaria; sed haec non est per se; ergo non omnis propositio necessaria est per se. Maior est certa. Minor etiam, si fiat inductio per modos dicendi per se.

Secunda assertio. Omnis propositio absolute necessaria est in aliquo modo dicendi per se. Probatur assertio. Omne quod est absolute necessarium respectu subiecti & intrinsece, vel est definitio, vel pars definitionis, vel proprietas; sed omnes propositiones, in quibus attributum vel est definitio, vel pars definitionis, vel proprietas, sunt per se; ergo omnes propositiones absolute necessariae sunt etiam per se.

QV A E S T I O VII.

In qua nonnulla pertractantur de attributo uniuerso.

V A E R E S primo, an definitio attributi uniuersi recta sit. Definitio sic se habet. Attributum uniuersum est, quod dicitur de omni, per se, & primo, siue quatenus tale.

Sit assertio. Proposita definitio attributi uniuersi recta est. Sed dices. In hac definitione committitur negatio; ergo non est recta. Probatur antecedens. Quod conuenit primo, & quatenus est, conuenit per se & omni; ergo si in definitione attributi uniuersi adhibetur particula, primo, siue, quatenus tale, frustra aliae adhibentur. Resp. negando antecedens. Probationi distinguendo antecedens ita. Secundam rem, concedo: formaliter & praecise, nego antecedens. Quemadmodum rationale & sentiens realiter in homine idem sunt, formaliter tamen, & praecise nec rationale est sentiens, nec sentiens rationale: ita in attributo uniuerso secundum rem idem est primo & quatenus tale & per se, formaliter tamen neque primo est idem quod per se, neque per se est idem quod primo. Quare in definitione attributi uniuersi non committitur negatio, quia illae differentiae, scilicet de omni, per se, & primo seu quatenus tale, formaliter sumuntur, & definit Arist. hanc speciem inferiorem per differentias superiores, ut saepe facere consuevit.

Sed dices. Arist. proposita definitione attributi uniuersi subiungit, per se autem & hoc ipso quod tale est conuenire, idem significant; ergo manifeste committitur negatio in definitione attributi uniuersi. Resp. primo, per se seu quatenus tale siue attributum uniuersum posse sumi dupliciter, scilicet reduplicatiue; & ita distinguuntur per se, & primo seu quatenus tale, & sic sumuntur ab Arist. in definitione. Secundo sumi possunt specificatiue, ut dicunt etiam

Ppp 2

ratio-

Recta est definitio attributi uniuersi.

rationem superiorem: & hac ratione sumuntur ab Arist. quando docet, idem esse primo, siue quatenus tale, & per se. Secundo resp. in definitione attributi vniuersi sumpsisse Aristot. particulam, per se, vt distinguitur contra per accidens: modo vero, quando docuit, idem significare primo, seu quatenus tale, & per se, sumpsit particulam, per se, vt distinguitur contra per aliud, & contra per accidens, qua ratione idem est formaliter per se, & primo, seu quatenus tale.

QV AER ES secundo, an omnes proprietates dicantur vniuersi de illa specie, ex cuius essentia fluunt. Ratio dubitandi est, quia sola proprietas immediate fluit ab essentia, aliae vero mediate: verbi gratia aptitudo ad discursum promanat immediate ab essentia, omnes aliae vero proprietates, scilicet risibilitas, & aliae fluunt mediate: quare cum non omnes conueniant immediate, non omnes dicuntur vniuersi, sed tantum prima.

Omnes
proprietates
dicuntur
vniuersi
se.

Sed his non obstantibus sit assertio. Omnes proprietates ab aliqua essentia promanantes de illa praedicantur vniuersi. Ratio est: quia omnes proprietates speciei conueniunt illi secundum vltimum gradum essentialem, quare omnes debent de specie praedicari vniuersi, qua ratione attributa, quae conueniunt alicui speciei ratione vltimae differentiae, & non ratione alicuius attributi superioris, dicuntur de illa specie vniuersi.

Rationi dubitandi resp. omnes proprietates immediate praedicari de specie, ex cuius essentia fluunt: quia, licet ita sint subordinatae, vt vna conueniat immediate, & alia mediate, tamen omnes conueniunt speciei ratione alicuius attributi superioris, & hoc sufficit, vt vniuersi omnes praedicentur.

QV AER ES vltimo, quanam praedicentur vniuersi. Respondemus tria solum. Haec sunt tota definitio de re definita, vt animal rationale de homine: differentia de specie, quam constituit: & proprietates de subiecto, ex cuius essentia fluunt.

Sed dices. Tota definitio non conuenit per se, & primo, & quatenus tale definito; ergo non dicitur de illo vniuersi. Respondemus conuenire illi primo, per se, & quatenus tale ratione partis magis praecipuae, differentiae scilicet, & hoc sufficere.

DISPV.

DISPUTATIO III. IN QVA
AGITVR DE SCIENTIA.

ARISTOTELES capite secundo statim initio agit de scientia, & postea eodem capite agit de demonstratione, & docuit sequentibus capitibus ex quibus debeat constare demonstratio. Nos tamen, cum scientiae cognitio ex cognitione demonstrationis sit sumenda, agimus prius de demonstratione, et illius partibus: in hac vero tertia disputatione absoluemus omnia, quae ad scientiam videntur pertinere.

QV AESTIO I.

An definitiones scientiae ab Aristotele traditae rectae sint.

IVIDITVR quaestio in tres partes. In prima proponemus observationes. In secunda assertiones. In tertia satisfaciemus contrariis rationibus.

IN PRIM A parte quaestio sit prima observatio. Licet ex veteribus Philosophis aliqui dubitauerint, an sit constituenda de rebus scientia, tamen non est cur quaest. hac modo pertrahetur: nam & modo res hac certa est, illamque cum veteribus satis disputauit Aristoteles praesertim capite tertio huius libri, primo Metaphysico capite sexto, & libro quarto capite quinto.

Secunda observatio. Definitiones scientiae ab Aristotele traditae sic se habent. Prima est: rem per causam cognoscere, & ita illius rei esse causam, vt aliter euenire non posse existimemus. Secunda definitio est: cognitio per demonstrationem aduersa.

Scientiae
definitio-
nes.

Significa-
tiones sciē
tiæ.

Tertia observatio. Scientia quinque significat. Primo quaecumque cognitionem. Secundo cognitionem certam, & evidentem intellectus. Tercio cognitionem certam, & inevidentem. Quarto, cognitionem certam per demonstrationem. Quinto cognitionem certam & evidentem per demonstrationem. Rursus scientia quarto, & quinto modo alia est in actu, alia in habitu. Quæ sint hæc omnia, diximus questione prima proæmiali, in prima parte illius, observatione secunda, & tertia.

1. Affer.

IN SECVNDA parte quaest. sit prima assertio. Prima definitio scientiæ ab Aristotele tradita recta est. Probatur primo ex communi omnium consensu. Probatur secundo, quia constat genere, & differentia rei definitæ, ut patet rem perpendenti.

2. Affer.

Secunda assertio. Secunda definitio scientiæ recta est. Probatur assertio: quia traditur per genus, & per causam sui ipsius, scilicet per demonstrationem, quæ sola sufficiens est scientiam gignere, & non potest gignere nisi scientiam, saltem ex se, ut ex solutione argumentorum constabit.

3. Affer.

Tertia assertio. Si superiores definitiones intelligantur de cognitione in actu, conveniunt scientiæ in actu: si vero de cognitione in habitu, conveniunt scientiæ habituali. Hæc adeo est manifestas, ut nulla egeat probatione.

4. Affer.

Quarta assertio. Apud Aristotelem solum fuit definire scientiam propter quid. Probatur de prima definitione, in qua docuit esse rem per causam cognoscere: cognitio autem per causam solum est scientia propter quid, ut constat satis ex dictis de demonstratione, & constabit infra. De secunda vero definitione probatur: quia dixit esse cognitionem per demonstrationem, at solum agit in hoc capite de demonstratione propter quid, ut legenti textum constabit, & diximus supra disputatione prima questione prima & secunda.

5. Affer.

Quinta assertio. Scientia in communitate solet ab omnibus definire: cognitio certa, vera, & evidens, per demonstrationem acquisita: cognitio actualis, vel habitualis. Hæc tamen definitio, licet conveniat omnibus scientiis naturalibus, tamen non convenit Theologie: quare si detrahatur illa particula, *evidens*, conveniet omni scientiæ. Proposita definitio si recte perpendatur non differt a superioribus.

1. Argum.

IN TERTIA parte quaest. dices primo. Scientia propter quid est cognitio rei per causam; ergo datur processus in infinitum. Pro-

Probatur consequentia. Cognitio præexistens, ex qua fit scientia, debet esse æque certa, vel magis ipsa scientia; sed nulla alia cognitio est, quæ sit adeo certa, ac scientia; ergo si scientia sit per causam, fit ex alia scientia, & cum illa alia sit scientia, debet fieri ex alia, & sic processus in infinitum. Respondemus negando consequentiam. Probationi negamus minorem: nam cognitio primorum principiorum, per quæ tanquam per causam fit scientia, præstantior est ipsa scientia, ut cum Aristotele docuimus hoc capite, & dicemus disputatione 6.

Dices secundo. Scientia a posteriori non est per causam; ergo definitio scientiæ non convenit toti rei definitæ, & ex consequenti est vitiosa. Respondemus negando consequentiam: nam illa definitione solum definitur ab Aristotele scientia propter quid & a priori.

Dices tertio. Scientia est cognitio rei per causam; ergo habitus scientiæ est præstantior habitu primorum principiorum, quod est absurdum, & contra Aristotelem. Probatur consequentia. Habitus per quem cognoscimus causam & effectum, præstantior est habitu, per quem cognoscimus solam causam; sed habitum scientiæ cognoscimus causam & effectum; ergo habitus scientiæ præstantior est habitu primorum principiorum, per quem cognoscimus solam causam. Resp. negando consequentiam. Probationi negamus minorem: nam per habitum scientiæ solum cognoscimus, effectum causæ convenire: cognitio vero causæ supponitur ante habitum scientiæ per habitum primorum principiorum, de quo agemus disputatione sexta.

Dices quarto. De ente rationis datur scientia; sed de ente rationis non datur causa; ergo scientia est cognitio rei per causam. Respondemus negando minorem: nam licet non detur causa efficiens directæ entis rationis, datur tamen causa formalis, per quam possumus entis rationis proprietates demonstrare, verbi gratia, esse unum in multis est causa formalis universi, & per hanc causam demonstramus aliquam proprietatem de hoc ente rationis, quod est unum per causam & demonstrationem propter quid ita. Omne quod est unum in multis, est prædicabile de multis; sed omne unum est unum in multis; ergo omne unum est prædicabile de multis: concludimus in hac demonstratione per causam formalem entis rationis, quod est unum per proprietatem universi: nam prædicabile de multis pro potentia proxima proprietatis est universi, ut diximus in questionibus de genere.

Dices

5. Argum.

Dices quinto. Potest rusticus cognoscere aliquid per demonstrationem, & non firmiter adherere tali cognitioni; ergo talis cognitio non erit scientia, cum scientia sit cognitio certa &c. ergo non semper gignit demonstratio scientiam. Quare falsa erit secunda assertio. Probatur minor: quia ex parte scientiae est triplex certitudo, scilicet ex parte obiecti, subiecti, & medii, ut infra constabit. Resp. negando secundam consequentiam: nam scientia, quantum ex se, semper gignit scientiam: in casu vero adducto non gigneret ratione impediendi intellectus rustici.

6. argum.

Dices ultimo. De Deo datur vere & proprie scientia; sed de Deo non datur causa; ergo non omnis scientia est cognitio rei per causam. Hoc argumentum soluetur infra quaest. 4.

QV AESTIO II.

An veritas, certitudo, & evidentia sint de ratione scientiae.

Diuisio, q.

Veritas rei
& intellectus

V I A questio hanc tria inquit, proinde illam diuidimus in tres partes.

I N P R I M A parte quaest. videndum est, an veritas sit de ratione scientiae. In qua re sit prima observatio. Veritas duplex est, altera rei, & altera intellectus. Rursus veritas intellectus alia est cognitio, & alia cognita, siue alia simplex, & alia composita. Quid sint istae veritates, diximus in libro de enunciatione disp. de veritate. Modo quaestio procedit de veritate intellectus cognita & composita. Sed quia intellectus duplex est, scilicet speculativus, & practicus, proinde duplex est veritas hae intellectus, alia speculativa, & alia practica: quae ex eo inter se distinguuntur, quia veritas speculativa desumitur ex conformitate, quam habet intellectus componendo, vel diuidendo, cum re cognita: veritas vero practica desumitur ex ordine, quem dicit intellectus ad finem appetitus, ut diximus disp. de veritate citata quaest. 4. Et quia quaest. hanc tria inquit, proinde illa non simul, sed ordine, quo proponuntur, explicabimus, priusque an veritas sit de ratione essentiali scientiae tam habitualis, quam actualis.

Veritas actualis non est de ratione habitus scientiae.

Secunda observatio. Si quaestio sit de scientia habituali duplicem potest reddere sensum. Primus est, an veritas actualis sit attributum essentiali habitus scientiae. Cui resp. hac assertione. Veritas actualis non est de intrinseca ratione siue attributum essentiali habitus scientiae.

scientiae. Probatur assertio. Quod constituit in actu, non potest esse de ratione formalis habitus, sed veritas actualis constituit in actu, ergo non potest esse de intrinseca ratione habitus scientiae. Probatur secundo. Res nequit esse sine his, quae sunt de sua ratione formalis; sed scientia habitualis potest esse sine veritate actuali, imo semper est, nam veritas actualis solum reperitur in actuali cognitione, & nullus habitus est actualis cognitio; ergo veritas actualis non est de intrinseca ratione, & formalis habitus, qui est scientia.

Secundus sensus est, an veritas in habitu, id est inclinare semper in verum, sit de ratione essentiali scientiae habitualis. Si ergo secunda assertio. Hae veritas habitualis essentialis est scientiae, quae est habitus, Probatur assertio. Ut se habet appetitus ad bonum, sic se habet intellectus ad verum; sed appetitus est essentialiter inclinare semper in bonum; ergo intellectui erit essentialis veritas habitualis, siue inclinare semper in verum.

Sed dices. Ergo habitus scientiae, suspensionis, opinionis, & erroris non distinguuntur. Resp. negando consequentiam: nam licet essentialiter sit intellectui medio quocunque habitu ferri semper in suum obiectum sub ratione veri, tamen non semper fertur medio actu vero: nam medio habitu scientiae elicit semper actus veros, quibus mediis fertur in obiectum sub ratione veri; medio vero habitu opinionis fertur aliquando in obiectum cum actu falso; & medio habitu suspensionis fertur multoties, & fere semper in suum obiectum per actus falsos: & tandem medio habitu erroris fertur semper intellectus in suum obiectum sub ratione veri mediis actibus falsis. Conueniunt ergo isti quatuor habitus, in hoc quod est ferri semper in obiectum sub ratione veri: distinguuntur tamen quia habitus scientiae semper per actus veros, alii vero minime. Quare essentialis est habitui scientiae veritas habitualis, ratione cuius semper inclinatur intellectus per habitum scientiae ad produciendo actus circa obiectum semper veros, & semper sub ratione veri. Sed dices. Veritas actualis est relatio; sed relatio non potest produci directe ab intellectu; ergo veritas actualis non potest produci directe ab intellectu medio habitu scientiae: ergo habitus scientiae non inclinat intellectum ad actus semper veros. Resp. negando maiorem propositionem: nam veritas pro formali est quid absolutum licet connotet relationem, ut diximus lib. de enunciatione in disputatione de veritate.

Tertia assertio. Veritas actualis est de intrinseca & essentiali ratione scientiae. Probatur primo. Scientia actualis nec potest esse.

nec intelligi absque actuali veritate; ergo veritas actualis est de intrinseca ratione scientiæ actualis. Probatur antecedens. Scientia actualis nec potest esse, nec intelligi, nisi ut conclusio deducta per necessariam consequentiam ex præmissis necessariis; sed conclusio ut deducta per necessariam consequentiam ex præmissis necessariis nec potest esse, nec intelligi absque actuali veritate; ergo actualis scientia nec potest esse nec intelligi absque actuali veritate. Probatur secundo assertio: quia certitudo est de intrinseca ratione scientiæ; ergo etiam veritas, cum certitudo veritatem supponat, præsertim si certitudo sit ex parte obiecti, subiecti, & medii, qualis est certitudo scientiæ.

1. Argum. Sed dices primo Arist. in fine cap. de substantia expresse docuit, eandem actualem cognitionem absque aliqua sui mutatione posse esse veram & falsam per mutationem rei, de qua est cognitio; ergo veritas actualis non est de ratione essentiali scientiæ actualis. Probatur consequentia: quia quæ sunt de essentia, non possunt mutari manente immota re illa de cuius essentia sunt. Respondemus Aristotelis testimonium non esse intelligendum de cognitione, quæ est scientia: nam, cum hæc habeat certitudinem ex parte obiecti, subiecti, & medii, non potest esse de re, quæ possit mutari, & aliter evenire. Sed dices. Virtute divina potest decineri fluxus, quo proprietates oriuntur ab essentia; ergo tunc falsa erit cognitio scientifica, qua demonstrabimus proprietates de essentia, ex qua fluunt: verbi gratia risibilitatem de homine. Respondemus negando consequentiam: nam solum cognoscimus per scientiam, proprietates ab essentia fluentes, naturaliter loquendo subiecto convenire, quod semper est verum: nam iuxta naturæ leges non potest esse, verbi gratia, homo, quin sit risibilis. Sed dices. Ergo veritas intellectus non est attributum synonymum respectu omnium cognitionum intellectus. Respondeo admitendo libenter consequentiam.

2. Argum. Dices secundo. Relatio non potest esse de essentia absoluti; sed veritas actualis est relatio, & scientia actualis est quid absolutum; ergo veritas actualis non potest esse de essentia scientiæ actualis. Respond. negando primam partem minoris: nam veritas actualis est quid absolutum, ut diximus supra disp. de veritate.

3. Argum. Dices tertio. Si veritas actualis esset essentialis scientiæ actuali, sequeretur inde, veritatem actualem, quæ est in omnibus actibus intellectus, non esse eiusdem speciei: quod est absurdum. Probatur. Veritas actualis essentialiter est conformitas, & adæquatio cognita intellectus cum re, quæ cognoscitur ab illo; sed hæc adæquatio, & confor-

conformitas est eadem secundum speciem in omnibus cognitionibus actualibus; ergo veritas actualis est eadem specie in omnibus cognitionibus actualibus. Minor probatur in hac propositione, verbi gratia, omnis homo est risibilis, in qua eadem veritas reperitur, siue sit cognita hæc propositio per demonstrationem, siue per argumentationem probabilē; licet non sit in illa eadem certitudo, & evidentia. Resp. negando esse absurdum. Probationi negamus minorem. Probationi illius dicimus, esse eandem adæquationem materialiter, non vero formaliter.

IN SECVNDA parte quaest. ad id quod secundo loco inquirunt quaestio accedentes, sit prima observatio. Certitudo consistit in determinatione intellectus ad verum: nam sicut sagitta dicitur certa, eo quod ita in scopum ordinetur, ut non erret, neque alio tendat, ita intellectus dicitur certus, eo quod ordinatur ad verum, ita ut alio non tendat. Quare a D. Tho. in 3. distinct. 23. sic definitur: firmitas intellectus in ordine ad aliam partem contradictionis: & ab eodē in tertio distinct. 26. quaest. 2. art. 2. a Capreolo distinct. 23. quaest. unica, a Durando distinct. 23. quaest. 7. & a Bañez secunda secundæ quaest. 4. art. 1. firma ad hæsiō intellectus circa obiectum verum. Certitudo enim supponit veritatem, quia nequit intellectus certus esse de falso: & præterea addit determinationem ad unum. Et quamvis veritas consistat in indivisibili, certitudo tamen latitudinem habet. Maior enim est certitudo, quam intellectus habet circa prima principia, quam circa conclusiones, ut Arist. docet cap. 3. huius libri: ut firmitus adhæret intellectus huic principio, omne totum est maius sua parte, quam huic conclusioni, tempore hyemis erunt pluviae. Quare certum est, unam scientiam non esse altera veriore, esse tamen certiore. Mathematicæ enim scientiæ certiores sunt Metaphysicæ, & hæc multo certior est, quam sit Philosophia naturæ.

Secunda observatio. Quia certitudo est firmitas intellectus, & firmitas intellectus ex triplici capite ortum habet, proinde triplex est certitudo. Prima ex parte obiecti: quando scilicet obiectum est omnino immutabile. Alia est ex parte subiecti: quando scilicet voluntas tenet intellectum quasi immutabilem circa obiectum aliquod, ita, ut ab illa cognitione nequeat separari. Tertia ex parte ipsius causæ: quando scilicet causa, per quam fit cognitio, ita certa est, ut non possit aliter se habere: & sic divina fides certior est omnibus cognitionibus, quia causa huius cognitionis est ipsa prima veritas revelans, quæ est Deus.

Certitudo
quid sit,

Triplex est
certitudo.

Certitudinis ex parte subiecti, & causæ, expresse meminit D. Tho. secunda secunda quæst. quarta articulo octauo in medio corporis: & certitudo ex parte obiecti manifeste colligitur ex ipso in principio eiusdem corporis.

Certitudo
est de ratio
ne scientiæ

Sit assertio. Certitudo est de ratione formali scientiæ actualis. Probatur assertio. Cognitio, quæ ita est per causam, ut non possit aliter se habere, est certa; sed scientia actualis de intrinseca ratione est cognitio rei per causam, ita ut non possit aliter se habere; ergo scientia actualis secundum intrinsecam rationem certa est: quare certitudo est de ratione scientiæ.

Triplex cer
titudo est
de ratione
scientiæ.

Secunda assertio. De ratione formali scientiæ est illa triplex certitudo: non enim sufficit ad rationem scientiæ certitudo ex parte obiecti, quia hæc etiam reperitur in fide diuina, & aliquando in fide humana; neque sufficit certitudo ex parte subiecti, quia multi sunt, qui ita firmiter adherent suis erroribus, ac si essent errores illi scientiæ. Quare triplex illa certitudo requiritur ad rationem scientiæ. Et confirmatur ex definitione scientiæ ita. In absolutis illa pertinent ad essentiam rei, sine quibus res neque esse, neque intelligi potest; sed scientia est qualitas, & aliquid absolutum; ergo ea sunt de ratione scientiæ, sine quibus scientia neque esse, neque intelligi potest: sed scientia definita in definitione adducta ab Aristot. neque esse, neque intelligi potest sine illa triplici certitudine; ergo illa triplex certitudo est de essentia scientiæ definitæ ab Aristot. Probatur vltima minor, nam cætera sunt certissima. Cognitio siue scientia, quæ est ita ex propriis causis, ut nulla ratione possit aliter se habere si tali modo cognoscatur ab intellectu, neque esse, neque intelligi potest sine illa triplici certitudine; sed scientia definita ab Aristotele ita est ex propriis causis, ut non possit aliter se habere, & ita cognoscitur ab intellectu; ergo scientia definita ab Aristot. neque esse, neque intelligi potest sine illa triplici certitudine. Quare illa triplex certitudo erit de ratione essentiali scientiæ, de qua disputamus.

Sed dices. Quod suscipit magis & minus, non potest esse de ratione essentiali scientiæ; sed certitudo scientiæ suscipit magis & minus; ergo non potest esse de essentia scientiæ. Probatur minor: quia si aliquis habeat certitudinem scientiæ alicuius conclusionis, & postea habeat de illa conclusione fidem diuinā, illa scientiæ certitudo augetur; ergo certitudo scientiæ suscipit magis & minus. Resp. negando minorem. Probationi negando antecedens: nā per certitudinem fidei diuinæ non augetur certitudo scientiæ, sed potius

tius certitudo intellectus: quia additur intellectui habitus de nouo, qui certissimus est.

IN TERTIA parte quæst. ad id, quod quæst. tertio loco inquirunt accedentes sit prima observatio. Evidentia est clarū & manifestum iudicium: significat enim evidentia clarā visionem; deducitur enim a verbo video. Evidentia duplex est, alia sensus, & alia intellectus. Ommissa evidentia sensus, disputamus modo de evidentia intellectus, quæ duplex est, alia in attestante, quæ pertinet ad theologos, & de qua theologos disputant cum D. Thom. secunda secunda in materia de fide: & alia quæ desumitur ex rebus cognitis, ortumque habet aut ex cognitione intuitiua, aut ex cognitione terminorum, qualis est evidentia primorum principiorum: aut ex propriis causis rei, qualis est evidentia scientiæ.

Secunda observatio. Scientia alia est naturalis, & alia theologia. Scientia naturalis est illa, quæ fit per primas causas rei, medio lumine naturali intellectus, ut Philosophia, Metaphysica &c. Quid sit scientia theologia, statim dicemus.

Primo ergo certum est, omnē scientiam naturalem essentialiter constitui per evidentiam. Probatur primo. Omnes scientiæ naturales sunt per resolutionem ad prima principia, quæ quidem clara sunt & evidentia ex sola terminorum cognitione; sed omnis cognitio, quæ fit ex illis principiis ita cognitis, essentialiter est evidens; ergo omnes scientiæ naturales sunt essentialiter evidentes: quare evidentia est de ratione essentiali scientiæ naturalis. Probatur secundo. Scientia naturalis essentialiter distinguitur a scientia, quæ est Theologia; ergo illud per quod distinguitur, pertinet ad essentiam scientiæ naturalis: sed distinguitur per solam evidentiam, ut statim dicemus; ergo evidentia pertinet ad rationem essentialem scientiæ naturalis.

Sed dices. Scientiæ subalternantes sunt naturales; sed istæ non sunt essentialiter evidentes, imo neque per accidens, cum in illis non fiat resolutio usque ad prima principia; ergo non omnes scientiæ naturales sunt essentialiter evidentes. Resp. modo negando minorem: nam quæ ad scientias subalternantes & subalternatas pertinent, dicemus disp. 5. Remanet ergo dubitatio, an de ratione scientiæ in communi sit evidentia. Pro cuius rei intelligentia ob seruandum est, præter scientias naturales reperiri etiam Theologiam, quæ duplex est: una qua Deus seipsum clare & euidenter cognoscit, cum etiam qua beati medio lumine gloriæ clare & aperte Deum videt, & de ista Theologia non disputamus, quia non est scientia per difficultatem

Quid sit e
videntia.

Quæ
plex sit e
videntia.

Scientia
duplex.

Ab
Hæc
an
1. Argum.

Theolog
duplex.

cursum. Alia vero Theologia est habitus per demonstrationem ad-
quisitus, de his, quæ ad Deum pertinent, ex propositionibus quarum una
cognoscitur lumine fidei, alia vero lumine naturali & de hac pro-
cedit dubitatio. Hanc vero scientiam esse docet apertissime D. Tho.
1. p. q. 1. art. 2. & cum eo ibidem omnes fere scolastici doctores, Ca-
no libro 12. de locis Theologicis capite secundo, D. Augustinus
14. de Trinitate capite primo, cuius verba sunt, loquens de Theolo-
gia. *Hæc scientia est, qua fides saluberrima gignitur, nutritur, atque roboratur.*
D. Hieronymus tomo quarto scripturæ operum in epistola ad Pam-
linum, ubi loquens etiam de Theologia, inquit: *talem scientiam disci-*
mus &c. & colligunt etiam id ipsum doctores sacri ex D. Paulo se-
cunda ad Corinthios capite octavo ubi ait: *ut firmi sitis in omni fide,*
doctrina & scientia, & sapientia. Et sapientiæ capite primo sunt hæc
verba: *dedi eis scientiam sanctorum &c.* Probaturque ratione a suffi-
cienti divisione. Habitus Theologicus, qui deducitur ex una propo-
sitione evidenter cognita lumine naturali, & ex altera de fide non
est habitus artis, aut prudentiæ: quia isti habitus sunt practici, & il-
le Theologicus est speculativus: neque est habitus opinionis, quia
ex propositionibus ita certissimis, ut sunt una de fide, & altera evi-
denter cognita lumine naturali, non potest deduci conclusio: quæ
sit opinio: neque ille habitus, ut omnes concedunt, est intelligen-
tia; quia non est circa prima principia: neque est sapientia, quia
non est cognitio conclusionum per reductionem ad altissimas
causas: neque tandem est habitus fidei, quia habitus fidei solum fit
ex testimoniis divinis, & non ex propositionibus lumine natura-
li cognitis; ergo necessario asserendum est, esse huiusmodi habi-
tum scientiam.

Evidentia
non est de
ratione
scientiæ.

His positis sit assertio. De ratione scientiæ in communi non est
evidentia. Probatur primo. Theologia est scientia; sed Theolo-
gia non est evidens; ergo non omnis scientia est evidens. Maior
constat tum ex superiori argumento, tum etiam ex testimo-
nio illorum, quos in huius rei confirmationem supra citavimus.
Minor probatur. Conclusio semper sequitur debiliorem par-
tem; sed conclusio Theologica, de qua loquimur, deducitur ex
una de fide, & ex altera lumine naturæ cognita; ergo conclu-
sio Theologica sequitur illam propositionem, quæ est de fide:
sed illa est inevidens; ergo sequitur conclusionem inevidentem:
ergo est inevidens. Quod vero debeat sequi conclusio theologia,
de qua loquimur, propositionem de fide, constat, quia debilius est
id, quod est inevidens, quam id, quod evidens est; ergo conclusio
theolo-

theologica debet sequi propositionem de fide, quæ est inevidens;
& non propositionem cognitam lumine naturæ, quæ est evidens.
In certitudine enim debilius est propositio cognita lumine natu-
ræ: respectu tamen evidentie debilius est propositio de fide.

Probatur secundo assertio: quia de ratione habitus, qui est scien-
tia, solum est, ut sit verus, & certus, per demonstrationem: & li-
cet non possimus hoc ita facile probare, tamen solvemus facile om-
nia argumenta contraria, dummodo observemus, definitionem
scientiæ ab Aristotele adductam, solum convenire scientiæ natu-
rali.

Sed dices. De ratione scientiæ est, ut possit resolui in principia. **Argum.**
per se nota; sed conclusio theologica non potest resolui in princi-
pia per se nota; ergo conclusio theologica non est scientia: quare
habitus theologicus non erit scientia. Respondemus negando ma-
iorem: nam illa solum est vera in scientia naturali, quæ, quia de-
ducitur ex primis principiis per se notis, potest in prima princi-
pia resolui: scientia vero, quæ est theologia, quia deducitur ex
uno principio lumine naturæ evidenter cognito, & ex alio prin-
cipio revelato, proinde nequit resolui in principia, quæ sint per se
nota.

Dices secundo. Habitus is, de quo loquimur, sit etiam ex con-
clusionibus, quæ sunt de rebus singularibus; sed de rebus singula-
ribus non datur scientia; ergo huiusmodi habitus non est scientia.
Probatur maior: quia hæc conclusio est theologica, Christus est ri-
sibilis, ita enim deducitur ex una lumine naturæ evidenter co-
gnita, & ex altera revelata: omnis homo est risibilis; (hæc est na-
turalis) sed Christus est homo; (hæc est de fide) ergo Christus est
risibilis. Respondemus argumento concedendo maiorem, & ne-
gando minorem: nam, ut dicemus disputatione quarta, de indivi-
duis datur vere, proprie, & propius scientia, non solum quia,
sed etiam propter quid.

Sed ne aliquis existimet, omnem conclusionem theologicam per-
tinere ad scientiam, observandum est, conclusionem theologicam
deductam ex una de fide, & ex altera lumine naturæ evidenter co-
gnita, pertinere ad scientiam: conclusio vero theologicam dedu-
ctam ex una de fide, & ex altera cognita lumine naturæ probabiliter,
pertinere ad opinionem. Ratio est, quia conclusio semper sequitur debi-
liorem partem: si ergo deducitur ex una probabili, debet esse probabi-
lis: si vero deducatur conclusio theologica ex una lumine naturæ
evidenter cognita, & ex altera de fide, quæ sit futura contingentis,
semper

semper conclusio est scientifica. Ratio est, quia de ratione scientiae solum est veritas & certitudo: at quae futura sunt, non sunt minus vera: & certa quam praeterita, si sint de fide.

Interim tamen observandum est, eandem conclusionem theologiam posse esse de fide, & pertinere ad scientiam penes diversas rationes: posse etiam esse probabilem, & scientificam, & de fide penes diversas rationes, si enim aliquis praebet assensum huic conclusioni, Christus est risibilis, propter has praemissas, omnis homo est risibilis; sed Christus est homo; ergo Christus est risibilis, huiusmodi conclusio erit theologica: si vero propter has praemissas, Aristoteles docuit omnem hominem esse risibilem; sed Christus est homo; ergo Christus est risibilis, haec conclusio probabilis est, quia deducitur ex propositione probabilis, quae innuitur testimonio humano. Eodem prorsus modo si sint aliqua propositiones reuelatae in scriptura sacra, ut reuelatae sunt, sunt de fide: si vero deducantur ex altera evidenter cognita lumine naturae, sunt conclusiones theologicae ex vi praemissarum. Si tandem deducantur ex una de fide, & ex altera cognita probabiliter lumine naturali ex vi praemissarum, sunt conclusiones probabiles.

Distinctio
scientiae ab
aliis cogni-
tionibus.

Ex dictis in hac quaestione colligo primo, scientiam in communi, quae definita fuit, habitus verus, & certus, per demonstrationem distingui per illam particulam, *habitus*; a cognitionibus, quae non sunt habitus: & per illam partem, *verus*, ab arte, prudentia: & per illam *certus*, ab habitu opinionis: & per illam partem, per *demonstrationem*, ab intelligentia, & sapientia.

Sed dices ex Aristotele sexto Etico quinque sunt habitus intellectus, qui semper versantur circa verum, scilicet sapientia, intelligentia, prudentia, ars, & scientia; ergo per illam partem, *verus*, non differt scientia a prudentia, & arte. Resp. artem & prudentiam esse habitus veros, practicos, tamen illorum enim veritas non desumitur ex comensurabilitate intellectus cum rebus immutabilibus, nam res circa quas versantur ars & prudentia, mutabiles sunt, & non se per eodem modo se habent, sed potius pendunt ab hoc, & nunc, sed desumitur veritas prudentiae, & artis ex fine, siue ex ordine ad reatum appetitus finem, & ad exemplar existens in mente artificis iuxta praeccepta artis. Scientia vero est habitus verus speculativus: nam scientiae veritas desumitur ex adaequatione intellectus cum re per scientiam cognita. Differant ergo prudentia & ars a scientia, quia scientia est habitus verus speculativus, ars vero & prudentia sunt habitus veri practici: & ita intelligenda est definitio scientiae.

tiae. Pro hac re consulatur quaestione quarta proemialis.

Infero secundo, scientiam naturalem recte ita definiri. *Habitus verus, certus, & evidens, per demonstrationem, ex propriis causis.* Differt enim scientia naturalis a Theologia, quia scientia naturalis est habitus evidens: additur tamen illa particula, ex propriis causis, ut apertius intelligamus, scientiam naturalem non solum ex una causa, id est ex una sola propositione lumine naturae cognita, procedere, sed potius ex duabus: praemissae enim non solum sunt causae essendi, sed etiam essendi & cognoscendi simul conclusionem. Haec tamen definitio solum convenit scientiae propter quid.

Scientiae na-
turalis de-
finitio.

Q A E S T I O III.

In qua aliqua pertractantur de divisione scientiarum.

V A E R E S primo quotuplex sit scientia. Resp. huic dubitationi propositis variis scientiae divisionibus. Antequam tamen id praestemus, sit haec observatio. Scientiae possunt diuidi multis modis, scilicet ratione subiecti, obiecti, medii, modi quo adquiruntur, & secundum se.

Ratione subiecti diuiditur primo scientia in diuinam, angelicam, & humanam: humana vero vel est in beatis, vel in viatoribus.

Ratione obiecti diuiditur primo in naturalem, quae est de obiecto naturali & supranaturalem: quae est de obiecto supranaturali. Nominem obiecti naturalis intelligimus illud omne, quod viribus naturae potest a nobis cognosci. Vnde Metaphysica erit scientia naturalis: nam licet agat de Deo, agit tamen de illo, ut viribus naturae nobis a cognosci potest. Nominem vero obiecti supranaturalis intelligimus illud, quod nequit sciri viribus naturae, sed eget necessario lumine supranaturali. Scientia haec supranaturalis diuiditur in scientiam beatorum, & scientiam viatorum.

Secundo diuiditur ratione obiecti in scientiam actionis, cognitionis, & effectus, quae diuisio adducitur ab Arist. 6. Metaphysico cap. 1. & 2. Haec tamen diuisio non est diuisio scientiae proprie dictae, ut minus recte multi existimarunt: nam diuisit ibi scientiam sumptam lata significatione, ut nos diximus in Logica quaest. 4. proemiali, & sit res manifesta Arist. verba perpendenti: nam ca-

1. diuisio
ratione su-
biecti.

pute primo non diuine scientiam, sed mentem ita. Mens omnis aut actiua est, aut effectiua, aut contemplatiua, & cap. 2 ita habet. Nulli namq. scientia prorsus est cure neque actiue &c. & paulo post adhibens exemplum, subdit. Neque enim isce qui domum construit &c. adhibet eam exemplum in arte conficiendi domum, vnde nomine scientiæ etiam intelligit artem.

Tertio ratione etiam obiecti diuidi solet in speculatiuam, & practicam, quæ tamen diuisio non est recta: nam, omnem scientiam esse speculatiuam, sæpe demonstratum est a nobis, consonum esse & rationi, & Arist. Verum, tamen est, hanc diuisionem rectam esse, si vox, practica, tantum se teneat ex parte obiecti, ita ut sensus sit. Scientia omnis est speculatiua, ita tamen, ut vna sit de obiecto non operabili a nobis, & alia de obiecto a nobis operabili.

Quarto itidem diuidi potest in singularem, quæ est de rebus singularibus, & indiuiduis; & vniuersam, quæ est de rebus vniuersis. Dari scientiam de rebus vniuersis, admittunt omnes: esse vero constitutendam de rebus singularibus, ostendemus disputatione sequenti.

Quinto in scientias reales, & rationis.

Ratione
mediæ.

Ratione mediæ diuiditur in scientiam propter quid, quæ acquiritur per demonstrationem propter quid, & in scientiam quia, quæ acquiritur per demonstrationem quia. De hac diuisione statim nonnulla dicemus.

Ratione
modi.

Ratione modi diuiditur in aduinitam, quæ est cognitio per demonstrationem; & infusam, quam nobis Deus infundit. Rursus hæc subdividitur in infusam per se, & infusam per accidens. Infusa per se est illa, quæ ita est in infusa, ut non possit viribus naturæ consequi. Infusa per accidens est illa, quæ, & si infusa sit, tamen potest viribus naturæ consequi: verbi gratia, si Deus infunderet alii scientiam Metaphysicam. Sed de hac re consulantur doctores theologici prima secundæ in disputatione de virtutibus.

Vltima
diuisio.

Tandem diuiduntur scientiæ ratione sui in subalternantes, & subalternatas, de quibus infra dicemus: in superiores, & inferiores: in euidentes, & in ineuidentes, quæ diuisio potius videtur ratione modii. Insuper in intuitiuam, & abstractiuam, & alii variis modis. Ex his tamen omnibus diuisionibus præcipue pertinet ad præsens institutum diuisio scientiæ in scientiam quia, & propter quid, de quibus egit Aristoteles: quare nos de hac etiam modo agemus.

Q V A E R I T U R igitur secundo, qualis sit diuisio scientiæ in scientiam quia & propter quid. Quia de hac re multa dicemus circa caput 23. in disputatione de veritate scientiarum, proinde modo breuiter

uiter nos ab hac re expediemus.

Sit igitur assertio. Scientia quia & propter quid differunt specie: vnde diuisio scientiæ in scientiam quia, & propter quid, erit generis in species. Probatur assertio. Diuisio demonstrationis in demonstrationem quia, & propter quid, est generis in species; ergo diuisio scientiæ in scientiam quia, & propter quid, erit generis in species. Antecedens certissimum est ex disputatione de natura demonstrationis. Consequentia vero probatur ex Aristotele capite 23. in quo docuit, specificam unitatem in scientiis desumi a principis: vnde cum principia scientiæ propter quid sint principia essendi & cognoscendi simul, cum sint causa attributi, conclusionis, & principia scientiæ quia solum sint principia in cognoscendo, necessario asserendum est, scientiam quia & scientiam propter quid specie distingui.

Probatur secundo assertio. Opinio, & scientia propter quid de eodem obiecto materiali & formali distinguuntur ex eo solum, quod sunt per media distincta; ergo cum scientia quia & propter quid fiant etiam per media distincta, distinguuntur inter se specie.

Sunt qui contrariam tinentur sententiam, scilicet scientiam, quia & propter quid de eodem obiecto solum distingui accidentaria ratione. Confirmant vero illam ita. Unitas & distinctio essentialis in scientiis sumitur ab unitate obiecti formalis; ergo scientia quia & propter quid, si sint de eodem obiecto formali, non distinguuntur inter se specie, sed solum accidentaria ratione. Respondemus negando antecedens: nam scientiæ non solum habent unitatem ratione obiecti formalis, sed etiam ratione principiorum, ut loco citato diffusius dicemus.

Scientia
quia & propter
quid
differunt
specie.

Opposita
sententia.

Q V A E S T I O IIII.

An scientia propter quid sit cognitio per causam
realem tantum, vel etiam per causam
rationis.

I V I D I T U R quia in quatuor partes. In prima quædam proponemus observationes. Adducemus in secunda fundamenta quæstionis. In tertia satisfaciemus quæstioni. In quarta occurreremus oppositis rationibus.

R r r

In pri-

IN PRIM A parte quæst. sit prima observatio. Causa duplex est: alia efficiendi, per quam producit effectus, & hæc simul est causa cognoscendi, nam omne id, per quod aliquid efficitur, causa etiam est, per quam ille effectus cognoscatur: verbi gratia rationalitas est causa efficiendi & cognoscendi risibilitatis: efficiendi, quia risibilitas efficitur a rationalitate: cognoscendi, quia per rationalitatem cognoscimus risibilitatem. Alia vero est causa cognoscendi tantum, illa scilicet, per quam non efficitur res, sed cognoscitur ut effectus: verbi gratia, risibilitas est causa cognoscendi tantum rationalitatis, quia rationalitas non efficitur a risibilitate, cognoscitur tamen per illam tanquam per causam cognoscendi a posteriori, & demonstratione quia. Certum ergo est, causam in cognoscendo tantum non sufficere ad scientiam, de qua loquimur: quare quæstio procedit de causa efficiendi & cognoscendi simul.

Causa est multiplex. Secunda observatio. Causa efficiendi & cognoscendi simul duplex est: alia realis, quæ realiter distinguitur a suo effectu, qui per illam demonstratur, verbi gratia, rationalitas est causa realis risibilitatis, quia risibilitas realiter fit a rationalitate, & distinguitur realiter ab ipsa, demonstraturque risibilitas tanquam per causam realem per rationalitatem. Alia vero est causa efficiendi & cognoscendi simul rationis, quæ vel non distinguitur realiter a suo effectu, vel non conficit illum a parte rei, sed solum secundum nostrum modum concipiendi: & hæc causa rationis. Magis proprie appellatur ratio propter quam attributum convenit subiecto: ut in Deo immutabilitas est causa secundum rationem æternitatis: & in nobis potentia discursiva est causa secundum rationem admirationis, & admiratio risibilitatis. Omnes enim istæ proprietates in nobis immediate promanant ab essentia: quare realiter una non est causa alterius, sed tantum secundum rationem. Inquirimus ergo, an definitio intelligenda sit de causa efficiendi & cognoscendi realiter, vel etiam de causa efficiendi & cognoscendi secundum rationem.

Ratio vero dubitandi non est levis, & ita habet. Definitio scientiæ tradita ab Aristotele intelligenda est de causa vere & proprie: sed causa secundum rationem non est vere & proprie causa; ergo non est intelligenda de causa secundum rationem. Minor probatur. De ratione veræ causæ est, ut influat in effectum; sed causa secundum rationem non influat in effectum; ergo causa secundum rationem non est vere & proprie causa.

Fund. q. IN SECUNDA parte q. sit hoc fundam. Propositio scibilis du-

duplex est: alia ex natura rei, id est, quæ habet medium ex natura rei, per quod demonstratur: ut hæc propositio, omnis homo est risibilis, est propositio scibilis ex natura rei, quia ex natura rei ita potest demonstrari: omne animal rationale est risibile; sed omnis homo est animal rationale; ergo omnis homo est risibilis. Alia vero est propositio scibilis quoad nos, illa scilicet, quæ ex se & ex sola terminorum cognitione est notissima ex natura rei, & non habet medium, per quod probetur, sed tantum potest probari quoad nos: ut hæc propositio, Deus est æternus, quæ ex se notissima est ex sola terminorum cognitione, propter imbecillitatem tamen nostri intellectus non intelligimus illam, ut est in se, sed eget demonstratione, ut a nobis intelligatur, quæ tamen demonstratio fit per causam secundum rationem tantum. Nam quamvis immutabilitas & æternitas cognoscantur ut unam & idem a beatis, qui medio lumine gloriæ Deum vident, tamen, quia nos intelligimus divina attributa ad modum eorum quæ sunt in creaturis, & per ea, quæ facta sunt, ut Paulus docet ad Romanos primo, proinde intelligimus in Deo immutabilitatem causam esse æternitatis, & sic de aliis.

IN TERTIA parte quæst. sit assertio. In definitione scientiæ per causam intellexit Arist. tam causam realem, quam secundum rationem. Hæc assertio est Toleti quæst. unica huius capituli, in solutione ad quartum, & Caietani hic quæst. prima, Sorii & aliorum, & probatur ita. Metaphysica & Philosophia naturæ sunt veræ & propriæ scientiæ per causam, continenturque sub definitione huius definitionis; sed in istis dantur multæ demonstrationes per causas secundum rationem tantum; ergo in hac definitione scientiæ per causam etiam intellexit Arist. causam secundum rationem. Probatur minor: quia in Metaphysica per ens tanquam per causam rationis concludimus unum, verum, & alias proprietates: tum etiam aliqua attributa concludimus de Deo tanquam per causam rationis in ipsa Metaphysica, & in Philosophia naturæ.

IN QUARTA parte quæst. dices. Deus habet scientiam, tum etiam Angeli habent scientiam de Deo; sed hæc non est per causam realem, aut rationis, & tamen est vere & proprie scientia; ergo cum definitio scientiæ proposita non conveniat cuius scientiæ propriæ dist. non erit recta. Respondemus negando consequentiam: quia scientia Dei & Angelorum est alterius rationis, quare et si illi non conveniat definitio, nihilominus recta est: agimus enim de scientia discursiva.

Rationi dubitandi proposita in fine secundæ observationis resp. negan-

negando maiorem: nam per causam apud Arist. & Græcos non solum intelligitur causa vere, & proprie, sed etiam aliquando principium & causa secundum rationem, ut refert Caietanus hic ex D. Thom. de potentia quæst. 10. art. 1. ad 8. & diximus 2. lib. Phyl. 1. parte. d. sp. de causis. Quare apud Arist. in illa definitione, per causam, intelligimus etiam causam secundum rationem, & principium. Sed hæc causæ significatio modo nulla ratione potest admitti.

Argumento proposito in fine quæst. 2. resp. negando minorem: nam licet de Deo non sit aliqua causa realis, ad nostrum tamen modum concipiendi datur causa rationis aliquorum ex attributis, quæ sunt in Deo: nam quia in nobis immutabilitas esset causa æternitatis: proinde in Deo concipimus nos Deum esse æternum, ex eo quod est immutabilis: & concipimus esse immutabilem, ex eo quod est purus actus. Unde per immutabilitatem concludimus in Deo æternitatem tamquam per causam secundum modum: & eodem modo concludimus immutabilitatem per purum actum demonstrationibus, quæ sequuntur. Omne immutabile est æternum; sed Deus est immutabilis; ergo Deus est æternus. Tum etiam. Omne quod est purus actus, est immutabile; sed Deus est purus actus; ergo Deus est immutabilis. Istæ enim demonstrationes habent pro medio causas secundum modum.

DISPUTATIO IIII. IN QVA
AGITVR DE OBIECTO SCIENTIAE.

INQVIRIMVS in hac disputatione, de quibus rebus sit scientia. In ea enim prius explicabimus, an sit scientia de his, quæ a categoriis excluduntur: quod præstabimus quatuor prioribus quæstionibus. Deinde inquirimus, an sit scientia de his, quæ in decem categoriis continentur. Explicabimus præterea, an essentia possint demonstrari. Denique examinabimus, an deficiat in nobis scientia propter defectus ab Aristotele assignatos.

Quæstio

QVAESTIO I.

An de infinito possit esse scientia.

DIVIDITVR quæstio in tres partes. In prima proponemus observationes, & quædam, quæ certa sunt. In secunda satis faciemus quæstioni. In tertia solvemus oppositas rationes.

IN PRIM A parte quæst. observandum est, totam fere hanc disputationem ortum habere ex his, quæ docuit Arist. cap. 4. huius libri. In ea hanc observabimus ordinem, ut prius explicemus, an sit scientia de his, quæ a categoriis excluduntur. Cum igitur a categoriis excludantur entia infinita, entia incompleta, entia rationis, siue non entia, & entia per accidens: proinde de his ordine proposito agemus. Inquirimus ergo prius, an de infinito possit esse scientia.

Separando ergo certa ab incertis, primo certum est, de ente infinito secundum essentiam, scilicet de Deo dari scientiam. Arist. enim, & cum eo omnes Metaphysici, passim in Metaphysica de Deo multa demonstrant demonstratione propter quid: tum etiam Arist. & cum eo Philosophi naturales octavo Physico, non quia in Deo secundum rem sit causa, per quam de Deo possint attributa demonstrari, sed potius quia sunt in Deo aliqua attributa, quæ quoad nos sunt causa aliorum, ut diximus superiori disputatione quæstione quarta. Licet enim in Deo immutabilitas non sit causa æternitatis, tamen quoad nos, qui ea quæ in Deo sunt per creaturas cognoscimus, immutabilitas in Deo causa est secundum modum æternitatis. Remanet ergo dubitatio, an de infinito secundum extensionem possit esse scientia.

Secunda observatio. Infinitum secundum extensionem aliud est in potentia, & aliud in actu. Quod non sit infinitum actu secundum extensionem, certum est, & demonstravimus nos satis tertio Physico, quæst. 1. disp. de infinito. dubium tamen est, an possit actu esse de potentia absoluta.

Tertia observatio. Scientia duplex est: alia absoluta, per quam, absolute rem cognoscimus, ut scientia de homine: alia vero conditionata, per quam cognoscimus rem sub conditione, id est cognoscimus, quod si res illa, quæ cognoscitur, definitione nominis esse, haberet tales proprietates. Præterea scientia duplex: alia positiva, per quam

Divisio 1.

De infinito secundum essentiam datur scientia.

Infinitum secundum extensionem duplex est.

Scientia absoluta, & conditionata.

Positiva.

304 *Quest. 1. disput. de obiecto scientie.*

Privatiua. quam cognoscimus aliquid positivum alicui convenire, ut scientia, qua cognoscimus hominem esse risibilem: & alia privatiua, siue negativa, per quam cognoscimus, aliquid alicui non convenire, vel aliquid quod cognoscitur a nobis definitione nominis, non esse esse rei.

1. Assert. IN SECVNDA parte questionis sit prima assertio. De infinito actu secundum extensionem datur scientia positiva, conditionata; id est datur scientia, quæ docet, si infinitum actu esset possibile, illi hæc convenirent proprietates.

2. Assert. Secunda assertio. De infinito actu secundum extensionem datur scientia negativa, id est scientia, per quam demonstramus, infinitum actu secundum extensionem non esse possibile secundum naturam. Iste duæ assertiones satis manifestæ sunt ex Arist. qui lib. 3. Phy. cap. 4. usque ad octavum inclusivè multa demonstrat de infinito, non quod sit, sed si esset: demonstrat etiam infinitum non esse, tum etiam 4. Phy. cap. 6. usque ad 9. inclusivè idem præstat de vacuo: quare consonum est Arist. asserere de infinito actu secundum extensionem dari scientiam positivam conditionatam, & negativam.

3. Assert. Tertia assertio. De infinito secundum extensionem in potentia datur scientia absoluta, & positiva. Manifesta est assertio hæc: quia de quanto actu finito datur scientia positiva & absoluta; sed omne quantum finitum est infinitum in potentia, quia quantum definitur ab Arist. in Metaph. divisibile in infinitum; ergo de omni infinito in potentia datur scientia absoluta, & positiva.

1. Argum. IN TERTIA parte q. dices. Quæ non sunt, non habent species, per quas representantur; sed quæ non habent species, non possunt scientia cognosci; ergo quæ non sunt, ut infinitum actu secundum extensionem, & vacuum, non possunt scientia cognosci. Resp. distinguendo maiorem ita. Proprias species, concedo: alienas, nego maiorem: infinitum ergo actu secundum extensionem, licet propriis careat speciebus, cognoscitur tamen per speciem finiti secundum extensionem: & licet vacuum, quod definitione nominis definitur, locus corpore destitutus, non habeat proprias species, per quas possit cognosci, cognoscitur tamen per speciem loci, quem habemus, qui non est corpore destitutus, sed potius corpore repletus.

2. Argum. Dices secundo. Obiectum scientiæ debet habere existentiam, ad hoc ut cognosci possit; ergo cum infinitum actu secundum extensionem non possit existere, non poterit a nobis scientia cognosci. Probatur antecedens: quia omnis nostra scientia sit a sensibus. Resp. negando antecedens. Probationi dicimus, omnem nostram scientiam

Quest. 2. disput. de obiecto scientie. 305

tiam fieri a sensibus, interdum tamen non per propriam speciem sentilem rei, quam scientia cognoscimus, sed per alienam: quare ad scientiam non requiritur actualis obiecti existentia, ut diximus quest. 3. disput. de præcognitis.

Q V A E S T I O II.

An de ente incompleto possit dari scientia.

IVIDITVR quest. in tres partes. In prima proponemus quasdam observationes. In secunda satisfacimus quest. In tertia solvemus oppositas rationes.

1. Obser. IN PRIM A parte quest. sit prima observatio. Entia incompleta in duplici sunt differentia, quædam enim dicuntur incompleta, non quia non collocantur in categoriis, sed potius quia in illis continentur reductivè, & ratione alterius: quia scilicet sunt partes, vel principia eorum, quæ per se in recta serie collocantur. Sunt vero hæc partes metaphysicæ, ut genus, & differentia in omnibus categoriis: partes physicæ, ut materia, & forma in categoriis substantiæ: & partes, siue ut melius loquar, entitates physicæ in aliis categoriis, tum etiam in categoria substantiæ: verbi gratia in categoria substantiæ partiales substantiæ, quæ acquiruntur per nutritionem: in categoria quantitatis quantitas, quæ acquiruntur per accretionem: & in categoria qualitatis gradus qualitatis, qui acquiruntur per alterationem. Insuper sunt etiam principia, siue indivisibilia, a quibus res incipiunt, ut punctum in principio, vel in fine lineæ. Alia vero sunt entia incompleta, quæ non collocantur in categoriis, sed potius in postcategoriis: verbi gratia motus. Motum enim nec per se, nec reductivè collocari in aliqua ex decem categoriis, diximus satis abunde 3. Phy. in disput. de motu quest. 3. & in Logica disput. de Quantitate continua, questione 4. Questio ergo de omnibus procedit.

Secunda observatio. Questio procedit de scientia proprie dicta, tam quia, quam propter quid.

2. Obser. IN SECVNDA parte quest. sit prima assertio. De ente incompleto, quod reductivè pertinet ad categorias, potest dari scientia a priori. Probatur assertio. In primis de partibus metaphysicis, scilicet de genere & differentia ita. Omnes species habent proprias convenientes illis secundum rationes superiores, & genericas, & convenientes illis secundum differentias específicas; ergo

306 *Quaest. 2. disput. de obiecto scientia.*

per definitionem harum partium possumus de his partibus has proprietates concludere, saltem de principis, a quibus ortum habent. De materia & forma res est certissima: nam passim in Philosophia naturae multa cum Arist. demonstramus de illis. De partibus denique siue de entitatibus partialibus physicis, probatur ita. Istae sunt per causas determinatas mediis mutationibus physicis; ergo possunt per illas demonstrari. Probatur consequentia: quia, ut docuimus primo phys. quaest. 3. circa cap. 1. per quoduis genus causae potest Philosophus naturalis demonstrare.

2. Assertio. Secunda assertio. De ente incompleto non habente locum in categoriis potest dari scientia propter quid. Probatur primo assertio. De motu, ut omnes concedunt, datur scientia; sed motus est ens in completum, & excluditur a categoriis; ergo de ente in completo, quod excluditur a categoriis, datur scientia. Maior est certa. Minor constat ex quaest. 4. de quantitate continua, in qua demonstrauimus, motum esse quantitatem per se, in categoriis tamen neque per se, neque reductiue collocari.

3. Assertio. Tertia assertio. De quocunque ente incompleto potest dari scientia quia. Probatur assertio. Ex eisdem terminis, ex quibus fit demonstratio propter quid, potest fieri demonstratio quia, si debite transmutentur, ut diximus in prima, & secunda disputatione; ergo cum de omni ente incompleto possit dari scientia propter quid, de omni ente incompleto poterit dari scientia quia: imo multa sunt, quae possunt demonstrari scientia quia, non tamen scientia propter quid, ut supra vidimus.

Probantur ultimo omnes assertiones, quia ens rei in tota sua latitudine habet tres proprietates, quae de quouis ente possunt demonstrari.

4. Argum. **I N T E R T I A** parte quaest. dices primo. Entia incompleta non habent causam; ergo de illis non potest dari scientia propter quid. Respondemus negando antecedens: nam omnia entia, quantumuis incompleta, habent causam. Sed dices. Entia incompleta habent causam; ergo vel illa est distincta a causa illius entis, respectu cuius sunt incompleta, vel non est distincta: si est distincta; ergo talia entia non erunt incompleta, cum habeant causam distinctam: si vero non est distincta; ergo per illam non poterit demonstrari effectus de entibus illis incompletis, sed potius de ente, respectu cuius sunt entia incompleta. Resp. entia incompleta aliquando habere causam distinctam, aliquando non: hoc tamen non obstat, quin minus sit de illis scientia, & quin minus sint etiam incompleta.

Dices

Quaest. 3. disput. de obiecto scientia. 307

Dices secundo. De entibus incompletis, quae sunt genus & differentia, datur scientia propter quid; ergo in scientiis datur processus in infinitum. Probatur consequentia: quia cum omnis essentia sit physica, vel metaphysica, si demonstramus aliquid de genere & differentia per essentiam illorum, talis essentia necessario debet esse metaphysica, scilicet genus & differentia; & de his manet eadem dubitatio: quare esset processus in infinitum in scientiis. Resp. negando consequentiam. Probationi dicimus, non omnem essentiam metaphysicam esse genus & differentiam: nam genera suprema habent essentiam metaphysicam, & tamen non componuntur ex genere & differentia, sed potius ex ente & modo, ut diximus in antecategoris in disp. de ente. Idem esto iudicium de differentiis essentialibus, quae etiam sunt naturae primo diuersae. Vnde genera, si non sint suprema, compositionem habent ex genere & differentia: si vero sint suprema, solum habent modum intrinsecum, quemadmodum & differentiae, per quem possumus aliqua demonstrare de generibus supremis, & de differentiis.

Q V A E S T I O III.

An de nonente, & de ente rationis possit esse scientia.

DIUIDITVR q. in tres partes. In prima proponemus quasdam observationes. In secunda adducemus assertiones. Satisfacimus in tertia contrariis rationibus.

I N P R I M A parte quaest. sit prima observatio. Nonens dupliciter sumitur. Primo ut distinguitur contra ens rei: & in hac significatione complectitur etiam ens rationis: at non disputamus modo de nonente in hac significatione, cum hoc nonens sit ens rationis. Secundo sumitur nonens, prout distinguitur contra ens rei, & contra ens rationis formaliter: in qua significatione potest sumi dupliciter, scilicet absolute pro nihilo, & pro fundamento entis rationis, quod est carentia, quae diuiditur in priuationem, & negationem. Quaest. ergo procedit de nonente sumpto his duobus ultimis modis.

Secunda observatio. Secundo loco inquirimus in hac quaestione, an de entibus rationis possit dari scientia: & nomine entis rationis non intelligimus, id quod fit directe a ratione siue intellectu, sed intelligimus, id quod indirecte fit ab intellectu, de quo satis abunde verba fecimus in secunda parte disp. de vniuersis.

Sff 2

In se.

2. Argum.

Diuisio q.

Nonens sumitur dupliciter.

De nihilo
non datur
scientia.

IN SECVNDA parte quæst. sit prima assertio. De non ente absolute sumpto, prout significat mere nihil, non potest dari scientia. Probatur assertio primo, quia nec habet causam, nec effectum, nec essentiam, nec proprietates; ergo de illo non potest dari scientia. Probatur secundo: quia non ens hoc modo sumptum, non continetur intra latitudinem obiecti intellectus; ergo de illo non potest dari scientia. Probatur ultimo. Id omne, de quo datur scientia, est aliquo modo ens; ergo de non ente absolute non potest dari scientia. Probatur antecedens. Id omne, de quo datur scientia, habet esse; sed id omne quod habet esse, est aliquo modo ens; ergo id omne de quo datur scientia, est aliquo modo ens. Probatur maior. Id omne de quo datur scientia, necessario debet cognosci ab intellectu; sed omne quod cognoscitur ab intellectu, habet esse cognitum; ergo id omne, de quo datur scientia, habet esse cognitum; ergo aliquo modo habet esse; ergo non est simpliciter & absolute non ens: ergo de non ente absolute non potest dari scientia.

De non en-
te formali-
ter potest
dari scien-
tia.

Secunda assertio. De non ente formaliter, id est quod nec est ens rei positivum, nec ens rationis formaliter, sed ens rationis fundamentaliter, potest dari scientia positiva. Probatur assertio. Priuatio est non ens hoc modo; sed de privatione datur scientia positiva; ergo de non ente hoc modo potest dari scientia positiva. Maior certa est, & fuit confirmata a nobis 1. Phy. in quarta parte disputationis de principiis. Minor vero constat: quia in Philosophia multa concludimus scientia positiva de ipsa privatione, scilicet esse principium generationis naturalis, esse terminum a quo eiusdem, & alia. Quod vero ista concludantur de privatione, non ut est formaliter ens, sed potius ut est fundamentaliter ens rationis, probatur ita. Si concluderemus has affectiones de privatione, ut est formaliter ens; vel ergo ut est formaliter ens rei, vel formaliter ens rationis; sed neutro modo; ergo, &c. Probatur minor. In primis non ut est formaliter ens rei; nam certum est, privationem non esse ens rei positivum. Deinde neque ut est formaliter ens rationis: nam si ita illi conuenirent hæ affectiones, sequeretur inde, nullo considerante intellectu, nec privationem esse terminum a quo generationis, nec principium illius: quod est absurdum.

De priua-
tione da-
tur scientia
negativa.
De ente ra-
tionis po-

Tertia assertio. De privatione, & de aliis huiusmodi non entibus potest dari scientia negativa. Hæc assertio manifesta est.

Quarta assertio. De entibus rationis in comuni potest dari scientia. Hæc sententia confirmatur satis ex illa, quæ docet, Logicam scientiam esse, & illius obiectum vel esse ens rationis, vel saltem sub se ens

est dari
scientia.

se ens rationis continere. Confirmatur etiam ex sententia illorum, qui existimant, obiectum Metaphysicæ, quæ in scientiis principem tenet locum, esse ens in comuni, quod analogice complectitur eas rei, & ens rationis. Probatur etiam ratione. Vniuersum in comuni est ens rationis; sed de vniuerso in comuni datur scientia; ergo de ente rationis datur scientia. Maior est certa. Minor probatur. Cognitio rei per causam, ita ut aliter nequeat euenire, est scientia; sed de vniuerso in comuni datur cognitio rei per causam, &c. ergo de vniuerso in comuni datur scientia. Probatur minor. De vniuerso in comuni datur hæ cognitio, vniuersum est prædicabile de multis; sed hæc est cognitio rei per causam, &c. ergo de vniuerso datur cognitio rei per causam, &c. Probatur minor. Hæc cognitio fit per hanc rationem: omne, quod est vnum in multis, est prædicabile de multis; sed vniuersum in comuni est vnū in multis; ergo vniuersum in comuni est prædicabile de multis; sed hæc cognitio est per causam, &c. ergo de vniuerso in comuni datur cognitio rei per causam, &c. Probatur minor: quia esse in multis est causa formalis vniuersi, a qua promanat hæc proprietas, scilicet, ipsum vniuersum esse prædicabile de multis, quare est cognitio rei per causam, & ita cognoscimus hunc effectum ab illa causa promanare, ut aliter euenire non posse existimemus. Respondet tamen aliqui, huiusmodi cognitionem non esse scientiam, quia est de rebus, quæ in particulari non fiunt a natura, sed a nobis, licet indirecta quadam ratione. Hanc tamen solutionem non satisfacere, ex eo constat, quia sequeretur ex ipsa, definitionem scientiæ ab Arist. adductam esse diminutam, quod nulla ratione constare posse, docuimus satis quæst. 2. proœmiali: consulite illam.

IN TERTIA parte quæst. dices primo. De non ente absolute sumpto, possumus habere scientiam negatiuam; ergo falsa est prima assertio. Probatur antecedens: quia de non ente absolute sumpto possumus cognoscere non esse. Resp. negando antecedens. Probationi dicimus, eo ipso quod de non ente cognoscimus aliquid, illud habere esse cognitum, & consequenter esse ens rationis: quare non erit ab solute non ens.

1. Argum.

Dices secundo. Ut communiter Philosophi docent, ens rationis non habet causam; ergo de ente rationis non possumus habere scientiam per causam. Resp. negando antecedens; nam quod Philosophi docent, intelligendum est de causa efficiente directa; nam hæc caret ens rationis: habet tamē causam formalem, per quā possumus demonstrare de illo proprietates, & hæc causa sufficit ad veram

2. Argum.

scientiam, etiam si ens rationis non haberet aliam causam: quia in quouis genere causae potest fieri demonstratio: & hoc apertum est in relatis, verbi gratia: quae non habent causam efficientem directam, quia ad relationem non est per se motus, sed solum habet causam formalem, materialem, aut finalem, & tamen de relatis datur scientia.

QV AESTIO IIII.

An de ente per accidens possit dari scientia.

Diuisio 9

DIVIDITVR quaest. in tres partes. In prima proponemus obseruationes. In secunda satisfacimus quaest. In tertia oppositas rationes soluemus.

IN PRIM A parte quaest. sit prima obseruatio. Nomine entis per accidens non intelligimus modo id, quod sit casu & fortuito; nam de hoc ente per accidens, certum est, non dari scientiam, sed intelligimus illud, quod componitur ex duobus entibus in actu, vel ex rebus diuersarum categoriarum formaliter sumptis: aut tandem ex rebus ex aequo distantibus ab eodem genere formaliter sumptis. Hoc tamen ens per accidens potest fieri ex duobus entibus rei, ut ex homine & albedine formaliter sumptis: vel ex duobus entibus rationis formaliter sumptis, ut ex notione generis & speciei, vel ex vno ente rei formaliter sumpto, & ex alio ente rationis formaliter etiam sumpto, ut ex homine formaliter sumpto & ex notione speciei.

2. Obser.

Secunda obseruatio. Huiusmodi entia composita ex rebus diuersarum categoriarum, & ex rebus eiusdem categoriae dupliciter sumi possunt. Primo ita, ut vnu ex illis sumatur veluti potentia, & in genere causae materialis respectu alterius; & hoc modo ex illis fit ens per se, ut ex homine & albedine, si homo sumatur ut dicit potentiam ad esse albi, & albedo dicit actum determinantem, ex utroque fit ens per se, & sumi possunt, ut formaliter talia; & sic efficiunt ens per accidens. Hoc vero non habere proprietates, colligitur a posteriori: quia in homine nulla est operatio, quae sit ab ipso, ut est animal rationale coloratum disgregans visum. Quare in homine secundum hanc duplicem rationem sumpto nulla reperitur causa per se, per quam de ipso aliquid possimus demonstrare. Si vero homo albus sumatur, ut homo tantum dicit potentiam quandam ad albedinem, ex homine & albedine fit vnum ens per se: quod ex eo constat

constat, quia hominis albi datur aliqua operatio, verbi gratia, disgregare visum, quae operatio non solum fit ab albedine, sed etiam a subiecto, ab homine scilicet, non formaliter sumpto ut est animal rationale, sed ut est veluti materia & subiectum illius actus albedinis, cum quo efficit vnum ens per se.

Probatur etiam, quia si concreta accidentium verbi gratia albu & nigrum non essent entia per se, sequeretur inde, non esse constituendam quintam vocem communem, quod est absurdum. Sequela probatur. Omnia quae pertinent ad quintam vocem communem sunt concreta accidentaria; ergo si concreta accidentaria sunt entia per accidens, omnia quae pertinent ad quintam vocem communem essent entia per accidens: quod non est asserendum, nam quae pertinent ad quamvis vocem communem debent esse synonyma, synonyma autem non possunt esse entia per accidens. Antecedens probatur, quia haec praedicatio, homo est albus, pertinet ad quintam vocem communem, & in illa praedicatur concretum accidentarium. Idem iudicium est in omnibus aliis praedicationibus quintae vocis communis, quod ita ostendo. Omne accidens vel est concretum, vel abstractum; ergo omne accidens pertinet ad quintam vocem communem vel est concretum, vel abstractum. Si est concretum, habeo institutum. Quod vero non possit esse abstractum, sic probabo. Quae realiter distinguuntur, ita se habent, ut vnum non possit praedicari de altero in recto; ergo quae ita se habent, ut vnum praedicetur de altero in recto, non distinguuntur realiter: sed omnia accidentia spectantia ad quintam vocem communem praedicantur in recto de suis subiectis; ergo non distinguuntur realiter ab illis: at si sumantur in abstracto, distinguuntur ab illis realiter; ergo non sumuntur in abstracto.

IN SECVNDA parte quaest. sit assertio. De ente per accidens non datur scientia. Probatur assertio. Scientia est cognitio rei per causam; ergo quod non habet propriam causam per se, nequit scientia cognosci: sed ens per accidens non habet causam per se; ergo &c. Minor constat ex vltima obseruatione, & probatur ita. Quod non est simpliciter vnum, non habet causam per se; sed ens per accidens non est simpliciter vnum; ergo &c. Probatur minor. Ens per accidens componitur ex duobus entibus in actu; ergo vel vtrumque sumitur in actu, vel alterum in actu & alterum in potentia: si vltimo modo, haec non efficiunt ens per accidens: si vero primo modo sumantur non habent causam per se; quare de illis non erit scientia.

De ente per
accidens non
datur scientia.

In ter-

Opposita
sententia.

I N T E R T I A parte quæ st. soluendæ sunt rationes oppositæ sententiæ. P. Fonseca quinto Metaph. cap. 14. & alii multi existimantes, numerum esse ens per accidens, docent, de ente per accidens dari scientiam.

1. Argum.

Hæc sententia probatur primo. Scientiæ morales sunt de familia, de republica, &c. sed ista sunt entia per accidens; ergo de ente per accidens datur scientia. Probatur minor. Hæc componuntur ex multis entibus in actu; ergo sunt entia per accidens. Resp. negando minorem. Probationi negamus antecedens: nam licet illa entia absolute sumpta sint multa in actu, omnia tamen efficiunt vnum ens in potentia respectu formæ familiæ, aut reipublicæ. Quemadmodum enim præcepta, ex quibus componitur ars, sunt entia in actu per se sumpta, omnia tamen sunt vnum ens in potentia respectu dispositionis quæ est forma artis: ita omnes ciues in rebus sunt veluti ens in potentia respectu legum, quibus reguntur.

2. Argum.

Probatur secundo. Musica est scientia; sed musica est de ente per accidens; ergo datur scientia de ente per accidens. Probatur minor. Musica est de numero sonoro; sed numerus sonorus est ens per accidens, quia componitur ex quantitate & qualitate; ergo Musica est de ente per accidens. Resp. negando minorem. Probationi resp. similiter: nam ex rebus diuersarum categoriarum subordinatis potest fieri ens per se.

3. Argum.

Probatur tertio. Numerus est ens per accidens; sed de numero datur scientia; ergo de ente per accidens datur scientia. Resp. negando maiorem: nam numerus est ens per se, ut diximus in disputatione de quantitate discreta.

Q V A E S T I O V.

An de his quæ continentur per se in categoriis entium rei possit dari scientia.

Diuisio q.

D I V I T V R quæst. in tres partes. In prima proponemus observationes, & quæ certa sunt. In secunda satisfacimus quæst. In tertia soluemus oppositas rationes.

I N P R I M A parte quæst. sit prima observatio. In categoriis entium rei continentur entia finita, completa, per se, & realia: quæ sunt genera, vel species, indiuidua. Primo.

Primo ergo certum, de generibus & speciebus dari scientiam. Est ergo quæst. an sit scientia de indiuiduis. In qua re certum etiam est, de indiuiduo, quod non habet locum in categoriis, de Deo scilicet, esse scientiam, ut satis constat ex superioribus. Quare solum est quæstio de indiuiduis categoriarum.

2. Obser.

Secunda observatio. Ommissis variis indiuidui significationibus, nomine indiuidui intelligimus naturam ita indiuisam in aliqua categoria, ut non dicat potentiam aliquam ad ulteriorem perfectionem illius categoriæ. Dixi illius categoriæ, quia indiuiduum potest dicere potentiam ad perfectionem alterius categoriæ: verbi gratia Petrus est natura indiuidua categoriæ substantiæ, quia nullam dicit potentiam ad hoc ut alterius in esse substantiæ perfectatur, potest tamen per perfectiones accidentarias perfecti, verbi gratia, per scientiam, albedinem &c.

3. Obseru.

Tertia observatio. Quæstio non procedit de indiuiduo sumpto in communi, nam hac ratione est aliquid commune saltem analogice, sed de indiuiduo in particulari, scilicet de hoc, & illo.

4. Obseru.

Quarta observatio. Qui negant de indiuiduis dari scientiam ideo id negant, quia existimant, indiuiduum, ut indiuiduum est, nullam habere essentiam præter specificam, & ex consequenti nec definitionem essentialē: quare omnes concedunt de indiuiduis dari scientiam secundo, primario vero minime: verbi gratia de Petro datur hæc scientia, Petrus est risibilis, non tamē primo, & per se, & quia Petrus est, sed secundo, id est ut est homo, quia ut homo inquirunt, habet essentiam & definitionem essentialē, & ex consequenti potest dari de illo, ut homo est scientia. Quare si certum sit, indiuidua quæ talia sunt habere essentiam, & definitionem essentialē, certum etiam erit, de indiuiduis primo & per se posse dari scientiam. Ratio est: quia semper essentias rerum consequuntur aliquæ proprietates ab essentia quadam naturali sequela promanantes, quæ per definitiones essentielles tanquam per causas necessarias possunt de rebus illis, ex quarum essentia fluunt, demonstratione propter quid demonstrari.

I N S E C U N D A parte quæst. sit assertio. De indiuiduis potest dari scientia. Probatur ita. De his, quæ habent essentiam & essentialē definitionē, potest dari scientia a priori; sed indiuidua habent essentiam, ut talia sunt, & definitionem essentialē; ergo de indiuiduis potest dari scientia a priori. Maior est certa. Minor non eget probatione, si perpendantur, quæ dicta sunt cap. de substantia q. 5. ubi enim satis firmis rationibus hæc in toto discursu quæst. probauimus.

De indiuiduis potest dari scientia.

IN TERTIA parte quæst. soluendæ sunt oppositæ rationes. Argumenta quæ probant, de indiuiduis non posse dari scientiam, quia sunt corruptibilia, solvuntur observando indiuidua incorruptibilia esse, quatenus ad essentiam, & necessariam connexionem inter illorum essentias & proprietates, quæ ab illis, ut a causis, proficiuntur, ut dictum est quæst. 2. proemiali.

Argumenta quæ probant, de indiuiduis non posse dari scientiam, quia carent essentia & definitione essentiali, ex dictis facillime solvantur, negando semper propositiones, quæ affirmant, indiuidua nec habere essentiam, nec definitionem essentiali ab specifica distinctam.

Omnia denique argumenta, quæ sumuntur ab Arist. testimoniis, solvantur, si dicamus, Arist. intelligendum esse de scientia in actu: quia enim proprias differentias essentielles indiuiduorum ignoramus, proinde de indiuiduis actu non datur scientia. Arist. enim & Philosophi ideo docent multoties non dari scientiam de indiuiduis, quia indiuidua tot sunt, ut fere sint infinita: & hoc idem docuimus cum Porphyrio circa caput de specie: quæ ibi dicta sunt, recolite. Nec argumentum illorum, qui asserunt de indiuiduis non cognoscimus differentias, nec habemus actu scientiam; ergo non habent differentias indiuidua, nec de illis datur scientia, est alicuius momenti: quia multæ sunt naturæ specificæ constitutæ per differentias essentielles, quas differentias ignoramus, & de quibus speciebus nullam actu habemus scientiam.

Indiuidua substantiæ habere essentiam, satis constat ex quæstione 5. citata. Quod vero indiuidua accidentis, tam quæ sunt entia rei, quam quæ sunt entia rationis, habeant essentiam, ex eo manifestum est, quia eodem modo se habent indiuidua accidentis ad suas species, ac indiuidua substantiæ ad suas: & omnia argumenta quæ probant quæst. quinta citata, indiuidua substantiæ habere, ut talia sunt, differentias essentielles, probant etiam mutatis mutandis indiuidua accidentis habere essentiam. Quare tam de indiuiduis categoriæ substantiæ, quam de indiuiduis categoriarum accidentium rei, & rationis, potest esse scientia.

QVÆSTIO VI.

An essentia possint demonstrari.

Divisio

IVIDITUR quæst. in quatuor partes. In prima **Divisio** proponemus observationes, & quæ certa sunt. In secunda adducemus duo fundamenta. In tertia satisfacimus quæstioni. In quarta solvemus oppositas rationes.

IN PRIM A parte quæst. sit prima observatio. Quæstio procedit de demonstratione tam quia, quam propter quid: & de essentia tam creata, quam increata.

Primo ergo certum est, essentiam increatam posse demonstrari tam demonstratione propter quid, quam demonstratione quia. Docuimus enim supra in disp. de scientia quæst. quarta, posse nos multa concludere de Deo per causam, licet illa non sit causa secundum rem, sed tantum secundum rationem & modum, ut ibidem diximus. Præterea certissimum est, posse nos demonstrare de Deo quæ plurima a posteriori & per effectum, eo ipso quod Deus est causa efficiens, & finalis omnium rerum, iuxta illud sacre scripturæ proverbiorum cap. decimo sexto. *universa propter semetipsum operatus est dominus*: sicque Arist. multa concludit de Deo a posteriori & per effectum, præsertim octavo libro physico. Quod vero quotiescunque demonstramus aliquid de Deo, demonstramus eius essentiam, ex eo constat, quia in Deo, cum sit purus & simplicissimus actus, nec reperitur compositio ex substantia & ex accidente, nec ex genere & differentia, nec ex essentia & existentia: nā quidquid est in Deo, est ipsamet natura & essentia divina.

Omissis ergo his, quæst. procedit de essentiis creatis. In qua re secundo certum est, essentias omnes creatas posse demonstrari saltem demonstratione quia procedente ab effectu. Quare manet dubitatio, an essentiæ creatæ possint demonstrari demonstratione propter quid, tum etiam demonstratione quia, quæ non procedat a posteriori & per effectum.

Sit secunda observatio. Ut docuimus in disp. de natura demonstrationis quæstione quarta, argumentatio, in qua probamus aliquid attributum essentiali per aliud essentiali superius, est demonstratio quia, licet non a posteriori.

Tertio ergo certum est, hoc genere demonstrationis posse nos demonstrare indiuidua & species cuiusvis categoriæ per attributa superiora eiusdem. Manet ergo dubitatio, an genera suprema possint demonstrari hoc genere demonstrationis quia, & an quævis essentia creata possit demonstrari vera demonstratione propter quid.

Ttt 2 Sic

Essentia
increata
potest
demonstrari

Essentia
creata
potest
demonstrari
a posteriori

Sic igitur, vltima obseruatio. Causarum genera quatuor sunt, nempe genus causæ materialis, formalis, efficientis, & finalis; vt diximus cum Arist. 2. Phys. in disputatione de causis. Insuper per quoduis genus causæ posse demonstrari re demonstratione propter quid, sæpe docuit Arist. hoc libro, & lib. 2. cap. 11. & nos primo Phys. quæst. tertia circa primum caput probauimus Philosophum naturalem demonstrare per quoduis genus causæ.

I N S E C V N D A parte quæst. sit hoc fundamentum. Cum omnis essentia creata completa dicat compositionem saltem ex genere, & differentia (dummodo non sit genus supremum: nam de hoc dicemus statim) & insuper, si sit physica, dicat compositionem ex partibus essentialibus physicis nempe ex materia & forma, proinde essentia duplex erit, alia partialis, alia vero totalis, & de vtraque procedit quæstio.

Secundum fundamentum. Genera suprema carent compositione essentiali: sunt enim naturæ simplices & modi quidam entis quædam admodum & differentia specificæ, vt diximus obiter in ante categoriis, & alibi Deo dante diffusius dicemus.

I N T E R T I A parte quæstionis sit prima assertio. Genera suprema non possunt demonstrari demonstratione quia procedente ab attributo superiori. Probatur assertio. Genera suprema non habent supra se aliquod attributum superius; ergo non possunt demonstrari demonstratione quia per attributum superius. Si dicat genera suprema habere supra se ens, & consequenter per illud posse demonstrari, solutio est nulla, quod ita ostendo. Vel genera suprema possunt demonstrari per ens in tota sua latitudine vel per ens restrictum ad certum genus, verbi gratia, per ens per se coherens. Si primo modo; ergo substantia essentialiter est quoduis ens (idem iudicium est de aliis generibus supremis.) Si secundo modo, non demonstratur per attributum superius: nam per se coherere non est attributum superius substantiæ: imo potius æque late patet cum ipsa.

S e c u n d a assertio. Quæuis essentia totalis potest vere demonstrari demonstratione propter quid. Probatur assertio ex fundamentis, quia scilicet quæuis essentia totalis habet causam efficientem & finalem; at per omne genus causæ potest fieri demonstratio propter quid.

T e r t i a assertio. Quæuis essentia partialis potest demonstrare demonstratione propter quid. Hæc assertio probatur vt superior & illustrantur ambæ hoc exemplo. Omne viuens creatur a Deo ad beatitudinem

titudinem consequendam est animal rationale; sed omnis homo est quid viuens creatum a Deo ad beatitudinem consequendam; ergo omnis homo est animal rationale. Demonstramus enim essentiam hominis, scilicet animal rationale, per causam efficientem & finalem.

Q u a r t a assertio. Essentia physica totalis potest demonstrari per totam essentiam metaphysicam. Probatur assertio adhibito hoc exemplo. Omne animal rationale constat essentialiter ex materia prima, & ex anima rationali; sed omnis homo est animal rationale; ergo omnis homo constat essentialiter ex materia prima & ex anima rationali.

Q u i n t a assertio. Essentia totalis metaphysica potest demonstrari per essentiam physicam. Probatur assertio hoc exemplo. Omne constans essentialiter ex materia prima & ex anima rationis particeps est animal rationale; sed omnis homo constat essentialiter ex materia prima & ex anima rationis particeps; ergo omnis homo est animal rationale.

S e x t a assertio. Quæuis pars essentiæ tam physici, quam metaphysici, potest demonstrari vel per totam essentiam physicam, vel per totam metaphysicam. Probatur assertio: nam per animal rationale optime monstrabimus materiam primam, vel animam rationalem essentialiter conuenire ipsi homini: tum etiam per materiam & animam rationalem recte monstrabimus animal vel rationale, essentialiter conuenire homini.

S e p t i m a assertio. Nec tota essentia physica potest demonstrari per aliam essentiam physicam demonstratione propter quid: nec tota essentia metaphysica per aliam metaphysicam. Hæc assertio ex eo constat, quia nullius essentiæ datur causa essentialis, saltem in illo genere & hoc est, ni fallor, quod communiter a metaphysicis dici solet, scilicet essentias non posse demonstrari: nam si quod hi docent, absolute intelligatur, vt communiter intelligitur, manifeste pugnat cum ratione. Fateor enim, quæ ad hanc quæstionem spectant, esse aliquantulum difficillima, & a Philosophis parum agitata, proinde illam non nimis diffuse pertracto: alibi forsitan nimis copiose exagrabitur.

V l t i m a assertio. Genera suprema non possunt demonstrari demonstratione propter quid constante ex aliqua essentia partiali. Probatur assertio: quia genera suprema habent essentias simplices absque compositione ex partibus essentialibus. Si enim compositio nem admitteret essentialem, possent resolui in illas partes, ex quibus

118 *Quest. 6. disput. de obiecto scientie.*

bus componerentur: & consequenter, cum altera ex illis partibus deberet esse superior, genera suprema non essent primo diuersa, sed potius supra se haberent aliquid synonymum. Eodem modo res se habet in differentiis specificis: nam hæc etiam sunt naturæ simplices, quemadmodum & genera suprema.

1. Argum.

IN QVARTA parte quæstionis dices primo. Genera suprema habent compositionem ex ente & modo; ergo possumus aliquid de illis concludere demonstratione quia constante ex attributo superiori. Respondemus negando antecedens: nam vt diximus in Antecategoriis, genera suprema, si proprie loquamur, non habent compositionem ex ente & modo: dicuntur tamen illam habere, eo quod intellectus concipit primo conceptu quodam confuso ens in tota sua latitudine, & deinde conceptum clarum modi cuiusvis generis supremi conceptu claro & distincto.

2. argum.

Dices secundo. Essentiæ totalis nulla datur causa, vt communiter docent omnes Philosophi; ergo nec tota essentia physica, nec tota essentia metaphysica potest demonstrari demonstratione propter quid. Resp. negando antecedens: nam licet nec totius essentiæ physicae, nec totius essentiæ metaphysicae reperiatur causa intrinseca, & essentialis, reperiuntur tamen causæ extrinsecæ, scilicet efficiens, & finis, per quas possunt demonstrari demonstratione propter quid: nam per quoduis genus causæ potest fieri demonstratio propter quid, vt docuit Aristoteles libro 2. cap. 11.

3. argum.

Dices tertio. Vna pars essentiæ non est causa alterius partis essentiæ, verbi gratia, nec anima leonis est causa materiæ illius, nec contra. Tum etiam in homine nec rationale est causa animalis, nec animal rationalis; ergo falsa est quarta, & quinta assertio. Resp. primo, negando antecedens: nam causæ sunt sibi inuicem causæ, vt docuit Arist. 2. lib. Phy. cap. 3. & nos cum eo ibidem. Resp. secundo, quod licet vna pars essentiæ non esset causa alterius partis eiusdem essentiæ, nihilominus tamen sic necessario inter se coniunguntur, vt ex vna possimus argumentatione necessaria alteram colligere, quæ argumentatio erit demonstratio propter quid, aut saltem demonstratio quia modo explicato. His accedit, huiusmodi partes essentiæ, sic inter se necessario coniungi, vt realiter causent entitatem totius intrinsece, & essentialiter, & seipsas secundum modum, vt diximus abunde 2. Physico in prima parte disput. de causis.

4. argum.

Dices quarto. Ex eo in speciebus, & indiuiduis possunt essentiæ partiales demonstrari per essentiam demonstratione propter quid, quia sunt compositæ; sed etiam essentiæ generum supremorum sunt com-

Quest. 7. disput. de obiecto scientie

517

compositæ; ergo poterunt eadem ratione demonstrari: ergo falsa est vltima assertio. Resp. negando minorem: nam essentiæ generum supremorum simplices sunt. Sed dices. Genera suprema definiuntur essentialiter per ens & modum; ergo habent compositionem essentialem ex ente & modo. Resp. genera suprema secundum conceptum clarum solum debere definiri per modos intrinsecos, cum de essentia illorum solum sint modi intrinseci. Interdum tamen in illorum definitionibus adhibetur ens, quia genera suprema concipiuntur primo confuso modo in conceptu entis: & vt intelligamus, quem conceptum habeant clarum, addimus modos intrinsecos: reuera tamen essentialiter solum constant genera suprema ex modis. Sed dices. Id omne de quo vere demonstrantur proprietates, habet essentiam compositam; sed de quouis genere supremo demonstrantur proprietates; ergo quoduis genus supremum habet essentiam compositam. Resp. negando maiorem: nam ex illo modo simplici cuiusvis generis supremi fluunt naturali quadam sequela proprietates. Sed dices. Hæc proprietates demonstrantur de generibus supremis per causam essentialem; ergo habet causam essentialem: ergo ex illa causa componuntur genera suprema. Resp. negando secundam consequentiā: nam etsi habeant causam secundum modum, illa tamen causa simplex est, & secundum se idem cum generibus supremis: vnde non dicuntur essentiam compositam hæc suprema genera. Vt enim homo verbi gratia definitur per animal rationale, quæ definitio quoad nos est causa ipsius hominis, composita tamen ex genere & differentia, ita per se coherens est quoad nos causa & definitio substantiæ, quæ est genus supremum, simplex tamen. Sed dices. De substantia, & de aliis generibus supremis possumus per ens concludere proprietates entis; ergo ens ingreditur compositionem essentialem generum supremorum. Respondemus negando consequentiā: quia ad hoc sufficit vnitas secundum quid, & analogica entis, vt diximus in disputatione de Analogis.

QVÆSTIO VII.

In qua aliqua dubitationes pertractantur.

VAERES primo, an destruat scientia per illas tres condiciones ab Aristotele assignatas capite sexto, scilicet quia perit eius obiectum, quia perit eius subiectum, vel quia traditur obliuioni.

Prima

1. assertio.

Prima assertio. Destructa re, de qua est scientia in genere rei, non est necesse ut scientia destruat. Probatur assertio: quia tempore hyemis habemus scientiam de rosa, rosa non existente.

2. assertio.

Secunda assertio. Ut habeamus scientiam, necessario debet existere res, de qua est scientia in esse saltem obiectivo. Probatur assertio. Omnis cognitio est de aliquo obiecto; sed scientia est cognitio; ergo de aliquo obiecto; ergo non existente re, de qua est scientia saltem in esse obiectivo, non possumus habere scientiam. Probatur secundo: quia scientia, & res de qua est scientia, sunt relata.

3. assertio.

Tertia assertio. Destructo scientiæ subiecto, necessario destruitur scientia. Probatur assertio. Omne accidens inhærens alicui subiecto, destruitur ad destructionem illius subiecti; sed scientia est accidens inhærens suo subiecto; ergo scientia destruitur ad destructionem sui subiecti.

Sed dices. Destructo homine remanet scientia in anima rationali; ergo destructo subiecto scientiæ non destruitur scientia. Resp. negando consequentiam: quia subiectum scientiæ est intellectus, & cum hic remaneat in anima rationali destructo homine, etiam si homo destruat, potest scientia remanere.

4. assertio.

Quarta assertio. Per obliuionem destruitur scientia. Assertio hæc manifesta est.

Sed dices. Scientia est habitus secundum rem, ut diximus capite de qualitate; ergo per obliuionem non potest a subiecto separari. Resp. negando consequentiam: nam habitus secundum rem ex sua natura est difficile separabilis, potest tamen ratione subiecti, cui inhæret, facile separari, & sic se habet scientia, ex se enim est difficile separabilis, potest tamen propter indispositionem subiecti separari.

Q V A E R E S secundo, an deficiente sensu deficiat scientia. Rem hanc pertractauit Arist. cap. 14. Sit igitur prima observatio. Nomine scientiæ intelligimus modo quamvis cognitionem intellectus, nam sic eam sumpsit Arist. cap. citato, dum docuit, deficientibus sensibus non posse nos adquirere scientiam.

Secunda observatio. Loquimur de nostra scientia, & non de scientia Dei, Angelorum, aut Beatorum: nam certum est, huiusmodi scientiam non fieri per discursum.

Tertia observatio. Non loquimur de scientia infusa, sed de adquisita.

1. assertio.

Prima assertio. Cognitio intellectus, quæ habetur per doctrinam, potest adquiri absque adminiculo sensus, a quo per se cognoscitur talis

talis res. Probatur primo assertio: quia aliquando cecus a natiuitate multa cognoscit per doctrinam de coloribus, quamvis careat visu, a quo per se percipiuntur. Probatur secundo: quia obiectum per se vnius sensus potest esse obiectum per accidens alterius.

2. assertio.

Secunda assertio. Per propriam industriam non possumus adquirere scientiam de rebus, nisi habeamus sensus. Probatur assertio: quia omnis cognitio nostri intellectus pendet ex sensuum cognitione, siue illa cognitio sit nostrorum sensuum, siue sensuum præceptoris. Ut enim Arist. docet secundo libro de anima, nihil est in intellectu, quin prius fuerit in sensibus.

3. assertio.

Tertia assertio. Quamvis non sit vnus ex sensibus in nobis, potest nihilominus esse cognitio intellectus de re, quæ ab illo sensu percipitur opera alterius sensus. Probatur assertio. Habemus scientiam de ente rationis, & de aliis huiusmodi, quæ non habent propriam speciem, per alienam speciem; ergo possumus habere scientiam de rebus, quæ ab vno sensu percipiuntur, per species rerum, quæ ab aliis sensibus percipiuntur.

4. assertio.

Quarta assertio. Etiam si deficient omnes sensus, possumus conseruare scientiam, quam habemus. Probatur assertio. Quod pendet a causa in fieri, non tamen in conseruari, potest sine tali causa conseruari; sed scientia pendet a sensibus in fieri, & non in conseruari; ergo scientia potest conseruari sine sensibus.

Argumenta, quæ proponuntur aduersus assertiones, facilem habent solutionem ex observationibus.

Q V A E R E S tertio, qua ratione debeant esse sempiternæ res, de quibus datur scientia. Resp. secundum essentiam, & necessariam connexionem attributi cum subiecto, licet secundum existentiam non semper durent. Quare ex dictis ab Arist. non recte inferunt multi, de indiuiduis non dari scientiam: quia licet indiuidua quoad existentiam contingentia sint, quoad essentiam tamen sunt æterna & perpetua, habentque proprietates naturali fluxu ab essentia promanantes, inter quas & essentiam, a quo promanant, reperitur necessaria connexio, ut sæpe a nobis dictum est: ac proinde huiusmodi proprietates possunt demonstrari per illam essentiam, a qua tanquam a causa necessario fluunt. Hoc consonum est Arist. quin eodem textu docuit, nos habere scientiam de Lunæ deliquio, etiam si non semper sit, ex eo quod semper dum est, se habet eodem modo, cum semper fiat ab eadem causa necessaria.

V u u

DISPV.

DISPUTATIO QUINTA
DE SCIENTIARVM SUBAL-
TERNATIONE.

Væ ad hanc pertinent disputationem, difficilli-
ma sunt, & aliquantulum metaphysica: quare
ab illa breuiter modo nos expediemus, & quæ pro illius
cognitione desiderantur, absoluemus unica questione.

QVÆSTIO VNICA.

In qua aliqua pertractantur de scientiarum sub-
alternatione.

i. Obser.

Væ RE S primo, quænam sint scientiæ subalter-
nantes, & subalternatæ. Obserua primo, scientiæ sub-
alternas debere esse distinctas & subordinatas: qua-
re scientia vnius conclusionis non potest esse subal-
ternata scientiæ alterius conclusionis de eodem ob-
iecto: imo, nec scientia conclusionis potest esse subalternata cogni-
tioni primorum principiorum, ex quibus deducitur. Defectus huius
conditionis Philosophia naturæ non est subalternata Metaphysi-
cæ, quia non est illi subordinata.

ii. Obser.

Sed ut explicemus, in quo consistat hæc subordinatio, obserua se-
cundo, multis modis posse vnâ scientiam alteri subordinari: primo
ex parte principiorum, ita ut vna scientia probeat alterius scientiæ
principia: & hoc dupliciter, vel ducendo negantem principia ad
impossibile: & hæc subordinatio non sufficit ad subalternationem
quia sic probat Metaphysica omnium scientiarum principia, & ta-
men non omnes scientiæ sunt subalternatæ Metaphysicæ. Vel pro-
bando alterius scientiæ assensum generatum ex principis: & neq.
hæc subordinatio sufficit ad subalternationem, quia Geometria pro-
bat assensum aliquem in Medicina, ut docuit Aristoteles in contex-
tu,

tu. & tamē, ut ibidē docuit Arist. nec Medicina est subalternata nec
Geometria subalternans. Secundo subordinantur aliquæ scientiæ, ut
finis & medium, quia scilicet vna scientia finis est, & altera mediū:
nec hæc subordinatio sufficit ad subalternationem, quia ars frenifa-
ctoria & equestris sunt sicut finis & mediū, & tamen non sunt sub-
alternatæ, quidquid dicat Durandus, & Capreolus in prologo senten-
tiarū. Probatur ratione: quia eadē scientia disputat de fine & medio
ut cōstat in Logica, quæ disputat de prima, secunda, & tertia opera-
tione intellectus, & prima est mediū, & ordinatur tanquā in finem
in secundam, & tertiā: & secunda est mediū, & ordinatur etiā in ter-
tiā. Tum etiam probatur ex Arist. qui docuit, artem nauigandi sub-
alternari Astrologiæ, & tamen ars nauigandi & Astrologia non se
habent ut mediū, & finis; ergo ad subalternationem in scientiis nō
sufficit subordinatio tanquam inter causam & effectū. Tertio pos-
sunt scientiæ subordinari ex parte obiecti, quia scilicet vnius obiectū
sub obiecto alterius continetur: & hæc subordinatio est per quam
constituitur subalternatio, de qua loquitur Arist. quod aperte colli-
gitur ex ipso docente hoc capite, Mulicā esse subalternatam Arith-
meticæ; & Perspectiuā Geometriæ, & subdit præterea Arist. requiri
etiam ad subalternationem, ut principia vnius scientiæ contineantur
sub principio alterius. Obserua ergo, tres requiri cōditiones ad hoc
ut aliqua scientia sit subalternata. Prima est, quod obiectum scientiæ
subalternatæ contineatur sub obiecto scientiæ subalternantis. Ratio
est. Principia scientiæ subalternatæ continentur sub obiecto scientiæ
subalternantis, & probantur per principia illius; sed non possunt pro-
bari, nisi eius obiectum contineatur sub obiecto scientiæ subalternan-
tis; ergo obiectum scientiæ subalternatæ debet contineri sub obiecto
scientiæ subalternantis. Secunda conditio est, quod addat obiectum
subalternatæ aliquid obiecto subalternantis, quod nec sit differentia
essentialis, nec accidentaria, sed sit accidens commune. Quod obie-
ctum subalternatæ addat aliquid obiecto subalternantis, cōstat, quia
sin minus subalternans & subalternata essent ut pars & totū. Quod
vero illud nec sit differentia essentialis, nec proprietas, ex eo cōstat,
quia ad eandem scientiam pertinet disputare de genere, & de specie
& de proprietatibus generis & speciei. Tertia conditio est, quod
scientia subalternans probeat principia scientiæ subalternatæ, ut di-
cemus dubio tertio.

Infero ex dictis, scientiam subalternatam esse illā, cuius obiectū
sub obiecto subalternantis contentū illi addi differentiam accidē-
tariam, probanturq. illius principia per principia subalternantis.

Vvvz

Sed di-

3. Cōditio
nescientiæ
subalterna-
tæ.

Sed dices. Ergo scientia de homine est subalternata scientiæ de animali. Probatur consequentia: quia scientia de homine addit obiecto scientiæ de animali differentiam accidentariam, scilicet rationalitatem: rationalitas enim accidit animali. Resp. negando consequentiam: nam licet in prædicando rationalitas sit differentia accidentaria animalis, in diuidendo tamen essentialis est: sunt enim rationale & irrationale differentiæ essentialis diuidentes animal. Debet ergo differentia, quæ additur obiecto scientiæ inferioris, esse accidentaria in diuidendo, ad hoc vt addita obiecto, efficiat scientiæ subalternatam.

1. Ratio.

2. Ratio.

3. Ratio.

Quædam sententia.

Obiectum subalternatæ est ens per se.

QVÆRES secundo, an obiectum scientiæ subalternatæ sit ens per se. Prima ratio dubitandi est, quia sit ex rebus diuersarum categoriarum: vt obiectum Musicæ sit ex numero, qui est quantitas, & ex sonoritate, quæ est qualitas. Secunda ratio est: quia sit ex duobus entibus in actu. Tertia est: quia hoc reperitur discrimen inter differentiam essentialem, & accidentariam, quod ex essentiali & ratione superiori sit vnum ens per se, ex accidentaria vero & ratione superiori sit vnum ens per accidens.

Quidam, vt refert Caietanus hic, his argumentis conuicti, existimant, obiectum scientiæ subalternatæ esse ens per accidens. Hanc sententiam sequuntur Scotus in prologo Sententiarum, & Fonseca secundo Metaphysico quæst. 2. Hæc tamen sententia merito reiecitur a multis, ex eo quod de ente per accidens, vt dictum est a nobis cap. 3. non potest dari scientia.

In hac ergo re varii sunt modi dicendi, sed omnibus prætermis- sis, sit assertio. Obiectum scientiæ subalternatæ est ens per se. Hæc assertio est D. Tho. hic, & opusculo quadragesimo, Toleti cap. 7. quæstione vnica, Aegidii Romani, Pauli Veneti, & aliorum. & probatur ratione. Scientia subalternata est vere scientia; sed vera scientia non potest esse de ente per accidens; ergo obiectum scientiæ subalternatæ non est ens per accidens. Maior est certa. Minor constat satis ex quæstione quarta disput. de obiecto scientiæ. Rationibus dubitandi facillimo negotio resp. primæ, & secundæ, ex illis non fieri ens per accidens, quia sumuntur vt res subordinatæ, vt sæpe a nobis dictum est. Tertiæ resp. ex differentia accidentaria, & ex ratione superiori fieri vnum ens per se, si illarum superior sumatur, vt dicitur potentiam ad accidentariam differentiam.

QVÆRES tercio, an scientia subalternans possit probare principia scientiæ subalternatæ.

1. Obseru.

Sit obseruatio. Passiones, quæ possunt demonstrari a scientia subalter-

alternante, sunt in duplici differentia. Aliæ, quæ recipiuntur cum obiecto scientiæ subalternantis: aliæ, quæ recipiuntur cum obiecto scientiæ subalternatæ. Certum ergo est, scientiam subalternantem posse recte demonstrare de obiecto scientiæ subalternatæ proprietates obiecti scientiæ subalternantis. Ratio est: quia obiectum scientiæ subalternantis superius est, & quod conuenit superiori, debet etiam obiecto scientiæ inferioris conuenire. Quare tantum est quæstio, an possit demonstrare scientia subalternans de obiecto scientiæ subalternatæ proprietates, quæ recipiuntur cum obiecto scientiæ subalternatæ.

2. Obseru.

Sit obseruatio. Causa, per quam scientia subalternans demonstrat, duobus modis potest sumi, scilicet abstracta ab effectu, qui demonstratur in scientia subalternata, & coniuncta cum tali effectu: verbi gratia constare ex lateribus, quæ magis distant, causa est, cur vulnus rotundum difficilius curetur: sumitur tamen hæc causa applicata, si ita fiat demonstratio. Omne quod habet latera, quæ magis distant, difficilius coniungitur; sed vulnera rotunda habent latera, quæ magis distant; ergo difficilius coniunguntur. In prima enim demonstratione causa, scilicet habere latera quæ magis distant, coniuncta est cum effectu scientiæ subalternatæ, scilicet cum illa affectione, quæ est difficilius curari, quæ consideratur a scientia subalternata, scilicet ab Arithmetica.

1. Assertio.

Sit prima assertio. Scientia subalternans probat principia scientiæ inferioris & subalternatæ per demonstrationem propter quid, dummodo non sumatur causa applicata. Probatur assertio. Demonstratio propter quid non potest constare ex propositionibus falsis; sed si sumatur causa applicata, semper huiusmodi demonstratio constat ex maiori propositione falsa; ergo non potest probari per demonstrationem propter quid, si causa sumatur applicata. Maior est certa. Minor probatur: quia ita debet sumi propositio: omne quod habet latera, quæ magis distant, difficilius curantur, quæ propositio falsa est: nam omne quod habet latera distantia curatur.

2. Assertio.

Secunda assertio. Si causa non sumatur applicata effectui scientiæ inferioris, potest scientia superior illius principia, siue affectiones demonstratione propter quid probare. Hæc est manifesta, & probatur proposito exemplo. Hæc enim est recta demonstratio. Quæ habent latera magis distantia, difficilius coniunguntur; sed vulnera rotunda habent latera magis distantia; ergo vulnera rotunda difficilius coniunguntur. Hoc enim principium scientiæ inferioris probat scientia superior, ex quo scientia inferior sic probat

526 *Quaest. unica disput. de scientia subaltern.*

suam conclusionem. Quae difficilius coniunguntur, difficilius curantur; sed vulnera rotunda difficilius coniunguntur; ergo vulnera rotunda difficilius curantur.

Quæres ultimo, an scientia subalternata possit comparari absque subalternante. Hæc dubitatio ortum habet ex dictis superiori dubitatione.

Sit observatio. Dubitatio hæc duplicem reddit sensum. Primus est, an de principiis scientiæ subalternatæ possit esse scientia quia, sine cognitione scientiæ subalternantis. Secundus est, an possit esse scientia propter quid.

1. A assert.

Sit prima assertio. Potest esse scientia subalternata quia sine cognitione scientiæ subalternantis. Probatur primo ex Aristotele docente, scientiam quia pertinere ad scientiam subalternatam, & probatur ratione. Scientia subalternata solum pendet a subalternante, ut subalternans probat a priori principia illius; ergo demonstratio quia in scientia subalternata non eget cognitione scientiæ subalternantis.

2. A assert.

Secunda assertio. Scientia subalternata non potest comparari a priori absque scientia subalternante. Hæc est D. Thomæ, Caietani, & aliorum, & probatur ratione. Scientia a priori non potest esse nisi cognoscatur causa rei; sed non potest scientia subalternata cognoscere causam rei quam demonstrat de suo obiecto, nisi cognoscatur scientiam subalternantem; ergo non potest scientia subalternata esse scientia propter quid, nisi simul coniuncta sit cum scientia subalternante.

3. Argum.

Sed dices. Per definitionem obiecti scientiæ potest dari scientia a priori de tali obiecto; sed scientiæ subalternatæ obiectum habet definitionem; ergo de obiecto scientiæ subalternatæ potest dari scientia propter quid sine cognitione scientiæ subalternantis. Respondemus concedendo maiorem in obiectis scientiæ subalternantis, & negando illam in obiectis scientiæ subalternatæ. Ratio est: quia harum obiecta continentur sub obiectis scientiarum subalternantium, ac proinde horum obiectorum definitiones non sufficiunt ad scientiam propter quid.

Sed dices. Scientia subalternans sumit causam abstractam, & subalternata sumit causam coniunctam, & applicatam effectui; ergo scientia subalternata non eget scientia subalternante. Respondemus negando consequentiam; nam etsi scientia subalternata procedat per causas applicatas, supponit tamen necessario cognitionem causarum, quæ non sunt applicatæ, quia causæ applicatæ continentur

Quaest. unica disput. de scientia subaltern. 527

tinentur sub illis, quæ non sunt applicatæ, ut patet perpendenti exempla supra adducta.

Dices secundo. Nostra Theologia subalternatur Theologiæ Beatorum, & est scientia propter quid; sed non habemus nos cognitionem Theologiæ Beatorum; ergo ut scientia subalternata sit propter quid, non est necessaria scientia subalternans. Respondemus negando maiorem: nostra enim Theologia, & Beatorum, cum sint de eodem obiecto, non dicunt proprie subalternationem, quidquid dicat Caietanus quæstione prima, & alii. Distinguntur tamen Theologia Beatorum, & nostra, quia illa est cognitio clara & sine discursu, hæc vero, licet sit certissima, obscura tamen est, & cum discursu. Sed dices. Multi sunt assequari scientiam musicam absque Arithmetica, cui musica subalternatur; ergo ad scientiam subalternatam non est necessaria scientia subalternans. Respondemus distinguendo antecedens ita. A priori, negamus; a posteriori, concedimus libenter antecedens, immo hoc idem docet assertio.

Inquires tamen, quam cognitionem habeat scientiæ subalternatæ a priori, qui illam cognoscit, si non habeat cognitionem scientiæ subalternantis. Respondemus habere opinionem. Sed dices. In Theologia ex principiis, quæ cognoscuntur per fidem, deducimus conclusionem, quæ proprie est scientia; ergo pari ratione in scientia subalternata ex principiis, quæ pertinent ad fidem & opinionem, possumus deducere conclusionem, quæ sit vere & proprie scientia. Resp. negando paritatem rationis: quia principia cognita fide divina, licet obscura sint, sunt tamen certissima in scientia vero subalternata, cum cognoscantur fide humana, non sunt certa, aut saltem non cognoscuntur ut certa, quæ duo desiderantur, ut principia sint necessaria, & ex illis possit deduci scientia, ut dictum est quæstione superiori. Hæc modo sufficiant de scientiis subalternantibus & subalternatis: nam illarum exacta cognitio ad Metaphysicum spectat. Per multæ namque quæstiones ad Metaphysicam spectantes debent nunc exagitari, eo quod illas Aristoteles in textu pertractavit. Cum vero quæstiones hæc præsens negotium aliquantulum superare videatur, proinde illas modo, non diffusa oratione, ut res postulabat, sed succinte potius pertractamus.

DISPV.

DISPUTATIO SEXTA
DE HABITU PRIMORVM
PRINCIPIORVM.

ARISTOTELES capite ultimo secundi libri de demonstratione tres pertractauit quaestiones ad habitum primorum principiorum spectantes: quia tamen nouem superioribus capitibus multoties huius meminit habitus, proinde decreuimus modo hanc pertractare disputationem: nam eius cognitio pro superiorum quinque disputationum pleniori intelligentia maxime desideratur. Absoluemus igitur disputationem hanc quatuor quaestionibus. In tribus prioribus examinabimus ea praecipue, quae Aristoteles docuit capite ultimo citato. In quarta vero simul nonnullas dubitationes pertractabimus.

QVAESTIO I.

An habitus primorum principiorum sit naturalis, vel acquisitus.

Diuisio q⁵

DIVIDITVR quaest. in quatuor partes. In prima proponemus observationes. In secunda adducemus quaedam fundamenta. In tertia satisfacemus quaestioni. In quarta denique oppositas rationes soluemus.

IN PRIM A parte quaest. sit prima observatio. Arist. sexto Ethico ca. 4. quinque proposuit habitus intellectus, qui scilicet

qui semper versantur circa verum illi vero sunt scientia, sapientia, prudentia, ars, & intelligentia.

Secunda observatio. Intelligentia multis nominibus solet appellari, dicitur enim ab aliis intellectus, habitus primorum principiorum, & lumen naturale intellectus, haec enim quatuor nomina eandem rem significant. Inquirimus ergo, an huiusmodi habitus primorum principiorum sit habitus acquisitus ex multis actualibus cognitionibus primorum principiorum, vel potius sit qualitas congenita a natura, & consequens necessario animam ipsam rationalem.

Tertia observatio. Prima principia sunt illa, quae ex sola terminorum cognitione facile cognoscuntur a nobis, ut dicemus diffuse quaest. 4. Ex his manifestus est quaest. sensus. Inquirimus enim, an principia, quae ex sola terminorum cognitione possunt cognosci, cognoscantur a nobis per habitum aliquem acquisitum, vel potius per habitum nobis inditum a natura.

IN SECUNDA parte quaest. sit primum fundamentum. Ut docet D. Thom. prima secundae quaest. 51. articulo primo in corpore, duobus modis dicitur aliquid naturale alicui, scilicet secundum naturam specificam: ut homini est naturale esse risibile: & secundum naturam individualement, ut Socrati proprium temperamentum. Rursus utroque ex his modis dicitur aliquid naturale dupliciter, vno modo, quia totum est a natura: alio vero, quia secundum aliquid a natura est, & secundum aliud a principio exteriori: ut cum aliquis sanatur absque medicamento, sanitas illa est a natura si vero beneficio artis medicae pristinam recuperet valetudinem, tunc sanitas partim est a natura, & partim ab arte.

Secundum fundamentum. Ut docet Arist. 2. lib. de demonstratione cap. 10. ex sensu ortum habet in nobis memoria, ex memoria vero repetita oritur experientia, quae nihil aliud est, quam multae memoriae repetitae: & tandem ex ipsa experientia cuiusque artis & scientiae principia gignuntur (loquitur Arist. de principiis cognitionis de quibus supra diximus) unde infert, ad huiusmodi principia cognoscenda a natura nullum habitum esse congenitum, sed potius ab ipsis sensibus illorum cognitionem ducere originem singularia namque sensibus sese offerunt, & sensuum ministerio colligimus rationem quandam illis communem, eo modo quo explicuimus in disp. de vniuersis.

Tertium fundamentum. Duobus modis potest pendere aliquis actus ab ipsa potentia, scilicet quoad substantiam actus, & quoad modum

330 *Quaest. 1. disput. de habitu primorum princ.*

modum illius: verbi gratia saltatio pendet a potentia motrice secundum locum quoad substantiam actus, ab arte vero saltandi pendet quoad modum: nam substantia siue entitas actus saltandi pendet a potentia motrice secundum locum: modus vero illius, scilicet quod fiat artificiose, pendet ab arte saltandi. Ex hoc fundamento perfectius intelligitur primum.

Quartum fundamentum. Cognitio pertinet ad habitum primorum principiorum duobus modis potest elici ab habitu primorum principiorum, scilicet perfecte, & prompte, & nec ita perfecte, nec ita prompte.

2. Assertio

I N T E R T I A parte quaest. sit 1. assertio. Habitus primorum principiorum siue intelligentia distinguitur realiter a facultate naturali intelligendi. Hæc assertio facile colligitur ex Arist. 6. Ethic. cap. 3. ubi connumerat intelligentiam inter quinque virtutes intellectuales, quibus intellectus noster semper fertur in verum. Probat etiam ex Arist. cap. ultimo 2. lib. de demonstratione: ubi enim, ut retulimus in secundo fundamento, docet, intelligentiam non esse a natura indicatam, sed potius adquisitam a nobis non per discursum, sed potius per actus simplices, quos ex sola terminorum propositione intellectus noster habet. Confirmatur etiam: quia si habitus primorum principiorum non esset quid distinctum a naturali facultate intelligendi, certe minus proprie connumerasset Arist. illum, tum in Ethicis, tum in libris de Demonstratione passim inter habitus ipsius intellectus inclinantes semper in verum.

Confirmatur itidem assertio: quia si huiusmodi habitus non esset vsu comparatus, possemus absque aliqua qualitate superaddita intellectui nostro, intelligere vere, certe, facile, & prompte, quæ omnia manifeste repugnant rationi, & Aristoteli. Rationi quidem: quia potentie naturales solum sunt ad operandum, at vero habitus sunt ad operandum rectius, vel facilius, aut promptius. Aristoteli vero: quia, ut ipse docet tertio libro de Anima capite quarto, intellectus noster natura sua est veluti tabula rasa, & pura potentia in ordine ad intelligendum: unde in sua cognitione incipit imperfecto quodam modo, per actus scilicet aliquantulum perfectos, per quos paulatim fit intellectus facilis & promptus ad eliciendos actus eiusdem rationis, perfectiores tamen. Hæc vero facilitas est habitus: nihil enim aliud est habitus, quam facilitas in potentia relicta ex multis actibus.

Vltimo confirmatur: quia si habitus hic non esset distinctus ab intellectu, facile posset quis prompte & facile quodvis primum principium

Quaest. 1. disput. de habitu primorum princ. 331

principium cognoscere, quod certe est maximum absurdum; nam multa sunt in quavis scientia principia, quæ solum facile cognoscuntur a maxime perito in illa.

Secunda assertio. Habitus primorum principiorum secundum se totum non est a natura. Hæc assertio facile deducitur ex superioriori. Si enim esset a natura, facile posset intellectus noster omnium scientiarum principia cognoscere, & ad eliciendos prompte & facile actus circa prima principia, non esset necesse cognovisse prius per aliquos actus eademmet prima principia, quod certe est absurdum.

Tertia assertio. Habitus primorum principiorum secundum aliquid est a natura, & secundum aliquid adquisitus, id est medium intellectu absque aliquo habitu superaddito potest intellectus noster ferri circa prima principia, licet ad id præstandum facile, & prompte egeat habitu adquisito primorum principiorum. Unde cognitio perfecta, & facilis primorum principiorum pendet ab intellectu quoad substantiam, & etiam quoad specificationem; licet quoad promptitudinem & facilitatem sit ab habitu primorum principiorum. Hæc assertio quoad primam partem probatur: quia quævis entitas cuiusvis intelligentie pendet a potentia intelligente, quemadmodum quævis actio saltandi pendet secundum suam substantiam, & essentiam a virtute motrice secundum locum. Secunda pars probatur etiam: quia cuiusvis primi principii actualis cognitio, est actualis intelligentia: nam semper inclinatur intellectus in verum, & nec pertinet ad artem, nec ad scientiam, nec ad prudentiam, nec ad sapientiam. Vltima etiam pars confirmatur: quia non potest intellectus noster facile versari circa prima principia, nisi medio habitu adquisito primorum principiorum, ut ex superioribus satis manifeste constat.

Quarta assertio. Principium quo adquiritur habitus primorum principiorum sunt sensus, quorum ope intellectus noster redditur certus de veritate primorum principiorum ex multis experientiis. Hanc assertionem manifeste proposuit Aristoteles secundo libro de demonstratione capite ultimo, ut retulimus in primo fundamento.

I N T E R T I A parte questionis dices primo. Facultates animæ rationalis, quibus non eget in isto corpore ad eliciendas actiones sunt tantum tres, scilicet memoria, intellectus, & voluntas; ergo quævis animæ rationalis facultas vel est memoria, vel intellectus,

532 *Quest. I. disput. de hab. tu primorum princ.*

ctus, vel voluntas; ergo cum habitus primorum principiorum sit facultas naturalis animæ rationalis, & nec sit voluntas, quia non versatur circa bonum; nec memoria, quia non versatur circa præterita, erit naturalis facultas intelligendi. Probatum prima pars ultimæ assertionis: nam cum primum cuius proponitur aliquod primum principium, statim ex sola terminorum propositione & cognitione, illud ut certissimum cognoscitur. Resp. negando primam partem secundæ consequentiæ. Probationi dicimus, tantum concludere, actualem primorum principiorum cognitionem pendere a nostro intellectu quoad entitatem, & specificationem, non vero quoad promptitudinem, & facilitatem: hoc vero aperte docemus in tertia assertionem.

2. Argum. Dices secundo. Actus scientiæ non potest esse nisi ab habitu scientiæ; ergo actus circa prima principia non potest esse nisi ab habitu primorum principiorum. Resp. negando antecedens, si absolute sumatur: nam scientiæ de nouo adquiruntur, & consequenter per actus scientificos non promanantes ab habitu scientiæ: imo potius scientiæ gignuntur per huiusmodi actus. Sed dices. Nulla ratione possumus acquirere actum scientiæ nisi media demonstratione; sed non possumus efficere demonstrationem nisi medio habitu scientiæ; ergo non possumus acquirere actum scientiæ nisi medio habitu scientiæ. Resp. negando minorem: nam ad conficiendam demonstrationem sufficiunt præcepta habitus Logicæ tradita ab Arist. in libris de demonstratione. Sed dices. Huiusmodi habitus logicæ est habitus scientiæ; ergo si ad conficiendam demonstrationem est necessarius hic habitus logicæ, erit etiam necessarius habitus scientiæ. Resp. negando antecedens: nam habitus logicæ docens præcepta conficiendi demonstrationes non est scientia, sed ars, ut dictum est quæst. 3. proemiali. Sed dices. Habitus nequit operari ultra propriam virtutem; ergo ars non poterit conficere demonstrationes. Probatum consequentiæ: quia demonstratio est ultra virtutem artis. Respondemus negando consequentiā. Probationi dicimus, demonstrationem secundum se totam esse effectum ultra virtutem artis: at vero secundum formam non excedit virtutem artis, imo potius ut sic est opus quoddam omnino pendens ab arte: nam eadem argumentationis forma secundum speciem, quæ reperitur in demonstratione confecta in modo Barbara, inuenitur etiam in syllogismo probabili in eodem modo confecto. Sed dices. Demonstratio pendet in genere causæ efficientis ab habitu scientiæ; ergo nequit fieri nisi ab illo. Resp. negando antecedens. nam falsum est, ut diximus

Quest. I. disput. de habitu primorum princ. 533

mus quæst. citata. Consulatur in quarta parte, ut hæc quæ diximus, perfectius intelligantur.

Sed quæres. Cur ad habitum primorum principiorum comparandum non requiritur aliquis ex aliis quatuor habitibus intellectus, requiritur vero necessario habitus artis ad comparandum scientiam: nam ut dictum est quæstione quinta proemiali, habitus logicæ, qui est ars, est simpliciter necessarius ad scientias. Resp. causam esse, quia habitus primorum principiorum, cum gignatur ex actualibus cognitionibus primorum principiorum, potest comparari ab intellectu absque habitu superaddito: nam prima principia ex sola terminorum cognitione sunt manifestissima. At vero habitus scientiæ requirit triplicem certitudinem, ut diximus in disputa de scientia, scilicet ex parte obiecti, subiecti, & mediæ: at vero certitudo ex parte mediæ in scientia est certitudo consequentiæ, quæ certitudo commensuratur per ordinem ad præcepta Logicæ, quæ est ars, unde ad scientiam necessario debet supponi in intellectu habitus artis, quod certe non requiritur ad habitum primorum principiorum.

Dices tertio. Habitus primorum principiorum fit per actus secundæ operationis intellectus; ergo non recte docuimus in quarta assertionem ex primo fundamento, habitum primorum principiorum fieri per operationem intellectus, per quam ex multis singularibus cognitis per experientiam ducimur in cognitionem cuiusdam rationis communis. Resp. negando consequentiā: nam ibi solum docuimus, rationem communem multis percipi ab intellectu patibili per simplicem illius notitiam comparatiuam, ex qua perceptione resultat ratio vniuersæ, beneficio cuius natura illa communis fit vniuersa formaliter logice. Licet ergo prærequiratur huiusmodi simplex apprehensio intellectus patibilis, ad hoc ut in nobis gignatur habitus primorum principiorum, tamen non gignitur per huiusmodi cognitionem, sed potius per notitiam comparatiuam compositam pertinentem ad secundam operationem intellectus, per quam præbamus assensum propositionibus ad id certis, ut ex sola terminorum cognitione & perceptione cognosci possint. Si enim sufficeret cognoscere naturam multis communem per simplicem notitiam comparatiuam intellectus patibilis ad hoc, ut resultaret habitus primorum principiorum, sequeretur inde, omnem propositionem vniuersam esse primum principium, quod nulla ratione est afferendum. Sequela probatur: nam naturam illam, quam simplici apprehensione cognoscimus multis communem per pri-

nam operatione intellectus paribilis, tribuimus multis per compositionem, quae quidem pertinet ad secundam operationem intellectus paribilis: quia propositio uniuersa nihil aliud est, quam compositio pertinet ad secundam operationem intellectus, per quam tribuitur natura multis inferioribus.

Dices ultimo. Habitus primorum principiorum pertinet ad intellectum, ergo nequit fieri sensuum ministerio. Resp. distinguendo consequens ita. Proxime, concedimus: remote & quasi inchoatiue, negamus consequentiam: quarta vero assertio intelligenda est de remoto ministerio sensuum. Eodem prorsus modo alia argumenta soluantur facile, si quaestiones fundamenta inspiciantur.

QVAESTIO. II.

An intelligentia distinguatur ab aliis cognitionibus intellectus.

Diuisio q.

VIDITUR questio in tres partes. In prima separabimus certa ab incertis, & explicabimus quod sensum. In secunda satisficiemus quaest. In tertia soluimus propositas rationes.

1. Obser.

IN PRIMA parte quaest. sit prima observatio. Quaest. hanc proposuit Arist. cap. ultimo secundi libri de demonstratione.

2. Obser.

Secunda observatio. Primo certum est, intelligentiam distinguere a cognitionibus intellectus, quae vel non versantur circa verum, vel non versantur semper. Secundo certum est, in ratione cognitionis certe consentire cum aliis quatuor habitibus intellectus, scilicet cum arte, prudentia, sapientia, & scientia: manet ergo dubitatio, an ab illis distinguatur.

3. Obser.

Tertia observatio. Medium est de intrinseca ratione cognitionis discursus. Observatio haec fuit abunde confirmata a nobis in disp. de scientia, tum etiam & in disp. de demonstratione.

Assertio 1.

IN SECUNDA parte quaest. sit assertio. Cognitionis primorum principiorum essentialiter differt ab aliis cognitionibus intellectus. Probatur primo. Sunt cognitiones speciei distinctae, ergo differunt essentialiter. Antecedens probatur ex Arist. 6. Ethico. passim, tum etiam ex ultimo capite secundi lib. de demonstratione, in quo expressè hanc assertionem proposuit, & ex aliis etiam testimoniis passim adductis in libris de demonstratione. Probatur secundo: quia

quia ceterae cognitiones intellectus sunt discursus, cognitio vero primorum principiorum sit per secundam operationem intellectus. Probatur tertio ita. Medium est de intrinseca & essentiali ratione cognitionis, sed habitus primorum principiorum siue intelligentia sit per distinctum medium, ergo differt essentialiter ab aliis cognitionibus. Maior est certa ex tertia observatione. Minor vero probatur: quia aliter quatuor intellectus cognitiones acquiruntur medio discursu, haec vero ex sola terminorum simplici cognitione.

IN TERTIA parte quaest. dices primo ex Arist. 1. lib. Posteriorum cap. 7. & saepe alibi, Metaphysicæ ex officio incumbit probare prima principia omnium scientiarum, ergo habitus primorum principiorum non distinguitur ab intelligentia. Resp. negando consequentiam: nam Metaphysica & intelligentia diuersimode versantur circa prima principia, ut dicemus quaest. 4. in prima dubitatione illius.

Dices secundo. Absque cognitione primorum principiorum non possumus comparare scientiam propter quid, ergo cognitio primorum principiorum non differt a scientia propter quid. Resp. negando consequentiam: nam licet cognitio primorum principiorum sit necessaria ad scientiam, tamē non cognoscitur per habitum scientiae, sed potius supponitur. Quia enim ratione debet praecognosci principia ante demonstrationem, diximus satis abunde in dubitatione circa 1. cap. huius libri.

QVAESTIO III.

Quonam habitu cognoscantur prima principia.

QVAESTIONEM hanc proposuit etiam Arist. capite ultimo secundi libri de demonstratione: tamē quia ex dictis facilem habet solutionem, proinde de facile a nobis soluetur.

Sit igitur prima assertio. Prima principia possunt cognosci ab intellectu, etiam si quocumque habitu destituatur. Haec assertio manifesta est ex 1. quaest. in qua abunde demonstrauimus, intellectum quocumque habitu destitutum posse ferri circa prima principia, illa clare & euidenter cognoscendo.

Secunda assertio. Prima principia facilius & promptius cognoscuntur

336 *Quest. 4. de habitu primorum princip.*

seuntur per habitum intelligentiæ. Probatur assertio. Actus facilius & promptius cognoscuntur per habitum ab illis generatum; sed actus primorum principiorum gignunt habitum intelligentiæ; ergo facilius & promptius cognoscuntur per habitum intelligentiæ. Probatur secundo: quia potentiæ sunt ad simpliciter operandum, habitus vero ad operandum facilius & promptius.

Sed dices. Prima principia probantur a Metaphysica; ergo non possunt cognosci ab intellectu destituto quocunque habitu. Pro solutione huius argumenti desideratur prima dubitatio sequentis quæstionis.

QVÆSTIO IIII.

In qua aliquæ dubitationes pertractantur.

VAERES primo, qua ratione versentur circa prima principia habitus intelligentiæ, & habitus Metaphysicæ.

Ratio. Rationes dubitandi non sunt leues. Est enim prima: quia si habitus intelligentiæ gignitur immediate ex actuali cognitione primorum principiorum, & habitus Metaphysicæ gignitur ex demonstrationibus, qui fieri potest, ut habitus Metaphysicæ præsumat in actum, quo circa prima principia feratur. Confunderetur enim habitus Metaphysicæ cū habitu intelligentiæ: unde inter se nullo prorsus modo distingueretur: quod certe manifeste repugnat cum Arist. doctrina tradita sexto Ethico cap. 3. & toties in superioribus a nobis repetita.

2. Ratio. Secunda ratio est: quia si Metaphysica posset versari circa prima principia, aut hoc præstaret illa simpliciter cognoscendo, aut illa confirmando; at neutro modo hoc præstat: nam simpliciter cognoscendo prima principia solus habitus intelligentiæ potest ferri circa illa. Deinde nec confirmando prima principia: nam a priori nequeunt confirmari eo ipso quod prima sunt. A posteriori vero confirmari possunt prima principia a quouis habitu scientiæ. Unde non est cur hoc Metaphysicæ potius quam aliis scientiis tribuatur.

3. Ratio. Tertia ratio: quia, ut statim dicemus, dubitatione secunda, magis assentiendum est principiis, quam conclusioni: unde euentior est cognitio principiorum cognitione conclusionis. Cum igitur cognitio conclusionis sit scientia, non poterit scientia ferri circa prima principia, & consequenter nec Metaphysica.

Sit.

Quest. 4. diss. de habitu primorum princ. 337

1. Obseru. Sit prima obseruatio. Cum prima principia alia sint communissima, v. h. æ, omne totum est maius sua parte, impossibile est esse, & non esse, &c. alia vero propria cuiusvis scientiæ, dubitatio præcipue procedit de principiis communissimis, nam hæc sunt, quæ primo & per se ad Metaphysicam spectant.

2. Obser. Secunda obseruatio. Duobus modis potest intelligi, aliquem habitum versari circa prima principia, nempe illa explicando, vel illa confirmando, tribuendo scilicet illis euentiam, & certitudinem.

Sit assertio. Metaphysica & habitus intelligentiæ diuersimode versantur circa prima principia. Probatur assertio: quia habitus intelligentiæ fertur circa prima principia illa simpliciter intelligendo, Metaphysica vero circa eadem versatur dupliciter, illa scilicet confirmando mediis demonstrationibus, & explicando terminos simplices, ex quibus prima principia coalescunt. Disputat enim Metaphysica de ente, vno, vero, bono, substantia, accidēte, toto, partibus, & de aliis id genus.

1. ratio. Primæ rationi respondemus facili no negotio ex dictis: nam habitus intelligentiæ fertur circa prima principia illa simpliciter intelligendo, at vero Metaphysica fertur circa prima principia, nō illa simpliciter intelligendo, nam hoc non potest præstare intellectus facile & prompte per alium habitum, quam per habitum intelligentiæ, sed potius illa confirmando, vel explicando terminos simplices eorundem: unde non sequitur, confundi habitum Metaphysicæ cum habitu primorum principiorum, sed potius distinguui.

2. ratio. Secundæ rationi resp. Metaphysicam versari circa prima principia, non solum explicando terminos simplices illorum, sed etiam confirmando per demonstrationem eadem met principia: nam licet per se loquendo, & quantum est ex parte terminorum simplicium non desideretur demonstratio ad hoc, ut intelligamus quid significant, imo nec desideratur compositio, sed solum simplex apprehensio, quod ad nos tamen sepe possunt demonstrari vel demonstratione ex oppositis constante, per quam, ut Arist. docet in libris Priorum, cognoscendo quid res non sit, cognoscimus etiam quid res sit: vel etiam proponendo quasdam definitiones siue descriptiones terminorum simplicium, quibus acceptis pro mediis in demonstrationibus possumus principia demonstrare. Descriptiones enim hæc sunt notiores nobis, & hoc interdum sufficit, ut sumantur pro medio demonstrationis, & gignant scientiam. Sed dices. Prima

Yyy

prin-

538 *Quest. 4. disput. de habitu primorum princ.*

principia non habent alia priora, per quæ probentur, eo ipso quod prima sunt; ergo nulla ratione possunt probari, aut explicari demonstratione propter quid. Respondemus primo distinguendo antecedens ita. Formalia, aut materialia, concedimus: efficientia, aut finalia, negamus antecedens: per hæc vero principia, licet extrinseca sint, possunt demonstrari: nam per quoduis genus causæ potest fieri demonstratio propter quid, ut supra docuimus. Respondemus secundo ita. Non habent principia, quæ sint causæ secundum rem & rationem simul, concedimus: non habent principia, quæ sint causæ secundum rationem tantum, negamus antecedens: hæc vero principia sufficiunt ad scientiam propter quid, ut diximus supra disput. de Scientia.

Soluitur
3. ratio.

Tertiæ rationi respondemus, illam tantum concludere, Metaphysicam non posse ferri circa prima principia illa simpliciter cognoscendo: nam quemadmodum scientia primo & per se solum potest ferri in actum scientiæ, ita in actum intelligentiæ solum potest ferri primo & per se habitus intelligentiæ. Fertur ergo Metaphysica circa prima principia modo explicato, scilicet illa confirmando, vel explicando simplices illorum terminos. Sed dices. Si Metaphysica confirmaret prima principia, adderet habitui illorum certitudinem & eidentiam; sed non addit; ergo non confirmat. Probatur minor. Habitus primorum principiorum est certior, & eidentior habitu scientiæ, nam scientia sumit certitudinem & eidentiam a primis principiis, ut statim dicemus: imo de ratione principiorum est eidentia, & datur scientia, quæ non est eidentia; ergo scientia Metaphysica non addit certitudinem & eidentiam habitui primorum principiorum. Respondemus negando minorem. Probationi concedimus antecedens, si intelligatur de certitudine & eidentia intensiue, non vero extensiue. Sed dices. Habitus primorum principiorum fit per cognitionem, per quam simpliciter fertur intellectus circa illa, illa simpliciter cognoscendo absque discursu; ergo solum potest intendi, aut extendi per huiusmodi cognitionem: ergo non recte diximus, cognitionem primorum principiorum intendi per habitum Metaphysicæ mediis demonstrationibus. Respondemus, recte concludere argumentum, si loquamur de formali intentione, aut extensione primorum principiorum: nam habitus primorum principiorum, formaliter loquendo de illo, solum potest intendi per plures actuales cognitiones circa eadem prima principia, per quas illa simpliciter intelligit, & absque discursu. Tum etiam solum potest extendi, quan-

Quest. 4. disput. de habitu primorum princ. 539

di, quando eisdem cognitionibus fertur circa plura & distincta principia. Dicitur tamen extendi per prædictas demonstrationes a Metaphysica confectas, quia circa eandem materiam primorum principiorum nouo quodam modo fertur intellectus medio habitu Metaphysicæ. Non igitur intenditur aut extenditur formaliter habitus primorum principiorum per habitum Metaphysicæ, sed potius extenditur cognitio in intellectu, cum cognoscantur non solum per habitum intelligentiæ simplici quadam cognitione, verumetiam cognitione composita & discursiua per habitum Metaphysicæ. Cognitio namque Metaphysicæ, cum sit cognitio scientiæ, semper innititur primis principiis: vnde non potest esse certior, & eidentior cognitione illorum. Quemadmodum enim fertur intellectus solo lumine naturæ circa prima principia, illa simpliciter cognoscendo, sed multo facilius, & promptius per habitum intelligentiæ: ita per habitum Metaphysicæ fertur nouo quodam modo circa materiam illorum, licet hic nouus modus non sit adeo certus & eidentis. Sed dices. Cognitio eidentis & ineidentis non possunt esse simul in intellectu, si sint de eodem obiecto siue materia; ergo circa materiam primorum principiorum non poterit ferri intellectus per habitum primorum principiorum & per habitum Metaphysicæ. Respondemus negando antecedens: nam, ut dicemus in disputatione de opinione quæstione sexta, scientia & opinio de eodem obiecto possunt esse simul in eodem intellectu. His etiam accedit, cognitionem habitus Metaphysicæ non esse ineidentem & obscuram, sed potius eidentem & claram.

Si autem aliquis ulterius inquirat, an quævis particularis scientia possit ferri circa prima principia, eo modo quo diximus ferri Metaphysicam. Respondemus, in scientiis particularibus eodem fere modo philosophandum esse. Particularium enim scientiarum prima principia etiam cognoscuntur per habitum intelligentiæ: nihilominus tamen quævis specialis scientia potest etiam ferri dupliciter circa sua prima principia, scilicet explicando terminos simplices primorum principiorum, & probando etiam illa eo modo, quo diximus, confirmare etiam Metaphysicam prima principia. His etiam accedit prima principia tam in Metaphysica quam in quavis speciali scientia posse confirmari demonstratione quia & a posteriori: nam quemadmodum possumus concludere effectum per causam; ita possumus concludere causam per effectum, licet in diuerso genere demonstrandi: possunt etiam confirmari rationibus probabilibus.

340 *Quest. 4. disp. de habitu primorum princ.*

QV AER ES secundo in hac questione, an magis assentiendum ut præmissis, quæ sunt principia, quam conclusioni ex illis deductæ.

Primo certum est, non existimare Arist. magis assentiendum esse præmissis, id est assensum præmissarum esse veriorum assensui conclusionis. Probat: quia ut supra dictum est, veritas consistit in indubitabili.

Secundo certum est, non intelligere Aristotelem per magis, intensius. Probat: primo. Intentio actus promanat ex maiori conatu potentie; sed potest intellectus ferri eodem conatu in præmissas, & in conclusionem; ergo quando Aristoteles docet, intellectum magis assentiri præmissis, per magis non intelligit intensius. Probat: secundo. Ut se habet voluntas ad media & finem, ita se habet intellectus ad præmissas & conclusionem; sed potest voluntas æque intense velle media & finem, præsertim quando est solum unum medium ad consequendum finem; ergo potest intellectus æque intense intelligere præmissas & conclusionem. Contra hoc tamen dicunt aliqui. Intensius fertur intellectus semper in ea, quæ sunt magis intelligibilia; sed principia sunt magis intelligibilia conclusionibus; ergo intellectus intensius fertur in præmissas quam in conclusionem. Respondemus negando maiorem; nam etiam voluntas non semper fertur intensius in magis bonum: magis enim appetit aliquando quod minus bonum est.

In quo manifestatur.

Supere est ergo explicemus, an quando Aristoteles docet, intellectum magis assentiri præmissis, quam conclusioni, per magis intelligat certius, vel euidetius; & in hac re tertio certum est, ut docent Toletus, Scotus, Caietanus, & alii hic, intellectum certius & euidetius assentiri primis principiis immediatis & per se notis, quam conclusioni. Et probatur ratione. Primo: quia certius & euidetius assentitur intellectus his, quibus assentitur propter se, quàm his, quibus assentitur per aliud; sed primis principiis assentitur per se, & conclusioni propter præmissas; ergo certius assentitur primis principiis, quam conclusioni. Probat: secundo: quia certius & euidetius assentitur intellectus his, quæ per se convincunt intellectum, quam his, quæ ratione alterius. Probat: tertio: quia maior euidetia & certitudo promanat ex maiori illustratione, & principia per se nota maiorem habent illustrationem, cum per se cognoscantur ex sola terminorum cognitione. Sed quia illæ rationes tantum probant, prima principia, quæ immediata sunt, certius & euidetius ab intellectu cognosci, quam cognoscantur conclusiones,

Quest. 4. disp. de habitu primorum princ. 341

elusiones, proinde inquirimus tandem, an principia mediata certius & euidetius cognoscantur ab intellectu quam conclusiones, quæ ex illis deducuntur.

Aegidius, Philoponus hic, & alii existimant, nec esse certiora, nec euidetiora. Probat: primo. Causa uniuoca potest producere effectum æque intentum; sed præmissæ sunt causæ uniuocæ conclusionis; ergo possunt producere conclusionem æque intentam in certitudine, & euidetia. Resp. negando minorem: quia præmissæ non sunt causæ uniuocæ conclusionis, sed æquiuocæ. Probat: secundo. Quod est de essentia, non potest suscipere magis & minus; sed certitudo & euidetia sunt de essentia præmissarum & conclusionis; ergo non possunt suscipere magis & minus: quare præmissæ non possunt certius & euidetius cognosci ab intellectu quam cognoscatur conclusio. Resp. distinguendo maiorem ita. In genere & differentia, concedimus in gradibus, negamus maiorem: ut albedo in genere & differentia non suscipit magis & minus, in gradibus tamen suscipit: ita etiam certitudo & euidetia in genere & differentia non suscipiunt magis & minus, in gradibus tamen suscipiunt: quia una cognitio certior est & euidetior altera. Quare a ferendum est, omnia principia, tam mediata, quam immediata certiora esse & notiora conclusionibus, quæ ex illis deducuntur. Et probatur manifeste: quia semper præbemus assensum clarum & euidetem conclusioni propter principia: quare assensus principiorum clarior erit & certior.

Opposita sententia.

QV AER ES tertio, an recta sit probatio Aristot. qua ex eo probat, præmissas & debere esse certas & euidetes, quia conclusiones accipiunt certitudinem & euidetiam a præmissis, eo quod omne illud propter quod aliquid est tale, illud debet esse magis tale. Ratio dubitandi est: quia hæc propositio, omne illud propter quod unumquodque est tale, &c. in nullo genere causæ videtur veram: nam in genere causæ finis hæc est falsa, diminutio sanguinis est causa sanitatis; ergo si diminuitur sanguis, diminuitur sanitas magis. In genere etiam causæ efficientis hæc est falsa conclusio, Sol est causa efficiens calcificationis hominis; ergo Sol magis calcificat. Præterea in genere causæ formalis hæc argumentandi ratio non est recta, Paternitas est causa formalis patris, cum pater formaliter constituitur per paternitatem; ergo paternitas est magis pater. Neque tandem valet idem argumentandi modus in genere causæ materialis: quia non sequitur: homo est corruptibilis propter materiam; ergo materia est magis corruptibilis: materia enim

Tres cōdi-
tiones ob-
seruandæ.

342 *Quest. 4. disput. de habitu primorum princ.*

ingenerabilis est & incorruptibilis: vt diximus abūde primo Phy-
sico, in disputatione principii quest. 8. de materia. Resp. tamen, illam
propositionem semper esse veram, dummodo tres conditiones ob-
seruetur. Prima est, vt extrema realiter distinguantur. Secunda est,
vt attributum conueniat vtrique extremo. Tertia est, vt attributū
fusoipiat magis & minus. De defectu primæ conditionis non sequi-
tur, Petrus est homo, quia est animal rationale; ergo rationale est
magis homo. De defectu secundæ rationis non sequitur, homo est e-
brius propter vinum; ergo vinum est magis ebrium. De defectu ter-
tiæ conditionis non sequitur, Petrus est homo propter Ioānem, qui
illū genuit; ergo Ioānes est magis homo. Cū ergo præmissis & cō-
clusioni istæ conueniant conditiones, probatio Arist. recta est.

1. Argum. Sed dices. Hæc non sequitur, Petrus est extensus per quātitatem;
ergo quātitas est magis extensa, & tamen reperiuntur 3. cōditiones
assignatæ; ergo cōditiones assignatæ non sufficiūt. Resp. negando
minorem; nam deest secunda conditio, scilicet attributum conueni-
re vtrique extremo, nam non eodem genere extensionis extendun-
tur Petrus & quantitas, quia quantitas se ipsa est extēsa, Petrus ve-
ro per accidens: quare attributum non conuenit vtrique extremo,
quia extensio per accidens, quæ prædicatur de Petro, non conue-
nit quantitati. Rationi dubitandi resp. in exemplis propositis de
esse conditiones assignatas.

QV A E R E S quarto, an intellectus sciens rectius disponatur
quam intelligens.

Prima observatio. Per intellectum intelligentem intelligimus in-
tellectum affectum habitu primorum principiorum, & per scienti-
am affectum habitu scientiæ.

Secunda observatio. Intellectus sciens potest sumi dupliciter.
Primo secundum id quod dicit formaliter & supponit. Secūdo po-
test sumi secundum id quod dicit formaliter tantum.

Prima assertio. Si intellectus sciens sumatur primo modo perfe-
ctius disponitur quā intellectus intelligens. Probatur assertio: quia
intellectus sciens secundum id, quod formaliter dicit & supponit,
includit habitum scientiæ & intelligentiæ; intellectus vero intelli-
gens solum habet habitum intelligentiæ.

Secunda assertio. Si intellectus sciens sumatur secūdo modo, per-
fectior est & rectius dispositus intellectus intelligens quam sciens.
Probatur assertio. Habitus intelligentiæ perfectior est habitu sciē-
tiæ; ergo intellectus intelligens perfectius disponitur, quam intelle-
ctus sciens.

QV A E-

Quest. 4. disput. de habitu primorum princ. 343

QV A E R E S quinto quid sit Propositio per se nota. Docuit
Arist. capite tertio huius libri, prima principia esse per se nota, &
non cognosci per demonstrationem sed per habitum intelligentiæ
inquirimus modo quid sit principium per se notum, siue propo-
sitiō per se nota: hæc enim nomina prima principia, propositio per
se nota, propositio immediata siue medio carens, & propositio in-
demonstrabilis eandem rem significant; & quamuis certum sit, pro-
positionem per se notam esse illam, quæ ex sola terminorum cog-
nitione cognoscitur, dubium tamen est, quæ ratione debeant termi-
ni cognosci.

Gregorius Ariminensis primo sententiarum distinctione se-
cunda quæstione prima existimat, sufficere ad cognitionem pro-
positionis per se notæ cognoscere voces. Scotus primo sententia-
rum distinctione 2. quæstione 2. existimat debere cognosci notitias
ipsas terminorum. Sed rectius S. Thomas 1. p. quæst. 2. art. 1. docet,
in propositione per se nota debere cognosci res siue rationes forma-
les rerum quæ sunt termini. Quæ sententia probatur primo ex
Arist. 1. Topico. cap. 1. vbi docet, prima principia esse, quæ se ipsis
fidem faciunt; sed non possunt facere fidem (id est cognitionē cer-
tam & euidētem; nam de hac loquitur modo Arist.) nisi cognos-
cantur ipsæ, vel rationes formales rerum; ergo in propositione
per se nota debemus cognoscere res siue rationes formales rerum,
quæ sunt termini. Probatur secundo ex instituto Arist. qui so-
lum intendit demonstrare, prima principia non probari per alias
res a priori: quare intelligendus est, dum docet propositionem
per se notam cognosci ex terminis, de rebus ipsis, & non de vo-
cibus, aut notitiis.

Super est ergo explicemus, quæ sint istæ propositiones, quæ ex so-
la terminorum cognitione sunt euidētes. Sit 1. obser. vt docet D.
Albertus Magnus tract. 2. de demonstratione cap. 6. quemadmodū
aliæ sunt res, quæ proprio lumine mouent visum, vt carbunculus;
& aliæ, quæ requirunt lumen extrinsecum; vt visum moueant ita a-
liæ sunt res siue propositiones, quæ proprio lumine, id est quæ pro-
pria certitudine & euidētia mouent intellectum, & istæ sunt pri-
ma principia: verbi gratia, omne totum est maius sua parte; aliæ ve-
ro, quæ non mouent lumine proprio, sed potius extrinseco, vt sunt
multæ propositiones in scientiis priuatis, vt in Logica hæc, diuisū
maius est quouis mēbro diuidētē; hæc enim clare cognoscitur ab in-
tellectu medio lumine extrinseco illius primi principii, omne to-
tū est magis sua parte ita. Omne totum est maius sua parte; sed id
quod

544 *Quaest. 4. diff. de habitu primorum princip.*

quod diuiditur est totum, & quoduis membrum diuidens est pars; ergo quoduis diuisum maius est quouis membro diuidente.

Secunda observatio. In propositione per se nota illa particula, per se, excludit causam siue principium, & quia potest excludere causam secundum se, quoad nos, & secundum se & quoad nos simul, proinde propositio per se nota triplex est: alia ex se tantum, alia ex se & quoad nos, & alia quoad nos tantum. Illa est per se nota secundum se tantum, quae ex se & ex natura rei medio caret, per quod possit demonstrari. Illa est per se nota secundum se & quoad nos, quae ex se medio caret tum etiam & quoad nos, per quod probari possit. Illa tandem est per se nota quoad nos tantum, quae quoad nos medio caret, licet ex natura rei medium habeat, per quod probetur, ut propositiones quae manifestae sunt ex sensuum cognitione, ut n. x est frigida.

Sit assertio. Demonstratio constare debet ex propositionibus per se notis secundum se, & quoad nos. Probatur assertio. Praemissae demonstrationis non solum debent esse causae conclusionis in essendo, sed etiam in cognoscendo; sed non possunt esse causae in cognoscendo, nisi sint per se notae quoad nos; ergo propositiones demonstrationis debent esse per se notae non solum secundum se, sed etiam quoad nos: quia ex hac propositione per se nota secundum se tantum, scilicet Deus est, & ex aliis huiusmodi non possumus nos deducere conclusiones scientificas ex eo, quia quoad nos istae propositiones non sunt per se notae, sed potius demonstrabiles; ergo propositio per se nota deserviens demonstrationi, non solum debet esse per se nota secundum se, sed etiam quoad nos.

Sed dicet. Propositiones per se notae cognoscuntur ex terminorum cognitione; ergo non sunt immediatae. Respondemus negando consequentiam: nam dicuntur immediatae, quia non sunt aliae propositiones priores, per quas, tanquam per causas possint probari, licet cognoscantur ex terminorum cognitione; terminorum enim cognitio non efficit propositionem mediatam.

CAPVT

CAPVT XI. PRIMAM FIGURAM

ESSE ACCOMMODATAM DEMONSTRATIONIBUS CONFICIENDIS.

X tribus figuris, &c. Probat tribus rationibus, ex tribus figuris primam esse maxime accommodatam ad conficiendas demonstrationes. Prima ratio. In prima figura sunt demonstrationes magis accommodatae, scilicet omnes demonstrationes mathematicorum, & in prima omnes demonstrationes, quae ostendunt propter quid res sit, uel saltim maior pars illarum; ergo prima figura est maxime accommodata ad conficiendas demonstrationes.

Deinde haec una, &c. Secunda ratio. Definitio, quae est medium demonstrationis, solum inuestigatur per argumentationem in prima figura; ergo haec est magis accommodata ad conficiendas demonstrationes. Antecedens probatur: quia definitio concluditur per uniuersam affirmantem, & in secunda figura non concluditur conclusio affirmans, neque in tertia conclusio uniuersa.

Iam vero haec se ipsa, &c. Tertia ratio. Prima figura non eget aliis, sed potius aliae egent prima figura, quia rationes, quae sunt in aliis figuris, ut uideantur necessariae, debent reduci ad primam figuram, & quae sunt in prima figura immediate probantur per dici de omni, aut per dici de nullo; ergo prima figura maxime accommodata est ad conficiendas demonstrationes. Tum etiam est maxime accommodata, quia propositiones mediatæ in secunda, & tertia figura, ut resoluantur in immediatas, egent prima figura.

Ut autem sunt quaedam, &c. Hinc sumpta occasione, docet quid sit propositio affirmans, & negans immediata, & quid mediata. Immediata, inquit, est, quae nec habet prius, nec superius, per quod probetur. Mediata uero, quae habet. Potest autem fieri, ut aliqua propositio uel negatio, uel affirmatio, sit mediata tribus modis. Primo, quando subiectum, illius habet aliquid, per quod probetur: ut haec negatio, nullum animal est qualitas: quia id possumus probare per substantiam ita. Nulla substantia est qualitas; sed omne animal est substantia; ergo nullum animal est qualitas. Secundo, quando attributum habet aliquod medium, siue prius, siue superius, ut haec propositio, nulla substantia est albedo. Hanc enim possumus probare per qualitatem ita. Nulla substantia est qualitas; sed omnis albedo est qualitas; ergo nulla substantia est albedo. Tercio, quando tam subiectum, quam attributum, habent medium, ut haec propositio nullus homo est albedo: potest enim probari per substantiam, & per qualitatem. Illa uero propositio est immediata, in qua unum genus supremum negatur de alio, ut substantia non est qualitas. Possumus addere alios duos modos. Primus est, quando una differentia negatur de alia. Secundus, quando una definitio negatur de alia.

1. Ratio.

2. Ratio.

3. Ratio.

Propositio
immediata.

CAPVT XII. DE IGNORANTIA PRAVAE AFFECTIIONIS PROPOSITIONIS IMMEDIATEAE.

Ignorantia pravae affectiionis.

GNORATIO autem, &c. Docet in principio capituli, aliam esse ignorantiam mere negationis, & aliam pravae affectiionis. Ignorantia pravae affectiionis est error, qui ortum habet ex aliqua ratiocinatione non procedente ex veris, aut ex recte intellectis.

Hae autem, &c. Diuidit ignorantiam pravae affectiionis, & docet, tam in affirmationibus, quam in negationibus, aliam esse, quae ortum habet ex simplici animi apprehensione, sine discursu, uel a testimonio: & aliam, quae ortum habet ex aliquo syllogismo. Sed dices. Aristoteles superiori textu dixit, ignorantiam pravae affectiionis esse illam, quae ortum habet ex ratiocinatione: quae ergo ratione illam subdiuidit in eam, quae ortum habet ex syllogismo, & in eam, quae ex testimonio, & ex simplici cognitione. Resp. ubi in textu latino legitur, ratiocinatio, legitur in textu Graeco Logismos, quod nomen non significat ratiocinationem, sed cognitionem, siue existimationem: quare ignorantia pravae affectiionis, quae ortum habet ex cognitione, siue existimatione prava, recte diuiditur diuisione illa ab Arist. adducta. Secundo respondemus, ratiocinationem esse quid superius respectu syllogismi, ut diximus in libro de Syllogismo.

Ex simplici animi, &c. Docet praeterea, ignorantiam pravae affectiionis ex simplici cognitione solum uno modo gigni: ignorantiam uero ex ratiocinatione, & per discursum, esse multiplicem.

Sit enim, &c. In reliqua parte capituli ostendit Arist. quae ratione contingat ignorantia in propositionibus immediatis, quia de mediatis disputabimus in sequentibus: & cum istae immediae aliae sint affirmantes, & aliae negantes, primo agit de negantibus. Ignorantia ergo, inquit, contingit circa propositiones immediae negantes, quando concludimus aliquam conclusionem uniuersam affirmantem contrariam alicui neganti, immediae uerae: ut quia haec uniuersa negans est uera, scilicet nullus homo est quantitas, si ita concludamus: omnis qualitas est quantitas; sed omnis homo est quantitas; ergo omnis homo est qualitas: concludimus enim ignorantiam pravae affectiionis conclusionis uniuersae negantis immediae. Circa propositiones affirmantes contingit, quando concludimus conclusionem uniuersam negantem contrariam alicui propositioni uniuersae affirmanti immediae uerae: ut si concludamus, nullum corpus esse substantiam, quae conclusio contraria est huic propositioni uniuersae affirmanti uerae, omne corpus est substantia. Reliquae, quae in cap. proponit superfluae sunt.

CAPVT

CAPVT XIII. DE IGNORANTIA PRAVAE AFFECTIIONIS PROPOSITIONIS MEDIATAE.

HOC cap. instituit Arist. docere, quae ratione contingat error ex propositionibus mediatis, tam affirmantibus, quam negantibus: sed obseruandum est, nihil Arist. docere obseruatione dignum.

CAPVT XIII. DEFICIENTE SENSU, DEFICERE IN NOBIS SCIENTIAM.

LLVD uero iam, &c. Docet deficientibus sensibus non posse nos acquirere scientiam.

Quidquid enim dicitur, &c. Id probat hoc argumento. Quaeuis scientia acquiritur a nobis, aut per inductionem, aut per demonstrationem; sed quouis modo ex istis sensus sunt necessarii; ergo non possumus acquirere scientiam sine sensibus. Minor probatur: quia demonstratio constat ex uniuersis; sed uniuersa nequit a nobis cognosci, nisi prius per sensus cognoscantur singularia; ergo, &c. Tum etiam, quia inductio est progressus a rebus singularibus, quae cognitio etiam fit per sensus: quare non possumus scientiam, aut cognitionem sine sensibus acquirere.

CAPVT XV. IN QVO PROPONIT TRES QVAESTIONES.

QVNIS ratiocinatio, &c. Antequam accedat ad quae. proponit quinque hypotheses. Prima est. Omnis ratiocinatio debet consistere ex tribus terminis, maiori extremo, minori, & medio. Secunda hypothesis. Ratiocinatio alia est affirmans, quae ex propositionibus affirmantibus colligit conclusionem affirmantem: & alia negans, quae ex una affirmante, & altera negante colligit conclusionem negantem. Tertia. Ratiocinationes & sumptiones demonstrationis sunt principia, per quae res demonstrantur. Quarta. Dialecticus, cum tantum gignat opinionem, non debet efficere ratiocinationes, quae consistunt ex propositionibus immediatis. Quinta. Quae praedicantur de alto, alia praedicantur per se, & alia per accidens: id est, alia praedicantur directe, ut superiora de inferioribus: & alia indirecte, ut inferiora de superioribus, uel subiecta de formis: quae ergo, quas proponit, intelligendae sunt de propositionibus per se, & directis.

Zzz 2

Ergo

348 *Comment. in 1. lib. de Demonstratione.*

Ergo proponat, &c. Proponit iam tres questiones. Prima est, an si ponatur aliquod attributum inferius, uerbi gratia Socrates, de quo predicatur homo, & animal, &c. sit tandem deueniendum ad aliquod primum attributum, uel potius sit processus in infinitum. Secunda questio est. An si sumatur aliquod supremum, quod predicetur, deueniendum tandem sit ad aliquod infimum, uel potius sit processus in infinitum. Tertia questio est, an si sumantur duo extrema finita, alterum supremum, & alterum infimum, uerbi gratia substantia & Petrus, sint inter illa duo media finita, uel infinita. Has questiones accommodat etiam demonstrationi, atque ait, ista querere in demonstratione, nihil aliud esse, quam querere, an in principiis demonstrationis reperiatur processus in infinitum, uel tandem deueniendum sit ad aliquod primum principium.

Monet etiam, istas questiones posse accommodari rationationibus, & propositionibus negantibus: ut cum lapis negatur de Petro, quia negatur de homine, & de homine quia de animali, an in huiusmodi negationibus sit processus in infinitum. Docet praeterea, huiusmodi negationes non posse accommodari his rebus, quae inter se reciprocantur: quia in his una non est superior, aut inferior altera: possunt tamen quari de subiectis, & attributis, quae inter se reciprocantur, an uni subiecto possint competere attributa infinita, quae cum illo reciprocantur: & an unum attributum possit habere infinita subiecta, cum quibus reciprocetur. Et quamuis in his, quae reciprocantur, unum non sit superius altero, potest tamen seruato ordine predicationis directae unum de altero predicari: ut haec est predicatio per se, & directa, homo est aptus ad risum. His questionibus satisfacit capitibus sequentibus.

CAPVT XVI. IN QVO RESPONDET
TERTIAE QVAESTIONI.

AC primum minimo, &c. Respondet, non posse inter duo extrema dari media infinita, id est probat ita. Ab uno extremo ad alterum potest fieri transitus: sed, si media essent infinita, non posset fieri transitus, quia infinita non possunt pertransiri: ergo inter duo extrema non dantur infinita media.

Neque uero id, &c. Neque inquit, obstat, quod illa extrema sint immediata, ut binarius, & ternarius: uel mediata, ut binarius, & quaternarius.

CAPVT XVII. QVOD IN NEGATIONIBVS
NON SIT PROCESSVS
IN INFINITVM.

3 E=

Comment. in 1. lib. de Demonstratione. 349

EQVITVR deinde, &c. In principio capitis docet, neque assensum a primo ad infimum esse infinitum, neque eadem descensum a supremo genere: quo posito probat Arist. in singulis figuris non esse processus in infinitum.

Primus est, &c. In prima figura id probat. Fiat, inquit, hic syllogismus in celarent (exempla explicat Arist. elementis, nos uero uocibus significantibus) Nullum animal est numerus; sed omnis homo est animal; ergo nullus homo est numerus: haec enim propositio potest probari per animatum, per corpus, & per substantiam: & cum deuentum fuerit ad substantiam, tandem sistendum est.

Ac de illa quidem, &c. Probat iam idem in secunda figura proposito exemplo in Camestres ita. Omnis numerus est quantitas; sed nullus homo est quantitas; ergo nullus homo est numerus.

Tertia forma, &c. Probat idem propositio exemplo in Felapton secundo modo tertiae figurae ita. Nullum animal rationis particeps est numerus; sed omne animal rationis particeps est homo; ergo aliquis homo non est numerus.

Quia tamen poterat aliquis obicere, negationes in quavis figura esse finitas, omnes tamen simul esse infinitas, proinde respondet Arist. adhuc omnes simul sumptas esse finitas, quia ex finitis non potest componi infinitum.

CAPVT XVIII. IN QVO SOLVIT
DVAS PRIORES QVAESTIONES,
docens non dari attributa infinita.

VANDO uero in his, &c. Hoc cap. duabus rationibus logicis, id est probabilibus, & una analytica, probat non esse progressum in infinitum in attributis: prius tamen supponit definitionem, quae est ad explicandam rei naturam, nullo modo constare posse ex infinitis. Obseruat etiam, attributa esse in duplici differentia: alia scilicet accidentaria, ut album respectu hominis: & alia essentialia, ut animal respectu hominis.

Vnde illud sequitur, &c. His positis prima ratio ita habet. Si attributa essent infinita, aut essentialia, aut accidentaria; sed non essentialia, quia quae pertinent ad definitionem essentialem, non possunt esse infinita: neque accidentaria, quia cum attributa accidentaria necessario collocentur sub aliquo genere, debet necessario esse finita; ergo attributa non possunt esse infinita.

Atque una quidem, &c. Secunda ratio. Si attributa essent infinita, cum illa cognoscamus per scientiam, sequitur inde, ut ad consequendam scientiam, essent necessario percurrenda infinita, quod est maximum absurdum. Quare non est affirmandum, attributa esse infinita.

Zxx 3

Analy=

Analytici autem &c. Tertia ratio. In demonstrationibus attributa pertinent ad primum & secundum modum dicendi per se; sed nullus ex his modis potest esse infinitus; ergo attributa non sunt infinita. Probatur minor. In primis attributa, quae pertinent ad primum modum dicendi per se, cum pertineant ad essentiam rei, non possunt esse infinita. Deinde neque attributa, quae pertinent ad secundum modum dicendi per se possunt esse infinita, quia sequeretur inde hoc absurdum, scilicet proprietates ab essentia fluentes esse infinitas; ergo nullo modo asserendum est, attributa esse infinita.

CAPUT XIX. IN QVO QVAEDAM
proponuntur confectaria

1. Consec.

DEMONSTRATIS autem &c. Ex dictis in superioribus, tria colligit hoc capite confectaria. Primum est. Quando aliquod attributum conuenit duobus subiectis, quarum unum sub altero non continetur, illud attributum necessario conuenit illis duobus subiectis per aliquam rationem superiorem: ut sentire conuenit homini, & leoni per aliquam rationem superiorem scilicet per animal. Si uero ex duobus subiectis unum sub altero continetur, tunc illud attributum conuenit inferiori ratione superioris: ut quia homo continetur sub animali, proinde hoc attributum, scilicet sentire, quod conuenit utrique, conuenit homini ratione animalis.

2. Consec.

Perspicui porro &c. Secundum confectarium. Si aliqua propositio sit mediata, tot demonstrationibus poterit probari, quot erunt media talis propositionis.

3. Consec.

In his igitur &c. Tertium confectarium. In ratiocinationibus affirmantibus prima figura sumendum est medium, quod antecedit unum extremum, & sequatur alterum: ut in negantibus cuiusvis figurae illud medium accipiendum est, quod uni extremo conueniat, & alteri repugnet: in affirmantibus deinde, tertie figurae medium, quod utrique extremo subiiciatur.

CAP. XX. AN DEMONSTRATIO UNI
uersa sit praestantior particulari.

3. Diuisiones demonstrationis.

DEINCEPS sequitur &c. Tres proponit demonstrationis diuisiones Arist. Prima est. Demonstratio alia est de toto genere, siue uniuersa, & alia de parte siue particularis. Secunda diuisione. Demonstratio alia est affirmans, & alia negans. Tertia diuisione. Demonstratio alia est directa, & alia ducens ad incommodum. Circa has ergo diuisiones hoc capite & duobus sequentibus tres pertractat quaestiones, & in hoc capite primum pertractat, an scilicet demonstratio uniuersa praestantior sit demonstratione particulari.

Ac primum

Ac primum his fortasse &c. Primum probat tribus rationibus, demonstrationem particularem perfectiorem esse demonstratione uniuersa. Prima ratio. Illa demonstratio est perfectior, per quam perfectius cognoscimus; sed per demonstrationem particularem perfectius cognoscimus; ergo &c. Probatur minor. Perfectius cognoscimus, si cognoscamus rem per se, quam si illam cognoscamus per aliud; sed per demonstrationem particularem cognoscimus rem per se, & per demonstrationem uniuersam cognoscimus rem per aliud; ergo perfectius cognoscimus per demonstrationem particularem, quam per demonstrationem uniuersam. Perfectius enim cognoscimus per demonstrationem particularem hocce le habere tres angulos pares duobus rectis, quam per demonstrationem uniuersam.

Præterea si re vera &c. Secunda ratio. Demonstratio de re, quae per se existit, perfectior est; sed demonstratio de re particulari, est de re quae per se existit, quia particulare per se existit, uniuersum uero per particulare; ergo demonstratio particularis perfectior est.

Est porro ea semper &c. Tertia ratio. Demonstratio, quae est de re quae causa est maioris erroris, est imperfectior; sed demonstratio de re uniuersa est de re, quae est causa maioris erroris, quia possumus existimare, ut existimabat Plato, res uniuersas esse re ipsa a singularibus separatas; ergo demonstratio de re uniuersa imperfectior est.

At enim ut hinc &c. Antequam contrariam partem probet Arist. resp. his tribus rationibus. Prima resp. negando utramque minorem: nam perfectius cognoscimus hocce le habere tres angulos pares duobus rectis, quia est triangulum, quam quia est hocce le, cum habere tres angulos conueniat illi ut triangulo est. Secunda rationi resp. etiam si singularia per se existant, tamen per se oriuntur & intereunt, uniuersa uero neque oriuntur, neque intereunt per se: quare perfectiora sunt particularibus & singularibus. Tertia rationi resp. uniuersa esse in rerum natura sola ratione a singularibus separata: si quando uero circa illa est error, ille promanat ex parte intellectus, & non ex parte rerum uniuersarum.

Præterea demonstratio &c. Contrariam partem quaest. scilicet demonstrationem uniuersam esse perfectiorem, probat septem rationibus. Prima ratio est: quia per demonstrationem uniuersam cognoscimus rem per causam proximam. Secunda ratio. Illa est perfectior demonstratio, quae constat ex illis, in quae immediate fit resolutio; sed sic se habet uniuersa; ergo &c. Tertia ratio. Demonstratio, quae magis accedit ad indiuidua, imperfectior est; sed ita se habet particularis; ergo &c. Quarta ratio. Demonstratio per quam plura cognoscimus, perfectior est; sed sic se habet uniuersa; ergo &c. Quinta ratio. Illa demonstratio, quae ex propinquiorebus principiis cohaesceat, praestantior est; sed sic se habet uniuersa; ergo &c. Sexta ratio. Demonstratio, quae ex prioribus constat, perfectior est; sed sic se habet uniuersa; ergo &c. Septima ratio. Praestantior est demonstratio, quae pertinet ad rationem & intellectum, quam illa, quae pertinet ad sensum; sed uniuersa sic se habet, particularis uero e contra; ergo &c.

Caput

CAPVT XXI. AN DEMONSTRATIO
AFFIRMANS NOBILIOR SIT NE-
GANTE.

NUNC sequitur ut aientem, &c. Probat tribus rationi-
bus, demonstrationem aientem, id est affirmantem, perfectio-
rem esse negante. Prima est. Demonstratio, quæ eget pauciori-
bus, est præstantior sed demonstratio affirmans eget paucio-
ribus negante, ergo &c. Secunda ratio. Demonstratio, quæ
non indiget alia est nobilior; sed sic se habet affirmans; ergo &c. Tertia ra-
tio. Demonstratio, quæ constat ex perfectioribus, perfectior est; sed sic se habet
affirmans; ergo &c. Probatur minor. Demonstratio affirmans constat ex iis,
quæ ostendunt rem esse, & negans ex iis, quæ ostendunt rem non esse; sed quæ
ostendunt rem esse sunt perfectiora; ergo, &c.

CAPVT XXII. DEMONSTRATIONEM
DIRECTAM PERFECTIOREM ESSE
demonstratione ducente ad incommodum.

QUONIAM autem longe, &c. Comparat Aristote-
les demonstrationem directam cum indirecta, & docet, illam
esse multo perfectiorem. Primumque explicat, quid sit demo-
stratio directa, & quid indirecta. Demonstratio, inquit, di-
recta est illa, in qua simpliciter ex ueris sumptionibus con-
clusionem aliquam colligimus. Indirecta uero, siue ducens ad incommodum est
illa, in qua ex contradicente alicuius demonstrationis ueræ aliquid falsum &
absurdum colligimus, quo possumus conuincere respondentem.

At qui naturæ, &c. Probat iam Aristoteles demonstrationem direc-
tam esse perfectiorem hoc argumento. Illa est perfectior demonstratio, quæ
ex prioribus & notioribus componitur, id est quæ rem ostendit a priori siue
per uerā & propriā causam; sed sic se habet demonstratio directa, indirecta
uero non, ergo, &c. Minor probatur proposito hoc exemplo. Hæc propositio
nullus homo est lapis, probatur a priori & demonstratione directa ita, nullus
animal est lapis; sed omnis homo est animal; ergo nullus homo est lapis.
Argumentatione autem indirecta potest probari ita. Si hæc esset falsa, nullus
homo est lapis; ergo illius contradiçtoria esset uera scilicet, omnis homo est la-
pis; sed ex hac sequitur maximum absurdum, scilicet omnem hominem esse
inanimatum; ergo illa propositio, nullus homo est lapis, erat uera.

Caput

CAPVT XXIII. DE VNITATE, ET
DISTINCTIONE SCIENTIARVM.

ROXIMUM est ut scientia &c. Suum explicat Ari-
stoteles institutum tribus theorematibus. Primum est. Vna
scientia dicitur certior & perfectior altera. Primo, quia ostē-
dit rem esse, & quid res sit; & altera tantum ostendit rem
esse. Secundo dicitur perfectior, quia disputat de rebus a ma-
teria & sensibus separatis. Tertio dicitur aliqua scientia perfectior, quia ex
illius principiis & materia subiecta pendent alterius scientiæ principia &
materia subiecta.

Vna scientia & quæ &c. Secundum theorema. Illa scientia est una, quæ
est de uno subiecto habente eadem principia, & easdem proprietates per se cō-
uenientes illi subiecto. Ille uero scientiæ diuersæ sunt, quarum principia non
sunt eadem, uel quæ habent principia, quæ ita se habent, ut principia unius sub
alterius principiis contineantur. Hoc uero, probat Aristoteles, quia si sunt di-
uersa obiecta, & principia, cum sit resolutio, non pertinent ad eadem prima
principia; ergo necessario illæ scientiæ distinguuntur.

Iam fieri &c. Tertium theorema. Vna & eadem conclusio potest per di-
uersas demonstrationes confirmari: uaria enim sunt media, quibus eadem res
potest confirmari, ut hominem esse substantiam possumus confirmare, ex eo
quod homo est animal, & ex eo quod homo est uiuens, &c. Obseruat tamen,
huiusmodi uaria media posse desumi, uel ex eadem, uel ex diuersis categoriis.

DISPUTATIO DE VNI-
TATE SCIENTIARVM.

N hac disputatione inquiremus primo, in quo
consistat habitus scientiæ, siue principii scien-
tiæ actualis: nam huius disputationis præci-
puum institutum ex hoc pendet. Deinde agemus de unita-
te scientiarum. Ac tandem sermo erit de unitate Logicæ.

Aaaa

Quæstio

QV AESTIO I.

In quo consistat habitus scientiæ.

Diuiso q.

Habit
est facilitas

DIVIDITVR quæst. in duas partes. In prima satisfaciemus quæstioni. In secunda solucmus rationes oppositæ sententiæ.

IN PRIM A parte quæstionis sit assertio. Habitus scientiæ consistit in facilitate intellectus ad demonstrandas affectiones de objecto, cuius est habitus scientiæ. Hanc videtur sequi D. Thom. prima parte quæst. 4. articulo quarto, & legendus est hoc in loco Caietanus, ubi erudite hanc rem pertractat, & citat alios, qui de hac re disputant, & probatur patet primo ita. Scientia est vna simplex qualitas, ut loco citato docet D. Thom. sed, si consisteret in multitudine specierum intelligibilium, non esset vna simplex qualitas; ergo scientia, quæ est habitus, non consistit in multitudine specierum intelligibilium. Probatur maior. Quævis perfectio debet esse conformis cum re, quæ perficitur; sed res quæ per habitum scientiæ perficitur, scilicet intellectus noster, est vna simplex qualitas; ergo habitus scientiæ debet esse vna simplex qualitas. Minor etiam primi syllogismi probatur. Species diuersorum obiectorum specie, sunt specie diuersæ; sed ex speciebus specie diuersis non potest fieri vna tertia qualitas specie; ergo ex multis speciebus diuersorum obiectorum specie, non potest fieri vna simplex qualitas. Quare habitus scientiæ, quæ est vna simplex qualitas, non erit multitudo specierum intelligibilium.

Probatur secundo. Habitus scientiæ est id, quo aliquis redditur promptior ad demonstrandum proprietates de subiecto illius habitus scientiæ; sed per species intelligibiles non redditur aliquis promptior ad demonstrandum; ergo species intelligibiles non sunt habitus scientiæ. Probatur minor: quia multi sunt prædicti speciebus intelligibilibus Solis & Lunæ, & tamen non sunt prompti & faciles ad demonstrandas proprietates, & affectiones de Sole & Luna.

Probatur tertio: quia species sunt ad simpliciter operandum, & habitus solum sunt ad perfectius operandum; ergo &c. Tam etiam multi per vnā solam speciem possunt facile operari, eo quod habent facilitatem in potentia ex multiplicatis contemplationibus per illam speciem, quod non possunt præstare alii per multas species habentes.

Ultimo

Ultimo probatur, præsertim aduersos eos, qui existimant, rationem habitus scientiæ consistere in ordine inter multas species intelligibiles, quia si consisteret habitus scientiæ in tali ordinatione specierum intelligibilium; ergo cum ordo sit relatio, habitus scientiæ pertineret ad categoriam relationis: quare nec susciperet magis, nec minus, nec contraria: quæ omnia sunt absurda.

IN SEC V N D A parte quæstionis dices primo pro sententia illorum, qui tenent, habitum scientiæ consistere in multitudine specierum intelligibilium. Species intelligibiles simul cum intellectu sunt sufficiens principium ad intelligendum actum per demonstrationem; ergo non est cur habitus scientiæ in alia re constitutatur. Probatur antecedens. Species intelligibiles sunt principia intelligendi simpliciter, & si sint ordinatæ sunt principia recte & faciliter intelligendi; sed nil aliud requiritur ad rationem habitus scientiæ; ergo species intelligibiles ordinatæ sunt habitus scientiæ. Resp. verum esse, intellectum cum speciebus intelligibilibus esse sufficiens principium ad intelligendum, non tamen ad facilius & promptius intelligendum, & hoc desideratur ad rationem habitus: nam habitus, qui superadduntur potentiis, ut Philosophi docent, non sunt ad simpliciter operandum, sed ad operandum perfectius, & promptius.

Secunda ratio. Intellectus ex se potens est ad intelligendum quemadmodum quævis potentia ad percipiendum suum obiectum, & per species intelligibiles fit facile potens ad intelligendum; sed id, quo intellectus fit facilis ad intelligendum, est habitus; ergo ratio habitus in scientia consistit in multitudine specierum intelligibilium. Resp. intellectum ex se esse causam vniuersalem ad omnia intelligenda, est enim, ut Arist. docuit in libris de Anima, veluti tabula rasa: determinatur tamen ad intelligendas res determinatas per species intelligibiles, & facilitatur & redditur promptior per habitus superadditos. Quare ratio habitus scientiæ non consistit in multitudine specierum intelligibilium repræsentantium multas conclusiones demonstrationum multarum, sed potius in promptitudine & facilitate illius conclusionis, quæ remanet in intellectu ad eliciendum habitum demonstrationis circa obiectum, cuius est habitus. Hiis etiam accedit, gigni aliquando habitum scientiæ per vnā solam demonstrationem, & ex consequenti per solam vnā speciem intelligibilem conclusionis demonstrationis.

Aaaa 2

Quæst.

Diuisio 1.

IVIDITVR quæst. in quinque partes. In prima proponemus quæ certa sunt. In secunda adducemus obseruationes. In tertia satisfacimus quæstioni. In quarta proponemus sententias oppositas, & soluimus illarum rationes. In quinta obiter nonnulla dicemus de unitate Logicæ.

IN PRIM A parte quæst. primo certum est, non esse quæstionem de unitate numerica: nam hanc scientiæ desumunt a subiecto quemadmodum & alia accidentia.

Secundo certum est, scientiam in ratione habitus conuenire cum aliis intellectus habitibus, & insuper cum habitu primorum principiorum conuenire in ratione habitus necessarij speculatiui, vt diximus supra disp. sexta: & differre ab illo, quia ille sit sine discursu, habitus vero scientiæ medio discursu adquiritur.

Tertio certum est, scientiam aliam esse quia, & aliam esse scientiam propter quid: & scientiâ quia ex parte medijs differre a scientia propter quid specie, vt diximus cum Arist., & in disputatione de demonstratione q. 4. Remanet ergo dubitatio, a quo sumat habitus scientiæ propter quid unitatem specificam. Prius tamen explicandum est, an sint plures habitus scientiæ specie: nam si tantum est vna scientia specie rerum omnium, non est cur inquiramus, a quonam sumant scientiæ unitatem specificam.

Antonij Mirandulani opinio.

Antonius Mirandulanus, vt refert Pater Pererius primo physico cap. 8. existimat, omnium rerum esse vnâ scientiam: quam sententiam tam rationibus, tam etiam Arist. testimonijs confirmat. Sed ibidem Pater Pererius eleganter certe hanc proponit sententiam, & reiecit, & illius argumentis & testimonijs Arist. satisfacit, docetque Arist. varijs in locis scientiam diuisisse in multas species. Inquirimus ergo iam, hoc supposito, a quonam sumant scientiæ unitatem specificam.

1. Obseru.

IN SEC V N D A parte quæstionis sit prima obseruatio. Obiectum aliud est materiale, & aliud est formale, & hoc aliud quo, & aliud quod. Quid ista sint, diximus quæstione de obiecto Logicæ. Sed interim obseruandum est, obiectum formale quo nihil aliud esse, quam abstractionem: abstractio enim est separatio vnus ab alio, quæ duplex est: alia realis, vt separatio animi a corpore, & alia ra-

alia rationis, quæ sit a potentia cognoscente illa scilicet, qua potentia cognoscentis in suo obiecto materiali percipit vnâ rem non cognitis alijs, vt diximus eadem quæst. 1. Præterea huiusmodi abstractio rationis alia est sensus, & alia intellectus. Omissa abstractione sensus, quæ non attinet ad præsens negotiû, abstractio intellectus alia sit per secundam operationem, quando scilicet per intellectus perceptionem, per enunciationem, quæ est diuisio, vnâ rem de alia negamus, verbi gratia, homo non est lapis: modo ergo non disputamus de hac abstractione. Alia vero est abstractio intellectus, quæ pertinet ad primam illius operationem, quando scilicet percipit intellectus simplici apprehensione vnâ rationem, vel vnâ rem, non cognitis alijs, quæ in obiecto continentur. Præterea hæc abstractio duplex est: alia per quam separamus naturâ vniuersam a proprietatibus & conditionibus indiuiduantibus, verbi gratia abstractio, qua percipimus hominem in multis nulla habita ratione conditionum, per quas illa natura est contracta in inferioribus: & hæc abstractio est, per quam fit vniuersum formale, vt diximus quæst. 7. de vniuersis, appellaturque abstractio precisiva. Alia vero est, per quam percipimus aliquam rationem alicuius obiecti materialis non cognitis alijs rebus, quæ in illo obiecto continentur, ita tamen, vt nulla habeatur ratio, an illa natura sit superior, vel inferior, vniuersa, vel singularis: verbi gratia in Medicina, considerare medium hominē, vt quid sanabile est, non cōsideratis alijs rationibus, quæ in homine sunt, est abstractio, de qua modo loquimur.

Secunda obseruatio. Abstractio in scientiis non est aliquid distinctum realiter a rationeque, sed tantum ratione, verbi gratia in Philosophia naturæ ratioque obiecti est natura, & abstractio sub qua disputat Philosophus naturalis de ente naturali nihil aliud est realiter, quam natura: differt tamen ratione, quia proinde abstractio Philosophus naturalis, quia tantum considerat suum obiectum ea ratione, qua est ens naturale. Et probatur ratione: quia abstractio rationis, quam omnes concedunt in obiectis scientiarum, nihil aliud est, quam consideratio vnus rationis obiecti, absque consideratione aliarum rationum, quæ in tali obiecto continentur. Quare nulla ratione admittimus illam generalem fere omnium diuisionem, qua diuidunt abstractionē in eam, quæ est a materia sensibili in particulari, & in eam, quæ est a materia sensibili in communi, & tandem in eam, quæ est a materia intelligibili: docent enim Philosophi, scientias constitui, & distingui specie per huiusmodi tres abstractiones. Sit ergo hoc certissimum fundamentum

558 *Quest. 2. disput. de unitate scientiarum.*

in hac quaestione abstractionem in scientia nihil aliud esse, quam considerationem obiecti materialis sub aliqua ratione, non consideratis aliis rationibus, quæ in illo obiecto materiali continentur: verbi gratia in Philosophia naturæ abstractio obiecti, quod est ens naturale, nihil aliud est, quam consideratio entis naturalis ut naturale est, sine consideratione aliarum rationum, quæ in illo ente naturali continentur.

1. A assert. **I N T E R T I A** parte quaestionis sit assertio. Scientia in cōmuni non est genus supremum, sed interiectum. Probat: quia supra scientiam datur habitus, & habitus continetur sub prima specie qualitatis, & prima species qualitatis sub qualitate, quæ est genus supremum.

2. A assert. Secunda assertio. Hæc ratio communis generica interiecta in scientia desumitur ex eo, quod est habitus per discursum constantem ex necessariis & certis. Hæc assertio satis constat ex capite tertio, ubi docuimus in quaestionibus, scientiam in cōmuni continere sub se scientiam eidentem, quæ naturalis est, & scientiam ineidentem, quæ est Theologia. Constituitur ergo scientia in hac unitate generica per discursum, qui fit ex propositionibus veris, certis, & necessariis.

3. A assert. Tertia assertio. Hæc ratio communis generica scientiæ diuiditur in duas species interiectas, scilicet in scientiam a posteriori, siue per demonstrationem quia, & in scientiam a priori per demonstrationem propter quid. Istæ enim scientiæ differunt per mediā, quia medium in demonstratione propter quid non solum probat necessario rem esse, sed etiam cur sit: mediū vero in demonstratione quia, demonstrat solum necessario rem esse. Hanc assertionem, & quæ in eius explicationem diximus, docuit Aristoteles capite decimo, & nos etiam docuimus cum eo eodē capite, & in quaestionibus illius.

4. A assert. Quarta assertio. Scientia propter quid desumit unitatem speciei infimæ a ratione formali sub qua, quæ nihil aliud est quam abstractio: ratio enim sub qua, siue obiectum formale quo nihil aliud est, quam consideratio obiecti sub tali ratione formali sine rationum aliarum formalium consideratione, quæ in tali obiecto continentur: & hanc rationem formalem comitatur necessario in quavis scientia, una specie determinatum genus principiorum. Licet enim in quavis scientia sint diuersa principia, si sumantur principia in genere rei, omnia tamen conueniunt, si sumantur formaliter, & in genere scibilis, id est ut omnia ordinantur ad demonstrandas affectiones

Quest. 2. disput. de unitate scientiarum. 559

fectiones de subiecto materiali scientiæ sub illa ratione formali, id est secundum abstractionem, secundum quam talis scientia disputat de suo obiecto. Hæc conclusio hoc modo explicato probatur manifeste ex Aristotele, qui hoc capite docuit, scientias distinguere per obiecta & principia, ubi intelligit omnia illa principia, quæ ordinantur ad demonstrandas affectiones in tali scientia de obiecto materiali, ut consideratur sub illa abstractione, siue ratione formali.

Ex dictis infero, scientiam naturalem propter quid esse genus ultimum, & diuidi immediate in omnes scientias naturales propter quid: scientiam vero propter quid in cōmuni diuidi in scientiam propter quid, quæ est Theologia, & in scientiam propter quid naturalem.

Infero secundo, rationem scientiæ in cōmuni esse, ut sit habitus per discursum constantem ex propositionibus veris, & necessariis. Deinde, si istæ propositiones necessariae solum ostendant rem esse, constituunt scientiam quia: si vero ostendant causam rei, constituunt scientiam propter quid. Rursus scientia propter quid, si fiat per discursum constantem ex altera propositione de fide, quæ licet sit obscura, & ineidens, est tamen certissima, constituit Theologiam: si vero constet ex propositionibus lumine naturali cognitis, constituit scientiam naturalem, quæ genus ultimum est, & immediate diuiditur tanquam in species infimas in omnes scientias naturales propter quid.

Sed quæres, qua ratione distinguantur etiam scientiæ naturales quia. Respondemus distinguere etiam eodem modo, quo distinguuntur scientiæ naturales propter quid, scilicet per diuersam abstractionem, siue rationem formalem sub qua, quæ quidem ratio in Philosophia verbi gratia naturæ in scientia quia, & propter quid conuenit tantum analogice, quemadmodum corporeum, & incorporeum in substantia, & qualitatibus: & successuum, & permanens in quantitate continua & discreta, ut diximus in libro de Categoriis.

I N Q V A R T A parte quaestionis proponendæ sunt oppositæ sententiæ. Mominales quæst. 3. prologi Sententiarum, & alii existimant, scientias sumere unitatem specificam a conclusionibus, ita ut quælibet demonstratio diuersæ passionis, & proprietatis diuersam producat scientiam specie. Sed hæc sententia non est recta. Primo: quia maior est unitas in habitibus quam in actibus, qui ab illis oriuntur, ut diximus quaestione secunda præ-

Sentē No-
minalium

misilicet maior etiam est unitas, quæ reperitur in potentia, quæ unitas quæ reperitur inter habitus, qui sunt in illa potentia, ut ibidem diximus. Secundo: quia ut se habet potentia ad actus, ita habitus ad actus; sed una potentia specie potest habere multos actus inadæquatos; ergo & unus habitus poterit efficere multos actus inadæquatos. Tertio: quia, ut omnes concedunt, eadem est moraliter virtus, qua volumus finem, & media; & actus volendi finem distinguitur ab actu volendi media: tum etiam eadem charitate per distinctos actus diligimus Deum, & proximum; ergo ab eodem habitu poterunt multi actus promanare: quare oppositæ sententiæ argumentis satisfaciamus.

1. Argum. Dices ergo primo pro hac sententia. Scientiæ distinguuntur specie per actus; sed actus circa diuersas conclusiones sunt distincti specie; ergo habitus circa diuersas conclusiones sunt distincti specie. Resp. scientias distingui specie per actus adæquatos, non tamē per actus diuersos inadæquatos. Quid sint actus adæquati, dicemus infra.

2. Argum. Dices secundo. De eodem obiecto non potest quis eodem habitu cognoscere per scientiam vnā conclusionem, & errare circa aliam conclusionem; sed aliquis in Philosophia verbi gratia habet alicuius conclusionis scientiam, & alterius errorem; ergo habitus Philosophiæ non est vnus: quare solum desumitur unitas in habitibus ex actu circa diuersam conclusionem. Resp. concedendo totum syllogismum, & negando illationem. Ratio est: quia ex eo aliquis, qui tantum habet habitum scientiæ propter quid in Philosophia naturæ verbi gratia, potest circa aliquam conclusionem errare de obiecto Philosophiæ naturæ, quia habitus Philosophiæ latitudinem habet, & potest extendi ad multas conclusiones: quare ex eo aliquis circa aliquam habet errorem, quia etsi habeat habitum scientiæ Philosophiæ naturæ, tamē non habet illum extensum ad omnia, quæ per habitum Philosophiæ possunt cognosci, sed circa aliqua particularia habet opinionem.

Scotiopr. Scotus quæst. 3. prologi, Durandus, & alii docent, scientias distingui specie per diuersa principia, in quæ resoluuntur: quæ sententia probatur primo: quia Arist. hoc capite docuit, illas scientias esse diuersas, quæ habent diuersa principia, vel quæ ita se habent, ut principia vnius non contineantur sub principiis alterius. Hæc tamen sententia, quamuis probabilis sit, & multis placeat, nobis tamen non placet: sequeretur enim ex ea, esse fere infinitas scientias, quod videtur absurdum. Sequela probatur: quia tot sunt prima prin-

cipia,

cipia, quot sunt species & genera rerum, nam cum de eorum est ad definitionem essentialē cuiusvis speciei, vel generis, tunc de eorum etiam est ad primum principium. Auctoritati Arist. resp. verum esse illas scientias esse distinctas, quæ habent distincta principia, & distincta obiecta: inde tamen non sequitur, unitatem specificam in scientiis desumendam esse ex principiis.

IN QUINTA parte quæst. quæres an Logica, quæ est scientia sit vna specie. Resp. Logicam esse vnā scientiam unitate generica, & non unitate generis infimi, sed potius generis interiecti. Probatur manifeste ex dictis. Scientia quia & propter quid solum conueniunt genere interiecto: ut constat ex dictis; sed scientia, quæ est Logica, est scientia quia, & propter quid; ergo &c. Probatur minor: quia in Logica dantur demonstrationes quia, & propter quid. Sed dices. Quæstione tertia præcedenti diximus, Logicā esse vnā scientiam specie infimi; ergo non recte modo docemus, Logicam solum habere generis interiecti unitatem. Resp. negando consequentiam: nam modo loquimur de Logica, quæ est scientia quia, & propter quid: quæst. vero citata sermo erat de Logica tantum, quæ est scientia propter quid.

QVÆRES iterum, qua ratione conueniant Logica, quæ est scientia quia, & Logica, quæ est scientia propter quid. Resp. iuxta nomen, Logica, analogice tantum conuenire: iuxta nomen, scientia, conuenire synonymice in ratione generica. Si enim propriæ rationes & intrinsecæ differentia, per quas constituuntur cognitiones, considerentur, de eodem obiecto possunt esse permultæ cognitiones non solum specie, verum etiā genere distinctæ: ut de obiecto Logicæ sub ratione entis rationis potest esse scientia quia, & propter quid, quæ genere interiecto conueniunt. Potest etiam esse ars, quæ ab illa communi ratione scientiæ essentialiter differt, & conuenit cum illa in ratione superiori habitus. Potest præterea esse opinio, quæ ab habitu essentialiter differt, conuenit tamen cum illo essentialiter in superiori ratione, quæ est cognitio. Idē iudiciū est in aliis scientiis, verbi gratia in Philosophia naturæ, in Metaphysica &c. Si vero non considerentur propriæ & intrinsecæ differentia, sed potius ratio extrinseca, quæ desumitur ab obiecto, omnes cognitiones de eodem obiecto in hac ratione, quæ ab extrinseco desumitur, conueniunt. Nullum enim est absurdum, ea quæ sunt multa in vno genere, efficere vnum in alio: domus enim verbi gratia multiplex est, si considerentur illa ex quibus componitur iuxta proprias rationes: si vero considerentur omnia, ex quibus domus

Bbbb

compo-

componitur, ut concurrunt ad compositionem domus, ex omnibus illis, & ex forma domus, fit una domus.

CAPVT XXIII. QVARVM RERVM
SIT SCIENTIA.

HORVM autem, quæ casu, &c. Docet de rebus, quæ casu & fortuito fiunt, nullam esse scientiam: quia scientia est de rebus necessariis, scilicet de his, quæ ut plurimum eueniunt; at quæ casu fiunt, nec plerumque eueniunt, neque semper. Dixit Arist. dari scientiam de his, quæ ut plurimum eueniunt, propter multas res naturales, quæ non semper eueniunt, tamen de illis datur scientia, quia quotiescunque eueniunt, eueniunt eodem modo, ut diximus in quæst. disput. de Scientia.

Ac ne per sensum quidem, &c. Docet præterea, non dari scientiam per sensum: quia sensus percipiunt singularia, scientia uero est de rebus uniuersis, & perpetuis. Obseruat tamen Arist. solum docuisse per sensum non dari scientiam de rebus: reddit uero rationem, scilicet, quia sensus percipiunt res singulares, & de rebus singularibus non datur scientia: quod intelligendum est de scientia actuali, ut diximus in disputatione de obiecto scientiæ.

Illud tamen fieri potest, &c. Obseruat præterea, cognitionem rerum singularium multum conducere ad scientiam: quia ex singularibus iterum atque iterum sensu perceptis indagamus causam, per quam de rebus uniuersis habemus scientiam. Unde colligit, scientiam rerum uniuersalium præstantiorem esse aliis omnibus cognitionibus, excepta cognitione primorum principiorum.

Veruntamen quædam, &c. In fine capituli obseruat, sensus esse maxime necessarios, tum ad explicandas quæstiones, tum ad colligendum uniuersum ex singularibus: ex imbecillitate enim sensuum aliquando alicuius quæst. sensum ignoramus: uerbi gratia cur uerum sit lucidum, si enim aliquis esset perspicacissimo usu præditus, intueretur in uitro esse quosdam poros & meatus, per quos cum lumen immitatur, redditur uerum lucidum & transparens.

CAPVT XXV. NON ESSE EADEM
PRINCIPIA OMNIUM SCIEN-
TIARVM.

Quæ in hoc capite ab Aristotele docentur, nullius fere sunt momenti.

CAP.

CAPVT XXVI. QUA RATIONE DIF-
FERANT SCIENTIA ET OPINIO.

SCIENTIA & res, &c. In principio capituli proponit Arist. quædam discrimina inter scientiam & opinionem. Scientia est illorum, quæ non possunt aliter se habere: opinio uero illorum, quæ possunt aliter euenire. Differunt secundo: quia opinio est in rebus ueris & falsis: quare opinabiles propositiones nullo certo fundamento inniuntur: erit ergo opinio cognitio infirma, incerta, & cum formidine: scientia uero, cum sit de rebus quæ nequeunt aliter euenire, est cognitio firma, certa, & sine formidine. Tercio differunt ex communi modo loquendi: quia, qui opinatur, arbitratur rem aliter euenire posse: qui uero habet scientiam, existimat rem non posse aliter euenire.

Differunt
scientia &
opinio.

Exiit autem, &c. Iam duas pertractat quæstiones. Prima, an de una & eadem re possimus habere simul scientiam & opinionem. Secunda uero est, an scientia & opinio sit eadem cognitio. Huic secundæ quæstioni primo respondet docens, scientiam & opinionem non esse eandem cognitionem: quia scientia est cognitio rei necessaria, quam nos etiam existimamus esse necessariam, & per medium necessarium: opinio uero est cognitio rei non necessaria, uel quam existimamus non esse necessariam, uel per medium non necessarium.

Neque uero quidem, &c. Respondet primæ quæstioni, de eadem omnino re non posse eundem hominem simul scientiam, & opinionem habere, posse tamen aliquo modo: id est de eadem conclusione non potest quis habere scientiam & opinionem, potest tamen de obiecto illo, de quo est talis conclusio. Sed de his quæst. hæc sufficiant modo, quia diffusius sunt a nobis pertractandæ.

CAPVT VLTIMUM DE
SOLERTIA.

SOLERTIA uero, &c. Inquit, solertia est perspicacitas quædam intellectus, per quam statim nobis occurrit medium in quauis quæst. ut si quis animaduertens eam partem lune, quæ ad solem est conuersa, semper esse lucidam, existimaret causam esse, quia luna accipit lumen a sole, iste solers esset. Hoc idem explicat propositis aliis exemplis. Atque hæc de textu primi libri de Demonstratione.

DISPUTATIO IN QVA
AGITVR DE OPINIONE.

*Q*UAE Aristot. docuit cap. 26. de opinione, hac disputatione pertractabimus, & absol-
uemus sex questionibus, quibus precipue ex-
plicabimus opinionis naturam, & distinctio-
nem illius ab aliis cognitionibus intellectus, tum etiam an
possint esse simul scientia & opinio.

QVAESTIO I.

An scientia distinguatur ab opinione.

Divisio q.

1. Obser.

2. Obser.

*I*VIDITVR quest. in tres partes. In prima pro-
ponemus observationes. In secunda satisfacimus
questioni. In tertia soluemus oppositas rationes.

*I*N PRIM A parte questionis sit prima obser-
uatio. Opinio, vt diximus cum Arist. cap. 26. est cogni-
tio incerta, infirma, & cum formidine.

Secunda observatio. Ad rationem scientiae tria requiruntur ne-
cessario, scilicet vt sit cognitio necessaria ex parte rei cognitae, ex
parte medii, & ex parte intellectus: & si sit scientia naturalis requi-
ritur praeterea, vt sit euidens & manifesta: si enim aliquid ex his de-
ficiat, non dicitur scientia, sed opinio. Ratio est: quia bonum pro-
manat ex integra causa, malum vero ex quocunque defectu, & opi-
nio respectu intellectus aliquo modo est malum, & scientia est bo-
num. Quare scientia debet habere omnes condiciones requisitas,
scilicet necessitatem ex parte obiecti, medii, & intellectus: si enim
aliquid ex his deficiat, non est scientia, sed opinio. Vnde hoc infer-
tur, quod certe observatione dignum est. Quando enim dicitur ab
Arist. opinionem esse de contingenti, non sumitur contingentia
prout opponitur tantum necessitati obiecti, sed etiam, prout oppo-
nitur contra medium necessarium, & contra modum intelligendi
necessa-

necessarium: deficiente enim aliqua ex tribus necessitatibus, cog-
nitio non est scientia, sed opinio. Reliqua observatione digna, satis di-
cta sunt supra in disputatione de Scientia.

*I*N SECUNDA parte questionis sit assertio. Recte assign-
navit Arist. discrimen inter scientiam, & opinionem. Probatur as-
sertio. Nullus est modus praestantior ad constituendam differen-
tiam inter cognitiones, quam ex parte obiecti, medii, & modi, quo
adquiruntur; sed sic assignat Arist. discrimen inter scientiam & opi-
nionem, dixit enim scientiam esse de obiecto necessario, per medium
necessarium, & modo necessario; & opinionem esse de obiecto co-
tingenti, per medium contingens, & modo contingens; ergo Arist.
recte assignavit discrimen inter scientiam & opinionem.

*I*N TERTIA parte quest. dices primo. Differentia ex par-
te nostri modi cognoscendi non diuersificat habitus specie, sed ta-
tum illos potest diuersificare ex parte obiecti; ergo non recte assign-
navit Arist. discrimen inter scientiam & opinionem dicens, ad scien-
tiam requiri etiam necessitatem ex parte modi cognoscendi. Respon-
demus negando antecedens. Ratio est: quia differentia ex parte mo-
di cognoscendi redundat in rationem obiecti: quia, vt docet diuus
Thomas 1. par. quest. 65. art. 3. obiectum intellectus, et si de se sit
necessarium, apud eum tamen, qui non cognoscit illud per medium
necessarium, & modo necessario, non est necessarium.

Dices secundo. Vel res est contingens, vel necessaria, vel impos-
sibilis: si impossibilis; ergo fallitur intellectus, quia illam cognoscit
tanquam contingentem: si necessaria; ergo etiam fallitur intelle-
ctus illam iudicando contingentem; ergo solum illa cognitio, quae
est de re contingenti per se, potest esse opinio: quare non recte do-
cuit Arist. cognitionem de re necessaria per medium contingens,
aut per modum contingentem, esse opinionem. Respondemus, con-
tingentiam aliam esse ex parte rei, & aliam ex parte intellectus, &
aliam ex parte medii: licet ergo, si loquamur de contingentia ex
parte obiecti, recte probeat argumentum; tamen nullius est momenti,
cum contingentia triplex sit modo dicto.

QVAESTIO II.

An opinio sit habitus intellectus.

*Q*VAESTIO haec brevis est, & facilis, ac proinde non
est cur in partes diuidatur. Ratio dubitandi in hac quest.
est: quia Aristoteles loquens de habitibus intellectus, qui

versantur circa verum, solum connumeravit quinque, scilicet intelligentiam, scientiam, artem, prudentiam, & sapientiam.

Sit observatio. Habitus alius est secundum rem, & alius secundum modum, ut diximus cap. de qualitate quaestione quarta.

Sit prima assertio. Opinio non est habitus secundum rem. Probatur. Qualitas quae ex sua natura est facile separabilis, non est habitus secundum rem; sed opinio ex sua natura est qualitas facile separabilis; ergo, &c. Minor probatur. Qualitas, quae pendet ab aliqua causa contingenti respectu suae conservationis, ex sua intrinseca ratione est facile separabilis; sed sic se habet opinio; ergo, &c. Probatur minor: quia opinio in sua conservatione pendet vel ab obiecto, vel modo contingenti, vel a modo cognoscendi contingenti.

Secunda assertio. Opinio est affectio secundum rem, & habitus secundum modum. Probatur assertio ex definitionibus affectionis secundum rem, & habitus secundum modum.

Rationi dubitandi respondemus, Arist. intelligendum esse de habitibus secundum rem: hi enim, qui semper circa verum versantur, tantum sunt quinque. Quando vero Arist. & alii multi Philosophi docent, opinionem esse habitum, intelligendi sunt de habitu secundum modum. Sed dices. Habitus fidei divinae semper inclinat in verum, & tamen non continetur sub aliquo ex illis quinque; ergo non recte diximus cum Arist. tantum esse quinque habitus intellectus, qui semper inclinant in verum. Respondemus negando consequentiam: nam Arist. non cognovit habitum fidei divinae, imo nec nos illum cognoscimus lumine naturali, quemadmodum neque Theologiam: intelligendus ergo est Arist. de habitibus lumine naturali cognitis.

Dubitatio
quædam

QV AER ES tamen, an opinio differat ab aliis habitibus secundum modum, scilicet a dubio, suspitione, & solertia. Respondemus differre ab illis essentialiter: dubium enim nihil aliud est essentialiter, quam in differentia intellectus sub opposita iudicia: suspicio vero est inclinatio intellectus in alteram partem contradictionis, non tamen plena & deliberata omnino: solertia vero est coniectura de medio facili & tempore breui: opinio tandem est inclinatio intellectus omnino determinati ad alteram contradictionis partem, sed cum formidine oppositae sententiae: quare omnes isti habitus secundum modum inter se differunt specie.

QV AER ES praeterea, an principia opinabilia pertineant ad habitum eundem, ad quem pertinent conclusiones opinabiles. Ratio dubitandi est: quia principia scientiae pertinent ad distinctum habitum,

habitum, scilicet ad intelligentiam. Respondemus hac assertione. Principia opinabilia pertinent ad habitum, ad quem pertinent conclusiones opinabiles. Probatur primo: quia nullum principium opinabile est per se notum, sed omne potest probari per aliud medium probabile. Secundo, quia medium quod est commune, nunquam variat rationem habitus; sed ad conclusionem opinionis semper sumitur medium commune; ergo illud nunquam variat rationem habitus.

Rationi dubitandi respondemus, disparem esse rationem: quia cum scientia semper procedat ex propriis, & immediatis, quae sine discursu ex sola terminorum cognitione cognoscuntur, proinde illorum habitus debent necessario distingui specie ab habitu scientiae, qui fit per discursum: in opinione vero tam principia, quam conclusiones cognoscuntur per media communia per discursum: quare omnia pertinent ad eundem habitum opinionis.

QVAESTIO III.

An fides & opinio differant essentialiter.

IVIDITVR quaestio in tres partes. In prima proponemus rationes dubitandi, & observationes. In secunda satisfaciemus quaestioni. In tertia solvemus argumenta.

IN PRIMA parte quaest. est prima ratio dubitandi. Alia est ratio credibilis, & alia opinabilis; sed credibile pertinet ad fidem, & opinabile ad opinionem; ergo fides & opinio habent distinctas rationes, & ex consequenti essentialiter distinguuntur. Probatur maior: quia medium credibilis est, testimonium, at medium opinionis est causa, vel effectus communis.

Secunda ratio dubitandi. Sicut Theologia procedit ex fide divina, ita opinio ex fide humana; sed Theologia & fides divina differunt essentialiter; ergo opinio & fides humana differunt essentialiter.

Sit observatio. Quid sit opinio, constat ex superioribus: fides vero quatuor significat praecipue. Primo fidelitatem in dictis & contractibus, & inde sumpsit fides nomen. Dicitur ergo fides, quasi fiat dictum: sic illam accepit Cicero. 1. de Offi. & S. Tho. multis in locis. Secundo significat fides fiduciam, vel confidentiam: & in hac signifi-

Principia
opinionis
pertinent
ad habitum
opinionis.

Significa-
tiones fi-
dei.

significatione sumptus Christus nomē fidei, cum dixit Magdalene, fides tua te saluam fecit: id est fiducia, siue confidentia tua. Tertio significat fides rectum conscientie dictamen, iuxta illud D. Pauli, quod non est de fide, peccatum est: id est quod non est iuxta rectum conscientie dictamen, peccatum est. Quarto significat fides creditatem, qua credimus aliquid dicenti: & si dicens fuerit Deus Opt. max. dicitur fides diuina: si vero fuerit homo, vel Angelus, dicitur fides humana. Questio ergo procedit de fide humana in hac quarta significatione sumpta.

Opinio & fides una non differunt essentialiter.

IN SECUNDA parte quaest. sit assertio. Opinio & fides humana non differunt essentialiter, sed accidentaria tantum ratione. Explicatur assertio. Fides est vehemens opinio per testimonium dicentis: opinio vero est cognitio non ita vehemens, quia est per medium commune, siue illud sit causa, siue effectus. Differunt ergo fides humana & opinio tanquam perfectum, & imperfectum intra eandem speciem. Hæc assertio est Durandi quaest. 1. prologi Sententiarum, & aliorum, & probatur ratione. Quod est probabile, pertinet ad opinionem; sed quæ cognoscuntur fide humana, sunt probabilia; ergo, &c. Probatur minor: quia probabile, ut docuit Aristoteles 1. Top. cap. 1. est, quod videtur omnibus, vel pluribus, &c. ergo est probabile: ergo pertinet ad opinionem: ergo fides humana & opinio non distinguuntur essentialiter. Probatur secundo. Multa sunt probabilia, & pertinent ad opinionem, quia fuerunt dicta ab antiquis Philosophis; sed quæ creduntur, quia fuerunt dicta pertinent ad fidem; ergo multa, quæ pertinent ad fidem, sunt probabilia, & pertinent ad opinionem: quare non distinguuntur essentialiter.

Ex his infertur conclusio deductas ex his, quæ immediate sunt de fide humana, essentialiter ad eundem habitum fidei humanæ pertinere: quare hæc quatuor, scilicet principia ex quibus sit opinio, opinio, principia ex quibus sit fides humana, & fides humana ad eundem habitum pertinent essentialiter, nempe ad habitum opinionis.

Solutio 1. rationis dubitandi.

IN TERTIA parte quaest. primæ rationi dubitandi resp. distinguendo minorem ita. Alia est ratio accidentaria, concedo: essentialis, nego. Probationi resp. similiter, illa diuersa media solum variare cognitionem accidentaria ratione.

Solut. 2. rationis.

Secundæ rationi resp. longe disparem esse rationem: quia non omnes conclusiones opinabiles ortum habent ex fide humana: at omnes conclusiones theologicæ ortum habent ex fide diuina, tum etiam.

etiam, quia fides diuina immediate innititur lumini supernaturali, & Theologia immediate nostro discursui, & mediate fidei: quare differunt essentialiter. At vero tam fides humana, quam opinio innituntur eodem principio extrinseco salubili, quod vel est testimonium hominis dicentis, vel medium commune, siue sit causa, siue effectus.

Sed dices. Per argumenta probabilia sit fides, ut Arist. & omnes dialectici docent: asserunt enim omnes, finem Dialecticæ esse fidem; ergo fides & opinio neque accidentaria ratione differunt, cum fides humana non solum fiat per testimonium, sed etiam per rationem probabilem & dialecticam. Resp. fidem proprie significare cognitionem ex solo testimonio dicentis, at vero quia essentialiter est idem cum opinione, proinde fides humana & opinio passim confunduntur, & pro eodem usurpantur. Fides ergo, quæ finis est Dialecticæ, significat utrumque: nam aliquando sit fides a dialectico per argumentationem, & aliquando per testimonium humanum. Quare fides humana significat assensum probabilem, siue sit per discursum, siue per testimonium. Sic ergo intelligendus est Arist. 3. de Anima capite tertio quando docet, quod opinionem sequitur fides.

QVAESTIO IIII.

Vtrum incertitudo, & formido sint de ratione opinionis.

DIVIDITVR quaest. in tres partes. In prima proponemus obseruationes. In secunda adducemus assertiones. In tertia soluemus rationes oppositas.

IN PRIM A parte quaest. sit prima obseruatio. Nomine opinionis intelligimus in hac quaest. opinionem, & fidem humanam, cum istæ, ut ex superiori quaest. constat, non differant essentialiter.

Secunda obseruatio. Certitudo triplex est: alia ex parte subiecti, quæ ortum habet ex nimia affectione voluntatis circa res creditas; alia ex parte obiecti, quæ nihil aliud est, quam quod appareat obiectum tali modo cognitum, ut illi non possit subesse falsum: & alia ex parte medii, ita ut medium per quod sit cognitio sit certum, ut diximus disputatione de scientia quaest. secundæ. Ita similiter incertitudo triplex est: alia ex parte subiecti, quando scilicet cognoscens ex se non firmiter adhæret rei, quam cognoscit: alia ex parte

Cccc

obiecti.

1. Argum.

Diuisio q.

1. Obser.

Certitudo triplex est.

obiecti, quando scilicet obiectum ita est cognitum, ut videatur posse illi subesse falsum: & alia ex parte mediæ, quando scilicet illud non est certum.

Tertia observatio. Formido duplex est: alia ex parte subiecti, quæ nil aliud est, quam actus voluntatis, quo timemus alteram partem contradictionis esse veram, & eam, quæ a nobis cognoscitur, esse falsam: & alia est formido ex parte obiecti, quæ nil aliud est, quam obiectum ex sua natura tale esse, ut causet in voluntate actum formidandi.

IN SECUNDA parte quæst. sit prima assertio. Incertitudo ex parte subiecti, scilicet intellectus non est de ratione opinionis, & fidei humanæ. Probatur: quia multi non solum opinionibus, sed etiam suis erroribus ita firmiter adhærent, ac si essent cognitiones certissimæ.

1. Assertio. Secunda assertio. Incertitudo ex parte obiecti non pertinet essentialiter ad rationem opinionis, & fidei humanæ. Probatur assertio quia de obiecto certissimo interdum habemus cognitionem, quæ est opinio, ut patet in multis opinionibus Theologiæ.

3. Assertio. Tertia assertio. Formido ex parte subiecti non est de intrinseca ratione opinionis, & fidei humanæ. Probatur eodem modo ac prima assertio: quia scilicet multi suis opinionibus sine aliqua formidine adhærent.

4. Assertio. Quarta assertio. Formido ex parte obiecti non est de intrinseca ratione opinionis & fidei humanæ. Probatur assertio eodem modo ac secunda.

5. Assertio. Ultima assertio. Formido & incertitudo, prout abstrahunt a formidine & incertitudine obiecti & subiecti, sunt de intrinseca ratione fidei humanæ & opinionis, id est de intrinseca ratione fidei humanæ, & opinionis est, ut sit cognitio incerta & cum formidine, siue incertitudo ortum habeat ex obiecto, siue ex subiecto, siue ex medio, siue ex omnibus simul. Hæc assertio est manifesta ex disput. de scientia, in qua docuimus, hanc triplicem certitudinem esse de ratione scientiæ, ita ut si aliqua ex his desit, maneat opinio.

IN TERTIA parte quæstionis contraria sententia est D. Soto, qui existimat, incertitudinem non esse de ratione opinionis, & hoc probat: quia multi ita suis opinionibus præbent assensum certissimum, ac aliis rebus certissimis, quas scientia cognoscunt: huic enim, inquit tam manifesto errori, scilicet Messiam nondum venisse, ita præbent assensum certum, ac si esset res certissima. Sed respondemus, hoc solum probare, ex parte pravi affectionis voluntatis

tatis incertitudinem non esse de intrinseca ratione opinionis, quod nos libenter concedimus.

Sed dices. Incertitudo est de ratione opinionis; ergo accrescente opinione, crescit in illa incertitudo. Resp. negando consequentiā: quia incertitudo ex parte obiecti, quæ est de intrinseca ratione opinionis, nunquam crescit, etiam si crescat opinio: crescit tamen certitudo secundum gradus, quamvis non in essentia, quando decrevit opinio: sed non decrevit ita, ut accedat ad alterum ex extremis, id est ad verum & falsum, sed potius intra naturā mediæ potest crescere, & decreverit: quemadmodum pallidus color, qui mediū est inter album & nigrum, potest crescere in ratione pallidi, absque eo quod accedat ad album, vel nigrum colorem. Mediæ enim qualitates, ut 1. phy. q. 3. de maximo & minimo diximus, possunt sine fine crescere, absque eo quod ad extrema accedant.

Infero in fine quæst. hoc esse discrimen inter scientem, credentem, opinantem, & dubitantem: quod sciens plene & sine hæsitatio ne adhæret conclusionibus deductis ex principiis per se notis & certissimis: credens omnino determinat intellectum ad præbendum assensum rei, quam credit, ita, ut contrariæ nullo modo præbeat assensum: hoc tamen non promanat ex parte rei cognitæ, sed potius ex parte voluntatis ita adhærentis. Ex parte enim modi cognoscendi potest esse, imo est multis falsa talis cognitio. Opinans vero inclinat intellectum ad alteram partem contradictionis, sed cum quadā hæsitatio ne & formidine: at dubitans neutri parti contradictionis adhæret, sed potius animo fluctuat, ignorans cuius contradictionis parti assensum præbeat.

QVÆSTIO V.

An pia affectio sit necessaria ad opinionem, & fidem humanam.

DIVIDITVR quæstio in tres partes. In prima proponemus definitionem piæ affectionis, & rationes dubitandi. In secunda adducemus, quæ certa sunt. In tertia satisfaciemus quæst. In quarta soluemus rationes oppositas, & satisfaciemus cuidam dubitationi.

IN PRIMA parte quæst. sit hæc observatio. Pia affectio est actus voluntatis moventis intellectum alioquin indifferentem ad assertiendum alteri contradictionis parti. Inquirimus ergo, an hæc sit necessaria ad opinionem, & fidem humanam.

Prima ratio dubitandi est. Multa, quæ pertinent ad fidem humanam, credimus non spectato consensu voluntatis; ergo pia affectio non est necessaria ad fidem humanam. Probatur antecedens: quia audita hac propositione, Roma est, statim intellectus illi præbet assensum.

Secunda ratio. Pia affectio est habitus liber voluntatis impellentis intellectum ad assentiendum huic, potius quam illi; sed actus liber non est necessarius ad credendum; ergo pia affectio non est necessaria ad credendum, & ex consequenti ad fidem. Probatur minor: quia ut D. Iacobi cap. vigesimo dicitur, *Demoni credunt, et contremiscunt*; ergo coacti credunt, quæ nollent credere: quare actus fidei non est liber, ac proinde non eget pia affectione voluntatis.

Pia affectio non est intrinseca fidei humanæ.

I N S E C U N D A parte quæstionis primo certum est, piam affectionem non esse de intrinseca ratione fidei humanæ, aut opinionis. Probatur: quia quæ sunt in voluntate, non possunt esse de intrinseca ratione illorum, quæ sunt in intellectu; sed pia affectio est in voluntate; ergo pia affectio non potest esse de intrinseca ratione opinionis & fidei humanæ, quæ sunt in intellectu.

Secundo certum est, ad assensum scientiæ, sapientiæ, & intelligentiæ non esse necessariam piam affectionem. Probatur ita. Quando intellectus convincitur a suo obiecto, non indiget actu voluntatis, ut illi assentiatur; sed istis cognitionibus intellectus convincitur a suo obiecto; ergo in istis cognitionibus intellectus non eget pia affectione voluntatis. Remanet ergo dubitatio, an pia affectio sit necessaria ad præbendum assensum iis, quæ sunt de fide humana, & iis quæ pertinent ad opinionem.

Dices in ea quæ dicta sunt. Non potest intellectus ferri adhuc in ea, quæ necessaria sunt, nisi ex imperio voluntatis; ergo etiam ad actum scientiæ requiritur pia affectio. Resp. negando antecedens: quia etsi aliquando a voluntate moveatur intellectus quoad exercitium ad eliciendos actus habitus necessarii, nunquam tamen moveatur quoad specificationem: at vero ad actum opinionis semper moveatur per piam affectionem quoad specificationem, & aliquando quoad exercitium. Ratio est: quia obiectum opinabile ex se non est sufficiens ad convincendum intellectum.

A d f i d e m humanam requiritur pia affectio. Tercio certum est, in fide divina necessariam esse piam affectionem. Sed ut hoc clarius intelligatur, observandum est, eodem modo se habere intellectum circa verum, ac se habet voluntas circa bonum: ut ergo voluntas fertur necessario circa obiectum, in quo apparet solū ratio boni, & nullo modo ratio mali, ut patet in beatis,

qui

qui cum clare videant Deum, in quo nulla apparet ratio mali, necessario circa illum actum dilectionis & volitionis feruntur: & aliquando fertur voluntas non necessario, quando scilicet apparet in obiecto aliqua ratio mali permixta cum bono: tunc enim non libere circa bonum fertur voluntas. Ita intellectus assentitur necessario obiecto, in quo apparet ratio veri non permixta cum falso: tamen non necessario quando apparet in obiecto aliqua ratio falsi, siue in illo reperiatur, siue non: & tunc est necessaria pia affectio, ut intellectus præbeat assensum. Quia ergo in fide divina apparet aliqua ratio falsi, cum sit de rebus supra lumen naturæ, quævis fides ita certa sit, ut nihil certius esse possit. Est tamen necessaria pia affectio propter rationem assignatam, quia scilicet in rebus fidei, quæ certissimæ sunt, apparet aliqua ratio falsi. Probatur primo his verbis ex D. Paulo 2. ad Corinthios cap. 10. *In captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi*, hoc autem fit per piā affectionem voluntatis. Probatur secundo ex illo D. Lucæ cap. 17. *Et dixerunt Apostoli: Domine adauge nobis fidem*, id est fac Domine obsecramus res, ut voluntatis nostræ pia affectio magis moveat intellectum nostrum. Et probatur tertio ratione desumpta ex D. Tho. secunda secundæ quæst. 4. art. 1. quia nunquam assentitur intellectus, nisi convincatur ab obiecto, vel moveatur a voluntate; sed ab iis quæ pertinent ad fidem divinam non convincitur ab obiecto, cum illud sit obscurum, & supra lumen naturale intellectus; ergo moveatur a voluntate: quare pia voluntatis affectio necessaria est ad fidem divinam.

Probatur quarto: quia actus credendi ea, quæ pertinent ad fidem divinam, est actus obediendi & meritorius; sed non potest esse meritorius, nisi pendeat a voluntate, & non convincatur intellectus ab obiecto, iuxta illud beati Gregorii, si des non habet meritum, ubi humana ratio perhibet experimentum; ergo actus fidei divinæ requirit necessario piā affectionem. Sed hæc obiter dicta sint de fide divina.

Sit prima assertio. In opinione necessaria est pia voluntatis affectio. Probatur primo. Intellectus semper convincitur ad assentiendum vel ab obiecto, vel a medio, vel a motione voluntatis; sed in opinione intellectus non convincitur ab obiecto, neque a medio, quia ista opinabilia sunt, & contingentia; ergo a sufficienti divinatione convincitur per motionem voluntatis: quare motio voluntatis, siue pia affectio erit necessaria ad opinionem.

Secunda assertio. In fide humana non semper est necessaria pia affectio,

Cecce 3

In opinione requiritur pia affectio.

affectio, sed aliquando. Prima pars probatur. In iis, quæ ab omnibus conceduntur, & creduntur, ad credendum non indiget intellectus pia affectione; sed sunt multa, quæ pertinent ad fidem humanam, scilicet Romam esse, & alia huiusmodi, quæ ab omnibus conceduntur, & creduntur; ergo ad fidem humanam non semper est necessaria pia affectio voluntatis. Secunda pars assertionis probatur: quia multa ex his, quæ dicta sunt ab Arist. & ab aliis, conceduntur propter testimonium dicentis, & ex consequenti pertinent ad fidem; & si ista contraria sunt inter se, solum convincitur intellectus ad præbendum assensum alteri propter piam affectionem voluntatis, qua aliquis afficitur vel erga Arist. vel erga Platonem. In opinionibus etiam Theologiæ, quidam credunt D. Hieronymo, quidam D. Augustino, &c. propter piam affectionem voluntatis.

IN QUARTA parte quæstionis primæ rationi dubitandi resp. admittendo totum: quia nos non negamus, quod illa ratio cōcludit.

Secundæ rationi resp. Dæmones credere res fidei, non propter piam affectionem, sed potius ex parte medii: quia scilicet miraculis a Deo factis terrentur. Quare illis miraculis convicti, sine pia affectione credunt Deum esse veracem. Angeli etiam credunt res fidei propter evidentiam, quam habent.

Sed dices. Pia affectio voluntatis ad credendum est actus voluntatis; ergo vel actus quo afficimur rebus dictis, & hic non, quia aliquando credimus res dictas, quas nolumus: vel est actus quo afficimur dicenti, & hic non, quia contingit ut dicens sit inimicus: vel tertio est actus voluntatis, quo volumus assentiri hic & nunc huic rei, & non alteri, sed neque est hic actus, quia sequeretur, opinionem esse in nostra potestate, quod est absurdum. Resp. semper pia affectio nō ortum habere aliqua ex his tribus causis, vel ex aliquo alio fine, quem sibi voluntas ponit; tamē non est necesse, ut determinate ab aliqua ex his tribus causis ortum habeat pia affectio.

Sed quæres. Si intellectui proponantur duo obiecta equaliter vera, an præbeat intellectus assensum alteri illorū, præsertim si illa duo contraria sint. Resp. si loquamur de intellectu sine mutatione voluntatis, nullo modo posse intellectum in alterū illorum ferri. Probatur. Intellectus est potentia mere naturalis, si secludatur voluntas; sed si potentia naturali ponantur duo obiecta quæ perfecta, nunquam convincitur ab aliquo illorū; ergo, &c. Probatur minor facta inductione: si enim apponantur ligno duo agētia, quorū vnum calefaciat, alterum vero frige faciat, si sint æqualis virtutis, neque

neque alterum producat frigiditatem, neque alterum calorem, & sic de cæteris; ergo &c.

Est ergo dubitatio, quid possit cognoscere intellectus tunc ex imperio voluntatis. Resp. neutrum illorum. Ratio est: quia voluntas in illis obiectis solum potest percipere maiorem rationem boni, non autem veriore rationem veri: & intellectus non potest moveri a maiori ratione boni; cum ergo par & æqualitas sit ratio veri in utroque, proinde neutrum illorum potest percipere intellectus: sicut voluntas etiam cum illi proponuntur duo bona æqualia, nunquam potest in alterum ferri, nisi in illo aliquam extrinsecam rationem bonitatis cognoscat. Quæres ergo, quid faciat intellectus in isto casu. Resp. quod voluntas movebit intellectum ad investigandas aliquas rationes maioris veritatis in vno, quam in alio, quibus inuentis in vno extremo, illi adhærebit intellectus: quemadmodum etiam quando duo obiecta voluntatis sunt æqualiter bona, tunc movet voluntas intellectum ad inquirendas plures rationes boni, quibus inuentis, statim voluntas fertur in illud extremum, in quo plures rationes boni inveniuntur.

QVÆSTIO VI.

An scientia & opinio possint esse simul.

QVÆSTIO dividitur in 4. partes. In prima proponemus, quæ certa sunt. In secunda adducemus quasdam observationes. In tertia satisfaciemus quæstioni. In quarta solvemus opposita argumenta.

IN TERTIA parte quæst. primo certum est, nulla ratione per eandem rationem formalem posse esse simul scientiam, & opinionem: quia sunt habitus essentialiter distincti, ut supra diximus.

Secundo certum est, de eodem obiecto simplici posse esse non solum diversis temporibus, sed etiam eodem tempore in eodem homine scientiam & opinionem secundum diversa attributa: ut de homine verbi gratia potest aliquis scientiam cognoscere esse risibilem, & cognoscere opinionem an sit Philosophus.

Tertium certum est, de eodem subiecto complexo, scilicet de eadem propositione posse esse scientiam & opinionem in diversis intellectibus, dum modo talis propositio sit necessaria: & in eodem etiam intellectu, diversis tamen temporibus. Ratio est: quia ad rationem scientiæ, ut diximus hac eadem disput. quæst. 1. requiritur, quod sit cognitio necessaria ex parte obiecti, medii, & intellectus siue modi

cognoscendi quare quis, potest habere diuersis temporibus opinionem & scientiam, prius nempe opinionem, & deinde scientiam. Est ergo tota dubitatio, an de eadem propositione, siue conclusionem necessaria possit aliquis simul habere scientiam & opinionem, siue sit opinio simpliciter, siue secundum quid.

Opinio plena, & secundum quid.

Ut opponatur scientia & cognitio

1. Assert.

2. Assert.

I N S E C U N D A parte quaest. sit prima obseruatio. Opinio ut ex superioribus constat, est cognitio inportas in certitudinem: quia igitur incertitudo triplex est, scilicet ex parte obiecti, medii, & intellectus, proinde opinio potest esse incerta, una, duplici, aut triplici incertitudine. Si sit incerta triplici incertitudine, appellatur simpliciter opinio, siue plena opinio. Si vero sit incerta non triplici incertitudine, sed una, vel duabus, appellatur opinio secundum quid.

Secunda obseruatio. Scientia & opinio non opponuntur ut lumen & carentia luminis, sed potius ut maius & minus lumen: nam quoadmodum cum minori siue exiguo lumine potest esse aliqua obscuritas, ita cum opinione semper coniuncta manet incertitudo.

I N T E R T I A parte quaest. sit prima assertio. Scientia & opinio secundum quid possunt esse simul de eadem re. Probatur assertio hac una ratione. Habeat aliquis per demonstrationem cognitionem, qua cognoscat hominem esse risibilem: deinde vero proponatur illi quoddam argumentum probabile in modo & figura dispositum, praebatque assensum praemissis, tanquam probabilitibus, & cognoscat conclusionem illam necessario ex praemissis inferri: hic cognoscit, ex veris recte dispositis semper sequi conclusionem veram; ergo cognoscat modo hanc conclusionem esse veram: ergo praebit illi eius intellectus assensum, quia impossibile est intellectum cognoscere aliquid tanquam verum, quin illi praebat assensum: quemadmodum impossibile est voluntatem id quod bonum est nolle. Modo sic. Hic assensus esset per media probabilia; ergo pertineret ad opinionem: ergo potest aliquis habere simul scientiam & opinionem de eadem re.

Secunda assertio. Scientia & opinio simpliciter de eadem re non possunt esse simul. Probatur assertio: quia ad opinionem simpliciter siue ad plenam opinionem requiritur triplex incertitudo, scilicet ex parte medii, ex parte intellectus, & ex parte obiecti; ergo opinio simpliciter non potest esse simul cum scientia. Consequentia probatur: nam impossibile est scientiam esse de obiecto incerto, cum scientia sit cognitio de rebus necessariis, aeternis, & perpetuis, quae semper eodem modo se habent, ut sepe docuit Arist. toto hoc

libro.

libro, & cum illo omnes quotquot sunt Dialectici.

Tertia assertio. De eadem re, nec diuersis temporibus possunt esse simul scientia & opinio simpliciter. Assertio haec probatur eodem modo ac superior: nam cum scientia non possit esse de obiecto incerto, impossibile est dari opinionem simpliciter de re, de qua est scientia, cum opinio simpliciter dicat etiam incertitudinem ex parte obiecti.

I N Q U A R T A parte quaest. proponendae sunt oppositae sententiae & solvendae illarum rationes. Durandus quaest. 1. prologi sentent. existimat, non repugnare reperiri simul opinionem & scientiam, dummodo in intellectu possint esse simul duo actus. Nos vero existimamus, impedimentum hoc nullum esse: nam non solum duo actus, sed etiam multo plures possunt esse simul in intellectu, ut diximus quaest. 1. disput. circa 1. cap. huius libri. Alii multi existimant, scientiam & opinionem nulla ratione posse esse simul: probant suam sententiam primo ita. Per scientiam cognoscimus rem non posse aliter se habere, & per opinionem cognoscimus rem posse aliter se habere, quia ut superioribus quaest. dictum est, formido & incertitudo ex parte obiecti sunt de ratione opinionis; sed impossibile est cognosci simul posse rem aliter se habere, & non posse aliter se habere; ergo impossibile est aliquem habere scientiam simul & opinionem de eadem re. Respondemus distinguendo minorem ita. Per idem medium, concedimus: per diuersa, negamus minorem. Si enim aliquis per demonstrationem cognoscat, hominem verbi gratia esse risibilem, & postea apud Arist. legat, hominem esse risibilem, per testimonium hoc acquireret certe is aliquam cognitionem ad fidem humanam pertinentem, & consequenter ad opinionem: quare recte possunt esse simul scientia & opinio de eodem obiecto.

Probant secundo. Nequit intellectus cognoscere simul idem obiectum clare, & non clare; sed per scientiam cognoscitur res clare, & per opinionem non clare; ergo nequit intellectus cognoscere simul scientiam, & opinionem idem obiectum. Resp. distinguendo maiorem eodem modo: ex parte enim scientiae clare cognoscitur, ex parte vero opinionis cognoscitur non clare.

Probant tertio. Ideo aliquis non potest habere opinionem veram & falsam de eodem obiecto, quia opinio vera dicit conformitatem cum re, cuius est opinio; & opinio falsa non dicit conformitatem cum re, cuius est opinio: conformitas vero haec, & non conformitas ita repugnant, ut nequeant simul reperiri; sed actus scientiae di-

Dddd

cit cer-

Durandus
piat.

Aliorum
sententia.

1. Argum.

2. Argum.

3. Argum.

et certitudinē, & actus opinionis incertitudinē, quæ duo repugnat esse simul; ergo scientia & opinio nulla ratione possunt esse simul de eodem obiecto. Resp. negando paritatem rationis: nam licet veritas & falsitas ex una parte, & incertitudo ex altera eodem prorsus modo se habeant, si ab eodem cap. desumantur; tamen in opinione & in scientia certitudo & incertitudo non sumuntur omnino ab eodem capite, & secundum idem nam certitudo in scientia desumitur & ab obiecto, & a medio, & ab intellectu siue modo cognoscendi; at vero incertitudo sumitur a quous ex istis tribus in opinione: quare, etsi de eodem obiecto secundum idem attributum non possit esse cognitio certa, & incerta ex parte subiecti, potest tamen esse incerta & certa ex parte medi, vel modi cognoscendi: unde de eodem obiecto secundum idem attributum potest esse simul in eodem homine scientia per unum medium, & opinio per alterum. At vero, quia veritas & falsitas tantum desumuntur per adæquationem & conformitatem vel in adæquationem cum re cognita, proinde eadem opinio nō potest esse simul vera, & falsa: quia impossibile est, eandem rem secundum idem simul esse conformem alteri, & non esse conformem: non vero est impossibile, eandem rem penes diversa media simul esse cognitionem certam, & incertam. Sed dices. Lumen & obscuritas non possunt esse simul; sed scientia se habet ut lumen, & opinio ut obscuritas; ergo scientia & opinio non possunt esse simul. Resp. negando minorem: nam ut constat ex secunda observatione, scientia & opinio se habent ut maius & minus lumen.

argum.

Quando Arist. docuit cap. 16. de eadem re non posse esse simul scientiam & opinionem, intelligendus est vel secundum idem medium, vel de opinione simpliciter siue plena.

Dices in tertiam assertionem. Potest aliquis habere prius opinionem de aliqua conclusione, & deinde habere scientiam de illa media demonstratione; ergo potest aliquis habere scientiam & opinionem de eadem resolutione diversis temporibus. Resp. distinguendo antecedens in duas secundum quod concedimus simpliciter vero & plenam de qua loquitur tertia assertio, negamus antecedens: nam impossibile est, quod de obiecto, de quo potest dari scientia, detur aliquando opinio simpliciter, cum hæc requiratur incertitudinem ex parte obiecti, quæ in obiecto scientia nulli prorsus ratione potest inveniri. Hæc nobis videntur ad primum librum de demonstratione pertinere.

Comma.

COMMENTARII IN SECVNDVM LIBRVM DE DEMONSTRATIONE ARISTOTELIS.

AVCTORE HIERONYMO PLA

bonarum artium Magistro, earumdemque in

Inclita Valentinorum Academia

primario professore.

CAPVT PRIMVM DE NV- MERO QVAESTIONVM.

QVAESTIONVM tot sunt, &c. Docet Arist. & simul probat, quatuor esse genera questionum ita. Tot sunt questionum genera, quot sunt res, quæ possunt queri; ergo quatuor sunt questionum genera. Minor probatur. De re possumus inquirere an sit, quid sit, an hæc res sit illa, & cur hæc res sit illa; ergo quatuor sunt quest. genera, scilicet quest. an sit, quest. quid sit, quest. an hoc sit illud, & quest. cur hoc sit illud. Diuiduntur præterea questiones in simplices, & sunt quest. an sit, & quid sit; & in compositas, quæ sunt quest. an hoc sit illud, & quest. cur hoc sit illud.

CAPVT II. OMNEM QVAESTIONEM ESSE MEDII.

VM autem queritur &c. In hoc cap. tribus argumentis probat Arist. in omni questione queri mediū. Est igitur primum argumentum. In omni questione queritur causa; sed causa est medium; ergo &c. Minorem probat facta inductione per questiones.

Dddd 2

Etenim

Item causa, &c. Secundum argumentum. In quavis quest. inquirimus causam inherētie attributi; sed mediā & causā inherētie attributi sunt idem; ergo in quavis quest. inquiritur medium.

Quod vero omnis questio, &c. Tertium argumentum. Aliud rogatur in quavis questione, quo inuento statim cessat questio; sed inuento medio statim cessat questio; ergo in omni questione rogatur, & queritur medium.

CAP. III. IN QVO PROPONVNTVR
QVAEDAM QVAESTIONES.

1. Quest.

VOMODO autem, &c. In principio capituli proponit questiones, quas debet pertractare.

Ac primum quidem sumamus, &c. Prima questio est, an sit definitio de omnibus rebus, de quibus datur demonstratio. Responderetur non dari, idque probat quatuor rationibus. Prima est. Ex demonstrationibus alie sunt negantes, & alie particulares, ut que sunt in tertia figura; sed definitiones tantum fieri possunt ex affirmantibus, & uniuersis; ergo, &c. Secunda ratio. Si essent definitiones de omnibus, de quibus est demonstratio, sequeretur, conclusiones definiti; sed hoc est absurdum, quia conclusio est res composita, & res composita nequit definiti; ergo, &c. Tertia ratio. Demonstrationes sunt de rebus, quae per se insunt, aut alteri rei conueniunt; sed rerum, quae alteri conueniunt, nequeunt esse definitiones; ergo, &c. Quarta ratio. Demonstrationes declarant accidentia alicui inherere; sed definitiones solum explicant rei naturam, & essentiam; ergo, &c.

2. Quest.

Sequitur nunc, &c. Secunda quest. est, an id omne quod definitur, possit per demonstrationem cognosci. Responderetur non posse, idque probat duabus rationibus adeo leuibus, ac superfluis.

3. Quest.

Sed quoniam &c. Tertia quest. est, an eiusdem rei possit esse simul definitio, & demonstratio, id est an eodem modo possit cognosci per definitionem, & demonstrationem. Responderetur Arist. non posse, quod probat: quia definitio eo tendit, ut explicet quid res sit; hoc uero non cognoscitur per demonstrationem, sed potius praecognoscitur ante demonstrationem. Secundo: quia in omni demonstratione concludimus aliquid, quod de altero predicatur; at in definitione non predicatur unum de alio, neque uero genus predicatur de differentia, neque differentia de genere. Tercio: quia diuersarum rerum, quarum una sub alia non continetur, non potest esse eadem explicatio, at quest. an hoc sit illud, & questio quid sit, ita se habent, ut una sub alia non contineatur, ergo definitio & demonstratio per quas haec questiones explicantur, non possunt simul sub eadem ratione eidem rei conuenire.

Obser.

Obseruat tandem in fine capituli diuersas res per diuersas demonstrationes debere confirmari, nisi illarum rerum una sub altera contineatur.

CAPVT IIII. VNAM DEFINITIONEM
NON CONCLUDI PER ALIAM
DE RE DEFINITA.

RIUS quam id probet, constituit quatuor hypotheses. Prima est. Omnis syllogismus demonstrat aliquod attributum conuenire alicui, idque per aliquod medium. Secunda hypothesis. Quaevis definitio propria est rei, cuius est definitio. Tertia hypothesis. Definitio predicatur in quid de re definita. Quarta hypothesis. Omnis definitio recipitur cum re definita.

His positis probat Arist. suum institutum: quia si unam definitionem possemus concludere de re definita per aliam, committeretur petitio principii, quia fieret petitio in assumptione illius attributi, quod tenebamus probare: nam tenebamus probare definitionem, & illam assumimus pro medio. Haec sunt quae Aristot. docet hoc cap. eius tamen sententia intelligenda est in eodem genere causae: quia non potest dari duplex definitio de re in eodem genere causae, nisi fiat petitio principii. Eius etiam ratio nihil concludit: quia quando demonstramus unam definitionem per aliam, non sumimus pro medio illam, quam uolumus demonstrare, sed aliam. Quare una definitio potest per aliam demonstrari, ut diximus 1. lib. de Demonstratione.

CAPVT V. DEFINITIONEM NON
POSSE DEMONSTRARI DE RE DEFINITA
PER DIVISIONEM.

RIUS argumentis id probat Arist. quae probabilia sunt, & possunt a quouis negari. Quare illa praetermitto, hancque adhibeo huius rei causam. Per diuisionem non possumus probare definitionem de re definita, quia cum inquirimus, quoniam ex differentibus diuisentibus genus conueniat rei, quam uolumus definire, si dicamus unam non conuenire, sed potius aliam, fit petitio principii: uerbi gratia, si ad inquirendam animalis definitionem ita argumentemur. Omnis substantia uel est corporea uel incorporea; sed animal est substantia, & non est incorporea; ergo est substantia corporea. Fit enim in hac assumptione petitio principii. Sed licet diuisio non sit apta ad probandam definitionem, est tamen nimis accommodata ad illam inuestigandam: quia ex se notum

Dddd 3

est per

est per diuisionē, quānam ex differentiis diuidentibus genus conueniat rei quā uolumus definire, ut patet in exemplo adducto.

CAPVT VI. DEFINITIONEM NEC
POSSE DEMONSTRARI DE RE DEFINI-
ta per definitionem definitionis, nec per defini-
tionem contrarii.

PRIMAM partem probat Arist. Primo, quia fieret petitio principii: si enim demonstramus hominem esse animal rationale, quia hæc oratio, animal rationale, est definitio hominis, cum accipiatur tanquā certum, hanc orationem esse hominis definitionem, petitur principium. Secundo: quia non recte præsupponimus quid sit definitio, hominis uerbi gratia, ad illam concludendam. Secundam partem, scilicet non posse concludi per definitionem contrarii, probat Arist. quia fieret etiam petitio principii: nam si demonstramus bonum esse appetibile, eo quod malum non est appetibile, petimus principium: quia supponimus, bonum, & malum esse contraria, & contrariorum eandem esse disciplinam, ex quibus sequitur, quia malum non est appetibile, bonum esse appetibile: quod aperte est petitio principii.

CAPVT VII. PER INDUCTIONEM
NON POSSE DEMONSTRARI DEFINI-
TIONEM DE RE DEFINITA.

MULTIS argumentis probat Arist. suum institutum. Primum est. Beneficio definitionis explicamus, quid res sit, per inductionē non explicamus, quid res sit, ergo per inductionē non possumus demonstrare definitionē de re definita. Id idem cōfirmat: quia inductio est rei singularis, definitio uero est rei uniuersæ. Probat, per inductionem non posse demonstrari definitionem de re definita, modo probat tribus rationibus, definitionem distinguere a demonstratione. Prima est: quia definitio explicat quid res sit, quod non præstat demonstratio. Secunda ratio. Illa, per quæ explicantur diuersæ questionēs, distinguuntur; sed per definitionem explicatur questio quid res sit, & per demonstrationē quæstio an sit, quæ questionēs diuersæ sunt, ergo definitio & demonstratio distinguuntur. Tertia ratio. Demonstratio explicat aliquid rei conuenire, & non explicat quid res sit, ergo demonstratio & definitio distinguuntur.

Deinde

Deinde probat definitionem nominis non esse proprie definitionem, idque tripliciter. Primo: quia definitio proprie solam est rerum, quæ existunt, at definitio nominis etiam est rerum, quæ non existunt. Secundo: quia si definitio nominis esset definitio, quæ uis oratio, etiam si longa esset, esset definitio, quod est absurdum: quia definitio debet esse oratio breuis. Tercio: quia si definitio nominis esset proprie definitio, posset esse medium demonstrationis, quod aperte est falsum.

CAPVT VIII. QUA RATIONE VNA
DEFINITIO PER ALIAM
CONCLUDATUR.

Videtur probare, prius tres præmittit hypotheses. Prima est. Exemplificare quid res sit, est rei causam aperire. Secunda est. Ex causis aliæ sunt internæ, & aliæ externæ. Tertia est. Ex causis aliæ sunt superiores, & aliæ inferiores. His positis docet, definitionem constantē ex causa inferiori posse demonstrari per definitionem constantem ex causa superiori. Præterea inquit si una definitio est nimis accurata, possumus illam per aliam demonstrare, ut si probamus in homine irato feruere sanguinem circa cor, quia appetit uindictam, aut e contra. Obseruat tandem Arist. hanc probationem, per quam unam definitionem per alteram concludimus, proprie non esse demonstrationem sed potius rationem probabilem. Reddit rationem: quia unius rei unica tantum est essentialis definitio. Ex hac Aristotelis ratione colligimus, uera esse ea, quæ nos docuimus in fine capitis quarti huius libri, explicantes, quæ ratione intelligendus sit, dum docet, unam definitionem per aliam non posse concludi.

CAPVT IX. EX DEMONSTRATIONE
QUA RATIONE POSSIT EFFICI
DEFINITIO.

RES constituit hypotheses, ut id præstat. Prima est. Non possumus cognoscere quid res sit, quin intelligamus rem esse: quandoque tamen simul cognoscimus rem esse, & cur res sit: & quandoque prius cognoscimus rem esse, & deinde cur sit. Secunda hypothesis. Possumus cognoscere rem esse, dupliciter: primo per accidentia & effectus, secundo per ueram causam.

Hic

His positis propositam quæst. ita explicat. Quando cognoscimus rem per accidentia, uel effectus, in illa definitione nihil reperitur, quod pertineat ad definitionem essentialem rei: quando uero rem cognoscimus per ueram causam, tunc ex illo modo cognoscendi possumus efficere definitionem rei. Cum ergo demonstratio perfecta tradatur per causam, & causa uel sit integra definitio, uel pars definitionis, ex demonstratione poterimus definitionem colligere, non tamen probare illam.

CAPVT X. QUID, ET QVOTVPLEX SIT DEFINITIO.

IN principio capitis colligit ex superioribus, definitiones, quæ non possunt probari per alias, esse principia immediata. Deinde explicat, quid sit definitio ita. Definitio est oratio explicans quid res sit: quæ duplex est, alia nominis, & alia quid res sit. Per definitionem quid res sit intelligit essentialem, uel illam, quæ constat causis: per has enim definitiones possumus demonstrare quid res sit: per definitionem uero nominis intelligit quancumque aliam definitionem siue tradatur per accidentia, siue per effectum, siue sit propria definitio nominis: quia per istas non possumus demonstrare quid res sit.

Quia definitio est oratio, explicat Arist. quot modis dicatur oratio una. Duobus inquit modis dicitur oratio una. Primo per continuationem, quo modo tota illa oratio, quæ continetur in Illiade Homeri dicitur una. Secundo dicitur oratio una, quia significatum orationis est unum per se. Definitio ergo cur res sit debet esse una hoc secundo modo. Præterea docet Arist. in fine capitis, definitionem aliam esse principium demonstrationis, & aliam quæ est conclusio demonstrationis, & aliam quæ est demonstratio situ & positione differens. Illa dicitur principium demonstrationis, quæ desumitur a forma, uel fine: quæ uero desumitur a materia, uocatur conclusio demonstrationis, quia probatur per definitionem desumptam a forma, & fine. Tandem illa definitio, quæ simul traditur per materiam & formam, uocatur demonstratio situ & positione differens: uocatur demonstratio, quia continet necessaria ad demonstrationem, medium scilicet & conclusionem: dicitur uero differens positione & situ a demonstratione, quia non habet partes dispositas in modo & figura.

CAPVT XI. AN PER OMNE GENVS CAUSSAE POSSINT ESSE DEMONSTRATIONES.

Cum

QUOD scire sit rem per causam cognoscere, & quatuor sint causæ, scilicet materia, forma efficiens, & finis, docet per quod uis genus causæ ex his posse fieri demonstrationem.

Ac primum quod genus, &c. Aggreditur suum institutum: supponit enim prius semper debere supponi duas suppositiones, nam ex una sola nihil potest inferri (hoc obserua, ut intelligas uerū esse quod diximus primo lib. priorum disput. ultima, in intellectu non dari enthymema). Docet præterea, demonstrationem fieri per causam materiam. Hoc explicat proposito quodam exemplo: sed illo omissio hoc adducimus. Omne quod constat ex materia prima horum inferiorum, est corruptibile; sed omnis homo constat ex materia prima horum inferiorum; ergo omnis homo est corruptibilis.

Cum itaque causæ, &c. Adducit exemplum in causâ efficiente, probatque per illam posse fieri demonstrationem.

Superest ut de his, &c. Deinde, propositis duobus exemplis, demonstrat, demonstrationem fieri posse per causam finalem. Nullam facit mentionem causæ formalis, quia in superioribus huius demonstrationis multa proposuit exempla. Docet etiam, idem posse per materiam, & finem demonstrari. Deinde obseruat, necessarium aliud esse ex inclinatione, ut graue tendere deorsum: & aliud ex coactione, ut lapidem sursum projectum ascendere. Tertio obseruat, aliqua esse, in quibus non est casus & fortuna: alia uero, in quibus casus & fortuna reperiuntur. Docet tandem, causam & effectum ad eandem temporis differentiam pertinere ita, ut si rogemur de effectû præterito, debeamus respondere per causam præteritam. Id explicat multis exemplis, quæ facillima sunt in contextu.

CAPVT XII. QVO PACTO LICEAT ARGVMENTARIA CAUSSIS AD EFFECTVS, SI NON RECIPROCENTVR.

DOCE T inter causam & effectum reperiri connexionem, quia etsi ex effectû liceat inferre causam, non tamen semper ex causâ potest inferri effectus. Id probat Arist. quia causâ est prior, & effectus posterior, & a posteriori ad prius tenet consequentia, non tamen e contra. Id explicat multis exemplis, & præterea docet, in causis semper progrediendum esse a proximi effectui.

Eccc

Cap

CAP. XIII. IN REBUS NATURALI-
BUS DARI CIRCULUM.

TA probat dari circulum: quia ex terra uerbi gratia madefacta elegantur uapores ex quibus fiunt nubes ex nubibus fit aqua, quae descendit, & aqua iterum terra madefit. Obseruat praeterea, alia esse, quae semper fiunt, & haec esse demonstranda per medium necessarium: & alia quae sunt plerumque, & haec esse demonstranda per medium eiusdem naturae, ad explicat manifestis exemplis.

CAP. XIII. DE MODO INVESTI-
GANDI DEFINITIONEM.

EXPLICAT satis, quae ratione definitio debeat investigari. Deinde proponit quandam attributorum diuisionem ita. Ex attributis, quaedam latius patent subiecto & genere proximo illius, ut quantitas est attributum binarii, & ipsa latius patet, numero, qui illius genus est: alia uero attributa latius patent subiecto, non tamen genere subiecti, ut impar latius patet, ternario, non tamen latius patet numero.

Est igitur de eadem pars, &c. Proponit modum colligendi definitionem ita. Sumenda sunt omnia attributa communia, & ea retinenda, quae rei definiende conueniunt usque ad differentiam ultimam. Exempla, quibus hoc explicat praetermittit, quia multoties sunt a nobis proposita: & docet insuper, partes definitionis per se sumptas latius patere re definita, simul uero sumptas minime. Si autem uult, &c. Secunda methodus est generibus accommodata, quae ita habet. Diuidendum est genus in suas species, & illud quod omnibus speciebus erit commune simul cum aliqua alia ratione illi superiori erit generis definitio. Docet etiam, utilem esse definitionem tum ad intelligendam definitionem, tum etiam ad eius partes recte proponendas. Impugnat praeterea duas ueterum philosophorum opiniones: quam rem uel inutilem praetermittit. Obseruat tandem tria obseruanda esse, ut definitio recte tradatur per definitionem. Primum est, ut sumantur attributa accommodata. Secundum, ut pars inferior contineatur sub superiori. Tertium, ut nihil ex necessariis ad explicandam rei definitionem naturam praetermittatur.

CAP. XV. IN QVO QVAEDAM PRO-
PONIT THEOREMATA.

PRIMUM

PRIMUM theoremata. Definitio semper est rei uniuersae. Sed hoc intelligendum est de definitione in actu, ut saepe dictum est a nobis.

Secundum theoremata. Singularia facilius definiuntur, quam uniuersa. Sed hic per singularia intelligit minus uniuersa.

Tertium theoremata. Quemadmodum in demonstratione reperiri debet necessaria uis ad concludendum, ita in definitionibus. Obseruandum est, ut unaquaeque definitio ita proponatur, ut habeat uim explicandi rem definitam.

Colligit tandem in definitionibus nec metaphoris, nec translationibus esse utendum, quia ista maximis tenebris solent ingenia obruere.

CAP. XVII. DE QVODAM DIVISIONIS VSV.

DOCEAT, diuisionem in communis usu esse inuentam, ut per ipsam possumus explicare causam. Id clare explicat in elementis Arist. Obseruat deinde diuisionem non solum esse accommodatam ad reddendam causam de re uniuersa, sed etiam de particulari, tum etiam aptam esse, ad reddendam causam attributorum illorum, quae nihil habent commune.

Quaestiones autem, &c. in secunda capitis parte explicat, quae modis aliquae quaestiones possint dici eadem, docetque, id fieri posse tribus modis. Primo quod quaestio explicatur per idem medium, ut quaestio, quae explicatur per antiprimitum, quid sit antiprimitum dicimus in libris de ortu. Secundo quae obtinent eandem causam genericam, quamuis habeant diuersam specificam. Tertio quae ita se habent, ut medium unius sub alterius medio contineatur.

CAPVT XVII. DE CONSEQUVTIO-
NE CAUSSARVM ET EFFECTVVM.

Effectibus colligendam esse causam necessariam probat primo quia alias eiusdem effectus essent multae causae, quod est absurdum. Ratio est, quia cognitio per causam non esset necessaria, & ex consequenti necessientia. Probat deinde, causam & effectum non posse ad inuicem demonstrari: quia com-

mitteretur circulus in demonstrando, qui uiciosus est, ut docuit lib. I. cap. 3. Querit postea, utrum eiusdem rei possint esse plures causae ad demonstrandum, & respondet posse dari plures accidentarias, & unam tantum essentialem. Obseruat etiam, quod si extrema demonstrationis reciprocantur, debet etiam summi medium, quodcumque extremis reciprocetur. Alia proponit in uitiis, quae praetermittit. In fine cap. querit, quid sit medium patissimum demonstrationis, docetque esse definitionem subiecti.

Eccet 2

Cap. 1

CAPVT VLTIMVM DE HABITV
PRIMORVM PRINCIPIORVM.

QU^{IA} in hac disput. Demonstrationis fecit mentionem primorum principiorum, de his modo aliqua pertractat, & docet neminem posse aliqua per demonstrationem cognoscere, nisi prius cognita habeat prima principia. Deinde proponit tres questiones. Prima est, quo habitu prima principia cognoscantur. Secunda, an sit eadem cognitio primorum principiorum, & aliarum rerum. Tertia, an habitus primorum principiorum sit naturalis.

Ac nobis quidem, &c. Tertiam quest. primo loco pertractat in utraque partem. Deinde suam proponit sententiam dicens, habitum primorum principiorum non posse dici absolute cognitum, nec absolute adquisitum: sed asserendum esse nobis esse cognitum quandam viam, qua occasionem præbeat prima principia cognoscendi, quæ est quedam vis & facultas, id est sensus, qui in omnibus animalibus reperitur. Est tamen duplex discrimin inter animalia. Primum est: quia quedam possunt retinere speciem sensatam absentibus obiectis, ut sunt animalia perfecta: quedam vero non possunt, ut sunt imperfecta. Secundum discrimin. Ex animalibus, quæ retinent speciem, alia habent cū memoria coniunctam rationē, ut homines: alia vero ratione carent, ut cætera animalia.

Occurrit ergo, &c. Docet iam, qua ratione prima principia constituantur. Primum inquit ex sensu ortum habet memoria, ex memoria repetita experientia, quæ nihil aliud est, quam multe memorie, & tandem ex experientia prima cuiusque artis & scientie principia. Quare docet, ad hæc principia cognoscenda nullum esse habitum congenitum, sed illorum originem esse sensus. Quod ita explicat. In primis singularia sensibus sese offerunt, quibus apprehensis, colligimus quandam communem rationem: ut quia hic ignis qui se offert sensui tactus, est calidus, & ille, &c. colligimus ignem esse calidum. Quare, inquit, prima principia inductione sunt manifestissima.

Quoniam autem, &c. Explicat primam quest. docetque intelligentiam, quæ cognitio est primorum principiorum, distingui ab aliarum rerum cognitione: probatque primum, intelligentiam & scientiam sub quibus sapientiam comprehendis, distingui a prudentia, arte, & opinione: quia per illas semper rem apprehendimus infallibiliter, per has vero aliquando fallibiliter, cum versentur circa contingentia. Tandem probat, intelligentiam distingui a scientia. Primum: quia intelligentia certior est scientia, quia intelligentia versatur circa prima principia, quæ sunt certiora conclusione, circa quam versatur scientia. Secundum: quia scientia est cognitio per demonstrationem, intelligentia vero est cognitio primorum principiorum, ex quibus componitur demonstratio.

COM-

COMMENTARII
IN PRIMVM LIBRVM
TOPICORVM ARISTOTELIS.

AUCTORE HIERONYMO PLACONARUM artium Magistro, earumdemque in
Inchyta Valentia Academia
primario professore.

SEQUVNTVR QVAEDAM
PROLEGOMENA.

IN LIBRI merito subsequuntur libros de Demonstratione, & antecedunt librum de Reprehensionibus Sophistarum, cum in his præcipue agat Arist. de syllogismo dialectico, qui licet non sit adeo perfectus ac demonstratio, est tamen simpliciter syllogismus, ac proinde debet post illam explicari, & illius tractatio debet præire disputationem de Syllogismo sophistico, nam hic syllogismi nomen simpliciter non meretur, ut dicemus in disputatione de reprehensionibus sophistarum.

Isti libri inscribuntur Topici: quia continent loca, a quibus probabilia desumuntur argumenta. Topos enim græce, latine locum significat. Locus enim topicus non continet argumenta, sed potius ab illo desumuntur. Alia prolegomena prætermitto, quia hoc capite, & sequenti satis diffuse ab Aristotele pertractantur.

Eccc 3

CA-

CAPVT I. IN QVO PROPONIT
ARIST. SVVM INSTITVTVM.

Quid sit
ratio.

Quid sit
probabile.

IN principio cap. proponit Arist. suum institutum docens, instituere & proponere viam quandam, & rationem, qua possimus de quavis questione proposita probabiliter disputare, & in disputationibus respondendo nihil repugnans adducere.

Deinde proponit, quid sit ratiocinatio, & quae sint eius species. Est inquit, ratiocinatio, in qua quibusdam positis, aliud ab his quae posita sunt necessario sequitur: cuius praecipua species est demonstratio, definitioque Syllogismus, in quo ex ueris & primis, siue ex his quae ex ueris & primis desumuntur, deducitur conclusio. Syllogismus dialecticus definitur. Qui constat ex probabilibus probabilis sunt, quae uidentur aut omnibus aut pluribus, & ex his sapientioribus, uel maxime peritis in aliqua scientia. Syllogismus fallax, siue sophisticus est, qui constat ex his quae uidentur probabilis, nec sunt: qui uel peccat solum in materia, uel solum in forma, uel in materia & forma simul. Si primum habeat uerum simpliciter est appellandus syllogismus, si minus cum additio: quia illi non conuenit syllogismi ratio, cum ueris sit in forma, & ex consequenti conclusio non sequatur necessario ex praemissis.

Adfert praeterea Arist. aliam speciem syllogismi, & hunc syllogismum appellat paralogismum, & appellatur a Latinis syllogismus pseudographus, estque ille, qui constat ex primis principiis alicuius scientiae male intellectis, deferturque a demonstratione a syllogismo dialectico, & a sophistico, quia syllogismus pseudographus constat ex propositionibus, quae non sunt probabiles, nec apparent probabiles: demonstratio uero constat ex necessariis: syllogismus dialecticus ex probabilibus propositionibus: & syllogismus sophisticus ex propositionibus quae probabiles apparent, licet probabiles non sint.

Admonet tandem Arist. institutum suum esse proponere rationem quandam rudem eorum, quae ad hanc rem pertinentiam de rebus his (inquit) topicis crassa & rudis cognitio sufficit.

CAPVT II. DE UTILITATIBVS
DIALECTICAE.

DOCEAT utrum esse huiusmodi tractationem. 1. ad disputationes. 2. ad colloquia. 3. ad philosophiam, in qua permixta aliquando tractantur quae probabilis, & potest dialecticus in philosophia quid uerum, quid falsum sit probabilibus rationibus inquirere. 4. inquit utrum sit

lem esse ad principia explicanda, ut dictum est primo de Demonstratione capite secundo.

Docet praeterea, illum esse perfectum Dialecticum, qui adhibet omnia necessaria ad fidem faciendam, licet non semper fidem faciendam perfectus Rhetor non tenetur semper suadere, sed sufficit, ut necessaria ad suadendum adhibeat: & perfectus Medicus non tenetur restituere semper egroto sunt ament, sed solum medicamenta salubria, & antidota adhibere, ita peritus Dialecticus suo muneri satisfacit, si adhibeat iuxta Dialecticae praecepta probabilis argumenta, etiam si in respondentis animo non semper fidem faciat.

CAPVT III. DE QVAESTIONIBVS
ET PROPOSITIONIBVS.

QUIA dialecticus syllogismus constat ex propositionibus probabilibus, atque eo animo a nobis conficitur, ut dialecticas quaestiones explicemus, & probabilem materiam, quae in utraque parte exagitur, proinde Arist. numerum quaestionum proponit, docetque quatuor esse quaestiones. Alia enim est, inquit, quaestio generis, per quam genus rei inquiremus. Alia est quaestio proprii, per quam inquiremus proprium rei. Alia accidentis, per quam inquiremus accidentia rei. Sed quia proprium, inquit, aliud est essentiale, definitio scilicet: & aliud, quod est accidentis, & si sit ex principis essentialibus rei, proinde quatuor sunt quaestiones. Prima est generis, per quam inquiremus genus, uerbi gratia an animal sit genus hominis. Secunda definitionis, per quam inquiremus, an aliquid sit definitio rei, uerbi gratia, an animal rationale sit definitio hominis. Tertia est proprii, per quam inquiremus, an aliquid sit proprietas alicuius rei, uerbi gratia an risibilitas sit proprietas hominis. Quarta denique est quaestio accidentis, per quam inquiremus, an aliquid sit accidens commune rei, uerbi gratia an albedo sit accidens commune hominis.

Differt propositio a quaestione dialectica, quia propositio dialectica interroget unam tantum partem contradictionis, quaestio uero utraque: non quia propositio, si proprie loquamur, interrogetur, sed potius quia antequam a proponente conficiatur argumentum probabile, solet propositio ut interrogatio respondentem proponi.

CAPVT IIII. QUID SINT DEFINITIO,
GENVS, PROPRIVM, ET ACCI-

DENS.

Definitio

Quid sit
definitio.

DEFINITIO est oratio explicans quid sit id, quod definitur: id est, est oratio explicans rei naturam & essentiam. Quæst. ergo definitionis est illa, per quam inquirimus, an attributum quæst. sit definitio subiecti eiusdem quæstionis. Proprium definitur ab

Quid sit
proprium.

Arist. quod non explicat rei naturam, soli inest, & reciprocatur cum subiecto cuius est proprium, ut aptitudo ad risum. Quæst. proprii est illa, qua inquirimus, an aliquid sit proprietas alicuius, ut quæst. qua inquirimus, an risibilitas sit proprietas hominis. Genus definitur, quod dicitur de multis specie differentibus in quæst. qua queritur quid res sit. Quæstio generis est illa, per quam inquirimus, an aliquid sit genus alicuius, uerbi gratia an animal sit genus hominis. Accidens definitur primo ita. Quod neque est genus, neque definitio, neque proprium, & conuenit subiecto. Secundo definitur ita. Quod potest adesse & abesse. Quæstio ergo accidentis est illa, qua inquirimus, an aliquid sit accidens commune alicuius: uerbi gratia an albedo sit accidens hominis.

Quid sit
genus.

Quid sit
accidens.

CAPVT V. QVAESTIONES DIALE

CTICAS ALIQUO MODO CONVENI

RE, ET ALIQUO DISTINGVI.

ARISTOTELES docet, quæstiones accidentium, proprii, & generis, referri quodammodo ad quæst. definitionis, & cum illa esse maxime afines. Quod ex eo probat, quia si euerantur illa tria quæstionum genera, eueritur etiam genus quæstionis a definitione. Si enim demonstrauerimus in definitione, de qua est quæstio, non esse genus rei definitæ, neque conueniri definitionem, aut non esse aliquid eorum, quæ ad definitionem requiruntur, probatum etiam erit attributum quæstionis non esse definitionem. Hinc tamen, inquit, non est cur colligamus, reperiri communem quandam rationem istis omnibus quæstionibus nam ex his quæstionibus quæuis habet propriam & peculiarem procedendi rationem.

CAPVT VI. QVOT MODIS ALIQUA

DICANTVR ESSE EADEM

Vnum ge-
nere, spe-
cie, & nu-
mero.

TRIBVS modis aliqua sunt eadem, uel idem, scilicet genere, specie, aut numero. Illa sunt idem genere, quæ sub eodem genere continentur; homo scilicet & leo. Illa sunt idem specie, quæ sub eadem specie continentur, uerbi gratia Petrus & Ioannes. Eadem numero uel unum numero dicuntur.

ro dicuntur aliqua quatuor modis. Primo dicuntur unum numero diuersa nomina eandem rem significantiæ, ut uetis & indumentum. Secundo definitio & definitum, ut homo & animal rationale. Tertio subiectum & proprietas, ut homo & aptitudo ad risum. Quarto subiectum & accidentia communia, quæ illi inhererent, tum etiam & illa accidentia communia inter se. Obseruat tamen Arist. illa, quæ dicuntur unum numero tertio & quarto modo, potius debere appellari unum subiecto probatque subiectum & accidentia communia esse unum numero, quia sapissime nominibus accidentium uocamus subiectum: ut si Ioannes disputat, dicere soleamus, uoca disputantem.

CAPVT VII. IN QVO PROBAT ARIST.

NUMERVM QVAESTIONVM DIA-

LECTICARVM.

CAPITE tertio docuit Arist. & sine probatione relinquit esse quatuor dialecticas quæstiones, id hoc capite probat primo ita. In omni quæstione dialectica, uel inquirimus, an attributum subiecti quæstionis sit genus subiecti quæstionis, uel definitio, uel proprium, uel accidens; ergo omnis quæstio dialectica uel est quæstio generis, uel definitionis, uel proprii, uel accidentis communis. Secundo idem probat ita. Omne attributum quæstionis dialecticæ uel reciprocatur cum subiecto uel non: si reciprocatur, uel declarat rei naturam & essentiam, & est definitio; uel non declarat illam, & est proprium: si non reciprocatur, uel est pars definitionis essentialis, & est genus, uel differentia, uel non est pars definitionis essentialis, & est accidens commune: quare quatuor tantum sunt genera quæstionum dialecticarum. Dixit Arist. differentiam non reciprocari cum specie, quia non loquitur de differentia infima, sed de interiecta, & de illis, per quas circumloquimur ultimas differentias specierum nobis incognitas, quarum meminimus cum Porp. cap. de differentia. Obseruat tandem Arist. omnes huiusmodi quæstiones pertinere ad aliquam ex categoriis quia semper attributum quæstionis dialecticæ pertinet ad aliquam ex decem categoriis.

CAPVT VIII. QUID SIT PROPOSI-

TIO DIALECTICA.

VIA Aristoteles docebit in his, quæ sequuntur, qua ratione paranda sit copia rationum probabilitum, proinde modo quid sit propositio dialectica ostendit. In principio tamen obseruat, propositio-

ffff

tionis

iones manifeste falsas, non esse dialecticas: propositio enim, inquit, illa Zeno-
nis, quæ ita habebat: Nullus datur motus non erat probabilis. Huius rei
reddidit rationem: quia scilicet cum sit manifeste falsa ab omnibus negatur, ac
proinde neque assumitur ad aliquid confirmandum. Obseruat etiam Aristot.
propositiones manifeste ueras non esse dialecticas, eo quod nullam continent
dubitationem, eo ipso quod sunt manifeste ueræ. hæc propositio: quando sol
est in nostro emisphærio est dies non est dialectica, quia est manifeste uera, est
ergo inquit, propositio probabilis siue dialectica, interrogatio, quæ uel omni-
bus, uel pluribus, uel sapientioribus probatur. Et ex his sapientioribus uel om-
nibus, uel multis, uel alicui maxime probato in aliqua scientia, dammodò non
repergetur communi omnium sententiæ.

In fine capitis docet Arist. quatuor modos, quibus possumus nos cognoscere,
quæ propositiones sint probabiles: quos modo omitto, quia facillimi sunt in
contextu, et solam probabiliter proposui.

CAPVT IX. QUID SIT QUÆ- STIO DIALECTICA.

Quid sit
quæstio dia-
lectica.

Tunc ait Alexander, Aristoteles in principio capitis simul de-
finit, et diuinitatem quæstionem dialecticam definitio ergo quæ-
stionis dialecticæ ita habet. Speculatio, id est quæstio, quæ
per inest ad expectandum, aut ad cognitionem ueritatis, aut
quæ adfert adiumentum ad superiores quæstiones pertra-
ctandas. Ex qua definitione colligimus, triplicem esse quæ-
stionem dialecticam: alia enim est quæ tractatur, ut aliquid amplectamur, uel
fugiamus: et huiusmodi sunt quæstiones Philosophiæ morum, uerbi gratia hæc
quæstio, an uoluptas sit in bonis. Alia est quæstio dialectica, quæ exagitat
propter solam ueritatis contemplationem, sub qua quæstione continentur om-
nes quæstiones probabiles Philosophiæ contemplatiuæ, uerbi gratia an æternus
fuerit ab æterno. Alia denique est quæstio dialectica, quæ affert adiumen-
tum ad Philosophiam astricam, et contemplatiuam: et sub hac quæstione
continentur quæstiones logicæ, uerbi gratia, an sit tantum tres figure syllo-
gismorum, an definitio debeat esse oratio imperfecta, et c. Secunda definitio
quæstionis dialecticæ, quæ ex communi loquendi modo desumitur, ita habet.
Quæstio, de qua aut in utramque partem opinamur, aut in qua uiri docti ab
indoctis differunt siue docti inter se.

Proponit deinde Arist. definitionem thesæ. Thesis, inquit, est opinio alicuius
ueri probati, quæ communi sententiæ repugnat. Docet præterea, omnem thesæ esse
se quæstionem.

se quæstionem, non tamen omnem quæstionem thesæ. Obseruat etiam, commu-
ni loquendi modo factum esse, ut thesæ et quæstio pro eodem usurpentur.

In fine capitis docet, quænam quæstiones dialecticæ debeant admitti, et
quæ reici. Ille quæstiones, inquit, sunt admittendæ, quæ dubitationem habent:
nam hæc digne sunt, ut argumentis exagitantur. Sunt uero aliquæ quæstio-
nes reiciendæ propter quatuor causas. Prima est. Quando quæstio, sic se habet,
ut qui eam proponit, dignus sit reprehensione et pœna: ut quæstio, quæ ali-
quis inquireret, an Deus sit colendus. Secunda causa est, quando inquiritur id,
quod sensibus est manifestum: ut si aliquis inquireret, an nix sit alba. Tertia caus-
sa est, quando quæstio est facillima: ut quæstio quæ inquit, an homines moueā-
tur. Quarta causa est, quando quæstio est nimis difficilis: ut hæc, an triangulu-
lus habeat tres angulos pares duobus ædis.

CAPVT X. QUID SIT INDUCTIO.

ARISTOTELES docet argumentationem dialecticam
esse syllogismum, aut inductionem. Subditque, quia capite
primo diximus, quid sit syllogismus, modo uidendum est,
quid sit inductio. Inductio inquit, est argumentatio, in qua
progredimur a rebus singulis ad rem uniuersam, differt
quæ a syllogismo, quia inductio est uerisimilior, apertior
sensuum iudicio, faciliior, et uulgo magis recepta. Syllogismus uero magis ur-
get aduersus eos, quibus proponitur.

Quid sit
ductio.

CAPVT XI. DE INSTRU- MENTIS PARANDI COPIAM RATIONVM PROBABILIVM.

Id præstat, quatuor proponit Arist. instrumenta. Primum est
copia multarum propositionum. Secundum est distinctio am-
bigui. Tertium est differentiam rei explicare. Quartum si-
militudinem et dissimilitudinem inter rem et rem aperire.
Sed ut uerum loquar, tria ultima instrumenta, sub primo
continentur. Hæc omnia quatuor instrumenta propositis ex-
plicat Aristoteles in contextu.

CAPVT XII. DE DISTINCTIO- NE AMBIGVI.

IN principio capitis docet, non tantum distinguendam esse uocem ambiguam in suis significationes, sed etiam esse a Dialectico explicandum, quid sit quævis significatio: ut non sufficit distinguere nomen, sanum, in animal, urinam, & medicamentum, &c. sed debemus explicare quid sit animal sanum, quid urina sana, & quid medicamentum sanum.

Tradit deinde Arist. multos locos, ex quibus cognoscamus, quod nomen sit ambiguum. Primus locus. Quando alicui contrariantur aliqua, quæ saltem ratione differunt, illud nomen ambiguum est: ut nomen acutum cui in musica contrariatur graue, & in magnitudine obtusum. 2. Si alicui nomini aliquid est contrarium in una significatione, & in alia non, illud nomen est ambiguum: ut nomen, uoluptas, est ambiguum, quia uoluptati, quæ ex cibo capitur, contraria est tristitia, quæ ortum habet ex inedia, quæ non est contraria uoluptati, quæ capitur ex Philosophiæ contemplatione. 3. Si nomen est alteri contrarium, & in una significatione habet medium, & in alia medio caret, illud nomen est ambiguum: ut hoc nomen fuscum, quod in coloribus medium habet, in uoce autem medio caret. 4. Si unum contrariorum est ambiguum, etiam alterum contrarium est ambiguum: ut non uidere est ambiguum, quia uidere ambiguum est, & significat potentiam uidendi, & actum uidendi. 5. Si unum ex priuatiuis est ambiguum, etiam & alterum: ut uidens significat id, quod uidet oculis, & intellectus: & cæcum significat id, quod priuatum est uisu oculorum, uel intellectu. 6. Si unum coniugatum est ambiguum, etiam & alterum: ut si sanum, etiam & sanitas: & si Grammatica, etiam Grammaticus. 7. Nomen, per quod significamus res pertinentes ad diuersa genera, quorum unum non continetur sub alio, est ambiguum: ut nomen canis. 8. Si unum aduersum est ambiguum, etiam & alterum. 9. Nomen quod significat res, quæ nihil habent commune, est ambiguum. 10. Nomen quod significat res, quæ non possunt comparari, ambiguum est: ut nomen magnum respectu quantitatis molis, & perfectionis. 11. Nomen significans differentias diuersorum generum, quorum unum non continetur sub alio, homonymum est: ut corporeum respectu substantiæ & qualitatis. 12. Nomen significans illa, quæ habent diuersas differentias, ambiguum est: ut nomen color respectu coloris corporis, & coloris rhetorici. 13. Quod aliquando significat speciem, & aliquando differentiam, ambiguum est: ut candidum, quod est differentia muscæ, & species colorati.

CAPVT XIII. DE SIMILITVDINE.

AGIT iam Aristot. de alio instrumento parandi copiam rationum probabilium, quod instrumentum est similitudo & dissimilitudo: doctus etq; similitudines & dissimilitudines considerandas esse inter ea, quæ

quæ ad idem genus pertinent: ut inter iustitiam & fortitudinem, quæ ad idem genus pertinent. Possunt etiam, inquit, considerari similitudines & dissimilitudines inter ea, quæ non pertinent ad idem genus proximum, sed potius pertinent ad aliquod genus remotum: ut inter cognitionem uisus, & scientiam per demonstrationem.

Proponit tandem Arist. utilitates similitudinis, & dissimilitudinis. Prima utilitas dissimilitudinis est. Ad pertractandas questiones eiusdem, & diuersi. Secunda utilitas dissimilitudinis est ad explicandas differentias, ex quibus componuntur definitiones: per dissimilitudines enim inquirimus differentias in quibus definitione essentiali: in quauis enim definitione essentiali simul cum genere differentia collocatur. Prima utilitas similitudinis est ad inductionem: in inductione enim per similitudinem ex rebus singulis naturam colligimus uniuersam. Secunda utilitas similitudinis est ad syllogismos hypotheticos, in quibus ex una propositione propter similitudinem alteram colligimus. Tertia utilitas similitudinis est ad colligendam naturam genericam ex speciebus: propter similitudinem enim naturam genericam colligimus.

Sed obseruandum est, ut ea quæ ab Aristotele dicta sunt intelligantur, per similitudinem, & dissimilitudinem intelligere etiam Aristot. identitatem, & diuersitatem: identitas enim est similitudo improprie: & diuersitas est dissimilitudo improprie.

COMMENTARII IN SECUNDVM LIBRVM TOPICORVM ARISTO- TELIS.

CAPVT I.

Quid sit
locus.

IN HIS, quae sequuntur, instituit Arist. explicare locos, ex quibus argumenta probabilia desumuntur: ac proinde antequam ad ea, quae ab Aristotele docentur, accedamus, videndum est, quid sit locus. Locus ergo multis modis definitur. Primo a Fabio Quintiliano libro quinto institutionum Dialecticarum capite decimo definitur. Sedes argumenti dicitur enim argumenti sedes, quid nobis suppediat argumenta ad dialecticas quaestiones pertractandas. Ab Aristotele uero secundo libro Rhetoricorum capite 22. definitur Enthymematis argumentum, id est id, a quo fluunt argumenta probabilia. Ab Alexandro uero in Commentariis secundi libri Topicorum definitur locus. Principium & occasum argumenti. A Rodolpho Agricola libro de inuentione Dialecticae definitur: Signum & nota, quae argumentum inuenitur: quae omnes definitiones, & aliae, quae ab Aristotele adhaerent, coincidunt, si recte perpendantur.

Quae uni
uersae par
ticularis.

Statim in principio huius capituli diuidit Aristoteles quaestiones in uniuersas, & particulares. Quaestio uniuersa est, quae afficitur nota uniuersa: ut omnis uoluptas est in bonis, nulla uoluptas est in bonis. Quaestio particularis est, quae afficitur nota particulari: ut haec quaedam uoluptas est in bonis. Tam uniuersae quaestiones, quam particulares habent communes rationes, quae ad confirmandum & refellendum ualent. Rationes enim, quae confirmant, uel destruunt quaestionem particularem, confirmant etiam, uel destruunt quaestionem uniuersam.

Docet deinde Aristoteles prius esse disputandum de locis, qui ualent ad refellendum quaestionem uniuersam, uel particularem: quia saepius proponuntur quaestiones affirmantes, quae rationibus desumptis ab huiusmodi locis disputantur. Hoc praeterea constituit discrimen inter quaestionem accidentis, & quaestionem generis, proprii, & definitionis: quia in ista, si compertum fuerit attributum conuenire subiecto, remanet probatum conuenire omnibus sub subiecto contentis. in illa uero non ita res se habet.

In fin

In fin capitis docet Aristoteles, duo uita esse uitanda in quaestionibus explicandis. Primum est mendacium, quod contingit, quando alicui tribuimus id, quod illi non competit. Secundum uerum est iniusta loquutio, ut si hominem uinofum & ebrium platanum appellemus, quia huiusmodi arbor facile nutritur, si illius radicibus uinum apponatur.

CAPVT II.

DISPUTAT prius Arist. de locis quaestionis accidentis, quia haec est magis generalis. Primus locus. Quod competit rei ut genus, uel ut principium, uel ut definitio, non competit illi secundum accidentis. 2. Quod non competit alicui speciei, uel alicui individuo illius, non competit toti generi illius speciei. 3. Sumitur ex definitione accidentis rei, cui accidit, & utriusque in illo modo. Cui conuenit definitio, conuenit definitum: & cui repugnat definitio, repugnat definitum. 4. Sumitur ab instantia: illum tamen omitto quia idem est cum secundo. 5. Probabile est alicui inherere, quod uidetur sapientioribus, uel consonum est consuetudini loquendi: quia loquendum est ut multi sentiant uero ut pauci. 6. Cui conuenit uox, conuenit significatio uocis & contra. 7. Quando duo nomina idem significant ut uestis, & indumentum, quid quid conuenit rei significatae per unum nomen, debet etiam rei per aliud nomen significatae conuenire.

CAPVT III.

PROSEQUITUR Aristoteles locos dialecticos. Octauus locus. Cui conuenit ratio speciei, conuenit etiam ratio generis illius speciei: & cui conuenit ratio generis, conuenit etiam ratio alicuius speciei illius generis. 9. Cui conuenit attributum antecedentis, conuenit etiam attributum consequentis. & cui non conuenit attributum consequentis, non conuenit attributum antecedentis. 10. Quod conuenit rei tantum secundum aliquam temporis differentiam, ut homini in senectute canescere, non conuenit simpliciter. 11. Idem est cum nono. 12. Locus. Quando aliqua duo ita se habent, ut utrumque necessario insit, uel non insit si biele, ut homini sanitas & morbus, de utroque possumus in utramque partem disputare, si de altero illarum possumus. 13. Cui conuenit nomen eide conuenit etiam in analogia nominis, & contra. 14. Quod conuenit subiecto necessario, non conuenit illi contingenter, & quo conuenit illi contingenter, non conuenit illi necessario. 15. Quando duo nomina idem significant, unum non potest alteri accidere.

CAPVT

CAPVT IIII.

DECIMVS SEXTVS locus sumitur a contrariis: hic facile potest reuocari ad duodecimū. Si contrarium alicuius accidentis conuenit subiecto. accidens non potest conuenire. 18. Illud constare non potest, ex quo sequitur, duo accidentia aduersa simul inesse eidem subiecto. 19. Si subiectum non potest recipere unum contrarium, neque alterum poterit recipere. Hoc est uerum, quando alterum ex contrariis non inest a natura: nam si alterum inest a natura, hoc non est uerum, ut igni inest calor a natura, quamuis ignis nequeat recipere frigiditatem. 20. Contrariorum in omni genere contrarietatis contraria sunt consequentia. 21. Coniugatorum consequentia sunt coniugata: ut si quid iustum est habet iustitiam quod sapiens est habet sapientiam. 22. Si ortus rei, & que rem procreant sunt bona, res procreata erit bona: & si que intercunt rem sunt mala, non sequitur, rem esse malam.

CAPVT V.

VIGESIMVS TERTIVS locus. Similium eadem est ratio: ut quia scientia & opinio sunt res similes, quemadmodum contrariorum eadem est scientia, ita contrariorum eadem est opinio. 24. Si ab uno fit unum, a pluribus fient plura: & si a pluribus non fiunt plura, neque ab uno unum fiet. 25. Sumitur a maiori, unde ortum habet illud axioma. Si quod magis uidetur inesse non inest, quod minus uidetur inesse non erit: & si quod minus uidetur inesse inest, quod magis uidetur inesse inerit. 26. Quando aliqua sunt paria, que uidetur uni conuenire, uidetur etiam & alteri. 27. Si res alteri addita efficit aliam talem, uel magis talem, que additur, erit talis: ut quia gradus caloris additur calori, efficit calorem maiorem, ideo est talis scilicet calor. Hic locus non est uerus in his, que non suscipiunt magis, nec minus. 28. Quod est magis uel minus tale reuera est tale: ut si Petrus est magis, uel minus albus quam Ioannes; ergo Petrus erit albus. 29. Quod conuenit subiecto aliqua ex parte, ut Ethyopi albedo in dentibus, uel alicubi ut hominibus in patria esse beatos: uel aliquando, ut homini in senectute canisecre, simpliciter non conuenit.

Commen

COMMENTARIJ
IN TERTIVM LIBRVM
TOPICORVM ARISTOTELIS.

LOCOS a comparatione proponit Arist. in hoc libro. Locus comparationis est, in quo duobus positus, & inter se comparatis, iudicatur quid sit uel prestantius, uel melius. Primus locus. Dicuntur meliora bona animi, quia prestant cito perituris, ut sunt diuitie. 2. Illa sunt meliora aut ueriora, que talia uidentur sapientioribus. 3. Que pertinent ad prestantiorem scientiam, prestantiora sunt. 4. Que conueniunt rei secundum essentiam, prestantiora sunt his, que illi conueniunt secundum accidens. 5. Quod propter se expetitur, ut finis, prestantius est his, que propter aliud expetuntur. 6. Quod in re meliori cernitur, melius est eo, quod in ignobiliore reperitur.

Locus a comparatione

Alios permultos adducit locos Arist. in hoc libro: consulto tamen eas premitto, tum quia in Arist. contextu a quouis, etiam mediocriter exercitato, possunt deprehendi tum etiam quia illorum multi potius sunt propositiones ex loco comparationis deducte.

COMMENTARIJ IN QVARTVM LIBRVM TOPICORVM ARISTOTELIS.

CAPVT I.

DISPVTAT in hoc libro Arist. de locis generis. Primus locus. Si quod ponitur esse genus, non predicatur de aliquo inferiori sub se contento, non est genus: ut bonum non est genus uoluptatis, cum sit aliqua uoluptas que non sit bona. 2. Quod non dicitur de aliquo in quodam, quid est, ut albedo de nigro, non est genus illius. 3. Attributum cui conuenit definitio accidentis, scilicet quod potest

Loci generis.

potest adesse, & abesse, non est genus subiecti de quo tali modo predicatur: ut albedo non est genus parietis, cum illi possit adesse, & abesse. 4. Non potest esse genus alicuius speciei, id quod non continetur in categoria, in qua continetur species, ut quantitas non potest esse genus albedinis. 5. Si genus assignatum participat rationem speciei, non est genus illius speciei: participare autem rationem, est recipere definitionem: unde species participat rationem generis, genus uero non potest participare rationem speciei: uerbi gratia homo participat rationem animalis, animal uero non participat rationem hominis. 6. Si alicui conueniat ratio alicuius speciei, & non conueniat quod assignatum est, ut genus, hoc quod est assignatum non potest esse genus illius. 7. Cui non conuenit ratio alicuius speciei contenta sub aliquo genere, neque conuenit ratio generis. 8. Species non adeo aut plus patet, quam genus. Nonus reuocatur ad octauum. Decimus ad primum.

CAPVT II.

VNDICESIMVS locus. Quando species sub aliquo genere assignata habet aliud genus, quod neque primum continet, neque ab ipso continetur, tunc genus assignatum non est uere genus illius speciei: ut si dicamus iustitiam esse speciem scientie, cum uirtus uerum genus sit iustitie, & non contineat scientiam, neque ab ipsa contineatur, assignatum genus, scilicet scientia, non potest esse uerum genus iustitie. 12. Genus & generis genus usque ad supremum debet predicari in quæstione, quid est de omnibus inferioribus. 13. reuocatur ad quintum. 14. ad duodecimum. 15. Speciei debet conuenire ratio omnium generum, que sunt supra speciem. 16. Differentia non potest assignari tanquam genus, cum non dicatur in quid, sed potius in quale. 17. Si differentia subiicitur alicui, ut species, illud cui subiicitur, non est genus: quia genus non predicatur de differentiis neque differentie participant rationem generis. 18. Si quod assignatur ut genus, continetur inter species, non est earum genus. 19. Species non potest predicari de differentiis. 20. Genus non potest subiici differentiis. 21. Errant, qui assumunt genus pro differentia. 22. Si nulla differentia alicuius generis competat speciei illa species non erit illius generis species. 23. & 24. simul proponit Arist. hoc modo. Id quod sublato, alterum tollitur, & quod prius est natura, uerum genus est alterius, non tamen e contra.

CAPVT III.

QUAGESIMVS quintus. Species non potest participare rationem generum contrariorum: ut iustitia uirtutis & uicii. 26. Si aliquid conueniat speciei, quod nulli eorum, que sub assignato genere continentur conueniat, quod assignatum est, non erit genus. 27. Si species tantum participat nomen alicuius generis, non est de speciebus illius: quia genus non uere predi-

predicatur de speciebus. 28. Quod tantum habet unicam speciem, non est genus: quia genus sub se multas continet species. 29. Quod dicitur de aliquo per translationem, uel metaphoram, non est genus illius. 30. nimis prolixus est, & sub se multos continet: sumitur tamen ab aduersis, & ualet ad confirmandum, & refellendum.

CAPVT IIII.

QUAGESIMVS primus locus. Si quemadmodum assignatum genus inest speciei, ita coniugata, & casus generis insunt coniugatis & casibus specierum, quod assignatum est, ei it uerum genus. 32. Genera similium debent esse similia. 33. Si eius quod facit non est genus facere, eius quod fit non est genus fieri, ut si facere non est genus eius quod est edificare, neque fieri erit genus eius quod est edificari. 34. Habitus & priuatio non possunt sub eodem genere proximo contineri. 35. Ex contradictione generis licet colligere contradicens speciei: ut si bonum est genus iustitie, ex non bono licet inferre non iustitiam. 36. sumitur a relatis, & tractatur uariis modis, ut latius in contextu Arist. docetur manifeste.

CAPVT V.

QUAGESIMVS septimus locus. Actus non est genus habitus, neque habitus est genus actus. 38. Non quoduis consequens rei est genus illius: ut rationale consequens est hominis, quia recte sequitur, homo est; ergo rationalis: & tamen non est genus illius. 39. Genus & species debent esse in eodem subiecto, ut color & albedo. 40. Species non participat rationem generis secundum quid, id est secundum partem, sed participat totam rationem generis: ut homo non solum est animatus, uerum etiam sentiens. 41. ad 37. reuocatur. 42. Quod expetitur per aliud, non est genus illius. 43. Si res consistat in actu & potentia, non est genus nisi utroque modo sumatur. 44. Genus non potest poni pro differentia, neque differentia pro genere. 45. 46. 47. Affectio non est genus, neque species subiecti: quia quod non est genus, non potest poni subiecto ut genus: uerbi gratia risibile respectu hominis. 48. Quod dicitur de omnibus rebus, uerbi gratia ens, non est genus, aut differentia. 49. Quod est in subiecto, non est genus subiecti. 50. 51. ad 27. reuocatur. 52. Si genus suscipit magis & minus, species debet suscipere magis & minus. 53. sumitur a maiori ad minus, a minori ad maius, & a pari, & reuocari potest ad locum secundum libri, in quo proposuimus illud axioma. Si quod magis uidetur inesse, &c.

COMMENTARII IN QVIN-
TVM LIBRVM TOPI-
CORVM.

CAPVT PRIMVM.

ARISTOTELES instituit in hoc libro disputare de lo-
cis, ex quibus desumuntur argumenta ad problemata pro-
prij pertractanda, atque in principio docet, proprium su-
mi quatuor modis scilicet per se, semper, aliquando, & ad
aliud. Proprium per se est, quod conuenit rei, quia fuit ex
illius principijs: ut risibile in homine. Proprium semper est,
ut immortalitas respectu Dei. Proprium aliquando est, ut quosdam homines
ambulare in gymnasio. Proprium ad aliud est, quod conuenit alicui per com-
parationem ad alterum: ut proprium est animi imperare respectu corporis.
Docet deinde, ex proprio ad aliud aliquando nasci duo problemata, aliquan-
do quatuor. Nascuntur duo problemata, quando sumitur idem subiectum, ut
bi gratia an sit proprium hominis respectu equi esse animal bipes, uel non sit
proprium hominis esse animal bipes. Nascuntur 4. problemata ex proprio ad
aliud, quando sumuntur duo subiecta: ut in proposito exemplo duo proposita
problemata oriuntur, & alia duo, quae de ipso equo queri possunt. Hoc libro
non disputat Arist. de proprio ad aliud, & aliquando, quia de his in superio-
ribus disputauit, sed disputat de proprio per se, & de proprio semper.

CAPVT II.

ARISTOTELES docet in quest. de propria prius uiden-
dum esse, an proprium sit recte assignatum, quod explicat in hoc
cap. propositis decem & quatuor locis. Primus est. Si proprium
sit ignotius, non erit bene assignatum. 2. Si obscurum sit &
ignotum proprium conuenire subiecto, non erit bene assigna-
tum. 3. Si pars orationis, uel oratio, per quam explicatur proprium, sit am-
bigua, non, &c. 4. Si subiectum, uel proprium sit ambiguum, & non expli-
catus in qua significatione accipiat. 5. Si in assignando proprio non fugi-
mus eiusdem rei inutilem repetitionem. 6. Si proprium quod assignatur di-
citur de omnibus rebus, ut ens. 7. Si adducantur multa propria, & non as-
signetur adducta multa, &c. 8. Si loco proprii assignemus aliquid inferius,
uel sub-

uel subiectum ipsius proprii, &c. 9. Si dicamus contrarium subiectum esse
proprium illius. 10. & 11. Si proprium non semper conueniat subiecto, sed
tantum tempore presentis, & id non exprimat, &c. 12. Si proprium so-
lo sensu percipi potest. 13. Si definitio subiecti assignetur ut proprium. 14. Si
in definitione proprii non collocetur genus illius. Sed observa, Aristotelem
loqui de proprio, quod effertur per orationem, & non de illo, quod effertur
per uocem simplicem.

CAPVT III.

IN hoc capite proponit Aristoteles locos, quibus intelligere
possimus, an proprium assignatum sit simpliciter. Primus lo-
cus. Proprium debet conuenire omnibus contentis sub subie-
cto. 2. De quocunque dicitur proprium, debet dici subiectum.
3. Subiectum non est proprium accidentis, sed potius debet
esse ut accidens in subiecto. 4. Quod conuenit per participa-
tionem id est secundum nomen & definitionem essentialem, non est proprium.
5. Proprium debet esse simul tempore cum subiecto. 6. Earundem rerum qua-
tenus eadem sunt, idem debet esse proprium. 7. Earundem rerum secundum
speciem idem est proprium secundum speciem. 8. Proprium entis per accidens
non potest esse proprium entis per se. 9. Si quod a natura inest dicitur conue-
nire omni, & non soli, non erit proprium: ut homini bipedem esse. 10. Quod
non conuenit primo sed ratione alterius, non est proprium. 11. Si non declare-
tur, quo modo conueniat, an semper, an aliquando, an toti speciei, non est pro-
prium simpliciter.

CAPVT IIII.

LOCVS duodecimus. Idem non est proprium sui ipsius. 13.
Proprium totius similis omnibus partibus conuenit. 14.
Contraria subiecta contraria habet principia, & si unum
ex contrariis est proprium alicuius subiecti, alterum non
erit proprium eiusdem subiecti. 15. Coniugatorum prin-
cipia sunt coniugata, & similia similia. 16. Illa, inter quae
observatur proportio, ita se habent, ut illius subiectum cuius unum non est
proprium, neque alterum poterit esse. 17. Si eius quod est non est proprium
id quod est, eius quod sit non est proprium id quod sit. Decimus octauus & ul-
timus locus est. Id quod non conuenit rei, sed illius idae, non est proprium
illius.

CAPVT V.

LOCUS decimus nonus. Si quod suscipit intensionem in subiecto non est proprium subiecti, neque erit proprium quod suscipit remissionem. Si quod est tale non est proprium eius quod est tale, quod est magis tale, non erit proprium eius, quod est magis tale. 21. Si quod magis uidetur esse proprium non est proprium, quod minus uidetur esse proprium non erit proprium. 22. Si illius, cuius aliquid uidetur magis proprium esse, non est proprium, neque illius cuius uidetur minus esse proprium erit proprium. 23. Si quod magis uidetur esse magis proprium, non est magis proprium, quod uidetur proprium, non erit magis proprium. 24. Ex his, quae ex aequo conueniunt rei, si unum non sit proprium illius, neque reliqua. 25. Quod conuenit alicui alterius causa, non est proprium illius. Ultimus locus. Non est proprium rei illud, quod conuenit illi per excessum, uel excellentiam.

COMMENTARI IN SEX-
TVM LIBRVM TOPICORVM.

SUSCIPIT in hoc libro Arist. disputationem de problemate definitionis, & in primo capite docet, sex modis posse definitionem refelli. Primo, si nomen dicatur de re definita, & de ipsa non dicatur definitio. Secundo si ostendamus in definitione non esse genus, uel id quod positum est ut genus, non esse genus accommodatum. Tercio si ostendamus, propositam definitionem esse propriam rei definitae: ad refellendum primum locum deseruiunt loci accidentis, de quibus in secundo, & tertio libro dictum est. Ad secundum deseruiunt loci generis positi in quarto libro. Ad tertium deseruiunt loci proprii propositi quinto libro. Quarto modo potest refelli definitio, si ostendamus, id quod assumimus pro definitione, non esse definitionem. Quinto & sexto, si ostendamus definitionem propositam non esse rectam.

CAPVT II.

HOC capite disputat Aristoteles de ultimo modo refellendi definitionem. Dupliciter, inquit, contingit definitionem assignatam non esse rectam. Primo si sit obscurior, & ignotior re definita; quia definitio debet esse clarior & apertior, cum proponatur rei definitae cognoscere

cognoscenda causa. Secundo, si in definitione contineatur aliquid redundans. Vterque ex his duobus modis quinque modis contingit. Primus modus contingit primo, si in definitione ponatur uox ambigua: quia cum uox ambigua multa significet, diuersimode sumitur ab uno, & ab alio. 2. Si definitur res ambigua. 3. Si utamur uocibus metaphoricis. 4. Si in definitione utamur uocibus inusitatis. 5. Cum ex unius contrarii definitione non possumus alterius contrarii definitionem colligere.

Secundus modus etiam contingit quinque modis. 1. si in definitione contineatur aliquid superfluum, uel quando in ipsa ponitur quod praedicatur de omnibus rebus, scilicet ens, uel quando definitio speciei conuenit omnibus speciebus eiusdem generis. 2. Quando in definitione contineatur aliquid, quod sublatum in net perfecta definitio. 3. Si in definitione sit aliquid, quod non conueniat toti rei definitae. 4. Si fiat eiusdem rei inuultis repetitio. 5. Si in partibus definitionis particulari sumitur sub uerbo, ut si definitur Grammatica facultas, quae docet partes orationis, & nomen.

CAPVT III.

HOC cap. & sequentibus propositis uariis locis docet Arist. qua ratione ostendere possimus, orationem propositam loco definitionis, non esse definitionem. Primus locus. Definitio debet constare ex prioribus & notioribus natura, uel notioris dotis. Sed ut intelligamus, quando ea, ex quibus constat definitio, non sint notiora & priora, proponit sex praecepta.

Primum est. 1. priora definiantur per posteriora. Secundum, si certum per incertum. Tertium, si unum contrarium per alterum (ab hoc praecepto excipiuntur reuelata. 4. Si unum membrum diuisionis definitur per alterum. 5. Si idem definitur per se ipsum. 6. Si superiora definiantur per inferiora, ut animal per hominem. Secundus locus. Vitiosa est definitio, si genus non collocetur in ipsa, aut non collocetur primo loco. 3. Si res definita plura complectitur, quam definitio. 4. Si quod melius est, id est illud, ad quod res definita ordinatur suapte natura, non exprimitur in definitione, sed exprimitur quod est deterius, id est id, ad quod per accidens ordinatur. 5. Si praetermittitur genus proximum, & non adhibetur remotum & omnes differentiae rei definitae. 6. Si praetermittatur differentia propria, uel adhibeatur illa, quae nullius rei est differentia.

Loci qui sequuntur, ostendunt, quae differentiae sint accipiendae in definitionibus, & quae non. 7. Si non sumatur aliqua differentia, ex his, quae contrariae sunt, non est recta definitio, quia cum genus diuidatur per contrarias differentias, necessario cuiusvis speciei definitionem debet ingredi aliqua contraria differentia. 8. Differentia, quae non dicitur de genere cum disiunctione non ingrediatur definitionem. 9. Differentia, quae generi adiuncta non est, ita speciem non ingre-

ingreditur definitionem. 10. Si differentia exprimitur per negationem: excluduntur tamen priuationes, quæ aliter definiri nequeunt, ut cæcitas, quæ definitur: carentia uisus. 11. Si ponatur genus, uel species pro differentia. 12. Si differentia non dicantur in questione qualis res sit. 13. Si species uel differentia simpliciter de genere predicantur. 14. Si in definitione collocatur differentia de qua genus per se predicatur, uel species, uel individuum: aut si differentia non sit prior specie, non erit recta definitio. 15. Si differentia sit alterius generis a re definita, definitio, quæ ex illa differentia constabit, non erit optima. 16. Si differentia sumatur ex loco, in quo res est sita. 17. Si loco differentie sumatur affectio rei definite. 18. Vnum relatum collocandum est in definitione alterius; quia relata debent definiri per ordinem ad id, ad quod referuntur. 19. Affectio non potest definiri per illud subiectum, cui non conuenit. 20. Ea sunt in definitione collocanda, quæ semper conueniunt rei. 21. Si res potest definiri meliori modo, quam sit definita, proposita definitio non est recta. 22. Si res definita suscipit magis & minus, etiam definitio. 23. Definitio & definitum debent equaliter conuenire illi, cui conueniunt. 24. Definitio, quæ continet res, quæ eidem rei nequeunt conuenire, non est recta. 25. Cui non conueniunt definitio generis & differentie, neque esse genus & differentiam. 26. In definitionibus relatorum terminus debet explicari. 27. In definitione rei quantæ, aut qualis debent poni determinationes necessarie. 28. Coniugatorum definitiones sunt coniugatae, & contrariorum contrariæ. 29. Si genus relatum definitur per alterum relatum, species relata debet definiri per alteram relatum. 30. Priuatio potest definiri per habitum sibi contrarium, & per proprium subiectum, quod denominatur: quamuis habitus non possit definiri per priuationem. 31. Definitio quæ non conuenit rei, sed ideæ rei, non est optima.

CAPVT IIII.

LOCUS trigesimus secundus. Est uitiosa definitio, si conueniat homonymis: si sit rei composita, & non competat singulis partibus: si definitum habeat plura nomina, & tot definitio: si res composita definiatur per uoces ignotas, uel per uoces eandem rem significantes: si in definitione rei compositæ solum genus mutetur, & maneat eadem differentia: si definitio explicet rem existere, quæ non est in rerum natura: si relatum referatur ad id, quod omnibus rebus est commune, uel ad id, quod latius patet, si non definitur res simpliciter, sed quatenus est perfecta: si quod expeditur propter se, definitur quasi si expeteretur propter aliud, est uitiosa definitio.

LTIMO capite docet Aristoteles, quæ ratione possit definiri totum, & quæ ratione possit refelli definitio totius. Tribus inquit modis potest definiri totum per partes. Primo si dicamus hoc esse illud, scilicet totum esse suas partes. Secundo ita ut dicamus totum esse quāpiam compositum ex suis partibus.

Tertio ita ut dicamus, totum esse unam partem simul cum aliis. Primus modus definiendi totum uitiosus est, quia si totum causet partes, aliquid conueniret aliquibus partibus simul sumptis, quod neutri eorum posset conuenire: quod uidetur absurdum. Secundus modus definiendi totum per partes multis modis potest refelli & ut cognoscamus, an talis definitio sit uitiosa, multa sunt consideranda. Primo uidendum est an totum quod definitur per partes constet ex illis. Secundo an totum & partes eidem rei primo conueniant. Tertio, an partes corrumpantur simul cum toto quia partes totius integri, quæ tales res sunt manere possunt corrupto toto. Quarto, si totum sit bonum, uel malum, & partes neque bonæ, neque malæ uideantur, uel e contra. Quinto, si una pars sit melior altera, & totum non sit melius parte deteriori. Sexto, considerandum est, an totum sit uniuocum cum suis partibus. Septimo considerandus est modus compositionis, & exprimendus in definitione, uerbi gratia domus non componitur ex suis partibus quouis modo scriptis, sed tali modo ordinatis, ac uere dispositis.

Tertius modus definiendi totum per partes refelli potest, modis supra positis & deinde potest etiam refelli, si proponamus modos, quibus aliquid est in alio & uideamus, an partes sint in toto aliquo ex his modis: nam si non sit, non poterit totum per illas definiri. Præterea refellitur, si partes non referantur ad finem, ad quem refertur totum. Ultimo, si ostendamus, unam partem definitionis non conuenire illi.

COMMENTARI II IN SEPTIMUM LIBRUM TOPICORVM

ARISTOTELIS.

CAPVT I.

ISPVTAT Arist. hoc libro 7. de locis eiusdem, & diuersi. Loci eiusdem & diuersi. Primus locus. Si coniugata sunt eadem, casus coniugatorum, & illorum aduerbia eadem erunt, & e contra: tum etiam si aliqua sunt eadem, illorum contraria erunt eadem. 2. Quæ non generantur, aut non corrumpuntur eadem mutatione, non sunt idem. 3. Si ea quæ sunt unum numero simul intenduntur, erunt omnino idem. 4. Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se. 5. Illa subiecta sunt eadem, quæ ita se habent.

se habent, ut quid quid accidit uni, accidat alteri: illa etiam attributa sunt eadem, quae ita se habent, ut quid quid accidit uni, accidat etiam alteri. 6. Quae non sunt eiusdem categoriae, aut non habent idem genus, non sunt idem. 7. Quae non habent eandem differentiam, nec sunt idem. 8. Non sunt idem, quae ita se habent, ut unum suscipiat magis et minus, et alterum non suscipiat. 9. Ille res, quibus additis aut detractis non manet eadem res, non sunt idem cum re, cui adduntur, vel a qua detrahuntur. 10. Si per hypothesein unum separatur ab alio, et illud aliud manet, illi duo non sunt idem. 11. Quae non praedicantur de eisdem, vel illa, de quibus res non praedicatur eadem, non sunt idem. 12. Cum unum dicatur tribus modis, scilicet genere, specie, et numero, unus modus ex his refelli potest per alterum. 13. Si unum potest esse sine altero, non est idem cum illo.

CAPVT II.

MODO docet Arist. per eosdem modos, per quos probamus aliqua non esse idem, refelli posse definitionem, quia definitio et definitum sunt idem, quamvis ad confirmandam definitionem non satis sit probare, aliqua esse idem.

Præter modos superius adductos ad confirmandam definitionem, alios de novo adfert Arist. Primus est. Contrariorum contrarie sunt definitiones. 2. Contrariorum contraria sunt genera, et contrarie differentie, nisi contraria contineantur sub eodem genere proximo. 3. Coniugatorum definitiones sunt coniugata, et similia similes. 4. Si duæ definitiones conferantur cum duabus rebus, et una, quæ minus uidebatur uni rei convenire, conveniat illi, altera, quæ magis uidebatur alteri rei convenire, conveniet illi.

CAPVT III.

INCEPITE querit Arist. quid sit facilius confirmare ne problemata, vel illa refellere: et docet, difficilius esse problemata confirmare. Hoc probat duabus rationibus. Prima est. Facilius est, unum concludere, quam multa: sed ad refellendum sufficit unum concludere, et ad confirmandum sunt multa concludenda; ergo &c.

Secunda ratio. Facilius concludimus illa, quæ pluribus modis possunt concludi: sed pluribus modis possumus concludere refellendo quam confirmando; ergo &c. Probatur minor. Quando confirmamus, ostendimus aliquid convenire omni, vel alicui: quando refellimus ostendimus aliquid nulli convenire, vel alicui non convenire, quæ sunt negationes; sed negationes, ut dictum est in libris de syllogismo, possunt concludi pluribus modis; ergo, &c.

Commen

COMMENTARIUM
IN OCTAVUM LIBRUM
TOPICORUM ARISTOTELIS.

TRIA officia incumbunt Dialectico. Primum est invenire, et excogitare argumenta probabilia. Secundum est, optimo ordine illa disponere. Tertium, illa tractare cum respondente. Quia ratione primum præstare possit dialecticus, docuit Arist. in superioribus modis in hoc libro disputat de dispositione argumentorum et tradit ea, quæ pertinent ad pertractanda argumenta cum respondente. Primumque disputat de propositionibus dialecticis. et de modo, quo debent proponi ab interrogante. ad quod præstandum, hæc proponit divisionem. Propositiones aliæ sunt necessarie, et aliæ non necessarie. Ille vocantur modo necessarie, quibus fiunt syllogismi in disput. illa vero vocantur non necessarie, quæ adferuntur causa inductionis, vel gratia ornanda argumentationis, vel causa occultanda conclusionis, vel tandem gratia perspicuitatis. In primis adduci solent propositiones non necessarie. causa inductionis, id est ut ex cognitione rerum singularium, quæ nobis sunt notæ, veniamus in cognitionem universæ propositionis ignotæ nobis. Deinde adduci solent ad occultandam conclusionem, et vim argumentationis, ad quod præstandum ad lucit Arist. aliqua præcepta. Primum præceptum. Non sunt statim adducende illæ propositiones, ex quibus proxime sequitur id, quod intendimus probare, sed adducende sunt remotiores. 2. Propositiones sparsim concessæ simul tandem debent exprimi. 3. Ad occultandam vim rationis non est observandus ordo in propositionibus proponendis. 4. Loco propositionum quandoque sumende sunt definitiones. 5. Ringendum est aliquando interrogationes proponi, non quæst. gratia, sed alterius rei. 6. Quantoque debent proponi interrogationes per similitudinem. 7. Interrogans debet sibi ipsi quandoque instantiam proponere. 8. Interrogans debet dicere propositionem adductam ab omnibus admitti, ut illam facilius admitteat respondens. 9. Dicat interrogans se non multum laborare de quæst. 10. Interrogans in proponendis propositionibus debet uti aliqua interrogatione. 11. Non est proponenda res probanda, sed alia, ex qua illa inferatur. 12. Interrogans in fine debet proponere id, quod intendit probare. Vltimum. Debet interrogans multa inferere, quæ inutilia sunt ad probandam quæst. His observatis argumentationis vis minime a respondente percipitur.

Tria officia dialectici.

Hhh 2 Ad

Ad ampliandam propositionem utendum est diuisionibus, & inductionibus, atque tandem, ut perspicua sit oratio, utendum est comparationibus, similitudinibus, & exemplis: quia exempla maxime iuuant ad intelligendam rem propositam. Cum due sint Dialecticorum rationes, inductiones scilicet, & syllogismi, docet Aristoteles, utendum esse inductionibus, quando suscipitur disputatio cum insipientibus, syllogismis uero esse utendum, quando cum hominibus peritis disputamus. In reliqua libri parte multa adducit Aristoteles, quae pertinent ad rationem interrogandi, & respondendi, quae omnia facillima sunt ex contextu, & a quouis facile possunt deprehendi. Haec de Topicis.

COMMENTARIII IN LIBRVM ELEN- CHORVM.

PRAEFATIO.

LIBER hic inscribitur de Elenchis sophisticis, siue de reprehensionibus sophistarum: quia in eo docet Aristoteles, modum, quo possimus sophisticis argumentis aliquem inter disputandum concludere, & qua ratione huiusmodi argumenta, si nobis aliquando ab aduersariis proponantur, dissolvere valeamus. Dialectici enim non solum tenentur cognoscere necessaria & probabilia argumenta, de quibus in libris de Demonstratione, & in libris Topicis est disputatum, verum etiam argumenta deceptorum, de quibus modo suscipitur disputatio. Ut enim peritus Medicus non solum debet cognoscere salutifera medicamenta, ut illis salubria applicet aegrotis remedia; verum etiam cognoscere debet venena, & res quae a tota substantia, & a manifesta qualitate aegrotis noxiae sunt, ut illis cognitis, salubria aegrotis applicet medicamenta: ita peritus Dialecticus non solum tenetur necessarii, & probabilis syllogismi naturam cognoscere; verum etiam & sophistici rationem probe intelligere, ut illa cognita

cognita sophisticarum redargutiones & cognoscat, & fugiat. Inscribitur igitur liber hic de Reprehensionibus sophisticarum, quia huiusmodi sophisticis argumentis sophistae solent aduersarios reprehendere, redarguere, & ad suam opinionem pertrahere.

CAPVT I.

N hoc primo cap. proponit Aristoteles, suum institutum docens, se esse disputaturum de omnibus sophisticis argumentis proponitque statim hanc diuisionem. Ratiocinationes aliae sunt uerae ratiocinationes, & aliae apparent, cum non sint. Rem hanc tribus confirmat comparationibus. Prima est. Quemadmodum homines alii sunt, qui habent optimum corporis habitum: alii, qui uidentur habere, cum non habeant; ut illi, qui aliquo tumore afficiuntur: & quemadmodum homines alii sunt pulchri, alii apparent, cum reuera non sint, ut qui aliquo furo affecti sunt: & tandem quemadmodum in rebus inanimatis aliae sunt, quae id quod sunt apparent, ut uerum aurum, & uerum argentum; aliae quae apparent cum non sint, ut stagnia omnia uidentur argentea, & quae felle tincta sunt, aurea, cum reuera non sint: ita argumenta alia uidentur uere argumentationes, & sunt uere argumentationes, ut necessariae, & probabiles: & aliae apparent, cum reuera non sint, ut sophisticae.

Veram ratiocinationem ita definit Aristoteles. Oratio in qua quibusdam positum, &c. Eam ratiocinationem, quae apparet, & non est, ita definit. Quae uidetur perfecta, & concludere, cum reuera nec perfecta sit, nec concludat.

Docet inter alias precipuam rationem fallaciae esse amphibologiam, uel homonymiam. Cum enim res in disputationibus nequeant adduci, cogimur uti uocibus ad res significandas: & cum res multo plures sint, quam uoces, una & eadem uox aliquando multas habet significationes, & multas res significat, quibus significationibus, qui imperitus est, passim decipitur.

CAPVT II. DE GENERIBVS ARGUMENTORVM.

ARISTOTELES in principio cap. docet, permultos esse qui malunt iudicari sapientes, & non esse sapientes, quam esse sapientes, & non iudicari sapientes. Horum officium est, ea praestare, quibus uideantur aduersarium concludere. Horum finis est, sapientes ab hominibus iudicari. Officium ueris sapientis est, reddere certam, & accuratam rationem rerum, quas cognoscit, si de illis fuerit interrogatus: & si aliquem propositum in erroribus senserit, rationibus

Officium
& finis
sophistae.

tionibus accuratis, et non apparentibus tantum, illum redarguere, et a falsa opinione auertere.

4. Argum-
torum ge-
nera.

In ultima capituli parte docet Arist. quot sint argumentorum genera, atque demonstrat, quatuor esse, scilicet argumenta ad docendum, argumenta dialectica, argumenta ad tentandum, et examinandum aliquem, et argumenta sophistica. Argumenta ad docendum sunt, quae habent vim, eo quod constet ex propriis culis disciplinæ principis, non uero quia probantur a respondentibus: nam oportet dicentem credere. Argumenta dialectica sunt illa, quibus quævis contradictionis pars ex probabilibus concluditur. Argumenta ad tentandum, et examinandum aliquem sunt illa, quæ uim habent ex his, quæ a respondente ceduntur, et uulgo appellantur argumenta ad hominem. Argumenta sophistica, siue contentiosa sunt, quæ constant ex his, quæ probabilia uidentur, et non sunt: aut constant ex his, quæ uidentur necessario concludere, et tamen non concludunt necessario. Concludit cap. dicens, de primo argumentorum genere dictum esse in Analyticis, de secundo et tertio in Topicis, nunc de quarto dicamus.

CAPVT III. DE LOCIS FALLACIA-

RVM, QUAE POSITAE SVNT IN
DICTIONE.

5. Fines so-
phistæ.

HINES sophistæ quatuor sunt comprehensi sub illo fine generis, ut cap. superiori propositio scilicet reprehensio, siue elenchus, falsum, incredibile, solecismus, et nugatio. Primo ergo intendit sophista cogere respondentem, ut ui argumenti sophistici neget, quod falsus fuerat, fateatur quod negauerat. Secundo intendit falsum, id est concludere contra respondentem aliquid ueritati contrarium. Tertio intendit, ut aduersarius aliquid paradoxum, et præter hominū opinionem proferat. Quarto intendit cogere aduersarium, ut efficiat solecismum (nomine solecismi intelligimus quoduis uerbum contra præcepta Grammaticæ). Quinto intendit nugationem, id est ut aduersarius eandem uocem inutiliter repetat.

Locus in di-
ctione, &
extra dic-
tionem.

Reprehensionis generalis loci duo sunt, unus in dictione, id est in uocibus: aliter extra dictionem, id est in rebus. Locus positus in dictione subinditur in alios sex, et sunt qui sequuntur, scilicet uocabuli multiplicitas, id est homonymia: operationis ambiguitas, id est amphibolia: compositio: distinctio accentus: et figura dictionis. Hoc probat Arist. primo inductione: quia si percurramus omnes fallaciae dictionis, nullam inueniemus, quæ non commineatur sub aliquo ex his sex locis. Deinde hoc probat hoc syllogismo. Fallacia dictionis contingit, cum eadem uoce in lte res significantur, sed hoc tantum contingit aliquo ex sex modis, quos proposuimus, ergo, &c. Singulos locos declarat Arist. exemplis: primumque locum cum multis exemplis illustrat, sed hoc unum sufficiat. Qui surgebat, stat, et qui

conu-
nitur

conualescebat, ualebat, atqui sedens surgebat, et agrotans conualescebat, ergo sedens stat, et agrotans ualebat. In hoc enim syllogismo homonymia consistit in illis participiis, sedens, et agrotans, quæ in assumptione sumuntur tempore præterito imperfecto, et in conclusionem sumuntur tempore presenti.

Secundum locum, scilicet amphiboliam, amphibolia differt ab homonymia, quia hæc in uocibus simplicibus, illa uero in oratione consistit, explicat Arist. multis exemplis, nos uero hoc tantum adducemus. Quod quisque cognoscit, illud ipsum cognoscit: sed lapidem quisque cognoscit, ergo lapis cognoscit, amphibolia consistit in propositione, nam illud pronomen, ipsum, uel sumitur in accusandi casu, et hoc modo uera est propositio: uel in nominandi casu, et sic est falsa. Monet Arist. homonymiam, et amphiboliam tripliciter contingere. Primo, quando aut oratio, aut nomen multa per se significat: ut hoc nomen canis. Secundo, quando ex usu loquendi nascitur multiplicitas significationis, id est quando illa, quæ proprie significant unam rem, per metaphoram multas significant. Tertio, quando uoces seorsum sumptæ nullam habent ambiguitatem, habent tamen, si sumantur coniunctæ: ut scire literas, scire per se, aut scire literas per se, nullam significant ambiguitatem: coniunctim uero significant, uel aliquem literarum habere cognitionem, uel literas cognitionis esse capaces.

Homony-
mia con-
tingit tripli-
citer.

Tertius locus est compositio, et uocatur a Latinis sensus compositus. Hæc fallacia contingit, quando ea, quæ seorsum sunt accipienda, coniunctim accipiuntur: ut possibile est sedentem ambulare, uel scribentem non scribere. Soluuntur sophismata ab hoc loco desumpta, si obseruamus, hæc accipi debere diuisim, non uero coniunctim.

Quartus locus est diuisio, et a Latinis dicitur sensus diuisus. Hæc fallacia diuisiois contingit, quando ea, quæ coniunctim accipienda sunt, diuisim sumuntur, ut si ita argumentemur. Quinque sunt duo et tria, ergo quinque sunt tria. Soluitur fallacia, si obseruamus, illa esse accipienda coniunctim, non uero diuisim.

Quintus locus sumitur ab accentu. Nomine accentus intelligimus etiam spiritum, quantitatem, et quemuis alium modum preferendi. Hæc fallacia accentus contingit quadrupliciter. Primo, quando eadem uox uariato accentu uariat significationem: ut hoc uerbum pendere cum accentu in antepenultima significat aestimare, et pendere cum accentu in penultima significat suspendi esse. Secundo contingit fallacia accentus, quando uariatur quantitas syllabæ: ut omne malum est fugiendum; sed pomum est malum, ergo pomum est fugiendum: malum, si habeat primam syllabam breuem, significat rem iniquam: si longam, significat fructum. Tertio contingit fallacia dictionis in accentu uariato spiritu: ut ara sine aspiratione significat altare, et bara cum aspiratione significat suile. Quarto contingit fallacia accentus, quando una uox in multas diuiditur, uel multæ coniunguntur in unam: ut in hac fallacia. Tu es qui es; sed quies est priuatio motus, ergo tu es priuatio motus.

Sextus

Sextus locus est figura dictionis. Contingit hac fallacia, quando existimamus, uoces, quae habent similem figuram & terminationem, habere similem uim & significationem, ut si quis existimet hoc uerbum ualere significare actionem, quia hoc uerbum amare significat actionem, uel hoc nomen poeta esse feminini generis, quia musa, quae desinit in a, est feminini generis.

CAPVT IIII. DE LOCIS POSITIS EXTRA DICTIONEM.

Loci extra dictionem

OC extra dictionem positi habent fallaciam a rebus, & non a uerbis. Hi septem sunt. Primus est accidentis. Secundus a dicto secundum quid ad dictum simpliciter. Tertius ex ignorantia reprehensionis siue elenchi. Quartus est petitio principii. Quintus est locus consequentis. Sextus non causam pro causa sumere. Septimus plures interrogationes unam facere.

Fallacia accidentis contingit, quando id quod conuenit accidenti, tribuimus subiecto, uel e contra: uel quando id, quod subiecto conuenit, tribuimus attributo, uel e contra, ut homo est animal; sed animal est genus; ergo homo est genus: in hac enim fallacia esse genus, quod accidit animali, tribuimus homini. Tum haec alia. Homo est dissyllabus; sed Socrates est homo; ergo Socrates est dissyllabus: in hac enim fallacia quod homini accidit, scilicet significari nomine dissyllabo, Socrati attribuimus.

Fallacia a dicto simpliciter ad dictum secundum quid, uel e contra contingit, quando id, quod conuenit alicui secundum partem, absolute illi tribuitur: ut Ethyos est albus secundum dentes; ergo ethyos est albus: uel quando id, quod conuenit alicui secundum quid, dicimus illi conuenire absolute: ut homo non est equus; ergo homo non est.

Definitio ueri elenchi.

Fallacia ex ignorantia elenchi, siue reprehensionis contingit, quando praetermittimus aliquid necessarium requisitum ad definitionem syllogismi ueri, uel reprehensionis. Definitur ergo uerus elenchus. Syllogismus contradictorius eiusdem rei, eiusdem nominis synonymi, ad idem, secundum idem & eodem tempore. Fiet ergo fallacia haec, si aliquis existimet syllogismum sibi propositum deficientem in aliqua ex his conditionibus, esse uerum syllogismum: ut binarius est duplex respectu unitatis, & non est duplex respectu quaternarii; ergo binarius est duplex, & non est duplex: huic namque syllogismo deficit illa conditio, scilicet respectus eiusdem.

Fallacia petitionis principii contingit, quando assumimus tanquam certum id quod probare debemus ut si aliquis probaturus unitatem esse quantitatem continuam, id assumeret tanquam certum. Haec fallacia tot modis contingit, quot

quot contingere potest petitio principii, de quibus Arist. octauo. Top. egit.

Fallacia consequentis contingit, quando ex consequenti uolumus inferre antecedens: ut animal est, ergo homo est: si enim hoc modo liceret nobis disputare, facile possemus probare, leonem esse hominem, ita. Si animal est, ergo homo est; sed leo est animal, ergo si leo est, est homo.

Fallacia non causa pro causa contingit, quando existimamus causam conclusionis false esse aliquam propositionem, qua sublata adhuc manet falsa conclusio: ut in hoc syllogismo: omne animal est album, & omne uolucrum est album, sed omnis coruus est animal uolucrum; ergo omnis coruus est albus: contingeret enim in hoc syllogismo proposita fallacia, si aliquis existimaret, causam huius conclusionis false, omnis coruus est albus esse illam propositionem, omne animal: quia ista sublata adhuc manet falsa conclusio.

Ultima fallacia contingit, quando plures interrogationes ut unam proponimus, ut si aliquis inquirat, an iustitia & iniustitia sint bonae: si responsum accipiat, esse bonas, hanc poterit inferre consequentiam; ergo iniustitia est bona: si uero responsum accipiat, non esse bonas, sic etiam poterit disputare; ergo iustitia non est bona.

CAPVT V. OMNES FALLACIAS REVOCARI POSSE AD IGNORANTIAM ELENCHI.

OC capite docet Aristoteles, quando peccamus in definitionem elenchi. Quod autem omni uis tribus modis propositis comitatur uitium contra definitionem elenchi, probat Aristoteles. Sed ut probationem intelligamus, definitio elenchi est repetenda, quae ita habet. Elenchus est syllogismus contradictionis, (id est qui concludit conclusionem contrariam ei, quam respondens proponit eiusdem rei, eiusdem nominis synonymi, ad idem secundum idem, similiter, eodem tempore. Proposita ergo hac definitione loco propositiois, sit assumptio; sed omnes tres modi fallaces peccant contra istam definitionem; ergo omnes reducuntur ad ignorantiam elenchi. Probatur minor. In primis de locis positus in dictione, quia homonymia, amphibolia, & figura dictionis contingunt, quia significant res diuersas, syllogismus autem siue uerus elenchus debet esse eiusdem rei. Praeterea propositio, diuisio, & accessus, peccat contra definitionem ueri elenchi, quia non sunt eiusdem rei, & eiusdem nominis synonymi. Deinde loci positi extra dictionem peccant etiam contra definitionem elenchi. Locus accidentis peccat, quia non infert necessa-

rii con-

rio conclusionem sed uidetur inferre. Fallacia a dicto simpliciter ad dictum secundum quid peccat quia non est eiusdem rei aut secundum idem. In petitione principii, in fallacia consequentis, et in fallacia quae est non causam pro causa sumere, cum non inferatur necessario conclusio, committitur etiam uitium contra definitionem elenchi. Ultimus locus, scilicet multas interrogationes loco unius proponere, reuocatur etiam ad ignorantiam elenchi: quia in illo multa simul sumantur, ex quibus non recte inferitur conclusio; ergo omnes terdecim modi fallaciarum possunt reuocari ad ignorantiam elenchi.

CAPVT VI. DE CAUSSIS
FALLACIARVM.

Fallacio-
riuntur ex
ignorantia
distinctio-
nis.

ERE omnes fallacias ortum habere ex ignorantia distinctio-
nis. probat modo Aristoteles. In primis homonymia contingit
quia nescimus distinguere uoces homonymas in suas significa-
tiones. Amphibolia, quia nescimus distinguere orationem in
suos uarios sensus. Fallacia compositionis aut diuisionis contin-
git quia nescimus distinguere sensum diuisum a coniuncto, uel sensum coniun-
ctum a diuiso. Fallacia accentus contingit, quia existimamus, uocem quocun-
que modo prolatam, eandem retinere significationem, et nescimus distinguere
inter uarias significationes causatas ex diuerso accentu. Fallacia figurae di-
stinctionis contingit, quia nescimus distinguere inter nomina habentia eandem fi-
guram terminationis. Fallacia etiam extra dictionem posita contingunt prop-
ter eandem causam. In primis fallacia accidentis contingit, quia nescimus di-
stinguere accidens ab essentia. Et e contra, nec attributum a subiecto, nec e
contra. Fallacia consequentis contingit, quia cum aliquando ex consequenti in-
feratur antecedens, et aliquando non inferatur, nescimus distinguere inter co-
sequens, ex quo inferatur antecedens, et consequens, ex quo antecedens non in-
feratur. Fallacia a dicto simpliciter ad dictum secundum quid, et fallacia ex ig-
norantia elenchi contingunt etiam, quia ignoramus, an dictum sit simpliciter
uel secundum quid, et an elenchus sit uerus uel falsus. Tres aliae fallaciae, quae
supersunt, scilicet petitio principii, non causam pro causa reddere, et mul-
tas interrogationes unam facere, ab eadem causa, scilicet ab ignorantia distinc-
tionis, ut manifestum est, proueniunt.

CAP.

CAPVT VII. QVOD OMNES FAL-
LACIAE PERTINEANT AD ALIQVEM
EX TERDECIM LOCIS ASSIGNATIS.

NTE QVAM institutum probet Arist. in principio capituli
docet, non solum esse sophisticos illos syllogismos, qui in materia
et forma peccant, sed etiam illos, qui in sola materia, aut in sola
forma peccant solum in materia illi, qui constant ex propo-
sitionibus, quae uere uidentur, et sunt falsae.

Iam suum institutum probat hoc modo. Tot modis potest decipi respondens,
quot potest decipi auditor; sed auditor potest decipi tantum terdecim modis ex-
plicatis; ergo et respondens. Docet deinde fallacias positas in dictione facilius
dissolui his, quae sunt posita extra dictionem. Docet tamen rationes sophisticas,
quae solum peccant in materia, ex eisdem terdecim locis ortum habere: nam tot
modis contingunt rationes sophisticae peccantes in materia, quot modis contin-
gunt peccantes etiam in forma quia quemadmodum peccantes in forma defi-
ciunt a ratione ueri elenchi, ita et peccantes in materia. Concludit cap. docens,
redarguti nem sophisticam non esse simpliciter argumentationem, sed tantum
respectu illius, qui nescit seipsum ab ipsa liberare.

CAPVT VIII. IN QVO OCCVRRIT
ARISTOTELES CVIDAM TACITAE

OBIECTIONI.

POTERAT aliquis inquirere, an omnes rationes fallaces per-
tineant ad hanc translationem elenchi. Dubitationi respondet
Arist. docens, rationes fallaces esse in duplici differentia: nam al-
iae sunt, quae desumuntur ex propriis cuiusque disciplinae prin-
cipiis male intellectis, et istae non pertinent ad huiusmodi tra-
slationem: et aliae sunt quae sumuntur ex communissimis principiis, et istae
pertinent ad hanc translationem.

CAPVT IX. IN QVO REPREHENDI
TVR DIVISIO SOPHISMATVM AVE

TERIBVS TRADITA.

liii 3

VETE

ETERES Philosophi diuidebant sophismata hoc modo. Sophismata quedam pertinent ad sententiam, siue significationem (pertinere ad sententiam ut docet Aristoteles est, uocem sumi in diuersa significatione ab interrogante, & respondente: unde idem est, sophismata pertinere ad sententiam, & ad significationem) quedam uero pertinent ad uocem. Hæc sententiam refellit Arist. quatuor argumentis. Primum est. Si nomen ambiguum non accipitur in eadem significatione ab interrogante & respondente, tunc fallacia simul pertinet ad nomen & significationem; ergo proposita diuisio non est recta. Fere eodem modo proponit alia tria argumenta. Tandem reprehendit ueteres, quia nullam fecerint mentionem syllogismi, cum disputarent de elencho: est enim elenchus syllogismus contradictionis.

CAPVT X. IN QVO EXPLICAT

ARIST. QVOTVPLEX SIT SYLLO-

gismus contentiosus, & qua ratione differat

a sophistico,

TATIM in principio capituli docet, non esse officium doctis, inquirere quid sentiat discipulus: sed hoc inquirere esse officium illius, qui aliquem uult examinare: inquit enim, qui de aliquo periculum facit, tenetur inquirere, quid de re proposita sentiat; & cognita respondentis sententia, illum examinare: quod poterit prestare rationibus dialecticis, & sophisticis.

Syllogismus
contentio-
sus duplex

Duplex est syllogismus contentiosus: alius, qui constat ex propositionibus uere probabilibus, & uidetur concludere necessario, cum non concludat; & hic peccat in forma. Alius est syllogismus contentiosus, qui constat ex propositionibus, quæ uidentur probabiles, & non sunt, quæ propositiones, ut syllogismus sit contentiosus, non debent esse proprie, sed communes. Differt syllogismus contentiosus a sophistico, quia sophisticus contentiosus, ut uideamus sapientes: contentiosus uero ut uideamus de aduersario uictoriam reportare. Ex qua differentia inferitur, eundem syllogismum diuerso modo sumptum esse sophisticum, & contentiosum.

CAPVT XI. QVOD DIALECTICA,

ET PYRASTICA DISPUTENT

DE OMNIBVS REBVS.

ARS

RASTICA est, quæ docet periculum facere de rebus. Docet ergo Arist. Dialecticam, & Pyrasticam de omni re disputare, sed diuersimode ac Metaphysicam, quæ ex omnibus rebus necessario disputat. Dialecticam disputare de omnibus rebus, ita probat. Qui interrogat alterius responsione spectat; & quid quid respondeat potest labefactare, non ex propriis principiis, quia ex propriis non labefactatur uerum sed potius confirmatur, sed ex communibus; sed Dialecticus interrogat; ergo non disputat ex propriis, sed ex communibus. Modo sic. Sed communia possunt omnibus accommodari; ergo Dialecticus disputat de omnibus rebus. Similem esse rationem de Pyrastica ac de Dialectica, ex eo probat Arist. quia tam homines plebei, quæ docti, solent de omnibus rebus periculum facere. Huius enim artis, inquit, periti sunt a natura tam homines docti, quam indocti. Docet deinde, principia appellari communia, non quia in illis omnia conueniant aliqua ratione synonyma, sed potius quia conueniunt per proportionem & similitudinem. Huiusmodi principia, ut sunt determinata ad aliquam particularem scientiam, non sunt communia, sed propria illius scientiæ.

CAPVT XII. DE FALSO, ET
INOPINABILI.

EXPLICATIS iam locis, ex quibus sophiste desumunt rationes ad proprium suum finem assequendum, iam in hoc cap. alios exponit locos, ex quibus desumunt sophiste rationes ad alios fines assequendos: & in hoc capite disputat de locis, qui pertinent ad falsum & inopinabile. Quatuor sunt loci qui pertinent ad falsum. Primus est. Occulte interrogare: occulte interrogamus, quando nulla facta mentione quæst. interrogamus interrogatione: uerbi gratia, si quis probaturus, bonum esse lotium fundere coram omnibus, interroget respondentem, an liceat facere ubique, & coram omnibus, quod bonum est secundum naturam: si respondeat, licitum esse, proponens sic conficit argumentum. Quod est bonum secundum naturam, licet ubique, & coram omnibus; sed lotium fundere est bonum secundum naturam; ergo licet lotium fundere coram omnibus, & ubique. 2. est multitudo interrogationum, quando scilicet multis interrogationibus interrogatur, & distrahitur respondens, & cõcedit aliquod falsum, in quo est maior argumentorum copia. 3. est, si interrogans dicat, se proponere interrogationes, ut a respondente doceatur. 4. Si quæstio proposita transferatur in aliam, in qua sit maior argumentorum copia, qua facilius decipiatur respondens. Loci qui pertinent ad inopinabile, quatuor etiam sunt. Primus locus. Videndum est cuius sectæ sit respondens, & debemus illum perducere ad aliquid inopinabile secundum doctrinam illius sectæ. 2. sumitur ex

Loci perti-
nentes ad
falsum.

Loci inopi-
nabiles.

III 3

sermone

ferre ne. & uoluntate: quia aliquando non expetunt omnes, quid quid homines palam fatetur esse uerum: ut omnes affirmant, mortem gloriosam prestare ultra ignominiosam. pauci tamen mortem gloriosam uolunt subire. 3. desumitur ex legibus & natura, ex eo scilicet, quod leges & natura contrariantur: ut natura non prohibet rapinam, imo animalia rapina procreant, ut lupum, milium. & leges uero prohibent rapinam. Poterimus ergo lege probare, id quod sit a natura esse malum, & per naturam id quod per leges sit esse malum. 4. desumitur ex opinione uulgi, & sapientum: quia aliquando sapientes repugnant uulgo: quare quod apparet sapientibus, refellere possumus per communem opinionem, uel e contra.

CAPVT XIII. DE NVGATIONE, ET SOLECCISMO.

NVO sunt loci ad perducendum aliquem in nugationem: sed antequam illos proponamus, obseruandum est nomen siue uocem idem significare per se, & in oratione. Est ergo primus locus desumptus a rebus: ut si dicamus duplum esse simplicem duplum. In hac enim oratione, quia illa uox, simplicem, bis repetitur, primo in se secundo in illa particula duplum. Secundus locus desumitur a proprietatibus: nam proprietates desinuntur per proprium subiectum, ut similitas desinitur nasi cavitatis idem enim significat similitas, ac nasi cavitatis: unde committitur nugatio. Ultimus sophistice finis est soleccismus, qui contingit tripliciter. Primo, quando uidetur committi, & reuera committitur, ut si dicamus, uir bonus. Secundo quando uidetur committi, & non committitur. Tercio quando committitur soleccismus, & non uidetur committi: ut si dicamus solum esse grauissimum, & per solum intelligamus terram. Potissima causa cur uideatur committi soleccismus, est pronomen demonstratiuum neutrius generis. Hoc dupliciter de causa: primo, quia accommodatur hoc pronomen omnibus generibus. Secunda causa est: quia pronomen hoc habet plures causas similes.

CAPVT XIII. DE MODIS PROPO- NENDI INTERROGATIONES SOPHISTICAS.

MODVS primus. Sophista debet proponere multas interrogationes simul, ut illis obruatur respondens, ut distrahatur a proposita quaestione. Secundus. Proponende sunt interrogationes celeriter, ut perturbetur respondens, si forte est ingenio tardus. 3. Sophista debet reducere

et aliter

questionem ad aliam difficiliorem, & provocare respondentem ad iracundiam, ut illum perturbet. Quod facilius praestabit, si dicat se uictoriam de respondente reportaturum. 4. Debet sophista proponere interrogationes inuerso ordine. 5. Quia multi sunt, qui omnes propositiones, quae pertinent ad questionem propositam negant, interrogans debet proponere propositiones contradicentes, ut necesse teneatur aduersarius unam uel aliam concedere. 6. Si aduersarius concedat omnia singularia, non debemus illum rogare de uniuerso, sed illud assumere. 7. Si universale careat proprio nomine, explicandum est si similitudine. 8. Quandoque interrogare debemus contrarias partes propositionis. 9. Si aliqua sententia paradoxa proposita sit, inquirendum est de respondente quid de illa sentiat. 10. Quomodo respondens aliquando affirmat in aliqua significatione sui se concessam propositionem, ita qui interrogat, dicat, in eadem significatione fuisse se super concessam, in qua eam negat respondens. 11. Si non potest interrogans probare questionem, debet illam transferre in aliam: sed caueat respondens, ne id fiat. & dicat, nunquam migrandum esse de genere in genus, & de quaestione in quaestione. 12. Adferat interrogans propositiones particulares, potius quam uniuersas: quia ille facilius conceduntur. 13. Conclusio non est interroganda, imo neque propositiones manifestae.

CAPVT XV. DE UTILITATE HUIVS TRACTATIONIS, QVAE DOCET SOLVERE SOPHISMATA.

NACTENVS instituit Arist. Sophistam ad interrogandum: in his quae sequuntur instituit respondentem. In hoc cap. proponit utilitates huius disputationis. Primo, inquit, utilis est disputatio haec ad Philosophiam: quia qui scit sophismata dissolvere facilius res philosophicas pertractabit. Vnde cum multa sophismata ortum habeant ex ambiguitate proinde Aristoteles 5. Metaphysico, ut aliqua sophismata uitet, multas uoces ambiguas explicat. Secundo utilis est haec disputatio, ut res philosophicas nobiscum meditemur: quia quot modis respondentes decipiuntur, eo quod sophismata dissolvere nesciunt, tot modis decipi possumus propter eandem causam. Tercio utilis est ad gloriam in disputationibus comparandam, turpe enim est decipi a sophista. Neque satis est respondenti, asserere, propositam sibi ab aduersario orationem sophisticam esse: sed oportet, ut sophisma assignet.

Sed dices. Frustra suscipitur haec disputatio: quia cognitis locis sophismatum, aperte satis colligitur solutio argumentorum, quae ab illis locis desumuntur. Respondet Aristoteles, non suscipi frustra disputationem hanc: quia etsi ex locis,

locis, ex quibus sophismata desumuntur, si attente considerentur, possint desumi illorum solutiones, tamen hac cognita tractatione facilius multo soluentur. Hanc ergo proponit, ut promptiores reddamur ad sophismata dissoluenda: quia exercitatio reddit homines promptos, et faciles.

CAPVT XVI. IN QVO PROPONVN
TVR GENERALIA PRAECEPTA DIS-

SOLVENDI SOPHISMATA.

PRIMUM praeceptum. Sicut proponens utitur ratione apparenti, ut suum finem consequatur, ita respondens utitur apparenti solutione, ut proponens non consequatur suum finem. Secundum praeceptum. Si proponens proponit aliquod sophisma, nulla ratione debemus concedere esse verum elenchum, ne manifeste redarguamur. Tertium praeceptum. Nulla ratione debemus admittere rem ambiguam, nisi explicetur nobis, in qua significatione accipiat. Quartum, multiplici interrogationi multiplex est adhibenda responsio. 5. Si propositio interrogantis videatur vera, et dubitemus de illius veritate, non est absolute concedenda, sed cum aliqua limitatione. 6. Si respondens cogitur concedere aliquid paradoxum, dicat, illud videri, sed non esse paradoxum. 7. Propositio, ex qua immediate sequitur conclusio contra sententiam respondentis, nunquam est concedenda, sed potius dicendum est, fieri petitionem principii. 8. Si conclusio concludat falsum, respondens debet negare aliquam ex propositionibus: quia falsum semper sequitur ex falso. 9. Quando interrogans facta inductione colligit genus uniuersum non sub nomine proprio; quia caret proprio nomine, sed sub similitudine, dicendum est, non recte accipi esse genus. 10. Si respondens non possit omnibus occurrere, dicat syllogismum non esse optimum, et id probet ex definitione veri elenchi. 11. Si proponat interrogans propositionem truncatam, petat respondens ut illam absoluat. 12. Quando interrogans assumit duas propositiones unam uniuersam, et alteram particularem, potius est neganda uniuersa: quia ex particulari concessa difficile probatur uniuersa. 13. Si probet respondens, aliquid non esse speciem alienius, quia nihil huic, quod assignat ut speciem, est contrarium, illi uero, quod assignat ut genus, aliquid est contrarium: respondet, illi etiam esse contrarium: et si forsitan ille tale contrarium non cognoscat, et percontetur de illo, dicat non posse assignari, quia proprio nomine caret. 14. Si proponat interrogans questionem, cuius utraque pars ex aequo sit dubia, uel ex aequo sit probabilis, nihil refert quamuis questionis partem concedere. 15. Respondens debet obseruare omnem questionem, et antequam aduersa-

aduersarius illam concludat, neget propositiones: uel ostendat non esse accipienda in ea significatione: uel reddat instantiam. His enim modis argumenti uis facile impeditur.

CAPVT XVII. DE RATIONE SOL-
VENDI SOPHISMATA POSITA
IN DICTIONE.

IN Principio capitis tradit hoc generale praeceptum. Omnis syllogismus sophisticus, uel peccat in materia, uel in forma. Si syllogismus peccat in forma, neganda est consecutio ostendendo uerum, et ostendendo etiam in simili forma antecedens uerum, et consequens falsum. Si syllogismus peccat in materia, uel conclusio est uera, uel falsa: si falsa, aliqua ex praemissis debet esse falsa, quia falsum semper sequitur ex falso. Si uero conclusio sit uera, uidendum est quanam ex praemissis sit falsa, et est neganda, etsi uera appareat. Sophismata a nomine, et amphibolia ita sunt dissoluenda. Si conclusio sit ambigua, est distinguenda. Idem fieri debet, si propositiones fuerint ambiguae, et si forte propositiones ambiguae sint concessae, adhuc remanet locus distinctionis in conclusione: et possumus affirmare, propositiones fuisse concessas in illo sensu, in quo uera est conclusio.

Fallacia compositionis dissoluitur, diuidendo propositionem in sensus diuisos: et fallacia diuisionis dissoluitur, componendo partes diuisas in orationem compositam.

Fallacia accentus dissoluitur, si ostendamus uariatam fuisse accentum, spiritum, uel quantitatem syllabae fuisse mutatam.

Fallacia figure dictionis dissoluitur, si ostendamus, ea, quae habent diuersam figuram dictionis, multoties diuersas res significare.

CAPVT XVIII. QUA RATIONE DIS-
SOLVATVR FALLACIA
ACCIDENTIS.

DISSOLVITVR sophisma accidentis, si ostendamus, non conuenire subiecto, quidquid conuenit attributo, uel uice uersa: quia tantum, quando attributum pertinet ad essentiam subiecti, quidquid conuenit attributo secundum essentiam, debet etiam subiecto conuenire. Hoc sophisma multis exemplis explicat Arist. sed hoc unum sufficiat. Coriscus est ueniens.

nien; sed tu cognosceis Coriscum; ergo tu cognosceis uenientem: sed ignoras quisnam sit uenient; ergo simul cognosceis & ignoras uenientem. Hoc sophisma soluitur dicendo, non conuenire subiecto, quidquid conuenit accidentibus subiecti: unde quamuis cognoscamus Coriscum, possumus ignorare illius accidentia, scilicet uenire, uel stare, &c.

CAPVT XIX. QVA RATIONE SOLVANTUR RELIQUA SOPHISMATA POSITA extra dictionem.

FALLACIA a dicto secundum quid ad dictum simpliciter hoc modo est soluenda. Videndum est, an id quod dicitur conuenire rei in aliquo tempore, uel in aliquo loco, uel comparatione facta ad aliud, uel simpliciter & omnino, conueniat: nam duo contradicentia, & similiter duo aduersa simpliciter & omnino non possunt eidem rei conuenire: possunt tamen conuenire alteri simpliciter, & alteri quadam ex parte, uel ambo quadam ex parte: si ergo id, quod dicitur, conueniat secundum quid, uel aliquo tempore, uel secundum aliquam partem, non debemus concedere, simpliciter conuenire, sed ostendere esse contra definitionem ueri elench: quia non est eiusdem rei, secundum idem, &c. & hoc ostenso remanet sophisma solutum. Fallacia petitionis principii dissoluitur negando illas propositiones, in quibus sit petitio principii. Fallacia consequentis, quae potest dupliciter contingere, dupliciter dissoluitur. Contingit primo: quando existimamus inferri necessario ex consequenti antecedens, sicut ex antecedente inferitur consequens. Dissoluitur si ostendamus, ex consequenti non inferri necessario antecedens. Secundo contingit: quando ex contradicente antecedente colligimus contradicens consequentis. Haec fallacia dissoluitur, si doceamus, ex contradicente consequentis colligi posse contradicens antecedentis, non tamen e contra. Fallacia, quae est non cassam pro causa sumere, dissoluitur, si ostendamus, falsum non sequi ex illa propositione, sed ex alia: idque ostendimus, si illa sublata a syllogismo, adhuc sequitur conclusio falsa. Fallacia, quae est multas interrogationes unam facere, tripliciter contingit. Primo, si omnes interrogationes sint uerae: ut iustitia & iniustitia sunt qualitates. Secundo, quando ambae sunt falsae: ut iustitia & iniustitia sunt quantitates. Tertio, quando una est uera, & altera falsa: ut iustitia & iniustitia sunt bonae. Si plures interrogationes sint primo, uel secundo modo, parum refert adhibere unam responsionem: si uero una sit uera, et altera falsa, ut sophisma dissoluatur, plures sunt adhibendae responsiones.

CAPVT XX. QVA RATIONE DISSOLVANTUR FALLACIAE NVGATIONIS, & solecismi.

Præ

Rætermittit Arist. fallacias, quae sumuntur ex falso, & inopinabili: quia dissolui possunt ex locis, a quibus desumuntur.

Fallacia nugationis dissoluitur, si dicamus, nomen per se sumptum non significare idem, ac coniunctum cum aliis tam in relatis, quam in proprietatibus. Unde non est idē dicere, duplū, ac simplū duplū, quia hoc nomen duplū, tantum continet simplū implicite, & ad nugationem requiritur, quod res bis repetatur explicite. Eodem modo res se habet in proprietatibus. Fallacia solecismi dissoluitur, si non mutemus casus, aut genera: quia contingit mutando casus, aut genera.

CAPVT XXI. QVOD ALIAE FALLACIAE FACILIUS, QUAM ALIAE DISSOLVANTUR.

N hoc cap. docet Arist. sophismata alia esse, quae facile dissoluantur: alia, quae difficile: & hoc non solum est intelligendum de sophismatibus, quae a diuersis generibus petuntur, sed etiam de illis, quae ab eodem genere. Reddit rationem: quia in aliquibus facilius cognoscitur fallacia, quam in aliis. Fallacia difficilis alia est acuta, & alia maxime acuta, quae admodum rationes dialecticae aliae sunt acutae, & aliae maxime acutae. Ratio dialectica maxime acuta est, quae ex maxime probabilibus refellit id, quod est maxime probabile. Ratio dialectica acuta est, cuius utraque pars est maxime probabilis. Ratio sophistica maxime acuta est, cuius uitium difficile cognoscitur, an scilicet deficiat in materia, uel forma: & si in materia, quid sit distinguendum, uel negandum. Ratio sophistica acuta est, quando cognoscimus soluendam esse fallaciam negando aliquid, uel distinguendo, ignoramus tamen quid debeat negari, uel distingui. Fallacia quae simul in materia & forma peccat, maxime rudis est. In fine cap. docet, triplicem esse modum soluendi argumenta: quia uel solutio pertinet ad difficultatem, id est, est uere explicatio difficultatis, uel pertinet ad interrogantem, id est, ut detur satisfactio interroganti, & non difficultati, uel pertinet ad tempus, id est, ut inamoretur interrogans in illa refellenda, & non supersit tempus ad questionem disputandam. Totidem etiam modis contingit, interrogantem argumenta proponere.

CAPVT VLTIMUM, IN QVO PROPONITUR EPILOGVS.

HOC ultimo capite proponit Aristoteles epilogum eorum, quae dixit, sibi quae ipsi huius artis arrogat inuentionem dicens. De arte quidem Rhetorica satis multa a ueteribus tradita habuimus, de hac autem differendi ratione nihil plane habuimus, quod aliis acceptum referamus. Cetera quae in hoc capite docentur, facillima sunt, & nullius fere utilitatis.

Kkkk 2

DISPV

DISPUTATIO VNICA
DE SYLLOGISMO DIALECTI
CO, ET SOPHISTICO.

NONNULLA obiter dicemus in hac dis-
putatione de syllogismo probabili, & de locis
dialecticis: tum etiam de syllogismo sophisti-
co, & de locis a quibus sophismata desumun-
tur: præcipue tamen inquiremus, an syllogismus sophisti-
cus sit simpliciter syllogismus; in hac enim re anceps & du-
bius videtur Aristoteles permansisse.

QVAESTIO I.

In qua aliqua dubitationes pertractantur de syllo-
gismo dialectico.

QVAERES primo, an syllogismus dialecticus sit
simpliciter syllogismus. Sit hæc observatio. Syllo-
gismus dialecticus est ille, qui constat ex propositio-
nibus probabilibus: sunt vero propositiones proba-
biles illæ, quæ videntur omnibus, aut pluribus, aut sa-
pientioribus, vel alicui maxime perito in aliqua scientia. Hæc do-
cuius cum Aristotele libro primo Topico capite primo.

Sit assertio. Syllogismus dialecticus est simpliciter syllogismus.
Probatur primo a definitione syllogismi simpliciter, quam addu-
ximus quæst. 2. 3. & 4. disputationis de syllogismo. Probatur secun-
do. Ex propositionibus constantibus vocibus non significantibus
potest confici syllogismus simpliciter; ergo etiam poterit confici
ex propositionibus probabilibus. Antecedens constat ex Aristotele
in libris Priorum, in quibus tradens syllogismorum modos viiles,
fere semper adhibuit exempla in elementis.

syllogif-
mus dial-
ecticus est
simpliciter
syllogism.

Sed

Quæst. 1. disput. de syllog. probabili & sophist. 629

Sed dic. ee. In syllogismo simpliciter conclusio semper est neces-
saria; sed ex propositionibus probabilibus non potest sequi conclu-
sio necessaria; ergo ex propositionibus probabilibus non potest con-
stare syllogismus simpliciter Respondemus huic argumento distin-
guendo minorem ita. Ratione formæ, concedimus: ratione mate-
riæ, negamus maiorem & similiter negamus minorem: nam sem-
per in syllogismo probabili sequitur conclusio necessaria ratione
formæ, id est sequitur necessario conclusio, licet illa non sit necessa-
ria.

1. Argum.

Dices secundo. Ex propositionibus homonymis non potest con-
stare syllogismus simpliciter; sed sunt multæ propositiones proba-
biles, quæ sunt homonymæ; ergo ex illis non potest constare syllo-
gismus simpliciter. Resp. maiorem esse veram, & expresse doceri
ab Aristotele in libris priorum: intelligendam tamen esse ita. Ex
propositionibus homonymis, ut ambigunt, ac varios habentes
sensus, non potest constare syllogismus, nisi accipiantur in aliquo
sensu determinato: quia ratione possunt esse probabiles, imo & ne-
cessariæ. Vnde negamus minorem: nam quando sumuntur in ali-
quo sensu determinato: quia ratione sunt interdum probabiles, iam
non sunt ambigunt, sed potius sunt veræ probabiliter.

2. Argum.

QVAERES secundo, an syllogismi confecti ex propositioni-
bus desumptis ex quocunque loco dialectico sint probabiles. Ratio
dubitandi pro parte asserente est: quia Aristoteles & cum eo
Dialectici omnes diuidunt syllogismum in necessarium, proba-
bilem, & sophisticum. & de necessario agit Aristoteles in libris de
Demonstratione: de probabili vero disputat in libris Topicorum
tradens multa loca, a quibus probabilia argumenta desumuntur:
quare videntur probabiles omnes syllogismi ab huiusmodi locis
desumpti: imo ita fert communis dialecticorum sententia.

Ratio dubitandi pro parte negante est: quia in libris Topicis
traduntur loci generis, speciei, proprii, definitionis, & alii, a qui-
bus desumuntur propositiones necessariae, & quæ ingrediuntur de
demonstrationem, tam quia, quam propter quid, ut statim consta-
bit.

Sit observatio. Octo libri, in quibus Aristoteles disputat de syllo-
gismo probabili, inscribuntur Topici, eo quod in illis per multa
tractat Aristoteles ad syllogismum dialecticum spectantia: ac proin-
de ab aliis inscribuntur de syllogismo dialectico, siue de syllogis-
mo probabili. Tractat ergo Aristoteles in octo libris Topicis nul-
los locos, ex quibus variæ desumuntur propositiones. Vnde licet

Kkkk 3

ex qui-

630 *Quaest. I. disp. de syllog. probabili & sophist.*

ex quocunque loco ex connumeratis ab Aristotele possint desumi propositiones probabiles, inde tamen non licet inferre, non posse ab eisdem locis desumi propositiones necessarias, ex quibus confici possit demonstratio. Aliud enim est locus, & aliud propositio a loco desumpta, ut infra magis constabit.

Ex locis
Topicis su-
muntur pro-
positiones
necessariae

Sit igitur assertio. Ex locis dialecticis ab Aristotele adductis in libris Topicorum possunt desumi propositiones necessariae, ex quibus confici possunt demonstrationes, tam quia, quam propter quid. Haec assertio, licet sit contra communem Dialecticorum consensum, potest tamen facile confirmari, si perpendantur ea, quae Aristot. docuit in libris Topicis. Est igitur argumentum. Propositiones manifeste verae non sunt probabiles & dialecticae; sed ex locis dialecticis ab Arist. adductis in octo libris Topicorum possunt deduci propositiones manifeste verae; ergo possunt ex illis deduci propositiones, quae non sint dialecticae & probabiles. Maior huius syllogismi certa est, imo est expressa Aristotelis primo libro Topicorum capite octavo illis verbis. Neque pro quaestione ponat quod perspicuum sit omnibus aut plurimis &c. Minor probatur propositis variis exemplis ab Aristotele adductis. In primis lib. 2. capite secundo proponens primum locum docet, quod id quod competit alicui ut genus, non competit secundum accidens: propositio vero haec est manifestissima vera, & ab omnibus verissima iudicatur. Deinde eodem capite hunc aliam proposuit locum: cui convenit definitio, convenit & definitum: Quando aliquid non convenit alicui speciei, aut alicui individuo illius, non convenit toti generi illius speciei. Passim etiam alias quamplurimas adfert propositiones, quae ab omnibus citra controuersiam verissimae iudicantur, & necessariae, cum dicant necessariam connexionem attributi cum subiecto, & aliter nequeant euenire.

Quod vero ex huiusmodi propositionibus manifeste veris deductis ex quibusdam locis dialecticis possint confici demonstrationes, tam quia, quam propter quid, fiet manifestum perpendenti ea, quae Arist. docuit in contextu. Tradens enim locos definitionis, & proprii, docuit, ex definitione licere inferre proprium, & ex proprio licere concludere definitionem: cum autem concludimus proprium per definitionem, talis argumentatio est demonstratio propter quid: cum vero concludimus definitionem per proprietatem, est demonstratio quia, ut satis abunde docuimus primo libro Posteriorum in disputatione de natura demonstrationis.

Rationi dubitandi pro parte negante constat solutio ex dictis: nam

Solutio
tur ratio-
nes dubi-
tandi.

Quaest. I. disp. de syllog. probabili & sophist. 931

nam verum est, quod assumit. Rationi dubitandi pro parte affirmante respondemus Aristot. in libris Topicorum praecipue instituisse sermonem de locis, ex quibus desumi possunt propositiones ad conficiendas rationes probabiles: inde tamen non sequi, multas propositiones ex eisdem locis desumptas non esse necessarias: nam ex eodem loco desumi possunt propositiones probabiles, & necessariae. Imo ex eodem loco desumuntur aliquando multae propositiones probabiles, multo probabiliores aliis probabilibus ab eodem loco desumptis: ac proinde docuit Aristoteles capite vigesimo primo libri Elenchorum, ex propositionibus probabilibus quasdam esse acutas, quasdam vero maxime acutas.

Q V A E R E S tertio, an praeter syllogismum dialecticum sit alia argumentatio dialectica. Resp. praeter syllogismum dialecticum nullam aliam dialecticam argumentationem inueniri: nam syllogismus & argumentatio reciprocantur, ut abunde docuimus primo libro Priorum in disputatione de syllogismo, & in fine secundi libri Priorum agentes de enthymemate, inductione, & exemplo.

Sed dices. Aristoteles in libris Topicis saepe docuit, argumentationem probabilem vel esse syllogismum, vel inductionem; ergo praeter syllogismum datur argumentatio dialectica. Resp. nomine argumentationis non intellexisse Arist. argumentationem proprie dictam, scilicet consequentiam constantem medio verbo & extremis, de qua abunde egimus primo libro Priorum in disputatione de argumentatione in communi: sed intellexisse potius consequentiam. Vtrum autem omnis consequentia probabilis sit consequentia necessaria, diximus in fine secundi libri Priorum.

1. Argum.

Q V A E S T I O II.

An syllogismus sophisticus sit simpliciter syllogismus.

I V I D I T V R quæst. hæc in tres partes. In prima proponemus obseruationes. In secunda adducemus assertiones. In tertia soluemus opposita argumenta.

I N P R I M A parte q. sit 1. obser. Quæst. hæc procedit de syllogismis sophisticis desumptis ex locis ab Arist. connumeratis hoc lib. Elenchorum. Hi enim vel desumuntur a locis positis in dictione, vel a locis extra dictionem positis. Loci positi in dictione sex sunt, scilicet homonymia, amphibolia, compositio

litio

623 *Quæst. 2. disp. de syllog. probabili, & sophist.*

ficio, diutius, accentus, & figura dictionis: ut facta inductione demonstravit Arist. cap. 3. Loci extra dictionem positi septem sunt, ut docuit Arist. cap. 4. scilicet accidentis, a dicto secundum quid ad dictum simpliciter, ignorantia elenchi, petitio principii, locus consequentis, non causam pro causa reddere, & plures interrogationes unam facere.

2. Obser. Secunda observatio. Quid sit syllogismus simpliciter docuit Arist. 1. lib. Priorum cap. 1. his verbis. *Oratio in qua nonnulla ita ponuntur, ut diversum quid ab his necessario efficiatur, quia ea ita sunt.* In syllogismo enim simpliciter debet conclusio sequi necessario ex præmissis ex vi dispositionis illarum: ut abunde explicuimus cum Arist. in disput. de Syllogismo. Vnde ratiocinatio illa, in qua ex præmissis non sequitur necessario conclusio, non est appellanda syllogismus simpliciter; nam argumentatio vitiosa non est appellanda simpliciter argumentatio, ut diximus quæst. 4. disput. de argumentatione: vitium autem in argumentatione solum consistit in hoc, quod conclusio non sequatur ex præmissis.

3. Obser. Tertia observatio. Quis syllogismus simpliciter constare debet ex tribus tantum terminis, scilicet ex maiori extremo, minori extremo, & medio verbo: ut docuit Arist. 1. lib. Priorum cap. 23. Vnde syllogismus constans ex quatuor terminis vitiosus est, & non est simpliciter syllogismus. Doctrina huius observationis certissima est, docetur ab Arist. loco citato, & recipitur ab omnibus dialecticis.

4. Obser. Quarta observatio. Syllogismus simpliciter, ille scilicet, qui constat ex debita forma, id est ex dispositione medii cum extremis, servata debita quantitate & qualitate, quæ dispositio requiritur, ad hoc ut sit in modo & figura, dividitur communiter a Dialecticis in dialecticum, demonstrativum, & sophisticum. Hæc tamen divisio, si dividatur syllogismus simpliciter, non est recta, ut probauimus quæst. 6. disputationis de syllogismo, in qua polliciti fuimus, nos hoc in loco pertractaturos esse quæstionem hanc, quæ modo exagitatam. Cum ergo syllogismus simpliciter dividatur divisione generi in species ratione materie, quot erunt materie distinctæ, tot erunt species syllogismi ratione materie. Cum vero materie syllogismi sint propositiones, & propositiones vel sint veræ, vel falsæ; & veræ vel sint necessariae, vel absolute veræ siue probabiles; & falsæ vel sint impossibiles, vel falsæ absolute; proinde syllogismus sumptus ratione materie dividetur primo in verum, & falsum: verus subdividetur in necessarium, & probabilem; & falsus subdividetur

Quæst. 2. disp. de syllog. probabili, & sophist. 633

detur in impossibilem & falsum absolute. Rem hanc abunde docuimus quæst. 6. disputationis de syllogismo.

Quinta observatio, ex qua & ex tertia fere totius quæstionis solutio pendet. Vna sola propositio non potest appellari sophistica, sed ad hoc ut propositiones dicantur sophisticæ, debent sumi simul ambæ præmissæ syllogismi sophistici. Propositiones enim, quæ in syllogismo demonstratio sunt necessariae, ita se habent, ut quævis ex illis sit necessaria, siue sumatur in syllogismo, siue extra illum: ut patet in propositionibus huius syllogismi: *omne animal rationale est risibile; sed omnis homo est animal rationale; ergo omnis homo est risibilis.* Propositiones etiam syllogismi probabilis ita se habent, ut quævis, siue in syllogismo posita, siue extra illum accepta, sit probabilis. At vero propositiones sophisticæ sic se habent omnes, aut saltem fere omnes, ut si quævis ex illis per se sumatur, non sit sophistica, sed accommodata potius ad hoc, ut ex illa simul cum alia possit confici syllogismus probabilis vel necessarius. Res hæc erit manifestissima, si fiat inductio per propositiones, ex quibus fiunt syllogismi sophistici desumpti ex terdecim locis supra connumeratis. Sed alias omitramus propositiones sophismaticas, & sic exemplum in propositionibus horum syllogismorum. Tu es quies; sed quies est privatio motus; ergo tu es privatio motus. Tu etiam omne malum est fugiendum; sed pomum est malum; ergo pomum est fugiendum. Præterea quidquid sit inuite sit coacte; sed vinum sit in vite; ergo vinum sit coacte. Isti enim syllogismi desumuntur ex quinto loco eorum, qui sunt in dictione, scilicet ex loco accensus, ut docet Arist. cap. 3. & tamen sex propositiones horum syllogismorum sic se habent, ut quævis ex illis per se sumpta vera sit, & apta ad hoc, ut simul cum alia probabilis, aut necessaria efficiat syllogismum probabilem aut necessarium.

IN SECUNDA parte quæst. sit assertio. Syllogismus sophisticus non est simpliciter syllogismus cum in illo nunquam sequatur conclusio ex præmissis. Assertio hæc confirmatur primo variis Arist. testimoniis. In primis enim capite primo Elenchorum ita habet. Eodem plane modo ratiocinationes & reprehensiones alie sunt, alie propter imperitiā videntur. Sunt enim imperiti homines is propemodum similes, qui procul res prospiciunt. Ac vera quidem tum ratiocinatio est, cum ex quibusdam positis quidpiam ab eis quæ posita sunt diversum ob id necessario sequitur, quia illa sunt ante posita. Reprehensio autem est ratiocinatio, per quam non modo conclusio sed eius etiam disparatum conficitur. Quibus verbis aperte satis docet Aristoteles, syllogismum sophisticum vera

634 *Quest. 2. disp. de syllog probabili, & sophist.*

Syllogismi forma carere: quod vero syllogismi forma præditus appareat syllogismus sophisticus, non esttribuendum ipsi syllogismo sophistico, sed ascribendum potius imperitiæ & ignorantiae illorum qui ita iudicant. Deinde capite 16. (iuxta versionem illorum, qui in duos libros diuidunt tractatione hanc de reprehensionibus sophistar. cap. citatum est secundum libri secundi) docet nunquam nos debere concedere, syllogismum sophisticium esse verum elenchum, nam sophistar rationes nihil concludunt: ita enim habet Aristoteles. Nam cum istorum hominum rationibus nullam tribuamus concludendi necessitatem &c. Ad hæc capite secundo, postquam diuisit argumenta in quatuor genera, scilicet in argumenta ad docendum, ad tentandum & examinandum, dialectica, & sophistica, in fine ferre cap. loquens de argumentis sophisticis ita habet. Contentiosa autem sunt, quæ ex his quæ probabilia videntur nec sunt, aut concludunt necessario, aut non concludunt: sed modo videntur. Id est argumenta contentiosa vel seruant debitam formam, peccant tamen in materia, eo quod constât ex propositionibus apparenter probabilibus, reuera tamen falsis: vel constant ex propositionibus sic dispositis, ut videatur debite dispositæ, & conclusionem inferre, cum reuera illam non inferant. Si enim contentiosæ argumentationes primo modo se habeant, non sunt sophisticæ, sed potius falsæ. Si vero secundo modo accipiantur, sunt simpliciter sophisticæ: tamen non sunt simpliciter syllogismi, cum non consent forma requisita ad inferendam conclusionem. Idem colligitur ex aliis quamplurimis Aristotelis testimoniis, quæ facile constabunt contextum legenti.

Potest etiam assertio rationibus confirmari. Est igitur prima ratio. Omnis syllogismus debet constare tribus tantum terminis, ut in observationibus retinimus ex Aristotele; ergo syllogismus qui non constat ex tribus tantum terminis, sed ex quatuor vel ex pluribus, non erit syllogismus simpliciter: sed omnes syllogismi sophistici constant ex quatuor terminis; ergo nullus ex syllogismis sophisticis est simpliciter syllogismus. Minor constat, si fiat inductio per syllogismos factos ex terdecim locis, a quibus omnia sophismata desumuntur. Nihilominus tamen proponemus nonnulla exempla in duobus syllogismis, qui sequuntur. Tu es qui es; sed quies est priuatio motus; ergo tu es priuatio motus. Omne malum est fugiendum; sed pomum est malum; ergo pomum est fugiendum. In primo enim syllogismo sunt quatuor termini scilicet, tu, qui es, quies, & priuatio motus. In secundo etiam syllogismo sunt quatuor termini, scilicet, malum, ut significat idem quod iniquum, fugiendum.

Quest. 2. disp. de syllog probabili, & sophist. 635

um, pomum, & malum: nam nomen hoc, malum, ut sumitur modo in assumptione secundi syllogismi propositi, significat quendam fructum.

Secunda ratio. Syllogismus sophisticus vel peccat in materia, vel in forma: in forma; ergo non est simpliciter syllogismus: nam quod caret forma argumentationis, non est appellandum simpliciter argumentatio: vel peccat in materia. Si peccat in materia; ergo vel quia materia est vera, & hoc constare non potest: nam non est asserendum, syllogismum constantem ex propositionibus veris peccare in materia. Vel quia materia est falsa: & hoc etiam non est asserendum: nam sequeretur inde, omnem syllogismum constantem ex aliqua propositione falsa esse sophisticum: quod certe Aristoteli, communi Dialecticorum consensui, & veritati repugnat. Nam hic syllogismus esset sophisticus: omne animal est qualitas; sed leo est animal; ergo leo est qualitas: at vero quam alienum sit a veritate & ratione asserere huiusmodi syllogismum esse sophisticum, quisque iudicet. Vel tandem quia materia aliqua scilicet propositio est ambigua: & si hoc asserant, falsum est: non Arist. 1. lib. Priorum capite 23. expresse docuit, ex propositionibus ambiguis non posse confici syllogismum simpliciter eo quod quæuis ex illis multiplex est. Imo hoc tradidit præceptum. Quando in aliquo syllogismo aliqua ex præmissis est ambigua, est distinguenda, & sumenda in vno sensu, in quo necessario est aut vera, aut falsa. His etiam accedit, quod omnes syllogismi constantes aliqua propositione ambigua essent sophistici: & quod merito quemuis Doctorem ambigua propositione utentem in aliquo syllogismo possemus appellare sophistam: quod certe absurdum est. Si respondeant, syllogismum sophisticum esse illum, qui constat ex debita forma, habet tamen propositiones, quæ videntur veræ, & sunt falsæ, solutio hæc nullius est momenti. Probatur primo, quia sequeretur inde, syllogismum esse sophisticum non ex se, & ratione eorum, ex quibus constat, sed potius propter nostram ignorantiam. Vnde idem syllogismus absque aliqua sui mutatione in forma, & in materia, respectu vnius esset syllogismus sophisticus, & respectu alterius non esset sophisticus: quod certe non est asserendum. Probatur secundo: quia repugnat doctrinæ, quam pro confirmatione assertionis retulimus ex Arist. in 1. cap. huius libri, illis verbis: Eodem plane modo rationationes.

Secunda assertio. Diuisio syllogismi in necessarium, probabile, & sophisticum, est enumeratio quædam vocis homonymæ in suis

636 *Quest. 2. disp. de syllog. probabili & sophist.*

significationes. Hæc assertio satis manifeste deducitur, & confirmatur ex superiori.

1. Argum. **I**N TERTIA parte quæst. dices primo. Arist. multis in locis docuit, propositiones quasdam esse necessarias, quasdam probabiles, alias uero sophisticas; sed ex propositionibus necessariis fit syllogismus necessarius, & ex probabilibus fit syllogismus probabilis, qui sunt syllogismi simpliciter; ergo ex propositionibus sophisticis fiet syllogismus sophisticus, qui erit simpliciter syllogismus. Resp. negando consequentiam ut diximus observatione 5. quævis propositio probabilis ita est probabilis in syllogismo dialectico, ut extra illum etiam sit probabilis; & quævis propositio necessaria ita est necessaria in syllogismo necessario, ut per se sumpta & extra illum posita etiam sit necessaria. At uero, ut eadem observatione regulimus, nulla propositio per se sumpta sophistica est, sed debent duæ præmissæ simul sumi, & certo modo coniungi, ut ex illis syllogismus sophisticus conficiatur: tali uero modo coniunguntur, ut non seruent debitam terminorum dispositionem iuxta regulas syllogismi simpliciter in libris Priorum ab Arist. assignatas. Unde inferitur, ex propositionibus necessariis fieri syllogismum necessarium, qui est simpliciter syllogismus, & ex propositionibus probabilibus fieri syllogismum probabilem, qui est simpliciter syllogismus: nullo tamen modo ex propositionibus sophisticis fieri syllogismum simpliciter.

2. Argum. Dices secundo. Arist. cap. 2. libri Elenchorum diuisit argumenta in quatuor genera, scilicet in argumenta ad docendum, in argumenta dialectica, in argumenta ad examinandum aliquem, & in argumenta sophistica; ergo ex sententia Arist. dantur argumenta sophistica. Resp. nos libenter admittere, quod hoc argumentum probat: negamus tamen, argumenta sophistica esse simpliciter argumenta. Superior namque diuisio est enumeratio quædam uocis homonymæ in suas varias significationes, ut docuimus in 2. asserto.

3. Argum. Dices tertio. Ex Arist. cap. 2. huius libri, argumenta contentiosa, quæ constant ex propositionibus quæ uidentur probabiles, nec sunt, interdum concludunt necessarios; ergo sunt simpliciter syllogismi: ergo syllogismi sophistici sunt simpliciter syllogismi. Resp. negando secundam consequentiam. nam syllogismi contentiosi sic dispositi, non sunt sophistici. Sed quæres. Ad quod ergo genus syllogismi spectabunt. Resp. pertinere ad syllogismos falsos, cum propositiones, ex quibus constant uideantur probabiles, & reuera sint falsæ.

Dices

Quæst. 2. disp. de syllog. probabili & sophist. 637

4 Argum. Dices quarto. Syllogismus constans ex propositionibus ambiguus interdum seruat debitam formam, & tamen nec est probabilis, neque necessarius, neque falsus, cum propositiones illæ ambiguæ in aliquo sensu sint veræ; ergo erit sophisticus: ergo iam datur syllogismus sophisticus, qui sit simpliciter syllogismus. Resp. syllogismum constantem ex aliqua propositione ambigua, si illa sumatur absque distinctione, & prout reddit varios sensus, non esse simpliciter syllogismum: si uero talis propositio sumatur cum distinctione, in sensu in quo erit falsa, costruet syllogismum simpliciter, falsum tamen. In sensu tamen uero efficiet propositionem probabilem, si sit probabilis; & necessarium, si sit uera & necessaria.

Alias quamplures rationes his similes facile solues, si quæstionis observationes consulas: unde quæ hucusque diximus sunt, quæ ad hos nostros in Aristotelis vniuersam Logicam Commētarios nobis modo uisa sunt desiderari.

Quæ spectant ad librum de Enunciatione, & ad libros de priori & posteriori resolutione, dissula sane, & aliquantulum accurata disputatione, Candide Lector, pertractauimus: quæ uero attinet ad libros Topicorum, & ad librum de reprehensionibus sophistarum, breui & succinta oratione duplici de causa sumus complexi. Prima est: quia studiosæ iuuentuti sic expedire semper iudicauimus. Secunda, ut fidem tibi promissam in præfatione primi Tomi ad uinguem adimplerem. Hæc ergo, quæ nunc beneuolo animo tibi obtuli, beneuolo animo accipe: enim leue hoc munus gratum tibi esse significaueris, maiora in studiosæ iuuentutis commodum nostris laboribus in lucem ædita accipies. Interim tamē manusculum offerentis animum respice: si quid boni inueneris, in bonorū omnium auctorem Deum refer: & quæ sale sapientiæ non condita inuenies, non ægre feras: nam humanus intellectus corpori alligatus, sensuumque ministerio adiutus, interdum facillimo negotio decipitur.

Omnia, quæ in his Commētariis diximus, summittimus sanctæ Ecclesiæ Romanæ, & dicta sint in laudem omnipotentis Dei, eiusq. Deiparæ semper Virginis Mariæ, nec non D. Hieronymi, quem semper patronum habui.

LAVS DEO.

VALENTIAE,

Apud Petrum Patricium,

iuxta templum Divi Martini.

Anno 1598.

PAULUS DEO.

VALENTIAE

Apud Petrum Patricium

in aedem templi Domini Martini

Anno 1593

Antonio Martí

